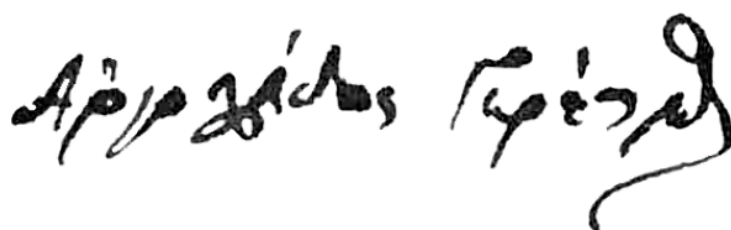

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Θ. ΚΑΡΑΜΠΙΑΤΣΟΣ

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΠΑΓΩΝΗΣ

Αρχιεπίσκοπος Αργολίδος

(1790 - †1867)

A handwritten signature in Greek, reading "Γεράσιμος Παγώνης" (Gerassimos Pagonēs), written in a cursive style.

Πτυχιακή εργασία υποβληθείσα στην Ανώτατη Εκκλησιαστική Ακαδημία Θεσσαλονίκης

Επιβλέπων καθηγητής: Δημήτριος Αγγ. Παπάζης

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2020

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΠΑΓΩΝΗΣ

Αρχιεπίσκοπος Αργολίδος

(1790 - †1867)

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Θ. ΚΑΡΑΜΠΙΑΤΣΟΣ

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΠΑΓΩΝΗΣ

Αρχιεπίσκοπος Αργολίδος

(1790 - †1867)

Πτυχιακή εργασία υποβληθείσα στην Ανώτατη Εκκλησιαστική Ακαδημία Θεσσαλονίκης

Επιβλέπων καθηγητής: Δημήτριος Αγγ. Παπάζης

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2020

*Στους γονείς, τα αδέλφια μου
και όλους όσοι με στήριξαν...*

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	11
----------------	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΚΑΤΑΓΩΓΗ - ΣΠΟΥΔΕΣ – ΔΡΑΣΗ ΩΣ ΛΑΪΚΟΣ (1790 - 1821)

1. Καταγωγή και σπουδές (1790-1805)	15
2. Δραστηριότητά του ως λαϊκός (1805-1821)	17
α. Γραμματέας του Μητροπολίτου Μονεμβασίας και Καλαμάτας Χρυσάνθου (1805)	17
β. Μύηση στη Φιλική Εταιρεία (1818)	19
3. Συμβολή στην Επανάσταση του 1821	21
α. Γραμματέας του Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη	22
β. Μέλος της Μεσσηνιακής Γερουσίας	22
γ. Επαναστατικές δράσεις στην Τρίπολη	25

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΙΕΡΑΤΙΚΗ ΔΙΑΚΟΝΙΑ (1821 - 1852)

A. Εκκλησιαστική και πολιτική δράση κατά την επαναστατική περίοδο (1821- 1828)	
1. Χειροτονία σε πρεσβύτερο - αίτημα διαδοχής στον θρόνο της Μητροπόλεως Μονεμβασίας και Καλαμάτας	29
2. Το πρόβλημα της εκλογής	30
3. Τοποτηρητής Καλαμάτας και Μονεμβασίας	35
4. Μέλος της Εφορίας Καλαμάτας, βουλευτής - πληρεξούσιος Εθνοσυνέλευσης	37
B. Εκκλησιαστική δράση κατά τη μετεπαναστατική περίοδο (1829-1844)	
I. Ως Πρωτοσύγκελος και Τοποτηρητής της Μονεμβασίας στα χρόνια του Επισκόπου Ανδρουσής Ιωσήφ (1833-1844)	41
1. Αντικαθεστωτική - αντικαποδιστριακή δράση (1830-31)	42
2. Διένεξη με τον Ιερομόναχο Γεράσιμο Παπαδόπουλο (1831, 1834)	42
3. Τοποτηρητής Μονεμβασίας (1832, 1835, 1842) και Πρωτοσύγκελλος στην Επισκοπή Τριφυλίας (1834)	45

α. Μοναστηριακά	49
i. Περί της περιουσίας που άφησε ο Ηγούμενος Διονύσιος στο Μετόχι της Ι. Μονής Βατοπαιδίου του Αγίου Όρους στον Αντικάλαμο (1834)	49
ii. Περί της ημιθανούς μοναχής Ζηνοβίας (1834)	50
iii. Περί διατηρήσεως των Μονών Δημιόβης και Βελανιδιάς (1834)	50
β. Εφημεριακά – Ενοριακά	50
i. Σύνταξη και αποστολή καταλόγων Νησίου και χωριών Τζιτζόρι και Μπαλίαγα και διαίρεση των ενοριών (10 Απρ. 1834)	50
ii. Πρόταση υποτροφίας σε δύο Ιεροδιακόνους (10 Απρ. 1834).....	50
iii. Απαγόρευση τέλεσης γάμων και βαπτίσεων σε Μονές, οδηγίες και λοιπές συνοδικές εγκύκλιοι προς τον Τοποτηρητή (15 και 16 Απρ. 1834).....	51
iv. Αντιμετώπιση οικογενειακών προβλημάτων και ενοριακού επεισοδίου (24 Απρ. 1834).....	51
γ. Εκκλησιαστικές αποστολές	52
i. Στη Μάνη (1834) και στην Αιτωλοακαρνανία (1836)	52
ii. Συμμετοχή σε λιτανεία στην Καλαμάτα (1841).....	56
iii. Α΄ Γραμματέας της Ιεράς Συνόδου (1842)	57
II. Τοποτηρητής του χηρέοντος θρόνου της Επισκοπής Μεσσήνης (1844-1852) .	58
α. Εφημεριακά.....	59
i. Επαναδιορισμοί εφημερίων (1844)	59
ii. Αιτήματα για έγκριση χειροτονιών από την Ιερά Σύνοδο (1845, 1847, 1848) ..	59
iii. Σύσταση για παράνομη έκδοση άδειας γάμου (1845)	63
iv. Εγκύκλιος για αποστολή καταλόγων γεννήσεων και θανάτων (1845)	63
v. Έκδοση συνοδικών επιτιμίων.....	64
β. Περί Ιερών Ναών	65
i. Εγκαίνια Ναού (1845).....	65
ii. Πρόταση για ανοικοδόμηση του Μητροπολιτικού Ναού Καλαμών (1849)	66
γ. Μοναστηριακά	66
i. Ιερά Μονή Χρυσοκελλαριάς (1844)	66
ii. Ιερά Μονή Μαρδακίου (1845).....	67
iii. Αντιμετώπιση περίπτωσης αγυρτείας μοναχού (1846).....	67
iv. Επιστροφή μοναχών (1847)	68
v. Παροχή υποτροφιών από Μοναστήρια (1847).....	69
vi. Απαλλαγή εξόριστου μοναχού (1848)	71

vii. Διατήρηση της Ιεράς Μονής Καλογραιών Καλαμάτας (1848).....	71
viii. Αλληλογραφία με την Ιερά Μονή Βουλκάνου (1842-1852)	71
δ. Εκκλησιαστικές αποστολές.....	78
i. Στη Μάνη (1845).....	78
ii. Στην Αιτωλοακαρνανία (1846).....	79

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΗ ΔΙΑΚΟΝΙΑ (1852 - †1867)

1. Η εκλογή και η χειροτονία ως Αρχιεπισκόπου Αργολίδος (1852).....	81
α. Η εκλογή	81
β. Η χειροτονία.....	84
2. Ποιμαντικό έργο	87
α. Περί Ιερών Ναών	88
β. Αιτήματα αδείας και συνοδική δράση (1854).....	88
γ. Εφημεριακά θέματα.....	91
i. Διορισμός εφημερίου στον στρατό (1854).....	91
ii. Περιοδεία του Ιεροκήρυκα της Μητροπόλεως (1858).....	91
iii. Επέμβαση του Δημάρχου Υσιών σε εφημεριακά δικαιώματα (1857).....	92
iv. Μέριμνα για την εκπαίδευση (1859-60).....	96
δ. Αιτήματα αδείας για λόγους υγείας (Οκτ. 1860, 1861)	98
3. Μέλος της Ιεράς Συνόδου (1862)	99
4. Επίσκεψη του Γρηγορίου Υψηλάντη στο Άργος (1864)	101
5. Αντιμέτωπιση εισβολής του εντόμου της ακρίδας στην επαρχία Άργους (1865).	102
6. Ασθένεια και απαλλαγή απο τα καθήκοντά του ως ποιμενάρχη (1865-67)	105
7. Ο επίλογος του βίου του (†30 Μαρτίου 1867)	107
ΕΠΙΜΕΤΡΟ	109
α. Εκδεδωμένο συγγραφικό έργο.....	110
β. Ανέκδοτο συγγραφικό έργο	113
ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ	115
1. Οικογένεια Παγώνη (δικαιοπραξίες, απόγονοι).....	115
2. Παρασημοφορήσεις – στρατιωτικός τίτλος	118
ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ.....	121
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	125

ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	135
ΕΠΟΠΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ	143
α. Πανομοιότυπα βιβλίων, εγγράφων, σφραγίδων και υπογραφών.....	143
β. Φωτογραφίες	189

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο της φοίτησής μου στο Πρόγραμμα Ιερατικών Σπουδών της Ανώτατης Εκκλησιαστικής Ακαδημίας Θεσσαλονίκης για τη λήψη του πτυχίου και πραγματεύεται τα του βίου και της δράσης του Γερασίμου Παγώνη κληρικού - αγωνιστή, Πρωτοσυγκέλλου της Μητροπόλεως Μονεμβασίας και Καλαμάτας και της Επισκοπής Μεσσήνης και αποβιώσαντος ως Αρχιεπισκόπου Αργολίδος.

Η επιλογή του θέματός μου συνδέεται με την προσεχή επέτειο συμπλήρωσης 200 ετών από τη Μεγάλη Επανάσταση του 1821, για την οποία η συμβολή της Μεσσηνίας ήταν σημαντική. Στο πλαίσιο αυτό θεώρησα υποχρέωσή μου να αναδείξω τον τόπο καταγωγής μου μέσα από μια σπουδαία μορφή της Μεσσηνίας που αγωνίστηκε για τη μεγάλη ιδέα της απελευθέρωσης της πατρίδας κατά την Επανάσταση του 1821, για τη διαμόρφωση του νέου ελληνικού κράτους και για τη συγκρότηση της δομής της Εκκλησίας, της οποίας η δυναμική προσωπικότητα, ο βίος και το έργο δεν έχει ακόμη προβληθεί και αξιολογηθεί όσο θα έπρεπε.

Υπήρξαν βέβαια στο παρελθόν αρκετές απόπειρες σύνθεσης της βιογραφίας του εν λόγω ιεράρχη, αλλά δυστυχώς στις περισσότερες από αυτές είτε περιλαμβάνονται λανθασμένα ιστορικά στοιχεία είτε απουσιάζουν σημαντικές πληροφορίες. Τα σημαντικότερα από τα έργα αυτά είναι του Αρχιμανδρίτη και Καθηγητή της Θεολογίας στο Εθνικό Πανεπιστήμιο Θεοκλήτου Βίμπου και μετέπειτα Αρχιεπισκόπου Μαντινείας και Κυνουρίας, του αιοδίμου Μητροπολίτη Θεσσαλιώτιδος και Φαναριοφερσάλων Ιεζεκιήλ Βελανιδιώτη, του φιλόλογου, ιστορικού ερευνητή και διευθυντή της Βιβλιοθήκης της Βουλής Σταύρου Χ. Σκοπετέα και του Μεσσήνιου Δημοσιογράφου και ιστοριοδίφη Μίμη Φερέτου.

Στόχος της παρούσας είναι να παρουσιάσει στο ευρύ κοινό με σαφήνεια και κατά το δυνατόν πληρότητα τον βίο και τη δράση ενός ακόμη ιεράρχου, σπουδαίου και ταυτοχρόνως αφανούς ανδρός της Επανάστασης του 1821, ο οποίος, όπως ορθά επισημάνθηκε, ακόμη «δεν έχει τιμηθεί δεόντως από την πόλη της Καλαμάτας, όπου πλεῖστα προσέφερε ως αγωνιστής της ἐλευθερίας»¹. Για την εκπόνηση του έργου απαιτήθηκε πολύς χρόνος έρευνας και μελέτης σε διάφορα αρχεία και βιβλιοθήκες. Ανάμεσα σε αυτά είναι τα Γενικά Αρχεία του Κράτους, το Ιστορικό Αρχείο της Εκκλησίας της Ελλάδος και το Αρχείο της Ιεράς Μητροπόλεως Μεσσηνίας. Στο σημείο αυτό εκφράζω τις θερμές μου ευχαριστίες προς όλους όσους συνέβαλαν στην προσέγγιση των ανωτέρω Αρχείων. Ειδικότερα, ευχαριστώ τον Μακαριώτατο Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. Ιερώνυμο, Πρόεδρο της Ιεραρχίας και της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος, ο οποίος επέτρεψε την έρευνά μου στο Ιστορικό Αρχείο της Ιεράς Συνόδου. Ιδιαίτερος, εκφράζω της θερμότητές μου ευχαριστίες προς τον Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Μεσσηνίας και Καθηγητή του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Χρυσόστομο, αφενός επειδή μου επέτρεψε την έρευνα στο Αρχείο της Ιεράς Μητροπόλεως Μεσσηνίας και με συστατική επιστολή του προσέγγισα όλα τα παραπάνω

¹ Ορφανός, σ. 29.

εκκλησιαστικά αρχεία που η έρευνά μου απαιτούσε και αφετέρου επειδή από την αρχή των σπουδών μου και μέχρι σήμερα στέκεται πολύτιμος αρωγός σε κάθε εγχείρημα και πρόβλημά μου.

Τον Μητροπολίτη Μεσσηνίας κ. Χρυσόστομο και τον Μητροπολίτη Σταγών και Μετεώρων κ. Θεόκλητο ευχαριστώ επειδή προθύμως αμφότεροι μού παρείχαν συστατικές επιστολές για την προσέγγιση του Αρχείου του Οικουμενικού Πατριαρχείου, όταν η έρευνά μου επεκτάθηκε προς αυτό, όπου όμως δεν βρέθηκαν στοιχεία. Την ευκαιρία αυτή είχα στο πλαίσιο της μετακίνησής μου με το Πρόγραμμα Erasmus + για εργασία στη Βιβλιοθήκη της Ιεράς Θεολογικής Σχολής της Χάλκης το καλοκαίρι του 2019. Στο σημείο αυτό οφείλω να εκφράσω τη μεγάλη μου χαρά για τη γνωριμία με τον Παναγιώτατο Οικουμενικό Πατριάρχη κ. Βαρθολομαίο, αλλά και τις θερμότερες προς αυτόν ευχαριστίες μου, επειδή επέτρεψε την έρευνα στα Αρχεία του Πατριαρχείου, αλλά και για την αγάπη και το ενδιαφέρον του κατά την περίοδο της έρευνάς μου εκεί. Ευχαριστίες επίσης οφείλονται και προς τον Ηγούμενο της Ιεράς Μονής Αγίας Τριάδος Χάλκης για το χρονικό διάστημα της φιλοξενίας μου εκεί Θεοφιλέστατο κ. Κύριλλο Επίσκοπο τότε Ερυθρών και νυν Μητροπολίτη Ίμβρου και Τενέδου.

Στο σημείο αυτό ευχαριστώ θερμά τα πρόσωπα που ευγενώς και καθηκόντως με εξυπηρέτησαν κατά τη διάρκεια των ερευνών μου στο Ιστορικό Αρχείο της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος κυρίου Βασίλειο Τζέρπο, Παναγιώτη Αγγελόπουλο και Φώτιο Παπαγεωργίου, στο Αρχείο της Ιεράς Μητροπόλεως Μεσσηνίας κύριο Ιωάννη Φαβατά, στο Αρχείο της Ιεράς Μητροπόλεως Αργολίδος κύριο Αθανάσιο Ρέκκα, απ' όπου και αντλήθηκαν σημαντικά αρχειακά τεκμήρια.

Αξιόλογο εκδεδομένο υλικό συγκέντρωσα από τις Βιβλιοθήκες: Εθνική της Ελλάδος, της Βουλής των Ελλήνων, αλλά και τις Πανεπιστημιακές, όπως του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, τις Δημόσιες και τις Δημοτικές, όπως της Λαϊκής Βιβλιοθήκης Καλαμάτας και της Αργολίδας, των οποίων οι υπεύθυνοι με εξυπηρέτησαν με περισσή προθυμία. Ιδιαίτερη μνεία θα ήθελα να κάνω στον υπεύθυνο της Αργολικής Βιβλιοθήκης κ. Τσάγκο Αναστάσιο, ο οποίος ανταποκρίθηκε άμεσα στα αιτήματά μου για ηλεκτρονική αποστολή βιβλιογραφικού υλικού.

Εξαιρετικής σημασίας, ιδίως κατά τα πρώτα στάδια της έρευνάς μου, ήταν η συνδρομή του συμπατριώτη μου Δρ. Ιστορίας κ. Ιωάννη Μπουγά, τον οποίο ευχαριστώ για όσα μου προσέφερε, μέσα από την πολύτιμη εμπειρία του, τόσο ως πληροφορίες, όσο και ως υλικό. Άλλωστε, αρχικά η διδακτορική του διατριβή για τον Επίσκοπο Ανδρούσης (1806-1833) και μετέπειτα Μεσσήνης (1833-1844) Ιωσήφ στάθηκε πολύτιμος οδηγός στην εργασία μου για τον Γεράσιμο Παγώνη, ο οποίος συνεργάστηκε στενά μαζί του ως τοποτηρητής του αλλά και για έναν ακόμη σπουδαίο λόγο· μιμήθηκε σε μεγάλο βαθμό τον Ιωσήφ στην εκκλησιαστική και πολιτική του συνείδηση². Πολύτιμο επίσης υλικό παρείχε η μεταγραφή των χειρογράφων του Γερασίμου Παγώνη από τον αείμνηστο Μεσσήνιο Καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών Μάρκο Ορφανό, την έκδοση των οποίων επιμελήθηκε ο κ. Μπουγάς, ο οποίος στην εισαγωγή της έκδοσης αναφέρει: «Σήμερα, εποχή κατά την οποία, διάφοροι διανοούμενοι της «Ελλαδικής αγραμματοσύνης» επιχειρούν να αποδομήσουν την Ελληνική ιστορική συνείδηση, η έκδοση χειρογράφων της εποχής μετά την Ελληνική Επανάσταση, τα οποία αφορούν την Εκκλησία και το Ελληνικό Γένος, καθίσταται αναγκαία, έστω και αν τα χειρόγραφα αυτά εκ πρώτης όψεως φαίνονται ήσσονος σημασίας»³.

² Ενδεικτικά είναι όσα γράφει γι' αυτό ο Μπουγάς, *Ανέκδοτα*, σ. 5: «Ο Ιωσήφ συνδύαζε άριστα την εκκλησιαστική συνείδηση, την προερχόμενη από τους μεγάλους Πατέρες της Ορθοδοξίας, με την πολιτική συνείδηση, την προερχόμενη από την αρχαία ελληνική δημοκρατία, συνέβαλε τα μέγιστα για την προετοιμασία της μεγάλης Επανάστασης του 1821, αγωνίστηκε για την απελευθέρωση της πατρίδος από την τουρκική κυριαρχία, συνετέλεσε στην οργάνωση του πρώτου ελληνικού κράτους μετά το 1821, και ενδιαφέρθηκε ιδιαίτερος για την παιδεία του απαίδευτου, την εποχή εκείνη, ελληνικού λαού. Πρωτίστως όμως υπήρξε Επίσκοπος της Εκκλησίας του Χριστού, διάδοχος των Αποστόλων και των μεγάλων εκκλησιαστικών μορφών της Ορθοδοξίας. Έχοντας στέρεη εκκλησιαστική συνείδηση υπήρξε εκ των πρώτων, ίσως και ο πρώτος Επίσκοπος, ο οποίος αντιτάχθηκε στην αλλοτρίωση της Εκκλησίας της Ελλάδος από τους Βαυαρούς Αντιβασιλείς».

³ Ορφανός, σ. 11.

Καταληκτικά αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω θερμά τα μέλη της Τριμελούς Εισηγητικής Επιτροπής, Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Κίτρους, Κατερίνης και Πλαταμώνος κ. Γεώργιο, Καθηγητή και Πρόεδρο της Α.Ε.Α.Θ., τον Επίκουρο Καθηγητή κ. Παναγιώτη Τζουμέρκα για τη συμβολή τους στις σπουδές μου και ιδιαιτέρως τον επιβλέποντα Καθηγητή κ. Δημήτριο Παπάζη για την πολύτιμη καθοδήγησή του κατά την εκπόνηση της παρούσας πτυχιακής εργασίας.

Συνέγραψα την παρούσα ευελπιστώντας να συμβάλω στην τοπική εκκλησιαστική ιστορία αλλά και για δύο ακόμη σκοπούς: αφενός ανταποκρινόμενος στη διαπίστωση του Στ. Σκοπετέα: «διὰ τὰ ἐξαντληθούν διεξοδικῶς τὰ τῶν ἡμερῶν καὶ τῶν ἔργων τὰ τοῦ κλεινοῦ Γερασίμου, θὰ ἐχρειάζετο πολυσέλιδος μελέτη, καθόσον οὗτος πρωταγωνίστησε εἰς τε τὸν στρατιωτικόν, πολιτικόν καὶ ἐκκλησιαστικόν τῆς ἀναγενθείσης Ἑλλάδος βίον» και αφετέρου ὅτι θα «χρησιμεύση ὡς μικρὸν θυμίαμα εὐλαβείας εἰς τὴν ἱερὰν μνήμην τοῦ τοσοῦτον μοχθήσαντος εἰς τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ Εἰκοσιένα ἀοιδήμου ἔπειτα Ἀρχιεπισκόπου Ἀργολίδος Γερασίμου Παγώνη, τοῦτο δὲ ἵνα προσφέρω καὶ ἐγὼ τὸν μόχθον τῆς ἱστορικῆς μου ἐρεῦνης, εἰς ὅσα ἀξιόλογα καὶ καλὰ ἔγραψαν οἱ πρὸ ἐμοῦ περὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ ἐνδόξου ἀνδρός»⁴.

Καλαμάτα Ιούλιος 2020

Γεώργιος Θ. Καραμπάτσος

⁴ Σκοπετέας, σ. 1.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΚΑΤΑΓΩΓΗ - ΣΠΟΥΔΕΣ - ΔΡΑΣΗ ΩΣ ΛΑΪΚΟΣ (1790 - 1821)

1. Καταγωγή και σπουδές (1790-1805)

Ο Γεράσιμος Παγώνης, κατά κόσμον Γεώργιος Παγώνης ή Παγωνόπουλος, γεννήθηκε «εν Μαντινείαις»⁵ και ειδικότερα στη Μεγάλη Μαντίνεια Αβίας, κοντά στην Καλαμάτα, το 1790⁶ και όχι το 1792⁷. Η Μεγάλη Μαντίνεια Αβίας είναι κωμόπολη στους πρόποδες του Καλαθίου Όρους προς τον Μεσσηνιακό κόλπο⁸. Ο Γεώργιος Παγώνης καταγόταν από καλή οικογένεια, με γονείς αγαθούς και ευσεβείς⁹. Πατέρας του ήταν ο Αντώνιος και μητέρα του η Αναστασία¹⁰. Φυσικούς αδελφούς είχε τον Ιωάννη, τον Σωτήριο και τον Σπυρίδωνα και αδελφή τη Χρυσήδα¹¹. Οι τρεις αδελφοί αγωνίστηκαν κατά την Επανάσταση του 1821, ο Σωτήριος αναδείχθηκε στο αξίωμα του χιλίαρχου¹² και ο Σπυρίδων στο αξίωμα του Ταξίαρχου¹³.

⁵ Ο Σκάγκος, σ. 51 υποσ. 4 γράφει: «Μαντίνεια της Έξω Μάνης».

⁶ Μέξας, *Οι Φιλικοί*, σ. 28 (αύξ. αρ. 173)· Μελετόπουλος, σ. 115 (αύξ. αρ. 125)· Σκοπετέας, «Άνθη ευλαβείας», αρ. φύλλ. 52/26 Μαρτ. 1950, σ. 1α γράφει «Μεγάλη Μαντίνεια»· *Τετράδια* 6. Μελετήματα, σ. 86. «Μικρά Μαντίνεια» αναφέρουν οι Φερέτος, στ. 345· ο ίδιος, «Μεσσηνιοί Φιλικοί» Α', σ. 1· ΠΒΛ, σ. 415· Ορφανός, σ. 23· Πάπυρος, σ. 329.

⁷ Βίμπος, «Λόγος», σ. 4· Σκοπετέας, «Άνθη ευλαβείας» Α', σ. 1· Φερέτος, στ. 345· Δουκάκης, *Μεσσηνιακά* Β', σ. 167· ΠΒΛ, σ. 415: «περ. 1792»· Οικονόμου, τ. Β', σ. 15· Βελανιδιώτης, *Επετηρίς*, σσ. 174-177· Ιεζεκιήλ, «Ανέκδοτα», σ. 174: «τὸ 1792 ἐν Μαντίνιαις»· ΠΒΛ, σ. 415.

⁸ Ο Σκοπετέας, «Άνθη ευλαβείας», σ. 1, παρέχει ορισμένες πληροφορίες γι' αυτήν (εφημ. «Ηχώ της Μεσσηνίας», αρ. φύλλ. 6/15.6.1949).

⁹ Βίμπος, «Λόγος», σ. 4· Σκοπετέας, «Άνθη ευλαβείας», σ. 1: «Οἱ γονεῖς τοῦ Γερασίου ἦσαν “ἀγαθοὶ καὶ εὐσεβεῖς περιπατοῦντες τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου”»· Φερέτος, στ. 345: «Ἀνήκων εἰς ἐπιφανῆ οἰκογένειαν τῆς περιοχῆς».

¹⁰ Εθν. Βιβλ., Συλλογή Γεωργίου Φάρη, αρ. φακ. Α 11696, φύλλ. 2, σ. 1 (Παρατίθεται στο Παράρτημα αρ. 1 της παρούσας υπό τον τίτλο: «Διανομή Κληρονομίας»).

¹¹ Εθν. Βιβλ., Συλλογή Γεωργίου Φάρη, αρ. φακ. Α 11696, φύλλ. 2, σ. 1· Σκοπετέας, «Άνθη ευλαβείας» Α', σ. 3· Γ', σ. 2 (όπου λανθασμένα αναφέρει τον ανειψιό του Παναγιώτη Παγώνη ως αδελφό του). Την αδελφή του Γερασίου Παγώνη Χρυσήδα είχε νυμφευθεί ο Αναστάσιος Μαυρομιχάλης, νεότερος γιος του Πετρόμπεη, σύμφωνα με τον Βέη, «Χριστιανικά», σ. 380: «Ἡ σύζυγος αὐτοῦ Χρυσῆς († 1882) ἦτο τὸ γένος Παγώνη, ἀδελφὴ τοῦ προμνημονευθέντος Γερασίου Παγώνη, τοῦ κατὰ τὸν Ἱερὸν Ἀγῶνα δράσαντος Πρωτοσυγκέλλου, εἴτα δὲ ἀρχιεπισκόπου Ἀργολίδος (1852-1867)»· πρβλ. Κουγέας, «Ἡ διαθήκη», σ. 352 στίχ. 62 και σ. 364, σύμφωνα με τον οποίο ο Γεράσιμος ως Πρωτοσύγκελλος είχε ομολογία στον Γεώργιο Μαυρομιχάλη, τον οποίο αποκαλούσε συμπεθέρο, επειδή η αδελφή του Χρυσήδα είχε παντρευτεί τον αδελφό του Αναστάσιο. Μεμονωμένο φύλλο από αντίγραφο του χειρόγραφου προικοσύμφωνου, το οποίο βρέθηκε στην Εθν. Βιβλ. Συλλογή Γεωργίου Φάρη, Α 11705 και χρονολογείται μαζί με άλλη χειρόγραφη καταγραφή (Α 11705) των διδομένων ως προίκα.

¹² ΓΑΚ, Υπουργ. Πολ., φάκ. 49, έγγρ. 110 και Εκτελ. φάκ. 53, επίσης *Αρχ. Ελλ. Παλιγγ.*, τόμ. 7, σ. 101· πρβλ. Σκοπετέας, «Άνθη ευλαβείας» Α', σ. 3, ο οποίος γράφει ότι «ὁ Σωτήριος προήχθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ἀν/ρχου τῆς Φάλλαγος» και παραπέμπει στην εφημ. «Νέδων», αρ. 8/10.8.1880, αρ. φύλλ. 3β, όπου νεκρολογία του Σωτηρίου: «Προχθὲς ἀπεβίωσεν καὶ χθὲς μεγαλοπρεπῶς ἐκδηεῦθη ὁ Ἀντισυνταγματάρχης τῆς Φάλλαγος Σωτήριος Παγώνης. Ἀνήκων ὁ μακαρίτης εἰς τὴν μεγαλουργὸν γενεὰν τοῦ Ἀγῶνος, ἥτις κατέρχεται ἐντὸς ὀλίγου ἅπανα δυστυχῶς εἰς τὸν Ἄδην ἐξεπλήρωσε τὸ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκον τοῦ διὰ τῆς ἀφοσιώσεως πρὸς ταύτην ἐκείνης, ἥτις ἐχαρακτήριζε τοὺς φοβεροὺς Τουρκοφάγους. Λόγον ἐπικήδειον, ἀρμόζοντα πρὸς τε τὰς ἀρετὰς τοῦ μακαρίτου καὶ πρὸς τοὺς σημερινοὺς καιροὺς ἐξεφώνησε, ὁ ἀξιότιμος δικηγόρος κ. Σπυρίδων Δουκάκης, ὡς ἐπίσης καὶ ὁ ἀξιότ. Βουλευτὴς Καλαμῶν κ. Τζάνες καὶ τρίτον ὁ ἀξιόλογος νέος κ. Ἀντ. Ἀγγερέτος»· Ε.Λ.Σ., κεφ. 5, σσ. 2-3, 37. «Παγωνόπουλος Σωτήριος. Ἀπὸ τῆ Μεγάλη Μαντίνεια τοῦ δήμου Αβίας και κατοικοῦσε στὴν Καλαμάτα. Στις 20 Ἰανουαρίου 1825 προβιβάστηκε στὸν βαθμὸ τῆς χιλιαρχίας.

¹³ Εθν. Βιβλ., Αρχείο Αγωνιστών, κουτί 156, φάκ. αριθ. 12. Το έγγραφο αυτό δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά από τον Μίμη Φερέτο στην εφημερίδα «Μεσσηνιακά Νέα», αριθ. φύλλ. 407-409, Ιούλιος-Οκτώβριος 1985· Ε.Λ.Σ., κεφ. 5, σσ. 2-3, 37. «Παγώνης Σπυρίδων. Ἀπὸ τῆ Μεγάλη Μαντίνεια τοῦ δήμου Αβίας. Ἀπὸ τὸν Γρηγόριο Δικαίῳ προβιβάστηκε στὸ βαθμὸ τῆς

Από την πλευρά του πατέρα του ήταν ανεψιός του Μητροπολίτη Μονεμβασίας και Καλαμάτας Χρυσάνθου Παγώνη¹⁴, ο οποίος ως γνωστόν απώλεσε τη ζωή του στις φυλακές της Τρίπολης το 1821¹⁵. Στο πλαίσιο αυτό είναι αυτονόητο ότι οι παιδικές θρησκευτικές εμπειρίες του Γεωργίου ήταν ο τακτικός εκκλησιασμός με τους γονείς του, κάποια προσκυνήματα πλάι στον θείο του και ηθικές νουθεσίες αυτού και των ιερέων της εκκλησίας της γειτονιάς του, ήτοι μια ανεπίγνωστη ευσέβεια, η οποία δεν υποχώρησε στα μετέπειτα χρόνια.

Οι ιστορικές πληροφορίες για την προέλευση της οικογένειας Παγώνη είναι ελάχιστες και δεν εκτείνονται πέραν του Μητροπολίτη Μονεμβασίας Χρυσάνθου. Όμως, δεν πρέπει να λησμονούμε ότι στην υπόδουλη Ελλάδα, και ιδιαιτέρως τη Μάνη, το υψηλό εκκλησιαστικό και πολιτικό αξίωμα του ιεράρχου ήταν προνόμιο των παλαιών και ευγενών οικογενειών. Στο πλαίσιο αυτό, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι και ο οίκος των Παγώνηδων ήταν αρχαίος, εύπορος και ευγενής¹⁶. Άλλωστε αναφέρεται ότι αποτελούσε μια από τις 19 αρχοντικές οικογένειες στην Καλαμάτα: «Οὔτοι ἦσαν οἱ ἄρχοντικοὶ οἶκοι τῶν εὐπατριδῶν τῆς Καλαμάτας, ἐν οἷς ἐπὶ ἐπαναστάσεως ἐσφυρηλατήθη ἡ ἐθνικὴ ἀπελευθέρωσις»¹⁷.

Με τη μέριμνα των γονέων, αλλά και του θείου του, φοίτησε στην καλύτερη για εκείνη την εποχή Σχολή («Ἑλληνικὸν Σχολεῖον») του Μελέ¹⁸ στην Αλαγονία, η οποία προστατευόταν από τον Μητροπολίτη Μονεμβασίας Χρυσάνθο Παγώνη¹⁹. Επρόκειτο για σπουδαία την εποχή εκείνη σχολή, καθώς μαθήτευσε κοντά στον σοφό Μάξιμο, αντάξιο μαθητή του διδασκάλου του Γένους Ευγένιου Βούλγαρη²⁰. Ο Γεώργιος Παγώνης σπούδασε τα γράμματα της εποχής και ιδίως τα ιερά. Είχε οξύ νου και ισχυρή μνήμη, την οποία διατήρησε μέχρι τα βαθειά γεράματα²¹. Τα χαρακτηριστικά αυτά συμπληρώνονταν και από τη μεγάλη αγάπη του για την παιδεία. Αφού διδάχθηκε καλά την ελληνική γλώσσα, ενετρώθηκε στην ανάγνωση ελλήνων συγγραφέων και πατέρων της Εκκλησίας, με αποτέλεσμα να μπορεί αργότερα όχι μόνο να εκφέρει άποψη αλλά και να φέρει σε πέρας διάφορες υποθέσεις ιστορικού, δογματικού, ηθικού και λειτουργικού χαρακτήρα²². Σε σύντομο χρονικό

ταξιαρχίας και στην έναρξη της επανάστασης από τον Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη τού ανατέθηκε η επιστασία των αρμάτων της Καλαμάτας».

¹⁴ Βίμπος, «Λόγος», σ. 4· Σκοπετέας, «Ἀνθη ευλαβείας» Α', σ. 3· Φερέτος, στ. 345· ο ίδιος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» Α', σ. 1· Δουκάκης, *Μεσσηνιακά* Β', σ. 167. Από τυπογραφική αβλεψία ο Ιεζεκιήλ, «Ἡ Μητρόπολις», αρ. φύλλ. 72/1 Μαΐου 1908, σ. 10 τον αναφέρει ως γιο του Χρυσάνθου, το οποίο διορθώνει στο αμέσως επόμενο δημοσίευμα (αρ. φύλλ. 73/15 Μαΐου 1980, σ. 14).

¹⁵ Φερέτος, στ. 345· ο ίδιος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» Α', σ. 1.

¹⁶ Σκοπετέας, «Ἀνθη ευλαβείας» Α', σ. 1.

¹⁷ Ο Δουκάκης, *Μεσσηνιακά* Γ', σ. 204, για την τύχη της οικίας «Παγώνη γράφει: «πρὸ μικροῦ ἡγοράσθη καὶ κατηδαφίσθη χάριν τῆς πλατείας Ὑπαπαντῆς ὑπὸ τῶν ἐπιτρόπων Π. Φ. Στρούμπου καὶ Κ. Δ. Παρθενίου». Ο Χρυσόστομος, σ. 11, αναφερόμενος στον Μητροπολιτικό ναό του αγ. Γεωργίου στα 1842 σημειώνει: «Ὁ χρόνος καὶ ἡ ἀνθρωπίνη ἀδιαφορία τὸν ἐξηφάνισαν, ἥδη δὲ ἐν αὐτῷ εὐρισκόμεναι εἰκόνες μαζὺ καὶ εἰκὼν τῆς πολιοῦχου ἐφυλάχθησαν εἰς τὴν ἀρχοντικὴν οἰκίαν Παγώνη».

¹⁸ Πετρίδης, σ. 135: «Ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ὑπῆρχεν ἐν τῷ “Μελέ” τούτῳ σχολῇ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Μονεμβασίας Μητροπολίτου διατελοῦσα ἐν ᾗ ἐξεπαιδεύθη καὶ ὁ πρῶν Ἀργολίδος Γεράσιμος, ἀνεψιὸς τοῦ Μονεμβασίας· Ξενογιάννης, «Συμβολή», σ. 258: «Ἡ Σχολὴ Μελέ ἐλειτούργει ὑπὸ τὴν πνευματικὴν σκέπην, ἀρωγὴν καὶ προστασίαν τοῦ ἐκάστοτε Μητροπολίτου Μονεμβασίας καὶ Καλαμάτας, ὑπὸ τὴν πνευματικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὁποίου ὑπῆγετο τότε ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ νοτιὰ Πελοπόννησος». Πρβλ. γι' αὐτὴν Δημ. Χρ. Δουκάκης, «Ἡ Ἱερά σταυροπηγιακὴ Μονὴ τοῦ Μελέ», *Ἱερός Σύνδεσμος* 19 (15 Φεβρ. 1906) 10-11.

¹⁹ Βίμπος, «Λόγος», σ. 4· πρβλ. Σκοπετέας, «Ἀνθη ευλαβείας» Α', σ. 3, Φερέτος, στ. 345: «ἔτυχεν λίαν ἐπιμελεμένης παιδείας καὶ οἰκογενειακῆς ἀνατροφῆς, μαθητεύσας πιθανῶς εἰς τὴν ἐν Μελέ τῆς Ἀλαγονίας σχολὴν ἢ ἐκείνην τῆς Δημητσάνης». Ορφανός, σ. 23 «εἰς τὴν ἐν Μελέ τῆς Ἀλαγονίας Σχολὴν ἢ εἰς τὴν τῆς Δημητσάνης». Ο Χρυσόστομος Θέμελης, *Ἡ Ἱερά*, σ. 184 ἀπὸ παραδρομὴ ἀναφέρει ὅτι μαθήτευσε σε αὐτήν: «Γεράσιμος ὁ Παγώνης Φθιώτιδος».

²⁰ Σκοπετέας, «Ἀνθη ευλαβείας» Α', σ. 3· Βίμπος, «Δύο επικήδευσις», σ. 18.

²¹ Βίμπος, «Λόγος», σ. 4: «διότι καὶ ἐνεθυμεῖτο, καὶ εἰς παραμυθίαν τῆς ἐπ' ἐσχάτων καταλαβούσης αὐτὸν ἀβλεψίας ἔχαιρεν ἀποστηθίζων διάφορα χωρία ἐκ τε τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἄλλων θύραθεν συγγραφέων· οἱ ἴδιοι, «Δύο επικήδευσις», σσ. 18-19· πρβλ. Σκοπετέας, «Ἀνθη ευλαβείας», αρ. φύλλ. 52/26 Μαρτ. 1950, σ. 3.

²² Βίμπος, «Λόγος», σ. 4.

διάστημα ολοκλήρωσε τις σπουδές του²³. Η αποφοίτησή του από την εν λόγω σχολή συνέβαλε τα μέγιστα ώστε να χαρακτηρίζεται μετέπειτα ως λογιότατος²⁴ και παράλληλα με τη μόρφωση να διακρίνεται για το ήθος και το εκκλησιαστικό του φρόνημα²⁵.

2. Δραστηριότητά του ως λαϊκός (1805-1821)

α. Γραμματέας του Μητροπολίτου Μονεμβασίας και Καλαμάτας Χρυσάνθου (1805)

Μετά την ολοκλήρωση των σπουδών, δεκαπενταετής περίπου, προσελήφθη από τον θείο του Μητροπολίτη Μονεμβασίας και Καλαμάτας ως γραμματέας του²⁶. Με τον τρόπο αυτό σε νεαρή ηλικία ανέλαβε άμεσα και, όπως αποδείχτηκε, αποτελεσματικά τη διεκπεραίωση πολλών υποθέσεων της Μητροπόλεως, καθώς τότε η εκκλησιαστική ήταν συνάμα και πολιτική αρχή²⁷.

Ο θείος, διαπιστώνοντας τη σύνεση και τις διοικητικές ικανότητες του εμπίστου ανενπιού, είχε αποφασίσει να τον χειροτονήσει κληρικό, με σκοπό να αναδειχθεί στη συνέχεια διάδοχός του. Αλλά ο Γεώργιος δεν αποδέχτηκε να πορευτεί σε αυτή την οδό²⁸. Ήδη στις αρχές του 19^{ου} αιώνα είναι φανερό ότι το γενικό επαναστατικό κλίμα επηρεάζει τον ψυχικό του κόσμο και όπως στη συνέχεια φάνηκε, είχε άλλες προτεραιότητες· ήθελε να προσφέρει την ικμάδα της νεότητός του στον αγώνα υπέρ της Πατρίδος και να καταστεί μυσταγωγός της ελευθερίας των Ελλήνων²⁹.

Αλλωστε, δεν θα μπορούσε να έχει διαφορετική άποψη όταν ήδη από, τον Ιούνιο του 1820 ο Υψηλάντης συμπεριλαμβάνει τον Μονεμβασίας Χρυσάνθο στους αρχιερείς και τους άρχοντες της Πελοποννήσου, στους οποίους έστειλε παραινετική επιστολή³⁰ για τη διοργάνωση και την προετοιμασία της επικείμενης Επανάστασης, για την οποία ασφαλώς ο Γεώργιος γνώριζε πολύ καλά ως γραμματέας του θείου του Χρυσάνθου.

Μέσα στο περιβάλλον αυτό ο Γεώργιος διδάσκεται από τον θείο του τη γενναιοδωρία, καθώς «δραστηρίως έργασθεις κατώρθωσεν ὁ Μητροπολίτης Χρυσάνθος Παγώνης νὰ ἐξαγοράσῃ (πάντως, μετὰ τὸ 1810, πιθανώτατα διαρκούντος τοῦ 1818), τὰ ὑπὸ τῶν Τούρκων μετὰ τὸ 1770 καταπατηθέντα οἰκήματα τῆς ἰδίας αὐτοῦ Μητροπόλεως»³¹, γεγονός που καταδεικνύει την ανάγκη για ελευθέρωση της γης από την κυριαρχία των Τούρκων, έστω και επί πληρωμή.

Στις οικονομικές υποχρεώσεις της, αυτή τη φορά προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο εντάσσεται το γεγονός ότι ο ανενπιός του Χρυσάνθου Γεώργιος Παγώνης, υπογράφει ως Παγωνόπουλος σε απόδειξη καταβολής του «έτησίου», ήτοι της συνδρομής της μονής Τίμιοβας στο Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως³².

Αλλωστε, η στενή σχέση της Μητροπόλεως Μονεμβασίας και Καλαμάτας με το Οικουμενικό Πατριαρχείο την περίοδο αυτή φαίνεται και από την αλληλογραφία τους. Ενδεικτικά αναφέρουμε την «Απανταχοῦσα πρὸς πάντας τοὺς χριστιανοὺς περὶ χορηγήσεως συνδρομῆς πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ ἐν Σιτσόβῃ τῆς Ἀλαγονίας παλαιοῦ Ναοῦ τοῦ Ἀγίου Νικολάου. Τὸν κώδικα τοῦτον μ. 0,52 καὶ πλ. 0,31 εἰς διπλοῦν φύλλον, οὗ μόνον ἡ πρώτη σελὶς ἐστὶ γεγραμμένη δημοσιεύομεν ὅλον διὰ τε τὴν ἄψογον

²³ Βίμπος, «Λόγος», σ. 4.

²⁴ Φερέτος, στ. 345· ο ίδιος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί», Α', σ. 1.

²⁵ ΠΒΛ, σ. 415.

²⁶ Βίμπος, «Λόγος», σ. 4· Σκοπετέας, «Ἀνθη ευλαβείας» Α', σ. 3· Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» Α', σ. 1· Ορφανός, σ. 23.

²⁷ Βίμπος, «Λόγος», σ. 4.

²⁸ Βίμπος, «Λόγος», σ. 4· Σκοπετέας, «Ἀνθη ευλαβείας», σ. 3.

²⁹ Σκοπετέας, «Ἀνθη ευλαβείας» Α', σ. 3.

³⁰ Σιμόπουλος, *Μάρτυρες*, σ. 355.

³¹ Βέης, «Ο Ελκόμενος», σ. 93.

³² Κουγέας, σσ. 16-17· *Τετράδια* 8. Βιογραφικό, σ. 849.

Ἐκκλησιαστικὴν φράσιν καὶ διότι ἐξεδόθη κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1820 ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄»³³.

Αναδημοσιεύουμε το περιεχόμενο, το οποίο ἔχει ως εξής: «† Γρηγόριος Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Οἱ τῷ καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτῳ Πατριαρχικῷ καὶ οἰκουμενικῷ θρόνῳ ὑποκείμενοι ἱερώτατοι Μητροπολῖται καὶ θεοφιλέστατοι ἀρχιεπίσκοποι καὶ ἐπίσκοποι ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητοὶ ἀδελφοὶ καὶ συλλειτουργοὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ ἐντιμότητος κληρικοὶ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας τῆς πόλεως, τοῦ Γαλατᾶ καὶ ὅλου τοῦ καταστένου καὶ ἀπανταχοῦ τιμιώτατοι πραγματευταὶ καὶ караβοκύριοι, χρήσιμοι ἐπίτροποι τῶν Ἐκκλησιῶν, πρωτομαγίστορες καὶ μαγίστορες τῶν εὐλογημένων ρουφετίων καὶ λοιποὶ ἀπαξάπαντες εὐλογημένοι χριστιανοί, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητά, χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ, παρ' ἡμῶν δὲ εὐχή, εὐλογία καὶ συγχώρησις.

Τὸ τῆς ἐλεημοσύνης θεοδίδακτον καὶ θεοπαράδοτον ἔργον πανταχοῦ μὲ διενεργούμενον ψυχοφελὲς ὑπάρχει καὶ ψυχοσωτήριον· ρύεται γὰρ ψυχὴν ἐκ θανάτου καὶ καλύπτει πλῆθος ἁμαρτιῶν. Ὅταν δὲ εἰς τὰ θεῖα, εὐαγῇ καὶ ἱερὰ καταγώγια αὕτη χορηγεῖται καὶ ἐπιδαψιλεύηται, τότε καὶ ἡ ἀντιμισθία τοῖς ἐλεοῦσι μείζων ἀπόκειται. Ὡς ἀγαπητὰ γὰρ σκηνώματα κυρίου τῶν δυνάμεων.

Ἐπειδὴ τοιγαροῦν καὶ ἐν τῷ χωρίῳ Σίτζοβα τῇ Ἐπαρχίας Μονεμβασίας κεῖται ἱερὰ ἐκκλησία τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἣτις ὑπὸ τῆς παλαιότητος κατασαθρωθεῖσα κινδυνεύει ὕλη καταπεσεῖν καὶ ἐρείπιον γενέσθαι, οἱ δὲ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ κάτοικοι εὐσεβεῖς καιρία ἐπὶ τούτῳ βεβλημένοι τῇ λύπῃ καὶ βλέποντες ἔνθεν μὲν τὴν δεομένην ποσότητα πρὸς ἀνέγερσιν οὐ μικράν, ἔνθεν δὲ καὶ τὸ ἄπορον καὶ ἀδύνατον τῆς ἄνω καταστάσεως, δεινόν τι τιθέμενοι εὐσεβῶς τὴν στέρησιν ἱερᾶς ἐκκλησίας ἐκ τοῦ χωρίου αὐτῶν, καὶ ἄλλως πὼς ποιήσασθαι μὴ ἔχοντες, ἔγνωσαν προσδραμεῖν μετὰ Θεὸν εἰς τὸ ἔλεος καὶ τὰ χριστιανικὰ σπλάγχνα τῶν ἀπανταχοῦ φιλοκάλων καὶ φιλοχρίστων εὐσεβῶν. Καὶ δὲ ἐκλεξάμενοι γνώμη αὐτῶν κοινῇ πέμπουσι τὸν παρόντα συνεχώριον αὐτῶν ὁσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις κύρ Νεόφυτον ἄνδρα κόσμιον τοῖς ἔθεσιν, ἱεροπρεπῆ καὶ ζῆλον διάπειρον τρέφοντα ὑπὲρ τῶν ἱερῶν ναῶν καὶ σκηνωμάτων, ὧτινι δεδώκαμεν καὶ ἡμεῖς ἄδειαν ἐπιτραχήλιον φέρειν καὶ ἀγιασμοὺς ψάλλειν καὶ πάντα τὰ ἱερατικὰ ἐκτελεῖν, τῇ εἰδήσει μέντοι καὶ ἀδείᾳ καὶ τῶν κατὰ τόπους ἀρχιερατικῶν προϊσταμένων. Γράφοντες τοίνυν καὶ ἡμεῖς εὐχόμεθα καὶ εὐλογοῦμεν πάντας ὑμᾶς πατρικῶς καὶ ἐντελλόμεθα καὶ παραγγέλλομεν ἐκκλησιαστικῶς ὅπως πληροφορούμενοι τὸν θεάρεστον σκοπὸν τῆς ἀνεγέρσεως τῆς ῥηθείσης ἐκκλησίας καὶ δεξάμενοι τὸν διαληφθέντα ὁσιώτατον κύρ Νεόφυτον εὐμενῶς συνδράμητε καὶ βοηθήσητε αὐτῷ ἰδίᾳ τε καὶ κοινῶς ἐκ τε τῶν ἐκκλησιαστικῶν παγκαρίων καὶ ἐκ τῶν κοινῶν κουτίων τῶν εὐλογημένων ρουφετίων, παρεχόμενοι εἰς χεῖρας αὐτοῦ ὁ μὲν πρόθεσιν, ὁ δὲ παρρησίαν, ὁ δὲ τεσσαρακονταλείτουργον, ὁ δὲ ἱερὸν ἄμφιον καὶ ἄλλος ἄλλο ἕκαστος καθὰ δυνάμεως ἔχει καὶ ὥς ἐκ Θεοῦ φωτισθῇ, προσκαλοῦντες τε τὴν αὐτοῦ ὁσιότητα καὶ εἰς τοὺς εὐλογημένους ὑμῶν οἴκους ἐπὶ τῷ εὐλογεῖν καὶ ἀγιάζειν ὑμᾶς ἱερατικῶς καὶ ἐπὶ τούτῳ φιλοδοροῦντες αὐτὸν ἀφθόνως καὶ πλουσιοπαρόχως ἵνα διὰ τῆς τοιαύτης ὑμῶν συνδρομῆς καὶ βοηθείας οἱ μὲν κάτοικοι τοῦ χωρίου ἐκείνου χριστιανοὶ δυνηθῶσιν ἀνεγείραι τὴν κινδυνεύουσαν καταπεσεῖν ἱερὰν ἐκκλησίαν καὶ παραμυθῆσασθαι ἑαυτούς, ὑμεῖς δὲ οἱ βοηθήσαντες κτήτορες αὐτῆς γνωριζόμενοι, ἔχητε αἰώνιον ἐν αὐτῇ τὸ μνημόσυνον καὶ τοὺς μισθοὺς ἀπειροπλασίους παρὰ Θεοῦ, οὗ ἡ χάρις εἴη πᾶσιν ὑμῖν»³⁴.

Ἡ καλὴ σχέση μετὰ τὴ Μητέρα τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ φαίνεται καὶ ἀπὸ τοῦ περιεχόμενου ἄλλου κώδικα, αὕτη τὴ φορά ἐπὶ πατριαρχίας Κυρίλλου, καὶ ἐιδικότερα ἀπὸ τοῦ γράμμα τοῦ πρὸς τὸν Μονεμβασίας Χρῦσανθο προκειμένου νὰ λησμονήσῃ τὴ διένεξιν μετὰ τὸν Ἡγούμενον τῆς Μονῆς

³³ Ο Φοῖφας, σ. 12 (αρ. 1), αναφέρει καὶ γιὰ ἄλλους κώδικες ποὺ τοῦ παραδόθηκαν ἀπὸ ἀπόγονο τῆς οἰκογένειας Παγώνη, οἱ ὁποῖοι ἀφοροῦν ἀλληλογραφία μετὰ τοῦ θεοῦ (Χρυσάνθου) καὶ τοῦ ἀνεψιοῦ (Γερασίμου).

³⁴ Φοῖφας, σ. 13.

Μαρδακίου και να εξυπηρετεί το μοναστήρι: «Ἐπιστολή τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Κυρίλλου πρὸς τὸν Μονεμβασίας Χρυσάνθον, προσαγορευόμενον Ὑπέρτιμο καὶ Ἐξαρχον πάσης Πελοποννήσου, δι' ἧς ἀναγγέλλεται αὐτῷ ὅτι ἡ Μονὴ Μαρδάκη καὶ τὰ Μετόχια τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου καὶ Ἁγίων Ἀναγύρων διὰ σιγιλλιώδους γράμματος ἀναγνωρίζονται Σταυροπηγιακὸν Μοναστήριον ὑπὸ τὸ ὄνομα Μονὴ Μαρδάκη. Ὁ κῶδιξ οὗτος φέρει χρονολογίαν αἰωσ' Ἰανουαρίου κη'»³⁵, ἀλλὰ και ἀπὸ το «Γράμμα τῆς Συνόδου Κωνσταντινουπόλεως περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως φέρον χρονολογίαν αἰωσ' Φεβρουαρίου β'»³⁶.

Απὸ τα παραπάνω συνάγονται τα εξής:

1. Ο Μητροπολίτης Μονεμβασίας εἶχε ἱστορικά προνομιακὴ θέση, αφοῦ, ὅπως και ο Θεσσαλονίκης, προσεφωνεῖτο στην ἐπαρχία του «Παναγιώτατος», σύμφωνα με χρυσόβουλο του 1293³⁷.

2. Η κοινὴ καταγωγή, ἀπὸ την Πελοπόννησο, τόσο του πατριάρχῃ Γρηγορίου του Ε', ὅσο και του Μονεμβασίας Χρυσάνθου, ἀλλὰ και οι σπουδὲς ἀμφοτέρων στην ἱστορικὴ σχολή της Δημητσάνας εἶχαν δημιουργήσει ἓνα στενὸ σύνδεσμο μεταξύ τους, ἐνὼ και ο τρόπος με τον ὁποῖο τελείωσε ἡ ζωὴ τους ἦταν κοινός, δηλαδή ὡς Ἐθνομάρτυρες.

3. Οι πράξεις εἴτε ἐνίσχυσης νάων της ἐπαρχίας εἴτε ἀνάδειξης μονῶν αὐτῆς ὡς πατριαρχικῶν και σταυροπηγιακῶν αποτελοῦν ἐπιπλέον ἐνδείξεις του ἐνδιαφέροντος της Μητέρας του Χριστοῦ Εκκλησίας για τις ἐπαρχίες της στον ἐλλαδικὸ χώρο, μια ἀπὸ τις ὁποῖες ἦταν ἡ Πελοπόννησος, διακεκριμένη Μητρόπολη της ὁποίας ἦταν ἀνέκαθεν ἡ της Μονεμβασίας.

4. Στον ἐπικήδειο του Γερασίμου ο Αρχιμ. Βίμπος σημειώνει: «Ὁ θεῖος αὐτοῦ ... εἶχεν ἀποφασίσει ... νὰ μεταβῇ καὶ μείνῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει»³⁸, που, ἀν ὄντως ἀνταποκρίνεται στην πραγματικότητα δηλώνει τὴ στενὴ σχέση του Χρυσάνθου με τον Πατριάρχη Γρηγόριο Ε'.

β. Μύση στη Φιλικὴ Εταιρεία (1818)

Τὴν 1η Δεκεμβρίου του 1818 ο εικοσιοκτάρχωνος Γεώργιος, γραμματέας του Μητροπολίτη Μονεμβασίας, κατηχεῖται και εἰσέρχεται στη Φιλικὴ Εταιρεία με ποσὸ προσφοράς τριακοσίων γροσίων³⁹. Το γεγονός αὐτὸ ἔλαβε χώρα στην Καλαμάτα ἀπὸ τον Ζακυνθινὸ ἱατρὸ και μόνιμο κάτοικο της πόλης Ἀναστάσιο Κορνήλιο, ο ὁποῖος εἶχε ἀναπτύξει στενὲς σχέσεις με τον Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη⁴⁰. Ο Γεώργιος Παγώνης πολὺ σύντομα ἀναδεικνύεται ἐνθερμος Φιλικός,

³⁵ Φοῖφας, σ. 12 (αρ. 2). Το πατριαρχικὸ σιγίλιο δημοσιεύει ο Δουκάκης, *Μεσσηνιακά Γ'*, σσ. 319-321.

³⁶ Φοῖφας, σ. 12 (αρ. 3). Γριτσόπουλος, «Χειρόγραφα», σ. 303.

³⁷ Πρβλ. Ἰεζεκιήλ, «Ἀνέκδοτα», σ. 173.

³⁸ Βίμπος, «Δύο ἐπικήδεις», σ. 19.

³⁹ Μέξας, *Οἱ Φιλικοί*, σ. 28 (αρ. 173): «Γεώργιος Παγωνόπουλος – Γραμματικὸς τοῦ Μονεμβασίας. Χρόνων 28. Διὰ τοῦ ἱατροῦ Κορνηλίου. Γρ. 300». Μελετόπουλος, σ. 115 (αὐξ. αρ. 125). πρβλ. *Τετράδια* 6. Μελετήματα, σ. 86 και *Τετράδια* 8. Βιογραφικό, σ. 466.

⁴⁰ Σκοπετέας, «Ἄνθη εὐλαβείας» Α', σ. 3: «Ὁ Ἀ. Κορνήλιος ἦτο ἱατρός, σπουδᾶσας εἰς Πάδουσαν (sic). Ἐχρημάτισεν ὑποπρόξενος τῆς Βενετίας εἰς Κυκλάδας νήσους καὶ ἀπὸ τοῦ 1800 Γεν. Πρόξενος τῆς νεοσυστάτου «Ῥεπούπλικας τῶν Ἰονίων Νήσων» εἰς τὴν Κυπαρισσίαν καὶ προσέτι «ἀγγέντες» πράκτωρ τοῦ Ῥωσικοῦ Κονσολάτου εἰς Κορώνην, Μεθώνην, Νεόκαστρον, Καλαμάταν καὶ Πράτξον τῆς Μαΐνης». Πρὸ τῆς 18 Ἰουνίου 1809 εἶνε ἐγκατεστημένος εἰς Καλαμάταν. Ἐμυήθη εἰς τὴν Φ.Ε. τὴν 28 Αὐγούστου 1818 ἀπὸ τὸν Μανιάτην Ἠλίαν Χρυσοσπάτην (Μέξας, σ. 13). Συντόμως κατέστη ἐπίλεκτον μέλος της Καλαματιανῆς κοινωνίας αὐτὸς καὶ οἱ υἱοὶ του Ἰάκωβος καὶ Χριστόφορος, ὥστε νὰ ἀναγράφονται συχνὰ μεταξύ τῶν προυχόντων αὐτῆς. Προσέτι ἀπέκτησε στενωτάτας σχέσεις με τοὺς Καπετανέους τῆς Μάνης καὶ μάλιστα τὸν Πετρόμπεην, ὡς μαρτυρεῖ τὸ ἀπὸ 19 Ἰουλίου 1819 χορηγηθὲν αὐτῷ συστατικὸν γράμμα τοῦ Μπέη. Εἰσήγαγε δὲ εἰς τὴν Ἐταιρίαν τοὺς Μεσσήνιους, τὸν Ἰωσήφ Ἀνδρούσης, τὸν Πανάγον Ἀλεξίου Μόσχον ἢ Λογοθέτην». πρβλ. Ὀρφανός, σ. 23: «ἐργάσθη ἀόκνως καὶ ἀποτελεσματικῶς ὑπὲρ τῶν σκοπῶν της». Σημειώνεται ὅτι ο Κορνήλιος δύο χρόνια μετὰ στις 26 Δεκεμβρίου μύησε τὸν Κωνσταντῖνο, φυσικὸ ἀδελφὸ του Ἀνδρούσης Ἰωσήφ, ο ὁποῖος ἐν τέλει μυήθηκε ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνο (Μπουγάς, σ. 16).

διακατεχόμενος από μεγάλο ζήλο για την ελευθερία της Πατρίδος του⁴¹. Επιδιώκοντας ο Γεώργιος να ενισχύσει ακόμη περισσότερο τον Αγώνα της Εταιρίας, μια ημέρα εισέρχεται στο δωμάτιο του θείου του Χρυσάνθου και «κλίνας πρὸς αὐτὸν τὰ γόνατα ἐνώπιον τῆς εἰκόνης τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ, μυεῖ αὐτὸν τὰ τῆς ἐταιρίας τῶν Φιλικῶν⁴²», προειδοποιώντας τον πως για όποια παραβίαση των κανόνων της Εταιρείας η ποινή είναι ο θάνατος. Έχοντας άμεσο και μεγάλο ενδιαφέρον για την ενίσχυση του Ελληνικού Αγώνα και του Έθνους, ο σεβάσμιος γέροντας ασπάζεται τα των Φιλικών και στις 15 Μαΐου του 1819 γίνεται μέλος από τον Χριστόφορο Περραιβό⁴³.

Διατυπώθηκε και η άποψη ότι «Τὸ 1819 ἐμυήθη εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν, προφανῶς ὑπὸ τοῦ θείου του Χρυσάνθου, ἐπιφανοῦς Φιλικοῦ καὶ ἐφόρου τῆς περιοχῆς ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐχρησιμοποιήθη εἰς λίαν ἐμπιστευτικὰς ἀποστολάς»⁴⁴.

Ὡς Φιλικός «ἀνέπτυξε μεγάλην δραστηριότητα εἰς τὸν τομέα τῆς μύησεως σημαντικῶν προυχόντων τῆς Καλαμάτας»⁴⁵. Ἀνάλογα εἶχε συμβεί και με τον Πρωτοσύγκελο του Χριστιανουπόλεως Ἀμβρόσιο Φραντζή⁴⁶. Στις 24 Ἰανουαρίου 1820 ο Γεράσιμος Παγώνης μύησε στη Φιλική Εταιρεία τον Γιαννάκη Παναγ. Κυριακό⁴⁷ και όχι τον Ι. Κ. Κυριακό, τον οποίο εἶχε μύησει ο Πέτρ. Μαυρομιχαλῆς (21/12/1818). Η άποψη ότι ένας ακόμη από τους μυηθέντες ήταν ἴσως και ο φίλος του Ηλίας Μαυρομιχαλῆς⁴⁸, εἶναι κάτι το οποίο δεν επιβεβαιώνεται με βάση τους δύο καταλόγους.

Στην αίτηση του ἀνεψιού του Παναγιώτης Σ. Παγώνης, για να καταταγεί ο Γεράσιμος στα μητρώα των αγωνιστῶν του 21', αναφέρεται σε ένα σημείο η σχέση του Γερασίου με τους Φιλικούς και την σπουδαία συνεισφορά του: «...Καὶ πρῶτον τὰ τῆς Ἑταιρίας τῶν Φιλικῶν τῷ θείῳ αὐτοῦ Χρυσάνθῳ τῷ Μονεμβασίας καὶ Καλαμῶν Ἱεράρχῃ ἀνακοινώσας μεταξὺ τῶν μελῶν αὐτῆς αὐτὸν συγκατέλεξε προωρίσας οὕτω τὸν οἶκον τοῦ Παγώνη κέντρον τῆς Ἱερᾶς ἐκείνης Ἑταιρίας, β) Κατὰ τὸ ἔτος 1818, ὅτε συνῆλθον ἐν Τριπόλει οἱ ἀρχιερεῖς ὁ Μονεμβασίας καὶ Καλαμῶν Χρυσάνθος, ὁ Κορίνθου Ζαχαρίας, ὁ Χριστιανουπόλεως Γερμανός, ὁ Ὠλένης Φιλάρετος, ὁ Ναυπλίας Γρηγόριος, ὁ Δημητσάνης Φιλόθεος, ὁ Ἀνδρούσης Ἰωσήφ, πρῶτος ὁ Χρυσάνθος Μονεμβασίας ἐξηγεῖται καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Χαντζερλῆ περὶ τῆς μελετωμένης ἐπαναστάσεως συνεννόησιν, ὁ δὲ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Γεώργιος Παγώνης <ἦτοι ὁ θεῖός μου> παρέστη καὶ αὐτὸς ἐν τῇ συνεδριάσει ὡς Γραμματεὺς συντάξας ἐγγραφὸν δηλοῦν ὑπὸ τὸ πρόσχημα ἀμοιβαίας ὑπερασπίσεως θὰ μένωσι πιστοὶ εἰς ὃν ἔδωκαν ἀμοιβαῖον ὄρκον καὶ τοῖς ἐγγράφοις ὑπογραφέντας παρ' ὅλων ἔλαβεν ἕκαστος ἀνὰ ἓν ἀντίγραφον»⁴⁹.

Ἐκτοτε, ο Μητροπολίτης Μονεμβασίας, ὡς ἀνώτατος θρησκευτικὸς καὶ πολιτικὸς ἄρχοντας, καὶ παρ' αὐτοῦ ο ἑνθεὸς Γεώργιος γίνονται ἡ ψυχὴ τῆς μελετώμενης Ἐπαναστάσεως⁵⁰. Ο Χρυσάνθος ορίζεται ὡς ταμίας τὸν περιφερειακῶν εἰσφορῶν καὶ ὡς μέλος τῆς Επιτροπῆς τῆς Ἑταιρίας στὴν

⁴¹ Σκοπετέας, «Ἀνθὴ εὐλαβείας» Α', σ. 3.

⁴² Βίμπος, «Λόγος», σ. 4 · Βίμπος, «Δύο ἐπικήδαιοι», σ. 20 · Σκοπετέας, «Ἀνθὴ εὐλαβείας» Α', σ. 3.

⁴³ Μέξας, σ. 49 (αὐξ. ἀρ. 318). Σύμφωνα με τὸν Δουκάκη, *Μεσσηνιακά* Β', σ. 166, τὸ 1820 ἔγινε μέλος τῆς γενικῆς Εφορίας, ἡ ὁποία διοικούσε τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας τῆς Πελοποννήσου· πρβλ. *Τετράδια* 8. Βιογραφικὸ, σ. 846.

⁴⁴ Τὴν ἀποψη αὐτὴ διατύπωσε ὁ Φερέτος, στ. 346, προφανῶς ἀπὸ παραδρομῇ· πρβλ. Πάπυρος, σ. 329.

⁴⁵ Φερέτος, στ. 346.

⁴⁶ Μέξας, σσ. 39-40 (αὐξ. ἀρ. 253)· Μελετόπουλος, σ. 105 (αὐξ. ἀρ. 52) 20.2.1819.

⁴⁷ Μέξας, σ. 70 (αὐξ. ἀρ. 464)· Μελετόπουλος, σ. 119 (αὐξ. ἀρ. 155) 24.2.1820.

⁴⁸ Φερέτος, στ. 364.

⁴⁹ Εθν. Βιβλ., Gerasimos Pagonis. Ἡ ἐπιστολή, ἡ ὁποία ἐλήφθη στις 15 Φεβρουαρίου 1871, ἐμπεριέχεται στὸν φάκελο (λήμμα Π) ὑπὸ τὸν τίτλο: «Γεράσιμος Παγώνης Ἀρχ. Ἀργολίδος, Συν. 427, Ἀξιωμ. Β' τάξεως, ἀρ. 129 (β) 232». Τὰ ἀναγραφόμενα στὴν ἐπιστολή, ποὺ πιθανῶς ὁ Παναγιώτης Παγώνης τὰ ἀντλεῖ ἀπὸ τὸν Βίμπο, φαίνεται ὅτι δὲν ἀνταποκρίνονται ὅλα στὴν πραγματικότητα, ὅπως ἐν προκειμένῳ γιὰ τὸ συνάντησι τῶν ἀρχιερέων στὰ 1818, ἀν βεβαίως δὲν πρόκειται γιὰ ἐπανάληψη τυπογραφικοῦ λάθους (Παρ. ἀρ. 10).

⁵⁰ Σκοπετέας, «Ἀνθὴ εὐλαβείας» Α', σ. 3.

Πελοπόννησο⁵¹. Υπό την ιδιότητα αυτή αναθέτει άκρως εμπιστευτικές και επικίνδυνες αποστολές στον Γεώργιο, ο οποίος τις διεκπεραιώνει κατά τρόπο υποδειγματικό φέροντας όλες τους σε αίσιο πέρας⁵². «Από νεανικής ηλικίας εις εισελθὼν εις τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν καὶ τοὺς ἰθύνοντας κύκλους τῆς Μεσσηνιακῆς ζωῆς, ἔδωκεν ἑνωρὶς δείγματα φρονήσεως, ἀνδρείας καὶ λοιπῶν ἀρετῶν, συνεργαζόμενος στενῶς μετὰ τοῦ θεοῦ του Χρυσάνθου Παγώνη, Μητροπολίτου Μονεμβασίας καὶ Καλαμάτας, τοῦ Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη καὶ τοῦ υἱοῦ του Ἡλίου, μεθ' οὗ συνεδέθη δι' ἰσοβίου φιλίας»⁵³.

Ὅπως αναφέρεται: «Ἀποτέλεσμα τῆς δραστηρίας καὶ φιλοπάτριδος πνοῆς τῶν Φιλικῶν δυνάμεων τῆς Καλαμάτας ὡς καὶ τῶν διπλωματικῶν ζυμώσεων καὶ ἐλιγμῶν τῶν Προυχόντων εἰς τὸ νὰ ἀποκοιμίζουσιν τὰς ὑπονοίας τῶν Τούρκων, ἦτο ἡ θριαμβευτικὴ εἴσοδος τῶν Σταυραετῶν τῆς Μάνης ἀπὸ τῆς 20ῆς Μαρτίου εἰς τὴν πόλιν. Μεταξὺ τῶν πρώτων ἐπρώτευσεν ὁ Γ. Παγώνης καὶ τῶν δευτέρων ἐξῆρχεν ὁ Ἰωάννης Κυριακός»⁵⁴.

3. Συμβολή στην Επανάσταση του 1821

Κατὰ τον Βίμπο, ο Γρηγόριος Δικαίος ἢ Παπαφλέσσας για πολλά χρόνια ἔμενε στην οἰκία του Μητροπολίτου Χρυσάνθου Παγώνη, ἀπὸ τον οποίο εἶχε σταλεῖ στη Ρωσία για να συνεννοηθεῖ με τον Ὑψηλάντη καὶ τους ἐκεῖ ὁμογενεῖς τα τῆς Επανάστασεως, ἀλλὰ καὶ στη Ζάκυνθο για να συναντήσῃ τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη καὶ τον Αναγνωσταρά⁵⁵. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀρχισε ἡ Επανάσταση, σε συμβούλιο που ἐγένετο ῥώτησε ο Μαυρομιχάλης τον Παπαφλέσσα: «Ἴδου ἡ πανήγυρις τῆς ἐπανάστασεως ἤρχισεν. Ποῦ εἶναι λοιπὸν τὰ ὅπλα, τὰ χρήματα, καὶ τὰ λοιπὰ ἀναγκαῖα τοῦ πολέμου;». Τότε ἀποκρίθηκε ο Παπαφλέσσας: «Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἔρχονται». Τότε ο Γεώργιος Παγώνης προσέφερε για τὴν ἀνάγκη του ἀγώνα, τὴν παρακαταθήκη του θεοῦ του Χρυσάνθου που ἀποτελοῦνταν ἀπὸ ἀρκετὲς χιλιάδες γρόσια, ἀλλὰ καὶ πολλές χιλιάδες ἀπὸ τὸ δικὸ του υστέρημα. Ἡ πληροφορία ὅτι στην πολιορκία τῆς Τρίπολης, στο Τρίκορφο τὸ 1821, φέρεται με δικά του ἐξόδα να συντήρησε 200 στρατιῶτες ἀπέναντι στον ἐχθρό, δὲν ἐπιβεβαιώνεται⁵⁶. Ἀνεπιβεβαίωτα παραμένουν καὶ τα ἀναγραφόμενα ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ χρήματα προσέφερε καὶ στρατιῶτες σε διάφορες ἐκστρατείες καὶ μάχες που συντηροῦσε με δικά του ἐξόδα. Συμμετείχε σε ἐκστρατείες τῆς Πελοποννήσου καὶ αὐτὸς μαζί με τὸ στρατὸ του ὁρμούσαν στον ἐχθρό, ὁ δὲ Γεράσιμος δὲν χτυπήθηκε οὔτε μια φορὰ ἀπὸ ξένο βόλι⁵⁷.

Γεγονὸς εἶναι ὅτι ο Γεράσιμος, στις ἀνάγκες του Ἀγώνα πάντα συνεισέφερε, ἀκόμα καὶ ὅταν στερούταν ἀπὸ ἀγαθὰ καὶ ὅτι πέραν ἀπὸ τους ἀνδρες τῶν ὀπλῶν τιμοῦσε καὶ σεβόταν καὶ αὐτοὺς τῶν γραμμάτων. Ἐπίσης, προσέφερε για τὴν περίθαλψη καὶ περιποίηση πάντων τῶν ἐξ Ἑυρώπης ἐρχομένων προσώπων, που ἐβρίσκαν σε αὐτὸν καταφύγιο, ὅπως οἱ Θεόδωρος Νέγρης, Θεόκλητος Φαρμακίδης, Δρόσος Μανσόλας, Κεχράν, Παλαίστρα, Κόντε Παρασκευάς, Φραγκίσκος Μαῦρος καὶ Ἀνάργυρος Πετράκης⁵⁸.

⁵¹ Σκοπετέας, Ἀνθὴ εὐλαβείας» Α', σσ. 3-4.

⁵² Φερέτος, στ. 346.

⁵³ Χώρας, σ. 130.

⁵⁴ Σκοπετέας, «Ἀνθὴ εὐλαβείας» Β', σ. 3.

⁵⁵ Βίμπος, «Δύο ἐπικήδειοι λόγοι», σσ. 27-28.

⁵⁶ Ὁ Βίμπος, «Λόγος», σ. 4, τὸ γράφει σε στιγμὴ ἐξαρσης τοῦ ἐργου του, ὅπως ἐπισημαίνει καὶ ὁ Φερέτος, «Μεσσηνιοὶ Φιλικοί» Γ', σ. 3· Σκοπετέας, Ἀνθὴ εὐλαβείας» Γ', σ. 2. Τὴν πληροφορία αὐτὴ ἀναφέρει καὶ ὁ ἀνεψιὸς του Παναγιώτης Παγώνης στο αἶτημά του (12 Φεβρ. 1871) στην Ἐπιτροπὴ Ἐθνικοῦ Ἀγώνος για τὴ μετὰ θάνατον τιμὴ τοῦ θεοῦ του με τὸ ἀξίωμα τοῦ συνταγματάρχου.

⁵⁷ Βίμπος, «Δύο ἐπικήδειοι λόγοι», σσ. 27-28. Ἡ πληροφορία για συντήρηση 200 στρατιωτῶν περιλαμβάνεται καὶ στο ἀπὸ 12 Φεβρ. 1871 αἶτημα τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Παναγιώτη Παγώνη πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴ Ἐθνικοῦ Ἀγώνος για τὴ μετὰ θάνατον τιμὴ τοῦ θεοῦ τοῦ Γερασίου με τὸ ἀξίωμα τοῦ συνταγματάρχου.

⁵⁸ Βίμπος, «Δύο ἐπικήδειοι λόγοι», σ. 28.

Ο κρατήρας της επανάστασεως άρχισε να θερμαίνεται και υπόκωφοι μυκηθμοί να ακούγονται. Η τουρκική αρχή, όσες φορές αντιλαμβανόταν ότι οι Έλληνες θα προκαλούσαν κάποια ταραχή, συνήθιζε να ασφαλίζεται λαμβάνοντας ομήρους⁵⁹. Ήθελαν λοιπόν να συλλάβουν τούς Παναγιώτη Κεφάλα, τον Αναγνωσταρά, τον περιώνυμο Τουρκοφάγο Νικηταρά και άλλους πολλούς μνημένους στα της επανάστασεως. Αυτά τα σπουδαία όμως πρόσωπα της Επανάστασης τα προφύλαξε ο Γεώργιος Παγώνης στις Μονές της Αλαγονίας, με αποτέλεσμα να μην συλληφθούν⁶⁰. Είναι άλλη μια ενέργεια που «λαμπρῶς καταδεικνύει τὸν ἔνθερμο καὶ ἀκαταμάχητο ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος ζῆλον τοῦ ἄνδρα»⁶¹.

α. Γραμματέας του Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη

Οι σχέσεις του Γεωργίου Παγώνη με την οικογένεια Μαυρομιχάλη ήταν ανέκαθεν εξαιρετικές. Πέραν της συνεργασίας που είχε λόγω του θείου του Χρυσάνθου και της έντονης επαναστατικής του δραστηριότητας, διατηρούσε με τον Ηλία Μαυρομιχάλη στενή φιλία⁶². Υπήρχε μεγάλος σεβασμός στο πρόσωπό του Γεωργίου από την οικογένεια Μαυρομιχάλη, δίνοντας βάση στις απόψεις του⁶³. Κατά τα πρώτα έτη της Επανάστασεως διετέλεσε γραμματέας⁶⁴ του Πετρόμπεη, ο οποίος τον έστειλε μαζί με τον ιερομόναχο Γεράσιμο Παπαδόπουλο στην Τρίπολη, για να επιτύχει την απελευθέρωση των αρχιερέων⁶⁵. Ο ιδιαίτερος δεσμός του Παγώνη με τους Μαυρομιχαλαίους επιστέφεται με τον γάμο του Αναστασίου Μαυρομιχάλη με την αδελφή του Παγώνη Χρυσίδα, γυναίκα με ομορφιά ψυχής και σώματος⁶⁶.

β. Μέλος της Μεσσηνιακής Γερουσίας (πολιτική δράση)

Η «Μεσσηνιακή Σύγκλητος», γνωστή και ως «Γερουσία», πιθανόν ιδρύθηκε στις 24 Μαρτίου 1821 στην Καλαμάτα και λειτούργησε ως τοπική συλλογική αρχή διοίκησης της εποχής⁶⁷. Στο όνομα της Συγκλήτου τέθηκαν σε κυκλοφορία, οι παρακάτω επαναστατικές προκηρύξεις:

α) Από 23 Μαρτίου 1821 με τίτλο: «Προειδοποίησις εις τὰς Εὐρωπαϊκὰς αὐλὰς ἐκ μέρους τοῦ φιλογενοῦς ἀρχιστρατήγου τῶν στρατιωτῶν, Πέτρου Μαυρομιχάλη, καὶ τῆς Μεσσηνιακῆς Συγκλήτου»⁶⁸.

⁵⁹ Τρικούπης, *Ιστορία Α΄*, σ. 52.

⁶⁰ Βίμπος, «Λόγος επικήδειος», σ. 4· Βίμπος, «Δύο επικήδειοι λόγοι», σ. 22.

⁶¹ Βίμπος, «Λόγος», σ. 4.

⁶² Φερέτος, σ. 346. «Οἰκεῖος τῆς οἰκογενείας Μαυρομιχάλη, ἦτο καὶ στενὸς φίλος τοῦ υἱοῦ τοῦ Πετρόμπεη, Ἡλ. Μαυρομιχάλη, διετέλεσε δὲ καὶ γραμματεὺς τοῦ Πετρόμπεη»· οἰδός, «Μεσσηνιοὶ Φιλικοί» Α΄, σ. 1.

⁶³ Φωτάκος, σ. 321.

⁶⁴ Ιεζεκιήλ, «Ο Αργολίδος», σ. 794. «Ὁ Γεράσιμος, ὡς Γεράσιμος Παγωνόπουλος, ἦτο ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν Γραμματεὺς τοῦ Πετρόμπεη καὶ ἀπαντᾷ με τοιοῦτον ὄνομα πολλαχού»· Ιεζεκιήλ, «Ανέκδοτα», σ. 174· ΠΒΛ, σ. 415· Οικονόμου, *Τα σωζόμενα Β΄*, σ. 15· πρβλ. Δ. Δουκάκη, *Μεσσηνιακά Β΄*, σ. 166· Παπαοικονόμου, σ. 31· *Πάπυρος*, σ. 329.

⁶⁵ Σκοπετέας, «Ἀνθη ευλαβείας» Γ΄, σ. 2. Ο Φιλήμων, *Δοκίμιον*, τ. Δ΄, σ. 464 γράφει: «Περὶ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς αὐτοῦ (Ἀπριλίου 1821) ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης ἀπέστειλεν εἰς Τρίπολιν τὸν Γεώργιον Παγωνόπουλον, προτείνων τοῖς Τούρκοις, ὅτι ἀπολύει ἐλευθέρους τοὺς ἐν Καλάμῃ καὶ ἐν Καλαβρύτοις αἰχμαλωτισθέντας βοεβόνδας Ἀρναουτογλαίους, καθὼς καὶ τοὺς ἄλλους συναχμαλώτους, ἂν καὶ οὗτοι ἀπολύωσιν ἐλευθέρους τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἀναστάσιον καὶ τοὺς ἄλλους ἀρχιερεῖς καὶ προεστῶτας· οἱ Τούρκοι ὁμῶς ἀπέρριψαν τὴν πρότασιν ταύτην, πολλὰ ἐξ ἐναντίας πρὸς τὸν Μαυρομιχάλην δυσάρεστα γράψαντες».

⁶⁶ Σκοπετέας, «Ἀνθη ευλαβείας» Γ΄, σ. 2: «Ἡ Χρυσίδα Παγώνη ἀπεδήμησε εἰς Κύριον τῇ 1^η Μαρτίου τοῦ 1882 ἐν Ἀθήναις».

⁶⁷ Ο Χατζόπουλος, σ. 35, σημειώνει ὅτι «οἱ ιστορικοὶ που ἔχουν ασχοληθεῖ με τὴν κήρυξη τῆς ἐπανάστασης στὴ Μεσσηνία, δὲν συμφωνοῦν ὡς πρὸς τὴν ἀκριβῆ ἡμερομηνία ἰδρύσεως τῆς «Μεσσηνιακῆς Συγκλήτου» τῆς Καλαμάτας. Για τὸν λόγον αὐτὸ στὴν παρούσα μελέτη ἀναφέρω ὡς ἡμερομηνία ἰδρύσεώς της τὴν 21^η Μαρτίου 1821, ἡμερομηνία που ἀποδέχονται ὡς πιθανότερη οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ιστορικοὺς ἐρευνητὲς που ἀσχολήθηκαν με τὸ ἐν λόγω ζήτημα».

⁶⁸ Το πρωτότυπο κείμενο τῆς προκήρυξης δημοσίευσε γιὰ πρώτη φορὰ ὁ Β. Π. Παναγιωτόπουλος στὴν ἐργασία του: «Δύο προκηρύξεις τῆς Μεσσηνιακῆς Συγκλήτου» στα *Μεσσηνιακά Γράμματα*, τόμ. Β΄ (1967) 596-597· πρβλ. Ορφανός, σ. 24: «Ἐλαβεν μέρος εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Καλαμάτας (23 Μαρτίου 1821) καὶ μετέσχεν ἐνεργῶς τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγώνος».

β) Από 31 Μαρτίου 1821 με τίτλο: «Πρὸς τοὺς εὐγενεστάτους φιλογενεῖς Ἑλληνας τοὺς ἐν τῷ Λιβόρνῳ καὶ Πίζα κατοικοῦντας τὸν ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν ἀφοσιούμεθα»⁶⁹.

γ) Από 12 Μαΐου 1821 χωρίς τίτλο, που απευθύνεται «ἐκ μέρους τοῦ ἐξοχωτάτου Πέτρου Μαυρομιχάλη, ἀρχιστράτηγου τῶν Πελοποννησιακῶν ἀρμάτων καὶ τῆς ἐν Καλαμάτα Μεσσηνιακῆς Συγκλήτου» πρὸς τις ἀρχές των Ἡνωμένων Κρατῶν των Ἰονίων Νήσων⁷⁰.

δ) Από 25 Μαΐου 1821 με τίτλο: «Ἄνδρες τῆς Ἀμερικανικῆς Συμπολιτείας», που απευθύνεται στους Ἀμερικανούς⁷¹.

Ο Γεώργιος Παγώνης, μέλος της Μεσσηνιακῆς Γερουσίας, υπογράφει ὡς Γεώργιος Παγωνόπουλος στη δεύτερη κατὰ σειρά προκήρυξη καὶ στη μοναδική που υπογράφουν ὅλα τα μέλη της Συγκλήτου⁷². Για αρκετοὺς παλαιότερα ερευνητές φαίνεται να εἶναι πιθανῶς καὶ ὁ συντάκτης της περίφημης ἐπιστολῆς «Προειδοποιήσεις εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς αὐλὰς»⁷³, ἐνῶ ἄλλοι το ἀναφέρουν αὐτὸ με βεβαιότητα⁷⁴. Ἡ ἀποψη αὐτὴ ἀρχισε νὰ διατυπώνεται με βάση τὸ δεδομένο ὅτι ἡ Προκήρυξη ἐμφανίστηκε στὴν Καλαμάτα καὶ ὁ συντάκτης της ἀναζητήθηκε στὸ περιβάλλον τοῦ ἀρχιστράτηγου τὸν σπαρτιατικῶν στρατευμάτων μπῆθ της Μάνης Πέτρου Μαυρομιχάλη. Ἐτσι, ὁ Γεώργιος Παγώνης φαίνεται ὡς ὁ πιθανότερος συντάκτης, καθὼς εἶχε διατελέσει Γραμματέας του. Ἡ μελέτη ὠστόσο τοῦ Κων. Χατζόπουλου με τίτλο: «Οἱ προκηρύξεις της Μεσσηνιακῆς Συγκλήτου καὶ ὁ Φιλικὸς Π. Ἡπίτης» ἀποδεικνύει πὼς ὁ συντάκτης της περίφημης αὐτῆς ἐπιστολῆς εἶναι ὁ στενὸς συνεργάτης τοῦ Ἀλέξανδρου Ὑψηλάντη καὶ μέλος τοῦ ἐπιτελείου των Φιλικῶν της Βεσσαραβίας Πέτρος Ἡπίτης⁷⁵.

Ἡ δεύτερη προκήρυξη (Καλαμάτα 31 Μαρτίου 1821), που στάλθηκε ἀπὸ τὴ Μεσσηνιακὴ Σύγκλητο στους Ἑλληνας τοῦ Λιβόρνου καὶ της Πίζας, πρέπει νὰ ἔχει συνταχθεῖ ἀπὸ ἐμπιστο πρόσωπο τοῦ στενοῦ περιβάλλοντος τοῦ Μαυρομιχάλη καὶ ὁ πιθανότερος συντάκτης της φαίνεται πὼς εἶναι ὁ Γεώργιος Παγώνης, ὁ ὁποῖος υπογράφει δέκατος στὴ σειρά. Στὸ πρόσωπο αὐτὸ καταλήγει με υποδειγματικὴ ἐπιχειρηματολογία, ὁμολογουμένως με ἐπιφυλάξεις, ὁ Κ. Χατζόπουλος⁷⁶. Τὴν ἀποψὴ τοῦ ἐδράζει στὴν ἐκκλησιαστικὴ παιδεία τοῦ συντάκτη, με βάση τις φράσεις της προκήρυξης «τοῦ Θεοῦ

⁶⁹ Το πλήρες κείμενο δημοσίευσε γιὰ πρώτη φορά με βάση ἓνα ἀντίγραφο που ἐπισήμανε στὸ ἀρχεῖο Ἀνδρέα Λουριώτη, τὸ ὁποῖο φυλάσσεται στὸ Κέντρο Νεοελληνικῶν Ἑρευνῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος Ἑρευνῶν ὁ Β. Π. Παναγιωτόπουλος στὴν ἐργασία του «Δύο προκηρύξεις», σσ. 597-598.

⁷⁰ Το πλήρες κείμενό της δημοσιεύτηκε γιὰ πρώτη φορά στὸ 3^ο φύλλο στις 27 Αυγούστου 1821 τῆς *Ελληνικῆς Σάλπιγγος*.

⁷¹ Το ἐλληνικὸ κείμενο πρωτοδημοσίευσε ὁ Σ. Θ. Λάσκαρις στὴν ἐργασία του: *Ὁ φιλελληνισμὸς ἐν Ἀμερικῇ κατὰ τὴν Ἑλληνικὴ ἐπανάσταση*, Ἀθῆναι 1926, σσ. 7-8.

⁷² Παναγιωτόπουλος, «Δύο προκηρύξεις», σσ. 597-598· Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» Β', σ. 1· Ὁρφανός, σ. 24.

⁷³ Σκοπετέας, «Ἀνθὴ εὐλαβείας» Α', σ. 4· Ἰεζεκιήλ, *Ἔργα καὶ ἡμέραι*, σ. 120· ὁ ἴδιος, Ἰεζεκιήλ, «Ἡ ἱστορικὴ», σ. 36: «ἡτο προϊόν τῆς πεπνυμένης καὶ γλαφυρᾶς γραφίδος τοῦ κατόπιν ἀρχιερέως Ἀργολίδος Γερασίου Παγώνη»· πρβλ. Δουκάκης, *Μεσσηνιακά* Β', σ. 166: «αὐτὸς δὲ συνέταξε τὴν πρώτην προκήρυξιν περὶ ἀποτινάξεως τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ ἣν ἀπήνθουνεν ὁ Πετρόμπεης ὡς Ἡγεμὼν καὶ ἀρχιστράτηγος πρὸς τὰς Εὐρωπαϊκὰς αὐλὰς καὶ τὰ ἐξηγενησμένα ἔθνη τῆς Εὐρώπης ἀπὸ Καλαμάταν τῇ 25 Μαρτίου 1821 μετὰ τὴν ἐν τῷ ποταμῷ Νέδοντι πανδήμως τελεσθεῖσαν δοξολογίαν» ὁ ἴδιος, *Μεσσηνιακά* Γ', σσ. 226-227.

⁷⁴ Ἰεζεκιήλ, «Μία ἐπιστολή», σσ. 1-2: «ἡτις ἐγκύκλιος ἦτο προϊόν τῆς γραφίδος τοῦ ἰδιαίτερου τοῦ γραμματέως Γεωργίου, τοῦ εἴτα Γερασίου Παγώνη Ἀργολίδος ἀρχιεπισκόπου»· ὁ ἴδιος, «Ὁ Ἀργολίδος», σ. 794: «αὐτὸς ἀναμφιβόλως εἶναι ὁ συντάκτης τῆς περιφήμου Προκηρύξεως τοῦ Πετρόμπεη πρὸς τὰς Εὐρωπαϊκὰς αὐλὰς ἐκ μέρους τοῦ Ἀρχιστρατήγου τῶν Σπαρτιατικῶν στρατευμάτων καὶ τῆς Μεσσηνιακῆς Γερουσίας Πέτρου Μαυρομιχάλη ... φέρεται δὲ ὑπογεγραμμένος ὡς Παγωνόπουλος εἰς τὸν Γενικὸν ὀργανισμὸν τῆς Πελοποννήσου, τὸν ὁποῖον ἐπρότεινεν ἐν Δερβενίοις ὁ Δημ. Ὑψηλάντης»· Φερέτος, «Ἡ θαυματουργός», σ. 3· Ἀτέσης, σ. 157· Δεληγιαννόπουλος 1957, σ. 45: «βεβαιοῦται ὅτι εἶναι ἔργον τῆς γλαφυρᾶς γραφίδος τοῦ κατόπιν Ἀργολίδος Γερασίου».

⁷⁵ Χατζόπουλος, σσ. 38-51, ὁ ὁποῖος ἀξιοποιεῖ με τρόπο υποδειγματικὸ τις μέχρι τότε δημοσιευθεῖσες ἐρευνες καὶ μελέτες. Εἶχε προηγηθεῖ ἡ μελέτη τοῦ Β. Παναγιωτόπουλου, «Ἡ Προκήρυξις», σσ. 137-150, ὁ ὁποῖος (σσ. 143-144), «μετὰ τὴν ἐξακριβωσιν τοῦ τρόπου συντάξεως καὶ τοῦ τρόπου μεταφορᾶς καὶ ἐκδόσεως τῆς προκηρύξεως», καταρρίπτει τις ἀπόψεις των Δουκάκη, Ἰεζεκιήλ, Σκοπετέα, Φερέτου, που υποστήριζαν ὡς συντάκτη τὸν Γεράσιμο, καταλήγει στὴν ἀποψη ὅτι ὁ συντάκτης ἦταν ὁ Γ. Λασσάνης (σ. 147).

⁷⁶ Χατζόπουλος, σσ. 80-83, 86-87. Σύμφωνα με τὸν κ. Παναγιωτόπουλο, με τὸν ὁποῖο ἐπικοινωνήσα τηλεφωνικά καὶ με ἐνημέρωσε σχετικὰ, ἡ ἐπιστολή δὲν ὑπάρχει στὸ ἀρχεῖο καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν υφίσταται ἡ δυνατότητα ἀντιβολῆς τοῦ περιεχομένου της με τὸν γραφικὸ χαρακτῆρα τοῦ Γερασίου Παγώνη.

δόντος τὴν ἀγίαν τοῦ εὐλογίαν», «ἐλπίζομεν εἰς τὸν Θεόν» (προσθέτουμε «Χριστιανικὸν γένος», «λαβόντες εἰς χεῖράς μας τὸ τροπαιοῦχον σημεῖον τοῦ τιμίου σταυροῦ», «θεία βοήθεια οὐκ ἀπετύχαμεν τῆς ἐλπίδος», «ἐνθεος ζῆλος»), στὴν καταγωγὴ τοῦ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο, ἐξαιτίας τῶν γνώσεων τοῦ συντάκτη γιὰ πρόσωπα καὶ πράγματα τῆς Πελοποννήσου, ἀλλὰ καὶ στὴ συμβολὴ τοῦ Γερασίμου ὡς μέλους τῆς Φιλικῆς Εταιρείας στα ἐπαναστατικὰ γεγονότα τῆς Μεσσηνίας καὶ στὸν σχηματισμὸ τῆς Μεσσηνιακῆς Συγκλήτου.

Αναδημοσιεύουμε τὴ δεύτερη κατὰ σειρά προκήρυξη, ἡ ὁποία ἔχει ὡς ἐξῆς:

«Πρὸς τοὺς εὐγενεστάτους φιλογενεῖς Ἑλληνας τοὺς ἐν τῷ Λιβόρνῳ καὶ Πίζᾳ κατοικοῦντας τὸν ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν ἀφοσιούμεθα.

† Ἐπειδὴ καὶ τὸ Χριστιανικὸν γένος εὐρίσκετο ἄχρι τοῦδε ὑπὸ τὸν ἀνήκου- στον ζυγὸν τῆς δουλείας κατατρυχόμενον καὶ κατατυραννόμενον μυρίοις τρόποις ὑπὸ τῶν τυράννων, καὶ μὴ ὑποφέρον πλέον τὴν ἐκ τῆς σκληρᾶς ταύτης δουλείας κατατρύχωσιν, προβαλλόμενον τὸ πανσθενὲς θεῖον κράτος, ἀπεφάσισε γενικῶς νὰ ἀποτινάξῃ πλέον αὐτὸν τὸν τυραννικὸν ζυγὸν καὶ νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐλευθερίαν μὲ τὰ ὅπλα· γενομένης τοίνυν τοιαύτης γενικῆς ἀποφάσεως καὶ τῆς προθεσμίας ἐλθούσης, καθ' ἣν ἐγνώσθῃ νὰ ἐκτελεσθῇ τὸ τοιοῦτον κίνημα, προσκτησάμενοι καὶ ἡμεῖς οἱ τὴν Μεσσηνίαν καὶ Σπάρτην κατοικοῦντες ἡγεμόνα καὶ Ἀρχιστράτηγον τῶν στρατευμάτων μας τὸν ἀξιοπρεπέστατον ἄνδρα Μπέην τῆς Σπάρτης Πετρόμπεγην Μαυρομιχάλην καὶ λαβόντες εἰς χεῖρας μας τὸ τροπαιοῦχον σημεῖον τοῦ τιμίου σταυροῦ, καὶ τὰ ὅπλα, ἐκινήθημεν κατὰ τῶν ἀπίστων ἐχθρῶν, ἐπὶ ἀποφάσει, ὅχι διὰ νὰ ἐξαφανίσωμε τὸν ἐχθρόν, ὅχι τυραννικῶς καὶ ἀπανθρώπως καθὼς καὶ οὗτος θηριωδῶς καὶ ἀνηλεῶς ἐτυράννει ἡμᾶς ἄχρι τοῦδε, ἀλλὰ μόνον διὰ νὰ ἀναλάβωμε τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὰ ἀρχαῖα μας προνόμια καὶ θεία βοήθεια οὐκ ἀπετύχαμε τῆς ἐλπίδος, ἀλλὰ τοῦ θεοῦ δόντος τὴν ἀγίαν τοῦ εὐλογίαν εἰς τὰ ἄρματα μας, πρὶν ἢ φανῶσι τὰ στρατεύματά μας, οἱ ἐχθροὶ γυρίζουσι ταῖς πλάταις καὶ φεύγουσι, καὶ ἤδη κατεκυριεύθη πᾶσα ἡ Πελοπόννησος, πλὴν τῶν τοιχοκάστρων καὶ τῆς Τριπολιτζᾶς τὰ ὅποια καὶ αὐτὰ ἐλπίζομε εἰς τὸν θεόν, καὶ εἰς τὴν ἀνδρείαν τῶν στρατιωτῶν μας, νὰ κλίνωσι τὸν αὐχένα ἐντὸς ὀλίγου· Ἄλλ' ἐπειδὴ μία τοιαύτη ἐκστρατεία χρειάζεται καὶ πολλὰ ἔξοδα καὶ ἡμεῖς ὑστερούμεθα, δεῖ ἐγνῶμεν νὰ προστρέξωμε εἰς τοὺς αὐτόθι ὁμογενεῖς καὶ Φιλέλληνας ἵνα καὶ ὑμεῖς συνεισφέρητε τὴν δυνατὴν βοήθειαν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος προμηθεύοντές μας ἀπὸ μαρουτόβολλα, ζαχिरὲν καὶ εἰ δυνατόν καὶ ἀπὸ χρήματα. Ἀναλάβετε τοίνυν τὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ζῆλον ἀδελφοί! Καὶ προτρεπόμενοι ἀλλήλους εἰς τὴν τοιαύτην κοινοφελῆ συνδρομὴν προφθάσατέ μας τὴν ταχίστην ἀπὸ τὰ χρειώδη τοῦ πολέμου. Ἄν ἀνάψῃ εἰς τὴν καρδίαν σας αὐτὸς ὁ ἐνθεος ζῆλος, καὶ ἀποφασίσῃτε τὴν ἀποστολὴν τῶν χρειωδῶν θέλει γνωρίσητε ἐπιστάτην εἰς τὴν περιλαβὴν τῶν τοιούτων τὸν ἡμέτερον συμπατριώτην κύριον Γεώργιον Παναγιώτου Κυριάκου ἄνδρα γνωστὸν εἰς ὅλον τὸ γένος διὰ τὸ ἀξιόπιστον, καλὰ ἦθη, καὶ ἐπαινετὰ τοῦ προτερήματα, τὸν ὁποῖον διὰ γράμματός μας ἐδιωρίσαμε ἐπιστάτην πληρεξούσιον, ὡς ἐδικόν μας πρόσωπον νὰ τὰ περιλάβῃ καὶ ἀμέσως νὰ μᾶς τὸ φέρῃ διὰ τὴν κατεπείγουσαν ἀνάγκην τοῦ πολέμου. Εἶναι γνωστὰ σας τὰ ἀνήκουστα δεινὰ ὅπου ἀπὸ τοὺς τυράννους ἐδοκιμάζομε, καὶ τὸ δίκαιον ὅπου ἔχομε διὰ τὴν ζήτησιν τῆς ἐλευθερίας μας. Φανεῖτε λοιπὸν ἄλλοι Λεωνίδαι, ἄλλοι Μιλτιάδαι, ἄλλοι Θεμιστοκλεῖς, καὶ διὰ τῆς δυνατῆς ὑμῶν βοηθείας συνεισέλθετε εἰς τοῦτον τὸν κοινὸν ἀγῶνα διὰ νὰ στεφανωθῇτε καὶ ὑμεῖς μὲ τὰς δάφνας τῆς ἀθανάτου δόξης.

Ταῦτα καὶ εἴητε θεόθεν ὑγιαίνοντες.

1821 Μαρτίου 31 ἐν τῇ Καλαμάτᾳ.

Οἱ ἐκ τῆς νεοσυσταθείσης Συγκλήτου τῆς Μεσσηνίας ἀδελφοί.

Αναστάσιος Κορνήλιος
Ἀθανάσιος Δ. Κυριακὸς
Πανάγος Ἀλεξίου Λογοθέτης
Ἰωάννης Κωνστ. Κυριακὸς

Γεώργ. Παγωνόπουλος
Ἰωάννης Ἡλιοῦ Τζάννε
Γιαννάκης Π. Κυριακὸς
Δημήτριος Ρεμποῦς

Γιαννάκης Ψάλτης
Πανάγος Πικουλάκης
Πανάγος Ψάλτης
Πανάγος Ζαρκόπουλος
Σπύρος Άντωνόπουλος.

Ἐπὶ τοῦ νότου, μὲ ἄλλο χέρι:
1821. Πρόσκλησις ὑπὲρ βοηθείας τῆς Ἑλλάδος»⁷⁷.

Στο χρονικό αυτό πλαίσιο, εξαιτίας της διακοπής της εκκλησιαστικής επικοινωνίας με το Οικουμενικό Πατριαρχείο η Εκκλησία διοικείται από τις τρεις μεγάλες τοπικές πολιτικές διοικήσεις (Γερουσίες). Μία από αυτές ήταν η «Πελοποννησιακή Γερουσία», η οποία συστήθηκε στις 26 Μαΐου 1821 στην Καλαμάτα, είχε πρόεδρο τον επίσκοπο Βρεσθένης Θεοδώρητο και ψήφισε τη σύσταση της Μεσσηνιακής Γερουσίας. Αποτέλεσε την πρώτη Πολιτειακή διοίκηση στη δύσκολη περίοδο του ξεσηκωμού και της οργάνωσης της Επανάστασης. Ένας από τους πληρεξούσιους ήταν ο Γεράσιμος Παγώνης «κατὰ θέλησιν τοῦ Μαυρομιχάλη»⁷⁸.

Τον Μάιο του 1821 ο Γεράσιμος συνυπογράφει την έκκληση προς Σπετσιώτες και Υδραίους από το στρατόπεδο των Βερβαίνων, για την άμεση κινητοποίηση του στόλου και τον αποκλεισμό των παράλιων της Μεσσηνίας, ώστε να μην εφοδιάζονται οι Τούρκοι στα κάστρα της Κορώνης και της Πύλου⁷⁹.

Τον Ιούλιο του 1821 συμμετέχει στη Συνέλευση των Καλτετζών⁸⁰ («έν Βερβένη») και συνυπογράφει ως «Γεώργιος Παγωνόπουλος» τον Οργανισμό της Πελοποννησιακής Γερουσίας⁸¹, ο οποίος είναι ο πρώτος καταστατικός χάρτης της ελεύθερης Ελλάδας.

Κατά τον έρανο που διενήργησε η Πελοποννησιακή Γερουσία, ο Γ. Παγώνης συνεισέφερε 10.000 γρόσια για τη συνέχεια του έργου της⁸². Αντιπροσώπευσε κατ' επανάληψιν την επαρχία Καλαμάτας ως πληρεξούσιος και βουλευτής σε διάφορες εθνοσυνελεύσεις⁸³.

γ. Επαναστατικές δράσεις στην Τρίπολη

Η μυστική άφιξη στη Μεσσηνία των Θεόδωρου Κολοκοτρώνη και Χρήστου Αναγνωσταρά, καθώς και η απροθυμία του Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη να τους συλλάβει, θορύβησαν ακόμη περισσότερο τους Τούρκους. Σύντομα, προδόθηκε η λειτουργία των μπαρουτόμυλων των αδελφών Σπηλιωτόπουλων στη Δημητσάνα και η παραγωγή πυρίτιδας πάνω από το επιτρεπόμενο όριο. Οι Τούρκοι, φοβούμενοι ελληνική εξέγερση, έστειλαν στις αρχές Φεβρουαρίου του 1821 ταχυδρόμους σε όλες τις πόλεις του Μωριά, ζητώντας από αρχιερείς και προκρίτους να μεταβούν στην Τριπολιτσά, με σκοπό, τάχα, να συσκεφθούν υπό τον

⁷⁷ Παναγιωτόπουλος, «Δύο προκηρύξεις», σσ. 597-598.

⁷⁸ Φερέτος, στ. 346· ο ίδιος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» Β', σ. 3· Φιλήμων, *Δοκίμιον*, τ. Δ', σ. 81: «προστεθέντος συγχρόνως και τοῦ Γεωργίου Παγωνοπούλου κατὰ θέλησιν τοῦ Μαυρομιχάλου»· Σπηλιάδου, *Απομνημονεύματα*, σ. 209: «Μετὰ πολλὰς φιλονεικίας τὰ πράγματα συνεβιβάσθησαν εἰς τὸ φαινόμενον, καὶ ἀπεφασίσθη νὰ μείνῃ προσωρινῶς τὸ καθεστὼς σύστημα τῆς Γερουσίας, προστιθεμένων τοῦ τε Γερ. Π. Πατρῶν, τοῦ Ἀσημ. Ζαΐμη καὶ τοῦ Γεωργίου Παγωνοπούλου».

⁷⁹ Φερέτος, στ. 346· ο ίδιος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» Β', σ. 3· *Τα Σπετσιώτικα*, σσ. 227-229, κυρίως σ. 228.

⁸⁰ Δασκαλάκης, *Κείμενα*, σ. 187· Ορφανός, σ. 24: «πληρεξούσιος τῆς Ἐπαρχίας Καλαμάτας εἰς τὴν Συνέλευσιν τῶν Καλτετζῶν».

⁸¹ Μάμουκας, «Τα κατὰ», σσ. 12-16: «Ὁργανισμὸς καὶ γνώμη τοῦ λαοῦ της Πελοποννήσου διὰ τὴν τοπικὴν διοίκησιν, τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς», κυρίως σ. 16· Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» Β', σ. 3· Φιλήμων, *Δοκίμιον*, τ. Δ', σσ. 414-416, κυρίως σ. 415· *Πάπυρος*, σ. 329.

⁸² Φερέτος, στ. 346.

⁸³ Ο Φραντζής, σ. 121 γράφει «Κωνσταντῖνος Κυριακὸς μέλος τῶν συνελεύσεων καὶ βουλευτής. Συνυπῆρξεν αὐτῷ καὶ ὁ Γεράσιμος Παγώνης πληρεξούσιος καὶ βουλευτής».

καϊμακάμη (υποδιοικητή), για σπουδαία ζητήματα. Ήταν φανερό ότι όσοι μετέβαιναν θα κρατούνταν ως όμηροι, για να μείνουν «ακέφαλοι οι ραγιάδες»⁸⁴. Η πρόσκληση αυτή φόβισε πολύ τους Πελοποννησίους. Ο Μητροπολίτης Μονεμβασίας Χρυσανθος, ο Χριστιανουπόλεως Γερμανός, ο προύχοντας του Μυστρά Π. Κρεββατάς, ο Πετρόμπεης και ο Περραιβός με τη συναίνεση και άλλων πολλών, συνήλθαν στην Καλαμάτα για να συσκεφτούν περί της δεινής και επικίνδυνης αυτής περιστάσεως⁸⁵. Υπάρχει η άποψη ότι αυτό έγινε έπειτα από πρόσκληση του Μονεμβασίας στο Μητροπολιτικό οίκημα⁸⁶. Σε κάθε όμως περίπτωση το βέβαιο είναι ότι συμμετείχε ο Γεώργιος Παγώνης ως Γραμματέας του θείου του Χρυσάνθου⁸⁷.

Ο κύριος σκοπός απέβλεπε στο να εκτονωθεί, όσο ήταν δυνατόν, ο ενθουσιασμός των Ελλήνων και να εξαλειφθεί από τον νου των Οθωμανών κάθε υποψία, και σε άλλο αρμοδιότερο καιρό να δραστηριοποιηθούν με περισσότερη φρόνηση⁸⁸. Ήταν απαραίτητο να αποφασίσουν, αν τελικά θα ανταποκριθούν στην πρόσκληση να μεταβούν στην Τρίπολη, αντιτιθέμενοι βέβαια στην απόφαση που είχαν πάρει στην συνέλευση στη Βοστίτσα να μην μεταβούν.

Οι περισσότεροι από όσους «προσκληθήκαν», αποφάσισαν να ανταποκριθούν στην πρόσκληση. Θεωρούσαν ότι δεν θα έμεναν όμηροι για πολλές μέρες και ότι έτσι θα διασκέδαζαν τις ανησυχίες των Τούρκων⁸⁹. Πρόκειται δηλαδή «περί μιᾶς ὁμοίας ἐν Βοστίτσα συνελύσεως ἀλλὰ ἐν Καλαμάτῃ»⁹⁰. Μετά τη συνέλευση απεστάλη ο Γεώργιος Παγώνης στον Παπαφλέσσα, ο οποίος διέμενε στη Μονή Γαρδικίου, για να τον ειδοποιήσει να προσέχει και να μην εμφανίζεται. Για μεγαλύτερη ασφάλεια τού υπεδείχθη δια του Πετρόμπεη ως διαμονή του η Σελίτσα, η οποία υπαγόταν στο μπεηλίκιο της Μάνης. Ομοίως, ειδοποίησε και τον διασφαλισμένο στη Μονή Σιδηρόπορτας Αναγνωσταρά, καθώς και τους Νικηταρά και Π. Κεφάλα, κρυμμένους στις άλλες Μονές. Στην Τριπολιτσά πήγαν εικοσιοκτώ πρόκριτοι και αρχιερείς μεταξύ αυτών ο Μονεμβασίας Χρυσανθος, ο Πανάγος Κυριακός και στη θέση του ο Μαυρομιχάλης έστειλε τον γιο του Αναστάση και τον ανιψιό του Πανάγο Πικουλάκη, χωρίς έτσι να κινήσει υποψίες⁹¹. Όπως το περίμεναν, τούς συνέλαβαν και τούς κράτησαν ομήρους ως ενέχυρα ασφάλειας και ησυχίας⁹².

Ο Μητροπολιτικός οίκος του Μονεμβασίας είχε μετατραπεί σε κέντρο της επαναστατικής κινήσεως και κόμβο επικοινωνίας των Εταιριστών της Καλαμάτας με τους αδελφούς τους της Μάνης και τον Μαυρομιχάλη⁹³. Η οικία αυτή βρισκόταν πλησίον του ναού της Υπαπαντής μέχρι το 1911, οπότε αγοράστηκε και κατεδαφίστηκε για χάρη της πλατείας του ναού από τους επιτρόπους Π. Φ. Στρούμπο και Κ. Δ. Παρθένιο⁹⁴. Κατ' άλλη άποψη, η οικία του Πρωτοσύγκελου Γερασίμου Παγώνη, τοποτηρητού της Μητροπόλεως Μονεμβασίας και Καλαμάτας για πρώτη φορά μεταξύ 1821-1823, μεταβάλλεται σε στρατηγείο «ὅπου οἱ ἀρχηγοὶ συσκέπτονται περὶ τῆς πορείας καὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς ἀρξαμένης ἐπαναστάσεως»⁹⁵. Στις 20 Μαρτίου

⁸⁴ Τρικούπης, *Ιστορία Α'*, σσ. 50-52.

⁸⁵ Περραιβός, *Απομνημονεύματα Α'*, σ. 2.

⁸⁶ Σκοπετέας, «Ἄνθη ευλαβείας» Α', σ. 4.

⁸⁷ Σκοπετέας, «Ἄνθη ευλαβείας» Α', σ. 4.

⁸⁸ Περραιβός, *Απομνημονεύματα Α'*, σσ. 2-3.

⁸⁹ Τρικούπης, *Ιστορία Α'*, σσ. 52-53.

⁹⁰ Σκοπετέας, «Ἄνθη ευλαβείας» Α', σ. 4.

⁹¹ Βίμπος, «Λόγος επικήδειος», σ. 4.

⁹² Βίμπος, «Λόγος επικήδειος», σ. 4.

⁹³ Σκοπετέας, «Ἄνθη ευλαβείας» Β', σ. 1. Την πληροφορία αυτή αναφέρει και ο ανεψιός του Παναγιώτης Παγώνης στο αίτημά του (12 Φεβρ. 1871) στην Επιτροπή Εθνικού Αγώνος για τη μετά θάνατον τιμή του θείου του Γερασίμου με το αξίωμα του συνταγματάρχου.

⁹⁴ Δουκάκης, *Μεσσηνιακά Γ'*, σ. 204. Ειδικότερα, η οικία του Γερασίμου Παγώνη, η οποία ανήκε και στον θείο του Χρυσάνθο Παγώνη, βρισκόταν απέναντι από τον Μητροπολιτικό ναό της Υπαπαντής. Το 1899, ο τότε ιδιοκτήτης Κωνσταντίνος Σταθόπουλος την πώλησε στον ναό της Υπαπαντής αντί του ποσού των 13.000 δραχμών και στη συνέχεια κατεδαφίστηκε, προκειμένου να διαμορφωθεί η πλατεία του ναού. Βλ. εφημ. της Καλαμάτας «Νεφέλη», αρ. φύλλ. 31/25 Ιουν. 1899, σ. 3· πρβλ. Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» ΙΔ', σ. 3 (Φωτ. 2).

⁹⁵ Ο Σκοπετέας, «Η κήρυξις», σ. 90, παραπέμπει στο Αρχείο Αγωνιστών της Εθνικής Βιβλιοθήκης (φάκ. Παγώνη Παναγιώτη) και σημειώνει: «Του αείμνηστου ιεράρχου Γερασίμου υπάρχει “Υπόμνημα”, το οποίο περιλαμβάνει την εξιστόρηση των γεγονότων των Καλαμών. Το σπουδαιότερο τούτο εγγράφον περί του οποίου είδον να γίνεται λόγος και

1821 έφτασαν στον Αλμυρό της Λακωνίας πλοία, τα οποία υπέθεσαν ότι έφεραν στρατό, τροφή και πολεμοφόδια για την επικείμενη επανάσταση⁹⁶. Τότε όλοι οι προεστώτες (προύχοντες) της Καλαμάτας, μεταξύ αυτών ο Ηλίας Μαυρομιχάλης και ο Γεώργιος Παγώνης συνήλθαν και έγραψαν προς τον Μαυρομιχάλη «πρὸς Θεοῦ νὰ μὴν γίνη κανὲν κίνημα, διὰ νὰ ἡμπορέσομεν νὰ ἐβγάλωμεν τοὺς ἐν ταῖς φυλακαῖς τῆς Τρίπολεως». Την επιστολή υπέγραψαν άπαντες και την παρέδωσαν στον Ηλία Μαυρομιχάλη να την ταχυδρομήσει στον πατέρα του⁹⁷. Αλλά ο Ηλ. Μαυρομιχάλης και ο Γ. Παγώνης είχαν υπεράνω όλων την ελευθερία της πατρίδας, χωρίς να προτάσσουν το συμφέρον των συγγενών τους. Έτσι, έστειλαν δεύτερη επιστολή στον Πετρόμπεη λέγοντάς του: «Έκλαμπρότατε συνυπεγράψαμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν πρώτην ἐπιστολήν, ἀλλ' ὅμως εἴμεθα ἐναντίας γνώμης. Αὔριον κτυποῦμε τοὺς Τούρκους καὶ ἂν ἀδιαφορήσης, δὸς λόγον εἰς τὸν Θεόν». Ενθουσιασμένος από την ανάγνωση των λέξεων αυτών ο Πετρόμπεης αναβοά: «ὁ εἷς δὲν λυπεῖται τὸν ἀδελφόν του, ὁ ἕτερος τὸν θεῖον του, ἐμπρὸς καὶ ὁ Θεὸς μεθ' ἡμῶν»⁹⁸.

Πρωτεργάτης της καταλήψεως της Καλαμάτας⁹⁹ την 23η Μαρτίου του 1821, ο Γεώργιος ακολούθησε το καλοκαίρι τον φίλο του Ηλία Μαυρομιχάλη, στην πολιορκία της Τρίπολης και εκεί από κοινού με τον οπλαρχηγό αρχιμανδρίτη Ιερόθεο Αθανασόπουλο, τον μετέπειτα Μητροπολίτη Γυθείου, κατόρθωσαν να αποκόψουν την μεταφορά ύδατος προς την πολιορκούμενη Τρίπολη, γεγονός το οποίο συνετέλεσε στην ταχύτερη παράδοσή της¹⁰⁰. Για τη διακοπή της ύδρευσης της Τρίπολης γνωρίζουμε και από επιστολή (26 Απριλίου 1821¹⁰¹) από το στρατόπεδο του Βαλτετσίου των Θεόδωρου Κολοκοτρώνη, Π. Γιατράκου, Δ. Παπατσώνη, Κυρ. Μαυρομιχάλη, Δ. Τρουπάκη (Μουρτίζου) και Αν. Παπαγεωργίου (Αναγνωσταρά) προς τους άρχοντες της Ύδρας, στην οποία αναφέρουν: «τοὺς ἐχαλάσαμεν τοὺς μύλους ὅπου ἄλεθαν, ἐκόψαμεν τὸ ἥμισυ νερόν τους»¹⁰².

Στα μέσα Απρίλιο 1821¹⁰³, κατά σύσταση¹⁰⁴ του Πετρόμπεη, συνόδευσε τον Αρκάδα Ιερομόναχο Γεράσιμο Παπαδόπουλο στην αποστολή που του είχε ανατεθεί από την Μεσσηνιακή Γερουσία, να μεταβεί στην πολιορκούμενη από τους Μεσσήνιους, Μανιάτες και άλλους Αγωνιστές, Τρίπολη. Ο σκοπός της αποστολής ήταν να διαπραγματευτεί την ανταλλαγή αμοιβαίως των κρατουμένων στο σπίτι του Ι. Κ. Κυριακού και άλλων προκρίτων της Καλαμάτας, Τούρκων αιχμαλώτων με τους Επισκόπους και προκρίτους που κρατούνταν ως όμηροι από τις αρχές του Φεβρουαρίου του 1821. Ανάμεσά τους ήταν και ο νεότερος γιος του Πετρόμπεη Αναστάσης, που αρκετά έτη αργότερα έγινε γαμπρός του Γεράσιμου Παγώνη¹⁰⁵. Υπάρχει η άποψη ότι στην Τρίπολη, ο λεγόμενος, για κάποιους τουρκόφιλος και σφοδρός πολέμιος της Επανάστασης Γεράσιμος Παπαδόπουλος καταστρατήγησε την εντολή και την εξουσιοδότηση του Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη για διαπραγμάτευση μόνο της ανταλλαγής των εκατέρωθεν κρατουμένων. Διαπραγματεύτηκε τη

εις άλλα χειρόγραφα των ΓΑΚ δεν κατόρθωσα να ανεύρω. Αντίγραφον τούτου υπήρχε ως επληροφορήθην παρα τῷ κληρονόμῳ αὐτοῦ ποτὲ Χρυσ. Παγώνη, δικηγόρου διαμένοντος ἐν Καλάμαις.

⁹⁶ Βίμπος, «Λόγος επικήδειος», σ. 4.

⁹⁷ Βίμπος, «Λόγος επικήδειος», σ. 4· πρβλ. Φερέτος, στ. 346.

⁹⁸ Βίμπος, «Λόγος επικήδειος», σ. 4· Σκοπετέας, «Άνθη ευλαβείας» Β', σ. 1· πρβλ. Φερέτος, στ. 346.

⁹⁹ Φωτάκος, σ. 321: «εὐρεθεῖς εἰς Καλάμας ἐνεψύχωσε τοὺς στρατιώτας».

¹⁰⁰ Φερέτος, στ. 346· ο ίδιος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» Γ', σ. 3· Ορφανός, σ. 24: «δημιουργώντας σοβαρὸ πρόβλημα εἰς τοὺς ἐντὸς τοῦ κάστρου αὐτῆς εὕρισκομένους Τούρκους».

¹⁰¹ Τα Υδραϊκά, σ. 11.

¹⁰² Σκοπετέας, «Άνθη ευλαβείας» Γ', σ. 2.

¹⁰³ Χρυσομάλλη, σ. 300.

¹⁰⁴ Φιλήμων, τ. Δ', σ. 464: «Περὶ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς αὐτοῦ ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης ἀπέστειλεν εἰς Τρίπολιν τὸν Γεώργιον Παγωνόπουλον, προτείνων τοῖς Τούρκοις, ὅτι ἀπολύει ἐλευθέρους τοὺς ἐν Καλάμαις καὶ ἐν Καλαβρύτοις αἰχμαλωτισθέντας βοεβόνδας Ἀρναουτογλαίους, καθὼς καὶ τοὺς ἄλλους συναιχμαλώτους, ἐὰν καὶ οὗτοι ἀπολύσωσιν ἐλευθέρους τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἀναστάσιον καὶ τοὺς ἄλλους ἀρχιερεῖς καὶ προεστῶτας, οἱ Τούρκοι ὅμως ἀπέρριψαν τὴν πρότασιν ταύτην, πολλὰ ἐξ ἐναντίας πρὸς τὸν Μαυρομιχάλην δυσάρεστα γράψαντες»· πρβλ. Γιανναροπούλου, «Σχεδιάσμα», σ. 384· Τετράδια 8. Βιογραφικό, σ. 847.

¹⁰⁵ Κατὰ τον Φερέτο, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» Γ', σ. 1, την αυθεντική αυτή πληροφορία για τη μετάβαση του Γεράσιμου ως Γεωργίου Παγώνη παραδίδει σε ανέκδοτο έγγραφό του ο Τριπολιτσιώτης πρωταγωνιστής του 1821 και υπουργός μετά την απελευθέρωση Ρήγας Παλαμίδης.

συνθηκολόγηση του Πετρόμπεη για τον οποίο και άλλους φίλους και αξιωματούχους του αγώνα εξασφάλισε και προσκυνοχάρτια. Επίσης ότι ο Γεράσιμος Παπαδόπουλος κατά την έξοδό του από την Τρίπολη, όπου είχε γίνει δεκτός με ιδιαίτερες τιμές ως τουρκολάτρης, συνελήφθη στο Καλογεροβούνι από τους πολιορκητές. Μάλιστα, πάνω του βρέθηκαν προσκυνοχάρτια και άλλα έγγραφα προς τον Μαυρομιχάλη και κατά πρόταση του Ηλία, γιού του Πετρόμπεη, του ηρωικά πεσόντα κατόπιν στα Στύρα της Εύβοιας, θα θανατώνονταν επί τόπου, εάν δεν μεσολαβούσε ο Αναγνωσταράς και άλλοι, για να μη στενοχωρηθεί ο Πετρόμπεης για το επεισόδιο αυτό¹⁰⁶. Σε νεότερη όμως μελέτη ο βιογράφος του Γερασίμου Παπαδόπουλου, Αλέκος Χρυσομάλλης έπειτα από μια διεξοδική μελέτη όλων των εξιστορήσεων του γεγονότος καταλήγει στο συμπέρασμα πως όλα τα παραπάνω είναι ένα κακό τέχνασμα κάποιων αυτοαποκαλούμενων ιστοριοδιφών που σκοπό έχουν να αμαυρώσουν την αλήθεια για πολιτικούς λόγους¹⁰⁷. Πιο συγκεκριμένα για την πολιτική διαμάχη μεταξύ του Κολοκοτρώνη και του Μαυρομιχάλη. Η απόψεις που παρουσιάζει ο Χρυσομάλλης με βρίσκουν σύμφωνο καθώς δεν θα μπορούσε ο ιερομόναχος Γεράσιμος Παπαδόπουλος να παρεκκλίνει της αποστολής του ακόμα και αν το ήθελε καθώς είχε κοντά του ένα πολύ έμπιστο άτομο του Μαυρομιχάλη και μέλος της μεσσηνιακής Γερουσίας, τον Γεώργιο Παγώνη, ο οποίος με ζήλο και πνεύμα υπέρ της πατρίδος και της επανάστασης δεν θα μπορούσε επ' ουδενί λόγω να επιτρέψει να συμβεί κάτι τέτοιο.

Όπως αναφέρει ο ανεψιός του Γεράσιμου, Παναγιώτης: «Τὸ πρῶτον ἄρραγές θεμέλιον τῆς Ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας εἶχε πλέον κατατεθῇ τὴν 24^{ην} Μαρτίου διὰ μεγαλοπρεποῦς δοξολογίας εἰς τὸν Ναὸν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων τῆς Καλαμάτας. Τὸ Μητροπολιτικὸν ἀπὸ κρυφὸν τῆς Ἑταιριστικῆς συνωμοσίας ἐντευκτήριον μετατρέπεται εἰς φανερόν Διευθυντήριον τῶν ἐκεῖσε καταφθανόντων Ἑλληνικῶν ὅπλων. Ἐκεῖ “οἱ ἄρχηγοὶ συσκέπτονται περὶ τῆς πορείας καὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς ἀρξαμένης ἐπαναστάσεως” ὑπερηφάνως μνημονεῦει δι’ ἀναφορᾶς τοῦ πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ Ἀγῶνος τὸ 1865 ὁ ἀδελφός (sic) τοῦ Γεωργίου Παγώνη, Παναγιώτης»¹⁰⁸.

Μετά τον μαρτυρικό θάνατο του θείου του Χρυσάνθου στις φυλακές της Τρίπολης, ο Γεώργιος όχι μόνο ανέλαβε τη διοίκηση των πραγμάτων της Μητροπόλεως, ως Επισκοπικός τοποτηρητής, αλλά, όπως και ο θείος του, ήταν το κεντρικό πρόσωπο της εταιρίας των Φιλικών στην περιοχή. Έτσι, ο Γεώργιος μαζί με τον Πετρόμπεη, τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη, τον Διονύσιο Μουρτζινό, τον Παπαφλέσσα και άλλους συγκροτούν συμβούλια¹⁰⁹ για αποφάσεις, που αφορούσαν την ιερό αγώνα της Επανάστασης¹¹⁰.

¹⁰⁶ Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» Γ', σσ. 1, 3.

¹⁰⁷ Χρυσομάλλης, σσ. 297- 337.

¹⁰⁸ Σκοπετέας, «Ἀνθη ευλαβείας», Β', σ. 3, ο οποίος από παραδρομή τον αναφέρει τον Παναγιώτη ως αδερφό του Γερασίμου.

¹⁰⁹ Φραντζής, *Επιτομή*, τ. Δ', σσ. 94, 121· πρβλ. *Τετράδια* 8. Βιογραφικό, σ. 847.

¹¹⁰ Βίμπος, «Λόγος επικήδειος», σ. 4.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ **ΙΕΡΑΤΙΚΗ ΔΙΑΚΟΝΙΑ (1821 - 1852)**

Α. Εκκλησιαστική και πολιτική δράση κατά την επαναστατική περίοδο (1821-1828)

1. Χειροτονία σε πρεσβύτερο - αίτημα διαδοχής στον θρόνο της Μητροπόλεως Μονεμβασίας και Καλαμάτας

Ένα από τα βασικά αιτήματα της τοπικής κοινωνίας της Μεσσηνίας στα 1821¹¹¹ ήταν η πρόταση εκ μέρους του λαού να ιερωθεί ο Γεώργιος Παγώνης και να διαδεχτεί τον θείο του Μητροπολίτη Χρυσάνθου (Νοε. 1821).

Μετά τον μαρτυρικό θάνατο του Χρυσάνθου στην Τρίπολη το 1821¹¹² και αφότου τα ελληνικά στρατεύματα πολιορκήσαν την Τρίπολη, οι οπλαρχηγοί της Πελοποννήσου Π. Μαυρομιχάλης, Α. Ζαΐμης, Θ. Κολοκοτρώνης, η Πελοποννησιακή Γερουσία και ο λαός διέβλεπαν τις ικανότητες του Γεωργίου Παγώνη στα εκκλησιαστικά και κατ' επέκταση τα εθνικά πράγματα, μια που τα εκκλησιαστικά και τα εθνικά ήταν την περίοδο αυτή συνυφασμένα. Για τους λόγους αυτούς διетράνωσαν την επιθυμία να διαδεχτεί στον εκκλησιαστικό θρόνο της Μονεμβασίας τον θανόντα θείο του. Έτσι, τον Σεπτέμβριο του 1821 τον προέτρεψαν να εισέλθει στον εκκλησιαστικό βίο, λαμβάνοντας αρχικά το μοναχικό σχήμα¹¹³, από Γεώργιος μετονομαζόμενος ως Γεράσιμος, και κατόπιν να χειροτονηθεί πρεσβύτερος¹¹⁴.

Οι προσλαμβάνουσες παραστάσεις του Γεωργίου Παγώνη εντός του στενού οικογενειακού περιβάλλοντος, η εκκλησιαστική παιδεία που είχε λάβει εντός του μοναστηριακού κλίματος της Σχολής Μελέ, η εμπειρία του πλάι στο πλευρό του αρχιερέα θείου του και η επιθυμία της τοπικής κοινωνίας λειτούργησαν θετικά στην ψυχή του Γεωργίου, ώστε φυσιολογικά να κλίνει προς την ιερωσύνη. Την 15^η Νοεμβρίου 1821 υπεβλήθη αναφορά των Επισκόπων της Μητροπόλεως Μονεμβασίας, δηλαδή της περιοχής της Μεσσηνίας και της Μεσσηνιακής Μάνης, καθώς και των οπλαρχηγών, προκρίτων, κλήρου και λαού της Μεσσηνιακής Μάνης προς τον Δημήτριο Υψηλάντη και την Πελοποννησιακή Γερουσία. Δι' αυτής ζητούν παρά του «Γένους κυριάρχην των και Μητροπολίτην τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Χρυσάνθου

¹¹¹ Σημειώνεται (Σιμόπουλος, σ. 172) ότι σε πρακτικό εσόδων και εξόδων της ιεράς Μητροπόλεως Μονεμβασίας στις 14 Απριλίου 1819 γίνεται λόγος για τον επίτροπο και Πρωτοσύγκελο του Μητροπολίτη Μονεμβασίας Χρυσάνθου Γεράσιμο ιερομόναχο Κυθηραίο «εκ κόμης λογοθετιανίκων», ο οποίος είναι άλλο πρόσωπο από τον Γεράσιμο Παγώνη, ανεψιό του Μητροπολίτη Χρυσάνθου, επίσης μετέπειτα τοποτηρητή. Σημειώνεται σχετικά για τον ιερομόναχο Γεράσιμο τον Κυθηραίο: «Διὸ ἐκλογὴ καινῇ, καὶ ἀποφάσει ἡμῶν τοῦ ταπεινοῦ Πρωτοσυγγέλλου κὺρ Γερασίου, καὶ ἐπιτρόπου τοῦ παναγιωτάτου, λογιωτάτου Μητροπολίτου Μονεμβασίας κυρίου Χρυσάνθου», ὅπως αναφέρει ο Βέης, «Ο τρίτος κώδιξ», σσ. 26-27, ὅπου και η υπογραφή του, ο οποίος στο επόμενο έγγραφο (σσ. 27-28) γράφει: Γερασίου ιερομονάχου Κυθηραίου, ἐκ κόμης Λογοθετιανῶν». Από παραδρομή Από παραδρομή επομένως ο Βέης, «Χριστιανικά», σ. 377 γράφει: «τῷ 1819 Πρωτοσύγκελλος τῆς Μητροπόλεως Μονεμβασίας καὶ Καλαμάτας ἦτο ὁ Γεράσιμος Παγώνης».

¹¹² Υποστηρίχθηκε ότι ήταν Πρωτοσύγκελος της Ιεράς Μητροπόλεως Καλαμάτας και Μονεμβασίας το 1819, ζώντος του θείου του Χρυσάνθου και ότι χειροτονήθηκε το 1825 αλλά αυτό δεν ευσταθεί, καθότι η αρχή της εκκλησιαστικής σταδιοδρομίας του άρχισε μετά τον μαρτυρικό θάνατο του θείου του Χρυσάνθου. Βλ. Ιεζεκιήλ «Εμπρός» 8.04.1948· Σωκράτης Κουγέας, «Ο εθνομάρτυς Μονεμβασίας και Καλαμάτας Χρυσάνθος Παγώνης», *Διδαχή* τ. 14, τχ. 158· Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φίλικοι» Δ', σ. 3. Κουγέας, *Εμπρός* 25.03.1948.

¹¹³ Πρβλ. *Πάπυρος*, σ. 329· ΠΒΛ, σ. 415: «Τελικά χειροτονήθηκε διάκονος και πρεσβύτερος στις αρχές του 1822».

¹¹⁴ Βίμπο, «Δύο επικήδεις λόγοι», σ. 25· Ιεζεκιήλ, «Ανέκδοτα», σσ. 174-175· Ορφανός, σ. 24.

Πρωτοσύγκελλον κύριον Γεράσιμον, νέον ἀνατεθραμμένον ὑπ’ αὐτοῦ τοῦ μακαρίτου με εὐγενικὰ ἦθη, πεπαιδευμένον, εἶδισιν ἔχοντα τῶν ἐκκλησιαστικῶν, θεοσεβῆ, σεμνοπρεπῆ, πολιτικόν, εὐπροσήγορον, εὐδιάθετον καὶ τὰ λοιπὰ ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ προτερήματα»¹¹⁵.

Σε ἄλλη αναφορά (18 Νοεμβρίου 1821) ο κλήρος και οι πρόκριτοι των Πισινοχωρίων (Δήμου Αλαγονίας Καλαμάτας) απευθυνόμενοι προς τον Δημήτριο Υψηλάντη και τη Γερουσία εξέφρασαν την επιθυμία τους να δουν τον ανεψιό του μακαρίτη Χρυσάνθου Γεράσιμον στον θρόνο του θείου του: «᾽παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς τὸν ἐξαποστείλῃτε ὅσον τάχος ἀρχιερέα καὶ κυριάρχην μας᾽ ὑπογράφονται ἀντιπρόσωποι τῶν χωρίων Μεγ. Ἀναστάσοβα, Μικρὰ Ἀναστάσοβα, Σίτσοβα, Κερνίτζα, Λαδᾶ καὶ Καρβέλη, μεταξύ τῶν ὁποίων Σιτσόβης ὁ Καθηγούμενος τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου Νεόφυτος Ἱερομόναχος καθηγούμενος Ἀγίου Ἰω. τοῦ Θεολόγου Νεόφυτος, Κερνίτσης ὁ καθηγούμενος Ἱερᾶς Μονῆς Μελεῖ Δανιήλ, Καρβέλη ὁ Καθηγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Σιδηροπόρτας Ἰωακείμ»¹¹⁶.

Τα παραπάνω επιβεβαιώνει ο ίδιος ο Γεράσιμος σε μεταγενέστερη αναφορά του προς την Ιερά Σύνοδο, στην οποία μεταξύ άλλων τονίζει: «Ὅτε ὁ Μονεμβασίας Χρῦσανθος τὸ ζῆν ἐξεμέτρησεν ἐν τῇ ὀθωμανικῇ εἰρκτῇ τῆς Τριπολιτσᾶς ... οἱ χριστιανοὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐκείνης ἐπαρχίας δι’ ἀναφορᾶς τῶν ἐζητήσαντό με διάδοχον τῆς χηρευούσης ταύτης ἐπαρχίας. Ἡ Πελοποννησιακὴ Γερουσία ἐγκρίνασα τὴν αἴτησιν αὐτῶν διέταξε καὶ ἐχειροτονήθην ἱερεύς, κοσμικὸς ὢν, καὶ μ’ ἀποκατέστησεν ἐκκλησιαστικὸν τοποτηρητὴν, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς κανονικῆς διαδοχῆς, τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ θρόνου τῆς Μονεμβασίας καὶ Καλαμάτας»¹¹⁷.

Ὡστόσο, τα γεγονότα δεν ήταν και τόσο απλά, καθόσον υπήρχε πρόβλημα εκλογῆς αρχιερέων, εφόσον δεν είχαν αποσαφηνιστεῖ τα κανονικά δικαιώματα των Επισκόπων της Ελλάδος ἀπὸ τον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως.

2. Το πρόβλημα της εκλογῆς

Ἡ προσπάθεια κυρίως του Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη προς τον Ἰωσήφ Ανδρούσης, για να χειροτονηθεῖ ὁ Γεράσιμος Μητροπολίτης Μονεμβασίας και Καλαμάτας, ήταν ιδιαίτερα επίμονη ἀλλὰ εἶχε σοβαρές δυσκολίες στην υλοποίησή της. Τα πράγματα ἐξελίχτηκαν ὡς εξής:

Ἀμέσως μετὰ τον σχηματισμὸ τῆς πρώτης προσωρινῆς Επαναστατικῆς Κυβέρνησης τῆς Ελλάδος στις 15 Ἰανουαρίου του 1822, σχηματίστηκε τὸ Μινιστέριον τῆς Θρησκείας, τὸ ὁποῖο ἀνέλαβε νὰ διοικήσῃ ὁ Εἰσκόπος Ἀνδρούσης Ἰωσήφ¹¹⁸.

Ἀναλαμβάνοντας τὴ θέση αὐτὴ εἶχε νὰ ἐπιδύσει πολλὰ προβλήματα¹¹⁹. Ἐνα πολὺ σημαντικὸ πρόβλημα, που εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσει, ἦταν ἡ κάλυψη τῶν κενῶν ἀρχιερατικῶν θέσεων, οἱ ὁποῖες προέκυψαν κατὰ τὴν ἐπαναστατικὴ περίοδο¹²⁰.

¹¹⁵ Φερέτος, στ. 364· πρβλ. Ὁρφανός, σ. 25.

¹¹⁶ Ἰεζεκιήλ, *Ἀνέκδοτα*, σ. 6, ὁ ὁποῖος συμπληρώνει: «Φαίνεται ὅτι ὅμοιαι ἀναφοραὶ ὑπεβλήθησαν ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς Μεσσηνίας ὑποκινούμεναι ὑπὸ τοῦ Πετρόμπεη»· πρβλ. Φερέτος, στ. 364· Δεληγιαννόπουλος, «Γεράσιμος», στ. 348: «Λόγῳ τῆς μορφώσεως καὶ τῆς δεινότητος τοῦ λόγου καὶ τῆς γραφίδος τοῦ Γερασίου, ὁ Πετρόμπεης μετὰ παντὸς τοῦ Κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ ἐζήτησαν ὅπως ἀναδειχθῇ οὗτος Μητροπολίτης τῆς χηρευούσης τότε Μητροπόλεως Μεσσηνίας».

¹¹⁷ Τὴν ἀναφορά του συνέταξε στις 13 Σεπτεμβρίου 1833. Βλ. Φερέτος, «Μεσσηνιοὶ Φιλικοὶ» Ε΄, σ. 1.

¹¹⁸ Ξενογιάννης, σ. 211.

¹¹⁹ Ενδεικτικὰ εἶναι ὅσα ἀναφέρει ὁ Ξενογιάννης, σ. 212: «Ἀνελάμβανε ὑπουργὸς σὲ μιὰ χώρα ἐπαναστατημένη. Καὶ φυσικὰ ἀναρχομένη. Μὲ τὰν τουρκικὸν κίνδυνον συνεχῶς ἐπικρεμώμενο. Φοβερό. Καὶ ἓνα ὑπουργεῖο πὺν ξεκινούσσε ἐκ τοῦ μηδενός. Χωρὶς τὴν παρακυμρὴ στελέχῳσι. Οὔτε κὰν τὸ στοιχειῶδες διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ προσωπικό... Τὰ πάντα ἀποδιοργανωμένα. Εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα ἰδιαίτερα ἡ κατάστασι ἐμφανιζόταν ζοφερή. Παιδεία ἐξᾶλλου σχεδὸν ἀνύπαρκτη. Καὶ τοῦτο γιατί τὰ μοναστήρια πὺν ἀποτελοῦσαν κατὰ τὴν τουρκοκρατία τὴν κυριώτερη ἐστία γραμμάτων βρισκονταν ἤδη σὲ πολεμικὸ πυρετό. Παντοῦ ἐρείπια μόνο, ἔξαψι καὶ ἀναρχία. Καὶ ἀκατάσχετη τάσι πρὸς αὐθαίρεσι. Ἐπὶ πλέον παράνομες καὶ ἀντικανονικὲς χειροτονίες. Συνεχὴς παραβίασι τῶν ἱερῶν κανόνων τῆς Ἐκκλησίας. Χάος ἀληθινόν».

¹²⁰ Οικονόμου, *Τα Σωζόμενα Β΄*, σσ. 4, 5, 19· πρβλ. Ξενογιάννης, σ. 212, ὁ ὁποῖος γράφει πὺν ὅταν τὸ 1821 ἀρχισε ἡ Ἐπανάστασι, ὑπῆρχαν στὴν Πελοπόννησο 24 συνολικὰ ἀρχιερεῖς: ἐννέα Μητροπολίτες, τρεῖς ἀρχιερεῖς με τίτλο

Το πρόβλημα όμως δεν μπορούσε να επιλυθεί, εφόσον δεν είχε αποσαφηνιστεί η κανονική σχέση της Ελλάδος με το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Ο Ανδρούσης Ιωσήφ ήταν απόλυτος στο να μην γίνονται χειροτονίες Επισκόπων μέχρι να ξεκαθαριστούν τα δικαιώματα του Οικουμενικού Πατριαρχείου¹²¹.

Σχετικά είναι τα όσα γράφει ο Μπουγάς, ο οποίος ερεύνησε σε βάθος την προσωπικότητα και το έργο του Ανδρούσης Ιωσήφ στη διδακτορική διατριβή του: «Ως Υπουργός της Θρησκείας του νεοσύστατου ελληνικού κράτους ο Ιωσήφ Ανδρούσης δεν αμφισβήτησε τα κυριαρχικά δίκαια του Οικουμενικού Πατριαρχείου επί της Ελλαδικής Εκκλησίας, “Διὰ τοῦτο καί ὅποτε ὁ Πετρομπής ἐξητήσατο ἀντὶ τοῦ ἐν ταῖς εἰρκταῖς μαρτυρικῶς τελευτήσαντος Μητροπολίτου Μονεμβασίας καὶ Καλαμάτας Χρυσάνθου τοῦ Παγώνη, νὰ χειροτονηθῇ ὡς διάδοχος αὐτοῦ ὁ ἀνεπιός τούτου Πρωτοσύγκελος Γεράσιμος Παγώνης ἀπήντησεν¹²² αὐτῷ “... “ἂν δὲν συγκροτηθῇ ἀρχιερατικὴ σύνοδος καὶ γίνῃ σκέψις περὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἱεραρχίας οὔτε χειροτονίαι χωροῦσιν οὔτε ἐκκλησιαστικαὶ ἐπιτροπαὶ διορίζονται...”¹²³. Την πληροφορία αυτή διασώζει στην ομιλία του Μιχ. Κ. Σχινά, πληρεξουσίου Κορώνης στην εθνική συνέλευση της 3^{ης} Ιανουαρίου 1844, και η εφημ. «Αἰών»: «Ἐπιστολὴ τοῦ Ἀνδρούσης Ἰωσήφ, ὑπουργοῦ τῆς Θρησκείας (25 Ἀπριλίου 1822 ἐν Κορίνθῳ) πρὸς τὸν ἑνδοξον Πέτρον Μαυρομιχάλην αἰτούμενον τὴν χειροτόνησιν τοῦ Πρωτοσυγγέλου Γερασίμου εἰς Ἐπίσκοπον, ἀρνητικὴν τῆς αἰτήσεως, ἐπὶ λόγῳ ὅτι ἂν δὲν συγκροτηθῇ ἀρχιερατικὴ Σύνοδος καὶ γείνη σκέψις περὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἱεραρχίας, οὔτε χειροτονίαι χωροῦσιν, οὔτε ἐκκλησιαστικαὶ ἐπιτροπαὶ διορίζονται»¹²⁴.

Ορθά επισημαίνει ο Ξενογιάννης¹²⁵ ότι τα πολεμικά γεγονότα, ιδίως μετά το τραγικό τέλος του Εθνομάρτυρα Πατριάρχου Γρηγορίου του Ε' και των άλλων συνοδικών την 10η Απριλίου 1821 στην Κωνσταντινούπολη είχαν de facto οδηγήσει σε πλήρη διακοπή των σχέσεων μεταξύ ελευθέρως Ελλάδος και Κωνσταντινουπόλεως. Όμως αυτό δεν σήμαινε καθόλου ότι έπρεπε να καταργηθούν τα δικαιώματα στην Ελλάδα του Οικουμενικού Πατριαρχείου και πολύ περισσότερο να διαρραγεί η μεταξύ τους δογματική ενότητα και να διακοπεί η κανονική σχέση. Αυτό δεν θα ήταν μόνο εκκλησιαστικώς αλλά και εθνικώς επικίνδυνο με απροσδιορίστου εκτάσεως δυσμενείς επιπτώσεις και έπρεπε πάση θυσία να «οικονομηθεί» με τον πλέον ανώδυνο από άποψη συνεπειών τρόπο.

Παρόλα αυτά, το ποίμνιο είχε ανάγκη από Επισκόπους. Έτσι λοιπόν με έντονο τρόπο ζητούσε επίμονα από τον Ιωσήφ εκλογή και τοποθέτηση νέων αρχιερέων σε κενούς θρόνους.

Αρχιεπισκόπου, και 14 επίσκοποι. Όταν επτά χρόνια αργότερα έληξε ο Αγώνας, από τους 24 είχαν απομείνει εν ζωή μόνο οκτώ.

¹²¹ Κατά τον Ξενογιάννη, σ. 212 στην από 28 Απριλίου 1822 επιστολή του στο αίτημα χριστιανών της Τριφυλίας να τοποθετήσει στη θέση μαρτυρικώς αποβιώσαντος Μητροπολίτη Γερμανού τον εξάδελφό εκείνου Αμβρόσιο Φραντζή, γράφει: «Τὰ πράγματα δὲν συγχωροῦσι πρὸς τὸ παρὸν ἀρχιερατικὰς χειροτονίας... Ἐπειδὴ τὰ ἐκκλησιαστικὰ τῆς Ἑλλάδος συμφέρει νὰ ὑποβληθῶσι εἰς ἐρεῦνας δικαιωμάτων μεταξὺ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως καὶ αὐτῆς».

¹²² Χρυσόστομος, *Ιστορία*, σ. 24: «Τῇ 21ῃ Ἀπριλίου 1822 πρὸς τὸν Πέτρον Μαυρομιχάλην, ζητοῦντα τὴν εἰς “Ἐπίσκοπον χειροτονίαν τοῦ Πρωτοσυγγέλλου Γερασίμου».

¹²³ Μπουγάς, σ. 35: «Στὶς ἀρχὲς τοῦ 1822 οἱ Προκριτοαγωνισταὶ τῆς περιοχῆς Ἀλαγονίας ζήτησαν μὲ ἀναφορά τοὺς νὰ χειροτονηθῇ ἐπίσκοπος Καλαμάτας καὶ Μονεμβασίας σὲ διαδοχὴ τοῦ μαρτυρήσαντος στὴν Τρίπολη θεοῦ τοῦ Χρυσάνθου Παγώνη, ὁ ἀνεπιός τοῦ Γεράσιμος Παγώνης (κατὰ κόσμον Γεώργιος Παγώνης), ποὺ τότε εἶχε χειροτονηθῇ ἱεροδιάκονος. Τὴν αἴτησι τῶν Ἀλαγονίων ἐνίσχυσε καὶ ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, τοῦ ὁποῦ ἦταν γραμματεὺς καὶ προστατευόμενος ὁ Γεράσιμος Παγώνης, ποὺ ἀξίωσε ἀπὸ τὸν τότε Ὑπουργὸ τῆς Θρησκείας Ἰωσήφ, τὸν ἀπὸ Ἀνδρούσης, νὰ χειροτονήσῃ τὸν Γεράσιμο. Ὁ πολὺς ὁμως ἐκεῖνος ἐπίσκοπος καὶ ἀγωνιστὴς Ἰωσήφ ἀπάντησε στὸν Πετρομπή ὅτι δὲν ἦταν δυνατόν νὰ γίνουν τότε χειροτονίες ἐπισκόπων, ἐφ’ ὅσον δὲν ὑπῆρχαν κανονικὲς σχέσεις μὲ τὸ ὑπὸ Τουρκικὸν ζυγὸν Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως». Πρβλ. Ξενογιάννης, σ. 25· Ορφανός, σ. 25.

¹²⁴ Εφημ. «Αἰών», αρ. φύλλ. 498/12 Ιανουαρίου 1844, σ. 3α-β.

¹²⁵ Ξενογιάννης, σ. 213.

Κατά τον Οικονόμο, στον οποίο στηρίζεται ο Ξενογιάννης¹²⁶, η πιο χαρακτηριστική περίπτωση είναι ασφαλώς εκείνη που αφορούσε την επίμονη προσπάθεια πληρώσεως της κενής Μητροπόλεως Μονεμβασίας και Καλαμάτας· μιας εκκλησιαστικής επαρχίας ιστορικής και μεγάλης. Πρωταγωνιστής του εν λόγω εγχειρήματος υπήρξε ο πανίσχυρος ηγεμόνας της Μάνης Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης. Από τις κορυφαίες μορφές του Αγώνα, ο Μαυρομιχάλης ενδιαφερόταν για τον Πρωτοσύγκελο της κενής Μητροπόλεως και προσωπικό του γραμματέα αρχιμανδρίτη Γεράσιμο Παγώνη, άνδρα επιφανή και λόγιο και από τους πλέον δραστήριους κατά την Επανάσταση.

Ο Γεράσιμος είχε ιερωθεί¹²⁷ ελάχιστους μήνες πριν (Νοέμβριο 1821), έπειτα από την επίμονη προτροπή των Πετρόμπεη, Κολοκοτρώνη, Ζαΐμη και άλλων ηγετών, με την προοπτική να διαδεχθεί στον θρόνο τον αποθανόντα θείο του Χρύσανθο.

Ο Πετρόμπεης λοιπόν, στην προσπάθειά του να υλοποιήσει τη δοθείσα προς τον Γεράσιμο υπόσχεση, ενήργησε δραστήρια αμέσως μετά τον σχηματισμό της πρώτης επαναστατικής κυβερνήσεως, τόσο προς το εκτελεστικό σώμα, όσο και προσωπικά προς τον φίλο του Επίσκοπο Ανδρούσης Ιωσήφ, ο οποίος ως υπεύθυνος υπουργός Θρησκείας αλλά και Μινίστρος του Δικαίου¹²⁸, χειριζόταν τα εκκλησιαστικά θέματα. Το ανυποχώρητο αίτημά του ήταν η άμεση εκλογή και χειροτονία του Γεράσιμου Παγώνη ως Μητροπολίτου Μονεμβασίας και Καλαμάτας.

Προς ενίσχυση της προσπάθειάς του κατόρθωσε ο Μαυρομιχάλης να εκδώσει σχετική απόφαση από μέρους της επιτροπής της χηρεύουσας επαρχίας Μονεμβασίας. Ομοφώνως ζητούσαν από την κυβέρνηση να διορίσει τον πανοσιολογιώτατο Πρωτοσύγκελο κύριο Γεράσιμο, ανειδίκευτο του αείμνηστου πατριώτου Αγίου Γέροντος Μονεμβασίας, ως νέο ποιμενάρχη. Συμπληρωματικά μάλιστα ο Πετρόμπεης σημείωνε ότι η απόφαση αυτή φάνηκε ευπρόσδεκτη και σε όλους τους επαρχιώτες και επομένως ότι το αίτημα εμφανιζόταν καθολικό. Παρ' όλες όμως τις συντονισμένες ενέργειες του Πετρόμπεη και των εποτόπιων παραγόντων υπέρ του Γεράσιμου, δεν προέκυψε θετικό αποτέλεσμα. Αντιθέτως, εξεδόθη διαταγή της υπερτάτης διοικήσεως μέσω της οποίας αφαιρέθηκε ουσιαστικά από τον Πρωτοσύγκελο η οικονομική διαχείριση και η εν γένει εκκλησιαστική φροντίδα της Μητροπόλεως και τα καθήκοντα αυτά ανατέθηκαν σε εφορία λαϊκών. Το τελευταίο φαίνεται ότι αποτέλεσε και το έναυσμα της εκρήξεως του Μαυρομιχάλη. Η κυβερνητική αυτή απόφαση ερέθισε τον υπερήφανο ηγέτη της Μάνης, γέμισε πίκρα στην ψυχή του και αγανάκτησε θεωρώντας το ως μία νέα προσωπική του μείωση από μέρους της διοικήσεως, δηλαδή του Μαυροκορδάτου και των ανθρώπων του. Ιδιαίτερος όμως η πικρία του οφειλόταν στη στάση του Ιωσήφ, ο οποίος χειριζόταν τα εκκλησιαστικά, για του οποίου τη διάσωση, όπως και των υπολοίπων ομήρων, όταν ήταν στη φυλακή, είχε επανειλημμένα μεριμνήσει. Στο πλαίσιο αυτό λοιπόν φαίνεται ότι συντάχτηκε το πλήρες πίκρας και ευλόγου παραπόνου κείμενο¹²⁹ της επιστολής του Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, η οποία έχει ως εξής:

«Πανιερώτατε σεβαστέ μοι Δέσποτα άσπάζομαι την χαριτόβρυτον δεξιάν σου τῷ σωτηρίῳ άσπασμῷ.

Μέ άπαρηγόρητον λύπην καί άγανάκτησιν τῆς ψυχῆς παρρησιάζομαι μέ τὸ υἱόν μου (σέβας) εἰς τὴν σεβαστὴν πανιερότητά της, καί τῇ εἰδοποιῶ ὅτι δὲν ἤλπιζα ποτὲ νὰ άνατραπῇ κεκαλυμμένως πὼς παρὰ τῆς υπερτάτης διοικήσεως δι' έγκυκλίῳν της γραμμάτων ἢ άπόφασιν τῆς έπιτροπείας τῆς χηρευούσης έπαρχίας Μονεμβασίας, ἥτις έπικυρώθη πρὸς τὸν πανοσιολογιώτατον Πρωτοσύγγελον

¹²⁶ Ξενογιάννης, σ. 213.

¹²⁷ Από παραδρομή ο Ιεζεκιήλ, «Ο Αργολίδος», σ. 794: «γράφει «Κληρικὸς ἔγινε κατὰ τὸ 1825» και ο Ξενογιάννης, σ. 213 «Περὶ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου 1821.

¹²⁸ Η Προσωρινή Διοίκηση του ανέθεσε τα εν λόγω καθήκοντα στις 17 Απριλίου 1822, μετά τον θάνατο του Μινίστρου Δικαιοσύνης Θεοδ. Βλάσση· πρβλ. Χρυσόστομος, *Ιστορία*, σ. 24.

¹²⁹ Την επιστολή δημοσίευσε ο Ξενογιάννης, σσ. 259-260, ο οποίος παραθέτει και πολλές επιμέρους πληροφορίες για τοπωνύμια, πρόσωπα, γεγονότα και άλλα θέματα, για τα οποία μπορεί να πληροφορηθεί ο αναγνώστης από τις πλούσιες υποσημειώσεις του.

κύριον Γεράσιμον άνεψιόν τοῦ άειμνήστου ζηλωτοῦ πατριώτου ήμῶν άγίου Γέροντος Μονεμβασίας, πρὸ τῆς ὑπάρξεως τῆς παρούσης διοικήσεως παρὰ τῶν ὑποκειμένων, τὰ όποία καί τότε έφεραν χαρακτηήρα διοικητῶν, καί τώρα εἰσὶ μέλη τῆς αὐτῆς διοικήσεως· καί έν ταὐτῷ αὐτῇ ή έπιτροπεία έφάνη άρεστή καί εὐπρόσδεκτος καί εἰς άπαντας τοὺς έπαρχιώτας, ὡς γνωστὸν καί τῇ πανιερότητί της, καί διὰ τὴν άξιότητα τοῦ ὑποκειμένου, καί διὰ τὴν άνταμοιβήν τῆς θυσίας εκείνου τοῦ Χριστομιμήτου ποιμένος, ὅστις έθυσίασε τὴν ζωήν του διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ λαοῦ. Καί δέν άπορῶ τόσον διατὶ ή ψήφος δέν ένεκρίθη εὐλογοφανῆς άπό τὴν διοίκησιν, ὅσον διατὶ ή πανιερότης της ὄχι μόνον δέν έπρόβαλεν έν ᾧ έμελετήθη ή άνατροπή τὰ πρὸς άπάντησιν προφανῇ δικαιώματα τῆς οἰκογενείας εκείνου τοῦ άληθινοῦ πατριώτου· άλλά καί συνάδει εἰς τὴν ταύτης άνατροπήν. Καί τὸ χειρίστον έν ᾧ άφαιρεῖται ή έκκλησιαστική φροντὶς καί προμήθεια τῆς εὐταξίας τῶν Ἱερέων άπό Ἱερωμένου ὑποκειμένου, καί μεταφέρεται εἰς τὴν πρόβλεψιν τῆς έφορίας τῶν λαϊκῶν, καί τοιούτων λαϊκῶν, τῶν όποίων τὴν ποιότητα τοῦ χαρακτηήρος γνωρίζει καλλιότερον ή πανιερότης της.

Ἐγώ, σεβασμιώτατε δέσποτα, ένόμιζα καί νομίζω τὴν πανιερότητά της ὡς άλλον εκείνου τοῦ άειμνήστου πατέρα καί κηδεμόνα ταύτης τῆς οἰκογενείας τῆς άπορφανηθείσης διὰ τὴν άγάπην τῆς πίστεως καί πατρίδος, καθὼς καί τὸ άνα χεῖράς μου πρὸς έμέ γράμμα της μέ πιστοποιεῖ. Καί διὰ τοῦτο έμεινα πολλὰ περίλυπος καί έκστατικός έν ᾧ εἶδον μίαν τοιαύτην άνέλπιστον διαταγήν!

Τέλος πάντων, άν καί τὰ εἰσοδήματα τῶν χηρευομένων έπαρχιῶν άνήκουν ἴσως εἰς τὸ κοινὸν ταμεῖον τῆς πατρίδος, δέν ήταν ὁ άγιος Πρωτοσύγγελος χαρακτηήρος πιστοτέρου καί τιμωτέρου τοῦ χαρακτηήρος τῶν έγχωρίων έφόρων, διὰ νὰ προσδιορισθῇ εἰς τὴν σύναξιν τούτων; Άλλά διὰ συνεργείας τινῶν νὰ έκδοθῇ καί ρητῶς διαταγὴ ιδιαιτέρως εἰς τὰς έφορίας τῶν πεσινῶν χωρίων¹³⁰ καί σαγμπάτικων (;) νὰ συνάξωσιν οἱ έφοροι αὐτὰ τὰ εἰσοδήματα έν ᾧ αὐτοὶ καταπατοῦν καί τὰ ἴδια τὰ πρὸς τὴν πατρίδα τους χρέη;

Ἐγώ εὐρίσκομαι εἰς άκραν άπελπισίαν διὰ τὴν τοιαύτην άγνωμοσύνην τῆς πατρίδος, βλέπων ὅτι άνταμείβονται τοιούτῳ τρόπῳ, ὅσοι έθυσίασαμεν διὰ τὴν άγάπην της τοὺς οἰκειότερους τῆς οἰκογενείας μας, τοὺς στενοὺς συγγενεῖς μας καί αὐτὰ τὰ ἴδια φίλτατά μας (τέκνα)¹³¹. ὥστε έγγὺς έστὶ νὰ άποσβεσθῇ δι' ὅλου δικαίῳ τῷ λόγῳ ὁ ζήλος τῆς φιλογενείας καί ήμῶν καί ὅσων άλλων συναγωνιζομένων γενναίως εἰς τοῦτον τὸν Ἱερὸν άγῶνα. Διὸ καί έπίτηδες εἰδοποιῶ τῇ σεβαστῇ μοι πανιερότητί της ὡς χρέος τοῦ έπαγγέλματός της νὰ ὑπερασπισθῇ μέ τόνον τὰ δίκαια ταύτης τῆς ὀρφανῆς οἰκογενείας καί δι' άγάπην τῆς μακαρίας ψυχῆς εκείνου τοῦ άειμνήστου, καί διὰ παρηγορίαν ήμῶν τῶν πιστῶς συναγωνιζομένων ὑπὲρ τῆς έλευθερίας τῆς πατρίδος. Καί έν τοσοῦτῳ άξιῶ¹³² νὰ εἰδῶ έργοτελεστικῶς τὴν θερμὴν άγάπην, τὴν όποίαν τρέφει ή πανιερότης της εἰς ταύτην τὴν οἰκογένειαν· αἱ δὲ πανίεροί αὐτῆς εὐχαὶ καί εὐλογίαι εἴησάν μοι άρρωγαὶ διὰ βίου.

αωκβ', τῇ ις': άπριλλίου: έν Καλαμάτα (1822, 16 Ἀπριλίου).

τῆς σεβαστῆς μοι πανιερότητός της ὅλως προσφιλῆς έν Χριστῷ υἱὸς Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης»¹³³.

Σύμφωνα με τον Φερέτο: «Δέν έχομε ὑπ' ὄψη μας τὸ έγγραφο διορισμοῦ τοῦ τοποτηρητῆ τῆς Μητρόπολης Μονεμβασίας καί Καλαμάτας. Ἐχομε ὁμως στα χέρια μας τὸ ὑπ' αριθμὸν 287 έγγραφο

¹³⁰ Πεσινά ή πισινά ή οπισινοχώρια ονομάζονταν τα γνωστά πέντε ορεινά χωριά της Αλαγονίας, στη δυτική πλευρά του κεντρικού Ταυγέτου, σε απόσταση 25 χιλιομέτρων περίπου βορειοανατολικά της Καλαμάτας.

¹³¹ Εννοεῖ προφανῶς τον θάνατο του πρωτότοκου γιου του Ηλία, γνωστοῦ ήρωα του Βαλτετσίου. Ο Ηλίας Μαυρομιχάλης πολεμώντας με άφθαστο ηρωισμό στα Στύρα Ευβοίας τραυματίστηκε θανάσιμα στις 12 Ιανουαρίου του 1822 σε ηλικία 24 μόλις ετών.

¹³² Είναι φανερό ότι η χρήση του ρήματος «άξιῶ», ὅπως και η διατύπωση «έπίτηδες εἰδοποιῶ», μαρτυροῦν έκρηξη οργῆς και μόλις υποκρυπτομένη απειλή. Απειλή που είναι δύσκολο να εξωραΐσει η εν συνεχεία επίκληση των «πανιέρων εὐχῶν καί εὐλογιῶν» της σεβαστῆς πανιερότητός του... (Ξενογιάννης, σ. 260).

¹³³ Ξενογιάννης, σσ. 259-260.

τοῦ Ἰωσήφ ὡς “Μινίστρου τῆς Θρησκείας” ἀπὸ 28 Ἀπρίλη πρὸς τοὺς εὐλαβεστάτους ἱερεῖς καὶ πάντας τοὺς χριστιανοὺς τῆς Ἐπαρχίας Μονεμβασίας” πὺν ἀνέκδοτο ὡς τώρα, ἔχει ἔτσι: “Γνωστοποιεῖται ὅτι ἀπ’ οὗ ὁ αἰδῆμος ἀρχιερεὺς Σας κ. Χρῦσανθος ἀνεπαύθη ἐν Κυρίῳ, θύσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου του, κανεῖς ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς καὶ ἱερεῖς δὲν ἔδωσε τι ἀπ’ ὅσα ἀναφέρονται ὡς κανονικὰ δικαιώματα εἰς τὸν Θρόνον ἐκείνου, ἀλλ’ ὅλοι ἐπὶ προφάσει τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἐλευθερίας, φέρεσθε ἀπειθῶς εἰς τὴν συσταθεῖσαν ἐπιτροπὴν παρὰ τῆς ἐν Καλτετζαῖς ψηφισθείσης δημοσίως προσωρινῆς Γερουσίας καὶ κατακρατεῖτε πᾶν ὅ,τι ἀνήκει εἰς τὴν Μητρόπολιν Σας.

Διὰ τοῦτο γράφοντες σᾶς παραγγέλλομεν ὅτι ἀπὸ τῆς σήμερον τόσον οἱ ἱερεῖς, ὅσον καὶ οἱ λαϊκοὶ ὅποιασδήποτε τάξεως ὅχι μόνον νὰ προσφέρητε σέβας εἰς τὸν διορισθέντα πρότερον ἐπιτροπὸν κ. Γεράσιμον, ἀλλὰ πειθόμενοι εἰς αὐτὸν νὰ τῷ ἐγχειρίζητε πάντα τὰ δικαιώματα τοῦ θρόνου κατὰ τὴν προτέραν συνήθειαν καὶ ἐπειδὴ ἡ πανοσιότης του ἐπροστάχθη νὰ ἐμβάσῃ αὐτὰ εἰς τὸ Κοινόν (δηλ. Ἐθνικόν) Ταμεῖον.

Οὕτω λοιπὸν πράττοντες, θέλετε δείξῃ εὐπειθειαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὡς χριστιανοί, καὶ ὑποταγὴν εἰς τὰς ἐννόμους ἀποφάσεις τῆς Διοικήσεως τὰς ὁποίας, ἐὰν παραβῆτε, ἔσεσθε βέβαιοι, ὅτι θέλετε παιδευθῇ δυνάμει τῶν πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν Νόμων τῆς πατρίδος, ἀναμφίβολα”»¹³⁴.

Τῇ σπουδαιότητι τοῦ εγγράφου ἐντοπίζει ὁ Φερέτος στὴν ἀπόφαση τῆς προσωρινῆς διοικήσεως τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας στὶς Καλτετζές τὰ κάθε εἶδους «δοσίματα» ἢ «κανονικὰ δικαιώματα» ποὺ υποχρεωτικά γιὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς πατρίδας συνεισέφεραν κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ στὶς Μητροπόλεις, ἐν προκειμένῳ στὸ Κοινὸ Ταμεῖο, δηλ. στὸ Δημόσιο. Ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς πόρους προέρχονταν τὰ 10.000 γρόσια ποὺ ὁ Γεράσιμος εἰσέφερε στὸν ἔρανο τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας¹³⁵.

Εφόσον λοιπὸν δὲν υπήρχε ἡ δυνατότητα νὰ ἐκλεγούν νέοι ἀρχιερεῖς, τὰ κενὰ ποὺ εἶχαν πλέον δημιουργηθεῖ ἦταν ἀναπόφευκτο νὰ καλυφθοῦν με τοποτηρητές¹³⁶. Ὡς ἐκ τούτου, ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατο τοῦ θείου τοῦ ἀπὸ ἀνάγκη καὶ ατύπως ὁ Γεράσιμος εἶχε ἀναλάβει ἀρχικὰ καθήκοντα τοποτηρητῆ τῆς Μητροπόλεως Μονεμβασίας καὶ Καλαμάτας γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1821. Τὸ ἐπόμενο ἔτος 1822, παράλληλα με τὴν ἐπιτροπικὴ διοίκησιν τῆς Μητροπόλεως, ἀνέλαβε καὶ τὰ καθήκοντα τοῦ Πρωτοσυγκέλλου¹³⁷. Με τὴν ιδιότητα ἐπομένως τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἐπιτρόπου, τὴν ὁποία δικαίως ἀπέκτησε λόγω τῶν ἀυξημένων προσόντων¹³⁸ του, ἀνέλαβε ἀπὸ τὸ 1823 τὴ διοίκησιν τῆς Μητροπόλεως Μονεμβασίας καὶ Καλαμάτας καὶ στὸ πλαίσιο αὐτὸ τοῦ ἀνατέθηκαν καὶ ἄλλες ἐκκλησιαστικὲς ἀποστολές.

¹³⁴ Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» ΣΤ΄, σ. 3, με παραπομπή στα ΓΑΚ, Υπ. Θρησκ. 28 Απρ. 1822, Εκκλησιαστικά.

¹³⁵ Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» ΣΤ΄, σ. 3.

¹³⁶ Πρβλ. Κορομπόκης, στο: <https://argolikivivliothiki.gr/2018/07/17/the-church-of-argos-the-19th-century/> (7. Συμπεράσματα): «Τὸ ἰδιότυπο καθεστῶς τῶν ἐκκλησιαστικῶν τοποτηρητῶν, ἀπετέλεσε μιὰ ἱστορικὴ ἀναγκαιότητα γιὰ τὰ δεδομένα τῆς ἐποχῆς. Ἡ ἐλλειψὴ ἐπικοινωνίας με τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ ἡ προϋούσα ἀδυναμία χειροτονιῶν εἰς τὶς χηρεύουσες Μητροπόλεις, ἡ πρόνοια γιὰ ἐμπερίστατους ἀρχιερεῖς, προερχόμενους ἀπὸ Τουρκοκρατούμενες περιοχές ἢ ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, καὶ ἡ οικονομικὴ ἐνδεὴς κληρικῶν καὶ λαϊκῶν εἶναι οἱ ἱστορικὲς συνθήκες ποὺ δημιούργησαν τὸ θεσμὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τοποτηρητείας, ποὺ ἦταν ἓνα πολιτειακῆς πρωτοβουλίας, σύστημα νόθου ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως».

¹³⁷ Πρβλ. Ὁρφανός, σ. 25. Κατὰ τὸν Οἰκονόμου, *Τα σωζόμενα*, Β΄, σ. 15, ὅπως μεταφέρει ὁ Παπαοικονόμου, σ. 31: «Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ θείου αὐτοῦ ἐτάχθη τοποτηρητῆς ἐπὶ τῆς χηρευσάσης Μονεμβασίας καὶ παρέμεινε τοιοῦτος μέχρι τοῦ Νοέμβριον τοῦ 1824».

¹³⁸ Οἰκονόμου, *Τα σωζόμενα* Β΄, σ. 15: «κληρικὸς πεπαιδευμένος καὶ ἐχέφρων καὶ τὰ μάλιστα ἀγαπώμενος διὰ τὰς ἱεροπρεπεῖς αὐτοῦ ἀρετὰς καὶ τὴν μεγάλην τοῦ φιλοπατρίαν».

3. Τοποτηρητής Καλαμάτας και Μονεμβασίας

Προτού γίνει αναφορά στον διορισμό του Γερασίμου ως Τοποτηρητή Καλαμάτας και Μονεμβασίας, θα αναφερθούμε στην προσωρινή αποκατάσταση στη Μονεμβασία του πρόσφυγα Επισκόπου Αρδαμερίου Ιγνατίου (8 Ιανουαρίου 1823)¹³⁹.

Ο πρόσφυγας ιεράρχης και αγωνιστής επίσκοπος Αρδαμερίου Ιγνάτιος, όταν αναγκάστηκε να μεταβεί στην επαναστατημένη Ελλάδα, για να εξυπηρετείται οικονομικά, διορίστηκε (8 Ιανουαρίου) στη Μονεμβασία ως επίσκοπος. Στην απόφαση διορισμού του τονιζόταν ότι η «θεόπεμπος και θεοφρούρητος τῶν Ἑλλήνων Διοίκησις διορίζουσα τὸν Θεοφιλέστατον Ἅγιον Αῤδαμερίου <Ιγνάτιον> ἵνα ἐπιτελῇ πάσας τὰς ἀρχιερατικὰς ἱεροτελεστίας ἐν τῷ φρουρίῳ Μονεμβασίας ... σεβόμενος καὶ τιμῶντες αὐτὸν ... καὶ προσφέροντες πρὸς οἰκονομίαν του εἴ τι προαιρεθῇ ἕκαστος. Τὰ δὲ κανονικὰ ἀρχιερατικὰ δικαιώματα, οἷον ἐμβατικά ζητείας καὶ τὰ λοιπά, θέλετε τὰ προσφέρει εἰς τὸν τοποτηρητὴν ὅλης τῆς ἐπαρχίας Μονεμβασίας καὶ Καλαμάτας ἅγιον Πρωτοσύγκελλον κύριον Γεράσιμον (Παγώνην)»¹⁴⁰ καὶ παρακάτω: «Ἡ ἔννοια ἐπομένως τοῦ διορισμοῦ τοῦ Αῤδαμερίου ἦτο νὰ ἀσκῇ τὰ λειτουργικὰ τοῦ Ἀρχιερέως καθήκοντα, ἐφόσον «κανονικὸς»¹⁴¹ τοποτηρητής, ἔνεκα τῆς ἐπιτοπίου ἐπιρροῆς του, τῆς ἀναπτυχθείσης ἐθνικῆς δράσεώς του, τῆς ἱκανότητός του εἶχεν ἀφοσιωθῇ εἰς τὸ μέγα ἔργον τοῦ διεξαγομένου ὑπὸ τοῦ Ἑθνους ἀγῶνος»¹⁴².

Τη 14η Ιανουαρίου 1823 το Υπουργεῖο Θρησκείας με ἐγκύκλιό του πρὸς το ἱερατεῖο καὶ τοὺς φιλοσεβεῖς προύχοντες καὶ λοιποὺς χριστιανοὺς τῶν ἐπαρχιῶν Μονεμβασίας, Καλαμάτας, Κουτζούκ Μάνης, Ἰμπλακίων, Σαμπαζλίκων καὶ λοιπῶν χωριῶν γνωστοποιούσε τὸν διορισμό¹⁴³ του Πρωτοσύγκελου Γεράσιμου Παγώνη ὡς ἐκκλησιαστικοῦ τοποτηρητή¹⁴⁴.

Ἡ πράξη διορισμοῦ δημοσιεύτηκε στο ἀπὸ 20 Ιανουαρίου 1823 διάταγμα τοῦ Υπουργεῖο Θρησκείας¹⁴⁵. Διοικούσε ἑξὶ Ἐπισκοπές που υπάγονταν στη δικαιοδοσία τῆς Μητροπόλεως¹⁴⁶. Σημειώνεται ὅτι στις 8 Ιουνίου 1823 ἐγκρίθηκε ἀπὸ το Ἐκτελεστικὸ Σώμα ἡ πρόταση τοῦ Ἀνδρούσης Ἰωσήφ νὰ του «δοθῇ ἡ ἐπιτροπεία καὶ τῶν δύο χηρευουσῶν ἐπισκοπῶν Ἑλούς καὶ Πλάτσης»¹⁴⁷. Παρότι εἶχε ελαφρυνθεῖ ἀπὸ τὸ γεγονὸς τῆς αποκατάστασης στη Μονεμβασία τοῦ πρόσφυγα Επισκόπου Αρδαμερίου Ιγνατίου, τὰ καθήκοντα τοῦ Γεράσιμου παρέμεναν ἀυξημένα. Αὐτὸ συνέβαινε γιὰ τὸν

¹³⁹ Σημειώνεται ἀπὸ τὸν Δουκάκη, *Μεσσηνιακά Β'*, σ. 167 ὅτι τὸ 1822 μετατέθηκε στη Μητρόπολη Μονεμβασίας ὁ ἐπίσκοπος Αρδαμερίου Ιγνάτιος, ὁ ὁποῖος συνήθριζε τοὺς φτωχοὺς μαθητὲς στὸν νάρθηκα τῆς Μητροπόλεως καὶ τοὺς δίδασκε τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα· πρβλ. Οικονόμου, *Τα σωζόμενα Β'*, σσ. 75, 72· Σπηλιάδου, τ. Γ', σ. 146.

¹⁴⁰ Φερέτος, «Γεράσιμος», στ. 347α.

¹⁴¹ Πρβλ. «Πρῶν Αῤδαμερίου Ιγνατίου, Τοποτηρητῆς τὸ πρῶτον (1823)» (*Επετηρίς*, σ. 1).

¹⁴² Σκοπετάς, «Ἀνθὲς εὐλαβείας» Δ', σ. 1, ὁ ὁποῖος ἀπὸ παραδρομὴ γράφει Ἰωαννίκιο ἀντὶ Ἰγνατίου καὶ 1825 ἀντὶ 1823, που εἶναι τὸ ὀρθό. Πρβλ. Χρυσόστομος, «Ἡ Καλαμάτα», σ. 38: «μετ' αὐτὸν δὲ ὁ πρ. Αῤδαμερίου Ἰγνάτιος». Ἀπὸ παραδρομὴ ὡς πρὸς τὴ χρονολογία ὁ Ἰεζεκιήλ, «Ἡ Μητρόπολις», σ. 10, ἀναφέρει: «Μετὰ τὸν Γεράσιμον ἐτάχθη τῷ 1824 τοποτηρητῆς Αῤδαμυρίων (sic) Ἰγνάτιος». Ὁ Δουκάκης, *Μεσσηνιακά Β'*, σ. 167 σημειώνει: «Κατὰ δὲ τὸ 1822 μετετέθη εἰς τὴν Μητρόπολιν τῆς Μονεμβασίας ὁ Αῤδαμερίων Ἰγνάτιος. Οὗτος συνήθριζεν τοὺς πτωχοὺς μαθητὰς εἰς τὸν νάρθηκα τῆς Μητροπόλεως καὶ ἐδίδασκεν αὐτοὺς τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα».

¹⁴³ Πρβλ. Ἰεζεκιήλ, *Ἀνέκδοτα*, σ. 5, ὁ ὁποῖος γράφει: «Ὅτε διωρίσθη Τοποτηρητῆς Μονεμβασίας ὑπὸ τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ ἤλθον προστριβαί, διότι οἱ κάτοικοι ἐξήτησαν τὸν Ἐπίσκοπον Ἑλούς Ἀνθιμον». Φοῖφας, σσ. 12-13· πρβλ. Ἰεζεκιήλ, «Ὁ Αργολίδος», σ. 795: «διετέλει ὁμοῦς ὡς Πρωτοσύγκελλος Τοποτηρητῆς Μεσσηνίας».

¹⁴⁴ Πρβλ. Φερέτος, στ. 347α.

¹⁴⁵ Πρβλ. Φερέτος, στ. 347α.

¹⁴⁶ Βίμπος, «Δύο ἐπικήδειοι λόγοι», σ. 27. Τὴν 8η Ἰουνίου 1823 τὸ Ἐκτελεστικὸ Σώμα ἐνέκρινε τὴν πρόταση τοῦ Ἀνδρούσης Ἰωσήφ ὡς ὑπουργοῦ Θρησκείας νὰ του «δοθῇ ἡ ἐπιτροπεία καὶ τῶν δύο χηρευουσῶν ἐπισκοπῶν Ἑλούς καὶ Πλάτσης». Βλ. Φερέτος στ. 348· ὁ ἴδιος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» Ζ', σ. 14 (ΓΑΚ, Γραμμ. Θρησκ. Α-III-4, 8.06.1823). Στὴ θέση αὐτὴ παρέμεινε, με κάποια μικρὰ χρονικὰ διαλείμματα ἕως τὴν ἡμέρα τῆς χειροτονίας του ὡς ἀρχιεπισκόπου Αργολίδος τὸ 1852.

¹⁴⁷ Φερέτος, «Γεράσιμος», στ. 347· ὁ ἴδιος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» Ζ', σ. 1, με παραπομπὴ στα ΓΑΚ, Γραμμ. Θρησκ. Α-III-4, 8 Ἰουν. 1823.

επιπλέον λόγο ότι εξαιτίας της εμπειρίας του ήταν κατά την επαναστατική περίοδο υποχρεωμένος ηθικά και θεσμικά να αναπτύσσει από το έτος 1822/23 μέχρι το έτος 1828 επιπλέον και πολιτική δράση¹⁴⁸.

Στενή βεβαίως ήταν και η συνεργασία του με τον επίσκοπο Ανδρούσης Ιωσήφ. Στο πλαίσιο αυτό στις 18 Αυγούστου 1823 ως τοποτηρητής της Μητροπόλεως Μονεμβασίας και Καλαμάτας εισηγήθηκε¹⁴⁹ στον υπουργό της Θρησκείας και Παιδείας Ανδρούσης Ιωσήφ τον διορισμό, ως νέου ηγουμένου και διευθυντή στη Σχολή Μελέ (στην οποία είχε σπουδάσει και ο ίδιος ο Γεράσιμος), του λόγιου αρχιμανδρίτη και ιεροκήρυκα Γερμανού.

Σύμφωνα με αναφορά των δημογερόντων και επιστατών της επαρχίας Μονεμβασίας προς τον «Υπουργό τη Λατρείας» Ιωσήφ Ανδρούσης (12 Σεπτ. 1823) «ὁ Διάκονος τοῦ Τοποτηρητοῦ τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἁγίου Πρωτοσυγκέλλου κύρ Γερασίμου [Παγώνη] ἵνα περιέλθῃ τὴν ἐπαρχίαν νὰ συνάξῃ Ἑκκλησιαστικὰ δικαιώματα... Ἡ ἐπαρχία ὅλη συναγμένη, ὅλη ἐν τῷ φρουρίῳ [τῆς Μονεμβασίας]... σκέφθη ... νὰ παρακαλέσῃ διὰ νὰ δοθῇ μία διαταγὴ εἰς τὸν διατρίβοντα ἐδῶ ἀρχιερέα σεβάσμιον καὶ ἐνάρετον ἅγιον Ἀρδαμερίων κύρ Ἰγνάτιον νὰ συνάξῃ τὰ ἐκκλησιαστικὰ νὰ ἐπιστατήσῃ καὶ νὰ διορθώσῃ καὶ τὴν Ἑκκλησίαν καὶ τὴν Μητρόπολιν, ἡ ὁποία ἔγινεν ἀχερῶνας τῶν ἀλόγων, καὶ χρεῖα τῶν ἀνθρώπων· πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ψυχὴ χριστιανικὴ καὶ εὐαίσθητος δὲν πρέπει νὰ ὑποφέρῃ νὰ βλέπῃ εἰς τοιαύτην κατάστασιν τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ ἐπειδὴ ἐγένετο αὕτη ἡ ἀπόφασις κοινῶς, εἵπαμεν εἰς τὸν ἱεροδιάκονον τοῦ ἁγίου Πρωτοσυγκέλλου κύρ Γερασίμου [Παγώνη] ... νὰ μὴ συνάξῃ τὰ Ἑκκλησιαστικὰ δικαιώματα ὡς ἀναγκαιοῦντα εἰς τὴν διόρθωσιν τῆς Μητροπόλεως καὶ τῆς Ἑκκλησίας. Ἡ ἱερολογιότης τοῦ ἀπῆλθε μετὰ δυσαρεσκείας μεγάλης, καὶ στοχαζόμεθα ὅτι θέλει ἀναφερθῇ καὶ ἐναντίον μας, καὶ θέλει ἐπισωρεύσῃ ἄπειρα καθ' ἡμῶν, παραστένοντάς μας ὡς παρηκόους τῶν ἐπιταγῶν τῆς Σεβαστῆς Διοικήσεως, καὶ ἀντάρτας. Ἡμεῖς σεβόμεθα καὶ προσκυνοῦμεν τὰς ἱερὰς διαταγὰς, ἀλλὰ καὶ ὡς αὐτόπται τῶν ἀνοικονομιῶν καὶ πατριῶται φροντίζομεν καὶ διὰ τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν τῆς ἐπαρχίας μας, καὶ κατὰ χρέος, λαμβάνομεν τὸ θάρρος νὰ παρακαλέσωμεν διὰ νὰ λάβῃ αὐτὴν τὴν πρόνοιαν, καὶ νὰ εἰσακούσῃ αὐτὴν μας τὴν δέησιν»¹⁵⁰.

Στο πλαίσιο των εκκλησιαστικών υποχρεώσεών του, στις 19 Σεπτεμβρίου 1826 ο Πρωτοσύγκελος Γεράσιμος, τοποτηρητής του θρόνου της Μονεμβασίας υπογράφει σε έγγραφο διορισμών ως επιτρόπων του ναοῦ του Ελκομένου Χριστοῦ της Μονεμβασίας. Παρουσιάζει ενδιαφέρον η λεπτότητα με την οποία συντάσσεται το έγγραφο, το οποίο έχει ως εξής: «ἐπειδὴ καὶ ὁ ἐντιμώτατος ῥεφερενδᾶριος κύριος Κυριάκος Κοσμάκης ἐχρημάτισε χρόνους ἱκανοὺς ἐπίτροπος τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως, καὶ τοῦ πανσέπτου ναοῦ τοῦ Ἐλκομένου Χριστοῦ, καὶ ἐδούλευσε πιστῶς καὶ δεκαρίστως, καὶ ἐπειδὴ τὰ σωματικά του πάθη ἐγένοντο πολλάκις ἐμπόδιον τῆς θεοφιλοῦς προθυμίας του, διὰ νὰ ἀναπαυθῇ ἀπὸ τὰς καθημερινὰς ἐκκλησιαστικὰς φροντίδας, σκέψεως οὐ μικρᾶς γενομένης ἐδιορίσθησαν ἀντ' αὐτοῦ ἐπίτροποι οἱ τιμιώτατοι κύριος Παντελὴς Γιαννοῦκος καὶ κύριος Γεώργιος Ἡλιοπούλος διὰ νὰ φροντίζωσιν ὅλαις δυνάμεσι τὸν καλλωπισμὸν τοῦ Θείου ναοῦ, καὶ καλλιέργειαν τῶν ὑποστατικῶν τῆς ἱερᾶς μΜητροπόλεως»¹⁵¹.

Ένα μήνα αργότερα (14 Οκτωβρίου) αναφέρει σε αφιέρωσή του σε κώδικα που βρέθηκε στον Μητροπολιτικό ναό του Ελκομένου Χριστοῦ στη Μονεμβασία: «1826. ὁκτωβρίου, 14: ἀφιερῶ ἀγῶ ὁ Ἱερ(ο)μ(όνα)χ(ο)ς Γεράσιμ(ος) ὁ καὶ τοποτηρητὴς τοῦ ἱεροῦ τούτου θρόνου τῆς μ(η)τροπόλεως Μο(νε)μβασίας) εἰς τὴν ἐλληνικὴν ἐνταῦθα σχολήν, τὸν α' τόμον τοῦ λεξικοῦ τῆς Κιβωτοῦ· καὶ ἂν ὁ ἐλκώμενος Χριστὸς εὐδοκήσῃ καὶ ἡσυχάσωσι τὰ τῶν Ἑλλήνων μετὰ τῶν Ὁθωμανῶν, καὶ ληφθῶσι παρὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἑκκλησίας, καὶ οἱ λοιποὶ τόμοι ὁ δεῦτερος) [ἔχει γραφεῖ ἄνωθεν τοῦ διαγεγραμμένου: πρῶτος] καὶ τρίτος [ἔχει γραφεῖ ἐπὶ τοῦ διαγεγραμμένου: δεῦτερος], θέλω προσφέρῃ

¹⁴⁸ Πρβλ. Ορφανός, σ. 25.

¹⁴⁹ Ξενογιάννης, «Συμβολή», σ. 259.

¹⁵⁰ Βέης, «Ο Ελκόμενος», σσ. 94-95.

¹⁵¹ Βέης, «Ο τρίτος κώδιξ», σσ. 30-31· πρβλ. Σκάγκος, σ. 64.

κ(αί) αὐτοὺς εἰς πλήρωσιν τοῦ σώμα(ος) τούτου· ὅπως οἱ κατὰ καιρὸν σχόλαρχοι καὶ μαθηταὶ μνημονεύουσι τοῦ ἐν τοῖς ὀθωμανικοῖς δεσμοῖς τελευτήσαντος θείου μου ἀοιδήμου Χρυσάνθου Μονεμβασίας»¹⁵².

Το ενδιαφέρον του για τον ναό του Ελκομένου Χριστοῦ της Μονεμβασίας είναι έντονο. Ενδεικτικά αναφέρουμε ὅτι με τον δικό του γραφικό χαρακτήρα σημειώνει ο Γεράσιμος στις 20 Οκτωβρίου 1823 στο πρακτικό καταβολῆς 160 γροσίων οφειλέτη στον ναό του Ελκομένου Χριστοῦ της Μονεμβασίας: «τὰ ἄνωθεν ἑκατὸν ἐξήντα γρόσια ἐπληρώθησαν καὶ ἀπέρασαν εἰς τὸν λογαριασμὸν τῆς Ἐκκλησί(ας). Πρωτοσύγκελος Γεράσιμ(ος)»¹⁵³.

Στα τέλη του 1826 τον συναντούμε να υπογράφει (9 Νοεμβρίου) ως τοποτηρητῆς του θρόνου Μονεμβασίας σε διάλυση τελεσθέντος γάμου, ἴτοι σε διαζύγιο¹⁵⁴, και σε ἀπόδειξη παραλαβῆς χρημάτων ἀπὸ τους επιτρόπους του ναοῦ (14 Δεκεμβρίου)¹⁵⁵.

Την 1 Ιουνίου 1827 υπογράφει σε δικαιοπραξία (συμφωνητικό ἐγγραφο)¹⁵⁶ που αφορά σε δύο παρεκκλήσια στο φρούριο της Μονεμβασίας.

4. Μέλος της Εφορίας Καλαμάτας, βουλευτῆς - πληρεξούσιος Εθνοσυνέλευσης

Παράλληλα προς την εκκλησιαστική ιδιότητα του Πρωτοσυγκέλου και του εκκλησιαστικοῦ επιτρόπου, ἴτοι τοποτηρητῆ¹⁵⁷ της Μητροπόλεως Μονεμβασίας και Καλαμάτας, ο Γεράσιμος Παγώνης δρα και ως πολιτικός ἀπὸ διάφορες θέσεις¹⁵⁸. Ἐτσι, ἐκτός ἀπὸ μέλος της Μεσσηνιακῆς Γερουσίας το 1821, το 1822 εἶναι μέλος της «Εφορίας Καλαμάτας», μάλιστα στις 13 Μαρτίου 1822 υπέγραψε στην Καλαμάτα τον στρατιωτικό κανονισμό των Μανιατῶν¹⁵⁹. Το 1823 ἐξελέγη βουλευτῆς της Επαρχίας Καλαμάτας (ἐξελέγη μάλιστα και μέλος της επιτροπῆς για την «κατασφάλισιν τοῦ ἀπαραβιάστου τῶν βουλευτῶν κατὰ τὴν ἄσκησιν τῶν καθηκόντων των»¹⁶⁰) και γίνεται και πληρεξούσιος της Δυτικῆς Μάνης στην Εθνική Συνέλευση του Ἀστρους. Καθ' ὅλο αὐτό το χρονικό αὐτό διάστημα συνυπογράφει σε διάφορα ψηφίσματα¹⁶¹.

Στις 4 Ιουνίου 1823 βρίσκεται στην Τριπολιτσά, μαζί με τον Αναστάσιο Κορνήλιο, ως παραστάτης της Δυτικῆς Σπάρτης¹⁶². Η σχέση του με τον Αναστάσιο Κορνήλιο ἦταν στενή, ὅπως σημειώνεται: «Ὅπωςδὴποτε διὰ τὴν οἰκίαν Παγώνη εἰς τὰς 24 Ἰουνίου 1823 ἀνεγνώσθη εἰς τὸ Βουλευτικὸν γράμμα τοῦ Ἰακ. Κορνηλίου ἀπὸ 19^{ης} του μηνὸς πρὸς τὸν Ἐπαρχον Καλαμῶν, διὰ τοῦ

¹⁵² Βέης, «Ὁ τρίτος κώδιξ», σσ. 7-8· πρβλ. Σιμόπουλος, σ. 171, ο οποίος το μεταγράφει με αρκετές διαφοροποιήσεις.

¹⁵³ Βέης, «Ὁ τρίτος κώδιξ», σ. 30 και υποσ. 1

¹⁵⁴ Βέης, «Ὁ τρίτος», σ. 9· Σιμόπουλος, σ. 175.

¹⁵⁵ Βέης, «Ὁ τρίτος κώδιξ», σ. 32.

¹⁵⁶ Βέης, «Ὁ τρίτος κώδιξ», σ. 32· πρβλ. Σιμόπουλος, σ. 179.

¹⁵⁷ Πρβλ. «Ἀρχιμ. Γεράσιμος Παγώνης, Τοποτηρητῆς, το δεῦτερον (1823-1831)» (Επετηρίς, σ. 1).

¹⁵⁸ «Χρηματίσας καὶ ἀντιπρόσωπος μῆς περιόδου τοῦ βουλευτικοῦ σώματος καὶ πληρεξούσιος τῆς ἐν Προνοίᾳ συνελύσεως ἀγωνισθεὶς καθ' ὅλα εἰς τὴν Ἐπανάστασιν τῆς Πατρίδος». Βλ. Δούκας, *Ἡ Σπάρτη*, σ. 836· Φραντζής, *Επιτομή*, τ. Δ', σσ. 94, 121· πρβλ. *Τετράδια* 8. Βιογραφικό, σ. 847.

¹⁵⁹ Δασκαλάκης, *Αρχεῖο*, σ. 127· πρβλ. *Τετράδια* 8. Βιογραφικό, σ. 108.

¹⁶⁰ Φερέτος, στ. 346.

¹⁶¹ Ο Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» Ζ', σ. 1, μνημονεύει ἐνδεικτικά, ἀνευ τόμων, ὁρισμένες σελίδες ἀπὸ τα *Αρχ. Ελλ. Παλιγγ.*, σσ. 599, 628, 652, κλπ..

¹⁶² *Αρχ. Ελλ. Παλιγγ.*, τόμ. 9, σ. 162· πρβλ. *Τετράδια* 6. Μελετήματα, σσ. 185, 208, 479· *Τετράδια* 8. Βιογραφικό, σ. 848· ΠΒΛ., σ. 415: «Διετέλεσε ἐπίσης βουλευτῆς Δυτικῆς Σπάρτης (Οιτύλου)». «Τον Μάιο του 1823 ἐξελέγη παραστάτης Δυτικῆς Σπάρτης στο Β' Βουλευτικό, ἀλλὰ ἡ θητεία του ἦταν σύντομη, καθὼς περιλαμβάνεται στους παραστάτες που το φθινόπωρο του ἰδίου ἔτους δεν συμμορφώθηκαν με τις ἀλλεπάλληλες προσκλήσεις του Σώματος να επιστρέψουν στην ἐδρα της Διοικήσεως και ἐξέπεσε της ιδιότητάς του. Βλ. σχετικά στο: <http://representatives1821.gr/παγώνης-γεράσιμος-Πρωτοσύγκελλος/>.

ὁποίου ἐγνώριζεν “ὅτι εὐρίσκονται 4 κάσαι μὲ χαρτίον, βιβλία καὶ λοιπὰ εἶδη εἰς τὴν ἐν Καλαμάτα οἰκίαν τοῦ Πρωτοσυγκέλλου κ. Γερασίμου (Παγώνη)»¹⁶³.

Στο πλαίσιο των καθηκόντων στο Βουλευτικό Σώμα από 1 έως 3 Σεπτεμβρίου βρισκόταν, μαζί με άλλους βουλευτές, στην Τριπολιτσά και ανέφερε στον Πανούτσο Νοταρά, ο οποίος του ζητούσε να μεταβεί στην έδρα του Βουλευτικού που ήταν στη Σαλαμίνα, ότι δεν είχε χρήματα¹⁶⁴.

Σύμφωνα με αναφορά των δημογερόντων και επιστατών της επαρχίας Μονεμβασίας προς τον «Υπουργό τη Λατρείας» Ιωσήφ Ανδρούσης (12 Σεπτ. 1823) «ὁ Διάκονος τοῦ Τοποτηρητοῦ τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἁγίου Πρωτοσυγκέλλου κὺρ Γερασίμου [Παγώνη] ἵνα περιέλθῃ τὴν ἐπαρχίαν νὰ συνάξῃ Ἑκκλησιαστικὰ δικαιώματα... Ἡ ἐπαρχία ὅλη συναγμένη, ὅλη ἐν τῷ φρουρίῳ [τῆς Μονεμβασίας]... σκέφθῃ ... νὰ παρακαλέσῃ διὰ νὰ δοθῇ μία διαταγὴ εἰς τὸν διατρίβοντα ἐδῶ ἀρχιερέα σεβάσμιον καὶ ἐνάρετον ἅγιον Ἀρδαμερίων κὺρ Ἰγνάτιον νὰ συνάξῃ τὰ ἐκκλησιαστικὰ νὰ ἐπιστατήσῃ καὶ νὰ διορθώσῃ καὶ τὴν Ἑκκλησίαν καὶ τὴν Μητρόπολιν, ἢ ὁποία ἔγινεν ἀχερῶνας τῶν ἀλόγων, καὶ χρεῖα τῶν ἀνθρώπων· πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ψυχὴ χριστιανικὴ καὶ εὐαίσθητος δὲν πρέπει νὰ ὑποφέρῃ νὰ βλέπῃ εἰς τοιαύτην κατάστασιν τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ ἐπειδὴ ἐγένετο αὕτη ἡ ἀπόφασις κοινῶς, εἶπαμεν εἰς τὸν ἱεροδιάκονον τοῦ ἁγίου Πρωτοσυγκέλλου κὺρ Γερασίμου [Παγώνη] ... νὰ μὴ συνάξῃ τὰ Ἑκκλησιαστικὰ δικαιώματα ὡς ἀναγκαιοῦντα εἰς τὴν διόρθωσιν τῆς Μητροπόλεως καὶ τῆς Ἑκκλησίας. Ἡ ἱερολογιότης τοῦ ἀπῆλθε μετὰ δυσαρεσκείας μεγάλης, καὶ στοχαζόμεθα ὅτι θέλει ἀναφερθῇ καὶ ἐναντίον μας, καὶ θέλει ἐπισωρεύσῃ ἄπειρα καθ' ἡμῶν, παραστένοντάς μας ὡς παρηκόους τῶν ἐπιταγῶν τῆς Σεβαστῆς Διοικήσεως, καὶ ἀντάρτας. Ἡμεῖς σεβόμεθα καὶ προσκυνοῦμεν τὰς ἱερὰς διαταγὰς, ἀλλὰ καὶ ὡς αὐτόπται τῶν ἀνοικονομιῶν καὶ πατριῶται φροντίζομεν καὶ διὰ τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν τῆς ἐπαρχίας μας, καὶ κατὰ χρέος, λαμβάνομεν τὸ θάρρος νὰ παρακαλέσωμεν διὰ νὰ λάβῃ αὐτὴν τὴν πρόνοιαν, καὶ νὰ εἰσακούσῃ αὐτὴν μας τὴν δέησιν»¹⁶⁵.

Πιθανώς, με βάση ὅσα αναφέρθηκαν σχετικά με τον Ἀρδαμερίου Ἰγνάτιο καὶ τὴ συγκέντρωση τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαιωμάτων ἀπὸ τὸν ἱεροδιάκονο τοῦ Γερασίμου Παγώνη, αισθανόμενος ὁ Γεράσιμος κατὰ κάποιον τρόπο ἀδικημένος, γιὰ τὸν παραπάνω λόγο ζήτησε στὶς 14 Σεπτεμβρίου 1823 ἀπὸ τὸ Βουλευτικὸ Σώμα ἄδεια ἀπουσίας γιὰ 20 ἡμέρες καὶ, ὅπως ἀναφέρει ὁ συνάδελφός του Ἀναστάσιος Κορνήλιος, θὰ τὸν δικαιολογούσε¹⁶⁶.

Στις 18 Μαρτίου 1824 ὁ Γεράσιμος πληροφόρησε τὸν καπετὰν Γιωργάκη Ἀντωνάκο - Γρηγοράκη ὅτι ἀποκαταστάθηκε ἡ τάξη στὴ Μονεμβασία (σταμάτησαν στὴ Συκιά οἱ ἐμφύλιες συγκρούσεις) καὶ ὅτι οἱ «ἐνάντιοι» προσκύνησαν, ἀφοῦ υπερίσχυσε ὁ Νικόλαος Πιεράκος – Μαυρομιχάλης, ὁ ὁποῖος εἰσήλθε με ὀρισμένους ἀνθρώπους στα σπίτια τους¹⁶⁷: «Πανευγενέστατε καπ. Γιωργάκη, ὁλοψύχως εὐχόμενος προσαγορεύω σε (Μαυροβούνι). Ἔλαβον τὸ ποθητόν μοι γράμμα σου, ὁμοῦ καὶ τὰ σταλέντα μπαροῦτι καὶ βόλια, τῶν ὁποίων ἡ τιμὴ μὲ δεύτερόν σοι στέλλεται. Τὰ ἐδῶ τρέχοντα ἡσύχασαν, χάριτι θεῖα, ἐπειδὴ τὴν δευτέρην ἡμέραν ἐπροσκύνησαν οἱ ἐναντίοι καὶ ἐμβῆκεν εἰς τὰ ὀσπίτιά των ὁ καπ. Νικολάκης Πιεράκος μὲ μερικὸς ἀνθρώπους, οἵτινες εὐρίσκονται εἰσέτι ἐκεῖ. Μὴ διαλείπῃς γράφων ἡμῖν τὰ αὐτόθι διατρέχοντα πρὸς πληροφορίαν μας. Ταῦτα καὶ θεόθεν εἴης ὑγιαίνων. Τῇ 18 Μαρτίου 1824. Τῆς πανευγενείας σου. Συκιά. Ὅλως πρὸς Θεὸν εὐχέτης διάπυρος Πρωτοσύγκελλος Γεράσιμος»¹⁶⁸.

Στενὴ συνέχιζε νὰ εἶναι καὶ ἡ συνεργασία του με τὸν Ἀναστάσιο Μαυρομιχάλη. Στὸ πλαίσιο αὐτὸ στὶς 10 Ἰουνίου 1824 ἀναφέρεται ὅτι ὁ Θεόδωρος Κωστάκος πρότεινε στὸν Γεράσιμο Παγώνη καὶ

¹⁶³ *Αρχ. Ελλ. Παλιγγ.*, τόμ. 2, σ. 91· πρβλ. Σκοπετέας, «Ἀνθη ευλαβείας» Β', σ. 3· *Τετράδια* 8. Βιογραφικό, σ. 473.

¹⁶⁴ *Αρχ. Ελλ. Παλ.*, τ. 9, σσ. 259-260· *Τετράδια* 8. Βιογραφικό, σ. 848.

¹⁶⁵ Βέης, «Ὁ Ελκόμενος», σσ. 94-95.

¹⁶⁶ *Αρχ. Ελλ. Παλ.*, τ. 9, σ. 266· *Τετράδια* 8. Βιογραφικό, σ. 848.

¹⁶⁷ Δασκαλάκης, *Αρχεῖο*, σ. 155· *Τετράδια* 8. Βιογραφικό, σσ. 108, 714.

¹⁶⁸ Ἡ ἐπιστολὴ ἀναδημοσιεύεται ἀπὸ τὰ *Τετράδια* 4. Ἱστορία, σσ. 155-156, με πηγὴ τὸν Δασκαλάκη, *Αρχεῖο*, σ. 155.

τον Αναστάσιο Μαυρομιχάλη να του δώσουν για αμοιβή 2.000 γρόσια και αυτός υποσχέθηκε να οργανώσει την κατάληψη του κάστρου της Μονεμβασίας¹⁶⁹.

Ωστόσο, αρκετές φορές βρέθηκε ενδιάμεσα στις διαφορές των συμπατριωτών του Μανιατών και Καλαματιανών. Ως μέλος της Εφορίας Καλαμάτας συνυπογράφει διάφορα έγγραφα, όπως μια διαμαρτυρία (12 Νοε. 1824) στο Εκτελεστικό Σώμα για τις καταπιέσεις των Μανιατών οπλαρχηγών σε βάρος Καλαματιανών¹⁷⁰.

Πολύ σημαντική ήταν η συνεισφορά του στη σύσταση Επιτροπών του Αγώνα στην Πελοπόννησο, και ιδίως στη διχασμένη Μάνη: «Ο τρομερός κίνδυνος που απειλούσε τότε τους Πελοποννησίους έκανε τους Μανιάτες να παραμερίσουν τις διαφορές τους. Στην κατασίγαση των παθών βοήθησε ο μετέπειτα Μητροπολίτης Γεράσιμος Παγώνης μαζί με τον Ιάκωβο Κορνήλιο και τον αρχιδιάκονο Ιωακείμ Κωνσταντά, που κατόρθωσαν να συστηθή στην Καρδαμύλη εναννεαμελής γενική της Μάνης επιτροπή με το όνομα “Εφορεία τής Σπάρτης”. Οι ίδιοι σχημάτισαν άλλη επιτροπή, που θα αποτελούσε τον σύνδεσμο της μεγάλης εννεαμελούς με την επιτροπή Ζακύνθου και που θα φρόντιζε για την προμήθεια τροφών και πολεμοφοδίων στους Μανιάτες»¹⁷¹.

Στις 19 Μαρτίου 1826 συνυπογράφει ως πληρεξούσιος στην Εθνοσυνέλευση της Πιάδας έγγραφο προς τους ευγενεστάτους προκρίτους Ύδρας, προκειμένου να επιταχύνουν την αποστολή των πληρεξουσίων τους για τη συγκρότηση της επικείμενης Εθνοσυνέλευσης¹⁷² και τον ίδιο μήνα και έγγραφο προς τον Θ. Κολοκοτρώνη, για τη λήψη μέτρων ασφαλείας των βουλευτών¹⁷³.

Συμμετείχε ως βουλευτής στην Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου (6-16 Απριλίου 1826) συνυπογράφοντας στις 6 Απριλίου τον κανονισμό των συνεδριάσεων της Εθνικής Συνελεύσεως¹⁷⁴ και στις 8 Απριλίου ορίστηκε μέλος της κοινοβουλευτικής επιτροπής «περί θρησκευτικών», ήτοι «περί Εκκλησιαστικών», μαζί με τους Επισκόπους Παλαιών Πατρών, Κορίνθου, Άρτης και τον αρχιμανδρίτη Λεόντιο Καμπάνη¹⁷⁵.

Κατά τη διάρκεια των εργασιών της Εθνοσυνέλευσης συνυπογράφει (12 Απριλίου) σχεδόν άγνωστες αλλά πάρα πολύ ενδιαφέρουσες «Οδηγίες πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν τῆς συνελεύσεως», η οποία απαρτιζόταν από 13 βουλευτές και στην οποία μετείχε ο βουλευτής της Επαρχίας Νησιού Γ. Δαρειώτης. Αυτή είχε ως στόχο τη διεξαγωγή διαπραγματεύσεων (με τη μεσολάβηση του Άγγλου πρεσβευτή στην Κων/πολη Στ. Κάνιγγ), για τη σύναψη ανακωχής και συμβιβασμού με την τουρκική κυβέρνηση¹⁷⁶. Την επόμενη ημέρα (13 Απριλίου) συνυπογράφει το ψήφισμα με «Οδηγίες» για την οργάνωση και λειτουργία της διοίκησης¹⁷⁷, τον ίδιο μήνα επανεξελέγη βουλευτής στην Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου¹⁷⁸ και στις 26 Απριλίου συνυπογράφει τη διαμαρτυρία για τις καταχρήσεις σχετικά με την εκποίηση των φαρτών εθνικών κτημάτων¹⁷⁹.

Στις 6 Απριλίου 1827 ως πληρεξούσιος και ως Πρωτοσύγκελος Γεράσιμος συνυπογράφει το συγχαρητήριο ψήφισμα στον Ιωάννη Καποδίστρια για την εκλογή του ως Κυβερνήτη της Ελλάδας, στο οποίο μεταξύ άλλων τονιζόταν: «Τὸ ἔθνος, βλέπον ὅσα κακὰ ἐπῆγασαν εἰς τὸ διάστημα τοῦ ἑπταετοῦς ἀγῶνος τοῦ ἀπὸ τὴν πολυμέλειαν τῆς νομοτελεστικῆς δυνάμεως, εἰς ἀποφυγὴν ὅλων αὐτῶν τῶν κακῶν,

¹⁶⁹ *Αρχαία Κουντουριώτου*, σ. 162 ἔγγρ. 194· πρβλ. *Τετράδια* 4. Ιστορία, σ. 213.

¹⁷⁰ Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» Ζ', σ. 1, με παραπομπή στα ΓΑΚ, Εκτ., φάκ. 36)

¹⁷¹ Βακαλόπουλος, σ. 419.

¹⁷² *Τα Σπετσιώτικα*, σ. 228· Λιγνός, σσ. 73-74, κυρίως σ. 73.

¹⁷³ Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» Ζ', σ. 1 (ΓΑΚ, Βλαχ., 24 Μάρ., φάκ. 25).

¹⁷⁴ *Αρχ. Ελλ. Παλ.*, τ. 3, σ. 156· πρβλ. Δασκαλάκης, *Κείμενα*, σ. 197.

¹⁷⁵ Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» Ζ', σ. 1 (*Αρχ. Ελλ. Παλιγγ.*, τ. 1, σ. 197).

¹⁷⁶ *Αρχ. Ελλ. Παλ.* (1971), τ. 3, σσ. 198-201.

¹⁷⁷ *Αρχ. Ελλ. Παλ.* (1971), τ. 3, σσ. 181-184.

¹⁷⁸ Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» Ζ', σ. 1 (Γεν. Εφημ., αρ. φύλλ. 55/24 Απριλίου 1826, σσ. 218 -219)

¹⁷⁹ Φερέτος, στ. 346.

τὰ ὅποια ἐξέθεσαν τὸ ἔθνος εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον, ἀπεφάσισε διὰ τῶν νομίμων πληρεξουσίων του, τῶν εἰς τὴν Γ' Συνέλευσιν συνελθόντων, καὶ συνεκέντρωσεν ὅλην τὴν νομοτελεστικὴν δύναμιν εἰς ἓνα καὶ μόνον, ἄξιον ἄνδρα τῆς τοιαύτης ἐθνικῆς ἐμπιστοσύνης, προικισμένον μὲ τὰς ἀπαιτούμενας πολιτικὰς γνώσεις, ἔχοντα τὴν προσωπικὴν ἀξιοτῆτα καὶ ἐμπειρίαν καὶ δι' ὅλου ἀμερόληπτον εὑρεν ὁμόφωνον ὅλον τὴν Ἐξοχότητά σου καὶ σὲ ὀνόμασε Κυβερνήτην τοῦ κατὰ τὸ ἐμπερικλειόμενον ψήφισμα ὑπ. ἀρ. ΣΤ'»¹⁸⁰. Σημειώνουμε, με τὴν ευκαιρία, ὅτι τὸ συγχαρητήριο ψήφισμα στὸν Ι. Καποδίστρια, καθὼς καὶ τὸ ΣΤ' ψήφισμα περὶ ἐκλογῆς του, τὸ συνυπογράφει ὡς πληρεξούσιος καὶ ὁ κατόπιν «εκτελεστής» τοῦ Γεώργιος Μαυρομιχάλης, καθὼς καὶ ὁ Ι. Κ. Μαυρομιχάλης¹⁸¹.

Τὸν ἴδιο μήνα (Απρίλιο 1827), ὁ Γεράσιμος ὡς πρόεδρος τῆς Εἰσθετικῆς Επιτροπῆς¹⁸² τῆς Εἰσθετικῆς Συνέλευσης τῆς Τροιζήνας, συνυπογράφει τὰ πρακτικὰ ἀνακήρυξης ὡς βουλευτῶν τῆς Επαρχίας Εμπλακίων (τμήματος τῆς κεντρικῆς Μεσσηνίας) τῶν Παν. Παπατσώνη καὶ Αναγν. Πουλόπουλου ἀπὸ τῆς Σκάλας¹⁸³.

Εἰς, ὡς βουλευτῆς τῆς δυτικῆς Σπάρτης στὴν ἐπαρχία Οἰτύλου ἐξεπροσώπησε τὴν ἐπαρχία του στὴν Γ' Εθνικὴ Συνέλευση τῆς Εἰσθετικῆς καὶ τῆς Τροιζήνας 1826/1827, στὴν ὁποία υποστήριξε με σθένος τὴν παράταξιν τοῦ Θεόδωρου Κολοκοτρώνη¹⁸⁴.

Τὴν 1^η Μαΐου 1827, ὡς πληρεξούσιος Καλαμάτας, συνυπογράφει στὴν Τροιζήνα τὸ ψήφισμα γιὰ τὴν ὁργάνωσιν «τῆς Διοικήσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας», τὴν ἐκλογὴν καὶ τὰ καθήκοντα τῶν δημογερόντων, δηλ. τὴν καθιέρωσιν τῆς Τοπικῆς Αυτοδιοικήσεως, ὅπως θὰ λέγαμε σήμερον. Με τὸ ἴδιο ψήφισμα ὁρίζοντο νὰ γίνῃ καταγραφὴ κατοίκων, καλλιεργημένων καὶ ἀκαλλιεργητῶν χωραφίων, κ.λπ.. Τὸ ψήφισμα αὐτό, ὡς πρὸς τὴν καταγραφὴν κ.λπ. τῆς γῆς, δὲν ἐφαρμόσθη καὶ ἐπὶ τὴν πρῶν τουρκικὴν περιήλθε σὲ πολλὰς περιπτώσεις στὰ χέρια τῶν κοτσαμπάσηδων καὶ ἄλλων καταφερτζήδων, ἢ συνεργατῶν τοῦ ξενόφερτου καὶ ἀντεθνικοῦ «κατεστημένου»¹⁸⁵.

Παράλληλα με τὶς υποχρεώσεις του ὡς βουλευτῆς ἐκτελεῖ ἀνελλιπῶς καὶ τὰ ποιμαντικὰ καθήκοντά του. Ἐπὶ, τὸ φθινόπωρον (28 Οκτωβρίου 1827) «ἀποστέλλεται ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ὡς ἐκκλησιαστικὸς ἑξαρχὸς εἰς Σάμον διὰ τὴν τακτοποίησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων τῆς νήσου»¹⁸⁶.

Τὸ 1828 ὡς βουλευτῆς καὶ κληρικὸς ὁρίσθη ἀπὸ τὴν Ἀντικυβερνητικὴν ἐπιτροπὴν (προσωρινὴ κυβέρνησιν) νὰ περιέλθῃ τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου (στὰ ὁποία οἱ περισσότεροὶ κάτοικοί τους ἦσαν καθολικοὶ στὸ θρήσκευμα) γιὰ τὴν ἐπιτόπια ἐξέτασιν καὶ ἐπίλυσιν ἐκκλησιαστικῶν προβλημάτων¹⁸⁷.

Στις 11 Ἰουνίου 1828 υπογράφει ὡς μάρτυρας σὲ δικαιοπραξία (πώλησιν οἰκίας) στὸ φρούριον Μονεμβασίας¹⁸⁸ καὶ λίγο ἀργότερον, στις 18 Ἰουνίου, συνέβη ἡ ἐπίσκεψιν τοῦ κυβερνήτη, ὅπου στὴν πανηγυρικὴ δοξολογία παρευρέθησαν ὁ Γεράσιμος Παγώνης, ὁ τότε φρούραρχος τῆς πόλεως Κωνσταντῖνος Κανάρης, ὁ Νίκος Δραγούμης καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι. «Ὅταν κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1828

¹⁸⁰ Σπηλιάδου, σ. 234· πρβλ. Φερέτος, «Μεσσηνιοὶ Φιλικοὶ» Ζ', σ. 3 (Αρχ. Ελλ. Παλιγγ., τόμ. Α', σσ. 453-455).

¹⁸¹ Φερέτος, «Μεσσηνιοὶ Φιλικοὶ» Ζ', σ. 3 (Αρχ. Ελλ. Παλιγγ., τόμ. Α', σσ. 454-455).

¹⁸² «Συμμετεῖχε στὴ Γ' Εἰσθετικὴ Συνέλευσιν τῆς Τροιζήνας, ἡ ὁποία τὸν διόρισε στὴν ἐπιτροπὴν γιὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν παραστατικῶν ἐγγράφων». Βλ. σχετικὰ στὸ: <http://representatives1821.gr/παγώνης-γεράσιμος-Πρωτοσύγκελλος/>.

¹⁸³ Φερέτος, «Μεσσηνιοὶ Φιλικοὶ» Ζ', σ. 3.

¹⁸⁴ ΠΒΛ, σ. 415.

¹⁸⁵ Φερέτος, «Μεσσηνιοὶ Φιλικοὶ» Ζ', σ. 3.

¹⁸⁶ Σκοπετέας, «Ἠχώ τῆς Μεσσηνίας», αρ. φύλλ. 60/10 Φεβρ. 1951, σ. 1· Σταματιάδου, Σαμιακά Β', σσ. 408: «Φθίνοντος τοῦ ἔτους 1827, ἀφίκοντο εἰς Σάμον παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Διοικήσεως ἀποστελλόμενοι ὡς ἐκκλησιαστικὸς μὲν ἑξαρχὸς ἵνα ἴδῃ τὴν κατάστασιν τῶν μονῶν ὁ ἀρχιμανδρίτης Γεράσιμος Παγώνης, ὁ ὀψιματικὸς ἀρχιεπίσκοπος Ἀργολίδος χρηματίσας· Βίμπος, «Δύο ἐπικήδεις λόγοι», σ. 29· Φερέτος στ. 348· Ορφανός, σσ. 26-27.

¹⁸⁷ Φερέτος, «Μεσσηνιοὶ Φιλικοὶ» Ζ', σ. 3 (ΓΑΚ Γεν. Γραμμ. 5 Φεβρ. 1828 φακ. 11)· ὁ ἴδιος, στ. 348· Βίμπος, «Δύο ἐπικήδεις λόγοι», σ. 29· Σκοπετέας, «Ἀνθὴ εὐλαβείας» Γ2', σ. 1· Σταματιάδου, Σαμιακά Β', σ. 408· Ορφανός, σ. 27.

¹⁸⁸ Βέης, «Ὁ τρίτος κώδιξ», σσ. 34-35.

έπεσκέφθη τὴν Μονεμβασίαν ὁ Κυβερνήτης Ἰωάννης Καποδίστριας, ἐδεξιώθη τοῦτον ὁ Παγώνης, τελέσας καὶ πανηγυρικὴν δοξολογίαν εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Ἐλκομένου. Εἰς τὸν Παγώνην ὁ Κυβερνήτης ἀνέθεσε τότε νὰ συντάξῃ ὑπόμνημα περὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἐπαρχίας, τοῦθ' ὅπερ ἐκεῖνος (ὁ Παγώνης) ἐπεράτωσε κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον»¹⁸⁹. Σημειώνεται ὅτι ἡ σύνταξις ἀπὸ τὸν Γεράσιμον Παγώνην τῆς λεπτομεροῦς ἐκθέσεως σχετικὰ μετὰ τὴν γενικὴν κατάστασιν τῆς ἐπαρχίας περατώθηκε καὶ υποβλήθηκε στὶς 18 Ὀκτωβρίου τοῦ 1828¹⁹⁰. Τὸν ἴδιον μῆνα (Ὀκτώβριον) υπογράφει σὲ ἐγγράφον μετὰ τοῦ ὁποῖο ἀφιερώνεται μιὰ οἰκία στὴ Μητρόπολιν τοῦ Ἐλκομένου Χριστοῦ¹⁹¹.

Β. Εκκλησιαστικὴ δράσις κατὰ τὴ μετεπαναστατικὴ περίοδον (1829-1844)

Ι. Ὡς Πρωτοσύγκελος καὶ Τοποτηρητὴς τῆς Μονεμβασίας στα χρόνια τοῦ Ἐπισκόπου Ἀνδρούσης Ἰωσήφ (1833-1844)

Μετά τὸ 1829 - 1830 ὁ Γεράσιμος Παγώνης δὲν ἐκλέγεται πια βουλευτὴς καὶ περιορίζεται στὰ καθαρὰ ἐκκλησιαστικά¹⁹² καθήκοντά¹⁹³ του. Ὡστόσο, δὲν παύει νὰ ἐμπλέκεται ἐμμεσα στὴν πολιτικὴ καὶ κομματικὴ ζωὴ τοῦ τόπου, ἡ ὁποία ἐνίοτε ἦταν γεμάτη διαμάχες¹⁹⁴. Ὡς συγγενὴς τοῦ Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη καὶ παλαιὸς γραμματέας καὶ φυσικὰ ἐμπιστὸς του, τάσσεται ὑπὲρ τῶν Μαυρομιχαλαίων, καὶ διάκειται ὀχι φιλικὰ, ἀν ὀχι καὶ ἐχθρικὰ, στὸ νόμιμον καθεστὼς τοῦ Ἰωάννη Καποδίστρια¹⁹⁵. Στὸ πλαίσιον αὐτὸ ὑπάρχουν ἐγγράφα στα ὁποῖα κατηγορεῖται ἢ συκοφαντεῖται ὁ Γεράσιμος Παγώνης μετὰ ἀφορμὴν πολιτικὴν, ἀν ὀχι ἀντικαθεστωτικὴν, ἐν προκειμένῳ ἀντικαποδιστριακὴν, καὶ σὲ κάθε περίπτωσιν ἀνεπίτρεπτην πολιτικὴν δραστηριότητα ἢ προσωπικὰς διενέξεις.

¹⁸⁹ Βέης, «Ὁ Ἐλκόμενος», σσ. 95-96· πρβλ. Σκοπετέας, «Ἠχώ τῆς Μεσσηνίας», ἀρ. φύλλ. 60/10 Φεβρ. 1951, σ. 1: «Ἡ σπουδαία ἀπὸ ἱστορικῆς, πολιτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἀπόψεως αὕτη ἔκθεσις ἤρchiσε νὰ ἐκδίδεται ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ μου Ν. Βέη ἀπὸ τοῦ 1932 ὑπὸ τὸν τίτλον «Γερασίου Παγώνη, *Περιγραφή τῆς Ἐπαρχίας Μονεμβασίας*». Ἀτυχῶς καίτοι ἐστοιχειοθετήθη κατὰ μέγα μέρος (10 τυπογραφικά) δὲν κατέστη δυνατόν νὰ ὁλοκληρωθῇ καὶ συνεπῶς νὰ κυκλοφορήσῃ»· πρβλ. Φερέτος, «Γεράσιμος», στ. 347α· Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» Η', σ. 1· Σκάγκος, σ. 51 καὶ ὑποσ. 4.

¹⁹⁰ Βέης, «Ὁ Ἐλκόμενος», σσ. 95-96· Σκοπετέας, «Ἀνθὴ εὐλαβείας» Γ2', σ. 1, μετὰ παραπομπὰς: Ν. Βέης, *Βυζαντινὰ καὶ Νεοελληνικά Χρονικά* 1933, σ. 262 [= Nikos A. Bees, *Byzantinisch - neugriechische Jahrbucher*]. Φερέτος, στ. 347. Τῇ σπουδαιότατῃ αὐτῇ ἐκθεσὶ ἀρχισε νὰ ἐκδίδει ἀπὸ τὰ κατὰλοιπα τοῦ Παγώνη ὁ Νίκος Βέης ὑπὸ τὸν τίτλον «Γεράσιμος Παγώνης, *Περιγραφή τῆς ἐπαρχίας Μονεμβασίας*». Ἡ ἐνδιαφέρουσα ἐκθεσις ἀτυχῶς δὲν κυκλοφόρησε, μολονότι στοιχειοθετήθηκε μέχρι τοῦ 10 τυπογραφικοῦ φύλλου· πρβλ. Γριτσόπουλος, «Στατιστικά», σ. 446· *Τετράδια* 8. Βιογραφικόν, σ. 108. Περισσότερα γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ ἀναφέρονται στὴν ἐνότητα ποὺ ἀναφέρεται στὸ Ἔργο τοῦ Γερασίου Παγώνη.

¹⁹¹ Βέης, «Ὁ τρίτος κώδιξ», σ. 14.

¹⁹² Πρβλ. Ὁρφανός, σ. 25. Ενδεικτικὰ ἀναφέρουμε ὅτι τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1830 ὡς ἐκκλησιαστικὸς τοποτηρητὴς Μονεμβασίας καὶ Καλαμάτας κλήθηκε σὲ ἀπολογία, ἐπειδὴ ἐπέτρεψε νὰ διαβαστεῖ σὲ ἐκκλησίᾳ ἀφοριστικὸ γράμμα κατὰ τοῦ γνωστοῦ προκρίτου καὶ ἀγωνιστῆ Νικ. Κορφιοτάκη, τὸ ὁποῖο εἶχε ἐκδοθεῖ ἐναντίον τοῦ το 1827 (Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» Ζ', σ. 3).

¹⁹³ Στὶς 17 Σεπτεμβρίου 1829 ἀπεστάλη ἀπὸ Καλαματιανούς στὴ Γραμματεία Ὁρησκευμάτων ἐγγράφον γιὰ τὴν ἀνέγερσιν σχολείων καὶ συννημμένη ὀνομαστικὴ κατάσταση μετὰ τὶς προαιρετικὰς εἰσφορὰς σὲ γρόσια, στὴν ὁποία σημειώνεται: «Πρωτοσύγγελος Γεράσιμος τοποτηρητὴς 150» (Φερέτος, «Ἡ παιδεία», σ. 493).

¹⁹⁴ Φερέτος, «Γεράσιμος», σσ. 347-348: «Ὁ Γεράσιμος ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν θέσιν του, παραιτηθεὶς τὸ 1830-1831 ὅτε, παρασυρθεὶς ὡς στενὸς φίλος καὶ προστατευόμενος τῆς οἰκογενείας Μαυρομιχάλη, μετέσχε τῆς ἀντικαποδιστριακῆς στάσεως εἰς τὴν Καλαμάταν καὶ μάλιστα ἐνεργῶς».

¹⁹⁵ Βέβαια αὐτὸ δὲν προκύπτει ἀπόλυτα, ἀφοῦ ὁ Ἀρχιμανδρίτης Γεράσιμος συνυπογράφει στὶς 6 Ἰουλίου 1830 ὡς «πολίτης Καλαμάτας» εὐχαριστήρια ἀναφορὰ στὸν Ἰωάννη Καποδίστρια καὶ τὸν πρίγκηπα Λεοπόλδον γιὰ τὴν ἀποδοχὴν τοῦ θρόνου τῆς Ἑλλάδος, ἐνῶ μετὰ τὴν ἴδιαν ἀναφορὰ ἀποδοκιμαζόταν «πᾶσα ἄλλη πρᾶξις, ἢ ἐγγράφον λογισόμενον ἄκυρον, ἀνίσχυρον καὶ ὡς χάρτης ἄγραφος». Βλ. *Γενικὴ Ἐφημερίς τῆς Ἑλλάδος*, ἀρ. φύλλ. 65/13 Αὐγ. 1830, σ. 262.

1. Αντικαθεστωτική - αντικαποδιστριακή δράση (1830-31)

Εξαιτίας των παραπάνω γεγονότων, δηλαδή της στενής φιλίας με την οικογένεια Μαυρομιχάλη και της συμμετοχής του στην αντικαποδιστριακή στάση στην Καλαμάτα, ο Γεράσιμος Παγώνης αναγκάστηκε να εγκαταλείψει προσωρινά τα καθήκοντά του¹⁹⁶ και να παραιτηθεί (1830-31).

Το έγγραφο του υπουργού Θρησκείας (τότε ονομαζόταν γραμματέας) Γ. Γλαράκη (γενικού γραμματέα του υπ. Εσωτερικών το 1823-1825, επί υπουργίας Παπαφλέσσα), το οποίο απευθύνεται στον διοικητή Καλαμάτας και Νησίου (δηλ. τον νομάρχη) και με το οποίο διατάσσεται «ό κατ' οίκον περιορισμός» του Γερασίου είναι διαφωτιστικό: «Ἡ Γραμματεία Θρησκείας Πρὸς τὸν Διοικητὴν Καλαμάτας. Μὲ δυσaráσκεῖαν ἄκραν πληροφορεῖται ἡ Κυβέρνησις ὅτι ὁ αὐτόθι ἐκκλησιαστικὸς τοποτηρητής (Γεράσιμος Παγώνης) ἐναντίον τῶν Ἱερῶν καὶ Ἀποστολικῶν Νόμων περιπλέκεται εἰς κοσμικὰς ταραχάς, ἀντὶ νὰ καταγίνεται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἐπαγγέλματός του, φυλάττων τὸν νοῦν του ἥσυχον ἀπὸ πᾶσαν βιοτικὴν μέριμναν. Ἡ τοιαύτη διαγωγὴ τοῦ εἰρημένου τοποτηρητοῦ προσβάλλουσα καὶ τὸν χαρακτήρα τῆς Κυβερνήσεως, δὲν εἶναι δίκαιον, οὐδὲ πρέπον νὰ μείνῃ ἐλευθέρᾳ καὶ ἀνεξέταστος... Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 24 Αὐγ. 1831. Ὁ Γραμματεὺς Γεώρ. Γλαράκης»¹⁹⁷.

Δεν αποκλείεται, ὅπως παρατηρήθηκε¹⁹⁸, τὸ Υπουργεῖο νὰ παρασύρθηκε στους αὐστηροὺς χαρακτηρισμοὺς κατὰ τοῦ Γερασίου καὶ ἀπὸ παράγοντες τοῦ τόπου, ὅπως ἦταν ὁ παρακάτω αναφερόμενος Γεράσιμος Παπαδόπουλος, που γιὰ διαφόρους λόγους δὲν ἀνέχονταν καὶ κατηγοροῦσαν τὸν Γεράσιμο Παγώνη.

«Στις 10 - 12 Δβρη 1831 ὁ Γ. Π. συνυπογράφει διαμαρτυρία κατὰ τῶν “ταραξιῶν” Παν. Χ. Ρεμποῦ (μετέπειτα δικηγόρου στὴν Καλαμάτα) καὶ ἄλλων που συνωμοτοῦσαν κατὰ τοῦ Ι. Καποδίστρια, σαν ὄργανα τῶν Γάλλων «απελευθερωτῶν» μας, ἀλλὰ καὶ τῶν Μαυρομιχαλαίων. Στὴ διαμαρτυρία - καταγγελία, που συνυπέγραφαν οἱ Καλαματιανοὶ προκριτοαγωνιστές ἐζητεῖτο ἡ παραδειγματικὴ τιμωρία τῶν “ταραξιῶν” δηλ. τῶν αντικαθεστωτικῶν»¹⁹⁹.

2. Διένεξη με τὸν Ἱερομόναχο Γεράσιμο Παπαδόπουλο (1831, 1834)

Ενδεικτικὰ αναφέρουμε τὴν καταγγελία τοῦ διαβόητου ιερομένου, τοῦ ιδρυτῆ τοῦ Μοναστηριοῦ τῶν Καλογραιῶν, που ἀρχικὰ ἦταν καὶ «ιδιόκτητον», τοῦ Γερασίου Παπαδόπουλου. Τὸ κείμενο, ατυχῶς γι' αὐτοὺς, συνυπογράφουν καὶ μερικοὶ προκριτο-αγωνιστές με ἀξιόλογη πατριωτικὴ δράση κατὰ τὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821, ὅπως εἶναι οἱ Παναγιώτης Τζάννες, ὀπλαρχηγὸς τῆς Ἐπαρχίας Καλαμάτας, Κων. Π. Κυριάκος, μέλος τῆς Καγκελαρίας Καλαμάτας κατὰ τὸν Ἀγῶνα καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση βουλευτῆς Ἐπαρχίας Καλαμάτας, Διον. Τζάννες, ἐπαρχιακὸς δημογέροντας καὶ δημαστυνόμος Καλαμάτας ὡς τὸν θάνατό του, Ἰω. Κουτσογιάννης (Κουτσογιαννόπουλος), Φιλικὸς καὶ κατόπιν ἀξιωματικὸς κατὰ τὸν Ἀγῶνα, καὶ Ἰω. Ἀλεβιζάκης (ἢ Ἀλεβίζος), ἀξιωματικὸς κατὰ τὸν Ἀγῶνα καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση δασμοτελώνης τῆς Καλαμάτας²⁰⁰.

¹⁹⁶ Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ὁ Γεράσιμος, ἀντὶ νὰ περιοριστεῖ σε φυλακὴ, ἐφυγε αὐτοεξόριστος στὴ Μάνη, ὅπου βρισκόταν σε ἀσφάλεια· πρβλ. Ὁρφανός, σ. 25: «εἰς κατ' οἶκον περιορισμόν».

¹⁹⁷ Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοὶ» Η', σ. 3 (ΓΑΚ, Γραμμ. Θρησκ. Εκκλησι., φάκ. 42)· πρβλ. Φερέτος, «Γεράσιμος», στ. 348.

¹⁹⁸ Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοὶ» Η', σ. 3.

¹⁹⁹ Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοὶ» Θ', σ. 1 (ΓΑΚ, Υπ. Δικ. φάκ. 122).

²⁰⁰ Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοὶ» Η', σσ. 3-4.

Η έγγραφη καταγγελία εναντίον του Γεράσιμου Παγώνη, στην οποία ο Γεράσιμος Παπαδόπουλος κληρικός, χύνει όλη τη χολή και το δηλητήριό του, αναφέρει: «Πρὸς τὴν Αὐτοῦ Ἐξοχότητα, τὸν σεβαστὸν Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος, Κύριον Ἰωάννην Α. Καποδίστριαν. Πρὸ πολλοῦ ἐβουλόμεθα νὰ ἀναφέρωμεν τῇ Ὑμετέρᾳ ἐξοχότητι περὶ τοῦ διὰ τοῦ Πέτρου Μαυρομιχάλη, χειροτονηθέντος ἱερέως καὶ Πρωτοσυγγέλλου καὶ διορισθέντος ἐκκλησιαστικοῦ τοποτηρητοῦ ταύτης τῆς Ἐπαρχίας ἐπὶ σκοπῷ ἵνα χειροτονήσῃ αὐτὸν ἐντὸς ὀλίγου καὶ Μητροπολίτην. Ἀλλὰ τῆς μὲν χειροτονίας ἐμποδίσθη ὑπὸ τῆς Θείας Προνοίας, ἔμεινε δὲ τοποτηρητὴς μέχρι τὸ νῦν, ἵνα φανῇ ἡ καλὴ του διάθεσις. Ἐπειδὴ δὲν ἔλειψε ἀπὸ τὸ νὰ μεταχειρισθῇ πᾶσαν παρανομίαν. Νὰ χειροτονῇ διὰ χρήματα ὑποκείμενα μηδενὸς ἄξια, πολλῶ μᾶλλον ἱερωσύνης, τοῦ ἀνωτάτου ἐπαγγέλματος, πρώην μὲν διὰ τινων ἄλλων ἐπισκόπων, χειροτονηθέντων δὲ παρανόμως τῶν τριῶν ἐπισκόπων ἐν τῇ Μάνῃ, ἴσως τῇ συνεργείᾳ του δι' αὐτῶν προσκαλῶν ἓνα ἐξ αὐτῶν καὶ περιερχόμενος μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ (δηλ. Μονεμβασίας) καταφρονῶν ἀναμφιβόλως τοὺς διὰ ταῦτα ἀποστολικοὺς καὶ συνοδικοὺς κανόνας, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς φρικωδέστατα ἐπιτίμια, ἅτινα ἀποκόπτουσι τοὺς οὕτω χειροτονοῦντας καὶ χειροτονουμένους καὶ τῆς κοινωνίας τῶν χριστιανῶν παντάπασι. Αἰταιεῖ δὲ κατ' ἔτος καὶ παρὰ τῶν ἐφημερίων τὰ λεγόμενα ἐμβατικά, ἅπερ εἰσὶν ὅμοια τοῖς διὰ τὰς χειροτονίας διδομένοις, ὡς ἀποδεικνύει ὁ Μέγας Βασίλειος λέγων ὁμοίως τῷ προδότῃ Ἰούδᾳ καὶ τοὺς δίδοντας καὶ τοὺς λαμβάνοντας. Αἰταιεῖ δὲ καὶ παρὰ τοῦ λαοῦ τῶν χωρίων φόρους ἐτησίους καὶ διὰ στρατιωτῶν ἐνίοτε. Καὶ παρὰ τῶν ὑπανδρευομένων τὰ στεφανωτικὰ καλούμενα. Εἶναι φιλοτάραχος καὶ φιλοπόλεμος, ὥστε ὀλίγον ἔλειψε νὰ φέρῃ πρώην τοὺς πολίτας εἰς ἀλληλομαχίαν. Ταῦτα ἐβουλόμεθα, ὡς εἴπομεν, πρὸ πολλοῦ νὰ σᾶς τὰ ἀναφέρωμεν καὶ ἐπομένως νὰ σᾶς παρακαλέσωμεν νὰ μᾶς στείλετε ἓνα σεβάσμιον ἀρχιερέαν μετὰ σφοδρᾶς ἐπιταγῆς ὥστε νὰ μὴ μεταχειρίζεται μηδεμίαν τῶν τοιούτων παρανομωτάτων ἀπαιτήσεων, ἀλλὰ νὰ ἀρκεῖται εἰς τὰ ἐκουσίως παρὰ τῶν χριστιανῶν διδόμενα, τὰ ὅποια εἶναι καὶ πολλὰ διὰ ἓνα ἀρχιερέα, ἀρχιερατικῶς ζῶντα. Ἐμποδιζόμεθα δὲ ἵνα μὴ σᾶς προσθέτωμεν φροντίδας ἐπὶ φροντίδων. Βλέποντες δὲ ὅτι εἰς τὸ χεῖρον τρέχει, ὥστε προχθὲς κατὰ τὰς δύο τοῦ τρέχοντος ἐξηγηρίωθη, ὅπερ θηρίον ἐν τῇ φρικωδεστάτῃ ὥρᾳ τῆς θείας λειτουργίας, καθ' ἣν τελειοποιοῦνται τὰ θεῖα καὶ φρικτὰ Μυστήρια ἐπὶ παντὸς τοῦ λαοῦ, μονεκκλησίας οὔσης, κατὰ τινος ἐφημερίου συλλειτουργοῦντος τοῖς λοιποῖς, καὶ ἔπλυνεν αὐτὸν βαρβαρωτάταις τισὶν ὕβρεσιν, ὥστε ἐφρίξαμεν πάντες οἱ ἀκούσαντες διὰ τὴν μανιώδη του αὐθάδειαν, καὶ πρὸς τὰ φρικτὰ Μυστήρια καταφρόνησιν. Διὸ καὶ ἀναφέρομεν αὐτὰ τῇ Ὑμετέρᾳ ἐξοχότητι, ἵνα γένηται ἡ πρέπουσα διόρθωσις. Εἶναι δὲ καὶ ἐν τοῖς δυσὶν ἐνταῦθα Μοναστηρίοις, τῷ μὲν ἐπ' ὀνόματι τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν τοποθεσίᾳ καλουμένη τῆς Βελανιδιάς, τὸ δὲ τοῦ Προφήτου Ἠλίου, δύο ἡγούμενοι καλούμενοι, ὁ μὲν Γρηγόριος, ὁ δὲ Πανάρετος, κατὰ πάντα ὁμόφρονες αὐτῷ καὶ ὁμότροποι, κατασταθέντες ἐν αὐτοῖς ὁ μὲν πρῶτος ὑπὸ τοῦ θείου τοῦ πρώην Μονεμβασίας (Χρυσάνθου Παγώνη), ὁ δὲ ὑπὸ τοῦ Γεωργίου, υἱοῦ τοῦ Πέτρου Μαυρομιχάλη, μηδὲν καλογερικὸν ἔχοντες, ἀλλὰ ματαιῶς κατατρώγοντες τὰ τῶν Μοναστηρίων εἰσοδήματα. Ἐάν αὐτοὶ ἀπεβάλλοντο, εἴχομεν ὑποκείμενα καλογερικὰ διὰ νὰ γένωσιν ὄντως Μοναστήρια. 1831 Μαΐου 26 ἐν Καλαμάτᾳ. Τῆς ὑμετέρας ἐξοχότητος. Δοῦλοι εὐπειθέστατοι. Ὁ ἐν ἱερομονάχοις ἐλάχιστος Γεράσιμος Παπαδόπουλος, Παναγιώτης Τζάννης, Κωνστ. Π. Κυριακός, Διονύσιος Τζάννης, Ἰωάννης Κουτσογιάννης, Ἰωάννης Ἀλεβιζάκης»²⁰¹.

Τον ἴδιο ὥστόσο μήνα (Μάιο 1831) ο Γεράσιμος Παγώνης καὶ ο Γεράσιμος Παπαδόπουλος φέρονται νὰ υπογράψουν τὸ ψήφισμα εκπροσώπων τῆς Καλαμάτας καὶ τῶν ἐπαρχιῶν ποὺ υπάγονταν σὲ αὐτὴ ἐναντίον τῶν στασιαστικῶν γεγονότων ποὺ προκάλεσαν «οἱ Μαυρομιχαλαῖοι»²⁰², οἱ

²⁰¹ Φερέτος, «Μεσσηνιοὶ Φιλικοί» Η', σσ. 3-4 (ΓΑΚ, Υπ. Θρησκ., Εκκλησ., φάκ. 39).

²⁰² Τὸ 1830 στάλθηκαν στὸν κυβερνήτη Καποδίστρια δύο σχέδια ποὺ ἀφορούσαν στὴ διοίκηση τῆς Μάνης καὶ γενικότερα σὲ μέτρα γιὰ τὴ βελτίωση τῆς κατάστασης στὴ Λακωνία καὶ τὴ Μεσσηνία, ὅπως σύσταση δικαστηρίων, ἀλλαγὴ δημογεροντιῶν, ἀπομάκρυνση μελῶν ἰσχυρῶν οἰκογενειῶν τῆς Μάνης («Μαυρομιχαλαίων καὶ Τζανεττάκηδων καὶ ὁ διορισμὸς αὐτῶν ἐκτὸς τῆς πατρίδος τῶν») κ.τ.λ.. Εἰδικότερα στὸ πρῶτο σχέδιο «ἐπισημαίνεται ἡ ἀνάγκη βελτιώσεως δι' ἐπείγοντων μέτρων τῆς καταστάσεως ἐν Μάνῃ, διότι οἱ ἀντιφρονοῦντες πρὸς τὴν Κυβέρνησιν ἀπέβλεπον εἰς τὴν Μάνην ὡς καταφύγιον καὶ ὀρμητήριον διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν σκοπῶν ἐναντίον τῆς Κυβερνήσεως». Βλ. *Λακωνικαὶ Σπουδαί*, σ. 31.

προκριτοδημογέροντες της Επαρ. Καλαμάτας είτε “καθ’ υπόδειξιν ἄνωθεν”, είτε οικειοθελῶς γιατί πραγματικά ἀπεδοκίμαζαν τὸ κίνημα, ἔσπευσαν νὰ συντάξουν ψήφισμα μὲ τὸ ὁποῖον ἀφ’ ἑνὸς μὲν κατεδίκαζαν τὴν ἐνέργειαν αὐτὴ, κι’ ἀφ’ ἑτέρου δὴλώναν πίστι στὸ καθεστῶς τοῦ Ἰω. Καποδίστρια ἀπὸ τὴν διακυβέρνησι τοῦ ὁποίου ὁ λαὸς ἦτο ἐνθουσιασμένος... Νὰ «ὑποθέσωμεν ὅτι οἱ μὴ ὑπογράφοντες ἦσαν ἀντιφρονοῦντες πρὸς τὸ καθεστῶς; Δύσκολος ἡ ἀπάντησις. Διότι ὑπογράφει καὶ ὁ Γεράσιμος Παγώνης πὺλ λίγο ἀργότερα ἦταν ἀνάμεσα στοὺς δρῶντες στασιαστὲς». Τὸ ψήφισμα αναφέρει: «Ἐξοχώτατε καὶ Σ. Κυβερνήτα. Πρὸ ὀλίγου αἱ καρδίαι τῶν ὑποφαινομένων ἠγανάκτησαν βαρέως, ἔνεκα τῶν κατὰ τῷ Λιμένι συμβάντων. Μὲ βαθεῖαν λύπην τῶν ἀκούουν ἤδη καὶ ἀλλαχοῦ τῆς ἐπικρατείας ἀναφερόμενα στασιώδη κινήματα τῶν ὁποίων οἱ αὐτουργοὶ κακῶς διανοήθησαν νὰ βαδίσουν τοὺς ἀποπλανῶντας αὐτοὺς ὁδὸν ραδιουργίας. Ἀλλὰ οὗτοι μακρὰν τοῦ νὰ ἐπιτύχωσι τῶν ὁποίων προέθεντο δολίων καὶ ιδιοτελῶν σκοπῶν τῶν, ἐπέσυραν καὶ ἐπισύρουν καθεκᾶστην διὰ τῆς ἀξιοκατακρίτου καὶ κακοβούλου αὐτῶν διαγωγῆς τὰς δικαίας ἀρὰς καὶ τὴν ἀποστροφὴν ὀλοκλήρου τοῦ ἔθνους, γευομένου τοὺς καρποὺς τῶν εὐχῶν τοῦ ἀφ’ ὅτου ἡ Θεία Πρόνοια ἠυδόκησε νὰ ἐξαποστείλῃ ἐπικεφαλῆς τοὺς τὴν Ὑ. Ἐξοχότητα. Τὰ πάντα ἔκτοτε ἡλλοιώθησαν. Ἡ εὐνομία, ἡ ἀσφάλεια καὶ ἡ κοινὴ ἡσυχία ἐλάμπρυναν τὸ ζοφερὸν σκότος τῆς ἀναρχίας εἰς τὸ ὁποῖον ἐπλανῶντο οἱ δυστυχεῖς Ἕλληνες. Ἡ καλλίστη διοικήσις τῶν πραγμάτων διὰ τῆς συναινέσεως τῆς Σ. Κυβερνήσεως ἀπεκατέστησε τὴν εὐταξίαν ἀκμάζουσαν, τὴν ὁποίαν ματαιῶς ἀγωνίζονται νῦν ὀλίγα ἄτομα νὰ ἐκρίζωσιν ἀπὸ τὸ φιλήσυχον ἑλληνικὸν πνεῦμα. Οἱ ὑποσημειούμενοι κάτοικοι τῆς Καλαμάτας ἡσθάνθησαν καὶ ἀπολαύουσι ὅλοεν τ’ ἀγαθὰ τῆς ἡσυχίας τὰ ὁποῖα ἐπιδραμεύει πρὸς αὐτοὺς καὶ εἰς ὅλην τὴν ἐπικράτειαν ἡ βαθύνοια τῆς ἐνεστώσης Κυβερνήσεως καθὼς καὶ ἄλλοτε καὶ ἤδη σπεύδουν νὰ παραστήσουν πρὸς αὐτὴν τὰ ἄδολα καὶ εἰλικρινῆ αἰσθημάτων τῶν καὶ τὴν πρὸς τὰ καθεστῶτα τελείαν ἀφοσίωσιν τῶν. Εἶναι δὲ ἔτοιμοι, ἐὰν ἡ χρειαὶ τὸ καλέσῃ, νὰ μεθέξωσιν καὶ τῶν μέτρων τὰ ὁποῖα τυχὸν ἡδύνατο νὰ λάβῃ κατὰ τῶν ἀπατεῶνων τούτων ἡ Σ. Κυβέρνησις. Ἐν Καλαμάτᾳ τῇ 26 Μαΐου 1831. Οἱ εὐπειθεῖς πολῖται. Ὁ Τοποτηρητὴς Μ(ονεμβασίας) καὶ Καλ(αμάτας) Πρωτοσύγκελλος Γεράσιμος (Παγώνης). Ὁ ἐν ἱερομονάχοις Γεράσιμος Παπαδόπουλος ...»²⁰³.

Φαίνεται πως ἡ διένεξη με τὸν ἱερομόναχο Γεράσιμο Παπαδόπουλο συνεχίστηκε καὶ στα 1834. Αὐτὸ προκύπτει ἀπὸ δύο ἐπιστολὲς πὺλ συντάχτηκαν στὶς 28 Ἀπριλίου 1834.

Ἡ πρώτη ἀπὸ αὐτές, σύμφωνα με τὸν Μπουγά, ἀπευθύνεται ἀπὸ τὸν Εἰσκόπο Μεσσηνίας Ἰωσήφ πρὸς τὸν τοποτηρητὴ τοῦ Πρωτοσύγκελλο Γεράσιμο. Ὁ τελευταῖος τοῦ εἶχε ζητήσει τὴ γνώμη γιὰ τὸ πρόβλημα πὺλ εἶχε προκύψει σχετικὰ με τὸν ἱερομόναχο Γεράσιμο Παπαδόπουλο²⁰⁴, ἰδρυτὴ (1796) τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῶν Ἀγίων Κωνσταντίνου καὶ Ελένης Καλογραιῶν Καλαμάτας. Τὴν περίοδο τῆς ἀντιβασιλείας τοῦ Ὁθῶνα, ὁ Γεράσιμος Παπαδόπουλος ἦταν ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῆς Πολιτείας, ἐπειδὴ καθύβριζε τὴν Ἱερὰ Σύνοδο καὶ τὸν βασιλέα. Γιὰ τὴ συμπεριφορὰ αὐτὴ ἐπιτιμήθηκε ἀπὸ τὸν Ἰωσήφ δριμύτατα (25 Δεκεμβρίου 1834)²⁰⁵. Τὸ πρόβλημα ἦταν ἡ ἐναντι τοῦ βασιλέα καὶ τῆς Συνόδου

²⁰³ Φερέτος, «Μεσσηνιακά», σσ. 348-349.

²⁰⁴ Μπουγάς, σ. 241 ὑποσ. 282: «Ὁ ἱερομόναχος καὶ διδάσκαλος Γεράσιμος Παπαδόπουλος, γεννηθεὶς ἐν Καλαμάτᾳ τὸ 1763 καὶ ἀποθανὼν ἐν αὐτῇ 1844. Ὁ ἱερομόναχος καὶ διδάσκαλος οὗτος ὑπῆρξεν Ἐκκλησιαστικὴ Μεσσηνιακὴ προσωπικότης... Κατὰ τὸ 24ο ἔτος τοῦ βίου τοῦ ἐκάρη μοναχός... ἐπώλησε τὰ πατρικὰ κτήματα καὶ προικῶα σκευὴ τῆς μητρὸς τοῦ καὶ διεμοίρασε τὰ ἐκ τῆς πωλήσεως αὐτῶν χρήματα εἰς τοὺς πτωχοὺς... ἐχειροτονήθη διάκονος καὶ πρεσβύτερος... μετὰ τὴν ἐπάνοδον ἐξ Ἀγίου Ὁρους ἤρχισεν τὴν ἴδρυσιν καὶ συγκρότησιν τῆς ἐν Καλαμάτᾳ γυναικείας Μονῆς τῶν Ἀγίων Κωνσταντίνου καὶ Ελένης... Συνεδύασε τὴν ἀνέγερσιν αὐτῆς μετὰ τῆς κατασκευῆς ἐργαστηρίων διὰ τὴν ἐξεύρεσιν τῶν πόρων πρὸς συντήρησιν τῶν Καλογραιῶν... Ἡ ἐπὶ τοῦ Προτεστάντου Μάουερ, ἐκ τῶν Ἀντιβασιλέων τοῦ Ὁθῶνος, διάλυσιν τῶν ἐν τῇ ἀπελευθερωθείσῃ Ἑλλάδι Μονῶν τὸ 1834, εἶχεν ὡς συνέπειαν καὶ τὴν διάλυσιν τῆς ἐν Καλαμάτᾳ Μονῆς τῶν Ἀγίων Κωνσταντίνου καὶ Ελένης Καλογραιῶν. Τότε αἱ μὲν Μοναχὶ ἐξεδιόχθησαν ἀπὸ τὴν Μονὴν ὑπὸ τῶν ἐκπροσώπων τῆς Πολιτείας, ὁ δὲ ἱερομόναχος Γεράσιμος ἀπήχθη καὶ ἐξωρίσθη εἰς τὴν Μονὴν Βουλκάνου... ἐπανῆλθεν εἰς Καλαμάταν, τὸ 1837, ἐνθα καὶ ἀπεβίωσε τῇ 7ῇ Ἰουλίου 1844». Βλ. Χρυσοστόμου Θέμελη, Μητροπολίτου Μεσσηνίας, *Ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις Μεσσηνίας δια μέσου τῶν αἰώνων*, Ἀθήναι 2003, σσ. 281-284.

²⁰⁵ Μπουγάς, σ. 241: «Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ παρουσιάζεται στὶς σελ. 142 καὶ 144 τῆς παρούσης ἐργασίας. Ἐχει δὲ ἐκδοθεῖ καὶ δημοσιευθεῖ ἀπὸ τὸν Μητροπολίτη Μεσσηνίας Χρυσόστομο Θέμελη εἰς τὴν *Διδαχὴ*, ἔτος ΚΑ΄, Ἰούνιος 1967, σελ. 65 καὶ σελ. 68, ὑπὸ τὸν τίτλο: «Ὁ Ἀνδρούσης Ἰωσήφ ἐπιτιμᾷ δριμύτατα τὸν Γεράσιμον Παπαδόπουλον».

στάση του Γερασίμου Παπαδόπουλου, ο οποίος ζητούσε να καταφύγει σε ξένο κράτος με τις υπό αυτόν μοναχές. Ο Ιωσήφ τονίζει προς τον τοποτηρητή του ότι θα πρέπει να ερωτηθεί η Σύνοδος για την παροχή αδείας στον Γεράσιμο, γι' αυτό και θα διαβιβάσει τα συναφή έγγραφα σε αυτήν. Σημειώνεται πως ο Γεράσιμος είχε αντιδράσει έντονα στη διάλυση της Μονής των Καλογραιών²⁰⁶.

Αυθημερόν ο Ιωσήφ στέλνει επιστολή στη Σύνοδο. Σε αυτήν αναφέρει ότι την εγκύκλιο της Συνόδου και το βασιλικό διάταγμα για τις Ιερές Μονές, που πρέπει να εγκαταβιώσουν οι μοναχές μετά τη διάλυση των περισσότερων Μονών, τα έδωσε ιδιοχείρως στον τοποτηρητή του, ο οποίος έπραξε κατά τα διατεταγμένα και τού κατέθεσε σχετική έκθεση. Στην εν λόγω επιστολή ο Ιωσήφ γράφει ότι από την έκθεση η Σύνοδος θα πληροφορηθεί για τον ιερομόναχο Γεράσιμο Παπαδόπουλο, ο οποίος ήταν αντίθετος με τις πράξεις της Συνόδου και της Αντιβασιλείας. Ο τοποτηρητής, αναφέρει ο Ιωσήφ, δεν χορήγησε άδεια στον Γεράσιμο Παπαδόπουλο να αναχωρήσει για ξένο κράτος. Κατόπιν, ο Ιωσήφ επισημαίνει ότι παραλείπει να αναφέρει τας γλωσσαλγίας και τα λοιπά της αστειοσύνης του Γερασίμου, δηλαδή τις αντίθετες απόψεις του Γερασίμου τις ονομάζει “γλωσσαλγίες” και “αστειότητες”. Παρότι ο Γεράσιμος Παπαδόπουλος υπέπεσε σε κανονικά παραπτώματα, ο Ιωσήφ δεν εξάντλησε την Επισκοπική του κανονική δικαιοδοσία επ' αυτού, αλλά με προτροπές και συστάσεις προσπάθησε να τον συνετίσει. Τέλος, προτρέπει τη Σύνοδο να δείξει ελεημοσύνη για την υπερήλικα μοναχή Μακαρία²⁰⁷.

3. Τοποτηρητής Μονεμβασίας (1832, 1835, 1842) και Πρωτοσύγκελλος στην Επισκοπή Τριφυλίας (1834)

Όπως ήδη αναφέρθηκε, ο Γεράσιμος Παγώνης μετά το 1823 είχε περιορισθεί στη διοίκηση της Μητρόπολης Καλαμάτας, ως εκκλησιαστικός επίτροπος, ενώ στο τμήμα Μονεμβασίας είχε διορισθεί ως τοποτηρητής άλλος κληρικός. Αργότερα, διορίστηκε ο επίσκοπος πρώην Ηλιουπόλεως Άνθιμος, αλλά και αυτός παραιτήθηκε. Για τον λόγο αυτό στις 16 Δεκεμβρίου 1832, ο Γεράσιμος επανήλθε στην Καλαμάτα και επαναδιορίστηκε²⁰⁸ τοποτηρητής και στο τμήμα Μονεμβασίας (τα αρχιερατικά χρέη της επαρχίας είχε οριστεί να εκτελεί ο επίσκοπος Αρδαμερίου Ιγνάτιος²⁰⁹), με το ακόλουθο έγγραφο:

«Η διοικητική επιτροπή του Βασιλείου της Ελλάδος. Έπειδή, παραιτηθέντος του θεοφιλέστατου επισκόπου πρώην Ήλιουπόλεως, από την όποιαν ή Διοίκησις ἔκρινεν εὐλογον νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς τὴν σεβασμιότητά του τὴν ἐκκλησιαστικὴν διεύθυνσιν τῆς Ἐπαρχίας Μονεμβασίας, ἡ Ἐπαρχία αὕτη μετὰ

²⁰⁶ Μπουγάς, σσ. 240-242, κυρίως σσ. 241-242 υποσ. 284: «Ἐγὼ ὅμως μαθὼν ταῦτα δὲν ἔπαυσα ἀπὸ τοῦ νὰ φωνάζω εἰς πάντας ὅτι τὸν Βασιλέαν ἀρχηγὸν τῆς ἐκκλησίας δὲν τὸν γνωρίζω καὶ βασιλικὴ διαταγὴν εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ δὲν δέχομαι, κατὰ τὴν παρ' αὐτοῦ συστημένην σύνοδον, οὐ μόνον δὲν τὴν γνωρίζω, ἀλλὰ καὶ τὴν καταφρονῶ, καὶ ἀντὶ ἱερᾶς τὴν ἐκάλουν μιανὰν τὰ ὅποια ἔμαθαν, καὶ ἐβουλήθησαν νὰ μὲ στείλουν ἐξόριστον εἰς τὸ ἐν τῇ Σκιάθῳ κοινόβιον. μοὶ ἔστηλαν δὲ διαταγὴν, ὅτι δὲν μοὶ εἶναι συγχωρημένον νὰ διατρίβω εἰς τὴν πόλιν περισσότερον ἀπὸ ἡμερῶν 25, ἀλλὰ νὰ ἐκλέξω εἰς ποῖον μοναστήριον τῶν διατηρουμένων θέλω νὰ ὑπάγω καὶ νὰ μείνω. ἐγὼ ἀπεκρίθην, ὅτι μήτε εἰς ταύτην τὴν πόλιν θέλω νὰ μείνω, μήτε εἰς ἄλλην τῆς Ἑλλάδος, μήτε εἰς μοναστήριον ὑπάγω, ἀλλὰ διαβατήριον νὰ μοὶ δοθῇ νὰ φύγω ἀπὸ τὸ κράτος τῆς Ἑλλάδος. τοσαύτην ἀγανάκτησιν εἶχεν ἡ ψυχὴν μου, δι' αὐτὰς τὰς ἀντιθέους νομοθεσίας. Αὐτοὶ μὲ ἔστηλαν ἐξόριστον εἰς ἓν μοναστήριον προστάξαντες τοὺς καλογήρους νὰ μὲ φυλάττουν νὰ μὴ σπερμολογῶ. ἐγὼ ἔλεγον ἐκεῖ περισσότερα, τὰ ὅποια μαθὼν ὁ Ἅγιος Ἀνδρούσης, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ἐπαρχίαν ἦτο ἐκεῖνο τὸ μοναστήριον, ἔλαβεν ἔγγραφον μαρτυρίαν ἀπὸ τοὺς καλογήρους, τῶν τοιούτων λόγων μου, καὶ τὴν ἔστειλεν εἰς αὐτὴν τὴν Σύνοδον. ἐγὼ δὲ ὅσον περισσότερο ἐκηρύττοντο οἱ τοιοῦτοι λόγοι μου, τοσοῦτον πλεῖον ἔχαιρον, στοχαζόμενος, ὅτι ἔμελλε νὰ λάβουν παράδειγμα καὶ ἄλλοι νὰ συμφωνήσωμεν πολλοί, νὰ ἀγωνισθῶμεν νὰ καταργήσωμεν αὐτὰς τὰς διαβολικὰς νομοθεσίας». Στην ἴδια επιστολή γίνεται λόγος και για την ημιθανή μοναχή Ζηνοβία, η οποία έχει κάνει αναφορά να παραμείνει στη Μονή της, που θα έκλεινε με τις αποφάσεις της Αντιβασιλείας περί διαλύσεως των γυναικείων μοναστηριών. Για το υπ' αριθμ. πρωτ. 85/26 Απριλίου 1834 έγγραφο του καταστίχου, το οποίο απευθύνει ο Ιωσήφ προς την Ιερά Σύνοδο βλ. Μπουγάς, σσ. 240-242.

²⁰⁷ Μπουγάς, σσ. 242-243.

²⁰⁸ Πρβλ. *Πάπυρος*, σ. 329: «ως ιερομόναχος χρημάτισε τοποτηρητής της Μητροπόλεως Μονεμβασίας και Καλαμάτας (1823-1830, 1832-1844)».

²⁰⁹ Πρβλ. «Πρώην Αρδαμερίου Ιγνάτιος, Τοποτηρητής το πρώτον (1823)» (*Επετηρίς*, σ. 1).

τὴν ἐκεῖθεν μετάθεσιν τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Σταγῶν, διαμένει χωρὶς ἐπίσκεψιν Ἐκκλησιαστικοῦ τοποτηρητοῦ, κατὰ τὴν περὶ τούτου ἔκθεσιν τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κ.λπ. Γραμματέως (ὑπουργοῦ), Διατάττει: Α) ὁ πανοσιώτατος Πρωτοσύγκελλος κύρ Γεράσιμος (Παγώνης) διορίζεται ἐκκλησιαστικὸς τοποτηρητὴς τῆς Ἐπαρχίας Μονεμβασίας Καλαμάτας, Β) Τὰ ἀρχιερατικά χρέη εἰς τὰς ἐπαρχίας ταύτας θέλει ἐκπληρῇ ὁ σεβασμιώτατος Ἀρχιερεὺς Ἀρδαμερίου κύριος Ἰγνάτιος, Γ) Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κ.λπ. Γραμματεὺς νὰ ἐνεργήσῃ τὸ παρὸν Διάταγμα, Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 16^η Δεκεμβρίου 1832 Ἀνδρέας Ζαΐμης, Ἰωάννης Κωλέτης, Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κ.λπ. Γραμματεὺς...»²¹⁰.

Απὸ τὸ ἐγγράφο αὐτὸ πληροφορούμαστε, ὅτι ἐπειδὴ ὁ Γεράσιμος ἦταν ἀρχιμανδρίτης, ἀρχιερατικά χρέη στη Μητρόπολη Καλαμάτας καὶ Μονεμβασίας εἶχε ὀρισθεῖ νὰ ἐκπληρώνει ὁ ἐπίσκοπος Ἀρδαμερίου Ἰγνάτιος, ὁ ὁποῖος τὸ χρονικὸ ἐκεῖνο διάστημα, διωγμένος ἀπὸ τὴ Μακεδονία, ἐξαιτίας τῆς ἀγωνιστικῆς δράσης του, διέμενε στὴν Καλαμάτα.

Με τὸ βασιλικὸ διάταγμα τῆς 20ῆς Νοεμβρίου 1833 ἰδρύθηκε ἀπὸ τὴ ἀντιβασιλεία τοῦ Ὁθωνα ἡ Μεσσηνία ὡς Ἐπισκοπὴ με πρῶτο ποιμενάρχη τῆς τὸν ἀπὸ Ἀνδρούσης Ἰωσήφ. Ὡς ἐκ τούτου, στὰ τέλη τοῦ 1833, ὅταν ἡ Μητρόπολη Μονεμβασίας καὶ Καλαμάτας πλέον δὲν υφίστατο²¹¹, ὁ Γεράσιμος διορίσθηκε Πρωτοσύγκελος στὴν Ἐπισκοπὴ Τριφυλίας²¹².

Συναφὲς με τὸν διορισμὸ τοῦ ὡς ἀρχιερατικοῦ τοποτηρητῆ τοῦ Ἐπισκόπου Μεσσηνίας στὴν ἐπαρχία Καλαμάτας εἶναι τὸ ἐγγράφο τῆς ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίου Ἐκπαιδεύσεως Γραμματείας τῆς Ἐπικρατείας πρὸς τὴ Σύνοδο: «Κατ' ἔγκρισιν τῆς Α. Μ. ἀπὸ 8 (20) Ἰανουαρίου, θέλει ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τὸν διὰ τοῦ ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἡμερομηνίαν Β. Διατάγματος διορισθέντα ἤδη Πρωτοσύγκελλον τοῦ Νομοῦ Μεσσηνίας Κ. Γεράσιμον Παγώνην μόνιμον Ἀρχιερατικὸν Τοποτηρητὴν τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἐπισκόπου Μεσσηνίας κατὰ τὴν Ἐπαρχίαν Καλαμῶν. Ἐν Ναυπλίῳ, τὴν 20 Ἰανουαρίου 1834. ὁ Ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κ.τ.λ.. Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας. Κωνστ. Δ. Σχινᾶς»²¹³.

Σχετικὴ εἶναι ἡ πρόταση πρὸς τὴ Σύνοδο τοῦ Ἐπισκόπου Μεσσηνίας Ἰωσήφ: «Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος. Πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἑλλάδος. Ὁ ἐπίσκοπος Μεσσηνίας. Ἀναφέρω, ὅτι ἐπειδὴ διὰ τὰς ἐνασχολήσεις μου, καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ παρευρίσκωμαι πάντοτε, εἰς τὴν πρωτεύουσαν πόλιν 35 ἐπαρχιῶν Καλαμῶν, εἰς ἐκτέλεσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν καθηκόντων μου, διὰ τοῦτο προβάλλω καὶ τὸν Πανοσιολογιώτατον Πρωτοσύγκελλον τῆς Τριφυλίας κύριον Γεράσιμον Παγώνην ὡς τοποτηρητὴν μου. Παρακαλεῖται ἡ ἱερὰ σύνοδος, ἀποδεξαμένη τὴν αἴτησίν μου, ἐγκρίνῃ τὴν πρότασίν μου, καὶ μένω εὐσεβᾶστως. Τῇ 27 Ἰανουαρίου 1834 ἐν Ναυπλίῳ. Ὁ εὐπειθέστατος † Μεσσηνίας Ἰωσήφ»²¹⁴.

²¹⁰ Φερέτος, «Μεσσηνιοὶ Φιλικοί» Θ', σ. 3 (ΓΑΚ, Γραμμ. Θρησ. Εκκλ., φάκ. 55).

²¹¹ Πρβλ. Ορφανός, σ. 29: «Βεβαίως ἡ Μητρόπολη Μονεμβασίας καὶ Καλαμάτας δὲν υφίσταται ἀπὸ τὸ ἔτος 1833 καὶ ὁ Γεράσιμος Παγώνης εὐρίσκεται πλέον ὑπὸ τὰς ἐντολὰς τοῦ Ἐπισκόπου Μεσσηνίας Ἰωσήφ, ὅπως προκύπτει ἀπὸ χειρόγραφα τοῦ πρώτου καταστίχου τῆς Ἐπισκοπῆς Μεσσηνίας». Εἶναι γνωστὸ ὅτι με τὸν νόμο Σ' (10 Ἰουλίου 1852) «περὶ Ἐπισκοπῶν καὶ Ἐπισκόπων καὶ περὶ τοῦ ὑπὸ τοὺς Ἐπισκόπους τελούντος κλήρου καθορίσθηκε ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἐπισκοπῶν οἱ ὁποῖες γιὰ τὸν νομὸ Μεσσηνίας ἦταν: α) ἡ Ἐπισκοπὴ Μεσσηνίας (ἐπαρχίες Μεσσηνίας, Καλαμῶν καὶ Πυλίας), με ἑδρα τὴν Καλαμάτα καὶ β) Ἐπισκοπὴ Τριφυλίας καὶ Ολυμπίας (ἀπὸ τὶς ὁμώνυμες ἐπαρχίες), με ἑδρα τὴν Κυπαρισσία. Βλ. Εμμανουήλ Ι. Κωνσταντινίδης, *Συμβολαὶ εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ἱστορίας τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἐπισκοπῶν*, Αθήναι 1969, σσ. 30-31.

²¹² ΦΕΚ αρ. φύλλ. 5/29 Ἰαν. 1834, σ. 47α «Διάταγμα περὶ διορισμοῦ τοῦ προσωπικοῦ τῶν κατὰ Νομοὺς Πρωτοσυγκέλλων καὶ Ἀρχιδιακόνων) σημειώνεται: «3. Τῆς Ἐπισκοπῆς Τριφυλίας, ὁ μὲν Κύριος Γεράσιμος Παγώνης Πρωτοσύγκελλος, ὁ δὲ Κύριος Ἀμβρόσιος Ψυχογαλανόπουλος Ἀρχιδιάκονος». Φερέτος, «Μεσσηνιοὶ Φιλικοί» Θ', σ. 3. Ἢδη, ἀπὸ τοῦ 1833 ἐπίσκοπος Τριφυλίας ἦταν ὁ Παΐσιος Βυζάντιος ὁ ἀπὸ Ελαίας (1833-1849). Βλ. Κωνσταντινίδης, *Συμβολαί*, ὅπ.π., σ. 31.

²¹³ ΙΑΕΕ, φάκ. Α50Κ10. Τὸ ἐγγράφο ὑπὸ τὸν τίτλο: «Περὶ τοῦ Πρωτοσυγκέλλου Κ. Γερασίμου Παγώνης» συντάχθηκε στὴν Αθήνα στὶς 10 Ἰανουαρίου 1834 (αρ. πρ. 2222, διεκπ. 158) ἐλήφθη στὶς 22 Ἰανουαρίου 34 (αρ. πρωτ. 448).

²¹⁴ ΙΑΕΕ, φάκ. Α50Κ10. Τὸ ἐγγράφο με τὴν ἐνδειξη: «ἐξ. 81» συντάχθηκε στὸ Ναύπλιο στὶς 27 Ἰανουαρίου 1834 καὶ ἐλήφθη αὐθημερόν αρ. πρ. 465 (Παν. αρ. 7).

Ο διορισμός του ανακοινώθηκε από τη Σύνοδο στις 13 Φεβρουαρίου 1834: «Ἡ Σύνοδος πρὸς τὸν Πρωτοσύγκελλον κ. Γεράσιμον Παγώνην. Κατ' ἔγκρισιν τῆς Α. Μ. ἀπὸ 8 (20 Ἰανουαρίου), καὶ κατ' αἰτησιν τοῦ Σεβασμιωτάτου ἐπισκόπου ἁγίου Μεσσήνης διορίσθη Ἀρχιερατικὸς Τοποτηρητὴς αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Καλαμῶν. Ἡ Σύνοδος ἐν ᾧ σᾶς κοινοποιεῖ τοῦτο σᾶς συγγαίρει καὶ εὐχεται νὰ δικαιώσητε διὰ τοῦτο τὴν ἐμπιστοσύνην τῆς Α. Μ. καὶ τὰς εὐχὰς τῆς Συνόδου»²¹⁵.

Αυθημερόν (13 Φεβρουαρίου) ενημερώθηκε σχετικά ο ἐπίσκοπος Τριφυλλίας: «Ἐν Ναυπλίῳ, τὴν 13 Φεβρουαρίου 1834. Ἡ Σύνοδος πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Τριφυλλίας. Ὁ διορισθεὶς ἤδη Πρωτοσύγκελλος τῆς Ἐπισκοπῆς τοῦ Νομοῦ Μεσσηνίας κ. Γεράσιμος Παγώνης, κατ' ἔγκρισιν τῆς Α. Μ. ἀπὸ 8 (20 Ἰανουαρίου), διορίσθη μόνιμος ἀρχιερατικὸς Τοποτηρητὴς τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἐπισκόπου ἁγίου Μεσσήνης κατ' ἰδίαν αὐτοῦ αἰτησιν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καλαμῶν, καὶ σᾶς εἰδοποιῶ ἡ Σύνοδος περὶ τούτου πρὸς γνῶσιν σας. Ὁ εἰρημένος θέλει διαμένει μὲν ὡς τοιοῦτος εἰς Καλάμας, ἀλλ' ὅσakis ἐχρειάζετο ἄλλως, θέλει προσκαλεῖσθαι παρ' ὑμῶν εἰς τὴν καθέδραν τοῦ νομοῦ»²¹⁶.

Τὴν ἐπόμενη ἡμέρα (14 Φεβρουαρίου) χρονολογεῖται ἐπιστολὴ τῆς Συνόδου πρὸς τὸν Μεσσήνης Ἰωσήφ: «Ἐν Ναυπλίῳ, τὴν 14 Φεβρουαρίου 1834. Ἡ Σύνοδος πρὸς τὸν Ἅγιον Μεσσήνης. Κατὰ τὴν ἀπὸ 27 τοῦ παρελθόντος Ἰανουαρίου ἀναφορὰν σας παρεδέχθη ἡ αἰτησίς σας παρὰ τοῦ Πρωτοσυγκέλλου τῆς Ἐπισκοπῆς Τριφυλίας κ. Γερασίμου Παγώνη, ὡς μονίμου Ἀρχιερατικοῦ Τοποτηρητοῦ εἰς Ἐπαρχίαν Καλαμῶν, καὶ ὡς τοιαύτη ἐνεκρίθη παρὰ τῆς Α. Μ. ἐξ. κατὰ συνέπειαν διορίσθη ὡς τοιοῦτος κατὰ τὴν τάξιν καὶ παρὰ τῆς Συνόδου διὰ τοῦ ὑπ' ἀρ. 448-465 ἐγγράφου τῆς, καὶ εἰδοποιεῖσθε περὶ τούτου εἰς ἀπάντησιν»²¹⁷.

Ἔτσι, στο πλαίσιο τῆς ἐκκλησιαστικῆς δράσης του ἀπὸ το 1834 ὡς Πρωτοσυγκέλου τῆς Ἐπισκοπῆς Τριφυλλίας καὶ ὡς τοποτηρητὴ τοῦ Ἐπισκόπου Μεσσήνης, ὁ Γεράσιμος ἀνέπτυξε ἀλληλογραφία με τὸν ἀπὸ Ἀνδρούσης Ἰωσήφ, τὸν ὁποῖο ἐπιτρόπευε στὴν Καλαμάτα (Φεβρ. - Ἀπρ. 1834)²¹⁸.

Σχετικὸ με τὸν διορισμὸ τοῦ Γερασίμου ὡς Τοποτηρητὴ εἶναι τὸ ἀπὸ 10 Ἀπριλίου 1834 ἐγγραφο τοῦ καταστίχου το ὁποῖο ἀπευθύνεται ἀπὸ τὸν Μεσσήνης Ἰωσήφ πρὸς τοὺς εφημερίους - ιερεῖς, οἱ ὁποῖοι ενημερώνονται ὅτι ἡ Σύνοδος διόρισε, ὕστερα ἀπὸ πρόταση τοῦ Ἰωσήφ καὶ ἔγκρισή του βασιλέα, ὡς τοποτηρητὴ καὶ ἐπίτροπό του στὴν Καλαμάτα τὸν Πρωτοσύγκελο Γεράσιμο Παγώνη. Οἱ ιερεῖς οφείλουν νὰ συμπεριφέρονται στὸν τοποτηρητὴ, ὅπως τὸν ἐπίσκοπο, καὶ νὰ του ἀποδίδουν τὰ κανονικὰ δικαιώματά του καὶ τὰ συναφὴ λοιπὰ οφέλη. Καταληκτικὰ ὑπάρχει καὶ σχετικὴ ἀπειλὴ πρὸς τοὺς ιερεῖς ποὺ δὲν θὰ σεβαστοῦν τὸν τοποτηρητὴ ὅτι θὰ υποστοῦν τὶς προβλεπόμενες ἀπὸ τοὺς νόμους ποινές²¹⁹.

Ο διορισμός τοῦ Γερασίμου ἀποτελεῖ τὸ θέμα καὶ τῶν ἀκόλουθων δύο ἐπιστολῶν πρὸς τὸ ἐπαρχεῖο Καλαμῶν καὶ πρὸς τοὺς ιερεῖς ἀντίστοιχα (10 Ἀπρ. 1834).

Ἡ πρώτη ἐπιστολὴ ἀναφέρει: «52- Βασί(λειον) τῆς Ἑλλ(άδος) ὁ κατὰ τὴν ἐπισ(κοπὴν) μεσ(σήνης) ἐπί(σκοπος) πρὸς τὸ ἐπαρχεῖον Καλαμῶν ἐλήφθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 224 πρόσκλησις τοῦ

²¹⁵ ΙΑΕΕ, φάκ. Α50Κ10. Τὸ ἐγγραφο συντάχθηκε στὸ Ναύπλιο στὶς 13 Φεβρουαρίου 1834 (αρ. πρ. 448-465, διεκπ. 294) καὶ υπογράφηκε ἀπὸ τὰ μέλη τῆς Συνόδου Κορίνθου Κύριλλο, Πρόεδρο, Θήρας Ζαχαρία, Ἀργολίδος Κύριλλο καὶ Κυκλάδων Ἄνθιμο (Παν. αρ. 7).

²¹⁶ ΙΑΕΕ, φάκ. Α50Κ10). Τὸ ἐγγραφο συντάχθηκε στὸ Ναύπλιο στὶς 13 Φεβρουαρίου 1834 (αρ. πρ. 448-465, διεκπ. 295) καὶ υπογράφηκε ἀπὸ τοὺς Κορίνθου Κύριλλο, Πρόεδρο, Ἀργολίδος Κύριλλο, Μεσσήνης Ἰωσήφ καὶ Κυκλάδων Ἄνθιμο (Παν. αρ. 8).

²¹⁷ ΙΑΕΕ, φάκ. Α50Κ10. Τὸ ἐγγραφο συντάχθηκε στὸ Ναύπλιο στὶς 14 Φεβρουαρίου 1834 (αρ. πρ. 448-465, διεκπ. 299) καὶ υπογράφηκε ἀπὸ τοὺς Κορίνθου Κύριλλο, Πρόεδρο, Θήρας Ζαχαρία, Ἀργολίδος Κύριλλο καὶ Κυκλάδων Ἄνθιμο (Παν. αρ. 9).

²¹⁸ Στὴ διδακτορικὴ διατριβὴ του γιὰ τὸν ἐπίσκοπο Ἀνδρούσης Ἰωσήφ ὁ Μπουγάς δημοσίευσε τὴν ἀλληλογραφία αὐτή, τὴν ὁποία, κατόπιν ἀδείας του, λόγω τῆς σπουδαιότητάς της, τὴν ἀναδημοσιεύουμε αὐτούσια στὴν παρούσα, στὸ μέρος ποὺ ἀφορᾶ στὸν Γεράσιμο Παγώνη.

²¹⁹ Μπουγάς, σ. 229.

ἐπαρχείου τούτου δι' ἧς εἰδοποιούμενος περὶ τῆς διαιρέσεως τῶν ἐνοριῶν κατὰ τὴν ὑπ' ἀριθ. 2696 ἐγκύκλιον τῆς ὑπὸ τὴν ἐκκλη(σιαστικὴν) γραμ(ματεῖαν) ὑπογεγραμμένων μὲ προσκαλεῖ, ἵνα ἐνεργήσω τὰ περὶ τοὺς ἀντικειμένους τούτου διαταττόμενα, καὶ συμπράξω ὅσον τάχιστα. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπισκοπεῖον τοῦτο ἔλαβεν ὑπ' ἀριθ. 599 ἐγκύκλιον τῆς ἱερᾶς συνόδου διαταττόμενον ἵνα λάβῃ ἐκ συμφώνου μετὰ τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν τὰ καταλληλότερα μέτρα εἰς τὸ νὰ κατορθωθῶσιν βαθμὴδὸν ὡς πρὸς τὰς ἐνορίας τοῦ βασιλείου. Ἐπειδὴ δὲ κατ' ἐγκρισιν βασιλικὴν δι' ἀναφορᾶς ὑμετέρας ἐδιωρίσθη παρὰ τῆς ἱερᾶς συνόδου ὁ κύριος γεράσιμος παγώνης τοποτηρητῆς καὶ ἐπίτροπος τοῦ ἐπισκόπου μεσ(σῆνης) εἰς τὴν ἐπαρχίαν καλαμῶν, διὰ τοῦτο αὐτὸς πρὸς τοῖς λοιποῖς ἀναδέχεται καὶ τὴν ἐργασίαν ταύτην. Τὸ ἐπαρχεῖον τοῦτο γνωρίζον τὸν εἰρημένον κύ(ριον) γερ(άσιμον) ἐπίτροπον, θέλει διευθύνῃ αὐτῷ ὅσα ἀνάγονται εἰς τὴν ἐκκλη(σιαστικὴν) ἐπιτροπεῖαν του. Τῇ 10 ἀπριλλίου ὁ ἐπίσκ(οπος) 1834 ἐν νησίῳ μεσ(σῆνης) Ἰωσήφ. Βασίλ(ειον) τῆς Ἑλλά(δος). «Ὁ ἐπίσκοπος μεσ(σῆνης) Ἰω(σήφ)²²⁰.

Ἡ δευτέρη ἐπιστολὴ ἔχει ὡς ἐξῆς: «πρὸς ἅπαντας τοὺς αἰδεσιμωτάτους ἱερεῖς τοὺς ἐφημερεύοντας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καλαμῶν ὅτι κατ' ἐγκρισιν βασιλικὴν, καὶ δι' ἀναφορᾶς ἡμετέρας, ἐδιώρισεν ἡ ἱερὰ σύνοδος τοποτηρητὴν μόνιμον καὶ ἐπίτροπον τοῦ ἐπισκόπου μεσ(σῆνης) τὸν Πρωτοσύγκελλον κύ(ριον) Γεράσι(μον) παγώνην εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καλαμῶν. ὅθεν ἅπαντες οἱ ἐφημερεύοντες ἐν ταῖς ἐνορίαις τῆς ἐπαρχίας ταύτης γνωρίζοντες τὴν αὐτοῦ πανοσιολ(ογιότητα) τοποτηρητὴν καὶ ἡμέτερον ἐπίτροπον, θέλω προσφέρῃτε εἰς αὐτὸν πᾶν σέβας, τιμὴν καὶ ὑπακοὴν ὥστε λαβόντες τὴν πρόσκλησιν αὐτοῦ, ἀμέσως ἀπέλθετε εἰς καλαμάταν, διὰ νὰ λάβητε παρ' αὐτοῦ τὰς ὁδηγίας τῆς ἱερᾶς συνόδου, κατὰ τὰ βασιλικά διατάγματα περιεχομένας ἐν ἰδιαιτέρῳ ἐγγράφῳ τοῦ ἐπισκοπεῖου τούτου. ἡ πανοσιολ(ογιότητα) ἔχει ἄδειαν ἡμετέραν νὰ παραλαμβάνῃ πάντα τὰ ἀνέκαθεν διδόμενα συνήθως δικαιώματα οἷον ἐμβατικά, ζητείας, γάμους καὶ λοιπὰ ἀνελεπτῶς διὰ νὰ ἀποστέλλῃ αὐτὰ τῷ ἐπισκοπεῖῳ τούτῳ. προσέξατε μετὰ πάσης παρατηρήσεως μὴν ἤθελε [[εὐρεθῇ]] 'φοραθῇ' τίς ἐξ ὑμῶν εἰς τὸ παραμικρὸν παρήκοος, ὅτι προσκρούων εἰς τὰ βα(σιλικά) διατάγματα θέλει ὑποστεῖ εἰς τὴν ποινὴν τῶν νόμων. Τῇ 10 ἀπριλλίου ὁ ἐπίσκ(οπος) 1834 ἐν νησίῳ μεσ(σῆνης) Ἰω(σήφ)»²²¹.

Λίγο αργότερα, με το ἀπὸ 7 Δεκεμβρίου 1835 βασιλικὸ διάταγμα ὁ Γεράσιμος ἐπαναδιορίσθηκε τοποτηρητῆς Μονεμβασίας²²². Ὡς ἐκ τούτου, γιὰ τὸ ἐπόμενο χρονικὸ διάστημα τῶν ἑξὶ ἐτῶν υπηρετοῦσε ἐκτὸς Καλαμάτας, στὴν ὁποία, ὅταν ἐγίνε πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἐπέστρεψε καὶ ἀνέλαβε ἐκ νέου τὰ καθήκοντα τοῦ Πρωτοσυγκέλου το 1836²²³.

Παράλληλα με τὴν ἐνάσκησιν τῶν καθηκόντων τοῦ Πρωτοσυγκέλου, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν χρονολόγησιν κώδικα τῆς Μητροπόλεως Μονεμβασίας (1842), συνέταξε χειρόγραφο ἀποτελούμενο ἀπὸ 312 μεγάλες σελίδες, τὸ ὁποῖο εἶναι γνωστὸ ὡς «Κῶδιξ τοῦ ἱεροῦ καὶ πανσέπτου ναοῦ τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, τοῦ κειμένου ἐν τῷ λιμένι τοῦ Δήμου Διλιμανίας τῆς Ἐπαρχίας Ἐπιδάουρου Λιμηρᾶς, ἥτοι Μονεμβασίας»²²⁴.

²²⁰ Μπουγάς, σσ. 101-103.

²²¹ Μπουγάς, σσ. 101-103.

²²² Ορφανός, σσ. 25-26: «Τὸ 1833 διωρίσθη Πρωτοσύγκελλος Τριφυλίας. Καὶ τὸ 1835 τοποτηρητῆς Μονεμβασίας ἀλλὰ ὄχι Καλαμάτας». Κατὰ τὸν Φερέτο, «Μεσσηνιοὶ Φιλικοί» Θ', σ. 3: «Με τὸ ἀπὸ 7 Δεκεμβρίου 1835 Β.Δ. ἐπαναδιορίσθηκε Πρωτοσύγκελος στὴ Μητρόπολη Καλαμάτας (ΦΕΚ, ἀρ. φύλλ. 1, 18 Ἰαν., σ. 2Α) ὄχι ὁμοῦ καὶ Καλαμάτας».

²²³ Στὸ ΦΕΚ 7/26 Φεβρουαρίου 1836, σ. 31 σημειώνεται: «Α. Οἱ Πρωτοσύγκελοι καὶ Ἀρχιδιάκονοι τῶν νομῶν Μεσσηνίας καὶ Φωκίδος, ὡς ὀφείλοντες, κατὰ τὸ β' ἄρθρον τοῦ ἀπὸ 8/20 Ἰανουαρίου 1834 ἡμετέρου διατάγματος νὰ ἔχῃσιν τὴν διαμονὴν τῶν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς μονίμου Ἐπισκοπῆς, ἥτις κατὰ τὸ ι' ἄρθρ. τοῦ ἀπὸ 20 Νοεμβρίου (2 Δεκεμβρίου) 1833 ἡμετέρου διατάγματος, εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν Μητρόπολιν τοῦ Νομοῦ, μετατίθενται κατὰ συνέπειαν τοῦ περὶ μεταθέσεως τῶν πρωτευουσῶν τῶν δύο τούτων Νομῶν ἡμετέρου διατάγματος, ὁ μὲν ἀπὸ τῆς Κυπαρισσίας εἰς Καλάμας, ὁ δὲ ἀπὸ τῆς Ἀμφίσσης εἰς Λαμῖαν. Β' Οἱ Πρωτοσύγκελοι θέλουν συμπαραλάβει μεθ' ἑαυτῶν καὶ ὅλα τὰ ὑπὸ τὴν εὐθύνην αὐτῶν διατελοῦντα ἐπίσημα τῶν Ἐπισκοπῶν ἐγγράφα».

²²⁴ Ὁ Χώρας, σ. 119, διευκρινίζει ὅτι ἀπὸ τὸν κώδικα σώζονται στὰ ΓΑΚ τὰ πρῶτα ἑξὶ φύλλα του, στὰ ὁποία περιλαμβάνονται ἐγγράφα τοῦ Χρυσάνθου Παγώνη, ποὺ αντιγράφηκαν «ἐκ τῶν ἰδίων πρωτοτύπων ἀπαραλλάκτως» ἀπὸ τὸν ἀνεψιὸ τοῦ Γεράσιμου καὶ τὰ ὁποία δημοσιεύει στὴ μελέτη του (σσ. 133-142).

Στην πρώτη σελίδα του χειρογράφου ο Γεράσιμος παρέχει με τρόπο συνοπτικό το περιεχόμενό του ως εξής: «διαιρῶ τὸν κώδικα τοῦτον, συνιστάμενον ἀπὸ σελίδας 312, ἥτοι φύλλα ἑκατὸν πενήκοντα ἕξ, ἀριθ. 156, εἰς βιβλία τέσσαρα, ἀριθ. 4, καὶ εἰς μὲν τὸ α_{ον} καταγράφονται ἅπαντα τὰ ἐν τῷ θείῳ ναῷ εὐρισκόμενα, οἷον ἅγιοι εἰκόνες, ἱερὰ κειμήλια, ἱερὰ ἄμφια καὶ τὰ τοιαῦτα. Εἰ δὲ τὸ β_{ον} τὰ ἀφιερωθέντα καὶ ἀφιερωθησόμενα κτήματα καὶ ζῶα καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἀφιερωσάντων καὶ ἀφιερούντων αὐτά. Εἰς δὲ τὸ γ_{ον} τὰ ὀνόματα τῶν ὅσων προσφέρουσιν εἴτε χρήματα εἴτε ἱερὰ ἄμφια εἴτε ἄλλο τι καὶ βοηθοῦσι τὸν Ἅγιον τοῦτον Ναὸν καὶ τὰ ὀνόματα τῶν καταγεγραμμένων ἵνα μνημονεύωνται ἐν πάσαις ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς, εἰς δὲ τὸ δ_{ον} τὰ ἐτήσια εἰσοδήματα καὶ τὰ ἔξοδα, ὅπως διατηρῶνται πάντα ταῦτα εἰς μνημόσυνον πολλῶν γενεῶν»²²⁵. Για το κτήμα στον Αρχάγγελο, αφότου απεβίωσε ο Χρυσάνθος, ο ανεψιός του Γεράσιμος αναφέρει στον Κώδικα: «δὲν ἠδυνάμεθα νὰ φροντίσωμεν ὅλως περὶ τοῦ κτήματος τούτου, διότι ἐν καιρῷ ἐπαναστάσεως τὰ πάντα παρημελοῦντο καὶ οἱ ἄνθρωποι φροντίζουν μόνον διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς ἰδίας των ζωῆς»²²⁶, και εν τέλει «τὸ φιλόδοξον σχέδιον τοῦ θείου του, Χρυσάνθου Παγώνη, ἐπραγματοποιήθη μετὰ τὴν λήξιν τῆς ἐμπολέμου καταστάσεως εἰς Πελοπόννησον, “ὅτε ἤρξατο ὁ συνοικισμὸς γίνεσθαι”, ὡς γράφει ἤδη κατὰ τὸ ἔτος 1842 ὁ Γεράσιμος Παγώνης»²²⁷.

Στο πλαίσιο των καθηκόντων του ως Πρωτοσυγκέλου ασχολήθηκε με θέματα:

α. Μοναστηριακά

ι. Περί της περιουσίας που άφησε ο Ηγούμενος Διονύσιος στο Μετόχι της Ι. Μονής Βατοπαιδίου του Αγίου Όρους στον Αντικάλαμο (1834)

Στις 26 Φεβρουαρίου 1834 προτρέπεται από τον Μεσσήνης Ιωσήφ το Επαρχεῖο Μεσσήνης να ερευνήσει για τον ιερομόναχο Ἀνθιμο, που ὄχι μόνο λειτούργησε στο Μετόχι της Ιεράς Μονῆς Βατοπαιδίου του Αγίου Όρους στο χωριό Αἷζαγα (Αντικάλαμος) ἀλλὰ πήρε καὶ τα ἱερὰ σκεύη του ναοῦ, σφράγισε τὴν ἐκκλησία καὶ ἀπῆλθε. Ὁ Ἀνθιμος ἦταν ανεψιός του ιεροδιδασκάλου Διονυσίου, ο οποίος ἦταν δάσκαλος του ἐλληνικοῦ σχολείου στο χωριό Αἷζαγα καὶ το σχολεῖο, ὅπως τότε συνηθιζόταν, λειτουργοῦσε στο χώρο του Μετοχίου. Με βάση ἔγγραφο των δημογερόντων της ἐπαρχίας Μικρομάνης πρὸς το Υπουργεῖο της Θρησκείας (1 Ἀπριλίου 1830): «Τὸ ἐν Αἷζῆζαγα (Αἷζαγα) μετόχιον, ὡς στερημένον πρὸ πολλοῦ ἐπιστάτου, γνώμη κοινὴ τῆς Ἐπαρχίας ταύτης... ἐκρίθη εἰς χρῆσιν ἐλληνικοῦ σχολείου καὶ διωρίσθη ἐν αὐτῷ διδάσκαλος ὁ Διονύσιος Παπα-Ἰωάννου, Ἱεροδιάκονος Αἰτωλός, παρὰ τοῦ ὁποῖου ἐδιδάσκοντο τὰ ἐλληνικὰ μαθηταὶ ἐκ τῆς Ἐπαρχίας αὐτῆς ὑπὲρ τοὺς εἴκοσι»²²⁸. Πιθανῶς ὁμως ὁ Ἀνθιμος ἦταν ανεψιός του ηγουμένου του Μετοχίου Διονυσίου, ο οποίος απεβίωσε το 1826. Στις 5 Φεβρουαρίου τοῦ 1826 ὁ Υπουργός της Θρησκείας Ἐπίσκοπος Δαμαλῶν Ἰωνάς ἐστεῖλε στον τοποτηρητὴ Γεράσιμο ἐπιστολὴ με τὴν ὁποία ζητεῖται ἀπὸ τον Γεράσιμο νὰ καταμετρήσει τὴν περιουσία του Μετοχίου, τὴν ὁποία ἄφησε ὁ ηγούμενος Διονύσιος²²⁹. Φαίνεται ὅτι τα πρῶτα ἔτη μετὰ τὴν Ἐπανάσταση ἐπὶ των Μετοχίων του Αγίου Όρους εἶχε δικαιοδοσία ὁ ἐπιχώριος ἐπίσκοπος, ἀν καὶ σήμερα στα Μετόχια των ἀγιορειτικῶν Μονῶν στὴν ἐλλαδικὴ ἐπικράτεια ὁ ἐπιχώριος ἐπίσκοπος δὲν ἔχει κανονικὴ δικαιοδοσία. Το ἐν λόγω ἔγγραφο εἶναι τὸ πρῶτο που

²²⁵ Χώρας, σ. 120, ὁ ὁποῖος ἐπισημαίνει ἀφενὸς ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ ναὸ με ἀξιόλογη περιουσία καὶ αφετέρου ὅτι ἀνῆκε στὴν ἰδιοκτησία τῆς οἰκογένειας Παγώνη.

²²⁶ Χώρας, σ. 127.

²²⁷ Χώρας, σ. 129.

²²⁸ Γ.Α.Κ. Υπ. Θρησκ., φακ. 24, 1 Ἀπριλίου 1830· πρβλ. Μπουγάς, σ. 218.

²²⁹ Μίμης Η. Φερέτος, «Τὸ παρὰ τὸ Αἷζαγα Μετόχιον τῆς Μονῆς Βατοπαιδίου», *Διδαχὴ* 227 (Νοέ. 1967), σ. 136.

υπογράφεται στη Μεσσήνη («έν νησίῳ»). Τα προηγούμενα έφεραν ως τόπο υπογραφής το Ναύπλιο. Συμπεραίνεται ότι έως τις 26 Φεβρουαρίου 1834 ο Ιωσήφ Ανδρούσης παρέμενε στο Ναύπλιο²³⁰.

ii. Περί της ημιθανούς μοναχής Ζηνοβίας (1834)

Στις 29 Απριλίου 1834 ο Μεσσήνης Ιωσήφ στέλνει στη Σύνοδο επιστολή σχετικά με την ημιθανή μοναχή Ζηνοβία, προτρέποντας τη Σύνοδο να ικανοποιήσει την ημιθανή γερόντισσα Ζηνοβία, δείχνοντας έλλειψη. Για τη Ζηνοβία επιστολή είχε αποστείλει προς τον Ιωσήφ ο τοποτηρητής του Γεράσιμος²³¹.

iii. Περί διατηρήσεως των Μονών Δημιόβης και Βελανιδιάς (1834)

Στις 29 Σεπτεμβρίου 1834 ο Επισκοπικός τοποτηρητής Καλαμών Πρωτοσύγκελος Γεράσιμος συνέταξε έγγραφο σχετικά με τη διατήρηση των μονών Δημιόβης και Βελανιδιάς²³².

β. Εφημεριακά – Ενοριακά

i. Σύνταξη και αποστολή καταλόγων Νησίου και χωριών Τζίτζορι και Μπαλίαγα και διαίρεση των ενοριών (10 Απρ. 1834)

Στις 10 Απριλίου 1834 ο Μεσσήνης Ιωσήφ αποστέλλει προς το Επαρχείο Καλαμών τριμηνιαίο κατάλογο με τις βαπτίσεις, τους θανάτους και τους γάμους της πόλεως του Νησίου (Μεσσήνη) και των χωριών Τζίτζορι (Ανάληψη) και Μπαλίαγα (Άμμος). Ο Ιωσήφ αναφέρει ότι δεν απέστειλε τους καταλόγους, επειδή, όταν εξεδόθη η εντολή για την κατάρτισή τους, αυτός βρισκόταν στο Ναύπλιο και για τον λόγο αυτό αποστέλλει μόνο τους καταλόγους του Νησίου και των χωριών Τζίτζορι και Μπαλίαγα. Επισημαίνει για τους καταλόγους των Καλαμών και των γύρω από αυτήν χωριών ότι δεν έκανε τίποτα («δέν έκίνησα χορδήν»). Ανέμενε τη συνάντησή του με τον Πρωτοσύγκελο και τοποτηρητή του στην Καλαμάτα Γεράσιμο, στον οποίο θα έδινε οδηγίες για τη σύνταξη των παραπάνω καταλόγων²³³.

Στην αυθημερόν επιστολή του προς το Επαρχείο Καλαμών αναφέρει ότι, βάσει εντολών της Ιεράς Συνόδου, θα συμπράξει με το επαρχείο στη διαίρεση των ενοριών και ότι το έργο αυτό θα το επιτελέσει ο επίτροπός του, Πρωτοσύγκελος και τοποτηρητής Γεράσιμος Παγώνης²³⁴.

ii. Πρόταση υποτροφίας σε δύο Ιεροδιακόνους (10 Απρ. 1834)

Στην από 10 Απριλίου 1834 επιστολή του ο Ιωσήφ προτείνει στη Σύνοδο δύο κληρικούς της Επισκοπής του, τον ιεροδιάκονο Νεόφυτο και τον ιερομόναχο Διονύσιο Σασανάκη, για να σπουδάσουν

²³⁰ Μπουγάς, σ. 218.

²³¹ Μπουγάς, σ. 243, ο οποίος μνημονεύει το υπ' αρ. πρωτ. 86/28 Απριλίου 1834 έγγραφο του καταστήχου.

²³² Χρυσόστομος Θέμελης, *Η Ιερά*, σ. 184.

²³³ Μπουγάς, σσ. 228-229, ο οποίος μνημονεύει τα έγγραφα αρ. πρωτ. 19/24 Μαρτίου 1834 και αρ. πρωτ. 52 και 53 της 10ης Απριλίου 1834.

²³⁴ Μπουγάς, σ. 229.

με έξοδα της Κυβερνήσεως στα Γυμνάσια του Κράτους. Η Κυβέρνηση του Βασιλείου είχε ζητήσει από τη Σύνοδο να προταθούν 30 ιεροδιάκονοι και ιερομόναχοι, για να τους χορηγηθεί υποτροφία για σπουδές. Ο Ιωσήφ προτείνει τον ιεροδιάκονό του και τον Διονύσιο, πρώην διάκονο του τοποτηρητή Καλαμών Αρχιμανδρίτου Γερασίμου Παγώνη και εύχεται αμφότεροι οι προταθέντες να είναι πιστοί υπήκοοι του βασιλέα²³⁵.

iii. Απαγόρευση τέλεσης γάμων και βαπτίσεων σε Μονές, οδηγίες και λοιπές συνοδικές εγκύκλιοι προς τον Τοποτηρητή (15 και 16 Απρ. 1834)

Ο Μεσσήνης Ιωσήφ στέλνει προς την Ιερά Σύνοδο επιστολή (15 Απριλίου 1843) δηλώνοντας τη λήψη συνοδικής εγκυκλίου δια της οποίας η Σύνοδος απαγορεύει γάμους ή βαπτίσεις εντός των Ιερών Μονών και δηλώνει ότι θα την γνωστοποιήσει στους χριστιανούς, προκειμένου να απέχουν από αυτή τη συνήθεια. Προφανώς, οι χριστιανοί κατά την τουρκοκρατία τελούσαν γάμους στα μοναστήρια, παρακάμπτοντας, λόγω ανάγκης, την αρχαία κανονική παράδοση της Εκκλησίας να μην τελούνται γάμοι εντός Μονών. Παράδοξο είναι, όπως επισημαίνει ο Μπουγάς, για ποιο λόγο η Σύνοδος απαγορεύει και τις βαπτίσεις, κάτι που δεν έχει απαγορευθεί από την παράδοση της Εκκλησίας. Την εντολή αυτή ο Ιωσήφ απευθύνει και στον ηγούμενο του μοναδικού διατηρουμένου μοναστηριού, δηλαδή της Μονής Βουλκάνου. Στο από 16 Απριλίου έγγραφό του αναφέρει στον Πρωτοσύγκελο και τοποτηρητή του Γεράσιμο Παγώνη, ότι τρία γυναικεία μοναστήρια θα διατηρηθούν, εννοώντας ανά την επικράτεια, και ότι η μοναδική ανδρική διατηρούμενη Μονή στην Επισκοπή Μεσσήνης είναι η Μονή Βουλκάνου²³⁶.

Αυθημερόν το περιεχόμενο της παραπάνω επιστολής, σχετικά με τις οδηγίες της Συνόδου για τις βαπτίσεις, τους γάμους και τους θανάτους, αποστέλλει και στον τοποτηρητή του. Επίσης, τού αποστέλλει το βασιλικό διάταγμα και τη συνοδική επιστολή με τα οποία δίδεται εντολή να διατηρηθούν μόνο τρία γυναικεία μοναστήρια, σε όλη την επικράτεια. Με έμφαση επισημαίνεται στον Γεράσιμο η εφαρμογή των εν λόγω εντολών, διότι, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, «αί βασιλικάι διαταγαί δὲν ἐπιδέχονται ἄργοπορίαν»²³⁷.

Δύο ημέρες αργότερα (17 Απριλίου) αποστέλλονται από τον Ιωσήφ στον Γεράσιμο εγκύκλιοι της Ιεράς Συνόδου²³⁸.

iv. Αντιμετώπιση οικογενειακών προβλημάτων και ενοριακού επεισοδίου (24 Απρ. 1834)

Ο Ιωσήφ απευθύνει (11 Απριλίου) στον τοποτηρητή του επιστολή στην οποία επισυνάπτει αναφορά κατοίκου του χωριού Κουρτζαούσι (Σπερχογεία) Δ.Γ. σχετικά με προβλήματα που αντιμετωπίζει με τη σύζυγό του. Ο Γεράσιμος εντέλλεται να διερευνήσει την υπόθεση και να πράξει συμφώνως με τους ιερούς κανόνες και τις σχετικές οδηγίες²³⁹.

Ο Ιωσήφ ενημερώνει (24 Απριλίου) τον Γεράσιμο για ένα περίεργο περιστατικό, το οποίο έγινε αιτία να συμπλακούν δύο ενορίτες από την περιοχή τοποτηρητείας του Γερασίμου. Πρόκειται προφανώς για ενορίτες ναού της Καλαμάτας ή πλησιόχωρου χωρίου. Ο Γ.Μ. επισκέφθηκε τον Ιωσήφ,

²³⁵ Μπουγάς, σ. 228.

²³⁶ Μπουγάς σσ. 232-233.

²³⁷ Μπουγάς σ. 233.

²³⁸ Μπουγάς, σ. 233.

²³⁹ Μπουγάς, σ. 230.

τού περιέγραψε την άθλια κατάσταση του ιερού ναού, που δεν είχε καντήλια, κεριά και θυμίαμα και τον παρακάλεσε να επισκεφθεί τον ναό, για να προτρέψει τους πιστούς να βοηθήσουν στις ανάγκες της εκκλησίας. Ο Ιωσήφ υποσχέθηκε να επισκεφθεί την εν λόγω ενορία μετά το Πάσχα του 1834, όμως, παρουσιάστηκε ενώπιον του Ιωσήφ και ο Θ.Π., κατέχοντας έγγραφο από τους ενορίτες του ναού, για τον οποίο ενδιαφερόταν και ο Γ.Μ.. Με το έγγραφο αυτό ο Θ.Π. διοριζόταν επίτροπος και του ανετίθεντο καθήκοντα φροντίδας των πραγμάτων του ναού. Ο Ιωσήφ τού είπε να θεωρήσει τό έγγραφο στις αρμόδιες πολιτικές αρχές για να βεβαιωθεί το γνήσιο των υπογραφών. Ο Θ.Π. όμως δεν κατέθεσε επικυρωμένο έγγραφο. Τη Δευτέρα του Πάσχα του 1834 ο Θ.Π. περιήγαγε δίσκο για συγκέντρωση χρημάτων με σκοπό την ενίσχυση του ναού. Ο Α.Μ. αμφισβήτησε την περιαγωγή δίσκου και διεπληκτίσθη με τον Θ.Π.. Ο Ιωσήφ αναφέρει ότι συνέβησαν «οὐκ ὀλίγα ἀπευκταῖα», τα οποία όμως δεν κατονομάζει. Διαπιστώνεται ότι το ενδιαφέρον των πιστών για τους ναούς την εποχή του Ιωσήφ ήταν αρκετά μεγάλο, όμως υπήρχαν και οι εκμεταλλευτές της πίστεως των χριστιανών, ένα φαινόμενο που οφείλεται στην αδυναμία των ανθρώπων διαχρονικά²⁴⁰.

γ. Εκκλησιαστικές αποστολές

ι. Στη Μάνη (1834) και στην Αιτωλοακαρνανία (1836)

Εξαιτίας της διάλυσης των 65 μοναστηριών της Λακωνίας, που επιχειρήθηκε από την οθωνική πολιτική, συνέβη εκεί το 1834 επανάσταση για την αντιμετώπιση της οποίας η Ιερά Σύνοδος απέστειλε τον καταγόμενο από το χωριό Μαντίνεια της Λακωνίας Γεράσιμο, ο οποίος κατόρθωσε να την καταστείλῃ²⁴¹. Πράγματι, «κατὰ τὸ ἐκραγὲν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἰωσήφ ἀντικαθεστωτικὸν κίνημα εἰς Μεσσηνίαν καὶ Ἀρκαδίαν κατὰ τὸ 1834, διετάχθη οὗτος (ενν. ο Γεράσιμος Παγώνης) ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου νὰ περιέλθῃ τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ καὶ διὰ παντὸς μέσου νὰ καθησυχάσῃ τὸν λαόν, καλῶν αὐτὸν νὰ παρέχῃ τὴν ἐμπιστοσύνην του πρὸς τὸ στέμμα»²⁴².

Ειδικότερα, το 1834 η Αντιβασιλεία στην προσπάθειά της να ενοποιήσει τη Διοίκηση και να εξασφαλίσει συνθήκες ειρηνικής και ομαλής κοινωνικής ζωής, προέβη σε μεταρρυθμίσεις, που αφορούσαν και στη Μάνη. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές προέβλεπαν τον αφοπλισμό και την εξουδετέρωση των περίφημων πύργων της Μάνης, καθώς και τη διάλυση των μοναστηριών, προς τα οποία, όπως είναι γνωστό, οι Έλληνες έτρεφαν μεγάλο σεβασμό και έδειχναν ιδιαίτερη ευαισθησία²⁴³.

Τα παραπάνω, σε συνδυασμό με την καταδίκη του Θ. Κολοκοτρώνη εξαγρίωσαν τους Μανιάτες, αυξάνοντας έτσι την κατακραυγή και την αγανάκτησή τους κατά της Αντιβασιλείας, με αποτέλεσμα να εξεγερθούν. Για την καταστολή της εξέγερσης η Αντιβασιλεία αρχικά χρησιμοποίησε τα όπλα,

²⁴⁰ Μπουγάς, σσ. 237-238.

²⁴¹ Φωτάκος, σ. 321: «πολὺ συνετέλεσεν καὶ εἰς τοὺς Μανιάτας καὶ ἰδίως εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Μαυρομιχαλαίων, ἡ ὁποία τὸν ἐσέβετο καὶ τὸν ἤκουε, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐμεσολάβει εἰς τὰ μαλώματα τῶν Μανιατῶν καὶ τοὺς καθησύχαζεν». Οικονόμου, *Τα σωζόμενα Β'*, σ. 15· Παπαοικονόμου, σ. 31: «ὅτε δὲ τῷ 1834 ἐξεργράγη ἡ ἐπανάστασις τῶν Λακωνῶν τῆς Μάνης ἐπὶ τῇ διαλύσει τῶν μοναστηριῶν καὶ ταῖς λοιπαῖς ἐκκλησιαστικαῖς μεταρρυθμίσεσιν ἡ Ἱ. Σύνοδος κατ' αἴτησιν τῆς κυβερνήσεως ἀπέστειλεν εἰς τὴν ἐξεγερμένην Μάνην τὸν Θεοφάνη Σιατιστέα (ἀπὸ τοῦ 1852 ἀρχιεπίσκοπον Μαντινείας καὶ Κυνουρίας γενόμενον † 1868) ὡς σύμβουλον εἰρήνης· οὗτος δὲ συμπαρέλαβε καὶ τὸν Γεράσιμον Παγώνην καὶ εἰργάσθη μετ' αὐτοῦ ἀποτελεσματικώτατα, διότι κατόρθωσαν νὰ καταστείλωσι τὰς ταραχάς». Ιεζεκιήλ, «Ο Αργολίδος», σ. 795· ο ίδιος, *Έργα Β'*, σ. 795· Δουκάκης, *Μεσσηνιακά Γ'*, σ. 283: «ἡ Ἱερὰ Σύνοδος, κατ' αἴτησιν τῆς κυβερνήσεως, ἀπέστειλεν εἰς τὴν Μάνην τὸν Γεράσιμον καὶ κατόρθωσεν νὰ καταπαύσῃ τὰς ταραχάς».

²⁴² Χρυσόστομος, «Η Καλαμάτα», σ. 39.

²⁴³ Βέλκος, σ. 118. Σε ολόκληρη τη Μάνη υπήρχαν 800 περίπου Πύργοι, τους οποίους οι Μανιάτες διατηρούσαν εξοπλισμένους για δύο λόγους. Πρώτον, για να αποφεύγουν τις κυβερνητικές επεμβάσεις στους ιδιότυπους και ιδιόμορφους κανόνες της κοινωνικής τους ζωής, και δεύτερον, για να προστατεύονται από τις ληστρικές επιθέσεις των τοπικών εχθρών τους.

στέλλοντας τον στρατηγό Σμάλτς με 2.500 άνδρες, οι οποίοι υπέστησαν ταπεινωτικές ήττες στο άγονο έδαφος της Μάνης. Ο αλλοδαπός στρατηγός σοφά ενεργώντας, δεν συνέχισε τον πόλεμο, διότι είχε πειστεί ότι ο πόλεμος με τους Μανιάτες θα ήταν μακροχρόνιος και προπαντός επιζήμιος από κάθε άποψη, ακόμα και για το γόητρο των βαυαρικών στρατευμάτων, που είχαν τη φήμη του ακατανίκητου²⁴⁴.

Πράγματι, αποτελεσματικότερη από τα όπλα αποδείχτηκε η διαλλακτικότητα, η σύνεση και κυρίως η σωστή διαφώτιση του κόσμου από έντιμο και αξιόπιστο πρόσωπο. Μετά τις πρώτες στρατιωτικές αποτυχίες του Σμάλτς, η Κυβέρνηση, καθότι τα μέτρα αφορούσαν και στα εκκλησιαστικά, ζήτησε από την Ιερά Σύνοδο τον Απρίλιο του 1834, να στείλει στη Μάνη τον β' γραμματέα της, Θεοφάνη Σιατιστέα, τον μετέπειτα Μητροπολίτη Μάνης. Αυτός, μαζί με τον Πρωτοσύγκελο Γεράσιμο Παγώνη «χρώμενοι τῷ χριστιανικῷ λόγῳ εἰρηνεύσωσι τὰ διεγερθέντα μέχρι στάσεως πνεύματα εἰς Μάνην ἔνεκα τῶν περὶ τὴν ἐκκλησίαν μεταρρυθμίσεων τῆς Ἀντιβασιλείας, ὅπερ καὶ ἐπετεύχθη»²⁴⁵.

Ο Γεράσιμος συνετέλεσε στο έργο της ειρηνευτικής αυτής κινήσεως με τη γνώση προσώπων και καταστάσεων, το μεγάλο κύρος που είχε στον τόπο, καθώς έτρεφαν ιδιαίτερο σεβασμό στο πρόσωπό του όλοι οι συμπατριώτες του από τον Μαλέα μέχρι την Καλαμάτα²⁴⁶, αλλά και με την επιρροή που είχε ο λόγος του στις μεγάλες οικογένειες της περιοχής και ιδιαίτερα σε αυτή των Μαυρομιχαλέων, έπεισε, ιδίως τους τελευταίους, και δέχτηκαν να βοηθήσουν στην ορθή διαφώτιση του λαού, χρησιμοποιώντας το κύρος που είχαν, ώστε να μην χυθεί άλλο άδικο αίμα²⁴⁷.

Ο Θεοφάνης μαζί με τον Γεράσιμο έφεραν την αποστολή τους σε πέρας, σταματώντας τις ταραχές, με αποτέλεσμα να επανέλθει έτσι στον τόπο η ησυχία και η γαλήνη. Τα παραπάνω εκτίθενται στην επιστολή που αναδημοσιεύεται στη συνέχεια: «Σεπτεμβρίου 3 1834. Παρόντων ὄλων τῶν μελῶν τῆς Συνόδου. Α) Ἀνεγνώσθη ἔκθεσις τοῦ παρὰ τῆς Συνόδου εἰς Μάνην ἀπεσταλμένου κυρίου Θεοφάνους Σιατιστέως ἀπὸ 16 Αὐγούστου (Ἀριθ. Πρωτ. 1611) δι' ἧς δίδει λόγον τῆς διαχειρίσεως τῶν ἐμπιστευθέντων εἰς αὐτὸν χρεῶν, ἀναπτύσσει τὰς αἰτίας τῶν κατὰ τὴν Μάνην ταραχῶν, ἐξηγεῖ ὅσα ἔπραξεν εἰς κατάπausιν αὐτῶν κ.λπ. περιγράφει ἐμπεριστατωμένως τὴν κατάστασιν τοῦ κατὰ τὴν Μάνην κλήρου, τῶν μοναστηριῶν καὶ τῶν μοναχῶν κ.λπ.. Λέγει ὅτι ὁ ἐπίσκοπος Καρδαμύλης διατρίβει εἰσέτι εἰς Πλάτσην καὶ ἐνεργεῖ παρ' ἐνορίαν ἐναντίον τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων καὶ προτείνει τὴν θεραπείαν τούτου. Λέγει ὅτι ὁ ἐπίσκοπος Γυθείου πωλεῖ καὶ τὸ μυστήριον τῆς ἐξομολογήσεως κ.λπ.. Ἐπαινεῖ καὶ τὸν Πρωτοσύγκελλον Γεράσιμον Παγώνην ὡς ἐκτελέσαντα ἀκριβῆ τὰ ὁποῖα ἀπέθεσεν εἰς αὐτὸν ἡ Σύνοδος χρέη. Ἐκρίθη: α) νὰ γενῇ ἔγγραφον παρὰ τῆς Συνόδου πρὸς τὸν κύριον Θ. Σιατιστέα ἐπαινετικὸν διὰ τὴν ἀκριβῆ τῶν χρεῶν τοῦ ἐκπλήρωσιν, β) νὰ γραφῇ πρὸς τὸν Καρδαμύλης διαταγὴ νὰ μεταβῇ ἀνυπερθέτως εἰς τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ καὶ νὰ μὴν ἐνεργῇ παρ' ἐνορίαν ἐναντίον τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων, γ) νὰ γραφῇ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Γυθείου διαταγὴ ἀπαγορεύουσα εἰς αὐτὸν τὴν πώλησιν τοῦ μυστηρίου τῆς ἐξομολογήσεως κ.λπ., δ) νὰ γραφῇ ἐπιστολὴ πρὸς ὅλους τοὺς κατὰ τὴν Μάνην ἐπισκόπους ἐπιπληκτικὴ διὰ τὴν ἀμέλειαν τῶν καθηκόντων τους, καὶ προτρεπτικὴ εἰς τὴν ἀκριβῆ αὐτῶν ἐκπλήρωσιν πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἀταξιῶν καὶ τῶν σκανδάλων. Ὅφειλουν νὰ ἐφορεύωσι ἀκριβῶς καὶ εἰς τὸν βίον καὶ τὴν διαγωγὴν τοῦ κλήρου καὶ τῶν μοναχῶν, ὡς μέλλοντας νὰ δώσωσι λόγον καὶ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τὸν Βασιλέα καὶ πρὸς τὴν Σύνοδον. Β) Ἀνεγνώσθη τοῦ αὐτοῦ ἀναφορὰ ἀπὸ 18 Αὐγούστου (Ἀριθ. Πρωτ. 1647) δι' ἧς δίδει λόγον τῶν γενομένων κατὰ τὴν εἰς Μάνην διατριβὴν τοῦ ἐξόδου: α) εἰς ἀγώγια καὶ εἰς πεζοὺς, β) εἰς τὸ γραφεῖον, γ) εἰς τροφήν, συμποσοῦνται δὲ ὅλα εἰς δρχ. 879»²⁴⁸.

²⁴⁴ Βέλκος, σ. 119.

²⁴⁵ Σκοπετέας, «Ἀνθη ευλαβείας» Γ2', σ. 1· πρβλ. Ορφανός, σ. 27.

²⁴⁶ Σκοπετέας, «Ἀνθη ευλαβείας» Γ2', σ. 1· πρβλ. Οικονόμου, *Τα σωζόμενα Β'*, σ. 287.

²⁴⁷ Βέλκος, σ. 120· πρβλ. Βαγιακάκος, σ. 18: «ὁ μετὰ ταῦτα Μητροπολίτης Γεράσιμος Παγώνης μετὰ τοῦ Ἰακώβου Κορηλίου καὶ τοῦ ἀρχidiaκόνου Ἰωακείμ Κωνσταντᾶ ἐπιτυχάνουν τὴν κατασίγασιν τῶν διχονοιῶν καὶ τῶν παθῶν τῶν πολεμάρχων».

²⁴⁸ Βέλκος, σσ. 122-123 (Πρακτικὸ 3 Σεπτεμβρίου 1834, σ. 48, ἔγγρ. 32).

Στις 3 Φεβρουαρίου του 1836 εξεγέρθηκαν στην Αιτωλοακαρνανία ορισμένοι οπλαρχηγοί, που ήταν οπαδοί των γαλλόφιλων Ελλήνων πολιτικών. Η εξέγερση²⁴⁹ αυτή αποτελούνταν από ομάδες, που η κάθε μια είχε τα δικά της αιτήματα. Μία από τις ομάδες, αυτές είχε επικεφαλής τον Νικόλαο Ζέρβα, ο οποίος ζητούσε τη σύγκληση Εθνικής Συνέλευσης για τον καταρτισμό νέου Συντάγματος. Μία άλλη, με επικεφαλής τον Μαλάμο, πρώην υπασπιστή του Αυγουστίνου Καποδίστρια, χρησιμοποιούσε ως έμβλημα τον φοίνικα και προσπαθούσε να προσελκύσει τον λαό στο όνομα της επαπειλούμενης Ορθοδοξίας. Μία τρίτη ομάδα, με αρχηγό τον Δήμο Τσέλιο, ήταν εναντίον των Βαυαρών και κυρίως του Αρμανσπεργκ και απαιτούσε να κυβερνά μόνο ο Όθωνας, αλλά συνταγματικά²⁵⁰. Παράλληλα με τους παραπάνω, άλλοι οπλαρχηγοί βρήκαν την ευκαιρία και οργάνωσαν ληστρικές επιδρομές, ταλαιπωρώντας τους κατοίκους της περιοχής.

Αναστατωμένοι και κατατρομαγμένοι οι άνθρωποι στην Αιτωλοακαρνανία από την έκρυθμη αυτή κατάσταση μετέβησαν στον στρατηγό Μακρυγιάννη, που ήταν ο τετράρχης Αττικής (Αττικάρχης), τού περιέγραψαν τα δυστυχή γεγονότα που βίωναν και τους βασάνιζαν και τον παρακαλούσαν να εισηγηθεί στον Όθωνα να λάβει τα κατάλληλα μέτρα.

Έτσι, τον Απρίλιο του 1836 ο Όθωνας απέστειλε εναντίον των ανταρτών και των ληστών στρατιωτική δύναμη, με επικεφαλής τον στρατηγό Τσούρτζ και τον Μακρυγιάννη. Σε ένα μήνα περίπου οι δύο αρχηγοί, είχαν καταστείλει την εξέγερση και είχαν αναγκάσει πολλούς από τους αποστάτες και τους ληστές να καταφύγουν στα τουρκικά εδάφη. Παράλληλα όμως με την αποστολή των κυβερνητικών στρατευμάτων, η Ιερά Σύνοδος έστειλε ως Εξάρχους, τον Ιεροδιάκονο Θεοφάνη Σιατιστέα και τον Αρχιμανδρίτη Γεράσιμο Παγώνη, οι οποίοι από κοινού θα συντελούσαν στην καταστολή της εκεί εκραγείσας στάσεως.

Οι δύο Έξαρχοι μετέβησαν στο Μεσολόγγι, συνεργάστηκαν με τον οικείο επίσκοπο και με τις άλλες Αρχές του Νομού και περιόδευσαν στα μεγαλύτερα χωριά. Σκοπός τους ήταν να ηρεμήσουν και να καθησυχάσουν τους κατοίκους που είχαν πλανευτεί από τους αποστάτες, ώστε να μην υπάρχει κλονισμός και βλάβη στη Θρησκεία. Αναφέροντας την πραγματική αλήθεια είχαν στόχο να τους επαναφέρουν στον ορθό δρόμο, επιτυγχάνοντας έτσι την αποκατάσταση της κοινής ησυχίας και να επανεύρει ο ταραγμένος τόπος τους την γαλήνη και την ηρεμία²⁵¹. Τα γεγονότα αυτά αναφέρονται στις παρακάτω τέσσερις αναδημοσιευόμενες επιστολές:

α) της Ιεράς Συνόδου προς την Γραμματεία των Εκκλησιαστικών:

«Αί κατὰ τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ Αἰτωλίαν ἐκραγεῖσαι νέαι ταραχαὶ ἐπλήγωσαν καιρίως καὶ τὰς ψυχὰς τῶν μελῶν τῆς Συνόδου. Ἀκόμη δὲν ἰᾶται ἡ μία πληγὴ καὶ ἰδοὺ γίνεται ἄλλη, καὶ οὕτως ἐμποδίζεται ἡ πρόοδος τῆς ἐθνικῆς εὐδαιμονίας. Ἀλλ' ἐν ᾧ ἡ Σύνοδος ἔχει πᾶσαν πεποίθησιν ὅτι τὰ ὁποῖα ἔλαβεν ἡ Κυβέρνησις τῆς Α. Μ. δραστήρια μέτρα θέλουν καταδαμάσει τοὺς ἀποστάτας. Ἐπειδὴ ὁμως οὗτοι, πρόσχημα ποιούμενοι τὴν εὐσέβειαν διακηρύττονται ὑπερασπισταὶ καὶ τῆς Θρησκείας, τὴν ὁποίαν φρονοῦν οἱ πεπλανημένοι βεβλαμμένην, θέλει νὰ συνδράμῃ καὶ αὕτη τὸ καθ' ἑαυτὴν εἰς τὴν διασκέδασιν τῆς πλάνης καὶ ἀπάτης τῶν ἀπονεννοημένων καὶ διὰ τοῦτο ἀπεφάσισεν νὰ πέμψῃ ἐξάρχους τὸν Β' αὐτῆς Γραμματέα κύριον Θεοφάνην (2^ο φύλλο) Σιατιστέα καὶ τὸν Πρωτοσύγκελλον Κύριον Γεράσιμον Παγώνην, οἵτινες διατάσσονται, συνεννοούμενοι μετὰ τοῦ κατὰ τὴν ἐπισκοπὴν Ἀκαρνανίας σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου, νὰ πράξωσι καθ' ὅς θέλουν λάβει ὁδηγίας πᾶν ὅ,τι συντείνει εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς κοινῆς ἡσυχίας καὶ εὐταξίας. Ὅθεν, ἐν ᾧ ζητεῖ ἡ Σύνοδος τὴν περὶ τούτου ἄδειαν, παρακαλεῖ τὴν Β(ασιλικήν) ταύτην Γραμματείαν, νὰ ἐκφράσῃ πρὸς τὴν Α. Μ. τὸν σεβαστὸν ἡμῶν Βασιλέα τὴν βαθυτάτην αὐτῆς λύπην διὰ τ' ἀπονεννοημένα κινήματα τῶν ἀποστατῶν, εἰς τὴν ὁποίαν προτείνει σύμπραξιν εἰς τὴν διασκέδασιν τῆς πλάνης καὶ ἀπάτης αὐτῶν.

Ὁ Κυνουρίας Διονύσιος Πρόεδρος.

²⁴⁹ Ο Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» Θ', σ. 3 [ΔΙΕΕ 6 (1905) 539] τη χαρακτηρίζει ως *αντι-Βαυαρική εξέγερση*.

²⁵⁰ Πετρόπουλος – Κουμαριανού, σσ. 63-64.

²⁵¹ Βέλκος, σσ. 130-131· πρβλ. Ορφανός, σ. 27.

Ὁ Ἀττικῆς Νεόφυτος,
Ὁ πρῶν Ἡλείας Ἰωνᾶς,
Ὁ Κυκλάδων Ἀνθιμος,
Ὁ Τριφυλίας Παῖσιος»²⁵².

β) της Γραμματείας προς την Ιερά Σύνοδο:

«Πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τοῦ Βασιλείου. Ἡ περὶ ἀποστολῆς ἐκκλησιαστικῶν Ἐξάρχων εἰς Ἀκαρνανίαν πρότασις τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἐγκρίνεται, καὶ ἡ Α. Μ. μᾶς διέταξε νὰ ἐκφράσωμεν πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τὴν εὐχαρίστησιν τῆς διὰ τὸν ὁποῖον ἐπεδείξατο ζῆλον διορίζονται δὲ ὡς τοιοῦτοι οἱ προβληθέντες παρὰ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου κ. κ. Γεράσιμος Παγώνης Πρωτοσύγκελλος Καλαμῶν καὶ Θεοφάνης Σιατιστεὺς Β'. Γραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου. Ἄν ὁ πρῶτος ἐξ αὐτῶν δὲν δυνηθῇ κατὰ τὸ παρὸν ν' ἀπέλθῃ λόγῳ τῆς ὑγείας του, εἰς τὸ μέρος τοῦ διορισμοῦ του, θέλει ἀναχωρήσῃ μόνος ὁ τελευταῖος, ὁ δὲ κ. Παγώνης θέλει ἀκολουθήσῃ κατόπιν, ἅμα τὸ συγχωρήσῃ ἡ ὑγεία του. Τὰ ἔξοδα τῆς ἀποστολῆς των θέλουν πληρωθῇ ἐπὶ παρουσιάσει τακτικοῦ ἡμερολογίου καὶ ἀποδείξεων παρὰ τῆς Γραμματείας ταύτης. Ἡ δὲ Ἱερά Σύνοδος θέλει τοὺς ἐφοδιάσῃ μὲ τὰς ἀπαιτουμένας ὁδηγίας. Ἐν Ἀθήναις τῇ 4 Μαρτίου 1836.

Ὁ Γραμματεὺς (Υπογραφή δυσανάγνωστη)»²⁵³.

γ) Της Ιεράς Συνόδου (πανομοιότυπη) προς τους δύο Εξάρχους Θεοφάνη Σιατιστέα και Γεράσιμο Παγώνη:

«Διαττάτεσθε ν' ἀπέλθῃτε ὡς Ἐξάρχος τῆς Συνόδου εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ Αἰτωλίαν, ὅπου φθάσαντες θέλετ' ἐνεργήσῃ καθ' ἃ εὐρίσκεται ἐγκλειομένας ἐνταῦθα ὁδηγίας πρὸς ὃν παρὰ ἀποστέλλεσθε σκοπόν. Ἡ Σύνοδος πέποιθεν εἰς τὴν φρόνησίν σας, εἰς τὸν ζῆλόν σας καὶ εἰς τὴν πίστιν σας ὅτι θέλετε δειχθῇ ἄξιος τῆς ἐκλογῆς τῆς. Καθ' ὅσον δ' ἀποβλέπει τὴν ὑπηρεσίαν σας ὡς πρὸς τὸ χρηματικὸν θέλητε φυλάξῃ τοὺς ὁποίους εὐρίσκητε ἐνταῦθα ἐγκλειομένους κανόνας. Ἐθεωρήθη. Ὁ Κυνουρίας Διονύσιος, Πρόεδρος. Ἐν Ἀθήναις τὴν 7 Μαρτίου 1836

Ὁ Ἀττικῆς Νεόφυτος,
Ὁ πρῶν Ἡλείας Ἰωνᾶς,
Ὁ Κυκλάδων Ἀνθιμος
Ὁ Τριφυλίας Παῖσιος.
Ὁ Π.Τ.Ι.Σ.Β. Ἐπίτροπος Θ. Μανούσης.
Τὸ αὐτὸ καὶ πρὸς τὸν Πρωτοσύγκελλον Γ. Παγώνην»²⁵⁴.

δ) της Ιεράς Συνόδου με οδηγίες προς τους δύο Εξάρχους:

«Α) Ἄμα φθάσωσιν εἰς Μεσολόγγιον θέλουν ὑπάγει κατ' εὐθείαν πρὸς τὸν Σ. Μητροπολίτην Ἀκαρνανίας, καὶ θέλουν ἐγχειρίσει εἰς αὐτὸν τὸ ἔγγραφον τῆς Συνόδου, καὶ μετ' αὐτοῦ θέλουν ὑπάγει ἀμέσως πρὸς τὸν Νομάρχην Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας, διὰ ν' ἀναγγείλωσιν εἰς αὐτὸν τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς των, καὶ νὰ ζητήσωσι παρ' αὐτοῦ συνδρομὴν, ἂν ἡ χρεία ἀπαιτήσῃ ταύτην, εἰς ὅ,τι ἤθελον ἐπιχειρήσῃ πρὸς ὃν ἀπεστάλησαν σκοπόν. Β) Πληροφορούμενοι παρὰ τοῦ Σ. Μητροπολίτου Ἀκαρνανίας περὶ τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων, θέλουν σκεφθῇ ἀμέσως, μετ' αὐτοῦ περὶ τῶν μέσων δι' ὧν δύνανται εὐκολώτερον νὰ ἐπιτύχωσι (ἀλλὰ πάντοτε διὰ τοῦ Μητροπολίτου Ἀκαρνανίας) τὴν διασκέδασιν τῶν ὅσων διέδωκαν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐπαναστατῶν περὶ βλάβης τῆς Ὀρησκείας διὰ νὰ ἀπατήσωσι τοὺς ὀπλοφόρους καὶ νὰ ταράξωσι τὴν κοινὴν ἡσυχίαν καὶ εὐταξίαν. Γ) Θέλουν

²⁵² Βέλκος, σ. 133, ἐγγρ. αρ. 43 (ἐγγρ. αρ. πρωτ. 4135/25 Φεβρ. 1836, αρ. διεκπ. 89).

²⁵³ Βέλκος, σσ. 133-134, ἐγγρ. αρ. 44 (ἐγγρ. αρ. πρωτ. 4426/4 Μαρτ. 1836, αρ. διεκπ. 503).

²⁵⁴ Βέλκος, σ. 134, ἐγγρ. αρ. 46 (ἐγγρ. χωρίς αρ. πρωτ./7 Μαρτ. 1836, αρ. διεκπ. 129).

διερμηνεύσει εις τοὺς ἀποπεπλανημένους τὴν εἰλικρίνειαν τῶν περὶ τῆς ἐκκλησίας ἐπωφελέστατων σκοπῶν τῆς Κυβερνήσεως τῆς Α. Μ. καὶ ὡς γνωρίζοντες τὴν ὁποίαν ἡ Σύνοδος ἐβάδιζε καὶ βαδίζει ὁδὸν εἰς τὸ νὰ φθάσῃ εἰς τοῦτο, θέλουσι προσπαθῆσαι νὰ διαλύσωσιν πᾶσαν ἀμφιβολίαν αὐτῶν, ἃν τις ἀληθῶς ὑπάρχῃ. Δ) Ἐχουσα ἡ Σύνοδος πίστιν εἰς τοὺς ἀποστελλόμενους ἐξάρχους, καθὼς καὶ εἰς τὸν Σ. Μητροπολίτην Ἀκαρνανίας ἀνατίθῃσιν εἰς αὐτοὺς τὸ νὰ πράξωσι πᾶν ὅ,τι αἱ περιστάσεις θέλουν διατάξῃ καὶ ὑπαγορεύσῃ εἰς αὐτούς, συντεῖνον εἰς τὴν ἐπάνοδον τῶν ἀποπλανημένων εἰς τὴν εὐθεΐαν ὁδὸν καὶ εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς καταταραχθείσης κοινῆς ἡσυχίας. Ε) Θέλουν ἀναφέρει τακτικῶς πρὸς τὴν Σύνοδον περὶ ὧν ἐπληροφορήθησαν, ἔπραξαν καὶ πράττουν κατὰ τὸν σκοπὸν πρὸς ὃν ἐπέμφθησαν, φυλάττοντες ἀκριβὲς ἡμερολόγιον τῶν πρακτικῶν τῶν, διὰ νὰ τὸ κοινοποιήσωσι πρὸς τὴν Σύνοδον ἐπιστρέφοντες.

Ὁ Κυνουρίας Διονύσιος, Πρόεδρος

Ὁ Ἀττικῆς Νεόφυτος,

Ὁ πρῶν Ἡλείας Ἰωνᾶς,

Ὁ Κυκλάδων Ἀνθιμος,

Ὁ Τριφυλίας Παῖσιος»²⁵⁵.

ii. Συμμετοχὴ σὲ λιτανεΐα στὴν Καλαμάτα (1841)

Το καλοκαίρι τοῦ 1841 ξέσπασε στὴν Καλαμάτα θανατηφόρου μορφῆς επιδημία κακοήθους πυρετοῦ, με ἀποτέλεσμα σὲ διάστημα τριῶν μηνῶν νὰ ἀποβιώσουν περισσότεροι ἀπὸ 200 ἄνθρωποι (με τὸν πληθυσμὸ τῆς πόλης νὰ κυμαίνεται μεταξύ τεσσάρων ἕως πέντε χιλιάδων ψυχῶν). Το ἀσυνήθιστο αὐτὸ «θανατικόν», ὅπως ἦταν φυσικόν, προκάλεσε πανικὸ στὸν λαόν καὶ ἀκόμη περισσότερο μια καὶ οἱ ντόπιοι γιατροὶ στάθηκαν ἀνίκανοι νὰ διαγνώσουν τὴ νόσο καὶ νὰ συστήσουν θεραπεία γιὰ τὴν ἀποτελεσματικὴ ἀντιμετώπισή της²⁵⁶.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, δηλ. τὸ καλοκαίρι τοῦ 1841, ὁ Γεράσιμος Παγώνης δὲν βρισκόταν στὴν Καλαμάτα. Ἰσως ὑπηρετοῦσε στὴν Ἱερὰ Σύνοδο ἢ εἶχε ἀναλάβει ἀποστολὲς γιὰ ἐκκλησιαστικά καὶ ἐθνικά θέματα. Γιὰ τὴν ἀπουσία του, μάς βεβαιώνει ὁ ἴδιος: «Κατὰ τὸ 1841 ἔτος καὶ κατὰ τοὺς μῆνες τοῦ θέρους καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ φθινοπώρου, κρίμμασιν οἷς οἶδε Κύριος, ὑπέπεσεν νόσος βαρύτατη εἰς τὸν Δῆμον Καλαμῶν, ἐξαιρέτως δὲ εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Δήμου τὰς Καλάμας, μηδεμιᾶς σχεδὸν οἰκίας ἐλευθέρως οὔσης ἐκ τῆς νόσου, ὥστε οἱ οἰκεῖοι τῶν ἀσθενῶν καὶ οἱ ἐπισκεπτόμενοι τοὺς νοσοῦντας ἰατροὶ ἀπηύδῃσαν περιποιούμενοι τοὺς πάσχοντας. Ὁ πικρὸς θάνατος ἐθέριζεν ἀνηλεῶς ὡσημέραι τοὺς ἀσθενοῦντας, οἱ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν καθ' ὥρας ἀνήγγελλον εἰς πάντας τὸν πικρὸν θάνατον...» καὶ παρακάτω: «... Θεωροῦντες (ενν. οἱ Καλαματιανοί) τοῖνυν τὴν μᾶστιγα τῆς ἀσθενείας ἀνηλεῶς αὐτοὺς καταμαστιζούσαν καὶ τὸν πικρὸν τοῦ θανάτου δρέπανον ἀσπλάχνως θερίζον πᾶσαν ἡλικίαν, ἐζήτουν οἱ πάντες ἐπιμόνως ἵνα γίνῃ λιτανεΐα διὰ τῆς Ἀγίας ταύτης Εἰκόνης (τῆς Ὑπαπαντῆς) καὶ κοινὴ παράκλησις παρὰ τῶν πολιτῶν ὅπως, τῇ πρὸς Θεὸν Αὐτῆς πρεσβείᾳ, παύσῃ ἡ δεινὴ ἐκείνη ἀσθένεια καὶ ὁ πικρὸς θάνατος, καθάπερ καὶ ἐγένετο...»²⁵⁷.

Ἡ λιτανεΐα ἐπρεπε νὰ ὁργανωθεῖ καὶ νὰ προετοιμασθεῖ ψυχικά καὶ σωματικά ὁ λαός. Ἡ δημοτικὴ ἀρχὴ (δήμαρχος ὁ παλαιὸς ἀξιωματοῦχος τοῦ Αγώνα τοῦ Παν. Μπενάκης) ὅρισε τὴν ἡμέρα τῆς λιτανείας καὶ, ὅπως μαρτυρεῖται, «διέταξε» τριήμερη νηστεία πρὶν ἀπὸ τὴν τέλεσή της: «Προεκηρύχθη

²⁵⁵ Βέλκος, σσ. 135-136 ἔγγρ. ἀρ. 46-48 (ἀρ. πρωτ. 4135-4197 /8 Μαρτ. 1836).

²⁵⁶ Χρυσόστομος, *Ἡ ἱερὰ*, σ. 257. Αὐτὰ μᾶς πληροφορεῖ ἀναπόκριση στὴν ἀθηναϊκὴ ἐφημερίδα «Ὁ Ζέφυρος» (ἀρ. φύλλ. 62/9 Οκτ. 1841, σ. 233β) καὶ ἄλλες κατὰ τὸν Φερέτο, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» Θ', σ. 3.

²⁵⁷ Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» Ι', σ. 1.

ὄθεν παρὰ τῆς Δημοτικῆς Ἀρχῆς τριήμερος νηστεία. Καὶ μετὰ τὴ νηστείαν, ἡ ἡμέρα τῆς κοινῆς παρακλήσεως καὶ λιτανείας...»²⁵⁸.

Εκείνη την περίοδο, δηλ. το 1841, ἀπὸ τὴν Αθήνα, ὅπου βρισκόταν ἤδη ἀπὸ το 1835, μετέβη στὴν Καλαμάτα ὁ Πρωτοσύγκελος Γεράσιμος Παγώνης, καὶ ὡς κληρικός καὶ δημότης Καλαμάτας, ἔλαβε μέρος στὴν τελετὴ τῆς λιτάνευσης τῆς ιστορικῆς εἰκόνας τῆς Ὑπαπαντῆς τοῦ Σωτήρος. Ἡ ενεργὸς συμμετοχὴ τοῦ δεν περιορίστηκε μόνο στὴν ἀσκηση τῶν τελετουργικῶν καθηκόντων τοῦ ὡς ιερουργοῦ ἀλλὰ ἐπεκτάθηκε, ἀφοῦ με ἀφορμὴ τὸ παραπάνω θαυμαστὸ γεγονός ἐνεργοποιήθηκε συγγραφικὰ καὶ συνέταξε ἐιδικὴ Ἀκολουθία στὴν Ὑπαπαντὴ καὶ ἐιδικὸ παρακλητικὸ Κανόνα γιὰ τὴν περίσταση: «Κατ' ἐκείνην τὴν πικρὰν ἐποχὴν, μετὰ ἐξαετὴ ἀπουσίαν, παρευρέθην, καὶ ὡς μὴ ὄφειλεν, ἐκεῖσε καὶ ὁ ἐλάχιστος ἐγὼ, συμμετοχὸς γενόμενος τῆς κοινῆς θλίψεως. Ἐνόμισα δὲ χρέος μου ἀπαραίτητον καὶ ὡς δημότης καὶ ὡς κληρικός νὰ συμμεθέξω τῆς ἱερᾶς ταύτης τελετῆς, καὶ ἐπειδὴ οὐδεμία Ἱερὰ Ἀκολουθία ὑπῆρχεν ἐν Καλάμαις, ἀναγόμενὴ εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ θαυματουργὸν ταύτην εἰκόνα, ἐρανισθεῖς, σχεδόν, τὰ πάντα ἀπὸ τὰς πρὸς τὴν Κυρίαν ἡμῶν Θεοτόκον ἀκολουθίας μελωδοποιῶν ὕμνογράφων, συνέταξα τὴν παροῦσαν ἀκολουθίαν διὰ τὴν ἱκετήριον δέησιν τῆς ἡμέρας ἐκείνης. Καὶ ἐπειδὴ ἐπομένως οἱ πάντες σχεδὸν ἔλεγον ὅτι μία τοιαύτη ἐορτὴ, ἀνάγκη νὰ γίνεταί ἐτησίως..., συνῆψα αὐτὴν τὴν ἀκολουθίαν...»²⁵⁹.

Επομένως, με ἀφορμὴ τὴν τελετὴ τῆς λιτανείας καὶ τοῦ ευεργετικοῦ αποτελέσματός της, συνέταξε ὁ Γεράσιμος Παγώνης τὴν ἀκολουθίαν, «ερανισθεῖς, σχεδὸν τα πάντα», ὅπως ἀπὸ μετριοφροσύνη καὶ εὐλικρίνεια ἀσφαλῶς γράφει, ἀπὸ ἀκολουθίας ἄλλων ὑμνογράφων. Ἡ Ἀκολουθία αὕτη τυπώθηκε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν συντάκτη στὴν Αθήνα τὸ 1842²⁶⁰.

iii. Α' Γραμματέας τῆς Ἱερᾶς Συνόδου (1842)

Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐκκλησιαστικῆς υπηρεσίας τοῦ ὡς Πρωτοσύγκελος καὶ τοποτηρητῆς τῆς Μητροπόλεως Μονεμβασίας καὶ Καλαμάτας, ὁ Γεράσιμος ἦταν υποψήφιος τὸ 1842 γιὰ τὴ νευραλγικὴ θέση τοῦ Α' Γραμματέως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, θέση στὴν ὁποία ἐπιλέχθηκε καὶ διορίστηκε τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1842²⁶¹. Τὴν εἰδίση αὐτή, καθὼς καὶ ὅτι ἐξεφώνησε θαυμάσιο λόγο στὸν ναὸ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης Αθηνῶν, ποὺ προκάλεσε μεγάλη ἐντύπωση καὶ κρίθηκε λίαν ευμενῶς, διασώζουσι οἱ ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες «Ταχύπτερος Φήμη»²⁶², ἡ ὁποία ἐξαίρει τὶς ἀρετὲς τοῦ ὡς κληρικοῦ καὶ παλαιοῦ ἀξιωματοῦχοῦ τοῦ Ἀγώνα, «Ἀνεξάρτητος»²⁶³ καὶ «Αἰών»²⁶⁴, ἡ ὁποία στίς 13 Μαΐου 1842, πλέκει ἐγκώμιο γιὰ τὸν διαπρεπὴ κληρικό καὶ ἀγωνιστὴ.

Στὸ πλαίσιο τῶν καθηκόντων τοῦ ὡς Α' Γραμματέας τῆς Συνόδου προφανῶς διέμενε στὴν Αθήνα²⁶⁵ καὶ γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ τὸ 1842, συμπεριελήφθη στὴν πενταμελὴ ἐπιτροπὴ ποὺ συστάθηκε ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Σύνοδο, ὕστερα ἀπὸ τὸν ἐγερθέντα θόρυβο ὅτι γινόταν θρησκευτικὸς προσηλυτισμὸς στο

²⁵⁸ Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» Ι', σ. 1.

²⁵⁹ Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» Ι', σ. 3.

²⁶⁰ Ὁ πλήρης τίτλος τῆς εἶναι: «Ἀκολουθία εἰς τὴν Ἱερὰν καὶ Θεομητορικὴν Θαυματουργὸν Ἁγίαν Εἰκόνα τῆς Ὑπαπαντῆς, καλουμένην τὴν οὖσαν ἐν Καλάμαις τῆς Πελοποννήσου, ψαλλομένη κατὰ τὴν δ' τῆς στ' ἐβδομάδος τοῦ Πάσχα, τούτεστιν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀποδόσεως τῆς ἐορτῆς τῆς Λαμπροφόρου Ἀναστάσεως, ἐκδοθεῖσα παρὰ τοῦ ἐλαχίστου ἐν ἱερομονάχοις Π. Γ. Παγώνη, ἐν Ἀθήναις ἐκ τῆς τυπογραφίας Χρήστου Ἀναστασίου 1842 (Σχ. 8ον, σελ. 31)». Ὁ Χρυσόστομος, *Ἡ ἱερὰ*, σ. 257 παραθέτει τὸ «Ἀπολυτίκιον» καὶ ἓνα «Μεγαλυνάριον». Περισσότερα γιὰ τὴν Ἀκολουθία βλ. στὴν ἐνότητα «Τὸ συγγραφικὸ ἔργο».

²⁶¹ Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» ΙΑ', σ. 3· πρβλ. Ὁρφανός, σ. 26.

²⁶² Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» ΙΑ', σ. 3 (Εφημ. «Ταχύπτερος Φήμη», ἀρ. φύλλ. 176/2 Φεβρ. 1842, σ. 2α).

²⁶³ Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» ΙΑ', σ. 3 (Εφημ. «Ἀνεξάρτητος», ἀρ. φύλλ., 16, σσ. 72-73).

²⁶⁴ Εφημ. «Αἰών», ἀρ. φύλλ. 352/13 Μαΐου 1842, σ. 3α· πρβλ. Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» ΙΑ', σ. 3.

²⁶⁵ Ὁρφανός, σ. 27.

Παρθεναγωγείο του ζεύγους Χιλλ²⁶⁶ στην Αθήνα. Τα λοιπά μέλη της επιτροπής ήταν οι Κωνσταντίνος Οικονόμου, Καλαγάνης, και οι Πρωτοσύγκελοι, Κωνοφάος και Μαρμαράς και είχαν σκοπό αφενός τον έλεγχο και την εξακρίβωση των καταγγελλθέντων και αφετέρου τον καθησυχασμό της κοινής γνώμης και του Τύπου. Αφού εξετάστηκε η θρησκευτική αγωγή των κοριτσιών, που φοιτούσαν στη σχολή, δημοσιεύθηκαν δύο επιστολές του ζεύγους Χιλλ, σύμφωνα με το περιεχόμενο των οποίων «καθήπτοντο τῆς ἀμώμου ἡμῶν πίστεως»²⁶⁷.

Στην ίδια εφημερίδα «Αιών» πλήττεται ο Γεράσιμος για τον διορισμό του στην επιτροπή ως εξής: «Ἐν τίνι λόγῳ διωρίσθη ὁ Πρωτοσύγκελος κ. Γ. Παγώνης, ἐν ᾧ πρότερον μὲν ἐκηρύχθη ὑπὲρ τοῦ Χιλλ προμαχόμενος ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπὶ παρουσίᾳ τοσούτων ἄλλων, μετέπειτα δὲ ἐξεφράσθη, ὅτι δὲν δύναται νὰ ἀποποιηθῇ τοῦ διορισμοῦ του, διὰ νὰ μὴν χάσῃ τὴν εὐνοίαν τῶν ἐν τοῖς πράγμασι, καὶ ὅσας ἔχει ἐλπίδας περὶ τοῦ διορισμοῦ του ὡς Γραμματέως εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον; Ἀνατίθενται, ἐρωτῶμεν, εἰς ἀνθρώπους τοιούτους τὰ τιμαλφέστατα ἐνὸς ἔθνους συμφέροντα, ἐννοούμενα κατὰ πρῶτιστον λόγον εἰς τὸ στοιχεῖον τῆς θρησκείας;»²⁶⁸.

Πάντως, ἀπὸ τῆ δημοσίευση των επιστολῶν του ζεύγους Χιλλ, φαίνεται ὅτι ἡ επιτροπή ἔφερε σε πέρας τὸ ἔργο της.

Στὴ θέση τοῦ Α΄ Γραμματέως τῆς Συνόδου στὴν Αθήνα φαίνεται ὅτι δὲν παρέμεινε γιὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα, ἀφοῦ ἐντὸς τοῦ ἔτους 1842 ἐπέστρεψε στὴν Καλαμάτα συνεχίζοντας τὴν ἐκτέλεση των καθηκόντων τοῦ ὡς Πρωτοσύγκελος καὶ τοποτηρητῆς τῆς Μητροπόλεως Μονεμβασίας καὶ Καλαμάτας²⁶⁹.

II. Τοποτηρητής του χηρεύοντος θρόνου της Επισκοπῆς Μεσσήνης (1844-1852)

Τα καθήκοντα τοῦ Πρωτοσυγγέλου καὶ τοποτηρητῆ τῆς Μητροπόλεως Μονεμβασίας καὶ Καλαμάτας συνέχισε νὰ ἐκτελεῖ ὁ Γεράσιμος καὶ μετὰ τὸν θάνατο (Μάρτιος 1844) τοῦ ἀπὸ Ἀνδρούσης Ἰωσήφ, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸ ἔτος 1833 εἶχε ἤδη καὶ τὸν τίτλο Μεσσήνης, ἀναλαμβάνοντας ὡς τοποτηρητῆς τοῦ χηρεύοντος πλέον θρόνου²⁷⁰.

Στὸ πλαίσιο των καθηκόντων τοῦ καὶ γιὰ τὴν ἀπρόσκοπτη ἐκτέλεση αὐτῶν (χωρὶς νὰ διευκρινίζεται ὁ λόγος) ἐντάσσεται ὁ ὀρισμός, δια πληρεξουσίου τοῦ (23 Σεπτεμβρίου 1844), τοῦ ἀνεπιού τοῦ ὡς ἐπιτρόπου τοῦ στὴν Αθήνα, προκειμένου νὰ παραλαμβάνει τὴν ἀλληλογραφία τοῦ. Τὸ περιεχόμενο τοῦ πληρεξουσίου δημοσιεύεται στὴν τελευταία ἐνότητα τοῦ τρίτου κεφαλαίου ποῦ ἀφορᾷ στὴν οἰκογένεια Παγώνη²⁷¹.

²⁶⁶ Βλ. ἐνδεικτικὰ *Εἰς μνήμην τοῦ Αἰδ. Ἰωάννου Ε. Χιλλ, ἰδρυτῆ των σχολείων των κορασιῶν ἐν Αθήναις*, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Λακωνίας 1882.

²⁶⁷ Εφημ. «Αἰών» ἀρ. φύλλ. 352-353/13 Μαΐου 1842, σ. 3α· πρβλ. Σκοπετέας, «Ἀνθὴ εὐλαβείας» Γ2', σ. 3· Φερέτος, στ. 347-348· πρβλ. Ὁρφανός, σ. 27.

²⁶⁸ Εφημ. «Αἰών», ἀρ. φύλλ. 352-353/13 Μαΐου 1842, σ. 3α.

²⁶⁹ Ὁρφανός, σ. 26: «Τὸ ἐπόμενον ἔτος 1842 διωρίσθη Α΄ Γραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐπέστρεψεν καὶ πάλιν εἰς Καλαμάταν καὶ ἀνέλαβεν ἐκ νέου τὰ καθήκοντα τοῦ Πρωτοσυγγέλου καὶ τοποτηρητοῦ τῆς Μητροπόλεως Μονεμβασίας καὶ Καλαμάτας».

²⁷⁰ Πρβλ. «Ἰωσήφ Νικολάου Ἀνδρούσης - Μεσσήνης ὡς Μεσσηνίας (1833-1844). Επισκοπικὴ Επιτροπὴ 1844-1852» (Επετηρίς, σ. 1)· πρβλ. Βορβίλας, σ. 182.

²⁷¹ ΓΑΚ (1844), ἀρ. 4105/23-9-1844, φ. 13. Στὸ ἔγγραφο, πλην τοῦ Γερασίμου, υπογράφουν οἱ Β. Καπετανάκης μάρτυς, Π. Καουρίδης καὶ ὁ Συμβολαιογραφὸν Εἰρηνοδίκης Καλαμῶν Ἰωάννης Γ. Οικονόμου (Παρ. ἀρ. 4).

α. Εφημεριακά

i. Επαναδιορισμοί εφημερίων (1844)

Στις 15 Δεκεμβρίου 1844 ο Γεράσιμος ως αρχιερατικός τοποτηρητής Μεσσηνίας επαναδιορίζει ως εφημέριο στην Πύλο τον Αρχιμανδρίτη Νεόφυτο Λεβαχίδη, έπειτα από παρακλήσεις των κατοίκων της Πύλου και τού τονίζει «θέλητε αφήσει ύμεις τοῦ λοιποῦ τὸν Ἱερὸν κλῆρον ἐλεύθερον, ἀπὸ τοῦ νὰ τὸν περιπλέκητε εἰς πολιτικὰς δοξασίας καὶ ἔριδας, ὡς ὅλως ἀνοίκειον εἰς τὸν Ἱερὸν κλῆρον»²⁷². Αὐθημερόν, σε ἄλλη ἐπιστολὴ τοῦ συστήνει «νὰ περιορισθῇτε τοῦ λοιποῦ ἐντὸς τῶν Ἱερῶν καθηκόντων Σας καὶ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν αὐτῶν, χωρὶς νὰ ἐμπλέκεσθε εἰς πολιτικὰ πράγματα, καὶ παρέχητε ἀφορμὰς εἰς σκάνδαλον καὶ κατάκρισιν»²⁷³. Αὐτὴν τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἐγγράφου φαίνεται ὅτι ὁ κληρικὸς ἐνεπλάκη σὲ πολιτικὴ ἀντιπαράθεσιν καὶ, γιὰ νὰ συμμορφωθῇ, τὸν ἀπάλλαξαν ἀπὸ τὰ καθήκοντά του. Στὴν ἐπίμονη αἴτησιν τοῦ λαοῦ τῆς Πύλου ἡ Σύνοδος συναίνεσε καὶ ὁ κληρικὸς ἐπανήλθε. Αὐτὴν τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἐγγράφου φαίνεται ὅτι ὁ κληρικὸς ἐνεπλάκη σὲ πολιτικὴ ἀντιπαράθεσιν καὶ, γιὰ νὰ συμμορφωθῇ, τὸν ἀπάλλαξαν ἀπὸ τὰ καθήκοντά του. Στὴν ἐπίμονη αἴτησιν τοῦ λαοῦ τῆς Πύλου ἡ Σύνοδος συναίνεσε καὶ ὁ κληρικὸς ἐπανήλθε. Αὐτὴν τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἐγγράφου φαίνεται ὅτι ὁ κληρικὸς ἐνεπλάκη σὲ πολιτικὴ ἀντιπαράθεσιν καὶ, γιὰ νὰ συμμορφωθῇ, τὸν ἀπάλλαξαν ἀπὸ τὰ καθήκοντά του. Στὴν ἐπίμονη αἴτησιν τοῦ λαοῦ τῆς Πύλου ἡ Σύνοδος συναίνεσε καὶ ὁ κληρικὸς ἐπανήλθε. Αὐτὴν τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἐγγράφου φαίνεται ὅτι ὁ κληρικὸς ἐνεπλάκη σὲ πολιτικὴ ἀντιπαράθεσιν καὶ, γιὰ νὰ συμμορφωθῇ, τὸν ἀπάλλαξαν ἀπὸ τὰ καθήκοντά του. Στὴν ἐπίμονη αἴτησιν τοῦ λαοῦ τῆς Πύλου ἡ Σύνοδος συναίνεσε καὶ ὁ κληρικὸς ἐπανήλθε.

ii. Αιτήματα γιὰ ἐγκρίσιν χειροτονιῶν ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Σύνοδο (1845, 1847, 1848)

Ὁ Γεράσιμος στέλνει ἐπιστολὴ (19 Μαΐου 1845) στὴν Ἱερὰ Σύνοδο, ἔπειτα ἀπὸ αἴτησιν «τῶν κατοίκων τῶν χωρίων Ἀβραμιοῦ, Χάστεμι, Χαντζαλῆ καὶ Σμαΐλου τοῦ Δήμου Ἀριστομένους τῆς ἐπαρχίας Μεσσηνίας», γιὰ τὴν ἐγκρίσιν τῆς χειροτονίας σὲ πρεσβύτερο τοῦ Δημήτριου Παπαδόπουλου. Αναφέρει ἐπαινετικά λόγια γιὰ τὸν υποψήφιο: «Ὅχι μόνον δηλῶ ὅτι εἰς τὰς τοιαύτας προτάσεις μου θέλει εὐρεθῇ ποτὲ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος εἰς θέσιν δυσάρεστον νὰ μὲ ἐπιπλήξῃ, ἀλλὰ καυχῶμαι μάλιστα ὅτι εὐκαίρως θέλει μὲ ἐπαινέσῃ»²⁷⁴. Γίνεται μὲ σαφήνεια ἀντιληπτὸ ὅτι γινώριζε πολὺ καλὰ τὸν υποψήφιο, ὅπως ἄλλωστε θὰ ἔπρεπε νὰ γίνεται σὲ κάθε περίπτωση πού κάποιο πρόσωπο δηλώνει ὅτι ἔχει κλίση στὴν ἱερωσύνη καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ χειροτονηθῇ.

Εἰς τὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὴν Ἱερὰ Σύνοδο (9 Ἰουνίου 1845) αἰτούμενος νὰ χειροτονηθῶν δύο υποψήφιοι εφημέριοι, καθὼς υφίσταται μεγάλη ἀνάγκη ἀπὸ κληρικούς στα χωριά Αλητσελεπή τῆς ἐπαρχίας Μεσσηνίας καὶ Αρφαρά τῆς ἐπαρχίας Καλαμών. Διαπιστώνεται ἀκόμη ὅτι υπήρχε μεγάλο πρόβλημα ἀπουσίας ἱερέων, ιδίως στα χωριά. Επειδὴ σχεδὸν ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἦταν ὀρθόδοξοι καὶ ἐκκλησιάζονταν τακτικά, ἡ ἀπουσία κληρικοῦ ἀπὸ κάποιον ἐνοριακὸ ναὸ ἀποτελοῦσε μεγάλο πλῆγμα γιὰ τὴν τοπικὴ κοινωνία. Γιὰ τὴν σημασία πού ἔδωσε ὁ Γεράσιμος στὴν κατάρτισή τους, ἐνδεικτικὰ εἶναι τὰ ὅσα γράφει: «Τοὺς ὑποψηφίους τούτους ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καθ' ἣν ἔλαβον τὰς ἀναφορὰς των, ἐδίδωμι νὰ διαμένουν εἰς τὰ σχολεῖα διδασκόμενοι τὸν τρόπον τῆς ἀναγνώσεως καὶ ὁρμηνευόμενοι παρὰ τῶν ἱερέων τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἱεροτελετουργιῶν»²⁷⁵. Ομολογεῖ ὅτι «καὶ οἱ δύο εἶναι ἄμειροι ἐκκλησιαστικῶν γνώσεων, ἄλλως ὅμως εἶναι καὶ «ικανότεροι πολλῶν ἄλλων προγεγονότων». Αὐτὴν τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἐγγράφου φαίνεται ὅτι ὁ κληρικὸς ἐνεπλάκη σὲ πολιτικὴ ἀντιπαράθεσιν καὶ, γιὰ νὰ συμμορφωθῇ, τὸν ἀπάλλαξαν ἀπὸ τὰ καθήκοντά του. Στὴν ἐπίμονη αἴτησιν τοῦ λαοῦ τῆς Πύλου ἡ Σύνοδος συναίνεσε καὶ ὁ κληρικὸς ἐπανήλθε. Αὐτὴν τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἐγγράφου φαίνεται ὅτι ὁ κληρικὸς ἐνεπλάκη σὲ πολιτικὴ ἀντιπαράθεσιν καὶ, γιὰ νὰ συμμορφωθῇ, τὸν ἀπάλλαξαν ἀπὸ τὰ καθήκοντά του. Στὴν ἐπίμονη αἴτησιν τοῦ λαοῦ τῆς Πύλου ἡ Σύνοδος συναίνεσε καὶ ὁ κληρικὸς ἐπανήλθε. Αὐτὴν τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἐγγράφου φαίνεται ὅτι ὁ κληρικὸς ἐνεπλάκη σὲ πολιτικὴ ἀντιπαράθεσιν καὶ, γιὰ νὰ συμμορφωθῇ, τὸν ἀπάλλαξαν ἀπὸ τὰ καθήκοντά του. Στὴν ἐπίμονη αἴτησιν τοῦ λαοῦ τῆς Πύλου ἡ Σύνοδος συναίνεσε καὶ ὁ κληρικὸς ἐπανήλθε.

²⁷² Ορφανός, σσ. 37-38 (ἐγγρ. 1).

²⁷³ Ορφανός, σσ. 39-40 (ἐγγρ. 2).

²⁷⁴ Ορφανός, σσ. 49-50 (ἐγγρ. 6).

²⁷⁵ Ορφανός, σσ. 51-53 (ἐγγρ. 7).

επιλέγει να στείλει άτομα με μειωμένες γνώσεις απλώς για να καλύψει τα υπάρχοντα κενά αλλά τον απασχολεί αυτοί που θα τα επανδρώσουν να μην υποπίπτουν λόγω μειωμένης εκπαίδευσης σε πνευματικά σφάλματα. Παρακάτω αναφέρει για τη σπουδαιότητα του θεσμού της οικογένειας: «οί υποψήφιοι οὗτοι οικογενειάρχαι ὄντες δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μένουσι ἐπὶ πολὺ μακρὰν τῶν οἰκογενειῶν των». Αν και άγαμος ο ίδιος, γνωρίζει τα προβλήματα του έγγαμου Κλήρου, στον οποίο όχι μόνο στηρίζεται αλλά και στηρίζει. Εν τέλει, βεβαιώνει ότι γνώμονας της πρότασής του ήταν «ἡ κατεπείγουσα ἀνάγκη τῶν χριστιανῶν ... καὶ οὐδένα ἄλλο ἀξιοκατάκριτον συμφέρον» και δηλώνει: «Καυχῶμαι δὲ ὅτι μήτε οἱ χριστιανοί, μηδὲ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος θέλει εὐρεθῇ ποτὲ εἰς δυσάρεστον θέσιν νὰ μὲ κατηγορήσῃ ὡς καπηλευόμενον τὴν πνευματικὴν ταύτην ὑπηρεσίαν μου». Ο Γεράσιμος είχε απόλυτη γνώση της πνευματικής υπηρεσίας του και γι' αυτό φαίνεται ότι τον απασχολεί σοβαρά η υστεροφημία του τόσο έναντι των χριστιανών όσο και έναντι της Συνόδου.

Επιπλέον, ο Γεράσιμος αιτείται (8 Αυγούστου) από τη Σύνοδο την έγκριση της χειροτονίας σε πρεσβύτερο των Δημήτριου Παπαδόπουλου και Γεώργιου Παπαλεξάνδρου – Κουτουμάνου «έγγάμους καὶ ἡλικωμένους ὄντας»²⁷⁶ στις περιοχές Πολιανῆς του Δήμου Αμφείας και Σίτσοβας του Δήμου Αλαγωνίας. Επισημαίνει: «Ἀμφότεροι ὅπως οὖν σωστὰ ἐμορφώθησαν, μάλιστα δὲ ὁ πρῶτος ἐντυχὼν πλησίον διδασκάλου» και πως υπάρχει «ἀνάγκη τῶν χριστιανῶν, διότι ἂν καὶ οἱ ἀναφερόμενοι τῶν Συνοικιῶν τῆς Πολιανῆς λέγουσιν ὅτι εἰσὶν οἰκογένεια διακόσια πεντήκοντα, ὑπάρχουσιν ὅμως πραγματικῶς τριακόσια ἐξήκοντα, ψυχὰι δὲ χίλια ἐξακόσιοι» η οποία ανάγκη καθιστά «δικαίαν αἰτησὶν τῶν χριστιανῶν». Η στήριξη του εγγάμου Κλήρου και η εκπαίδευσή του αποτελούν τις σημαντικότερες προτεραιότητες του Γεράσιμου, ο οποίος επιπλέον έχει ακριβή γνώση των αναγκών του ποιμνίου και ανταποκρίνεται καθηκόντως για την κάλυψή τους.

Στις 10 Δεκεμβρίου 1847 απέστειλε στη Σύνοδο την έγκριση της χειροτονίας σε πρεσβύτερο του Αποστόλου Κρουστούρη ως εφημερίου Ανδρούσης. Τονίζει ότι «Μετὰ ἐννεάμηνον ἀκριβῆ ἔρευναν τῆς διαγωγῆς καὶ ἱκανότητος τοῦ παρὰ τῶν κατοίκων τῆς κωμοπόλεως Ἀνδρούσης ... καὶ τῆς κοινῆς ἐκλογῆς καὶ θελήσεως τῶν κατοίκων» τον θεωρεῖ ἄξιο για να χειροτονηθεῖ πρεσβύτερος και να αναλάβει εφημεριακά καθήκοντα. Δεν παραθεωρεῖ ότι υπάρχει εκεί ηλικωμένος κληρικός, αλλά υποστηρίζει ότι «οἱ κάτοικοι τῆς Ἀνδρούσης ἔχουν ἀνάγκη καὶ ἐτέρου ἱερέως»²⁷⁷. Από τα παραπάνω κατανοούμε πόση βαρύτητα είχε η άποψη του λαού (ποιμνίου), αν κάποιος ιερέας ήταν επιθυμητός σε μια περιοχή αλλά και ότι έκρινε και ο λαός κατά πόσο θεωρεῖτο κάποιο πρόσωπο ἄξιο να ιερωθεῖ. Η αξία αυτή εστιάζεται στη διαγωγή και στην ικανότητα, για τη διαπίστωση των οποίων ήταν κατά τον Γεράσιμο αφενός πρόκριμα και αφετέρου επαρκές το χρονικό διάστημα των εννέα μηνών.

Στις 16 Ιανουαρίου 1848 υπέβαλε στη Σύνοδο δύο αιτήματα για να χειροτονηθούν κληρικοί. Στην πρώτη ζητά άδεια για τον Κωνσταντίνο Βαρελόπουλο για το χωριό Κουρτσάουσι και στο δεύτερο αναφέρει ότι το χωριό Αἰδίνι χρειάζεται ιερέα, επειδή ο υπάρχων λόγω γήρατος αδυνατεῖ να ανταπεξέλθει στα καθήκοντά του. Στο πρώτο έγγραφο επισυνάπτει την παλαιότερη αναφορά των χριστιανῶν επισημαίνοντας ότι η ικανοποίησή της «ὄχι μόνον δὲν θέλει φέρει οὐδὲν πρόσκομμα εἰς τοὺς δύο ἐνυπάρχοντας ἱερεῖς ὡς ἐτέρας οὔσης ἐνορίας, ἀλλὰ μᾶλλον θέλει καταπαύσει τὰ πάθη τῶν ἀνθρώπων ὑποπτευομένων ὅτι ὑπὸ ἰδιοτέλειαι οἱ ἱερεῖς κινούμενοι, παρεμποδίζουσι τὴν προχείρισιν τοῦ προτεινομένου»²⁷⁸, δηλ. όχι μόνον δεν θα βλάψει αλλά μάλλον θα ωφελήσει το ποῖμνιο. Φαίνεται ότι ο Γεράσιμος είχε κατανοήσει ότι για το προσωπικό τους συμφέρον αδικῶς συσπειρώθηκαν οι προηγούμενοι ιερεῖς κατά του νέου συναδέλφου τους. Στο δεύτερο εξηγεί στη Σύνοδο την αντικειμενική αδυναμία αναταπόκρισης του υπάρχοντα ιερέα «οὐδὲ τῆς οἰκίας του δύναται νὰ ἐξέλθῃ», με αποτέλεσμα «ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐορτῆς τῆς κοιμήσεως τοῦ ἀπελθόντος ἔτους μένουν οἱ χριστιανοὶ ἐστερημένοι ἱερατικῆς ὑπηρεσίας». Αναφέρει ότι ο προτεινόμενος υποψήφιος μαθαίνει «τὸ πρακτικὸν

²⁷⁶ Ορφανός, σσ. 53-54 (έγγρ. 8).

²⁷⁷ Ορφανός, σσ. 55-56 (έγγρ. 9).

²⁷⁸ Ορφανός, σσ. 57-60 (έγγρ. 10).

μέρος τῶν ἱερῶν τελετουργιῶν», που σημαίνει ὅτι δίνει βαρύτητα ὄχι μόνο στη θεωρία ἀλλὰ και στην πράξη, ἰδίως ὅταν δὲν ὑπάρχει ἄλλη δυνατότητα ἐκπαίδευσης, και ζητά ἀπὸ τὴ Σύνοδο νὰ τον ἐγκρίνει «ἵνα μὴ ἐπὶ πολὺ μένουν οἱ χρ(ιστιανοί) στερημένοι μονίμου ἱερέως». Διαπιστώνουμε ἄλλη μια περίπτωση ἀπουσίας, λόγω προχωρημένης ἡλικίας, ενεργοῦ ἱερέα και τῶν συνεπειῶν που υφίσταται τὸ ποίμνιο, τὸ ὁποῖο ἔχει ἓνα ἔτος σχεδὸν νὰ ἐκκλησιασιστεῖ. Ἡ βαρύτητα τοῦ γεγονότος αὐτοῦ μπορεῖ εὐκόλα νὰ διαπιστωθεῖ, ἀρκεῖ νὰ σκεφθεῖ κανεὶς ὅτι ἀπὸ τὴ γέννηση (βάπτισμα) μέχρι τὸν θάνατο (κηδεία) ἡ ζωὴ τοῦ πιστοῦ ἦταν συνυφασμένη με τὶς θρησκευτικὲς ἀνάγκες, δηλαδή με τὴν Ἐκκλησία (ἐκκλησιασμός, συμμετοχὴ στα μυστήρια).

Εξαιρετικὸ ενδιαφέρον παρουσιάζει τὸ ἀπὸ 17 Μαρτίου 1848 ἐγγράφο²⁷⁹ που ὁ Γεράσιμος ἀποστέλλει πρὸς τὴν Ἱερὰ Σύνοδο, στο ὁποῖο γίνεται λόγος γιὰ τὶς αἰτίες ἐλλείψεως ἐφημερίων στὴν Ἐπισκοπὴ Μεσσηνίας και γιὰ τὴ χειροτονία ἱερέα στα χωριά τοῦ Δήμου Ἀνδανείας Τσοροτὰ και Λυκούρεσι, και γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ τὸ ἀναδημοσιεύουμε:

«Πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τοῦ Β(ασιλείου) τῆς Ἑλλάδος

Ἄν ὄχι τὸ ἡμῖς, τὸ ἐν τρίτον τοῦ ὅλου τῶν χωρίων τῶν ὁποίων ἐπιτροπεύω ἐπαρχιῶν, στερεῖται Ἱερέων. Ὅχι διότι δὲν δύνανται νὰ θρέψωσιν ἓναν ἑκάτερον ἱερέα, ἀλλ' ὅτι οἱ κάτοικοι τούτων δὲν ἤξεύρωσιν γράμματα και οἱ ἐφημερεύοντες εἰς αὐτὰ τὰ χωρία ἱερεῖς δὲν ἀνέχονται νὰ εἰδῶσιν ἕτερον ἱερέα εἰς δύο ἢ τρία χωρία τῆς ἐφημερίας τῶν.

Πολλοὶ συναισθανόμενοι τὴν ἑλλειψίν ταύτην ἀπεφάσισαν νὰ συστήσωσιν εἰς τὰ χωρία τῶν ἰδιαιτέρους διδασκάλους διὰ νὰ ἀξιωθῶσι τοῦλάχιστον μετὰ δέκα ἔτη, νὰ ἔχωσιν ἱερεῖς.

Καὶ ὅμως τίς δύνανται νὰ πιστεύσῃ, ὅτι αὐτοὶ οἱ ἐφημερεύοντες αὐτοὺς ἱερεῖς τῶν, ῥαδιοργάνησαντες αὐτοὺς ἀπέβαλλον τοὺς διδασκάλους. Ὅθεν τοιοῦτοτρόπως, και οἱ χριστιανοὶ στεροῦνται ἱερέων και οἱ εὐρεθέντες ἱερεῖς μεταχειρίζονται αὐτοὺς ὡς ἀνδράποδα.

Παρατήρησα ὅτι μερικοὶ θέλοντες νὰ ἱερωθῶσι και μὴ δυνάμενοι νὰ τύχωσιν τοῦ βαθμοῦ τῆς ἱερωσύνης ἕκαστος εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ χωρίου, διὰ τὸ εἶναι ἓναν ἢ δύο ἱερεῖς, κατέφυγον εἰς τὴν ἀνάγκην τῶν μὴ ἐχόντων ἱερεῖς χωρίων, και ἀπατήσαντες τὰς κατὰ καιροὺς ἐκκλησιαστικὰς ἀρχάς. Καὶ δι' αὐτῶν τὴν Ἱερὰν Σύνοδον ἐπροχειρίσθησαν ἱερεῖς. Καὶ ὅμως, οἱ μὲν μείναντες ὀλίγον καιρὸν εἰς τὸ ὁποῖον ὑποσχέθησαν νὰ μείνωσι χωρίον, ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν, οἱ δέ, μετὰ τὴν προχείρισιν τῶν ἐπέστρεψαν καὶ νὰ εἰδῶσι τοὺς κατοίκους τῶν χωρίων ἐκείνων ἀλλ' αὐτομόλησαν εἰς τὰ ἴδια τῶν χωρίων, και διέμειναν ἐκεῖσε.

Μετὰ τῶν τοιούτων, τῶν μὴ ἐχόντων ἰδιαιτέρους ἱερεῖς ὑπάρχουν και τὰ ἀναφερόμενα ὀρεινὰ χωρία τοῦ Δήμου Ἀνδανείας Τσοροτὰ και Λυκούρεσι, τὸ μὲν πρῶτον ἐκ τριάκοντα και ἑπτὰ οἰκογενειῶν, τὸ δὲ δεύτερον ἐξ εἴκοσι και πέντε συγκείμενα. Καὶ ὅμως τρεῖς κατὰ καιροὺς ἐπροχειρίσθησαν ἱερεῖς διὰ τὰ χωρία ταῦτα πρὸ χρόνου, εἰς ἐκ τῆς ἐπαρχίας Μεγαλοπόλεως, εἰς ἐκ τῆς Γαράντσας και ἕτερος ἐκ τοῦ χωρίου Γλιάτα τοῦ Δήμου Ἀνδανείας, ὁ μὲν πρῶτος διέμεινε μῆνας, οἱ δὲ δεύτεροὶ οὐδὲ ἐπλησίασαν εἰς αὐτά.

Θεωρῶν τὴν ἀπάτην ταύτην, ἠναγκάσθην νὰ κοινοποιήσω, ὅτι ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἀπεφάσισεν, ὥστε ἐπ' οὐδεμίᾳ προφάσει ἢ περιστάσει, νὰ μὴν προχειρίσῃ τοῦ λοιποῦ πρεσβύτερον, δι' ἐνορίαν εἰς τὴν ὁποίαν ὁ προτεινόμενος δὲν εἶναι κάτοικος τῆς ἐνορίας ἐκείνης. Καὶ ἐπειδὴ δυσκόλως εἰμπορεῖ νὰ εὕρῃ τις ἓναν και μόνον νὰ ἤξεύρῃ γράμματα, εἰς τὰ τοιαῦτα χωρία, ἐξ ἀνάγκης καταφεύγουσι και εἰς ἐξ ἄλλων χωρίων παρουσιαζομένους διὰ τὸν βαθμὸν τῆς ἱερωσύνης.

Πρὸ ἐνὸς και ἐπέκεινα ἔτους ἀνέφερον πρὸς ἐμὲ οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων Τσοροτὰ και Λυκούρεσι προτείνοντες τὸν ἐκ χωρίου Γαράντσας ἀναφερόμενον Γεώργιον Γαλανόπουλον, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἦτο κάτοικος τοῦδε τοῦ χωρίου δὲν ἐδέχθη τὰς ἀναφορὰς τῶν. Ἐκτοτε ὅμως μετοικήσας εἰς τὰ χωρία ταῦτα ἐπώλησεν τὰ εἰς τὴν πατρίδα τοῦ ὀλίγα κτήματα, και ἀπεκατέστη εἰς τὴν ἐνορίαν ταύτην. Καὶ ἐπειδὴ οἱ κάτοικοι ὁμολογοῦσι τὴν μετανάστευσίν του, και ὁ ἴδιος ὑπόσχεται διὰ τῆς ἀναφορᾶς τοῦ τὴν ἐφ' ὅρου ζωῆς διαμονὴν τοῦ εἰς τὴν ἐνορίαν ταύτην, συνιστῶ τὰς ἀναφορὰς ταύτας πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον ἐξαιτούμενος τὴν ἐγκρίσιν, διὰ τὴν προχείρισίν του.

Μένω δὲ με ὅλην τὴν ὀφειλομένην εὐπείθειαν και τὸ προσῆκον σέβας.

ὑποκλινέστατος δοῦλος

²⁷⁹ Το ἐγγράφο φέρει ἀρ. πρωτ. 1340, διεκπ. 18 και δημοσιεύτηκε ἀπὸ τὸν Ορφανό, σσ. 61-44 (ἐγγρ. 11).

Πρόκειται για μια εξαιρετική επιστολή που σκοπό της έχει αφενός να εγκρίνει η Σύνοδος την προχείριση ιερέα, αλλά αφετέρου βρίσκει την ευκαιρία ο Γεράσιμος αφορμώμενος από αυτό το γεγονός να παρουσιάσει την τραγική κατάσταση που επικρατεί στην επαρχία του ως προς την έλλειψη ιερέων. Προφανώς έχει δυσφορήσει με όλα αυτά που συμβαίνουν και αισθάνεται την ανάγκη να το γνωστοποιήσει και στην Ιερά Σύνοδο. Οι καταστάσεις που αντιμετωπίζει ο Γεράσιμος είναι πραγματικά τραγικές, καθώς, οι άνθρωποι στα χωριά είναι κατά το πλείστον αγράμματοι, με αποτέλεσμα να υπάρχουν πολύ λίγες έως καθόλου υποψηφιότητες ιερέων. Πέραν όμως αυτού, που θα μπορούσε μπορεί να διορθωθεί, υπάρχει ένα μεγαλύτερο πρόβλημα· αυτό είναι η ζηλοφθονία και η εντύπωση κάποιων ιερέων πως τα χωριά που εξυπηρετούν είναι δικό τους “τσιφλίκι” και δεν ανέχονται άλλους στα πόδια τους. Αυτό οφείλεται στις απολαβές που έχουν από τους πιστούς (χρηματικές ή άλλες πληρωμές), που είναι σαφές δεν τους συμφέρει να μοιράζονται. Έτσι λοιπόν ραδιουργούν εναντίον των υποψήφιων κληρικών, αλλά και σε όποια προσπάθεια γίνεται για την κατάρτισή τους. Εκτός όμως από αυτά τα γεγονότα έχουμε και άλλο φαινόμενο. Πολύ υποψήφιοι ιερείς, επειδή δεν μπορούσαν να χειροτονηθούν στα δικά τους χωριά, υπόσχονται ότι θα διακονήσουν σε άλλα χωριά, όταν χειροτονηθούν. Αλλά οι περισσότεροι από αυτούς έμεναν για λίγο σε αυτά και μετά επέστρεφαν στο δικό τους χωριό, εγκαταλείποντας το χωριό στο οποίο αρχικά είχαν εγκατασταθεί, που έμενε και πάλι δίχως ιερέα.

Ο Γεράσιμος, προσπαθώντας να περιορίσει το φαινόμενο αυτό, αγανακτισμένος αναγκάζεται να γνωστοποιήσει ότι δήθεν με απόφαση της Συνόδου κανείς δεν μπορεί να προχειρισθεί ιερέας σε χωριό, εκτός από το δικό του. Αλλά και ο ίδιος γνωρίζει ότι αυτό που γράφει δεν ήταν εφικτό να εφαρμοσθεί, γιατί σε κάποια χωριά όλοι οι κάτοικοι ήταν αγράμματοι. Όπως καταλαβαίνουμε, η διοίκηση εκείνη την εποχή αποτελούσε πολύ δύσκολη υπόθεση και έπρεπε αυτός που την ασκούσε να έχει μόρφωση αλλά και εξυπνάδα, για να μπορέσει να ανταπεξέλθει στην πονηριά και απειθαρχία των ανθρώπων της εποχής. Άλλωστε, είναι γνωστό ότι το ελληνικό πνεύμα είναι ανήσυχο και δεν μπορεί εύκολα να εγκλωβιστεί σε μέτρα και περιορισμούς, παρά μόνον με τη μόρφωση μπορεί κάπως να οργανωθεί, η οποία όμως μόρφωση δυστυχώς την εποχή εκείνη υπήρχε σε λίγους. Και από αυτή την επιστολή καταλαβαίνουμε το πόσο άξιος ήταν ο Γεράσιμος. Τέλος, προκύπτει και το αισιόδοξο μήνυμα, εφόσον ότι κάποιος, από ό,τι φαίνεται με ειλικρινή αγάπη για τον Χριστό και τους συνανθρώπους τους αποφασίζει να μετακομίσει σε άλλο χωριό, μόνο και μόνο για να μην στερείται αυτό ιερέα.

Στις 17 Μαρτίου 1848 ο Γεράσιμος ζητά από τη Σύνοδο να εγκρίνει τη χειροτονία σε πρεσβύτερο του Στασινού Στασινόπουλου στα χωριά Κόρτσουλι (50 οικογένειες) και Γλιάτα (30 οικογένειες) του Δήμου Άριος. Εξηγεί πως αφενός ο υπάρχων ιερέας «διὰ τὸ ἀσθενὲς τῆς ἡλικίας» δεν μπορεί να εξυπηρετεί τις ανάγκες και των δύο χωριών και αφετέρου «διὰ τὴν εὐκολίαν τῶν χριστιανῶν, ὡς πρὸς τὰς θρησκευτικὰς τῶν ἀνάγκας, καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἱεροτελετουργίαν τῆς θείας μυσταγωγίας» ομολογεί «δὲν εἶναι δίκαιον, νομίζω, τριάκοντα οἰκογένειαι νὰ ἀναγκάζονται νὰ μεταβαίνωσιν εἰς ἄλλον χωρίον νὰ ἐκκλησιάζωνται, δι’ ἑλλειψιν ἰδίου ιερέως»²⁸⁰. Το αίτημά του συνδυάζει επομένως δύο επιχειρήματα ομολογουμένως πειστικά, πέραν βεβαίως του αυτονόητου πρωταρχικού ενδιαφέροντός του για την εξυπηρέτηση του ποιμνίου σε κάθε χωριό χωριστά, χωρίς διακρίσεις. Αυτό ακριβώς καταδεικνύει τη διοικητική ικανότητά που είχε αλλά και την ευαισθησία και τη δικαιοσύνη με την οποία αντιμετωπίζει τα αιτήματα των χριστιανών της επαρχίας, της οποίας αφουγκραζόταν τις ανάγκες.

Στις 16 Ιουνίου 1848 ο Γεράσιμος στέλνει επιστολή²⁸¹ στη Σύνοδο που αφορά στον εύλογο χρόνο δοκιμασίας όσων προσέρχονται για χειροτονία και αίτημα για τη χειροτονία ιερέα στο χωριό Σαρατσά του Δήμου Κολλωνίδων. Εισαγωγικά διαβεβαιώνει ότι βελτιώθηκε η κατάσταση των υπάρχοντων πρεσβυτέρων. Κατόπιν, επισημαίνει τη μεγάλη έλλειψη στην επαρχία Πυλίας προσερχομένων στον βαθμό του πρεσβυτέρου και στο πλαίσιο αυτό διαβιβάζει το σχετικό έγγραφο του

²⁸⁰ Ορφανός, σσ. 65-66 (έγγρ. 12).

²⁸¹ Ορφανός, σσ. 67-69 (έγγρ. 13).

δημάρχου και την αναφορά των κατοίκων για τη χειροτονία προτεινομένου, για τον οποίο εξ αρχής εξηγεί ότι δεν γνωρίζει προσωπικά. Εκείνο που συνάγεται από το έγγραφο είναι ότι ο Γεράσιμος μελετούσε με μεγάλη προσοχή κάθε προτεινόμενο να χειροτονηθεί και σε κάθε περίπτωση δεν βιαζόταν να απαντήσει αλλά κατά την προβλεπόμενη διαδικασία άφηνε ικανό χρονικό διάστημα να παρέλθει από το ένα στάδιο στο άλλο «διὰ νὰ κάμω αὐτοὺς (ενν. τους υποψηφίους) ἐπιμελεστέρους καὶ ἐγκρατεστέρους» και καταλήγει: «Ἐὰν ὅθεν εὖρω καὶ τὸν προτεινόμενον ἄξιον τοῦ βαθμοῦ τῆς ἱερωσύνης πραγματοποιῶ τὴν ἔγκρισιν τῆς ἱερωσύνης, εἶδεμὴ ἀναβάλλω αὐτὴν ὡς τὰς ἄλλας, διὰ νὰ μὴ κατηγοροῦμαι ὡς ἐμπαίκτης τοῦ ὑψηλοῦ βαθμοῦ τῆς Ἱερωσύνης». Αβίαστα συνάγεται ότι ο Γεράσιμος ήταν πολύ προσεκτικός στην επιλογή κληρικών, στις προτάσεις δημάρχων και στις αναφορές κατοίκων. Θεωρούσε τον βαθμό του πρεσβυτέρου υψηλό βαθμό της ιερωσύνης, τον οποίο σε καμία περίπτωση δεν ήθελε να κατηγορηθεί ότι ενέπαιζε. Ευθέως επίσης δηλώνει ότι και άλλες φορές ανέβαλε εγκρίσεις της ιερωσύνης, καταδεικνύοντας τη σοβαρότητα με την οποία αντιμετώπιζε το ζήτημα αυτό.

Άλλο ένα θέμα αποτελεί το αίτημα για προχείριση μοναχού σε πρεσβύτερο, σύμφωνα με την παρακάτω επιστολή: «Πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον κ.τ.λ.. Ἡ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Μεσσηνίας Ἱερὰ μονὴ τοῦ Μαρδακίου, διαιρουμένη εἰς δύο, Μερδίκι καὶ Γαρδίκι, ἔχει εὐαρίθμους Ἱερεῖς καὶ ἐπεὶδὴ τὸ συμβούλιον τῆς μονῆς ταύτης ἐξελέξατο τὸν ἐκ νεαρᾶς αὐτοῦ ἡλικίας ἀφιερωθέντα εἰς τὴν μονὴν ταύτην Νικηφόρον μοναχόν, Πρῶτον, ἐξαιτοῦμαι καγὼ τὴν ἔγκρισιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, διὰ τὴν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ πρεσβυτέρου προχείρισιν τοῦ προτεινομένου, ἐξ αὐτῆς ὅτι ἡ τῆς Ἱερομον. μένω μὲ ὅλον τὸ ὑποκλινόμενον σέβας. ὁ Ἀρχ. Τοποτ. Καλαμῶν ... Γ. Παγώνης»²⁸².

Αυθημερόν ο Γεράσιμος στέλνει στη Σύνοδο και το αίτημα για αντικατάσταση, λόγω προχωρημένης ηλικίας, ιερέως: Πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον κ.τ.λ.. Ὁ ἐν τῷ χωρίῳ Αβίας πρεσβύτερος καὶ οἰκονόμος φθάσας εἰς βαθὺ γῆρας ἀπεκατέστη ὅλως ἀνίκανος, διὰ τὴν Ἱεροδιακονίαν τοῦδε τοῦ χωρίου, διότι οὐδὲ τῆς οἰκίας του δέον νὰ ἐξέλθῃ, ὥστε ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐορτῆς τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου τοῦ ἐπελθόντος ἔτους, μένουσιν οἱ χριστιανοὶ ἐστερημένοι ἱερατικῶς ὑπηρεσίας. Ὁ προτεινόμενος παρὰ τῶν ἐνοριτῶν τοῦδε τοῦ χωρίου, μένει ἔκτοτε εἰς τοὺς πλησιοχώρους Ἱερεῖς διδασκόμενος τὸ πρακτικὸν μέρος τῶν Ἱερῶν Τελετουργιῶν. Διὰ τοῦτο κατὰ τὴν αἴτησιν τῶν χριστιανῶν ἐξαιτοῦμαι καγὼ τὴν ἔγκρισιν τῆς «Ἱερᾶς Συνόδου, ἵνα μὴ ἐπὶ πολὺ μένω. Μένω δὲ ὑποκλινόμενος δοῦλος. Ὁ Ἀρχ. Τοποτ. Καλαμῶν Γ. Παγώνης»²⁸³.

iii. Σύσταση για παράνομη έκδοση άδειας γάμου (1845)

Στις 13 Φεβρουαρίου 1845 ο Γεράσιμος στέλνει στον αρχιερατικὸν ἐπίτροπο του Δήμου Παμίσου, Οικονόμο Ηλία, επιστολή (σε συνέχεια της αλληλογραφίας που είχαν) για μια πλαστή άδεια γάμου, στην οποία τού επισημαίνει τους λόγους που θα «ἔπρεπε νὰ τὸ ἀναφέρῃς πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον»²⁸⁴. Στο έγγραφο φαίνεται να συντρέχει η περίπτωση έκδοσης ελλιπούς και εσφαλμένα συμπληρωμένου πιστοποιητικού, που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ο ιερέας εν γνώσει ή εν αγνοία του δεν έκανε σωστά το έργο του και για τον λόγο αυτό ορθώς επιπλήττεται.

iv. Εγκύκλιος για αποστολή καταλόγων γεννήσεων και θανάτων (1845)

²⁸² IAMM, αρ. πρωτ. 1453, αρ. αίτ. 96, εν Αθήναις την 19^η Ιουνίου 1848 (χφ. 7α₁).

²⁸³ IAMM, αρ. πρωτ. 1454, αρ. αίτ. 97, εν Αθήναις την 19^η Ιουνίου 1848 (χφ. 7α₂).

²⁸⁴ Ορφανός, σσ. 41-42 (έγγρ. 3).

Στις 27 Μαρτίου 1845 ο Γεράσιμος απηύθυνε εγκύκλιο προς τους αρχιερατικούς επιτρόπους να αποστείλουν οι εφημέριοι τους καταλόγους των γεννήσεων και των θανάτων των κατοίκων της περιφέρειας τους καθώς «πολλοὶ τῶν ἱερέων ἀμελοῦντες δὲν πέμπουσιν, πρὸς ἡμᾶς καὶ δι' ἡμῶν, πρὸς τὰς Δημοτικὰς Ἀρχὰς ἐν τῷ τέλει ἐκάστου μηνὸς τὰς γεννήσεις καὶ θανάτους τῆς ἐνορίας τῶν... διὰ νὰ μὴ προκύπτῃ βραδύτης εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τούτων»²⁸⁵. Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι οι ιερείς της επαρχίας δεν έδιναν ιδιαίτερη βαρύτητα στα γραφειοκρατικά θέματα - καθήκοντά τους. Δεν είχε αναπτυχθεί ακόμα η νοοτροπία της οργάνωσης - μεθοδολογίας και της σπουδαιότητας διατήρησης ενός αρχείου. Σε αυτό πρέπει βεβαίως να ληφθεί υπόψη ότι οι κληρικοί τις εποχές εκείνης, εκτός από την εκτέλεση του εκκλησιαστικού τους λειτουργήματος, εργάζονταν ως αγρότες, κτηνοτρόφοι κ.τ.λ., για να συντηρούν τις οικογένειές τους. Επιπλέον, πέραν της ελλείψεως του χρόνου για τη χειρόγραφη καταγραφή - καταχώριση στα οικεία βιβλία, είναι γεγονός πως δεν υπήρχε η ευχέρεια για την κατάλληλη κατάρτιση αφενός για να κατανοήσουν την αναγκαιότητα και αφετέρου για εφαρμογή της. Βεβαίως, τα παραπάνω αιτιολογούν αλλά δεν δικαιολογούν την αμέλεια των κληρικών, η οποία ομολογουμένως έπληξε την ιστορία είτε διότι δεν καταγράφηκαν και δεν δημιουργήθηκαν, είτε διότι δεν διασώθηκαν αρχεία τέτοιου είδους. Την αμέλεια αυτή σε κάθε περίπτωση είναι που επιπλήττει ορθώς ο Γεράσιμος ως προϊστάμενος του Κλήρου.

v. Έκδοση συνοδικών επιτιμίων

α) Περί δενδροκοπίας και ζωοκλοπίας (1844)

Στις 29 Νοεμβρίου 1844 ο Γεράσιμος αιτείται²⁸⁶ από την Ιερά Σύνοδο έκδοση αφοριστικού επιτίμιου, προκειμένου να περισταλεί στη Μεσσηνία η δενδροκοπία και η ζωοκλοπία. Περιγράφει συνοπτικά την κατάσταση που επικρατεί «Χιλιάδες, Ἱερὰ Σύνοδος καρποφόρα δένδρα..., ὥστε δὲν παρέρχεται νύξ καὶ νὰ μὴν ἀκολουθήσῃ τοιοῦτον τρομερὸν κακούργημα», με συνέπεια «Πολλοὶ ἐκ πολλῶν μερῶν τῆς Μεσσηνίας προσῆλθον εἰς τὴν τοποτηρηθειάν ζητοῦντες ἀφοριστικὰ ἔγγραφα κατὰ τῶν κακούργων τούτων, καὶ τῶν γνωριζόντων αὐτοὺς καὶ μὴ μαρτυρούντων, ἀλλὰ ἀποποιούμενος τὴν ἔκδοσιν τοιούτων ἐγγράφων, ἐπαρηγόρησα αὐτοὺς ὅτι ἡ Ἱερὰ Σύνοδος θέλει λάβει πρόνοιαν διὰ τὴν κατάπαυσιν τοῦ κακοῦ τούτου». Ως εκ τούτου, ζητά να εκδοθούν γρήγορα συνοδικά αφοριστικά επιτίμια. Η αιτιολογία που θα μπορούσε ίσως να δοθεί στο φαινόμενο αυτό είναι η απαιδευσία των ανθρώπων σε συνδυασμό με το κακώς εννοούμενο και σε κάθε περίπτωση βραχυπρόθεσμο δήθεν «κέρδος» τους, που εδράζεται στη χαμηλή ηθική στάθμη τους. Η έκδοση επιτιμίων επιδιώκεται με την ελπίδα ότι αυτά θα μπορούσαν να συμβάλουν στη συμμόρφωσή τους και εν τέλει στον περιορισμό της παράλογης αυτής συμπεριφοράς: «διότι ἂν οἱ πολιτικοὶ Νόμοι τιμωρῶσι τὰς πράξεις, ἢ πνευματικὴ σύστασις καὶ ἀπειλὴ διευθύνει τὰς συνειδήσεις τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀποτρέπονται αὐτοὶ ἀπὸ τὴν κακίαν». Ενδεικτικά επικαλούμαστε τη συνήθεια των χριστιανών να ζητούν την έκδοση συνοδικών επιτιμίων, σύμφωνα με τα από 16 Ιανουαρίου και 9 Ιουνίου 1845 έγγραφα²⁸⁷ του Γερασίμου, ο οποίος τα διαβιβάζει στη Σύνοδο, αλλά και το από 19 Ιανουαρίου 1848 έγγραφο²⁸⁸, του Γερασίμου επίσης προς τη Σύνοδο, στο οποίο αναφέρεται ότι μετά την έκδοση του επιτίμιου «ἀπεδείχθη ὅτι πολλὰ κλοπιμαῖα ἐπεστράφησαν καὶ αἱ καταδιώξεις ἐμετριάσθησαν».

β) Εναντίον εμπρηστών δασών (1845)

²⁸⁵ Ορφανός, σσ. 43-46 (έγγρ. 4).

²⁸⁶ Ορφανός, σσ. 97-98 (έγγρ. 1).

²⁸⁷ Ορφανός, σσ. 101-102 (έγγρ. 2-3).

²⁸⁸ Ορφανός, σσ. 102-103 (έγγρ. 4).

Στις 19 Απριλίου 1845 κοινοποιεί στους κληρικούς της επαρχίας του εγκύκλιο της Ιεράς Συνόδου συνοδευόμενη από το σχετικό εκκλησιαστικό επιτίμιο εναντίον των εμπρηστών των δασών, προκειμένου να αναγνωσθεί στις εκκλησίες. Στην εγκύκλιο σημειώνεται ότι «ἐνῶ εἰς ἄλλα κράτη, καὶ τὸ δημόσιον καὶ οἱ ἰδιοκτῆτες καλλιεργοῦσι τὰ τοιαῦτα δάση, διότι ἔχουσι ἐξ αὐτῶν τὸ μεγαλύτερον εἰσόδημα, εἰς μόνην τὴν Ἑλλάδα δὲν γνωρίζουσι οἱ ἄνθρωποι νὰ ἐκτιμῶσι τὸν τοιοῦτον πλοῦτον, ἀλλ' ἄσυστόλως καὶ ἄσυνειδήτως κατακαίουσι αὐτά». Καταληκτικά επισημαίνεται: «Ὅφείτε δὲ καὶ ὑμεῖς οἱ Ἱερεῖς, καὶ μάλιστα οἱ Πνευματικοὶ Πατέρες νὰ συμβουλευσθε τοὺς χριστιανούς, εἰς τὸ νὰ ἀπέχωσι τοῦ λοιποῦ ἀπὸ τοῦ τοιούτου κακοῦ, παριστάνοντες εἰς αὐτοὺς ὁποῖαν μεγάλην ἁμαρτίαν πράττουσι».

Το θέμα αυτό θα απασχολήσει και αργότερα την Ιερά Σύνοδο, όταν ο Γεράσιμος θα είναι πλέον Αρχιεπίσκοπος Αργολίδος και μάλιστα θα συμμετάσχει ως συνοδικός στην έκδοση της μεταγενέστερης εγκυκλίου.

Σύμφωνα με το δημοσίευμα²⁸⁹ «Αφορισμός κατά των εμπρηστών των δασών» του Ελευθερίου Σκιαδά ο Γεράσιμος Παγώνης ως Αρχιεπίσκοπος Αργολίδος συνυπέγραψε²⁹⁰ υπό την ιδιότητα του μέλους της Ιεράς Συνόδου εκκλησιαστικό επιτίμιο, εν προκειμένου αφορισμό²⁹¹, κατά των εμπρηστών των δασών. Ο αφορισμός εκδόθηκε το 1862, κυκλοφόρησε τον Ιούλιο και αναγνώστηκε στους ναούς από τους ιερείς επί τρεις Κυριακές. Σημειώνεται ότι επιτιμώνται όχι μόνο οι εμπρηστές «αλλά και εκείνοι που τυχόν τους προέτρεπαν ή τους γνώριζαν και δεν τους μαρτυρούσαν θα ήταν "αφωρισμένοι, κατηραμένοι και ασυγχώρητοι και μετά θάνατον ἄλυτοι"», όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται.

Ἡδη, ἡ Εκκλησία εἶχε εντοπίσει ἀπὸ τότε τὸ πρόβλημα παραβίασης τῆς φύσης (σήμερα ονομάζεται οικολογικό) και εφιστούσε με κάθε τρόπο (προληπτικά ή κατασταλτικά) την προσοχή. Ενδεχομένως, δεν είχαν συνειδητοποιηθεί το μέγεθος και το εύρος των τραγικών συνεπειών που απορρέουν ἀπὸ αὐτό, που ζούμε ἐν πολλοίς στίς μέρες μας.

γ) Έκδοση επιτίμιου για κλοπιμαία (1848)

Στις 19 Ιουνίου του 1848 ο Γεράσιμος στέλνει προς την Ιερά Σύνοδο έγγραφο ζητώντας την έκδοση επιτίμιου για διάφορα κλοπιμαία που εν τέλει επιστράφηκαν. Το περιεχόμενό του αναφέρει: «Πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον κ.τ.λ.. Ἐπισυνάπτω ἀναφορὰν τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Λαμπροπούλου καὶ Ἡλιοῦ ...ν.α, ἐκ τοῦ Δήμου Βουφρέσου τῆς ἐπαρχίας ...ουλίας, ἀναμένων τὴν ἔκδοσιν μοναδικοῦ ἐπιτίμιου. Καὶ ἐπεὶ διὰ τοῦ μέσου τούτου ἀπεδείχθη, ὅτι καὶ πολλὰ κλοπιμαῖα ἐπεστράφησαν καὶ ἐκ καταδιώξεως ἐξευρέσθησαν, ἐξαιτοῦμαι τὴν ἔκδοσιν τοῦ Συνοδικοῦ τούτου ἐπιτίμιου κατὰ τὴν αἴτησιν αὐτοῦ. ὑπόσημειοῦμαι ὑποκλινόμενος δοῦλος. ὁ Ἀρχ. Τοποτ. Καλαμῶν ... Γ. Παγώνης»²⁹².

β. Περί Ιερών Ναών

ι. Εγκαίνια Ναού (1845)

²⁸⁹ <https://mikros-romios.gr/3141/>.

²⁹⁰ Τα ἄλλα μέλη ἦταν οἱ Μητροπολίτες Αθηνῶν καὶ Πρόεδρος τῆς Ιεράς Συνόδου Θεόφιλος, Φθιώτιδος Καλλίνικος Καστόρχης, Χαλκίδος Καλλίνικος καὶ Μαντινείας καὶ Κυνουρίας Θεοφάνης ὁ Σιατιστεύς. Κατὰ τὸν συγγραφέα τοῦ δημοσιεύματος, ὁ ὁποῖος σχολιάζει με σκαμπτικό τρόπο τὸ περιεχόμενο τοῦ αφορισμοῦ: «Πρόκειται γιὰ μιὰ ἀγνωστὴ πτυχὴ τῆς σύγχρονης ιστορίας μας, που ἀποκαλύπτει τίς σχέσεις τῆς Εκκλησίας με τὸ περιβάλλον ἀλλὰ καὶ τὸν τρόπο που ἀντιδρούσαν στὰ μεγάλα προβλήματα μπαρουτοκαπνισμένοι Ιεράρχες», ἀφού «καὶ οἱ πέντε εἶχαν ενεργὸ ρόλο στὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1821».

²⁹¹ Ενδιαφέρουσες ἀπόψεις γιὰ υπερβολές καὶ καταχρήσεις σχετικὰ με τὴν ἔκδοση αφορισμῶν (με ἀφορμὴ ἔκδοση αφορισμοῦ γιὰ δεινδροκοπία καὶ ζωοκτονία), ἀναπτύσσει ὁ Οἰκονόμος, *Τὰ σωζόμενα Β'*, σ. 379.

²⁹² ΙΑΜΜ, ἀρ. πρωτ. 1452, ἀρ. αἰτ. 95, ἐν Αθήναις τὴν 19^η Ιουνίου 1848 (χφ. 7β).

Στις 9 Ιανουαρίου 1845 στέλνει επιστολή²⁹³ στη Σύνοδο για τον εγκαινιασμό Ιερού Ναού στα χωριά Ρωμανού και Πετροχώρη. Γράφει: «δὲν ἔγραψα πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Τριφυλίας περὶ τοῦ ἐγκαινιασμοῦ τῆς νεοκτίστου ἐκκλησίας» καθώς «ἔγραψα πρὸς τὸν ἐπισκοπικὸν ἐπίτροπον τοῦ Δήμου τούτου κ. Ἰωάννην Σακελλάριον,... ἀλλὰ ἔλαβον ἀπάντησιν ὅτι θέλει ἔλθῃ εἰς συνάντησίν μου καὶ θέλει μοι δώσῃ προφορικῶς, τὰς ὁποίας ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ζητεῖ πληροφορίας». Παρόλα αυτά αναφέρει: «Πληροφοροῦμαι ὅμως παρὰ πολλῶν καὶ μάλιστα παρὰ τοῦ ἱεροδιακόνου τοῦ μακαρίτου Μεσσήνης, ὅτι ἡ Ἐκκλησία αὐτὴ ὑπῆρχεν ἀρχῇθεν, τὴν ὁποίαν ἔκαυσαν οἱ Ἄραβες καὶ ἐγκρήμνισαν τὰ τεῖχη αὐτῆς, καὶ ὥς ἐκ τούτου οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων τούτων δὲν ἐζήτησαν προηγουμένως τὴν ἄδειαν τῆς ἀνοικοδομῆς». Στη συνέχεια αναπτύσσει για ποιους λόγους ο ναός είναι χρήσιμο να εγκαινιαστεί: «Εὐρίσκεται δὲ ἐν τῷ μέσῳ τῶν δύο χωρίων καὶ {.....} αὐτῷ εἶναι κατάλληλος διὰ νὰ συνεορτάζουσιν οἱ (χριστιαν)νοὶ καὶ τῶν δύο χωρίων ἑνὸς καὶ μόνου ὑπάρχοντος ἱερέως καὶ εἰς τὰ δύο χωρία». Από το έγγραφο πληροφοροῦμαστε ὅτι τον εγκαινιασμό ἔκανε ο ἐπίσκοπος Τριφυλίας ἀλλὰ καὶ το πόσο σημαντικός εἶναι αὐτός ο ναός μεταξύ των δύο χωρίων, ὅπου λόγω της ἑλλειψης ἱερέων εἶναι ἀπαραίτητη ἡ κοινὴ χρῆση του.

ii. Πρόταση για ανοικοδόμηση του Μητροπολιτικού Ναού Καλαμών (1849)

Στις 29 Μαΐου 1849 ἀπαντᾷ²⁹⁴ στον Δήμαρχο Καλαμάτας προτείνοντας τρία σημεία της πόλης ὡς κατάλληλα για τὴν ἀνοικοδόμηση του κεντρικοῦ Ναοῦ της πόλης: «ἀναγκαιοῦντος τὰ μάλιστα διὰ τὰς ἐπετεῖους ἐθνικὰς καὶ Βασιλικὰς ἐορτὰς καὶ λοιπὰς κοινὰς τῆς πόλεως Ἱεροτελεστίας». Προσδιορίζει τα τρία σημεία ὡς εξής: «α) Τὴν περιοχὴν τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου ὡς καταλληλοτέραν συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν οἰκίων καὶ οἰκοπέδων..., β) Τὴν περιοχὴν τοῦ καταστήματος τῆς Μητροπόλεως, τῆς ποτὲ ἑλληνικῆς σχολῆς καὶ τοῦ Ἱεροῦ {....} Ναοῦ τῶν Εἰσοδίων, καὶ γ) τὸ ἄνωθεν τοῦ {....} γήπεδον τοῦ ἐκ Μικρομάνης Βέργης». Τελικὰ, ο Ναός της Υπαπαντῆς ἀνοικοδομήθηκε στο σημεῖο β).

γ. Μοναστηριακά

i. Ἱερὰ Μονὴ Χρυσοκελλαριάς (1844)

Μία ἀπὸ τις ἐκκλησιαστικὲς υποθέσεις που διεξήλθε ὡς ἀρχιερατικὸς τοποτηρητὴς Μεσσηνίας ἀφορὰ σε καταγγελίες για τὴν Ἱερὰ Μονὴ Χρυσοκελλαριάς, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴν ἐκθεση που συνέταξε καὶ υπέβαλε²⁹⁵ στὴν Ἱερὰ Σύνοδο, κατόπιν αἰτήματός της²⁹⁶, παρέχοντας σαφὴ καὶ ἀκριβὴ εἰκόνα τῆς διοικητικῆς, οικονομικῆς καὶ διαχειριστικῆς καταστάσεως τῆς Μονῆς. Σημειώνεται ὅτι ἡ ἀνασυγκρότηση καὶ ἡ ἀνάδειξη τῆς Μονῆς σε διατηρητέα συνέφερε τὸν ἐπίσκοπο Μεσσηνίας Ἰωσήφ, ἐπειδὴ βρισκόταν στα ὅρια τῆς ἐπαρχίας του. Για τὴν ὑπὸ τὸν Παρθένιο Δρίνη (εἰσήλθε στὴ μονὴ τὸ 1844) ἀδελφότητα τῆς Μονῆς, ο Γεράσιμος ἀναφέρει: «Ἡ παρουσία τῆς ἀδελφότητος αὐτῆς, χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ Ἀρχιερατικοῦ Τοποτηρητοῦ, ὡς λίαν ἐπωφελὴς καὶ ἐπαγωγὸς τῶν συμφερόντων τῆς Μονῆς, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἐκ τῆς συστηματικῆς καὶ τῆς συνεχοῦς ἐργασίας των καὶ τοῦ ἐνθέου ζήλου των πολλὰ ἔργα ἐδημιούργησαν ἐν τῇ Μονῇ, ἔργα τὰ ὁποῖα δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ

²⁹³ Ορφανός, σσ. 127-128 (ἐγγρ. 1).

²⁹⁴ Ορφανός, σσ. 129-131 (ἐγγρ. 2).

²⁹⁵ Ἡ ἐπτασέλιδη χειρόγραφη ἀναφορά του (αρ. πρωτ. 2503) υπεβλήθη στὶς 16 Ἀπριλίου 1851· πρβλ. Χρυσόστομος, *Ἱερὰ*, σ. 216· Βορβίλας, σσ. 181-182.

²⁹⁶ Ἐγγραφο αρ. πρωτ. 582/15 Μαρτίου 1851· πρβλ. Βορβίλας, σσ. 181-182.

πραγματοποίησι ἀκόμα καὶ μιὰ μεγάλη καὶ οἰκονομικῶς ἀνθηρὰ Μονή ... τὸ μόνον μειονέκτημά του, κατὰ τὸν π. Γεράσιμον, ἦτο ὅτι ἔρρεπε πρὸς τὰς δοξασίας τοῦ Θεοφίλου Καΐρη περὶ Θεοσεβείας»²⁹⁷. Ἐν τέλει, ἡ γνώμη του γιὰ διατήρησι καὶ ἐνίσχυσι τῆς μονῆς με τοὺς ἱερεῖς τῆς Κορώνης καὶ τὴν προσάρτησι σε αὐτὴ ὡς μετοχίου τοῦ διαλυμένου μονυδρίου τῆς Παναγίας Γρυβιτσιανῆς, δὲν εἰσακούστηκε, ἀφοῦ ἡ Μονὴ Χρυσοκελλαριάς, κατ' εἰσήγησι τοῦ Νομάρχῃ Μεσσηνίας, ὑπῆχθη ὡς μετόχιον ἀπὸ το 1855 στὴ Μονὴ Βουλκάνου²⁹⁸.

ii. Ἱερὰ Μονὴ Μαρδακίου (1845)

Στις 23 Μαΐου 1845 με ἐπιστολὴ πρὸς τὴν Ἱερὰ Σύνοδο ἐξηγεῖ τοὺς λόγους γιὰ τοὺς οὐσίους πρέπει νὰ γίνῃ δεκτὸ τὸ αἶτημα τοῦ Συμβουλίου τῆς Μονῆς (εἶχε ἀλλάξει ἡ σύνθεσί του) γιὰ τὴν ἐκποίησι γαιῶν τῆς. Οἱ δύο σοβαροὶ λόγοι εἶναι «ἡ μεγίστη ἔλλειψις πάντων τῶν ἀπολύτων ἀναγκαιῶν, καὶ ἂφ' ἑτέρου τὸ εὐρεθὲν παλαιὸν ὀφειλόμενον χρῆος τῆς μονῆς» καὶ σε αὐτοὺς προστίθεται «κάποια ἐτησίως βοήθεια ἐκ τῶν προσόδων τῆς Μονῆς εἰς τὴν σύστασιν Δημοτικοῦ Σχολείου εἰς τοὺς Δήμους Ἀλαγωνίας καὶ Ἀμφείας»²⁹⁹. Εἶναι σαφές πὺς τα μοναστήρια ὀφείλαν νὰ λάβουν ἀδεία ἀπὸ τὴ Σύνοδο γιὰ νὰ προβοῦν σε δικαιοπραξίες σχετικὰ με τὴν ἐκποίησι τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας τοὺς. Συμπεραίνεται ἀκόμη ὅτι πολλὰ μοναστήρια ἀντιμετώπιζαν οἰκονομικὰ προβλήματα καὶ γι' αὐτὸ χρεώνονταν σε διαφόρους, ἀλλὰ ἡ ἐνδειὰ τοὺς δὲν τα ἐμπόδιζε νὰ πραγματοποιοῦν κοινωνικὸ ἔργο, τὸ οὐοῖο θεωροῦσαν ἐξίσου ἱερὸ, ὅπως τὸ ἐκπαιδευτικὸ γιὰ τὸ κοινὸ συμφέρον. Τέλος, ἀξιοσημεῖωτη εἶναι ἡ προσέγγισι τῶν δυσχερειῶν τῆς Μονῆς ἀπὸ τὸν Γεράσιμο· θα μπορούσε νὰ πει κανεῖς ὅτι μεριμνὰ ὀρθολογιστικὰ ἀλλὰ καὶ με λεπτότητα σαν νὰ ἦταν δικά του τα προβλήματα τῆς Μονῆς.

Αὐθημερόν (23 Μαΐου 1845) ὁ Γεράσιμος διαβιβάζει στὴ Σύνοδο τὸ αἶτημα τῆς Μονῆς γιὰ τὴν ἐκδοσι ἐπιτιμίου «κατὰ τῶν κατὰ διαφόρους καιροὺς ἀρπασάντων κινητὰ πρᾶγματα καὶ χρήματα, καὶ κατακρατησάντων κτήματα καὶ ὀροθεσία καὶ κατακρατούντων αὐτὰ μέχρι τοῦδε, καὶ κατὰ τῶν γνωρίζοντων αὐτὰ καὶ μὴ βουλομένων μαρτυρῆσαι». Ἐπισημαίνει ὅτι «Ἡ αἴτησις αὕτη εἶναι δικαία... διότι, οὐδὲ λίθος ἔμεινεν εἰς τὴν μονήν, καὶ ἡ κατάστασις αὐτῆς εἶναι τῷ ὄντι οἰκτρά»³⁰⁰. Πέραν τῆς τραγικῆς οἰκονομικῆς κατάστασις τῆς Μονῆς καὶ τῶν αἰτίων πὺς τὴν οδήγησαν σε αὐτὴ, παρατηροῦμε τὴ διαχρονικὴ ἐκμετάλλευσι ἀπὸ ἀδιάντροπους ἀκόμη καὶ τῆς περιουσίας ἐνός Μοναστηρίου.

iii. Ἀντιμετώπισι περιπτώσις ἀγυρτείας μοναχοῦ (1846)

Τὴν 1^η Φεβρουαρίου 1846 ὁ Γεράσιμος στέλνει στὴ Σύνοδο ἐπιστολὴ³⁰¹ σχετικὰ με ἀγυρτεία μοναχοῦ στὴν Ἐπισκοπὴ Μεσσήνης. Τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς ἔχει ὡς εξῆς:

«Πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον κ.τ.λ.

Χθές μοι ἐπαρρησιάσθη μοναχός τις ἐπαίτης ἐκ τῆς κατὰ τὸ ἀγιώνυμον ὄρος Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος ῥώσσικοῦ ἐπιλεγομένου φέρων ἐπίσημον ἔγγραφον τῆς μονῆς περὶ βοηθείας ἔνεκα οἰκοδομῆς νοσοκομείου εἰς τὴν μονὴν ταύτην.

²⁹⁷ Βορβίλας, σ. 186.

²⁹⁸ Ολόκληρη τὴν ἐκθεσι δημοσιεύει ὁ Βορβίλας, σσ. 181-191 καὶ τὴν ἀναδημοσιεύει ὁ Χρυσόστομος Θέμελης, *Ἡ Ἱερὰ*, σσ. 216-220.

²⁹⁹ Ορφανός, σσ. 73-74 (ἐγγρ. 1).

³⁰⁰ Ορφανός, σσ. 75-76 (ἐγγρ. 2).

³⁰¹ Ορφανός, σσ. 79-83 (ἐγγρ. 4 ἀρ. πρωτ. 500, ἀρ. διεκπ. 42).

Τὴν ἀργυρείαν ταύτην παρημπόδισα, καίτοι παρακαλούμενος παρὰ πολλῶν φιλεημόνων, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν.

Σπεύδω ὅθεν κατὰ χρέος νὰ ἀναφέρω πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον ὅτι ἡ ἀργυρεία αὕτη ἤρξατο πάλιν ἐνεργῆσθαι οὐ μόνον ἐκ τοῦ ἐκτὸς τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους ἀλλὰ, καὶ ἐκ τῶν ἐντὸς Σεβασμιῶν μοναστηρίων, τοὺς ὁποίους ἀναγκάζομαι νὰ ἀποπέμπω ἀπὸ τῶν ὁρίων τῆς ἐπιτροπείας μου. Καὶ μολονότι δὲν ἀνήκει εἰς ἐμὲ νὰ γνωμοδοτήσω, μολαταῦτα ὡς ὑπηρέτης καὶ ὑπάλληλος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, θάρρει υἱκῶς λέγω, ὅτι μικρὸν διαφέρει ὁ τρόπος οὗτος τῶν ἀγίων Πατέρων, ἀπὸ ἐκεῖνον τῶν ληστῶν. Ἐπειτα εἶναι καὶ σκάνδαλον, οἱ μὲν νὰ συγχωρῶσιν ἐγγράφως πρὸς τοὺς τοιοῦτους τὴν ἀργυρείαν, οἱ δὲ νὰ ζητῶσι διὰ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ἀνεμποδίστως».

Πληροφορούμαστε ὅτι ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ ὑπῆρχαν ὀρισμένοι μοναχοὶ που περιπλανώνταν ζητώντας χρήματα για φιланθρωπικά ἔργα ἢ για βοήθεια του μοναστηριου τους. Ο Γεράσιμος ἐδῶ ἀπὸ ὅ,τι φαίνεται μάς πληροφορεῖ ὅτι πιθανότατα ὑπῆρχαν καὶ ἀπατεῶνες, οἱ ὁποῖοι ὁμοιάζαν ὡς πρὸς τον τρόπο, ὅπως παρατηρεῖ, με τους ληστές. Ελλείψει τῆς πρόσβασης για ἄμεση ἐπικοινωνία, ἦταν ἀρκετὰ σύνηθες το φαινόμενο ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ νὰ μπορεῖ κάποιος εὐκόλα νὰ ξεγελάσει ἄλλον.

Ἐνα δεκαήμερο ἀργότερα, για το θέμα αὐτό, στο πλαίσιο τῆς λήψης μέτρων σχετικά με το παραπάνω φαινόμενο ἐπαιτείας μοναχῶν, ο Γεράσιμος δέχθηκε τὴν παρακάτω συνοδική ἐπιστολή (11 Φεβρουαρίου 1846): «Ἀπαντᾶται εἰς τὴν ἀπό-1 τοῦ ἐνεστῶτος μηνὸς ἀναφορὰν σας, ὅτι, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς τε πολιτικὰς καὶ τὰς ἐκκλησιαστικὰς διατάξεις, τὰς αὐστηρῶς ἀπαγορευούσας τὴν ἐπαιτείαν τῶν μοναχῶν, καλῶς ἐποιήσατε ἐμποδίσαντες τὸν ἐκ τοῦ Ἁγίου Ὄρους πρὸς ἀργυρολογίαν περιερχόμενον μοναχόν καὶ προσκαλεῖσθε, νὰ συνεννοηθεῖτε μετὰ τῆς ἀρμοδίας πολιτικῆς ἀρχῆς, διὰ νὰ διαταχθῇ οὗτος, νὰ ἐξέλθῃ ἀμέσως ἐκτὸς τοῦ Βασιλείου. Ὅσάκις δὲ τοῦ λοιποῦ παρουσιάζονται αὐτόθι τοιοῦτοι ἀργυρολόγοι μοναχοί, εἴτε ἔσωθεν εἴτε ἔξωθεν τῆς ἐλληνικῆς ἐπικρατείας προερχόμενοι, ὅχι μόνον νὰ ἐμποδίζονται ἀπὸ τοῦ νὰ περιφέρονται πρὸς ἀργυρολογίαν, ἀλλὰ καὶ ν' ἀποπέμπωνται πρὸς τὰς μονὰς αὐτῶν διὰ τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς»³⁰².

iv. Επιστροφή μοναχῶν (1847)

Στις 16 Σεπτεμβρίου 1847 ἀπευθυνόμενος ἐγγράφως³⁰³ πρὸς τὴ Νομαρχία Μεσσηνίας ζητᾷ τὴν παρέμβασή της για τὴν ἐπιστροφή στη Μονὴ Καστρίου Λακεδαιμόνος τῶν μοναχῶν Νικοδήμου Μέλίου καὶ Γρηγορίου Καλαμπόκα, οἱ ὁποῖοι παρανόμως τὴν ἐγκατέλειψαν καὶ ἐγκαταστάθηκαν στη Μονὴ Μαρδακίου. Ο Γεράσιμος ὁμολογεῖ ὅτι ἀρχικὰ δὲν ἀντέδρασε στο διάταγμα για τὴν ἐπιστροφή τῶν μοναχῶν «μὲ κίνδυνον καὶ τῆς ὑπολήψεώς μου καὶ τῆς θέσεώς μου», ὅπως χαρακτηριστικὰ ἀναφέρει, ἐπειδὴ εἶχε ἤδη συμφωνήσει με τον ἕνα (Ν. Μέλιο) που καταγόταν ἀπὸ τὴν ἐπαρχία Αλαγονίας, καὶ θα ἐπειθε καὶ τον ἄλλο (Γρ. Καλαμπόκα), που προερχόταν ἀπὸ ξένη ἐπαρχία, για νὰ ἐπιστρέψουν. Επειδὴ ὁμως ἔχει ἤδη παρέλθει ἕνα ἔτος καὶ οἱ ἐν λόγῳ μοναχοὶ δὲν ἀνταποκρίθηκαν, προκειμένου νὰ μὴν προκληθεῖ σκάνδαλο καὶ ἡ «διάταξις τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ὑπάρχει, κατ' ἔγκρισιν Βασιλικήν, ὅτι δὲν δύναται ἐπ' οὐδενὶ προφάσει, μοναχὸς νὰ μεταβαίνει ἀπὸ μονῆς εἰς ἑτέραν μονήν, ἄνευ προηγουμένης Συνοδικῆς ἀδείας» ζητᾷ τὴν ἐπίλυση του θέματος ἄμεσα. Το ἐγγράφο συνοδεύεται καὶ ἀπὸ δύο ἀκόμη κείμενα, τὸ ἕνα πρὸς τον Μοίραρχο Μεσσηνίας, καὶ τὸ ἄλλο πρὸς τον Ἐνωμοτάρχη τῆς Καλαμάτας δια τα κατ' αὐτούς.

³⁰² IAMM, Χφ. 3 (αρ. εἰσερχ. ἐγγρ. 520/14.2.1846). Τὴν ἐπιστολήν υπογράφουν οἱ συνοδικοὶ ἀρχιερεῖς Εὐβοίας Νεόφυτος, ὡς πρὸεδρος, Σάμου Κύριλλος, πρῶην Ηλείας Αντώνιος, Ἀττικῆς Νεόφυτος καὶ Τριφυλίας Παῖσιος καὶ ὡς Γραμματέας ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης. (Παν. αρ. 13)

³⁰³ Ορφανός, σσ. 84-88 (ἐγγρ. 5).

ν. Παροχή υποτροφιών από Μοναστήρια (1847)

Στις 10 Σεπτεμβρίου 1847 στέλνει επιστολή³⁰⁴ στη Σύνοδο για την παροχή υποτροφιών από τις Μονές Βουλκάνου, Δήμιοβας και Μαρδακίου σε μαθητές στη Ριζάρειο Εκκλησιαστική Σχολή. Το κείμενο αναφέρει:

Πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος

Καὶ τὴν ἀπὸ -28- Φεβρουαρίου, καὶ ὑπ' ἀρ.15004 καὶ τὴν ἀπὸ -27- Ἰουνίου, καὶ ὑπ' ἀριθ. 15288 ἔ.ἔ. ἐγκυκλίους διαταγὰς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, περὶ ἀποστολῆς νέων εἰς τὴν Ριζάρειον Ἑκκλ. Σχολὴν πρὸς ἐκπαίδευσιν, παρὰ τοῦ Συμβουλίου τῶν διατηρουμένων μονῶν, ὑπταίαις χερσὶν ἐδεξάμην, καὶ τὰς ὁποίας ἐκοινοποίησα ὀπισθογράφως πρὸς αὐτὰ τῶν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν μου διατηρουμένων μονῶν γράψας αὐτοῖς προτεπτικῶς καὶ λέξας προφορικῶς ὅσα ἠδυνάμην.

Ἀλλὰ ἀγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος, ὅτι ὑποπεύθην ἅμα τοῦ λαβεῖν τὴν πρώτην ἐγκύκλιον διαταγὴν, ἐκεῖνο καὶ ἤκουσα παρὰ τῶν Ἡγουμένων καὶ Συμβούλων, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἐξαρκοῦσι τὰ εἰσοδήματα τῶν μονῶν, οὔτε πρὸς οἰκονομίαν αὐτῶν καὶ ἄλλοι, ὅτι τὰ τοιαῦτα ὑποκινοῦνται παρ' ἐμοῦ.

Ἐγώ, Ἱερὰ Σύνοδος ὅτε ἔλαβον τὴν πρώτην διαταγὴν ἐπελογισάμην ἱκανὰς ἡμέρας τὸ τί νὰ πράξω, νὰ κοινοποιήσω, πρὸς τὰ Συμβούλια τὴν διαταγὴν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, θέλω {...} ὅτι καὶ ἄλλοτε πολλὰ κατὰ καιροὺς διετάχθησαν, ἀλλὰ δὲν ἐπλη-ρώθησαν, νὰ ἀναφέρω πρὸς τὴν Σύνοδον, ὅ,τι προβλέπω θέλω λογισθεῖ τολμητίας καὶ αὐθάδης. Ἐπραξα ὅθεν, ὅτι ὦφειλον νὰ πράξω κατὰ γράμμα καὶ τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας ἐγκυ-κλίου διαταγῆς.

Πρὸς τοὺς Ἡγουμένους καὶ Συμβούλους τῶν μονῶν τούτων ἔκτοτε ἔκαμα τοιαύτας παρατηρήσεις. Εἴς οἰκογενειάρχης τοῦ ὁποίου ἡ περιουσία δὲν ὑπάρχει μηδὲ τὸ ἓνα ἑκατοστομόριον τῆς ὀλικῆς περιουσίας μιᾶς μονῆς, ὑποκείμενος εἰς τόσας ἀνάγκας ἐπιστατεῖ τὰ τε ἄρρενα καὶ θήλεα τέκνα του καὶ ἐξοδεύει καὶ διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν, ἂν ὄχι ὅλων τουλάχιστον ἑνὸς τῶν τέκνων του. Ὑμεῖς ἔχοντας τόσας γαίας, τόσα εἰσοδήματα καὶ τὸ δικαίωμα πότε μὲν νὰ ἐκποιεῖτε τὰ κτήματα, πότε δὲ νὰ συντάσσετε ἰσολογισμόν καὶ τῶν ἐξόδων τὸ ἄθροισμα, νὰ ὑπερβαίνει ἀείποτε τῶν ἐσόδων, δὲν ἠμπορεῖτε νὰ στείλετε εἰς τὰς ἐλληνικὰς σχολὰς ἐκεῖνους τουλάχιστον τοὺς ὁποίους προετοιμάζετε διὰ ἱερεῖς ; Διὰ νὰ μὴν εἴσθε ἀναγκασμένοι νὰ ζητεῖτε γραφεῖς νὰ σᾶς γράψουν μίαν ἀναφορὰν ; Τοιαῦτα καὶ ἕτερα πλείονα {...} πρὸς αὐτοὺς λέγων ὑποτίθεται ὡς {...} τῶν ἐγκυκλίων τούτων διαταγῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου. Ἐκαμα πρὸς αὐτοὺς καὶ τὴν ἐφεξῆς {...} παρατήρησιν. Ἐὰν λέγω ἐκ τῶν τόσων πολλῶν κτημάτων τῶν Ἱερῶν Μονῶν ἐνοικιάσετε ἓνα μικρὸν κτῆμα, τοῦ ὁποίου τὸ ἐτήσιον κύριον εἰσόδημα νὰ εἶναι ἐξακόσια δραχμαὶ τότε βέβαια δυνάμεθα διὰ παντὸς νὰ ἔχωμεν ἐφ' ἐκάστης μονῆς ἓναν οἰκότροφον σπουδάζοντα. Ἀλλ' οἱ λόγοι μου οὗτοι οὐδεμίαν πρὸς αὐτοὺς ἐντύπωσιν ἔκαμαν βλέπτοντες ἐμαυτόν.

Εἶπον πρὸς αὐτοὺς καὶ τοῦτο, ὑμεῖς {...} πόσα διαλελυμένα μοναστήρια ὑπάρχουν εἰς τὴν ἐπαρχίαν μας, τῶν ὁποίων τὰ κτήματα κατερρημώθησαν, καὶ ὅμως εὐρίσκονται κληρικοί, ἐὰν ἐγκριθῇ ἡ διατήρησίς των νὰ ὑπάγωσιν εἰς αὐτὰ καὶ μετὰ τὸ πρῶτον ἔτος νὰ στείλωσιν εἰς τὴν Ριζάρειον Σχολὴν νέους πρὸς ἐκπαίδευσιν. Ἴσως μ' ἀπεκρίθησαν ἐπιθυμοῦσι νὰ ὀνομασθῶσιν ἡγούμενοι. Τέλος, διὰ τῆς βίας ἐπέβαλλον θελήσει εἰς τὸν Ἡγούμενον καὶ τοὺς συμβούλους τῆς μονῆς Μαρδακίου νὰ στείλωσιν ἓνα ἐκ τῆς συνοδείας των, Νικηφόρον ὀνομαζόμενον ἀπλὴν κουρὰν ἔχοντα καὶ εἴκοσι τριῶν ἐτῶν ὄντα, κόσμιον, σώφρονα καὶ διψῶντα τὴν παιδείαν, εἰς δὲ τῆς μονῆς τοῦ Βουλκάνου, δύο νέους, τὸ δέκατον ἔκτον τῆς ἡλικίας ἔχοντας ἐκτραφέντρας εἰς τὴν μονὴν ταύτην.

³⁰⁴ Ορφανός, σσ. 79-83 (ἔγγρ. 4, αρ. πρωτ. 1226, αρ. διεκπ. 179).

Τὸ πνεῦμα τῆς διαταγῆς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου εἶναι τοῦ νὰ εἶναι ἀπὸ Δημότας διὰ νὰ χρησιμεύσωσι ὡς Ἱερεῖς εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία, ἀλλὰ πρὸς τὸ παρὸν δὲν εὐρίσκομεν τοιοῦτους νέους καὶ ἔπειτα διατὶ νὰ μὴν φροντίσωμεν καὶ διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν μοναστηριακῶν, τῶν ὁποίων τὴν διαγωγὴν δὲν θέλομεν δυνηθεῖ ποτὲ ἄλλως πῶς νὰ βελτιώσωμεν, εἰμή, διὰ μόνης τῆς παιδείας, εἰδ' ἄλλως θέλομεν ἔχειν διὰ παντὸς μοναστηριακοὺς τρυγώντας τοὺς ἀμπελῶνας καὶ συλλέγοντας τοὺς καρποὺς τῶν ἐλαιῶν μετὰ τῶν γυναικῶν. Ἐξαιτοῦμαι τὴν μακροθυμίαν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου διὰ τὴν φράσιν μου ταύτην, διότι ὡς παράφρων γράφω ἀλλὰ οὐδὲ ἀνέχομαι ν' ἀκούω ἀπὸ στόματος μοναστηριακοῦ. Δὲν ἀφήνομεν εἰς τοὺς ἀπογόνους ἡμῶν τοιοῦτον αἰώνιον ἀνάθεμα.

Παρακαλῶ ὅθεν θερμῶς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὸ νὰ καταταγῶσιν οἱ προτεινόμενοι οὗτοι τρεῖς, ἀξιοῦσα μὲν τῆς ἐγκρίσεώς της διὰ νὰ σταλῶσιν ὅσον τάχιστα, χωρὶς νὰ παρατηρήσῃ τὴν ἡλικίαν τοῦ πρώτου, καὶ τὸ ἄμοιρον αὐτοῦ τῶν προκατακτικῶν μαθημάτων, διότι πᾶσα ἀρχὴ καὶ δύσκολος.

{...} ἐπιτροπείας δὲ ὥστε τὰ συμβούλια τῶν δύο μονῶν, ἢ νὰ εἴπω καλλίτερον οἱ ἡγούμενοι τῆς Βελανιδιάς καὶ Δήμιοβας, διότι τὰ συμβούλια ἔχουν ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι, νὰ ἐπιστηρίξωσι τὴν ἀρνητικὴν ἐπιμονὴν των, ἀλλὰ δι' ἄλλης ὁδοῦ νὰ ὑποχρεωθῶσι νὰ στείλωσι τουλάχιστον ἅνα ἕνα νέον, ὁ καθεὶς, διότι ἐὰν ἡ Σύνοδος ἀδιαφορήσῃ, τότε λέγω καὶ ἐγὼ μετ' αὐτῶν, πολλὰ διετάχθησαν ἀλλὰ δὲν ἐπληρώθησαν.

Ἐπισυνάπτω καὶ τὰς ἰδίας ἀποκρίσεις τῶν ἀγίων τούτων πατέρων, διὰ νὰ πληροφορηθῇ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ὅ,τι τὸ πρῶτον ἐσυμφωνήσαμεν οἱ πάντες {...} διὰ τοὺς προτεινομένους, τὸν μὲν ἕνα ἐκ τῆς Μονῆς Μαρδακίου καὶ δύο, ἐκ τῆς μονῆς τοῦ Βουλκάνου. Παρακαλῶ θερμῶς <νὰ ἀξιωθῶ> τῆς ἐγκρίσεως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, διότι ἡ ἀρχὴ αὕτη θέλει καλὸν ἀποτέλεσμα».

Σε αὐτὴ τὴν ἐπιστολὴν³⁰⁵ διαπιστώνουμε τὸν ἐντονο προβληματισμὸ τοῦ Γερασίου σχετικά με τὴν θέση τῶν Μονάχων ἐναντὶ τὴν ἐκπαίδευση νέων, ὁ ὁποῖος πηγάζει ἀπὸ τὴν ἀγάπην του γιὰ τὰ γράμματα καὶ τὴν πρόοδο. Ὅπως φαίνεται τὰ Μοναστήρια δὲν εἶχαν ὡς πρώτη προτεραιότητα τὴν παροχὴν ὑποτροφιών, γιὰ νὰ σπουδάσουν νέοι στὴ Ριζάρειο Σχολή, με τὴν αἰτιολογία τῆς ἐλλείψεως χρημάτων γι' αὐτό. Ὁ Γεράσιμος παραθέτοντας μιὰ σειρά ἀπὸ ἐπιχειρήματα καὶ προτείνοντας ἐφικτὲς λύσεις, ὥστε νὰ εξασφαλισθεῖ ἐστὼ καὶ μιὰ θέση γιὰ κάποιον νέο, ἀποδεικνύει ὅτι τὰ μοναστήρια ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ σπουδάσουν νέους. Στὴν προσπάθειά του νὰ βρεῖ λύση ὑποχρέωσε δύο μονές νὰ παρέχουν ὑποτροφία σὲ μέλη τῆς συνοδείας τους, τὰ ὁποῖα στὴ συνέχεια θὰ προσέφεραν στὸ μοναστήρι καὶ θὰ συνέβαλαν στὴν πνευματικὴ ἀνάπτυξή του. Στὸ πλαίσιο αὐτό παρακαλεῖ τὴ Σύνοδο νὰ δεχθεῖ αὐτοὺς ποὺ προτείνει, καὶ ας εἶναι λίγο ἀδύναμοι στὴν ἀρχή, καὶ ἐν τέλει νὰ υποχρεώσει ἡ Σύνοδος τὰ μοναστήρια νὰ στέλνουν τουλάχιστον ἕνα νέο γιὰ σπουδές. Ἡ σκέψη καὶ ἡ προσπάθεια τοῦ Γερασίου εἶναι λογικὴ καὶ ἀξιέπαινη. Ἐπίσης, ὁ ἐντονος ἐκνευρισμὸς του εἶναι ἀπόλυτα αἰτιολογημένος, ἐπειδὴ στὰ μοναστήρια δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ εύκολα ἀντιληπτὸ τὸ ὄραμα ποὺ ἔχει ὁ Γεράσιμος. Ἐπιπλέον, φαίνεται τὸ θάρρος ποὺ τὸν διακρίνει ἀλλὰ καὶ ἡ πυγμὴ του νὰ τὰ πει «ἐξω ἀπὸ τὰ δόντια», ὅταν κάτι ἀφορὰ στὸ κοινὸ καλὸ καὶ ἰδίως τὸ σχετιζόμενο με τὴν ἐκπαίδευση τῆς νεολαίας.

³⁰⁵ Σχετικὲς με τὸ θέμα αὐτὸ εἶναι, τόσο ἡ ἀπὸ 27 Ἰουν. 1847 ἐπιστολὴ (κοινοποιεῖ στὴ μονὴ Βουλκάνου ἐγκύκλια συνοδική διαταγὴ σχετικά με τὴν ἀποστολὴ μαθητῶν στὴ Ριζάρειο Ἐκκλησιαστικὴ Σχολή), ὅσο καὶ ἡ ἀπὸ 1 Σεπτ. 1847 συνοδικὴ ἐπιστολὴ πρὸς τὴ Μονὴ Βουλκάνου, οἱ ὁποῖες δημοσιεύονται ολόκληρες στὴν ἐνότητα «Ἀλληλογραφία με τὴν Ἱερὰ Μονὴ Βουλκάνου (1842-1852)».

vi. Απαλλαγή εξόριστου μοναχού (1848)

Στις 3 Μαρτίου 1848 ο Γεράσιμος αιτείται³⁰⁶ από τη Σύνοδο την απαλλαγή από την εξορία (είχε δοθεί ως επιτίμιο) του ιερομόναχου Αγαθαγγέλου στη Μονή Βουλκάνου. Αναφέρει ότι «Πολλάκις ἀποφάσισα νὰ τολμήσω νὰ ἀναφέρω πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον, περὶ τοῦ ἐν τῇ μονῇ τοῦ Βουλκάνου περιορισθέντος Ἀγαθαγγέλου Ἱερομονάχου... ἀλλ' ἵνα μὴ φανῶ αὐθάδης καὶ τολμητίας παρεσιώπησα». Ὅμως, ἐπειδὴ ὁ ιερομόναχος ἐπέδειξε καλὴ διαγωγή καὶ «διάγει βίον ἡσυχαστικὸν μεταμελούμενος ἴσως δι' ὅσα πρότερον ἔπραξεν» ἀλλ' ὡστόσο ἐπάθε η υγεία του «εἴτε διὰ τὸ νοσῶδες τῆς θέσεως τοῦ μετοχίου, εἴτε διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων» παρακαλεῖ τὴ Σύνοδο νὰ τον ἀπαλλάξει ἀπὸ τὴν εξορία. Καταληκτικά, με σεμνότητα σημειώνει: «Ἐξαιτούμενος ὅθεν τὴν μητρικὴν συμπάθειαν τῆς προσκυνητῆς μοῖ Ἱερᾶς Συνόδου, διὰ τὴν τόλμην μου ταύτην». Διαπιστώνεται ὁ σεβασμὸς τοῦ Γερασίμου στὶς συνοδικές ἀποφάσεις καὶ παράλληλα διαφαίνεται τρόπον τινὰ μιὰ συστολή του στὴν προσπάθεια ἄρσης τοῦ σκληροῦ ὁμολογουμένως ἐπιτίμιου τῆς εξορίας. Διαπιστώνεται ἐπίσης ἡ ευαισθησία καὶ ἡ συγχωρητικότητά του γιὰ τοὺς συνανθρώπους του ἀκόμα καὶ ἀν αὐτοὶ εἶχαν διαπράξει κάτι ἄξιο βαριάς τιμωρίας.

vii. Διατήρηση τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Καλογραιῶν Καλαμάτας (1848)

Στις 11 Οκτωβρίου 1848 ζητά³⁰⁷ ἀπὸ τὴ Σύνοδο νὰ διατηρηθεῖ ἡ Μονὴ Καλογραιῶν Καλαμάτας, διότι οἱ μοναχὲς «διὰ τῶν ἰδίων ἰδρώτων ὠκοδόμησαν ἐκ τοῦ μηδενός, προηγουμένου τοῦ χρόνου, γυναικεῖον μονήδριον, τῇ συναινέσει τοῦ κατὰ τόπου ἐπισκόπου καὶ τῶν πολιτῶν τῶν Καλαμῶν. Καὶ λίθους, καὶ ἄσβεστον, καὶ ξύλα καὶ τὰ τούτων ὅμοια μετεκόμιζον ἐπὶ τοὺς ἰδίους αὐτῶν ὤμους, συνεισφέρουσαι ὅτι ἐκ τῆς πατρικῆς καὶ μητρικῆς αὐτῶν προικὸς ἐκάστη ἔλαβεν» καὶ ἐνῶ οἱ λοιποὶ μοναχοὶ τακτοποιήθηκαν, αὐτὲς «Μόναι αὗται ἔμεινον μὲ μόνον χιτῶνα περιελειόμεναι τῇδε κακεῖσε». Ἐτσι, συναινεῖ στο αἶτημα τῶν μοναχῶν καὶ τῶν πολιτῶν τῆς Καλαμάτας καὶ τῆς Μεσσηνίας οἱ ὁποῖοι «εἶδον τὴν διάλυσιν τοῦ σεμνοῦ καὶ ἠθικοτάτου τούτου παρθενῶνος μὲ λύπην ἀπερίσκεπτον» καὶ ἐπιθυμοῦν «τὴν διατήρησιν τοῦ παρθενῶνος τούτου». Ἀπὸ τὸ κείμενο συνάγεται ἡ ευθυκρισία, ἡ ἀμεροληψία καὶ ἡ δικαιοσύνη με τὴν ὁποία ὁ Γεράσιμος ἀντιμετωπίζει μὲ ἰδιαίτερη ευαισθησία τὸ θέμα τῆς διάλυσης μιᾶς γυναικείας καὶ μὲ υπόληψη στὴν τοπικὴ κοινωνία μονῆς.

viii. Αλληλογραφία με τὴν Ἱερὰ Μονὴ Βουλκάνου (1842-1852)

Στο πλαίσιο τῆς ἀναζήτησης στοιχείων ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση γιὰ τὴ δυναμικὴ τῶν ὀρθόδοξων μοναστηριῶν, ἀλλὰ καὶ τοῦ καθημερινοῦ μοναστικοῦ βίου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Βουλκάνου ἀντηλλάγησαν ὀρισμένες ἐπιστολὲς μεταξὺ τοῦ Ἀρχιερατικοῦ Τοποτηρητῆ Μεσσηνίας καὶ τοῦ Καθηγουμένου, τῶν Συμβούλων καὶ τῶν λοιπῶν πατέρων τῆς Μονῆς Βουλκάνου. Στὸ ἀρχεῖο περιλαμβάνονται ἐγκύκλιοι καὶ ἐγγράφα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἀλλὰ καὶ ἀναφορὲς φυσικῶν προσώπων. Ὅλα ὅσα ἐντοπίστηκαν περιλαμβάνονται στὸν φάκελο τῆς Μονῆς, ὁ ὁποῖος φυλάσσεται στὸ Ἀρχεῖο τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μεσσηνίας. Εἰδικότερα, ἐντοπίστηκαν 17 ἀνέκδοτα ἐγγράφα (ἐγκύκλιοι, ἐπιστολὲς, ἀναφορὲς), ποὺ χρονολογοῦνται ἀπὸ τὸν Ιούνιο τοῦ 1842 μέχρι τὸν Ιούλιο τοῦ 1852, ποὺ ἐξελέγη ὁ Γεράσιμος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀργολίδος.

³⁰⁶ Ορφανός, σσ. 89-90 (ἐγγρ. 6).

³⁰⁷ Ορφανός, σσ. 91-93 (ἐγγρ. 7).

Επειδή τα έγγραφα είναι ανέκδοτα και ορισμένα από αυτά άγνωστα μέχρι τώρα, τα παραθέτουμε όλα αυτούσια (ακολουθούν σχόλια, όπου κρίνεται απαραίτητο), απαριθμώντας τα ως εξής:

1. «Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ἀρχιερατικός Τοποτηρητῆς Μεσσηνίας. Πρὸς τοὺς Πανοσιωτάτους πατέρες, τὸν τε Καθηγούμενον καὶ τοὺς Συμβούλους τῆς Ἱερᾶς μονῆς τοῦ Βουλκάνου. Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Β. τῆς Ἑλλάδος γνωστοποιεῖ ὑμᾶς, διὰ τῆς ὑπ' ἀρ. 15266 διαταγῆς τῆς ὅτι προτάσει Συνοδικῇ καὶ ἐγκρίσει Βασιλικῇ ἀπεφασίσθη, ἵνα ὁ ἐκ τῆς ἐν Θήβαις διατηρουμένης μονῆς τοῦ Σαγματᾶ Ἱερομόναχος Ἀγαθάγγελος, καὶ αἷτιος σκανδάλων καὶ ταραχῶν καὶ ταραχῶν, ἀποπεμφθῇ εἰς τὴν ὑμετέραν μονὴν τοῦ Βουλκάνου πρὸς καιρὸν, πρὸς διόρθωσιν βίου. Καὶ ἐπειδὴ ὁ περὶ οὗ λόγος Ἀγαθάγγελος ἔφθασεν εἰς τὴν ἱερὰν ὑμῶν μονὴν κατὰ συνέπειαν τῆς διαταγῆς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, σᾶς παρακαλοῦμεν πανοσιώτατοι, ἵνα δεχθῆτε αὐτὸν ἀδελφικὸν ὁμματι, καὶ θεωροῦντες αὐτὸν ὡς περιορισμένον, περιποιεῖσθαι καθὰ δεῖ, προτρέποντες καὶ συμβουλευόντες αὐτὸν εἰς ἀλλαγὴν βίου. Καὶ πρέπει ὡς ἀφιερῶτου Θεοῦ καὶ ἐνδυθέντα τὸ σχῆμα τοῦ μονήρου βίου. Ὁ Τοποτηρητῆς Π. Γ. Παγώνης»³⁰⁸.

Ο Γεράσιμος ὡς τοποτηρητῆς, ανταποκρινόμενος στο αίτημα της Συνόδου, αφού ενημέρωσε τους πατέρες ὅτι ὁ ἱερομόναχος Ἀγαθάγγελος ἀπὸ τῆς μονῆς Σαγματᾶ τῆς Θήβας ποὺ εἶχε ἐρθεῖ στὴ μονὴ Βουλκάνου, ἦταν ἐξόριστος ἀπὸ τὴ Σύνοδο ἐξαιτίας προβλημάτων ποὺ εἶχε προκαλέσει, τοὺς παρακαλεῖ νὰ τὸν δεχθοῦν με ἀγάπη καὶ νὰ τοῦ διδάξουν τὸν ἐνάρετο βίον ἀπὸ τοῦ ὁποῖο εἶχε παρεκκλίνει. Ἀντιλαμβανόμεστε ὅτι τὰ ἐπιτίμια τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ ἐν προκειμένῳ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος θέτει, δὲν ἔχουν τιμωρητικὸ - ἐκδικητικὸ χαρακτῆρα με στόχο τὴν ἐξόντωση τοῦ ἀνθρώπου· ἀντιθέτως, εἶναι πάντοτε παιδαγωγικά καὶ σκοπὸ ἔχουν νὰ ἀποκαταστήσουν τὸν ἀνθρώπο στὴ μετάνοια.

2. «Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ἀρχιερατικός Τοποτηρητῆς Μεσσηνίας. Πρὸς τοὺς Πανοσιωτάτους πατέρες, τὸν τε Καθηγούμενον καὶ τοὺς Συμβούλους τῆς Ἱερᾶς μονῆς τοῦ Βουλκάνου. Ὁ Καθηγούμενος τῆς Ἱερᾶς μονῆς ταύτης κ. Ἰωσήφ δι' ἀναφορᾶς τοῦ πρὸς τὸν Ἀρχιερατικὸν ταύτης τοποτηρητὴν παραιτεῖται τῆς ἡγουμενίας καὶ ἐζητεῖ τὴν ἐκλογὴν ἄλλου προσώπου δυναμένου ἀναλαβεῖν τὰ τῆς ἡγουμενίας χρέη. Ταῦτα ὅθεν γνωστοποιούσα ἡ Ἀρχιερατικὴ αὕτη Τοποτηρητεία πρὸς τὸ Συμβούλιον τῆς Ἱερᾶς μονῆς, προσκαλεῖ τὰ μέλη τῶν Συμβούλων, ἵνα κοινοποιήσωσι καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς πατέρας τῆς σεβασμίας ταύτης τὴν παραίτησιν τοῦ μέχρι τοῦδε Καθηγουμένου κ. Ἰωσήφ, ἐκλήθη κατὰ τὰ διατεταγμένα εἰς ἐκλογὴν νέου ἡγουμένου. Ὁ Τοποτηρητῆς Πρωτοσύγκελλος Γεράσιμος Παγώνης»³⁰⁹.

Ἡ γνωστοποίηση τῆς παραίτησης τοῦ ἡγουμένου καὶ τῆς ἐκλογῆς νέου ἐμπίπτει στὴν ἀρμοδιότητα τοῦ τοποτηρητῆ, ὁ ὁποῖος καθηκόντως ἐκτελεῖ τὴ γραφειοκρατικὴ διαδικασία καὶ παράλληλα ἔχει ὑπὸ τὴν ἐποπτεία τοῦ ὅλα τὰ σχετικὰ θέματα, με ἀποτέλεσμα νὰ τὰ διαχειρίζεται καλύτερα.

3. «Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ἀρχιερατικός Τοποτηρητῆς Μεσσηνίας. Πρὸς τὸ Συμβούλιον τῆς Ἱερᾶς μονῆς τοῦ Βουλκάνου. Λαβόντες τὸ ὑπ' ἀρ. 54 ἔγγραφον ὑμῶν περὶ τοῦ Ἀναγνώστου Παπασταθοπούλου ἀναφέραμεν ὅσα ἀναγκαῖα πρὸς τὴν Β. Νομαρχίαν, ὅτι οὗτος ὑπάρχει καταγεγραμμένος πρὸ χρόνων εἰς τὴν τάξιν τῶν μοναχῶν τῆς μονῆς ταύτης καὶ διὰ ταῦτα ἐξαιρεῖται τοῦ καταλόγου τῶν μετανοημένων ἀλλ' ἐλάβομεν ἀπάντησιν ὅτι ὀφείλει τὸ Συμβούλιον τῆς μονῆς ταύτης νὰ κάμῃ ἐγκαίρως τὰς ἐνστάσεις τοῦ, κατὰ τὴν τάξιν εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τῶν παραπόνων. Καὶ εἰδοποιούμεν ὑμᾶς, ἵνα ἐπιταχύνῃτε αὐτὸ τοῦτο, ἵνα μὴ ὕστερον δὲν ὑπάρχει δικαία ἢ ἐνστασις ὑμῶν

³⁰⁸ AIMM, I.M. Βουλκάνου 1844-1850 (φάκ. Ιουν. -Ιουλ. 1847), ἔγγρ. ἀρ. πρωτ. 2289, διεκπ. 163 (30 Ιουν. 1842) «ἐλήφθη τὴν 2 Ἰουλίου ἀριθ. πρωτ. 16»· πρβλ. Ορφανός, σσ. 89-90 (ἔγγρ. 6).

³⁰⁹ AIMM, I.M. Βουλκάνου 1844-1850 (φάκ. Ιουλ. 1846), ἔγγρ. ἀρ. πρωτ. 814, διεκπ. 275 (12 Ιουλ. 1846) «ἐλήφθη τῇ 22 Ἰουλίου».

ὅσον ἐξηρτᾶτο ὑφ' ἡμῶν, ἐνεργήσαμεν ἀμέσως, μένει δὲ καὶ ἡ ἐνέργεια ὑμῶν νὰ ἐπιταχυνθῇ. Ὁ Τοποτηρητὴς Π. Γ. Παγώνης»³¹⁰.

Ο Γεράσιμος ὡς ἐκκλησιαστικός ἀξιωματοῦχος, ἐνδιάμεσος μεταξύ τῆς Πολιτείας καὶ τῆς Μονῆς Βουλκάνου, ζητά ἀπὸ τὴ μονὴ νὰ στείλῃ το συντομότερο τὶς ἐνστάσεις τῆς πρὸς τὴ Β. Νομαρχία περὶ τοῦ Ἀναγνώστου Παπασταθοπούλου, ὁ ὁποῖος ἦταν καταχωρημένος στο μοναχολόγιο τῆς μονῆς ἀλλὰ φαίνεται ὅτι δημιούργησε προβλήματα στὴ μονὴ τῆς μετανοίας του, ἡ ὁποία τὸν διέγραψε.

4. «Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ἀρχιερατικός Τοποτηρητὴς Μεσσηνίας. Πρὸς τοὺς Σεβασμιωτάτους Καθηγουμένους καὶ ὁσιωτάτους Συμβούλους τῶν κατὰ τὴν Μεσσηνίαν διατηρουμένων Ἱερῶν μοναστηρίων. Σᾶς κοινοποιοῦμεν ὀπισθογράφως ἐγκύκλιον διαταγὴν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος καὶ σᾶς παρακαλοῦμεν, ἀφοῦ σκεφθῇτε περὶ τοῦ ἀντικειμένου τῆς διαταγῆς, εὐαρεστηθῇτε νὰ μᾶς ἀποκριθεῖτε περὶ τῆς τελευταίας ὑμῶν ἀποφάσεως. Ὁ Τοποτηρητὴς Π. Γ. Παγώνης»³¹¹.

Καθηκόντως κοινοποιεῖ στὴ μονὴ ἐγκύκλια συνοδικὴ διαταγὴ σχετικὰ με τὴν ἀποστολὴ μαθητῶν στὴ Ριζάρειο Ἐκκλησιαστικὴ Σχολή.

5. «Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Βασιλείου. Πρὸς τοὺς κατὰ τὴν Ἐπικράτειαν Σεβασμιωτάτους Μητροπολίτας καὶ Ἐπισκόπους. Προσεκλήθητε διὰ τῆς ἀπὸ τῆς 2 Φεβρουαρίου ἐ.ἔ. καὶ ὑπ' ἀρ. 15004 συνοδικῆς ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς νὰ παραγγεῖλητε ἕκαστος ὑμῶν εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν σας μονῆς νὰ ἀποστείλῃ εἰς τὴν Ριζάρειον Ἐκκλησιαστικὴν Σχολὴν νέους πρὸς Ἐκπαίδευσιν καὶ νὰ γνωστοποιήσετε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς διαταγῆς ταύτης πρὸς τὴν Σύνοδον ἀλλὰ τόσοσ χρόνος παρῆλθεν ἤδη καὶ ὅχι μόνον δὲν ἀπεστάλησαν παρὰ τῶν μονῶν τοιοῦτοι νέοι πρὸς τὸν χρησιμώτατον διὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν κοινωνίαν σκοπόν, ἀλλ' οὐδ' ὑμεῖς ἀπαντήσατε τι περὶ τούτου κατὰ τὸ καθικόν σας. Τὸ ἀπροσδόκητον τοῦτον μεγάλην ἐπροξένησεν εἰς τε τὴν Σύνοδον καὶ εἰς τὴν Β. Κυβέρνησιν δυσφορίαν, διὰ τοῦτο προσκαλεῖσθαι ἐκ νέου κατὰ τὸ ἀπὸ 9 τοῦ ἐνεστῶτος μηνὸς ἐπαναληπτικὸν ἔγγραφον τοῦ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κ.τ.λ. ὑπουργείου καὶ ἐνεργήσετε δραστηριότερον τὰ περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἱερὰ χρέη σας, παρατηροῦντες εἰς τὰ συμβούλια τῶν μονῶν ὅτι αὐτὰ ὀφείλουσιν νὰ ἐκπληρώσωσιν αὐθορμήτως τὴν ὄντως ὑψηλὴν βασιλικὴν ταύτην διαταγὴν ἵνα μὴ ἄλλως μετανόησωσι ἐν καιρῷ διὰ τὴν ὑπ' αὐτὴν κατακριτέαν ἀδιαφορίαν των, διότι αἱ παρὰ τῶν Συμβουλίων προτεινόμενοι τυχόν ἐλλείψεις τοῦ μοναστηριακοῦ ταμείου καθίστανται ἀνυποστήρικτοι μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτῶν ἐκ τῆς εἰσφορᾶς τοῦ Β. Ἐκκλησιαστικοῦ δεκάτου. † Ὁ Εὐβοίας Νεόφυτος Πρόεδρος, ὁ π. Σάμου Κύριλλος, ὁ π. Ἡλείας Ἰωνᾶς, ὁ Ἀττικῆς Νεόφυτος, ὁ Τριφυλλίας Παῖσιος, ὁ Γραμματεὺς Θ. Φαρμακίδης»³¹².

Τὴν ἐγκύκλια ἐπιστολὴ προκάλεσε ὁ ἴδιος ὁ Γεράσιμος με τὴν ἀπὸ 10 Σεπτεμβρίου 1847 ἐπιστολὴ³¹³ του πρὸς τὴ Σύνοδο. Στὸ πλαίσιο αὐτὸ ἡ Σύνοδος ζητά ἀπὸ τοὺς ἀμελήσαντες ἐδῶ καὶ ἓνα ἔτος Μητροπολίτες καὶ Ἐπισκόπους τῶν ἐπαρχιῶν τῆς ἐπικράτειας νὰ στείλουν στα συμβούλια τῶν Μονῶν τοὺς αἴτημα γιὰ νέους μαθητὲς στὴ Ριζάρειο Ἐκκλησιαστικὴ Σχολή «πρὸς τὸν χρησιμώτατον διὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν κοινωνίαν σκοπόν». Τοὺς ἐπιπλήττει γιὰ τὴ στάση τοὺς ὅτι παρότι παρέχεται ἡ δυνατότητα ἐκκλησιαστικῆς ἐκπαιδεύσεως νέων στελεχῶν δὲν ἀνταποκρίνονται δείχνοντας ἀδιαφορία, ἡ ὁποία δὲν περνᾷ ἀπαρατήρητη, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη θεωρεῖται ἀδικαιολόγητη ἡ μὴ ἀποστολὴ, γιὰ οἰκονομικοὺς λόγους, μαθητῶν, ἐφόσον τα μοναστήρια ἔχουν ἀπαλλαγεί ἀπὸ τοὺς φόρους.

³¹⁰ ΑΙΜΜ, Ι.Μ. Βουλκάνου 1844-1850 (φάκ. Σεπτ. 1846), ἔγγρ. ἀρ. πρωτ. 879, διεκπ. 312 (7 Σεπτ. 1846).

³¹¹ ΑΙΜΜ, Ι.Μ. Βουλκάνου 1844-1850 (φάκ. Αὐγ. 1850), ἐγκύκλιος ἀρ. πρωτ. 1214, διεκπ. 174 (1 Σεπτ. 1847).

³¹² ΑΙΜΜ, Ι.Μ. Βουλκάνου 1844-1850 (φάκ. Αὐγ. 1847), ἐγκύκλιος ἀρ. πρωτ. 15259, διεκπ. 293 (27 Ἰουν. 1847)· πρβλ. Ορφανός, σσ. 79-83 (ἔγγρ. 4, ἀρ. πρωτ. 1226, ἀρ. διεκπ. 179).

³¹³ Ορφανός, σσ. 79-83 (ἔγγρ. 4, ἀρ. πρωτ. 1226, ἀρ. διεκπ. 179).

6. «Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Βασιλείου. Πρὸς τὸν κατὰ τὴν Ἐπαρχίαν Καλαμῶν Ἀρχιερατικὸν Τοποτηρητὴν. Εἰς ἀπάντησιν τῆς ἀπὸ 3 τοῦ ἐνεστῶτος μηνὸς ἀναφορᾶς σας προσκαλεῖσθε νὰ γνωστοποιήσετε διὰ τοῦ Συμβουλίου τῆς μονῆς τοῦ Βουλκάνου πρὸς τὸν ἐν τῇ μονῇ ἐκεῖνῃ περιορισμένον Ἱερομόναχον Ἀγαθάγγελον ἐκ τῆς κατὰ τὴν Βοιωτίαν μονῆς τοῦ Σαγματᾶ, ὅτι ἡ Σύνοδος ἀποδεχομένη τὴν μετάνοιάν του ἐφ' οἷς ἔπραξεν ὡς ἀληθῆ ἀπολύει αὐτὸν τοῦ περιορισμοῦ καὶ διατάσσει ἤδη τὴν εἰς τὴν μονὴν τῆς μετανοίας του ἐπάνοδον. Καὶ ταῦτα κατ' ἐγκρισιν ἡ Εὐβοίας Νεόφυτος Πρόεδρος, ὁ πρ. Σάμου Κύριλλος, ὁ πρ. Ἡλείας Ἰωνᾶς, ὁ Ἀττικῆς Νεόφυτος. Ὁ Γραμματεὺς Θ. Φαρμακίδης»³¹⁴.

Φαίνεται ὅτι ἡ Σύνοδος ἀναγνωρίζει, στηριζόμενη στα γραφόμενα ἀπὸ τον Γεράσιμο, τοῦ οὐοίου ἡ γνώμη εἶχε βαρύτητα, ὅτι πράγματι μετανόησε ὁ ἱερομόναχος Ἀγαθάγγελος γιὰ τις πράξεις του καὶ πῶς ἀκολούθησε τὴν οδὸ τῆς ἀρετῆς. Διαπιστώνεται ὁ παιδαγωγικὸς ρόλος τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτιμίων, ἐστὼ καὶ μετὰ ἀπὸ οκτὼ ἐτῆ («κάλλιο ἀργὰ παρά ποτέ» κατὰ τὴ λαϊκὴ ρῆση).

7. «Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ἀρχιερατικὸς Τοποτηρητὴς Μεσσηνίας. Πρὸς τοὺς Πανοσιωτάτους πατέρες, τὸν τε Καθηγούμενον καὶ τοὺς Συμβούλους τῆς Ἱερᾶς μονῆς τοῦ Βουλκάνου. Σᾶς κοινοποιούμεν, Πανοσιώτατοι, ὀπισθογράφως διαταγὴν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου περὶ τῆς ἀπολύσεως τοῦ ἐν Ἱερομονάχοις κ. Ἀγαθαγγέλου, ἀπὸ τοῦ εἰς τὴν μονὴν ταύτην περιορισμοῦ, καὶ τὴν εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ μετάνοιαν αἰσίσως ἐπάνοδόν του. Ὁ Τοποτηρητὴς Π. Γ. Παγώνης»³¹⁵.

Καθηκόντως, ὁ Γεράσιμος ἀποστέλλει τὴ συνοδικὴ διαταγὴ ἀρσης τοῦ περιορισμοῦ γιὰ υλοποίησίν τῆς.

8. «Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ἀρχιερατικὸς Τοποτηρητὴς Μεσσηνίας. Πρὸς τοὺς Πανοσιωτάτους πατέρες, τὸν τε Καθηγούμενον καὶ τοὺς Συμβούλους τῆς Ἱερᾶς μονῆς τοῦ Βουλκάνου. Ὁ ὀσιώτατος ἐν Μοναχοῖς κύριος Νικόλαος Μακεδὸνς ἐκ τῆς πόλεως ταύτης τῶν Καλαμῶν, ἐπιποθῆ μονάσει εἰς τὴν Ἱερὰν καὶ σεβασμίαν ὑμῶν μονὴν. Τὴν ἐκλογὴν του ταύτην ἀποδεχόμενοι, τὸν ἀποστέλλομεν πρὸς ὑμᾶς πανοσιώτατοι πατέρες καὶ πεποιθήμεν ὅτι θέλετε δεχθεῖν αὐτὸν εὐμενῶς, εὐαρεστούμενοι ἀπὸ τῆς μοναδικῆς αὐτοῦ πολιτείας, καὶ ἐναρέτου διαγωγῆς. Ὁ Τοποτηρητὴς Π. Γ. Παγώνης»³¹⁶.

Εγκρίνει καὶ μεσολαβεῖ γιὰ τὴν ἐγγραφὴ μοναχοῦ στὴ Μονὴ Βουλκάνου.

9. «Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος. Πρὸς τὸν Ἀρχιερατικὸν Τοποτηρητὴν Μεσσηνίας. Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὸ ὅπερ ἀπέστειλεν ἡμῖν ἀντίγραφον τῆς ἀναφορᾶς τοῦ ἡμετέρου Καθηγουμένου κ. Ἰγνατίου, δι' οὗ οἰκειοθελῶς παραιτεῖται ἐκ τοῦ Ἡγούμενου, διὰ τε τὸ προβεβηκὸς τῆς ἡλικίας, διὰ τὸ πολυετὲς τῆς ἐκδουλεύσεως καὶ τὸ ἐπαχθὲς τοῦ διακονήματος τούτου. Ἐπομένως, καὶ ἡ ὑπ' ἀρ. 1099/245 διαταγὴ τοῦ Ἀρχιερατικοῦ Τοποτηρητοῦ, παρ' ἧς λαμβάνομεν τὴν ἄδειαν ἵνα ἐκλέξωμεν ἕτερον Ἡγούμενον καὶ Συμβούλιον κατὰ τοὺς τύπους τῆς ἐγκυκλίου ὑπ' ἀρ. 2372/1161 συνοδικῆς ἐπιστολῆς καὶ τῆς κατὰ τὴν 26 τοῦ Φεβρουαρίου ἐγκυκλίου τῆς Β. ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Γραμματείας πρὸς τοὺς νομάρχας. Ἐπληροφορήθημεν ὅτι συνελθόντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἅπαντες καὶ κοινῇ συνδιασκεψάμενοι ἐξελέξαμεν τὸν πανοσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις κύριον Γαλακτίωνα εἰς Ἡγούμενον, τὸν ἤδη ἡγούμενον κ. Ἰγνάτιον εἰς σύμβουλον, τὸν ἤδη σύμβουλον κύριον Ἰωσήφ καὶ αὖθις εἰς σύμβουλον παρακαλεῖσθε τοῖνυν, Ἅγιε Πρωτοσύγκελλε, ἵνα ἐγκριθέντα ἐκτελεσθῶσι κατὰ τοὺς τύπους καὶ τὰς ὁδηγίας. Οἱ πατέρες τῆς Μονῆς

³¹⁴ AIMM, I.M. Βουλκάνου 1844-1850 (φάκ. Απρ. - Μάιος 1848), ἐγγρ. ἀρ. πρωτ. 15997, 15998, 16012, διεκπ. 151 (23 Μαρτ. 1848) «Ἐπὶ τῆς ὑπ' ἀρ. 3326»· πρβλ. Ορφανός, σσ. 89-90 (ἐγγρ. 6).

³¹⁵ AIMM, I.M. Βουλκάνου 1844-1850 (φάκ. Μάρτ. - Απρ. 1848), ἐγγρ. ἀρ. πρωτ. 13512, διεκπ. 141 (30 Μαρτ. 1848).

³¹⁶ AIMM, I.M. Βουλκάνου 1844-1850 (φάκ. Ἰαν. 1850), ἐγγρ. ἀρ. πρωτ. 2098, διεκπ. 6 (26 Ἰαν. 1850).

Ἰγνάτιος ἱερομόναχος, Ἰωσήφ ἱερομόναχος, Γαλακτίων ἱερομόναχος, Βησσαρίων ἱερομόναχος, Σαμουήλ ἱερομόναχος Καὶ λοιποὶ ἅπαντες»³¹⁷.

Ανακοινώνεται ἡ ἐκλογή νέου ἡγουμενοσυμβουλίου συγκροτούμενου ἀπὸ τοὺς ἱερομόναχο Γαλακτίωνα ὡς ἡγούμενο, τὸν πρῶτον ἡγούμενο (μετὰ τὴν παραίτησή του) Ἰγνάτιο ὡς σύμβουλο, καὶ τὸν σύμβουλο Ἰωσήφ.

10. «Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ἀρχιερατικὸς Τοποτηρητὴς Μεσσηνίας. Πρὸς τοὺς ὀσιωτάτους πατέρες, τὸν τε Καθηγούμενον καὶ τοὺς Συμβούλους τῆς Ἱερᾶς μονῆς τοῦ Βουλκάνου. Προσκαλεῖσθε κατὰ τὴν ὑπ' ἀρ. 17534 διαταγὴν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου νὰ πέμψητε πρὸς ἡμᾶς σημειώσιν συνοπτικὴν μὲν, ἀλλ' ὅσον τὸ δυνατόν ἀκριβῆ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν εἰς τὴν μονὴν σας εὕρισκομένων, ἐν ἧ νὰ καταφαίνεται διακεκριμένως, ἐνὸς ἐκάστου Ἱερωμένου καὶ μοναχοῦ τοῦ ἔχοντος κουράν, τὸ ὄνομα, τὸ ἐπίθετον, καὶ ἡ ἡλικία αὐτοῦ. Ἡ σημείωσις αὕτη θέλει ὑπογραφῇ παρὰ τε τοῦ ἡγουμένου καὶ τῶν Συμβούλων καὶ σφραγισθῇ διὰ τῆς σφραγίδος τῆς μονῆς. Ὁ Τοποτηρητὴς Π. Γ. Παγώνης». Ακολουθεῖ ἡ ἐξῆς ἐπισημείωσις: «Συνεπεῖα τῆς ὑπ' ἀρ. 2139 διαταγῆς σας ἀναφέρομεν ἐνώπιόν τε τοῦ Τοποτηρητοῦ ὅτι εἰς τὴν Μονὴν Βουλκάνου ὑπάρχουσι Ἱερομόναχοι καὶ Κύριοι Μοναχοὶ τὸν ἀριθμὸ 14, οἵτινες φέρουσι κουράν καὶ περὶ τῶν ὁποίων ἐσωκλείστως ... ὁ ἡγούμενος καὶ οἱ Σύμβουλοι»³¹⁸.

Στο πλαίσιο τῆς ἀναζήτησης στοιχείων ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση γιὰ τὰ μοναστήρια πληροφοροῦμαστε ἀρμοδίως ἀπὸ τὴν ἀρμονικὴ συνεργασία τοποτηρητῆ καὶ ἡγουμενοσυμβουλίου ὅτι ἡ μονὴ Βουλκάνου τὴν 1 Φεβρουαρίου 1850 εἶχε 14 μοναχοὺς.

11. «Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ἀρχιερατικὸς Τοποτηρητὴς Μεσσηνίας. Πρὸς τοὺς Πανοσιωτάτους ἐν Ἱερομονάχοις κ. κ. Γαλακτίωνα, Ἰωσήφ καὶ Ἰγνάτιον. Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, διὰ τῆς ὑπ' ἀρ. 17888 διαταγῆς της, πρὸς ἡμᾶς, τὸν μὲν πρῶτον ὡς ἡγούμενον, τοὺς δὲ αὐτοὺς ὡς Συμβούλους τῆς Ἱερᾶς μονῆς τοῦ Βουλκάνου, ἐγκρίνει κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν πατέρων, ὅθεν γνωστοποιοῦντες ὑμῖν τοῦτο συγχαίρομεν ὑμᾶς. Ὁ Τοποτηρητὴς Πρωτοσύγκελλος Γεράσιμος Παγώνης»³¹⁹.

Καθηκόντως ὁ Γεράσιμος ἐγκρίνει τὸ νέο ἡγουμενοσυμβούλιο τῆς μονῆς Βουλκάνου.

12. «Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ἀρχιερατικὸς Τοποτηρητὴς Μεσσηνίας. Πρὸς τὸν Πανοσιώτατον Καθηγούμενον καὶ ὀσιωτάτους Συμβούλους τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Βουλκάνου. Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, διὰ τῆς ὑπ' ἀρ. 17912 ἐγκυκλίου διαταγῆς, διατάττει ἀπαξάπαντες, ἐπισκόπους, Ἀρχιερατικοὺς Τοποτηρητὰς καὶ γενικοὺς ἐπισκοπικοὺς ἐπιτρόπους, ἵνα γνωστοποιήσῃ ἕκαστος τοὺς τε Συμβούλους καὶ ἡγουμένους τῶν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του διατηρουμένων μοναστηρίων τὰ ἐφεξῆς. Ἐπειδὴ καὶ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἐπληροφορήθη ὅτι εἰς τὰς πανηγύρεις πολλῶν μοναστηρίων, κατὰ τὰς ἐπικρατούσας ἡμέρας τῆς πανηγύρεως γίνονται χοροὶ, μετὰ μουσικῶν ὀργάνων, καὶ ἀπρεπῶν ἀσμάτων, καὶ ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ μοναστηριακοῦ καταστήματος, διὰ ταῦτα τὸ Συμβούλιον ἐκάστης μονῆς ὀφείλει νὰ προλαμβάνῃ τὴν ἀντιθρησκευτικὴν ταύτην συνήθειαν, ἀπαγορεύον ὅλως, οἷς οἶδεν τρόποις τὰ τε ἀπρεπῆ ἄσματα, τὰ μουσικὰ ὄργανα, καὶ τοὺς χοροὺς. Καὶ Ἐπειδὴ καθ' ἃς ἔχει πληροφορίαις, εἷς τινα μοναστήρια ἐπιτρέπουσι ἐπὶ τῆς πανηγύρεως, τὰ Συμβούλια ἐκθέτουσιν ἐπὶ δημοπρασίαις τὰ προσφερόμενα δῶρα τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν, καὶ ἐκ τούτου προσγίνεται οὐ μικρὰ προσβολὴ εἰς τὸν μοναστικὸν χαρακτήρα, οὐ μὴ δέ, ἀλλὰ καὶ κατάκρισις, καὶ ὅτι καταχρῶνται τὰ προσφερόμενα. Διὰ ταῦτα ἀπαγορεύθη ἡ ἐκποίησης παντὸς εἶδους προσφερομένου, ἐπιτρεπούσης τῆς πανηγύρεως, ἀλλὰ μὴδὲ τὴν διάλυσιν τῆς πανηγύρεως, τὸ Συμβούλιον ἐκάστης μονῆς

³¹⁷ AIMM, I.M. Βουλκάνου 1844-1850 (φάκ. Ιαν. 1850), ἔγγρ. ἀρ. πρωτ. 25, διεκπ. 20 («Ἐκ τῆς Μονῆς τοῦ Βουλκάνου 1850»).

³¹⁸ AIMM, I.M. Βουλκάνου 1844-1850 (φάκ. Φεβρ. 1850), ἐγκύκλιος ἀρ. πρωτ. 2132, διεκπ. 9 (1 Φεβρ. 1850).

³¹⁹ AIMM, I.M. Βουλκάνου 1844-1850 (φάκ. Ιούν. 1850), ἔγγρ. ἀρ. πρωτ. 2237, διεκπ. 110 (28 Ιουν. 1850) «ἐλήφθη τὴν 29 Ἰουνίου».

ὀφείλει νὰ συντάξῃ ἀκριβῆ κατάλογον ἀπάντων τῶν προσφερθέντων, τὸ ποσὸν καὶ ποιὸν παντὸς εἶδους καὶ γένους, καὶ τὴν ἀξίαν ἐνὸς ἐκάστου, ἀντίγραφον τοῦ ὁποίου νὰ διορθῶνῃ πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν ἐνυπόγραφον καὶ ἐσφράγιστον μετὰ δὲ ταῦτα τὰ θεωρούμενα ὡς μὴ χρήσιμα καὶ ἀναγκαῖα εἰς τὴν μονήν, ἔχει τὴν ἄδειαν νὰ πωλῇ, ἀλλ' οὐδὲ τότε ἐπὶ δημοπρασίαις. Ταῦτα οὖν κατ' ἔντονον διαταγὴν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου γνωστοποιούμεν ὑμῖν πρὸς ὁδηγίαν εἰς γνῶσιν ὑμῶν. Ὁ Τοποτηρητὴς Π. Γ. Παγώνης»³²⁰.

Σε πολλές πανηγύρεις που λάμβαναν χώρα στα μοναστήρια δεν σκέφτονταν οι μοναχοί ότι κάποια από τα ἄσματα τα οποία τραγουδούσαν οι χριστιανοί δεν ήταν κατάλληλα. Προκειμένου λοιπόν να αποφευχθῶν τυχόν παρεξηγήσεις ἀλλὰ και για να διαφυλαχθεῖ ὁ μοναστικὸς βίος μακριὰ ἀπὸ πειρασμούς στους οποίους μπορεί να ἐνέπιπταν οι μοναχοί ἀπὸ τα ακροώμενα ἄσματα, ἡ Σύνοδος τα ἀπαγορεύει. Ἄλλωστε, τα μοναστικά καθιδρύματα εἶναι κέντρα μετανοίας καὶ προσευχῆς καὶ ὄχι διασκέδασης, ὁπότε ἡ πανήγυρη για τους μοναχοὺς τελεῖται ἀποκλειστικά στον Ναό· ὅλα τα ἄλλα εἶναι για τους κοσμικούς, τὸ ἐπιλεγόμενο «λαϊκὸ πανηγύρι» ἢ ἀλλιῶς φολκλορικὴ ἐκδήλωση. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι με τὸ γεγονός αὐτὸ ἐκείνη τὴν ἐποχὴ οι μοναχοί ἀξιοποιούσαν τὸν κόσμον που ἐρχόταν καὶ προέβαιναν σε δημοπρασίες. Δυστυχῶς, αὐτὲς περιελάμβαναν καὶ ἀφιερῶματα που δεν ἦταν ἐπωφελή για τὴ Μονή. Επίσης, δεν ἦταν ἠθικά τὸ καλύτερο νὰ παρατηρεῖται τὸ φαινόμενο αὐτὸ που με τόση ἀγάπη καὶ ἀπὸ τὸ υστέρημά του ὁ καθένας κατέθεσε στη μονή νὰ γίνεται ἀντικείμενο ἐκμετάλλευσης, ἐν προκειμένῳ δημόσιας ἀγοραπωλησίας (ἀνταλλαγῆς με χρήματα). Για τὸν λόγο αὐτὸ ἀποφασίζει ἡ Σύνοδος τὴν ἀπαγόρευση τῶν δημοπρασιῶν τὴν ὥρα τῆς πανήγυρης καὶ τὴ διεξαγωγή τῆς σε ἄλλο χρόνο, ὅπως εἶναι καὶ τὸ ὀρθό.

13. «Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ἀρχιερατικὸς Τοποτηρητὴς Μεσσηνίας. Πρὸς τοὺς Πανοσιωτάτους Συμβούλους τῆς Ἱερᾶς μονῆς τοῦ Βουλκάνου. Σὰς κοινοποιούμεν, Πανοσιώτατοι, ὀπισθογράφως τὴν ἔγκρισιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ὑπὲρ τῆς ἐκλογῆς ὑμῶν εἰς τὴν ἡγουμένην τοῦ Πανοσιωτάτου κ. Βησσαρίωνος, καὶ συγχαίροντες ὑμᾶς, εὐχόμεθα ὅπως δικαιωθῇ ἡ ἐκλογὴ ὑμῶν αὕτη, διὰ τὴν καλὴν πρόοδον τῶν μοναστικῶν ὑμῶν ἐργασιῶν. Ὁ Τοποτηρητὴς Πρωτοσύγκελλος Γεράσιμος Παγώνης»³²¹.

14. «Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Βασιλείου. Πρὸς τὸν κατὰ τὰς Καλάμας Ἀρχιερατικὸν Τοποτηρητήν. Γνωστοποιεῖται πρὸς ὑμᾶς εἰς ἀπάντησιν τῆς ἀπὸ 11 τοῦ παρελθόντος μηνὸς ἀναφορᾶς σας ὅτι ἐγκρίνεται ὁ ἱερομόναχος Βησσαρίων ὡς ἡγούμενος τῆς μονῆς Βουλκάνου ἀντὶ τοῦ ἀποβιώσαντος ἱερομονάχου Γαλακτίωνος, ὅπερ γνωστοποιούντες ἤδη πρὸς τοὺς μοναχοὺς τῆς μονῆς αὐτῆς, θέλετε γνωστοποιήσει αὐτὸ τοῦτο κατὰ τὰ διατεταγμένα ὡς πρὸς τὴν ἀρμοδίαν διοικητικὴν ἀρχήν. Καὶ ταῦτα κατ' ἔγκρισιν † Ἀθηνῶν Νεόφυτος Πρόεδρος, Λοκρίδος Ἀγαθάγγελος, Καλαβρύτων Βαρθολομαῖος, Ὁ Γραμματεὺς Ἀρχιμανδρίτης Μ. Ἀποστολίδης. Διὰ τὸ ἀκριβὲς τῆς ἀντιγραφῆς. Ὁ Τοποτηρητὴς Π. Γ. Παγώνης»³²².

Καθηκόντως, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τα παραπάνω δύο ἐγγράφα (11 καὶ 12), ἐγκρίνεται ἡ ἐκλογὴ τοῦ νέου ἡγουμένου τῆς μονῆς Βησσαρίωνα στη θέση τοῦ ἀποβιώσαντος ἡγουμένου Γαλακτίωνος.

15. «Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ἀρχιερατικὸς Τοποτηρητὴς Μεσσηνίας. Πρὸς τοὺς ὀσιωτάτους πατέρες, τὸν τε Καθηγούμενον καὶ τοὺς Συμβούλους τῆς Ἱερᾶς μονῆς τοῦ Βουλκάνου. Ἐπειδὴ καὶ κατὰ τὴν αὔριον ἡμέραν Κυριακὴν 27 τοῦ παρόντος μηνὸς ἀπεφασίσθη ν' ἀναγνωσθῶσιν ἐπ' ἐκκλησίαις, μετὰ τῆς δεούσης προσοχῆς, εἰς ἐπήκοον πάντων, ὁ τε Ἱερὸς Τόμος τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας τῆς κανονικῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

³²⁰ ΑΙΜΜ, Ι.Μ. Βουλκάνου 1844-1850 (φάκ. Ιουλ. 1850), διςέλιδη ἐγκύκλιος ἀρ. πρωτ. 2262, διεκπ. 121 (22 Ιουλ. 1850) «ἐλήφθη τῇ 29 Ἰουλίου 1850».

³²¹ ΑΙΜΜ, Ι.Μ. Βουλκάνου 1851-1854 (φάκ. Απρ. - Μάιος 1852), «ἐγγρ. ἀρ. πρωτ. 2575, διεκπ. 78 (11 Απρ. 1852) «ἐλήφθη τῇ 4 Μαΐου 1852».

³²² ΑΙΜΜ, Ι.Μ. Βουλκάνου 1844-1850 (φάκ. Απρ. - Μάιος 1848), ἐγγρ. ἀρ. πρωτ. 2140, διεκπ. 230 (14 Απρ. 1852).

καὶ ἡ περὶ τῆς Αὐτοῦ Παναγιότητος, καὶ τῆς περὶ Αὐτὴν Ἱερᾶς τε Συνόδου ἐπισταλεῖσαι πνευματικαὶ ὑποθήκαι, παραινέσεις καὶ εὐλογία, ἐν αἷς διαλαμβάνει ἡ περὶ πάντα τοὺς ὀρθοδόξους ἐκφρασθεῖσα στοργὴ καὶ ἀγάπη τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, διὰ ταῦτα προσκαλοῦμεν καὶ ὑμᾶς, ὅπως, κατὰ τὴν θεϊαν λειτουργίαν τῆς αὐριον Κυριακῆς παρευρεθῇτε μετὰ τῶν λοιπῶν ἐνθάδε εὐρεθέντων πατέρων ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῷ τοῦ Τιμίου Προδρόμου, ὅπου θέλει γενῇ μονοεκκλησία καὶ συλλειτουργῶν. Καὶ μετὰ τὴν θεϊαν λειτουργίαν ἀναγνωσθήσονται τὰ Συνοδικὰ ταῦτα ἔγγραφα ἀναπέμποντες εὐχὲς πρὸς τὸν ὕψιστον Θεόν, διὰ τὴν λαμπρὰν καὶ ἀξιομνημόνευτον ταύτην πρᾶξιν τῆς κανονικῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Τοποτηρητὴς Πρωτοσύγκελλος Γεράσιμος Παγώνης»³²³.

Ο Γεράσιμος προσκαλεῖ τοὺς πατέρες τῆς μονῆς νὰ παρευρεθοῦν στον Ναό του Τιμίου Προδρόμου, ὅπου, μετὰ το πέρας τῆς θείας λειτουργίας, θὰ ἀναγνωσθεῖ ὁ τόμος τῆς αὐτοκεφαλίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος: «λαμπρὰν καὶ ἀξιομνημόνευτον ταύτην πρᾶξιν τῆς κανονικῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», ὅπως χαρακτηριστικὰ δύο φορές γράφει, ἀν καὶ κατ' ἀκρίβειαν ἀποτελεῖ ἀνακήρυξη, ἐφόσον δὲν μνημονεύεται σὲ αὐτὴν τὰ προηγούμενα χρονικὰ διάστημα (1833 - 1850).

16. «Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ἀρχιερατικὸς Τοποτηρητὴς Μεσσηνίας. Πρὸς τοὺς Συμβούλους τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Βουλκάνου. Ἐλάβομεν τὸ ἀπὸ ἐνεστῶτος καὶ ὑπ' ἀρ. 22 ἐπίσημον ὑμῶν ἔγγραφον, καὶ τὰς ἀναφορὰς τοῦ προτεινομένου εἰς προχειρίσιν, τὸν μὲν Προκόπιον εἰς πρεσβύτερον, τὸν δὲ Φιλόθεον εἰς Ἱεροδιάκονον. Ἀλλ' ἐπειδὴ βλέπομεν ὅτι ἐπιποθεῖτε νὰ προχειρισθῶσι αὐτόθι, ἡ δὲ Ἱερὰ Σύνοδος δὲν ἐγκρίνη ἐπ' οὐδεμίᾳ περιπτώσει ἢ περιστάσει τὸ τοιοῦτον, διότι πᾶς ὅστις θέλει νὰ προχειρισθῇ εἴτε ἱεροδιάκων εἴτε πρεσβύτερος, πρέπει νὰ προχειρίζεται ἐνθάδε. Διὰ τοῦτο δὲν ἐκφέραμεν λόγον πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον, πρὶν ἢ σᾶς γράψομεν, νὰ μᾶς βεβαιώσετε ὅτι μετὰ τὴν ἔγκρισιν θέλουν ἔλθῃ ἐνθάδε. Σπεύδομεν ὅθεν νὰ σᾶς εἰδοποιήσωμεν αὐτὸ τοῦτο, καὶ ἅμα λάβομεν τὴν ἀπάντησίν σας, ἀμέσως θέλομεν κάμῃ τὴν πρότασιν καὶ ἡ ἔγκρισις ἔσται βεβαία. Ἄν ὅμως καὶ ὁ μὲν Προκόπιος δὲν ἔχει πλῆρες τὸ τριακοστὸν ἔτος, ὁ δὲ Φιλόθεος τὸ εἰκοστὸν πέμπτον τῆς ἡλικίας του δὲν θέλουν προχειρισθῇ. Ταῦτα πρὸς γνῶσιν ὑμῶν καὶ περιμένομεν ἀπάντησιν διὰ τὰ περαιτέρω. Ὁ Τοποτηρητὴς Πρωτοσύγκελλος Γεράσιμος Παγώνης»³²⁴.

Ο Γεράσιμος, ὡς τὸ ἐνδιάμεσο θεσμικὰ πρόσωπο μετὰ τῆς Μονῆς Βουλκάνου καὶ τῆς Συνόδου, ενημερώνει περὶ τῆς συνδρομῆς τῶν ἀναγκαιῶν προϋποθέσεων περὶ τῆς προχειρίσεως τῶν ἐν λόγῳ προσώπων, ὡς πρεσβυτέρου καὶ ἱεροδιακόνου ἀντίστοιχα. Αὐτοὺς βεβαιωθεὶς γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τους, τότε θέτει στὴ Σύνοδο τὸ σχετικὸ αἶτημα, γιὰ τὸ ὁποῖο ἐκφράζει τὴ βεβαιότητα ὅτι θὰ ικανοποιηθεῖ. Φαίνεται πὼς ἐξετάζει ὅλα τὰ δεδομένα, προτοῦ προβεῖ σὲ κάποια ἐνέργεια, γεγονὸς που καταδεικνύει τὴ σοβαρότητα καὶ δικαιολογεῖ τὴν ἀξιοπιστίαν καὶ τὸ κύρος που ἀπολαμβάνει ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία.

17. «Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ἀρχιερατικὸς Τοποτηρητὴς Μεσσηνίας. Πρὸς τε τοὺς Καθηγουμένους, τοὺς συμβούλους καὶ λοιποὺς πατέρες τῶν Ἱερῶν μοναστηρίων τῆς Ἐπικιοπῆς Μεσσηνίας. Κατὰ τὸ ἀπὸ 16 ἐνεστῶτος μηνός, καὶ ὑπ' ἀρ. 2616 ἐγκύκλιον διαταγὴν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, πέμπεται πρὸς ὑμᾶς ἔγκλειστον ἐν τῇ παρουσίᾳ ἐντυπον τοῦ ἤδη δημοσιευθέντος διὰ τοῦ ὑπ' ἀρ. 25 τῆς ἐφημερίδος τῆς κυβερνήσεως νόμου περὶ ἐπισκοπῶν καὶ ἐπισκόπων καὶ περὶ τοῦ ὑπ' αὐτοὺς τελοῦντος κλήρου πρὸς γνῶσιν ὑμῶν, καὶ παντὸς τοῦ ἐν τῇ Ἑλλάδι κλήρου. Ὁ Τοποτηρητὴς Πρωτοσύγκελλος Γεράσιμος Παγώνης»³²⁵.

³²³ AIMM, I.M. Βουλκάνου 1850-1854 (φάκ. Ιούλ. 1852) «ἐλήφθη τῇ 18 Ἰουλίου 1852».

³²⁴ AIMM, I.M. Βουλκάνου 1844-1850 (φάκ. Ιούλ. 1852), ἔγγρ. ἀρ. πρωτ. 2083, διεκπ. 63 (8 Ιουλ. 1852) «ἐλήφθη τῇ 18 Ἰουλίου 1852».

³²⁵ AIMM, I.M. Βουλκάνου 1850-1854 (φάκ. Ιούλ. 1852), ἔγγρ. ἀρ. πρωτ. 2095, διεκπ. 73 (21 Ιουλ. 1852) «ἐλήφθη Ἰουλίου 25».

δ. Εκκλησιαστικές αποστολές

ι. Στη Μάνη (1845)

Το 1845 ο Γεράσιμος ανέλαβε νέα ειρηνευτική αποστολή, αυτή τη φορά με σκοπό να ειρηνεύσει τους διαμαχόμενους Λάκωνες³²⁶. Για το θέμα της αποστολής του στη Λακωνία, με σκοπό τον καθησυχασμό των ταραχών που είχαν ξεσπάσει, αναφέρουν οι επιστολές του Γερασίμου: α) από 9 Ιανουαρίου 1845³²⁷ (προς τη Σύνοδο, με την οποία αιτιολογεί την καθυστέρηση της μετάβασής του στη Λακωνία, λόγω της ανάγκης που υπήρχε για την «καθησύχασιν τῶν πνευμάτων τῶν διαμαχομένων Μεσσηνίων»), β) από 18 Ιανουαρίου 1845³²⁸ (προς τη Διοίκηση Λακωνίας, την οποία ενημερώνει ότι πρόκειται να μεταβεί), γ) από 18 Ιανουαρίου 1845³²⁹ (απάντηση του Διοικητή Λακωνίας, με την οποία εύχεται στον Γεράσιμο επιτυχία στην αποστολή του), δ) από 19 Ιανουαρίου 1845³³⁰ (προς τη Σύνοδο, την οποία ενημερώνει ότι βρίσκεται στη Δυτική Μάνη, προκειμένου να συμπράξει για την κατάπαυση των ταραχών και ζητά να σταλεί από τη Σύνοδο και άλλος κληρικός στο ανατολικό μέρος της Μάνης), ε) από 19 Ιανουαρίου 1845³³¹ (έγγραφο του Διοικητή Λακωνίας προς τον Γεράσιμο σχετικά με ιερείς που ορκίζουν μέλη Αδελφότητας αγνώστου σκοπού), στ) από 25 Ιανουαρίου 1845³³² (έγγραφο του Γερασίμου στη Βασιλική Διοίκηση Λακωνίας για την ανάγκη αποστολής στρατιωτικού σώματος στη Μάνη, προκειμένου να συμπράξει στην καταπολέμηση των σκοπών της εταιρίας της αντιστρατευομένης την κυβέρνηση: «ἡ Β. Κυβέρνησις πρέπει νὰ λάβῃ ἐνεργητικότερα μέτρα ὅσον ἔνεστι ταχύτερον, καὶ νὰ μὴ περιμένῃ νὰ ἐγκριζώσῃ τὰς ὡς μὴ ὤφειλεν ἐταιρίας ταύτας, ἀφοῦ βλαστήσωσι καὶ καρποφορήσωσι. Ἡ ἡσυχία τῶν διαμαχομένων εἰς ταῦτα τὰ μέρη πέποιθα ὅτι θέλει ἀποκατασταθεῖ πρὸς τὸ παρὸν, ἀλλὰ δὲν πρέπει καὶ νὰ πιστεύσωμεν ὅτι χωρὶς μιᾶς στρατιωτικῆς δυνάμεως παιδευούσης ἐπιμόνως τὰς ἐταιρίας ταύτας»), ζ) από 25 Ιανουαρίου 1845³³³ (έγγραφο του Γερασίμου στη Σύνοδο για την ανάγκη τοποθέτησης Επισκόπου αλλά και στρατιωτικής δυνάμεως στην περιοχή της Δυτικής Λακωνίας, προκειμένου να σταματήσουν οι διαιρέσεις και δολοφονίες), η) 1 Φεβρουαρίου 1845³³⁴ (έγγραφο - αναφορά του Γερασίμου προς τη Σύνοδο για την ολοκλήρωση της αποστολής του στη Δυτική Λακωνία προς κατάπαυση των εκεί ταραχών: «Συνοδίτης γενόμενος τοῦ παρὰ τῆς Β. Διοικήσεως Λακωνίας διορισθέντος Πέτρου Κ. Μαυρομιχάλη, μεῖ ἐκατὸν Λάκωνας ἐπὶ τοῦ σκοποῦ τῆς εἰρήνης, περιῆλθον μετ' αὐτοῦ, ὅλα τὰ διαμαχόμενα μέρη, ὅπου, μεταχειριζόμενοι, εἰς μὲν, τοὺς τὴν εἰρήνην ποθοῦντας τὰς συμβουλὰς καὶ παραινέσεις, εἰς δὲ τοὺς τὴν κακουχίαν καὶ τὴν ἐκδίκησιν ἀγαπῶντας, τὰς ἀπειλὰς καὶ ἀντεκδικήσεις, ἐφέραμεν εἰς αἴσιον πέρας τὰς ἐντολὰς καὶ τῆς Σεβ. Κυβερνήσεως καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου») και θ) 1 Φεβρουαρίου 1845³³⁵ (έγγραφο του Γερασίμου προς τη Διοίκηση Λακωνίας για την ολοκλήρωση της ειρηνευτικής αποστολής του και για τον άξιο στρατιωτικό Πέτρο Κ. Μαυρομιχάλη «ἀνὴρ διὰ τῆς ἐξαιρετικῆς ἀρετῆς του, διὰ τῆς γενναίας φρονήσεώς του»).

³²⁶ Πρβλ. πρβλ. Ορφανός, σ. 27.

³²⁷ Ορφανός, σσ. 107-108 (έγγρ. 1).

³²⁸ Ορφανός, σσ. 109-110 (έγγρ. 2).

³²⁹ Ορφανός, σσ. 111-112 (έγγρ. 3).

³³⁰ Ορφανός, σσ. 113-114 (έγγρ. 4).

³³¹ Ορφανός, σσ. 115-116 (έγγρ. 5).

³³² Ορφανός, σσ. 117-119 (έγγρ. 6).

³³³ Ορφανός, σσ. 119-120 (έγγρ. 7).

³³⁴ Ορφανός, σσ. 121-122 (έγγρ. 8).

³³⁵ Ορφανός, σσ. 123-124 (έγγρ. 9).

ii. Στην Αιτωλοακαρνανία (1846)

Μια από τις εκκλησιαστικές αποστολές, που ανέλαβε το έτος αυτό, αφορά στη διερεύνηση των κατηγοριών εναντίον του Μητροπολίτη Αιτωλίας και Ακαρνανίας στο Μεσολλόγγι, όπως προκύπτει από τη συνοδική επιστολή (2 Μαΐου 1846): «Ἐκ τῶν ἐνταῦθα ἐγκλεισμένων διαφόρων ἐγγράφων τὸν ἀριθμὸν -10- παρατηρεῖτε τὰς κατὰ τοῦ κατὰ τὴν ἐπισκοπὴν Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου γινομένης κατηγορίας· Ἡ Σύνοδος θέλουσα νὰ πληροφορηθῇ περὶ τῆς ἀληθείας αὐτῶν, εὐλογον ἔκρινε νὰ πέμψῃ ἑξαρχον εἰς ἐξέτασιν, καὶ τοιοῦτον ἐξελέξατο ὑμᾶς. Ὅθεν, γνωστοποιοῦσα τοῦτο πρὸς ὑμᾶς ἡ Σύνοδος, σᾶς προσκαλεῖ, νὰ μεταβῆτε ἀμέσως, εἰς Μεσολόγγιον, ὅπου θέλετε ἐξετάσει ἀκριβῶς καὶ κατὰ τάξιν ὅλους τοὺς ἐν τοῖς εἰρημένοις ἐγγράφοις ἀναφερομένους, καὶ οὓς ἄλλους κρίνητε ἀναγκαῖον εἰς ἀνακάλυψιν τῆς ἀληθείας, καὶ αὐτὸν τὸν κατηγορούμενον παρ' οὗ θέλετε λάβει καὶ ἔγγραφον ἀπολογίαν. Καὶ τούτου γενομένου θέλετε πέμψει πρὸς τὴν Σύνοδον ὅλας τὰς ἐξετάσεις καὶ τὴν ἔγγραφον ἀπολογίαν δι' ἰδιαιτέρας ὑμῶν ἐκθέσεως ἐπιφέροντες καὶ τὰς ἀναγκαῖας ὑμῶν παρατηρήσεις, ἐπιστρέφοντες καὶ τὰ ἔγγραφα. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὴν ἀποστολὴν αὐτὴν θέλουσι συμβῆ καὶ ἔξοδα, θέλετε ἀποστείλει πρὸς τὴν Σύνοδον ἡμερολόγιον τῶν ἐργασιῶν σας, καὶ δικαιολογητικὰ ἔγγραφα τῶν γενησομένων ἐξόδων δι' ἰδιαιτέρας ὑμῶν ἐκθέσεως εἰς ἀπότισιν»³³⁶.

Ωστόσο, φαίνεται ὅτι ὁ Γεράσιμος ἀντιμετώπιζε σοβαρά προβλήματα υγείας καὶ γιὰ τὸν λόγο αὐτό προσπάθησε νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴ συγκεκριμένη ἀποστολή. Αὐτό προκύπτει ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τῆς συνοδικῆς πρὸς αὐτὸν ἐπιστολῆς (12 Ιουνίου): «Ἀπαντῶσα ἡ Σύνοδος εἰς τὴν ἀπό- α¹¹ τοῦ ἐνεστῶτος μηνὸς ἀναφορὰν ὑμῶν σᾶς λέγει, ὅτι οἱ λόγοι, τοὺς ὁποίους φέρετε εἰς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς εἰς Μεσολόγγιον ἀποστολῆς, εἶναι ὀρθοί· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ Σύνοδος ἄλλον τοιοῦτον δὲν ἔχει εἰς τὸ νὰ ἀποστείλῃ ἐκεῖ, διὰ τοῦτο σᾶς προσκαλεῖ καὶ αὖθις, νὰ μεταβῆτε ὅπου διωρίσθητε. Καὶ ἀφ' οὗ ἐκτελέσητε τὸ ὅποιον σᾶς ἐπεφόρτισεν ἔργον θέλετε φροντίσει περὶ τῆς υγείας σας. Σᾶς γνωστοποιεῖ προσέτι ἡ Σύνοδος ὅτι ἐπανελάβε πάλιν πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κ.τ.λ. Ὑπουργεῖον τὴν περὶ ἀποστολῆς πλοίου πρόσκλησιν. Προσμένει δὲ ἡ Σύνοδος τὴν ἀγγελίαν τῆς ὅσον τάχιον ἀναχωρήσεώς σας»³³⁷. Γιὰ τὸν λόγο αὐτό ὁ Γεράσιμος ἀποστέλλει (16 Ιουνίου) στὴ Σύνοδο τὴν παρακάτω ἐπιστολή: «Ἐλαβον τὴν ἀπὸ 12 ἐνεστῶτος Σεβασμίας μοι ἐντολὴν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναγινώσκω μὲ λύπην μου, ὅτι ἡ Ἱερὰ Σύνοδος μὴ πιστεύουσα τὴν ἀθῶαν καὶ εἰλικρινῆ ὁμολογίαν μου, ὅτι εὐρίσκομαι προσβεβλημένος ἀπὸ ἀρθρίτην, ἀλλ' ἀποδέχεται ὅτι προσποιῶμαι τοῦτο, ἐπιμένει εἰς τὸ νὰ μεταβῶ εἰς Ἀκαρνανίαν. Ἀγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος! Ἦδη νὰ ψευδῶμην, καὶ νὰ μὴν ᾔτο ἀληθές! ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν μου, μὲ ὅλην τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ ἱατροῦ, ὅχι μόνον δὲν βλέπω μικράν τινα καλλιτέρευσιν τῶν δακτύλων μου, ἀλλὰ μᾶλλον χειροτέρευσιν, ὥστε καταντῶ, νὰ μὴν δύναμαι νὰ πράξω τοὺς δακτύλους μου καὶ οἱ μὲν τὸ ἐμποδίσθην εἰς τὸ καύσιμον ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ὑπέφερον εἰς Ἀθήνας ὑπὸ τοῦ ἀτμοῦ, οἱ δὲ εἰς ἀρθρίτιν. Ἀλλ' αἱ χεῖρες μου πάσχουσιν, ἀπὸ τοὺς ὥμους μέχρι τοῦ ἄκρου τῶν δακτύλων. Οὐδέποτε παρήκουσα τῆς ἐντολῆς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, μηδὲ ἐν ὅσῳ τῷ θέλω μεταβάλλει ποτὲ αὐτὴν μου τὴν σταθερὰν ἀπόφασιν, καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶμαι εἰς κατάστασιν νὰ πραγματοποιήσω πρὸς τὸ παρὸν τὴν θέλησιν ταύτην τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, παρακαλῶ αὐτὴν μηδὲ θερμῶν δακρύων νὰ μὴν ὀργισθῇ κατ' ἐμοῦ, διὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν ἀποσταλόντων μοι γραμμάτων, ἀλλὰ νὰ μὲ εὐχηθῇ ἀπὸ ψυχῆς καὶ καρδιάς, διὰ νὰ ἀπαλλαγῶ ἀπὸ τοῦ δεινοῦ τούτου πάθους, διότι ποτὲ θέλω φανῇ καὶ ἐγὼ χρήσιμος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἐν Χριστῷ. Ὑποσημειοῦμαι ὑποκλινόμενος δοῦλος. Ὁ Ἀρχ. Τοποτ. Καλαμῶν Κ. Γ. Παγώνης»³³⁸. Τελικὰ, κατάφερε νὰ πείσει ὅτι τὸ πρόβλημά του δὲν ἐπέτρεπε τὴ μετάβασή του, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴ νέα συνοδική ἀπαντητικὴ ἐπιστολή (24 Ιουνίου) ποὺ ἔλαβε: «Ἐλαβεν ἡ Σύνοδος τὴν ἀπὸ -16 τοῦ ἐνεστῶτος μηνὸς ἀναφορὰν σας καὶ τὰ περὶ τοῦ κατὰ τὴν

³³⁶ IAMM, Χφ. 2β (αρ. εἰσερχ. εγγρ. 729/7.5.1846).

³³⁷ IAMM, Χφ. 1 [αρ. εἰσερχ. εγγρ. 795/16.6.1846] (Παν. αρ. 12).

³³⁸ IAMM, Χφ. 4β [αρ. πρωτ. 796, αρ. διεκπ. 261/16.6.1846] (Παν. αρ. 15).

ἐπισκοπὴν Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου ἔγγραφα· καὶ ἐπειδὴ καθ’ ἃ ἐκθέτετε, ἢ κατάστασις τῆς υἰείας σας δὲν σᾶς βοηθεῖ εἰς τὸ νὰ μεταβῆτε εἰς Μεσολόγγιον, ἡ Σύνοδος σᾶς ἀπαλλάττει ἀπὸ τῆς ἀποστολῆς ταύτης»³³⁹.

³³⁹ ΙΑΜΜ, Χφ. 4α [αρ. εισερχ. εγγρ. 804/16.6.1846] (Παν. αρ. 14).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΗ ΔΙΑΚΟΝΙΑ (1852 - †1867)

1. Η εκλογή και η χειροτονία ως Αρχιεπισκόπου Αργολίδος (1852)

α. Η εκλογή

Ο Γεράσιμος, όπως αναφέρουν οι Επισκοπικοί κατάλογοι, εξελέγη αρχιεπίσκοπος Αργολίδος το 1852³⁴⁰. Η όλη διαδικασία έχει ως εξής.

«Η χειροτονία ενός Επισκόπου ήταν από αιώνες έργο αποκλειστικό του Πατριάρχη, γι' αυτό το μεγαλύτερο, ίσως, πρόβλημα που αντιμετώπιζε η Ιερά Σύνοδος, από το 1833 έως το 1852, ήταν η πλήρωση των Επισκοπικών θρόνων που χήρευαν. Στο διάστημα των παραπάνω περίπου είκοσι χρόνων δεν έγινε κανένας νεοχειοτόνητος επίσκοπος, σε ένδειξη σεβασμού προς τον Οικουμενικό Θρόνο. Συνεπώς, οι θέσεις των Επισκόπων που πέθαναν στη διάρκεια της παραπάνω εικοσαετίας απέμειναν κενές και για τη διοίκηση της Επισκοπής διορίζονταν Επιτροπές»³⁴¹.

Στις 23 Ιουλίου 1833 η Αντιβασιλεία με διάταγμά της αναδιαμορφώνει τον διαχωρισμό των Επισκοπών σε δέκα, έχοντας ως κριτήριο διαχωρισμού τους δέκα νομούς που υπήρχαν τότε και επομένως κάθε Επισκοπική περιφέρεια ταυτιζόταν με ένα νομό³⁴². Με την πάροδο των χρόνων οι νομοί αυξήθηκαν, αλλά οι Επισκοπές παρέμεναν δέκα. Αυτό είναι το επιλεγόμενο δεκαδικό σύστημα των Επισκοπών, το οποίο επιδιώχθηκε πολλές φορές να αλλάξει, ώσπου αυτό συνέβη το 1843, οπότε διαμορφώθηκαν πολλές κενές θέσεις Επισκοπών.

Ως γνωστόν, ο Γεράσιμος Παγώνης ήταν ένα αξιόλογο εκκλησιαστικό στέλεχος, το οποίο συνεισέφερε τα μέγιστα, όπως και άλλοι κληρικοί στον Αγώνα. Στο πλαίσιο αυτό στις 3 Ιουνίου 1843, η αθηναϊκή εφημερίδα «Ταχύπτερος Φήμη»³⁴³ έγραφε: «Καταργείται τὸ δεκαδικὸν σύστημα τῶν ἐπισκόπων»³⁴⁴. Οὕτως καὶ τὸ ταμεῖον ἀπαλλάττεται ἀπὸ τὸ βάρος τῶν περιττῶν δαπανῶν καὶ συντάξεων καὶ οἱ λαοὶ εὐχαριστοῦνται, ἀξιούμενοι ἐκκλησιαστικῶν ποιμένων καὶ ἡ Ἐκκλησία προστατεύεται, ὡς εἰκός, καὶ οἱ κληρικοὶ τοῦ Ἀγῶνος, ἀδικηθέντες ἄχρι τοῦδε, οἳ οἱ Ἀμβρόσιος Φραντζῆς, Γεράσιμος

³⁴⁰ Ατέσης, «Η ιεραρχία», σ. 437· ο ίδιος, «Επισκοπικοί», σ. 123· ο ίδιος, *Αρχιερείς*, σ. 15· ο ίδιος, «Επισκοπαί», σ. 974.

³⁴¹ Βέλκος, σ. 197.

³⁴² Τρομπούκης, σ. 72.

³⁴³ Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» ΙΑ', σ. 3 (Εφημ. «Ταχύπτερος Φήμη», αρ. φύλλ. 304, σ. 2 Β).

³⁴⁴ Κατά τον Ευλόγιο Κουρίλα, *Πατριαρχική Ιστορία. Το Οικουμενικόν Πατριαρχεῖον. Αγὼν υπέρ των προνομίων – Θέσις. Το Αυτοκέφαλον τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ πολιτειοκρατία – Ἄρσις*, τόμος Α', Αθήναι 1951, σ. 116 κυκλοφόρησε ἄρθρο στα 1843 υπό τον τίτλο: «Τὸ δεκαδικὸν σύστημα τῶν ἐπισκόπων».

Παγώνης, Καλλίνικος Καστόρχης, Θεοφάνης ὁ Σιατιαστεύς, Ἰερόθεος Ἀθανασόπουλος (καὶ Παπαθανασόπουλος....) καὶ λοιποὶ, ἱκανοποιοῦνται...»³⁴⁵.

Στο σημεῖο αὐτό, εφόσον αναφερόμαστε στο θέμα τῆς Ἐπισκοποποίησης αγωνιστῶν σημειώνουμε ὅτι κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐρευνᾶς μας ἐντοπίστηκαν στὸν Τύπο τῆς ἐποχῆς δύο δημοσιεύματα ἀφορῶντα σὲ ἐπιθυμία τοῦ Γεράσιμου νὰ ἀναχωρήσει ἀπὸ τὴν Ελλάδα. Οἱ εἰδήσεις αὐτές δὲν διασταυρώθηκαν ἀπὸ ἄλλες πηγές, ὥστε νὰ ἐπιβεβαιωθοῦν. Τὸ πρῶτο δημοσίευμα, ὡς αἰτία τῆς φερόμενης ὡς ἐπιθυμίας ἀναχώρησης τοῦ Γερασίμου ἀναφέρει τὴν ἀμέλεια, ἀν ὅχι καὶ τὴ συνειδητὴ ἀδιαφορία τῆς Ἐκκλησίας, νὰ τὸν ἀναδείξει σὲ Ἐπίσκοπο (ὅπως καὶ τὸν Ἀμβρόσιο Φραντζή), παρὰ τὰ ὅσα ἀμφότεροι προσέφεραν στὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821 στὸ ἔθνος καὶ τὴν Ἐκκλησία καὶ παρὰ τὶς κενές θέσεις ποὺ εἶχαν δημιουργηθεῖ γιὰ Ἐπισκόπους. Εἰδικότερα ἀναφέρεται:

«Ὁ Πρωτοσύγγελος κ. Γεράσιμος Παγώνης, ἀφοῦ ἐθυσίασθη ὑπὲρ τῆς αὐτονομίας μας, καὶ μ' αὐτὸν τόσοι συγγενεῖς του, ἀφοῦ συνέτρεξε σημαντικῶς εἰς τὸν ἀγῶνά μας, καὶ διὰ τὰς ἐκδουλεύσεις καὶ θυσίας τοῦ εἶχε διορισθῇ ἐπισκοπικὸς τοποτηρητὴς τῆς Μονεμβασίας καὶ Καλαμῶν, καὶ τὴν θέσιν ταύτην τοῦ τοποτηρητοῦ διετήρησεν ἀξίως τοῦ χαρακτηρὸς τοῦ μέχρι τῆς συστάσεως τῆς Συνόδου, ὅποτε ἐδιωρίσθησαν εἰς ὅλας ἐν γένει τὰς ἐπισκοπὰς ἐπίσκοποι, βιάζεται σήμερον καὶ αὐτὸς νὰ ἀφήσῃ τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ ζητήσῃ ἄλλου πόρον ζωῆς. Ἴδου πῶς ἀνταμείβονται σήμερον ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν μας ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐστήριξαν τὸν ἀγῶνά μας. Τὸ περίεργον δ' εἶναι, ὅτι ἐνῶ χρεοῦν τόσαι ἐπισκοπαί, καὶ εἰς πολλὰς ἀπὸ αὐτὰς εἶναι διωρισμένοι κληρικοὶ ἄγνωστοι εἰς τὴν ἐπανάστασιν μας, οἱ κ. κ. Γεράσιμος Παγώνης, Ἀμβρόσιος Φραντζῆς καὶ ἄλλοι, δὲν ἐνεκρίθησαν νὰ διορισθοῦν κἂν εἰς τὰς ἐπιτροπὰς ταύτας, ἴσως, διότι συνήργησαν σημαντικῶς εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς αὐτονομίας μας ἀγῶνα»³⁴⁶.

Τὸ δεύτερο δημοσίευμα συναρτᾷ τὴ φερόμενη ὡς ἐπιθυμία ἀναχώρησης τοῦ Γερασίμου με οικονομικὲς δυσχέρειες, ποὺ κατὰ δήλωσιν τοῦ δημοσιεύματος ὁ Γεράσιμος ἀντιμετωπίζει, ἀφότου παρέδωκε τὰ πάντα, ὅπως καὶ ἄλλοι κληρικοὶ καὶ πρῶχοντες, γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς Ἐπανάστασης.

«Ἡ ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ὁμολογεῖ πολλοὺς ἐκ τῶν ἀξιοσεβάστων κληρικῶν μας διαπρέψαντας κατὰ τὸν ἱερὸν ἡμῶν ἀγῶνα καὶ θυσιασθέντας διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πατρίδος. Ὅλίγα τινὰ τούτων λείψανα, διασωθέντα κατ' εὐτυχίαν ἀπὸ τὰς πλέον ἐπικινδύνους τῆς πατρίδος περιστάσεις, ὑποφέρουν ὁσημέραι περιφρονητικῶς τὰς μεγαλητέρας στερήσεις ἀντὶ τῶν ὀφειλομένων εἰς αὐτοὺς ἀμοιβῶν, ἀναγκαζόμενοι ἔνεκα αὐτῶν νὰ σκέπτονται καὶ νὰ ζητοῦν παρὰ τῆς Κυβερνήσεως τὴν εἰς ἄλλοδαπὴν ἀναχώρησιν τῶν. Τίς ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἀγνοεῖ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὰς διαφόρους γενναίας θυσίας, ὅσας προσήνεγκεν εἰς τὸν ἱερὸν ἀγῶνα ἡ οἰκογένεια τοῦ Πρωτοσυγγέλλου Γερασίμου Παγώνη ἐκ Καλαμῶν; τίς δύναται ν' ἀποσιωπήσῃ τὸν ἐκούσιον καὶ καρτερικὸν θάνατον τοῦ ἁγιμνήστου θείου τοῦ Μητροπολίτου Μονεμβασίας, τοῦ ὁποίου ἡ εὐτολμία καὶ ὁ ὑπὲρ πατρίδος διακαὴς ζήλος τοῦ, συναγωνισθέντος μετὰ τῶν λοιπῶν γενναιοψύχων Ἀρχιερέων καὶ Πρῶχόντων τῆς Πελοποννήσου, διέσωσαν τὸ ἔθνος ἀπὸ τὸν τρομερώτατον κίνδυνον, ὅστις ἐπαπεῖλει αὐτὸ περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, παραδῶσαντες ἑαυτοὺς ὡς ἐχέγγυον εἰς τὰς χεῖρας τῶν τυρράνων τοῦ διὰ νὰ ματαιώσωσι, τὰς ὁποίας δικαίως εἶχον οὗτοι συλλάβει ὑπονοίας περὶ τῆς προετοιμασίας τοῦ μεγάλου συμβάντος; Ποῖος λέγομεν δύναται ποτε νὰ ἀρνηθῇ τὰς προσωπικὰς καὶ χρηματικὰς θυσίας αὐτοῦ τοῦ ἰδίου Πρωτοσυγγέλλου Γερασίμου Παγώνη, μοχθήσαντος τόσον ἐντίμως καὶ γενναίως ὑπὲρ πατρίδος, τὴν ὁποίαν ὑπηρετήσε φρονίμως εἰς διαφόρους ὑπηρεσίας; Ταῦτα πάντα γνωρίζον τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος συναισθάνεται καὶ συμπάσχει μεθ' ἑαυτοῦ, δι' ὅσα οὗτος ἀναξιοπαθεῖ ἤδη, στερηθεὶς τῆς ὀφειλομένης αὐτῷ πολιτικῆς καὶ χρηματικῆς ἀμοιβῆς, περὶ τῆς ὁποίας ἡ Κυβέρνησις τῆς Α. Μ. ὤφειλε κατὰ δίκαιον λόγον νὰ προνοήσῃ, μὴ ἐπιτρέπουσα νὰ πάσχωσιν ἀναξίως οἱ ἀγωνισταὶ τῆς

³⁴⁵ Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» ΙΑ', σ. 3. Ὁ Φερέτος δὲν εἶχε ὑπόψιν τοῦ τί σήμαινε τὸ «δεκαδικὸν σύστημα τῶν Ἐπισκόπων», καὶ πῶς ὡς τότε στεκόταν ἐμπόδιο στὴν εξέλιξιν βαθμολογικὰ τῶν παλαιῶν ἀρχιμανδριτῶν - αγωνιστῶν, ποὺ μάλιστα ἀναφέρονται στὸ δημοσίευμα.

³⁴⁶ Εφημ. *Ἀθηνά* 761/23 Οκτωβρίου 1840, σ. 3α· πρβλ. Σκοπετέας, «Ἀνθη εὐλαβείας», Δ', σ. 3.

πατρίδος. Γνωρίζοντες τὴν δεινὴν θέσιν εἰς ἣν εὐρίσκεται ἤδη ὁ ἀγωνιστὴς Γεράσιμος Πρωτοσύγγελλος Παγώνης μετὰ τῆς οἰκογενείας του, ἔνεκα τῶν χρηματικῶν αὐτοῦ θυσιῶν καὶ ἐκδουλεύσεων πρὸς τὴν πατρίδα, ἐνώνομεν τὴν φωνὴν μας μὲ ἐκείνην τοῦ ἔθνους, διὰ νὰ ἐπικαλεσθῶμεν παρὰ τῆς Κυβερνήσεως τὴν δικαίαν ἀμοιβὴν τῶν τόσων ἐκδουλεύσεων καὶ θυσιῶν του»³⁴⁷.

Το πλήρωμα του χρόνου ἔφτασε με τὴν ἀνακήρυξη τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ το Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο το 1850 καὶ τὴ συνεπαγόμενη ἀναγνώριση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς καὶ ἔλυσε τὸ πρόβλημα αὐτό. Εἰδικότερα, ὁ Νόμος 200 «Περὶ Ἐπισκοπῶν καὶ Ἐπισκόπων καὶ περὶ τοῦ ὑπὸ τοὺς Ἐπισκόπους τελούντος κλήρου», που ψηφίστηκε στὶς 9 Ἰουλίου 1852, ὀρίζει: Ἀρθρο 1: Τὸ σύνολο τῶν Ἐπισκοπῶν σὲ ὁλόκληρο τὸ ἐλληνικὸ Κράτος εἶναι 24, Ἀρθρο 15: Οἱ Ἐπισκοπές, που θὰ ἔχουν τὴν ἐδρα τοὺς στὴν πρωτεύουσα τῶν ἐννέα (9) Νομῶν καὶ τῆς Κορίνθου, θὰ ὀνομάζονται Ἀρχιεπισκοπές, ἐνῶ ἡ Ἐπισκοπὴ τῆς Ἀθῆνας θὰ ἀποκαλεῖται Μητρόπολις, Ἀρθρο 16: Ἀπὸ τὴν 1η Ἰανουαρίου τοῦ 1853 ὁ ετήσιος μισθὸς τοῦ Μητροπολίτη θὰ εἶναι 6.000 δρχ., τοῦ Ἀρχιεπισκόπου 5.000 δρχ. καὶ τοῦ Ἐπισκόπου 4.000 δρχ.. Για τὴν πλήρωση μιᾶς Ἐπισκοπικῆς θέσης, που βρισκόταν σὲ χρεῖα, ἔπρεπε νὰ προταθοῦν τρεῖς (3) κληρικοὶ Ἕλληνες πολῖτες «ἄριστοι ἐν συνέσει καὶ παιδείᾳ. Ἡ Σύνοδος ἐπέλεγε τὸν ἕνα, τὸν ὁποῖο τελικὰ θὰ ἔπρεπε υποχρεωτικὰ νὰ τὸν ἐγκρίνει καὶ ὁ βασιλεὺς, ὕστερα ἀπὸ πρόταση τοῦ Υπουργικοῦ Συμβουλίου»³⁴⁸.

Σύμφωνα με ὅσα γράφει ὁ Βέλκος, ἀμέσως μετὰ τὴν ψήφιση τοῦ καταστατικοῦ τῆς Διοίκησης τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴ Βουλὴ, κινήθηκε ἀστραπιαία ἡ διαδικασία πλήρωσης τῶν κενῶν Ἐπισκοπικῶν θέσεων. Ἡ σπουδὴ αὐτὴ δείχνει πόσο κατεπεύγουσα, ὅπως καὶ πράγματι ἦταν, θεωροῦσε ἡ Ἱερά Σύνοδος τὴν ἐκκρεμότητα αὐτή.

Συγκεκριμένα, ὅπως προαναφέρθηκε, στὶς 9 Ἰουλίου 1852 ψηφίστηκε ὁ Νόμος 200 καὶ στὶς 25 Αὐγούστου ὀρκίστηκαν τὰ μέλη τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἡ ὁποία ἀπὸ τὴν 1η Σεπτεμβρίου, με τὴ σύμφωνη γνώμη καὶ τοῦ Υπουργείου Ἐκκλησιαστικῶν καὶ Ἐκπαιδεύσεως, ἀρχισε ἐπίσημα τὶς ἐργασίες τῆς γιὰ τὴν ἐπιλογή καὶ τὴ χειροτονία νέων Ἐπισκόπων.

Προτοῦ ἀρχίσει ἡ κανονικὴ διαδικασία γιὰ τοὺς υποψήφιους Ἐπισκόπους, κρατικὴ Υπηρεσία ὀρίζει τὸν καταρτισμὸ ἐνὸς γενικοῦ πίνακα κληρικῶν, υποψηφίων Ἐπισκόπων, με τὴν ἐντολὴ νὰ γράψουν στὶς παρατηρήσεις τὰ προσόντα καὶ προπάντων τὸ πολιτικὸ φρόνημα τοῦ καθένα. Ὁ ἐμπιστευτικὸς αὐτὸς κατάλογος, που σώζεται στὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους, περιλαμβάνει ἐντεκα (11) συνολικά υποψηφίους. Δὲν φέρει χρονολογία οὔτε υπογραφή.

Μπροστὰ ἀπὸ κάθε ὄνομα εἶναι γραμμένο τὸ Α ἢ Β καὶ μόνο στοὺς ὑπ' ἀριθ. 8 καὶ 9 υποψηφίους δὲν ἔχει χαρακτηρισμὸ. Ὁ Γεράσιμος βρίσκεται στὴν τρίτῃ θέση, ἔχοντας μπροστὰ ἀπὸ τὸ ὄνομά του τὸ γράμμα Α, καὶ στὶς παρατηρήσεις γράφει: «Πρωτοσύγγελλος ... τε ἀοιδίμου Μονεμβασίας, ἔχει ὁμοίως τὰ προσόντα ... πραγμάτων ... φιλελεημοσύνη, κ' ὀρθὸν πολιτικὸν φρόνημα»³⁴⁹.

Θα μπορούσε νὰ θεωρήσει κανεὶς ὅτι ὁ χαρακτηρισμὸς που ὑπάρχει μπροστὰ ἀπὸ κάθε ὄνομα με τὸ γράμμα Α καὶ Β εἶναι μιὰ μορφή σημείωσης προτεραιότητος ἐκλογῆς. Σὲ κάθε περίπτωση ὁμως, αὐτὸς ὁ ὀλοφάνερα πρόχειρος κατάλογος ἀντικαταστάθηκε (ἴσως ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες) με τὸν ἐπίσημο που ἔφερε τὸν τίτλο «Ὀνομαστικὸς κατάλογος τῶν ὑποψηφίων δι' ἐπισκοπᾶς», ὁ ὁποῖος περιλαμβάνει συνολικά 28 υποψηφίους κληρικοὺς καὶ περιέχει τὶς στήλες: *Ἀύξων Ἀριθμὸς, Ὀνομα καὶ Ἐπώνυμον, Πατρίς, Ἡλικία, Ἐποχὴ τῆς χειροτονίας, Βαθμὸς (Ἱερεὺς-Διάκονος), Πού ἐδιδάχθη καὶ τί ἐσπούδασεν, Πού ὑπηρέτησεν, Ἐάν ἀπῆλθεν εἰς τὴν Ἑυρώπην καὶ Γενικαὶ παρατηρήσεις*.

³⁴⁷ *Ὁ Φίλος τοῦ Λαοῦ* 81-82/21.10.1840, σ. 3· πρβλ. Σκοπετέας, «Ἀνθὴ εὐλαβείας», Δ', σ. 3.

³⁴⁸ Βέλκος, σσ. 197-198.

³⁴⁹ Πρβλ. Βέλκος, σ. 365.

Στον νέο αυτό κατάλογο ο Γεράσιμος Παγώνης βρίσκεται στην έκτη θέση και πληροφορούμαστε ότι είναι ο μόνος που κατάγεται από την Καλαμάτα, ότι την εποχή αυτή είναι 60 ετών, ότι δεν είχε μεταβεί στην Ευρώπη και στις γενικές παρατηρήσεις ... κ.λπ.³⁵⁰.

Τελικά, η διαδικασία πλήρωσης των πολλών κενών Επισκοπικών θέσεων άρχισε τον Σεπτέμβριο του 1852.

Για την Αρχιεπισκοπή Αργολίδος η Ιερά Σύνοδος στη συνεδρίαση της 23ης Σεπτεμβρίου 1852, όπως προκύπτει από το σχετικό έγγραφο που έστειλε στο Υπουργείο των Εκκλησιαστικών, πρότεινε: «Επειδή χρεύη ή έπισκοπή Αργολίδος κανονικοῦ Ἐπισκόπου, σκέψεως γενομένης περί χειροτονίας καὶ καταστάσεως ἱκανοῦ καὶ ἀξίου Ἐπισκόπου ἐν αὐτῇ, ἐκρίθη ὁμοφώνως νὰ προταθῶσι πρὸς τοῦτο ὡς ὑποψήφιοι κατὰ τὸ Γ'. ἄρθρον τοῦ Σ'. Νόμου οἱ ἐξῆς: α) Ὁ μέχρι τοῦδε Ἀρχιερατικὸς τοποτηρητὴς Καλαμῶν Πρωτοσύγκελλος Γεράσιμος Παγώνης, β) Ὁ ἱεροκῆρυξ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας Καλλίνικος Καστόρχης καὶ γ) Ὁ παρὰ τῇ Συνόδῳ Β'. Γραμματεὺς Ἱεροδιάκονος Θεοφάνης Σιατιστεύς, ὧν θέλει ζητηθεῖ παρὰ τῆς Κυβερνήσεως ἡ ἔγκρισις»³⁵¹.

Στις 24 Σεπτεμβρίου 1852 το Υπουργείο των Εκκλησιαστικών ενημερώνει τη Σύνοδο ότι «ἡ Α. Μ. κατὰ τὸ Γ'. ἄρθρον τοῦ Σ' νόμου ηὐδόκησε νὰ ἐγκρίνῃ τὸν ἤδη κατὰ τὰς Καλάμας Ἀρχιερατικὸν Τοποτηρητὴν Κύριον Γεράσιμον Παγώνην, ὅπως, κανονικῶς χειροτονηθεῖς, κατασταθῇ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς Αργολίδος»³⁵². Αὐθημερόν, η Σύνοδος ενημερώνει τον Πρωτοσύγκελλο Γεράσιμο για την εκλογή του και του ζητά «ἵνα προετοιμασθῇ πρὸς τὴν χειροτονίαν, τελεσθησομένην τὴν προσεχῇ Κυριακῇ, ὃ ἐπὶ τὴν 28 τοῦ ἐνεστῶτος μηνός, ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς ἀγίας Εἰρήνης. Πρὸ τούτου δὲ ὀφείλει, ἵνα παρουσιασθῇ κατὰ τὴν παραμονὴν δέ, τὴν 27 τοῦ αὐτοῦ, ἡμέραν Σάββατον, κατὰ τὴν 9 ὥραν Π. Μ. ἐνώπιον τῆς Συνόδου ὅπως δώσῃ τὴν κατὰ τὰ νενομισμένα διαβεβαίωσιν τῆς παραδοχῆς»³⁵³.

Σημειώνει ο Βέλκος ότι σχεδόν όλες οι χειροτονίες έγιναν στον τότε Μητροπολιτικό Ναό της Αγίας Ειρήνης. Η χειροτονία γινόταν με κάθε επισημότητα και την παρακολουθούσαν εκπρόσωποι της Κυβέρνησης και όλων των Αρχών, πολλοί κληρικοί και πλήθος κόσμου³⁵⁴.

β. Η χειροτονία

«Τὴν 28 τοῦ ἤδη λήγοντος μηνός, ἡμέραν Κυριακῇ, ἐτελέσθη ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς ἀγίας Εἰρήνης ἡ χειροτονία τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Αργολίδος Κυρίου Γερασίμου Παγώνη»³⁵⁵, με βάση το συνοδικό γράμμα προς το Υπουργείο των Εκκλησιαστικών (30 Σεπτεμβρίου).

³⁵⁰ Πρβλ. Βέλκος, σσ. 366-367.

³⁵¹ ΙΑΣΕΕ, φάκ. Α5S9Y2F1. Το έγγραφο συντάχθηκε στην Αθήνα στις 23 Σεπτεμβρίου 1852 (αρ. πρωτ. 2814, διεκ. 556) και αναφέρει τον Βασιλικό Επίτροπο· πρβλ. Βέλκος, σ. 368.

³⁵² ΙΑΣΕΕ, φάκ. Α5S9Y2F1. Το έγγραφο συντάχθηκε στην Αθήνα στις 24 Σεπτεμβρίου 1852 (αρ. πρωτ. 4329 και 4333, διεκπ. 2985) και ελήφθη στις 24 Σεπτεμβρίου 52 (αρ. πρωτ. 2815).

³⁵³ ΙΑΣΕΕ, φάκ. Α5S9Y2F1. Το δισέλιδο έγγραφο συντάχθηκε στην Αθήνα στις 24 Σεπτεμβρίου 1852 (αρ. πρωτ. 2814, διεκ. 556) και αναφέρει τον Βασιλικό Επίτροπο.

³⁵⁴ Βέλκος, σ. 204.

³⁵⁵ ΙΑΣΕΕ, φάκ. Α5S9Y2F1. Το έγγραφο συντάχθηκε στην Αθήνα στις 30 Σεπτεμβρίου 1852 (αρ. πρωτ. 2814-2815, διεκπ. 500) και αναφέρει τον Βασιλικό Επίτροπο. Πρβλ. Εφημ. «Των Φιλομαθών», αρ. φύλλ. 607/10 Σεπτεμβρίου 1866, όπου σημειώνεται ότι με κάθε επισημότητα, χειροτονήθηκε Αρχιεπίσκοπος Αργολίδος στον Μητροπολιτικό Ναό της Αγίας Ειρήνης.

Τη χειροτονία του Γερασίου ανήγγειλαν οι δύο μεγαλύτερες και έγκυρες εφημερίδες της Αθήνας την εποχή εκείνη, «Αιών»³⁵⁶ και «Αθηνά», επειδή προφανώς θεώρησαν σημαντικό το γεγονός, εξαιτίας της σπουδαίας προσωπικότητας που επρόκειτο να χειροτονηθεί. Ο «Αιών» αναφέρει: «Χθές (ενν. την Τρίτη στις 23 Σεπτεμβρίου) δὲ ἐπροβλήθη παρὰ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ὁ Πρωτοσύγκελος κ. Γεράσιμος Παγώνης διὰ τὴν Ἐπισκοπὴν Ναυπλίας καὶ Ἄργους. Αὐθημερὸν δέ, ὡς σύνηθες, ἐγένετο καὶ ὑπεγράφη τὸ ἀνῆκον Διάταγμα, ἡ δὲ χειροτονία τελεῖται τὴν ἐρχομένην Κυριακὴν (ενν. 28 Σεπτεμβρίου). Τυπικῶς, συνεπροβλήθησαν μετὰ τοῦ κ. Παγώνη οἱ Κύριοι Κ. Καστόρχης Ἱεροκῆρυξ καὶ Θ. Σιατιστεὺς Γραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου»³⁵⁷ καὶ σε ἐπόμενο φύλλο: «(Τῇ 28 7βρίου) Αὐθημερὸν ἐγένετο ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀγίας Εἰρήνης ἡ, τέταρτη λογιζομένη, χειροτονία τοῦ Πρωτοσυγκέλου κ. Γερασίου Παγώνη ὡς Ἀρχιεπισκόπου Ναυπλίας καὶ Ἄργους»³⁵⁸.

Στις 27 Σεπτεμβρίου 1852, μια ημέρα πριν από τη χειροτονία του, ο Γεράσιμος Παγώνης αναφέρει: «Ἐπειδὴ διὰ τῆς ψήφου τῶν θεόθεν ὁδηγηθέντων ἀγίων ἀρχιερέων, τῶν συγκροτούντων τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐψηφίσθη ὁ ἐλάχιστος ἐγώ, ὡς ἄξιος, ὅπως ἀποκατασταθῶ ἀρχιεπίσκοπος τῆς ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀργολίδος, καὶ ἔτυχον τῆς τοῦ Μεγαλειοτάτου Βασιλέως ἡμῶν ἐγκρίσεως, πείθομαι τῷ θεῷ βουλήματι, καὶ δέχομαι τὴν Ποιμαντορίαν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ταύτης, διαβεβαιῶν διατηρῆσαι ἀκραιφνῶς τὰ ἱερὰ καθήκοντα τῆς ἡς ἀναδέχομαι θέσεως, καὶ ποιμᾶναι θεοφιλῶς τὸ λογικὸν πόμινιον τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ ἡμῶν Νομᾶς σωτηρίου τῆς Εὐαγγελικῆς Χάριτος, καὶ διαμείνας πιστὸς εἰς τὸν φιλόχριστον ἡμῶν Βασιλέα καὶ κυριάρχην, καὶ ἀκατάγνωστος διὰ τῆς θείας χάριτος εἰς πάντα τὰ ἀρχιερατικά καθήκοντα. Ἐν Ἀθήναις, τὴν 27 Σεπτεμβρίου 1852. Πρωτοσύγκελλος Γεράσιμος Παγώνης»³⁵⁹.

Ανάλογο είναι και το περιεχόμενο των δημοσιευμάτων της εφημερίδας «Αθηνά». Σύμφωνα με το πρώτο από αυτά: «Τὴν Κυριακὴν (28 τ.μ.) ἐγένετο ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀγίας Εἰρήνης καὶ τέταρτη ἐπισκοπικὴ χειροτονία, ἡ τοῦ Πρωτοσυγκέλου κ. Παγώνη, χειροτονηθέντος ἀρχιεπισκόπου Ἀργολίδος καὶ Ναυπλίας. Εἰς πείσμα δὲ τοῦ Αἰῶνος, ἡ συρροὴ τῶν πολιτῶν ὑπῆρχε μεγάλη καὶ κατὰ τὴν χειροτονίαν ταύτην, γενομένη δι' ὅλης τῆς ἐπισημότητος καὶ σύμφωνα πρὸς τὰς ἱερὰς καὶ ἀποστολικάς παραδόσεις. Ὅθεν μακαρίζομεν τοὺς Ναυπλιεῖς ἀξιοθέντας ἐνὸς καλοῦ ἀρχιερέως, ἀπολαύοντος ἀγαθὴν φήμην καὶ ὑπόληψιν»³⁶⁰.

Στο δεύτερο δημοσίευμα αναφέρεται: «Ὁ ἅγιος Ἀργολίδος Ὁ στρατιώτης τῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ ἀνεψιὸς τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Μονεμβασίας Χρυσάνθου, ὅστις μετὰ τῶν λοιπῶν ἀρχιερέων καὶ προεστώτων, ἀπέθανεν ἐν τῇ φυλακῇ τῆς Τριπόλεως, ἐχειροτονήθη τέλος πάντων τὴν παρελθοῦσαν Κυριακὴν, ἀρχιεπίσκοπος Ἀργολίδος. Ὁ Τρισέβαστος οὗτος ἱεράρχης, ὅστις τόσον ἐπιτυχῶς ἐποίμανε δεκατριετίαν ὁλόκληρον τὸν λαὸν τῆς Μεσσηνίας, ἀπέρχεται μετ' οὐ πολὺ εἰς τὴν παλαιὰν τοῦ κράτους πρωτεύουσαν, συνοδευόμενος μὲ τὰς ἐγκαρδίους εὐχὰς τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ τῆς πρωτευούσης, ὅστις ἔδειξε κατὰ τὴν τῆς προχειρίσεως ἡμέραν ἔν τε τῷ Ναῷ καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, πόσον ἐκτιμᾷ καὶ σέβεται τοὺς ἀξίους σεβασμοῦ. Ὁ βίος τοῦ πανιερωτάτου Μητροπολίτου κ. Γερασίου Παγώνη, εἶναι κατὰ ἀλήθειαν μοναδικὸς ἐν Ἑλλάδι. Δεινὸς ἐκκλησιαστικὸς καὶ συγγραφεὺς μάλιστα, ἀγαθότατος τῇ καρδίᾳ, ἀφιλοκερδέστατος καὶ ἐλεήμων, ἔσωσε πολλάκις διὰ γενναίων συνδρομῶν καὶ συμβουλῶν πατρικωτάτων ὁλοκλήρους οἰκογενείας. Συγχαίροντες ἀπὸ καρδίας τοὺς ἀγαθοὺς συμπολίτας μας Ναυπλιεῖς καὶ Ἀργεῖους διὰ τὴν ἀπόλαυσιν ποιμενάρχου τοιοῦτου, εὐχόμεθα πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦτο τῶν ἀρετῶν ὑγεία καὶ μακροβιότητα μετὰ παντὸς ἀγαθοῦ Α.Β.»³⁶¹.

³⁵⁶ Τὴν ἀθηναϊκὴ εφημερίδα «Αἰών», ἐξέδιδε καὶ διηύθυνε ὁ γνωστός παλαιὸς Φιλικὸς καὶ ἱστορικὸς Ἰωάννης Φιλήμων, ὁ ὁποῖος γνώριζε καλὰ τὸν Γεράσιμο καὶ τὶς υπηρεσίες ποὺ προσέφερε στὴν Ἐκκλησία καὶ τὸ ἔθνος.

³⁵⁷ Εφημ. «Αἰών», ἀρ. φύλλ. 1295/Τετάρτη 24 Σεπτεμβρίου 1852, σ. 3α.

³⁵⁸ Εφημ. «Αἰών», ἀρ. φύλλ. 1297/Τετάρτη 1 Οκτωβρίου 1852, σ. 3· πρβλ. Δελγιαννόπουλος, «Γεράσιμος», στ. 348.

³⁵⁹ ΙΑΣΕΕ, (A5S9Y2F1_T2_11_INT).

³⁶⁰ Εφημ. «Αθηνά», ἀρ. φύλλ. 1913/Τρίτη 30 Σεπτεμβρίου 1852, σ. 2.

³⁶¹ Εφημ. «Αθηνά», ἀρ. φύλλ. 1914/Παρασκευὴ 3 Οκτωβρίου 1852, σσ. 2-3.

Το Υπουργείο των Εκκλησιαστικών ενημερώνει (3 Οκτωβρίου) την Ιερά Σύνοδο ότι «ή Α. Μ. διὰ Βασιλικού Διατάγματος χθές έκδοθέντος, ηὑδόκησε νὰ ἐπικυρώσῃ τὸν κατὰ τὰς κανονικὰς καὶ ἐκκλησιαστικὰς διατάξεις προχειρισθέντα Ἀρχιεπίσκοπον τῆς ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀργολίδος Κύριον Γεράσιμον», ὅτι σχετικά ενημερώθηκαν ο νεοεκλεγείς αρχιερέας και ο Νομάρχης Αργολίδος και Κορινθίας και ὅτι το βασιλικό διάταγμα δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως³⁶².

Αυθημερόν (3 Οκτωβρίου) η Ιερά Σύνοδος ανακοινώνει στον Αργολίδος Γεράσιμο ὅτι ο βασιλέας επικύρωσε την εκλογή, ὅτι ἐστάλη ἐπιστολή στους κληρικούς της ἐπαρχίας του, για να αναγνώσουν στις ἐκκλησίες προς ενημέρωση του ποιμνίου για την εκλογή του νέου Ἀρχιεπισκόπου, ἀλλὰ και προς τον μέχρι τότε Γενικό Ἀρχιερατικό Επὶτροπο, ο οποίος ενημερώνεται ὅτι ἐντός ολίγου ἀναλαμβάνει τα καθήκοντά του ο νέος Ἀρχιεπίσκοπος³⁶³.

Τὴν «Κυριακὴν 4 ὀβρίου ἐγένετο τὸ μεγάλο μήνυμα»³⁶⁴.

Στις 9 Οκτωβρίου η Σύνοδος ἀπέστειλε στον ἐπίτροπο Αργολίδος Ἀρχιμανδρίτη Ἰωσήφ Κωνσταντινίδη την ἀκόλουθη ἐπιστολή: «Χηρευούσης τῆς ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀργολίδος κανονικοῦ ἐπισκόπου, προχειρισθῆς διωρίσθη ἐν αὐτῇ προτάσει τῆς Συνόδου καὶ ἐγκρίσει βασιλικῇ ὡς τοιοῦτος ὁ κατὰ τὰς Καλάμας Ἀρχιερατικὸς τοποτηρητὴς Πρωτοσύγκελλος κ. Γεράσιμος Παγώνης. Ὅθεν ἐν ᾧ σὰς γνωστοποιεῖ τοῦτο ἡ Σύνοδος, προσκαλεῖ ὑμᾶς συγχρόνως, ὅπως, παύοντες ἤδη τῶν χρεῶν, τὰ ὅποια προσωρινῶς ἐνεπιστεύθη ὑμῖν ἡ Σύνοδος εἰς διεξαγωγὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν τῆς ἀγιωτάτης αὐτῆς Ἀρχιεπισκοπικῆς πραγμάτων, παραδώσῃτε πρὸς τὴν Σεβασμιότητά του, ὡς νομίμου καὶ κανονικοῦ Ἀρχιεπισκόπου καὶ πρὸς τὸν ἐπὶ τούτῳ παρ' αὐτοῦ διορισθέντα ἐπίτροπόν του, ἅπαντα τὰ εἰς τὸ Γραφεῖον τῆς ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς ταύτης ἐγγράφα καὶ πᾶσαν ἐν αὐτῇ τυχὸν εὑρισκομένην ἐκκλησιαστικὴν ἀποσκευήν, ἀνήκουσα εἰς αὐτὴν ἐν πρωτοκόλλῳ κατὰ τὴν τάξιν, ἀντίγραφον τοῦ ὁποίου θέλει σταλεῖ καὶ εἰς τὴν Σύνοδον»³⁶⁵.

Ἀνάλογο περιεχόμενο εἶχε καὶ ἡ ἐπιστολή προς τους ιερεῖς, ιερομονάχους καὶ χριστιανούς της ἐπαρχίας Αργολίδος: «Οἱ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Αργολίδος διατελοῦντες εὐλαβέστατοι ἱερεῖς, ὁσιώτατοι ἱερομόναχοι καὶ λοιποὶ ἀπαξάπαντες εὐλογημένοι χριστιανοὶ τῆς ἐπαρχίας ταύτης, χάρις εἴη ὑμῖν ἅπασι καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ κυρίου Παντοκράτορος. Ὁ τῆς Σωτηρίας ἡμῶν ἀρχηγὸς ὡς φιλάνθρωπος κύριος, ὁ καὶ τὴν ἡμετέραν φορέσας σάρκα δι' ἅκραν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν, ὡς πνευματικοῖς χαρίσμασι διακοσμήσας ἡμᾶς διὰ τῶν θείων καὶ ἱερῶν αὐτοῦ ἀποστόλων, κληρὸν ἡμῖν ἐπαφῆκε τὴν ἀρχιερατικὴν ἐπίσκεψιν, ἵνα δι' αὐτῆς ἀγιαζόμενοι καὶ τῶν ἀμαρτιῶν ἐλευθερούμενοι, ἐν μετοχῇ γενώμεθα τῶν θείων μυστηρίων, οὐδεμία γὰρ πόλις εὐσεβοῦσα ἄνευ αὐτῆς θεαρέστως ἐξοικονομεῖσθαι καὶ διευθύνεσθαι δύναται, ὡς οὐδὲ σῶμα ἀνθρώπινον, χειρὶ Θεοῦ πλασθέν, ζῆν καὶ κινεῖσθαι χωρὶς τῶν αἰσθήσεων τέλειον ἀναδείκνυσθαι. Οὕτως οὖν ἀναγκαιοτάτης οὔσης τῆς ἀρχιερωσύνης ἀπανταχοῦ, ἡ Σύνοδος τὴν μέριμναν ποσῶν τῶν κατὰ τὸ θεοφροῦρητον ἑλληνικὸν Κράτος ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν ἐπισπεύσει Βασιλικῇ λαχοῦσα, οὐ δίκαιον ἔκρινε διαμένειν ἀπροστατεύτου καὶ τὴν ἀγιωτάτην Ἀρχιεπισκοπὴν ταύτην Ἀργολίδος, ἅτε δὴ τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύοντος πρὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου τὸ ζῆν ἐκμετρήσαντος, ἀλλὰ καταβαλλοῦσα πᾶσαν φροντίδα καὶ εὐροῦσα τὸν ὁσιώτατον Πρωτοσύγκελλον Κύριον Γεράσιμον Παγώνην, ἄνδρα ἐμπρέπουσαν ἔχοντα τῷ ἱερῷ σχήματι τὴν διαγωγὴν καὶ τοῖς ἱεροῖς εἰκάσαντα θεσμίους, κοινῇ ψήφῳ ἔκρινεν, ἵνα ἐγκρίσει Βασιλικῇ διορίσει αὐτὸν ἐν αὐτῇ ὡς πρόσφορον καὶ ἄξιον

³⁶² ΙΑΣΕΕ, φάκ. Α5S9Y2F1. Το ἐγγράφο συντάχθηκε στην Αθήνα στις 3 Οκτωβρίου 1852 (αρ. πρωτ. 4519 καὶ 4603, διεκπ. 3072) καὶ ἐλήφθη στις 4 Οκτωβρίου 1852 (αρ. πρωτ. 2852). Τέλος, στο ἀριστερὸ μέρος τοῦ ἐγγράφου σημειώνεται: «Ἐπὶ τοῦ ἀριθ. 2814, 2815. Περὶ τῆς ἐπικυρώσεως τοῦ Σ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀργολίδος».

³⁶³ ΙΑΣΕΕ, φάκ. Α5S9Y2F1. Το ἐγγράφο (αρ. πρωτ. 2815-2852 καὶ χωρὶς αρ. διεκπ.) ἀναφέρει τὸν Βασιλικὸ Επὶτροπο Ἀθηνῶν Λιδωρίκη (Παρ. αρ. 6).

³⁶⁴ Σκοπετέας, «Ἀνθὴ Εὐλαβείας» Δ', σ. 3.

³⁶⁵ ΙΑΣΕΕ, φάκ. Α5S9Y2F1, αρ. πρ. 2851-2852, αρ. διεκπ. 598. Το ἐγγράφο, το ὁποῖο υπογράφουν οἱ ἀρχιερεῖς Ἀθηνῶν Νεόφυτος ὡς πρόεδρος καὶ Σύρου Δανιήλ, Κορίνθου Ἰωάνης, Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας Βαρθολομαῖος καὶ Αἰτωλίας Προκόπιος, ἀναφέρει καὶ τὸν Βασιλικὸ Επὶτροπο Ἀθηνῶν.

εἰς προστασίαν πνευματικὴν καὶ θεάρεστον διοίκησιν τοῦ ἐν αὐτῇ χριστεπωνύμου ὀρθοδόξου πληρώματος, οὗτος λοιπὸν τῇ χάριτι τοῦ κυρίου ἡμῶν, Ἰησοῦ Χριστοῦ ψηφισθεὶς καὶ τῇ δυνάμει τοῦ Ζωοποιοῦ καὶ Τελεταρχικοῦ Πνεύματος κανονικῶς χειροτονηθεὶς ἀρχιεπίσκοπος τῆς ἀγιωτάτης αὐτῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀργολίδος, ἀναδείκνυται ἥδη γνήσιος, νόμιμος, κανονικὸς ποιμενάρχης καὶ προστάτης πνευματικὸς αὐτῆς, ἔχων τὴν ἄδειαν τοῦ εὐλογεῖν καὶ ἀγιάζειν ἀρχιερατικῶς πάντας τοὺς ἐν αὐτῇ χριστιανούς, καὶ πάντα τὰ ἀρχιερατικὰ ἐπιτελεῖν μετὰ καὶ τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως κρίνειν τε καὶ ἀνακρίνειν πᾶσαν ἐκκλησιαστικὴν παρεμπόπτουσαν αὐτῷ ὑπόθεσιν ἐντὸς τῆς ἀρμοδιότητός του, καθ' ἣ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ κανόνες διακελεύουσι, καταρτίζειν δὲ καὶ νουθετεῖν πᾶσιν ὑμῖν τὰ ψυχοφελῆ καὶ σωτήρια διατάγματα· Τούτου χάριν ἀναγγέλουσα ὑμῖν ἅπανσι τοῦτο ἡ Σύνοδος, καὶ γράφουσα προτρέπει ὑμᾶς πατρικῶς καὶ ἐντέλλεται ἐκκλησιαστικῶς, ὅπως ὑποδεξάμενοι αὐτὸν ὡς κανονικὸν καὶ νόμιμον ὑμῶν Ἀρχιερέα, πείθησθε καὶ ὑπάγητε αὐτῷ προθύμως, ἐφ' οἷς ἂν ὑμῖν προτρέπη θεαρέστοις αὐτοῦ παραγγέλμασι καὶ διατάγμασι, μνημονεύετε δὲ καὶ τοῦ κανονικοῦ αὐτοῦ ὀνόματος ἐν πάσαις ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς καὶ ἀκολουθίαις, ὡς νενόμισται καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἀπονέμητε αὐτῷ πᾶσαν τιμὴν καὶ εὐλάβειαν κατὰ τὸ πρέπον καὶ δίκαιον, ὅτι ἡ πρὸς τοὺς πνευματικὸς ποιμένας ἀπονεμομένη τιμὴ πρὸς αὐτὸν ἀναφέρεται τὸν ἀρχιποίμενα Κύριον ἡμῶν, Ἰησοῦν Χριστόν, οὗ ἡ Χάρις καὶ τὸ ἄπειρον αὐτοῦ ἔλεος εἴη μετὰ πάντων ἡμῶν»³⁶⁶.

Ο Γεράσιμος, παρὰ τὴν κατεστραμμένη ἀπὸ τις κακουχίας υγεία του, ἐξελέγη Ἀρχιεπίσκοπος Ἀργολίδος, χάρις στὴν αγωνιστικὴ του δράση καὶ στὸν σεβασμὸ που ἐνέπνεε ἡ προσωπικότητά του, τόσο στους ἄλλους ιεράρχες, ὅσο καὶ στὸ ποίμνιό του³⁶⁷. Ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη ὁ Γεράσιμος καλούνταν νὰ αγωνιστεῖ σὲ ἓνα ἄλλο πεδίο, κάτω ἀπὸ ἐντελὼς ἄλλες συνθήκες καὶ δεδομένα.

Περίπου ἓνα μῆνα μετὰ τὴ χειροτονία του, τὸ βράδυ τῆς Πέμπτης 30 Οκτωβρίου 1852, ἡ βασίλισσα Ἀμαλία παράθεσε δείπνο πρὸς τιμὴν τῶν μελῶν τῆς Ἱεράς Συνόδου καὶ τῶν νεοχειροτονηθέντων Ἐπισκόπων, ἀνάμεσα στους οποίους ἦταν καὶ ὁ Γεράσιμος Παγώνης³⁶⁸.

Στις 16 Νοεμβρίου 1852 χοροστάτησε ὡς ἐπίσκοπος Ναυπλίας καὶ Ἀργους στὸν ναὸ τῆς Ἀγίας Εἰρήνης στὴν Αθήνα, ὅπου καὶ «ἀπήγγειλε λόγον περὶ ἀρετῆς, νηστείας καὶ μεταλήψεως»³⁶⁹.

Ὡς πρὸς τὰ πρεσβεῖα σημειώνεται ὅτι μετὰ τῶν 24 Ἀρχιερέων τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου τὸ 1852, ὁ Γεράσιμος κατέχει τὴν 8ῃ θέσιν³⁷⁰ καὶ τὸ 1866 μετὰ τῶν 30 Ἀρχιερέων κατέχει τὴν 9 θέσιν³⁷¹.

2. Ποιμαντικό ἔργο

Ἀπὸ τὶς πρώτες ἐνέργειές του ὡς Ἀρχιεπισκόπου Ἀργολίδος ἦταν ἡ παράδοση στὸν Μητροπολίτη Μεσσηνίας Προκόπιο χειρογράφου υλικοῦ (εγγράφων ποὺ ἀφορούσαν τὴν Τοπικὴ

³⁶⁶ ΙΑΣΕΕ, φάκ. Α5S9Y2F1. Τετρασέλιδο κείμενο (αρ. πρωτ. 2815-2852), τὸ ὁποῖο υπογράφεται ἀπὸ τοὺς ἀρχιερεῖς Ἀθηνῶν Νεόφυτο, ὡς πρὸεδρο, Σύρου Δανιὴλ, Κορίνθου Ἰωάν, Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας Βαρθολομαῖο καὶ Αἰτωλίας Προκόπιο καὶ τὸ ὁποῖο μνημονεύει καὶ τὸν Βασιλικὸ Ἐπίτροπο Ἀθηνῶν.

³⁶⁷ ΠΒΛ, σ. 415· πρβλ. Τοπικὸ Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο Ναυπλίου, Παράρτημα τῶν ΓΑΚ, ΔΗΜ. 1.1/ (1851).

³⁶⁸ Εφημ. «Αἰών», αρ. φύλλ. 1306/1 Νοεμβρίου 1852, σ. 3γ: «Τὸ ἐσπέρας τῆς 30 8/βρίου προσεκληθήσαν εἰς τὴν Βασιλικὴν τράπεζαν τρεῖς ἐκ τῶν Συνοδικῶν, ὡς ἀσθενούντων τῶν δύο (τοῦ τε Προέδρου καὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κορίνθου), καὶ ἑνὴν ἐκ τῶν νεοχειροτονηθέντων Ἀρχιεπισκόπων καὶ Ἐπισκόπων, ἥτοι ὁ Μητροπολίτης Σύρου καὶ Τήνου Δανιὴλ, οἱ Ἐπίσκοποι Καλαβρύτων Βαρθολομαῖος καὶ Οἰτύλου Προκόπιος (Συνοδικοί), οἱ Ἀρχιεπίσκοποι Ἀργολίδος Γ. Παγώνης, Φθιώτιδος Κ. Καστόρχης, Χαλκίδος Κ. Καμπάνης, Μαντινείας καὶ Κυνουρίας Θ. Σιατιστεύς, Μεσσηνίας Προκόπιος Γεωργιάδης καὶ οἱ Ἐπίσκοποι Ὑδρας Κωνσταντινίδης, Ἄνδρου Προκόπιος, Ἀμφίσσης Ἰ. Διστομίτης καὶ Θήρας Ἰερόθεος».

³⁶⁹ Σκοπετέας, «Ἀνθὴ Εὐλαβείας» Δ', σ. 3· Εφημ. «Αἰών», αρ. φύλλ. 1297/1 Οκτωβρίου 1852, σ. 3β: «Ἀυθιμερὸν ἐγένετο ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀγίας Εἰρήνης ἡ τετάρτη λογιζομένη χειροτονία τοῦ Πρωτοσυγκέλου κ. Γερασίμου Παγώνη ὡς Ἀρχιεπισκόπου Ναυπλίας καὶ Ἀργους»· πρβλ. Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοὶ» ΙΒ', σ. 1.

³⁷⁰ Γιαννόπουλος, *Συλλογή*, σ. 216 (ἐγγρ. 88).

³⁷¹ «Εφημερίς τῶν φιλομαθῶν», αρ. φύλλ. 607/10 Σεπτεμβρίου 1866· πρβλ. Βέλκος, σσ. 372-373.

Εκκλησία της Μεσσηνίας. Ειδικότερα, στις 16 Ιανουαρίου 1853 στέλνει επιστολή στον Μητροπολίτη Μεσσηνίας Προκόπιο σχετικά με «έγγραφα τινά, τὰ ὅποια ἔδωκα πρὸς τὸν ἀδελφὸν μου, διὰ νὰ παραδῶσιν πρὸς ὑμᾶς, ἀνήκοντα εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Μεσσηνίας ἔμειναν τὰ περικλειόμενα καὶ τὰ ὅποια τυχούσης εὐκαιρίας, ἀποστέλλω πρὸς τὴν Πανιερότητα Σας»³⁷².

α. Περί Ιερών Ναών

Τὴν Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀργολίδος ποίμανε κατὰ τρόπο θεάρεστο καὶ συνετέλεσε, καθοριστικά, πρωτοστατώντας στὴν ἀνέγερση πολλῶν μεγαλοπρεπῶν ναῶν στὸ Ναύπλιο, τὸ Ἄργος καὶ σε ἄλλες πόλεις τῆς ἐπαρχίας του, ὅπως τοῦ Ἁγίου Πέτρου Ἄργους³⁷³, τοῦ Μητροπολιτικοῦ ναοῦ τῆς Εὐαγγελίστριας Νέας Εἰδαύρου (1856)³⁷⁴ κ.ά.³⁷⁵.

Ενδιαφέροντα εἶναι ὅσα ἀναφέρονται³⁷⁶ γιὰ τὸν ναὸ τοῦ Ἁγίου Πέτρου Ἄργους. Σύμφωνα με αὐτά, ὁ ὑπάρχων σήμερα ναὸς τοῦ Ἁγίου Πέτρου³⁷⁷ στὴν κεντρικὴ πλατεία τοῦ Ἄργους, θεμελιώθηκε τῇ 17ῃ Ἰουλίου 1859³⁷⁸ σὲ οἰκόπεδο τῆς οἰκογένειας Περρούκα καὶ ἐγκαινιάστηκε τῇ 18ῃ Ἀπριλίου 1865³⁷⁹ ἀπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Ἀργολίδος Γεράσιμο Παγώνη. Μέχρι τὴν ἡμέρα τῶν ἐγκαινίων λειτουργοῦσε δίπλα στὴ νεόδμητη ἐκκλησία ὁ παλαιὸς ναὸς τοῦ ἁγίου Νικολάου. Ὁ τότε ἀρχιερέας ἀνέβηκε στὴ νότια πλευρὰ τοῦ ναῖσκου, σχημάτισε τὸ σημεῖο τοῦ Σταυροῦ καὶ ἀφοῦ ἀφαίρεσε ἀπὸ τὴ στέγη τρία κεραμίδια, ἀρχισε ἡ κατεδάφισή του που ἔφτασε μέχρι τὰ θεμέλια χωρὶς ὅμως αὐτὰ νὰ ἐκσκαφούν³⁸⁰. Σὲ ἀνάμνηση τοῦ προϋπάρχαντος ναῖσκου, τὸ βόρειο κλίτος τοῦ νέου ναοῦ ἀφιερώθηκε στὸν ἅγιο Νικόλαο. Τὸ νότιο κλίτος εἶναι ἀφιερωμένο στὸν ἀπόστολο Ἀνδρέα, ἐπειδὴ θεωρεῖται ὡς ὁ πρῶτος που κήρυξε στὸ Ἄργος τὸ Εὐαγγέλιον, εἴτε κατ' ἄλλη ἐκδοχὴν στὸ μνημόσυνο τοῦ Ἀνδρέα Δ. Ζαΐμη, ἐπιφανοῦς μέλους τῆς οἰκογένειας Περρούκα, που δώρησε τὴν ἔκταση γιὰ τὸν νέον ναὸ³⁸¹.

β. Αἰτήματα ἀδείας καὶ συνοδική δράση (1854)

Τὸ ἔτος 1854 ὁ Γεράσιμος φαίνεται ὅτι βρίσκεται στὴν Αθήνα γιὰ λόγους υγείας ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἐκτέλεση τῶν συνοδικῶν τοῦ καθηκόντων.

Εἰδικότερα, στις 11 Ιανουαρίου ὁ Γεράσιμος ἀποστέλλει στὴ Σύνοδο αἶτημα ἀδείας τουλάχιστον γιὰ ἓνα μῆνα, καθὼς, ὅπως γράφει, «εἰμὶ ἐνταῦθα ἀσθενῶν ἀλλεπαλλήλως τοὺς ἑνδεκα μῆνας... καὶ οἱ ἱατροὶ μὲ πειθαναγκάζουσι ν' ἀλλάξω πρὸς καιρὸν τὸ κλίμα τοῦ τόπου»³⁸² καὶ λαμβάνει

³⁷² Ορφανός, σσ. 135-136 (έγγρ. 1).

³⁷³ Φωτ. 3.

³⁷⁴ Δεληγιαννόπουλος 1957, σ. 45· ὁ ἴδιος, «Γεράσιμος», στ. 348 (Φωτ. 4).

³⁷⁵ Βίμπος, «Δύο ἐπικήδειοι λόγοι», σ. 31· ΠΒΛ, σ. 415.

³⁷⁶ Κορομπόκης, σσ. 132-133.

³⁷⁷ Ὁ παλαιὸς ναὸς τοῦ ἁγίου Πέτρου βρισκόταν κοντὰ στὸ κτίριο τοῦ Συλλόγου Ἀργείων «Ὁ Δαναός».

³⁷⁸ Τσακόπουλος, σσ. 7, 11, ὁ ὁποῖος προσθέτει: «Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς καταθέσεως τοῦ θεμελίου λίθου παρέστη καὶ ὁ ἀείμνηστος βασιλεὺς Ὁθων».

³⁷⁹ Τσακόπουλος, σ. 13.

³⁸⁰ Κατὰ τὸν Τσακόπουλο, σ. 13, ὁ ἀρχιερέας, ἀφοῦ σχημάτισε τὸ σημεῖο τοῦ Σταυροῦ, εἶπε: «Ἐγὼ ὁ ἀνάξιος καὶ ἁμαρτωλὸς δοῦλός Σου, Κύριε, κρημνίζω τὸν ὑπάρχοντα μικρὸν καὶ ταπεινὸν τοῦτον ναόν Σου, ἵνα ἀνοικοδομήσω μεγαλύτερον καὶ μεγαλοπρεπέστερον».

³⁸¹ Εὐάγγελος Στασινόπουλος, *Ἅγιος Πέτρος Ἐπίσκοπος Ἄργους ὁ Θαυματουργός (855-925)*, Αθήναι 1914, σσ. 47-48.

³⁸² ΙΑΣΕΕ, φάκ. Α5S9Y2F1. Τὸ ἐγγραφο συντάχθηκε στὸ Ἄργος τὴν 1 Ἰανουαρίου 1854 καὶ ἐλήφθη στις 14 Ἰανουαρίου 54, ἀρ. πρωτ. 3870 (Παρ. ἀρ. 7).

θετική απάντηση (15 Ιανουαρίου) για χορήγηση αδείας αορίστου χρόνου, ώστε να μεταβεί στην Αθήνα για θέματα της υγείας του³⁸³. Δεν είναι γνωστό πότε ακριβώς μετέβη στην Αθήνα, αλλά είναι βέβαιο ότι στις 11 Μαΐου βρίσκεται εκεί, όπως προκύπτει από το «ἀποδεικτικὸν τοῦ ἐπισκεπτομένου Ἰατροῦ»³⁸⁴, με το οποίο ενημερώνει τη Σύνοδο.

Στα τέλη Αυγούστου του 1854 εξελέγη μέλος της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος³⁸⁵ και διορίστηκε με το Β.Δ. από 1 Σεπτεμβρίου του 1854. Αν και δεν επιβεβαιώνεται εγγράφως, πιθανώς ο διορισμός του ως μέλους συνοδικού συνδέεται και συνδυάζεται με την ανάγκη παραμονής στην Αθήνα για λόγους υγείας.

Στο πλαίσιο των συνοδικών καθηκόντων του ο Γεράσιμος συνυπογράφει με τα λοιπά μέλη της Συνόδου πλειάδα εγγράφων και εγκυκλίων. Έτσι, συνυπογράφει (Σεπτέμβριο 1854) εγκύκλιο της Συνόδου προς τους Μητροπολίτες, Αρχιεπισκόπους και Επισκόπους, στην οποία παρατίθενται 26 οδηγίες που έχουν χρέος να τηρούν, όπως αυτές έχουν προκύψει από τους Ιερούς Κανόνες, τους Εκκλησιαστικούς Νόμους, αλλά και από τις ήδη εκδεδομένες εγκυκλίους επιστολές, διατάξεις και οδηγίες της Συνόδου³⁸⁶.

Το επόμενο έτος (28 Μαΐου) συνυπογράφει εγκύκλιο της Συνόδου επίσης προς τους Μητροπολίτες, Αρχιεπισκόπους και Επισκόπους με μια σειρά αποφάσεων για την ευπρεπή ενδυμασία των κληρικών³⁸⁷. Είναι πολύ ενδιαφέρον το πώς ονομάζονται τα διάφορα μέρη ενδυμασίας. Επίσης, είναι η πρώτη φορά που καθιερώνεται ένας τρόπος ενδυμασία, γεγονός που δείχνει την απαρχή της ανάγκης για την καλύτερη δυνατή οργάνωση της Εκκλησίας και εμφάνιση των εκκλησιαστικών αξιωματούχων.

Στα 1855 συνυπογράφει ακόμη μια εγκύκλιο της Συνόδου προς τους Μητροπολίτες, Αρχιεπισκόπους και Επισκόπους, στους οποίους κοινοποιείται απόφαση του Υπουργείου για τα δικαιώματα των εφημερίων ιερέων (19 Ιουλίου)³⁸⁸, εγκύκλιο στην οποία επισημαίνεται η σημασία που έχει η διδασκαλία του ποιμνίου από τους κληρικούς για την αποτροπή του φαινομένου της ληστείας (6 Σεπτεμβρίου)³⁸⁹, εγκύκλιο σχετικά με την καταδίωξη της ληστείας (3 Οκτωβρίου)³⁹⁰, εγκύκλιο με την οποία απαγορεύεται η διενέργεια των μυστηρίων γάμου και βαπτίσεως σε μοναστήρια και εξωκλήσια (23 Νοεμβρίου)³⁹¹ και εγκύκλιο (επαναλαμβάνεται παλαιότερη συνοδική απόφαση), σύμφωνα με την οποία απαγορεύεται οι κληρικοί να συντάσσουν οποιαδήποτε συμβόλαια, γιατί δεν είναι αυτό το έργο τους (13 Δεκεμβρίου)³⁹².

Τον Μάρτιο του 1856 συνυπογράφει τέσσερις εγκυκλίους: εγκύκλιο (7 Μαρτίου) της Συνόδου προς τους Μητροπολίτες, Αρχιεπισκόπους και Επισκόπους στους οποίους κοινοποιεί τον νόμο σχετικά με τον τύπο του Επισκοπικού εγγράφου που οφείλουν να εκδίδουν σε περιπτώσεις διαζυγίων³⁹³, τον οποίο τύπο εγγράφου αντικαθιστά με νέα εγκύκλιο που συνυπογράφει ο Γεράσιμος λίγες ημέρες

³⁸³ ΙΑΣΕΕ, φάκ. Α5S9Y2F1. Το έγγραφο, το οποίο κάτω αριστερά φέρει την ένδειξη: «περί τῆς εἰς Ἀθήνας μεταβάσεως», συντάχτηκε στην Αθήνα στις 15 Ιανουαρίου 1854 (αρ. πρωτ. 3870, διεκπ. 23) και αναφέρει και τον Βασιλικό Επίτροπο Αθηνών.

³⁸⁴ ΙΑΣΕΕ, φάκ. Α5S9Y2F1. Το έγγραφο συντάχτηκε στην Αθήνα στις 11 Μαΐου 1854 και ελήφθη στις 16 Μαΐου 54 (αρ. πρωτ. 4112).

³⁸⁵ Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» ΙΒ', σ. 1 (Εφημ. «Εβδομάς», αρ. φύλλ. 2/Σεπτεμβρίου 1854, σ. 2γ)· Εφημ. «Αιών», 4 Σεπτεμβρίου 1854, σ. 2γ, όπου σημειώνεται ότι διορίστηκε με το από 1 Σεπτ. 1854 Β.Δ..

³⁸⁶ Γιαννόπουλος, σσ. 236-239.

³⁸⁷ Γιαννόπουλος, σσ. 269-270.

³⁸⁸ Γιαννόπουλος, σ. 290.

³⁸⁹ Γιαννόπουλος, σσ. 912- 913.

³⁹⁰ Γιαννόπουλος, σσ. 381- 383.

³⁹¹ Γιαννόπουλος, σσ. 461- 462.

³⁹² Γιαννόπουλος, σσ. 662- 663.

³⁹³ Γιαννόπουλος, σσ. 523- 524.

αργότερα (22 Μαρτίου)³⁹⁴, εγκύκλιο στην οποία γνωστοποιείται η απόφαση του κράτους για απαλλαγή των ιερέων από τις αγγαρίες και για την παροχή καταλυμάτων στους διερχόμενους ή σταθμεύοντες στρατιώτες (22 Μαρτίου)³⁹⁵ και εγκύκλιο με την οποία απαγορεύονται τα εγκαίνια νέων ναών ή ανακαινίσεις τους, χωρίς αυτοί να πληρούν τις προϋποθέσεις και χωρίς σχετική άδεια (31 Μαρτίου)³⁹⁶.

Επίσης, συνυπογράφει δύο εγκυκλίους τον Απρίλιο: (3 Απριλίου) εγκύκλιο της Συνόδου προς τους Μητροπολίτες, Αρχιεπισκόπους, Επισκόπους, Ιερείς, Ιερομονάχους και λοιπούς χριστιανούς περί της θέσεως του επιταφίου κατά τη Μεγάλη Παρασκευή³⁹⁷, και εγκύκλιο (30 Απριλίου) στην οποία γνωστοποιείται η μορφή που πρέπει να έχει το εγγυητικό έγγραφο, για να μπορεί κάποιος κληρικός να ταξιδέψει εκτός Ελλάδος. Η εγκύκλιος εκδόθηκε, επειδή τα μέχρι τότε εγγυητικά είχαν λάθη³⁹⁸.

Ακόμη, συνυπογράφει στις 4 Μαΐου εγκύκλιο της Συνόδου προς τους Μητροπολίτες, Αρχιεπισκόπους και Επισκόπους, στην οποία τους κοινοποιούνται έγγραφα του Υπουργείου των Εκκλησιαστικών και του Υπουργείου των Εσωτερικών σχετικά με τις αποδοχές των εφημερίων³⁹⁹, και στις 18 Μαΐου εγκύκλιο στην οποία κοινοποιείται έγγραφο του Υπουργείου σχετικά με την αναπλήρωση μέλους που απουσιάζει η κωλύεται να παραστεί στο Επισκοπικό δικαστήριο⁴⁰⁰.

Το καλοκαίρι του 1856 συνυπογράφει εγκύκλιο (16 Ιουνίου) σχετικά με τον διορισμό ικανών και άξιων Επισκοπικών Επιτρόπων⁴⁰¹ και τον ίδιο μήνα (21 Ιουνίου) εγκύκλιο σχετικά με τη δυνατότητα ακόμη και βίαιης προσαγωγής μαρτύρων στο Επισκοπικό δικαστήριο, αν αυτοί δεν ανταποκριθούν στην πρόσκλησή τους⁴⁰². Σε συνέχεια του προηγούμενου εγγράφου κοινοποιεί (25 Ιουλίου) προς τους Μητροπολίτες, Αρχιεπισκόπους και Επισκόπους εγκύκλιο του Υπουργείου Εξωτερικών προς τους Νομάρχες του Κράτους, η οποία εγκύκλιος επιβεβαιώνει τη χρήση βίας, αν κριθεί επιβεβλημένο για τους μάρτυρες στο Επισκοπικό δικαστήριο⁴⁰³.

Με την υπογραφή ορισμένων ακόμη εγκυκλίων φαίνεται ότι ολοκληρώνεται η συνοδική θητεία του. Ειδικότερα, στις 7 Ιουλίου 1856 συνυπογράφει εγκύκλιο προς τους Αρχιεπισκόπους και Επισκόπους, στην οποία η Σύνοδος συνιστά να γνωστοποιείται στην αίτησή τους να ταξιδέψουν αν κάποιος ιερέας μπορεί να ιερουργήσει εκτός της Ελλάδος, αν δηλαδή είναι σε αργία η όχι⁴⁰⁴. Αυθημερόν, συνυπογράφει εγκύκλιο της Συνόδου προς τους Μητροπολίτες, Αρχιεπισκόπους και Επισκόπους, στην οποία κοινοποιείται το βασιλικό διάταγμα περί διακριτικού σημείου των αρχιερέων, το οποίο θα είναι το ιερό εγκόλπιο⁴⁰⁵.

Τέλος, στις 25 Αυγούστου 1856 συνυπογράφει εγκύκλιο της Συνόδου προς τους Μητροπολίτες, Αρχιεπισκόπους και Επισκόπους, στην οποία τους κάνει γνωστή την απόφαση του Κράτους για τη νέα διαίρεση των ενοριών κατά πόλεις, κωμοπόλεις και χωριά⁴⁰⁶.

³⁹⁴ Γιαννόπουλος, σσ. 524- 525.

³⁹⁵ Γιαννόπουλος, σσ. 299-300.

³⁹⁶ Γιαννόπουλος, σσ. 588- 589.

³⁹⁷ Γιαννόπουλος, σσ. 604- 605.

³⁹⁸ Γιαννόπουλος, σ. 169.

³⁹⁹ Γιαννόπουλος, σ. 271.

⁴⁰⁰ Γιαννόπουλος, σσ. 174, 179.

⁴⁰¹ Γιαννόπουλος, σσ. 252-253.

⁴⁰² Γιαννόπουλος, σ. 176.

⁴⁰³ Γιαννόπουλος, σσ. 176-177, 196-196.

⁴⁰⁴ Γιαννόπουλος, σ. 170.

⁴⁰⁵ Γιαννόπουλος, σ. 220.

⁴⁰⁶ Γιαννόπουλος, σσ. 304-305.

γ. Εφημεριακά θέματα

i. Διορισμός εφημερίου στον στρατό (1854)

Στο εξώφυλλο φακέλου, που απόκειται στο Ιστορικό Αρχείο της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος, αναφέρει: «Περὶ τοῦ ἐξ Ἄργους πρεσβυτέρου Παναγιώτου Ἀντωνοπούλου, περὶ οὗ ζητεῖ τὸ Ὑπουργεῖον τὴν γνώμην τῆς Συνόδου, ὅπως διορισθῇ παρὰ τῷ Β. Στρατῷ ὡς ἐφημέριος. 1854»⁴⁰⁷.

Στις 24 Ιουνίου 1854 το Υπουργεῖο των Στρατιωτικῶν ζητά ἀπὸ το Υπουργεῖο των Εκκλησιαστικῶν: «Ἐπιθυμοῦντες νὰ διορίσωμεν ὡς ἱερέα τοῦ Στρατοῦ τὸν κοσμικὸν Ἱερέα Παναγιώτην Ἀντωνόπουλον ἐξ Ἄργους, σὰς παρακαλοῦμεν νὰ ζητήσητε τὴν περὶ αὐτοῦ γνώμην τῆς ἱερᾶς Συνόδου καὶ εὐαρεστηθεῖτε νὰ μοι διαβιβάσητε αὐτήν»⁴⁰⁸. Σε ἐπισημείωση πληροφοροῦμαστε ὅτι τὸ ἐγγράφο αὐτὸ κοινοποιήθηκε στὴν Ἱερά Σύνοδο τὴν 1 Ἰουλίου 1854⁴⁰⁹. Δέκα ἡμέρες ἀργότερα (10 Ἰουλίου), ἡ Ἱερά Σύνοδος ἐνημερώνει τὸν Γεράσιμο γιὰ τὸ αἶτημα τοῦ Υπουργείου των Στρατιωτικῶν καὶ τοῦ ζητά νὰ ἐνημερώσει σχετικά τὴ Σύνοδο, δηλαδὴ «ἂν οὗτος εἶναι καλῆς διαγωγῆς, κρίνεται δὲ καὶ ἱκανὸς καὶ κατάλληλος διὰ τὴν θέσιν αὐτήν»⁴¹⁰.

Ἀμεσα, ὁ Αργολίδος Γεράσιμος ἀπαντᾷ (14 Ἰουλίου) στὴ Σύνοδο ὅτι «ὁ παρὰ τοῦ ὑπουργείου τούτου προτεινόμενος ἐξ Ἄργους πρεσβύτερος Παναγιώτης Ἀντωνόπουλος ὡς ἐφημέριος τοῦ Β. Στρατοῦ, ὑπάρχει τὸ κατ' ἐμὲ κατάλληλος διὰ τὴν θέσιν ταύτην, διότι δὲν εἶναι ἔμπειρος τῆς ἐλληνικῆς παιδείας, καὶ ἱκανότητα ἔχει, καὶ ἡ μέχρι τοῦδε διαγωγή του δὲν ἐφάνη μεμψίμοιρος»⁴¹¹. Παράλληλα, ὁ ἴδιος αὐθημερόν στέλνει καὶ δευτέρη ἐπιστολὴ στὴ Σύνοδο ρωτώντας «ἂν οἱ ἱερεῖς τοῦ Β. Στρατοῦ δύνανται νὰ εἶναι καὶ ἐφημέριοι τῶν Ἑνοριῶν», καὶ προσθέτει συμπληρωματικά ὅτι «τινες Ἱερεῖς τοῦ Β. Στρατοῦ θέλοντες νὰ ἔχωσι καὶ Ἑνορίας, μεταχειρίζονται διάφορα μέσα πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ των τούτου, ἐπιθυμῶ νὰ μάθω τοῦτο παρὰ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἂν εἶναι συγκεχωρημένον»⁴¹².

Δέκα ἡμέρες ἀργότερα (24 Ἰουλίου) ἡ Σύνοδος ἀπαντᾷ στὸ Υπουργεῖο των Εκκλησιαστικῶν «καθ' ὅς ἔλαβεν ἡ Σύνοδος πληροφορίας παρὰ τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Αργολίδος, ὁ παρὰ τοῦ ὑπουργείου των Στρατιωτικῶν προτεινόμενος εἰς τὸ νὰ διορισθῇ ἐφημέριος τοῦ Στρατοῦ πρεσβύτερος Παναγιώτης Ἀντωνόπουλος ἐξ Ἄργους, εἶναι ἄξιος καὶ ἱκανὸς πρὸς τοῦτο, ἡ Σύνοδος γνωμοδοτεῖ ἵνα διορισθῇ οὗτος ἐφημέριος τοῦ Στρατοῦ»⁴¹³.

ii. Περιοδεία του Ιεροκήρυκα της Μητροπόλεως (1858)

Στις 13 Οκτωβρίου 1858, ἐπεὶ ἀπὸ συνεννόηση με τὸν Νομάρχη καὶ με τὸν Ιεροκήρυκα τῆς Μητροπόλεως, ὁ Γεράσιμος ἐνημερώνει τὴν Σύνοδο ὅτι «ἀπεφασίσαμεν, ὥστε κατὰ μὲν τὸν χειμῶνα νὰ περιοδεύῃ ὁ Ἱεροκῆρυξ τοῦ πεδινοῦ μέρους, κατὰ δὲ τὸ ἔαρ τοῦ ὄρεινοῦ, καθὼς καὶ ἔπραττε καὶ τὸ

⁴⁰⁷ ΙΑΕΕ, (A5S6Y2F1_T9). Εξώφυλλο τῆς δέσμης ἐγγράφων με τὶς ἐνδείξεις: 1854 (12-17), θ 10, φ. 2, ἀριθ. φ. 169.

⁴⁰⁸ ΙΑΕΕ, (A5S6Y2F1_T9). Τὸ ἐγγράφο (αρ. 13682) συντάχθηκε στὴν Αθήνα τὴν 24 Ἰουνίου 1854 (αρ. πρωτ. 9052) καὶ ἐλήφθη τὴν 26η Ἰουνίου 1854.

⁴⁰⁹ ΙΑΕΕ, (A5S6Y2F1_T9). Κάτω ἀριστερὰ τῆς ἐπισημείωσης σημειώνεται: «Ἐλ. 4 Ἰουλίου 1854, αρ. πρ. 4212, 4234 Περὶ τοῦ ἱερέως Παναγιώτου Ἀντωνοπούλου ἐξ Ἄργους».

⁴¹⁰ ΙΑΕΕ, (A5S6Y2F1_T9). Τὸ ἐγγράφο (πρόχειρη μορφή) συντάχθηκε στὴν Αθήνα στὶς 10 Ἰουλίου 1854 (αρ. πρωτ. 4212, αρ. διεκπ. 237) ἀναφέρει καὶ τὸν Βασιλικὸν Ἐπίτροπον Λιδωρίκη.

⁴¹¹ ΙΑΕΕ, (A5S6Y2F1_T9). Τὸ ἐγγράφο συντάχθηκε στὴν Αθήνα στὶς 14 Ἰουλίου 1854 (αρ. πρωτ. 411, αρ. διεκπ. 58) καὶ ἐλήφθη στὶς 16 Ἰουλίου 1854 (αρ. πρωτ. 4234).

⁴¹² ΙΑΕΕ, (A5S6Y2F1_T9). Τὸ ἐγγράφο συντάχθηκε στὴν Αθήνα στὶς 14 Ἰουλίου 1854 (αρ. πρωτ. 412, αρ. διεκπ. 59).

⁴¹³ ΙΑΕΕ, (A5S6Y2F1_T9). Τὸ ἐγγράφο (πρόχειρη μορφή) συντάχθηκε στὴν Αθήνα στὶς 24 Ἰουλίου 1854 (αρ. πρωτ. 4212-4234, αρ. διεκπ. 254) καὶ ἀναφέρει καὶ τὸν Βασιλικὸν Ἐπίτροπον Λιδωρίκη.

προπαρελθὸν καὶ τὸ παρελθὸν ἔτος»⁴¹⁴. Αξιοσημεῖωτο εἶναι το γεγονός πως ἡ Σύνοδος ενημερωνόταν καὶ γιὰ ἡσσονος σημασίας λεπτομέρειες που συνέβαιναν ἐντὸς των ορίων μιᾶς Μητροπόλεως.

iii. Επέμβαση του Δημάρχου Ὑσιῶν σε εφημεριακά δικαιώματα (1857)

Στις 28 Μαΐου 1857 οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ Αχλαδόκαμπου στέλνουν ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Δήμαρχο Ὑσιῶν, στὴν ὁποία ἐκφράζουν τὰ παράπονά τους γιὰ τὴν πληρωμὴ των ἱερέων τοῦ χωριοῦ, λέγοντας πως «Μὴν ὑποφέροντες τὴν ὑπέρογκον πληρωμὴν τῶν ἱερέων μας διὰ τὴν ὑπηρεσίαν των, πληρώνοντες εἰς αὐτοὺς ἀνὰ ἓν κοιλὸν σίτου ἕκαστος ἐξ ἡμῶν ἐκτὸς τούτου λαμβάνουσιν ἀνὰ μίαν δραχμὴν εἰς τὸ βάπτισμα, μιὰ εἰς τὴν θανήν, καὶ στεφάνωμα». Επειδὴ ἡ πληρωμὴ τοὺς φαίνεται ὑπέρογκη παρακαλοῦν τὸν Δήμαρχο «νὰ συντάξῃτε Κατάλογον ὀνομαστικόν, ἵνα ἕκαστος ἐξ ἡμῶν πληρῶναι λεπτὰ καὶ οὐχὶ σῖτον κατὰ τὴν δύναμίν του, ἐὰν ὅμως οἱ ῥηθέντες Ἱερεῖς δυστροπήσουν εἰς τὴν πληρωμὴν τῶν λοιπῶν, καὶ ζητήσωσι σῖτον, θέλομεν φέροι ἄλλους μὲ τὴν συμφωνία τῆς πληρωμῆς τῶν λεπτῶν ἀνὰ μία καὶ ἡμισυ δραχμὴ ὁ κατώτερος καὶ τέσ/σερα ὁ ἀνώτερος ἰδιοκτήτης καὶ ὁ μεσαῖος δύο ἕως τρεῖς δραχμάς»⁴¹⁵. Διαπιστώνουμε πως οἱ ἱερεῖς ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ δὲν πληρώνονταν ἀπὸ τὸ Κράτος, ὅπως σήμερα, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς κατοίκους των χωριῶν. Στὴν προκειμένη περίπτωση ἡ πληρωμὴ γινόταν με σιτάρι, τὸ ὁποῖο, ἀπ' ὅ,τι φαίνεται, εἶχε μεγαλύτερη ἀξία ἀπὸ τὰ χρήματα, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὸ αἶτημα των κατοίκων νὰ ἀλλάξουν τὴν πληρωμὴ ἀπὸ σῖτο σε χρήματα. Ἀπὸ τὴν ἄλλη διαπιστώνουμε πως αὐτὴ ἡ συνήθεια ἐπικρατεῖ καὶ στὶς μέρες μας, δηλαδὴ προαιρετικὰ νὰ λαμβάνουν κάποιο ποσὸ οἱ ἱερεῖς μετὰ ἀπὸ κάθε μυστήριον βαπτίσεως, γάμου καὶ θανάτου, βέβαια με διαφορετικὸ τρόπο. Τότε συνέβαινε αὐτό, ἐπειδὴ οἱ ἱερεῖς με αὐτὸ τὸν τρόπο ἐξασφάλιζαν μέρος ἀπὸ τὸ εἰσόδημά τους γιὰ νὰ βιοποριστοῦν, με τὰ τωρινὰ δεδομένα που ἐπικρατοῦν στὴ χώρα μας, ὅπου τὸ εἰσόδημά τους εἶναι ἐξασφαλισμένο ἀπὸ τὸ Κράτος, θεωρῶ ὅτι δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ ἐπικρατεῖ κάτι τέτοιο. Παρ' ὅλα αὐτὰ ἔχει περάσει ὡς παράδοση καὶ συνήθεια, ἀποδιδόμενη εἴτε γιὰ τὸ λεγόμενο “καλὸ” εἴτε γιὰ τὴν πιο επικίνδυνη καὶ ἀπλοϊκὴ νοοτροπία συνήθως στὴν ἀντίληψη των ἀγραμμάτων ὅτι ἀν δὲν ἀσημῶσω τὸ μυστήριον δὲν ἰσχύει. Τέλος, ἐντύπωση προκαλεῖ τὸ γεγονός ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ ζητοῦν τὴ διευθέτησιν τοῦ ζητήματος ἀπὸ τὸν δήμαρχο καὶ ὄχι ἀπὸ κάποιον ἐκκλησιαστικὸ ἀξιωματοῦχο.

Στις 22 Ἰουνίου 1857 οἱ ἐφημέριοι τοῦ χωριοῦ Αχλαδοκάμπου, π. Ἰωάννης Ἀναγνώστου καὶ π. Σπηλιόπουλος, στέλνουν ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ἀργολίδος Γεράσιμον, στὴν ὁποία ἀναφέρουν: «Σήμερον, μετὰ τὴν θεῖαν λειτουργίαν, ὁ κ. Δήμαρχος τοῦ δήμου Ὑσιῶν καὶ συμπολίτης ἡμῶν καὶ παραβάντος ἐνώπιον ὅλων τῶν συγχωριῶν μας, δὸς ἡμᾶς τοὺς δύο ἐπισυνημμένους καταλόγους εἶπεν ἡμῖν, ἀπὸ τῆς σήμερον δὲν ἔχετε τὸ δικαίωμα νὰ λάβητε παρὰ τῶν ἐνοριτῶν σας τὸ σύνηθες κανονικὸν δικαίωμα εἰς δημητριακὸν καρπὸν, ἀλλὰ εἰς χρήματα, καθὼς ἐγὼ ἐνέκρινα τί πρέπει νὰ λαμβάνητε ἀπὸ πᾶσαν οἰκογένειαν, καὶ ἂν εὐαρεστεῖσθε ἤδη καλῶς, εἰ δὲ ἄλλως δὲν ἔχητε τὴν ἄδειαν νὰ ἱεροπράττειτε τοῦ λοιποῦ. Καὶ ἐγὼ, ὅστις εἶμαι ὁ ἀρχηγὸς τοῦ χωριοῦ φροντίζω διὰ ἱερεῖς». Ἐκπληκτοὶ οἱ ἱερεῖς ἀπὸ τὸ γεγονός ῥωτοῦν τὸν προϊστάμενόν τους Γεράσιμον πῶς πρέπει νὰ πράξουν «διότι ἐὰν θελήσωμεν νὰ λάβωμεν, καὶ οἱ χριστιανοὶ θελήσωσι νὰ μᾶς δώσωσι ὅ,τι προαιρετικῶς μᾶς ἔδιδαν τὰ πρῶτα ἔτη, αὐτὸς καὶ ἡμᾶς καὶ ἐκείνους ἐμποδίζει, καὶ ἐὰν θελήσωμεν νὰ λειτουργήσωμεν δὲν θέλει μᾶς ἐπιτρέψῃ τὴν ἄδειαν»⁴¹⁶. Ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Δημάρχου παρατηροῦμε πως ἐνδεχομένως αὐτὸς δὲν γνωρίζει ποιες ἀκριβῶς εἶναι οἱ δικαιοδοσίαι του, καθὼς τὴ δυνατότητα διορισμοῦ ἱερέων σε ἓνα ναὸ τὴν ἔχει μόνον ὁ τοπικὸς ἐπίσκοπος, ἐν προκειμένῳ ὁ Ἀργολίδος Γεράσιμος. Ἀπὸ ἐπισημείωσιν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀργολίδος στὶς 24 Ἰουνίου στὸ ἐγγράφο πληροφοροῦμαστε πως τὸ κοινοποιεῖ στὸν νομάρχη

⁴¹⁴ ΙΑΣΕΕ, (A5S9Y2F1_T6_1_INT). Τὸ ἐγγράφο, ὡς ἀπάντησιν «Ἐπὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 8906 ἐγκυκλίου αὐτῆς διαταγῆς», συντάχθηκε (φέρει τὴν ἐνδείξιν «Ἀριθ. 170») στὸ Ναῦπλιο στὶς 13 Ὀκτωβρίου 1858 (ἀρ. πρωτ. 1533, διεκπ. 217) καὶ ἐλήφθη στὶς 17 Ὀκτωβρίου 58 (ἀρ. πρωτ. 9009).

⁴¹⁵ ΙΑΕΕ, (A5S5Y2F1_T5). Δισέλιδο ἐγγράφο (αναγράφει στὴν ἀριστερὴ πλευρὰ τὴ φράσιν: «Ἐν ἐλλείψει τάξεως» καὶ ἐπάνω δεξιὰ φέρει τὶς ἀριθμητικὰς ἐνδείξεις 7984 καὶ 8032), τὸ ὁποῖο συντάχθηκε στὸν Αχλαδόκαμπο στὶς 28 Μαΐου 1857.

⁴¹⁶ ΙΑΕΕ, (A5S5Y2F1_T5). Δισέλιδη ἐπιστολὴ με τὴν ἀριθμητικὴν ἐνδείξιν 7546.

Αργολιδοκορινθίας: «Διευθύνοντες μετὰ τῶν ἐπισυνημμένων ἐπὶ ἐπιστροφῇ πρὸς τὸν κ. Νομάρχην Αργολιδοκορινθίας ἐντολή μου νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰ ἀναφερόμενα τῶν ἱερέων τοῦ Ἀχλαδοκάμπου καὶ τοὺς παραλογισμοὺς τοῦ κ. Δημάρχου καὶ πράξῃ ὅ,τι ἐκ τῶν καθηκόντων του, διότι οὐδόλως πιστεύομεν, ὅτι ἔχουσιν ἀληθείας, ἐπειδὴ ἐάν τοι οὗτος εἶπε καὶ πρὸς ἡμᾶς αὐτὸς ἐνώπιον πολλῶν, ὅτι “δὲν ἡμπορεῖτε νὰ προχειρίσητε ἱερεῖς ἐκ τοῦ δήμου μας ὅποιαδήποτε καὶ ἂν ὑπάρχῃ ἡ ἀνάγκη καὶ ἐκλογή τῶν κατοίκων, ἐπειδὴ καὶ ὁμοίως ἐκεῖνος ὅστις ἔχει τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν καὶ προτείνει ἱερεῖς”, δὲν εἶναι παράδοξον κ. Νομάρχα ν' ἀκολουθήσῃ μεγαλειότερον σκάνδαλον μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν ἱερέων»⁴¹⁷. Ἀπὸ ἄλλῃ ἐπισημείωση πληροφοροῦμαστε πὼς ὁ νομάρχης το στέλνει στὸν δήμαρχο⁴¹⁸.

Στις 5 Ιουλίου 1857 ὁ Δήμαρχος Ὑσιῶν ἀπολογεῖται με ἐπιστολή του πρὸς τὸν νομάρχη Αργοκορινθίας, στὴν ὁποία γράφει ὅτι οἱ ἱερεῖς ραδιούργως ἔγραψαν τέτοια ἐπιστολή καθὼς «Ἡμεῖς Σεβ. Νομαρχία οὐδεμίαν ἐπέμβασιν ἐκάμαμε ἀπ' ἄλλοτρίων κατοικούντων ἡμεῖς περιοριζόμεθα εἰς τὰ ἀφιερωμένα πρὸς ἡμᾶς καθήκοντα ἀλλ' οἱ κάτοικοι Ἀχλαδοκάμπου ἔκαμον ἐνώπιόν μας ἀναφορὰν τὴν ὁποίαν τῇ διευθύνομεν ἵνα λάβῃ ὑπόψιν τῆς παραπονοῦντες ὅτι δὲν ἀνέχονται πλέον εἰς τὴν πληρωμὴν τῆς κοινῆς τοῦ εἵδους ἀλλ' εἰς χρήματα καὶ ἄλλοτε ἔδιδον ἀντιμισθία πρὸς αὐτοὺς καὶ συνεπείᾳ τῆς τοιαύτης ἀναφορᾶς ὠμίλησα πρὸς τοὺς ἱερεῖς, ὅτι ναὶ μὲν ἐξέρχονται πλέον ἐπὶ τῶν ἀγώνων καὶ πέριξ διότι προσβάλλωσι τὴν ἀξιοπρεπέστατον ἄλλα νὰ ... τῇ ἀντιμισθίᾳ των εἰς χρήματα τὰ ὁποῖα κρίνονται ... οἱ κάτοικοι εἰς τοιόνδε δέονται εἰδὸς τι ἀντιμισθίας τοῦ λαμβάνουσι καὶ ἄλλο τυχερὰ ἀπὸ τὴν θέσιν Βάπτισμα, Στεφάνωμα κ.τ.λ.»⁴¹⁹. Στὴ συνέχεια ὁ νομάρχης, ὅπως πληροφοροῦμαστε ἀπὸ ἐπισημείωση, το ἔστειλε στὸν Γεράσιμο⁴²⁰, ὁ ὁποῖος αὐθημερόν ζητᾷ με ἐπιστολή του ἀπὸ τὸν νομάρχη Αργολιδοκορινθίας νὰ του ἐπιστραφούν τα ἔγγραφα που ἀφοροῦν στὴν ὑπόθεση με τοὺς ἱερεῖς τοῦ Ἀχλαδοκάμπου, ἐπειδὴ τοῦ ἦταν ἀναγκαῖα⁴²¹.

Στις 12 Ιουλίου 1857 ὁ Γεράσιμος ἀπαντᾷ πρὸς τὸν νομάρχη Αργολιδοκορινθίας κατακεραυνώνοντας τὸν Δήμαρχο Ὑσιῶν λέγοντας τα εξῆς: «Ἐπιστρέφοντες τὰ ἔγγραφα, τὰ ἀφορῶντα τὴν ἐτήσιον μισθοδοσίαν τῶν ἱερέων τοῦ Ἀχλαδοκάμπου παρατηροῦμεν, ὅτι ὅσον ὁ νομοθέτης προσπαθεῖ νὰ ἀποτρέψῃ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματα, ἐπιβάλλων αὐτῷ τὴν ἀνήκουσαν ποινὴν, τοσοῦτον ὁ ἄνθρωπος συλλογίζεται τίνι τρόπῳ δύναται νὰ ὑπεκφύγῃ τὴν ποινὴ τοῦ νόμου. Ὁ κ. Δήμαρχος Ὑσιῶν πρὸ τριῶν ἡδὴ ἐτῶν θέλει νὰ προχειρίσῃ εἰς τὸ χωρίον τοῦτο καὶ ἕτερον ἱερεῖαν συγγενῇ ἢ οἰκεῖον του τινά. Καὶ ἐπειδὴ ἡρνήθημεν ἡμεῖς τὴν αἴτησίν του, λέγοντες, ὅτι εἰς χωρίον συνιστάμενον ὡς ἔγγιστα τῶν διακοσίων οἰκογενειῶν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ζήσωσιν ἀξιοπρεπῶς τρεῖς ἱερεῖς, καὶ ἐπειδὴ ἡδὴ ἀνέγνω τὸ Β. Διάταγμα περὶ διαιρέσεως τῶν ἐνοριῶν κατὰ πόλεις, κωμοπόλεις καὶ χωρία, καὶ τὸ ποσὸν τῶν ἱερέων εἰς ἐκάστην ἐνορίαν, κατέφυγε εἰς τὸ σόφισμα τοῦτο, γινώσκων ὅτι ἐὰν οἱ χριστιανοὶ ἀρνηθῶσι τὴν ἑκπαλαὶ διατηρουμένην συνήθειαν τῆς μισθοδοσίας τῶν ἱερέων, ἀναμφιβόλως οἱ ἱερεῖς θέλουσι παραιτηθῇ τῆς ἱερατικῆς των ὑπηρεσίας, καὶ τοιουτοτρόπως ἔστοχεύσθη ὅτι δύναται νὰ ἐπιτύχῃ τὴν προχείρισιν τοῦ οἰκείου του· ἀλλ' ἡμεῖς λέγομεν, ὅτι ἐψεύσθη

⁴¹⁷ ΙΑΕΕ, (A5S5Y2F1_T5). Στὸ ἀριστερὸ μέρος τῆς προηγούμενης ἐπιστολῆς ὑπάρχει ἡ πρὸς τὸν νομάρχη Αργολιδοκορινθίας ἐπισημείωση (Ναύπλιο 24 Ιουνίου) τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Αργολίδος Γερασίμου, σχετικὰ με τοὺς παραλογισμοὺς τοῦ Δημάρχου. Με τὸ ἀπὸ 16 Δεκεμβρίου 1841 βασιλικὸ διάταγμα ἡ Μητρόπολις Κορίνθου-Αργους καὶ ἡ Μητρόπολις Αργολίδος συγχωνεύθηκαν σὲ μία, τὴ Μητρόπολις Κορίνθου καὶ Αργολίδος, ἥτοι Αργολιδοκορινθίας, ὅπως ἀναφέρεται καὶ στὸ ἔγγραφο. Οἱ συγχωνεύσεις γενικότερα τὴν ὑπόψη περίοδο συνέβαιναν, ἐπειδὴ ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος δὲν προέβαινε σὲ ἀρχιερατικές ἐκλογές ἕως ὅτου ἐπανερχόταν ἡ ἐπικοινωνία σὲ κανονικὴ βάση με τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο. Βλ. σχετικὰ Κορομπόκης, *Ἄργος*, στο: <https://argolikivivliothiki.gr/tag/ἀργος-και-ορθοδοξία-στο-διάβα-των-αιών/>.

⁴¹⁸ ΙΑΕΕ, (A5S5Y2F1_T5). Ἐπισημείωση τοῦ νομάρχῃ Αργολίδος.

⁴¹⁹ ΙΑΕΕ, (A5S5Y2F1_T5). Τὸ δισέλιδο ἔγγραφο (φέρει τὴν ἀριθμητικὴ ἐνδειξὴ 7984) συντάχθηκε ὡς ἀπάντησις «Ἐπὶ τῆς ἀπὸ 24 παρελθόντος μηνὸς καὶ ὑπ' ἀριθ. 6818 ἐπισημειωματικῆς διαταγῆς» στὸν Ἀχλαδοκάμπο στίς 5 Ιουλίου 1857 (αριθ. 1311).

⁴²⁰ ΙΑΕΕ, (A5S5Y2F1_T5).

⁴²¹ ΙΑΕΕ, (A5S5Y2F1_T5). Τὸ ἔγγραφο (φέρει τὶς ἀριθμητικὲς ἐνδείξεις 8032 καὶ 7984) συντάχθηκε στὸ Ναύπλιο στίς 5 Ιουλίου 1857 (αρ. πρωτ. 1063, διεκ. 96) καὶ ἐλήφθη αὐθημερόν (αριθ. 7267).

τῶν τοιούτων ἐλπίδων, διότι ἂν οἱ χριστιανοὶ δὲν ἐπαρεπονέθησαν εἰς τὴν παρελθοῦσαν τοιαύτην ἐφορίαν, διὰ τὴν μισθοδοσίαν τῶν ἱερέων τῶν, πόσῳ γε μᾶλλον ἤθελεν παραπονεθῆ εἰς τὴν ἐφετεινὴν ἐφορίαν; Καθὰ μάλιστα ἔχομεν πληροφορίας, ὅτι, οἱ χριστιανοὶ ἐπιθυμοῦσι νὰ προσφέρωσι εὐχαρίστως πρὸς τοὺς ἱερεῖς τῶν τὴν ἐτήσιον μισθοδοσίαν τῶν· διότι “χρόνῳ τὸ ἔθος βεβαιωθὲν ἐλογίσθη νόμος” Καὶ καθ’ ὅσον μάλιστα ἔχουσι βεβαίως πληροφορίας, ὅτι τοῦ λοιποῦ οἱ ἱερεῖς θέλουσι εἶσθαι μισθωτοί, ἠδύναντο οἱ χριστιανοί, νὰ ἔχωσι τὸ δικαίωμα, ἀφοῦ ἐπλήρῳσαν τοὺς ἱερεῖς διὰ τὴν προοδηλουμένην ἐνὸς ἔτους ὑπηρεσίαν τῶν, τότε νὰ ‘ἐξήτουν νὰ κάμωσι νέαν συμφωνίαν, ἀλλ’ ἡ αἰτία τῆς ἀκουσίας ἀρνήσεώς τῶν εἶναι ὡς ἀπειλὴ τοῦ κ. Δημάρχου, καὶ διότι δὲν ἠθέλησαν νὰ λάβωσι μέρος οἱ ἱερεῖς ἐκμεταλλευόμενοι εἰς τὴν ἐκλογὴν τῆς Νομαρχίας, καὶ τοῦτο ἀποδεικνύεται καὶ προτρεπτικῶς ἐκ τινῶν ἐγγράφων, ἢ διότι θέλει νὰ δράξῃ τῆς εὐκαιρίας εἰς τὸ νὰ προχειρισθῇ πρεσβύτερος ὁ προταθεὶς οἰκεῖος του. Ἐπειδὴ οὐδ’ αὐτὸς ὁ ἴδιος δύναται ν’ ἀρνηθῇ ὅ,τι εἶπε τότε πρὸς ἐμέ, τότε δύναται νὰ μοι παραχωρήσῃ τὴν ἄδειαν τῆς προχειρίσεως τοῦ χειροτονηθέντος Κωνσταντίνου ἱερέως Τσιλιμανοῦ, ὅταν πρὸ μιᾶς ἡμέρας προχειρίσω ἱεροδιάκονον σὲ τὸν ζητοῦντα καὶ ἤδη προχειρισθέντα ἱερέαν. Ἡμεῖς κ. Νομάρχα νομίζομεν ὅτι ἡ Β. Νομαρχία, καθ’ ἣς ἔχει ὁδηγία, ὀφείλει νὰ προτρέψῃ τοὺς χριστιανούς τοῦ χωρίου Ἀχλαδοκάμπου, εἰς τὸ νὰ ἀποδώσωσιν εὐχαρίστως τὸν ἐτήσιον μισθὸν τῶν ἱερέων τῶν, διότι εἶναι ἄδικον νὰ τὸν ὑπηρετῶσιν ἐν ὀλόκληρον ἔτος, καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους νὰ ζητῶσι εὐμενίαν διὰ προοδεδουλευμένην ὑπηρεσίαν, διότι ἄλλως οἱ ἱερεῖς εἶναι ἠναγκασμένοι νὰ παύωνται τῇ ἱερατικῇ τῶν ὑπηρεσίας, καὶ διὰ δολίους σκοποὺς ἐνὸς ἀνθρώπου νὰ στεροῦνται διακόσιαι οἰκογένειαι τῶν θρησκευτικῶν ἀναγκῶν τῶν. Ταύτην ἐκρίναμεν χρέος ἡμῶν νὰ καθυποβάλλωμεν εἰς τὴν Β. Νομαρχίαν διὰ νὰ πράξῃ ὅ,τι νομίζει δικαιότερον καὶ συμφερότερον, διότι τοιοῦτοτρόπως δὲν θέλουσιν ἔχει οἱ χριστιανοὶ καὶ ἐξαιρέτως οἱ Ἀργολεῖς ἱερεῖς τοῦ ἔθνους, ὅπως ἀπαιτεῖ ἡ κοινωνία, ἐπειδὴ ἱερεὺς οὐ μικρὰν παιδείαν ἔχων, ἀλλὰ μικρὰν φιλοτιμίαν δὲν καταδέχεται νὰ εἶναι τυφλὸν ὄργανον ἐνὸς Δημάρχου ἢ ἐνὸς Παρέδρου. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀργολίδος Γεράσιμος»⁴²².

Εἰδὼς ὁ Γεράσιμος με σοβαρὸ καὶ αυστηρὸ ὕφος δικαίου ἐξηγεῖ με επιχειρήματα πρὸς υπεράσπισιν τῶν ἱερέων τῆς επαρχίας του ὅτι ὅλο αὐτὸ που συμβαίνει ἀποτελεῖ «τέχνασμα» τοῦ Δημάρχου, ἐτσι ὥστε νὰ διορίσῃ τὸν οἰκεῖο του ἱερέα στο χωριό. Διαπιστώνουμε ἀπὸ τα γραφόμενα τοῦ Γερασίμου τὴ συγκροτημένη καὶ συνετὴ σκέψιν, ἀλλὰ καὶ τὴ γνώσιν τῶν τοπικῶν πραγμάτων. Εὐστοχα συνδυάζει τὸ γεγονὸς τῆς ἐφορίας ἐκείνης τῆς χρονιάς, τὸ ὁποῖο ὅτι δὲν θα μπορούσε νὰ δημιουργήσῃ πρόβλημα πληρωμῆς με σιτηρά, ἀναπτύσσοντας ἐτσι μὴ ἀμφισβητήσιμα επιχειρήματα. Παρατηροῦμε ἐπίσης ὅτι ὑπῆρχαν διεφθαρμένοι πολιτικοί, οἱ ὁποῖοι στο βωμὸ τοῦ κέρδους καὶ τῶν ιδιοτελῶν συμφερόντων τοὺς δὲν δίσταζαν νὰ θυσιάσουν ἀκόμη καὶ τὶς ἐκκλησιαστικὰς ἀνάγκας τῶν κατοίκων ἐνὸς χωριοῦ.

Στις 12 Ἰουλίου 1857 ὁ Γεράσιμος στέλνει πρὸς τὴν Ἱερὰ Σύνοδο ἐγγράφο στο ὁποῖο ἐξηγεῖ τὴν κατάστασιν στο χωριὸ Ἀχλαδοκάμπου καὶ παρουσιάζει τὴν ἀλήθειαν σχετικὰ με τὸ πρόσωπο τοῦ Δημάρχου καὶ τὸν λόγο γιὰ τὸν ὁποῖο προέβη σὲ αὐτὴν τὴν ἐνέργειαν. Ἡ ἐπιστολὴ ἔχει ὡς ἐξῆς: «Ἐν Ναυπλίῳ τὴν 12 Ἰουλίου 1857. Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος. Πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Οἱ ἱερεῖς τοῦ χωριοῦ Ἀχλαδοκάμπου μοὶ ἐνεχείρισαν τὴν ἐπισυνημμένην ἀναφορὰν τῶν καὶ τοὺς δύο ἐμπεριεχομένους καταλόγους, δοθέντας αὐτοῖς παρὰ τοῦ ἰδίου Δημάρχου, εἰς πάντας τούτους, ὅτι αὕτη εἶναι ἡ μισθοδοσία τῶν διὰ τὸν χρόνον, τὸν ὁποῖον ὑπηρετήσαν τοὺς χριστιανούς τῆς ἐνορίας τῶν. Οἱ ἱερεῖς συμφώνησαν νὰ παραιτηθῶσι ἀπὸ πάσης καὶ παντοίας ἱερατικῆς ὑπηρεσίας· ἀλλ’ ἐνθάρρυνας αὐτοὺς τοὺς παρήγγειλον νὰ ἐξακολουθῶσιν νὰ ἀπαρακωλύτως τὴν ἱερατικὴν τῶν ὑπηρεσίαν. Διηύθυνα ὅθεν τὴν ἀναφορὰν τῶν ταύτην καὶ τοὺς καταλόγους τῆς μισθοδοσίας τῶν πρὸς τὴν Νομαρχίαν Ἀργολιδοκορινθίας διὰ νὰ πράξῃ ὅ,τι ἐκ τῶν καθηκόντων αὐτῆς ἡ Νομαρχία ἔπραξεν ἱερὰ Σύνοδος, ὅ,τι ἐνόμισεν ἀνήκον αὐτῇ, ὁ δὲ κύριος Δήμαρχος ἀπολογούμενος πρὸς τὴν νομαρχίαν διηύθυνε καὶ ἀναφορὰν τῶν κατοίκων ὡς ὅτι δῆθεν οἱ χριστιανοὶ δὲν θέλουσι νὰ δώσωσι τὸ σύνθημα

⁴²² ΙΑΕΕ, (A5S5Y2F1_T5). Τρισελίδο ἐγγράφο, τὸ ὁποῖο συντάχθηκε στο Ναύπλιο στίς 10 Ἰουλίου 1857 (αρ. πρωτ. 1069, διεκτ. 106).

δικαίωμα τοῖς ἱερεῦσι, ἀλλ' ἡ ἀλήθεια, ἱερὰ Σύνοδος, ἔχει οὕτως· Οἱ ἱερεῖς διατάσσονται παρὰ τῆς ἱερᾶς Συνόδου νὰ μὴ λαμβάνωσι ἐνεργητικὸν μέρος εἰς τὰς ψηφοφορίας τῶν ἐκλογῶν, οἱ δυνατοὶ τῆς ἡμέρας τοὺς προσκαλοῦσι καὶ ἐγγράφως νὰ ἐνεργήσωσι ὑπὲρ τῶν μὲν καὶ κατὰ τῶν δὲ ὥστε εὐρίσκονται εἰς τοιαύτην δυσάρεστον θέσιν· καὶ ἐπειδὴ οἱ εἰρημένοι ἱερεῖς ἐφάνησαν ὅλως ἀμέτοχοι εἰς τὰς δημοτικὰς ἐκλογάς, ὁ κύριος Δήμαρχος ἐδράξατο τὴν εὐκαιρίαν ταύτην νὰ ἐκδικηθῇ αὐτοὺς διὰ τῆς καθυστερήσεως τοῦ ἐτησίου μισθοῦ των, τὸν δεδομένον πρὸ χρόνου ἐκ μὲν τῶν ἀνδρῶν ἐν κοιλὸν καρπῶν, ἐκ δὲ τάχει τῶν ἡμισυ καὶ ἴσως διὰ τῆς ἀρνήσεως τῶν ἱερέων τῆς ἱερατικῆς των ὑπηρεσίας, ἐπιτύχει τῆς προχειρίσεως τοῦ οἰκείου του. Ἐγὼ ἀνέφερον ταῦτα πάντα εἰς τὴν Νομαρχίαν, ἀντίγραφον τῶν ὁποίων ἐπισυνάπτω ἐνθάδε πρὸς γνῶσιν τῆς ἱερᾶς Συνόδου, καὶ παρατηρῶ εὐσεβάστως πρὸς τὴν ἱερὰν Σύνοδον, ὅτι τινες τῶν δημάρχων εἰσὶ οἱ μάλιστα οὐ μόνον τῶν κοσμικῶν ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἀθλίων ἱερέων· καὶ ἂν ἡ τοιαύτη αὐθάδειαν δὲν περισταλεῖ, οἱ ἱερεῖς εἶναι ἡναγκασμένοι νὰ εἶναι τυφλὰ ὄργανα τῆς θελήσεως τῶν Δημάρχων. Ταῦτα νομίζων ὅτι ὀφείλω νὰ γνωστοποιήσω πρὸς τὴν ἱερὰν Σύνοδον, περιμένω νὰ ἴδω τὸ ἀποτέλεσμα τῆς διορθώσεως τοῦ κακοῦ τούτου. Καὶ ὑποσημειοῦμαι εὐσεβάστως. (Τ.Σ.) Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀργολίδος Γεράσιμος»⁴²³.

Στις 16 Οκτωβρίου 1857 ἡ Σύνοδος στέλνει πρὸς τὸ Υπουργεῖο των Ἐκκλησιαστικῶν ἐπιστολή, στην οποία ἐξηγεῖ αναλυτικὰ γιὰ τὴν ὑπόθεση των ἱερέων στον Ἀχλαδόκαμπο καὶ ἐπισημαίνει ὅτι ὁ Δήμαρχος ἔχει ἐξαπατήσει τὸν νόμο σχετικά με τὰ δικαιώματα των ἱερέων ἀναφέροντας πὼς αὐτὸ «προήλθεν ἐκ πάθους καὶ μίσους πρὸς τοὺς ἐφημερίους» καὶ τέλος «Ἐν τάχει φέρουσα ἡ Σύνοδος ταῦτα πάντα εἰς γνῶσιν τοῦ ὑπουργείου, παρακαλεῖ αὐτό, ἵνα διατάξῃ ἀρμοδίως τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος Δήμαρχον πρὸς τὰ περὶ τῶν ἀποδοχῶν τῶν ἐφημερίων διατεταγμένα καὶ παύσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ πράττῃ ἐναντίον αὐτῶν ἀντενεργῶν εἰς ὅ,τι ὀφείλει νὰ προτρέπῃ αὐτοὺς εἰς ἀπόδοσιν τῶν ἀνέκαθεν νενομισμένων δικαιωμάτων. Μὴ πειθομένου δὲ παρὰ τῷ ὑπουργεῖῳ κεῖται νὰ προκαλέσῃ τὴν τούτου τιμωρίαν»⁴²⁴.

Στις 7 Δεκεμβρίου 1857 ὁ Δήμαρχος στέλνει ἐγγράφο στον νομάρχη Ἀργολιδοκορινθίας υποστηρίζοντας «ὅτι δὲν εἴμεθα ἡμεῖς οἱ αἵτιοι τοῦ νὰ ἀποτρέψωμεν τοὺς κατοίκους τοῦ Ἀχλαδοκάμπου νὰ μὴν δώσωσιν εἰς τοὺς ἱερεῖς τὴν νενομισμένην ἀντιμισθίαν των, διότι δὲν ἔχομεν περὶ τούτου οὐδένα συμφέρον,... ἀλλὰ μόνον των οἱ κάτοικοι ἀπεφάσισαν διὰ ἀναφορᾶς των πρὸς ἡμᾶς νὰ κανονισθῇ τὸ νενομισμένον εἰς λεπτά, τοὺς ὁποίους πολλάκις ἐπετρέψαμεν ὡς καὶ νῦν ν' ἀποδώσωσιν εἰς τοὺς ἱερεῖς τὸ δίκαιόν τους, ὡς εἰς ἄλλοτε, καὶ ἄλλοι μὲν τὸ ἔδωσαν ἄλλοι δὲ τὸ καθυστεροῦσι»⁴²⁵.

Τρεῖς ἡμέρες ἀργότερα (10 Δεκεμβρίου) ὁ νομάρχης Ἀργολιδοκορινθίας στέλνει ὅλα τα ἐγγράφα που εἶχαν σχέση με τὸ θέμα στο Υπουργεῖο γιὰ νὰ ἐξεταστῇ κατὰ πόσο ὁ Δήμαρχος εἶναι ἐνοχος γιὰ τις κατηγορίες που του ἔχουν ἀποδοθεῖ. Ἐπίσης, ενημερώνει τὸ Υπουργεῖο πὼς «τὸν εἰρημένον Δήμαρχον διέταξα νὰ ἐπαναλάβῃ τὰς πρὸς τοὺς κατοίκους τοῦ χωρίου Ἀχλαδοκάμπου γενομένας προτροπὰς του, ὅπως ἀποδώσωσι τὰ εἰς τοὺς ἐφημερίους των καθυστερούμενα δικαιώματα, οἵτινες ἐλπίζω νὰ φέρωσι τὸ προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα»⁴²⁶. Ἀπὸ ἐπισημείωση πληροφοροῦμαστε ὅτι στις 14 Δεκεμβρίου τὸ Υπουργεῖο κοινοποιεῖ πρὸς τὴν Σύνοδο τὴν ἀναφορά του νομάρχῃ⁴²⁷.

⁴²³ ΙΑΕΕ, (Α5S5Y2F1_T5). Τρισέλιδο ἐγγράφο που συντάχθηκε στο Ναύπλιο στις 12 Ιουλίου 1853 (αρ. πρωτ. 1072, διεκπ. 102) καὶ ἐλήφθη στις 17 Ιουλίου 53 (αριθ. πρωτ. 7546).

⁴²⁴ ΙΑΕΕ, (Α5S5Y2F1_T5). Τρισέλιδο ἐγγράφο (πρόχειρη μορφή), τὸ ὁποῖο συντάχθηκε στὴν Ἀθήνα στις 16 Οκτωβρίου 1857 (αρ. πρωτ. 7546, διεκπ. 669), στο ὁποῖο ἀναφέρεται ὁ Βασιλικὸς Ἐπίτροπος.

⁴²⁵ ΙΑΕΕ, (Α5S5Y2F1_T5). Δισέλιδο ἐγγράφο ὡς ἀπάντηση «Ἐπὶ τῆς ἀπὸ 27 τοῦ παρελθόντος μηνὸς καὶ ὑπ' ἀριθ. 12460 διαταγῆς τῆς», (φέρει τις ἀριθμητικὲς ἐνδείξεις 7984 καὶ 8032), τὸ ὁποῖο συντάχθηκε στον Ἀχλαδόκαμπο στις 7 10βρίου 1857 (αριθ. 573) καὶ ἐλήφθη στις 8 Δεκεμβρίου 57 (Αριθ. 13091).

⁴²⁶ ΙΑΕΕ, (Α5S5Y2F1_T5). Δισέλιδο ἐγγράφο ὡς ἀπάντηση «Ἐπὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 6768 ἐπισημειωτικῆς Διαταγῆς του», που συντάχθηκε στο Ναύπλιο στις 10 Δεκεμβρίου 1857 (αρ. πρωτ. 13091) καὶ τὸ ὁποῖο ἐλήφθη στις 14 10βρίου 1857 (αρ. πρωτ. 7984).

⁴²⁷ ΙΑΕΕ, (Α5S5Y2F1_T5). Στὸ τέλος τῆς ἐπισημείωσης ἀναγράφεται: «ἐλ. 17 10βρίου 57, Αριθ. πρωτ. 8032».

Στις 28 Δεκεμβρίου 1857 η Σύνοδος ενημερώνει τον Γεράσιμο ότι μερίμνησε «τῶν δεόντων περὶ τῶν δικαιωμάτων τῶν ἐφημερίων τοῦ χωρίου Ἀχλαδοκάμπου» και του στέλνει το έγγραφο του νομάρχη μαζί με του Δημάρχου για να λάβει γνώση⁴²⁸.

Η υπόθεση, που διήρκεσε περίπου ένα έτος, έλαβε αίσιο τέλος στα μέσα του 1858, χάρη στις ενέργειες του Αργολίδος Γερασίου, όπως προκύπτει από την επιστολή αυτού προς τη Σύνοδο: «Ἐν Ναυπλίῳ τὴν 14 Ἰουνίου 1858. Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος. Πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἐνεργήσας τὰ δέοντα, διὰ τῆς Β. Νομαρχίας Αργολίδος καὶ Κορινθίας περὶ τῶν καθυστερουμένων δικαιωμάτων τῶν ἐφημερίων τοῦ χωρίου Ἀχλαδοκάμπου καὶ πληροφορηθεὶς ἐπισήμως ὑπὸ τῆς αὐτῆς Νομαρχίας, ὅτι προτραπέντες οἱ καθυστεροῦντες ὑπεσχέθησαν νὰ ἀποδώσωσι τοῖς ἱερεῦσι τὰ καθυστεροῦμενα δικαιώματα καὶ τὴν συλλογὴν τῶν καρπῶν, ἐπιστρέφω τὰ διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 8032 ἀπὸ 29 10βρίου π. ἔ. Διαταγῆς τῆς ἱερᾶς Συνόδου ἀποσταλέντα μοι ἀντίγραφα. Εὐπειθέστατος Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Αργολίδος Γεράσιμος»⁴²⁹.

iv. Μέρμνα για την εκπαίδευση (1859-60)

Στις 4 Νοεμβρίου 1859 ο δήμαρχος Ναυπλίας κοινοποιεῖ την ἀπὸ 2 Νοεμβρίου ἀπόφαση του νομάρχη Αργολιδοκορινθίας προς τον εφημέριο του χωρίου Κοφφινίου Παναγιώτη Μαστοράκο⁴³⁰. Το έγγραφο του νομάρχη αναφέρει ὅτι «ἐγκρίνομεν ν' ἀναπληρώσῃ τὸν δημοδιδάσκαλον Κοφφινίου ἐφημέριος τοῦ χωρίου Παναγιώτης Μαστοράκος, ἀναλαμβάνει τὴν διεύθυνσιν τοῦ σχολείου μέχρις οὗ διορισθῇ καὶ ἀφίχθῃ εἰς τὸ χωρίον Δημοδιδάσκαλος ἀντὶ τοῦ ἐκεῖθεν μετατεθέντος. Προσδιορίζομεν δὲ τὴν ἀντιμισθίαν του εἰς δραχ. τεσσαράκοντα κατὰ μῆνα δι' ὅσον καιρὸν ἤθελεν πληρώσῃ ὡς ἀναπληρωτὴν»⁴³¹. Επομένως, καθίσταται σαφές ὅτι ο εφημέριος του χωρίου μπορεί να ἀναλάβει και την εκπαίδευση τον μαθητῶν του σχολείου, καθὼς ἀποτελεῖ ἴσως το μοναδικό πρόσωπο που γνωρίζει γράμματα. Επιπλέον, φαίνεται ὅτι ἡ δημόσια εκπαίδευση ἔχει ἀμεση σχέση με την εκκλησιαστικὴ παιδεία. Στο πλαίσιο αὐτό παρατηροῦμε τὴν σχέση αλληλεγγύης τῆς Εκκλησίας με το Κράτος στην εκπαίδευση, καθὼς θεωρεῖται ευκόλως ἐννοούμενο ὅτι ο εφημέριος του χωρίου σε μια περίπτωση κρίσης τῆς εκπαιδευτικῆς διαδικασίας, ὡπως λόγου χάρι τῆς ἑλλειψῆς δημοδιδασκάλου, μπορεί προσωρινά ἐπ'αἷμα να τον αντικαταστήσει. Ἄλλωστε, και το αρμόδιο Ὑπουργεῖο ονομάζεται ἐπὶ τῶν Εκκλησιαστικῶν και τῆς Δημοσίας Εκπαιδύσεως και ἐπομένως κατανοοῦμε ὅτι και θεσμικά υφίσταται στον τομέα τῆς παιδείας, ἐν προκειμένῳ τῆς εκπαίδευσης, ἡ στενὴ σχέση Εκκλησίας και Κράτους.

Στις 12 Νοεμβρίου 1860 ο εφημέριος του χωρίου Κοφφινίου Παναγιώτης Α. Μαστοράκης στέλνει επιστολή προς τὸ ἐπὶ τῶν Εκκλησιαστικῶν και τῆς Δημοσίας Εκπαιδύσεως Ὑπουργεῖο, στην οποία αἰτεῖται «ἵνα ἡ Ὑ. ἐξοχότης εὐαρεστηθῇ νὰ κατατάξῃ ὑπότροφον εἰς τὸ Διδασκαλεῖον, νὰ φοιτᾷ ἐν αὐτῷ δι' ἐνὸς ἔτος κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ὁποίου τύχει τοῦ ἀξιώματος τῆς Διδασκαλίας δυνάμει τῆς ὁποίας δυνηθῇ νὰ προσπορίζηται τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα τῆς πολυμελοῦς οἰκογενείας του»⁴³². Στὴ συνέχεια ἀπὸ υποσημείωση στο έγγραφο του Γενικοῦ Γραμματέα του Ὑπουργεῖου, πληροφοροῦμαστε ὅτι στις 16 Νοεμβρίου 1860 τὸ Ὑπουργεῖο ἀπευθύνεται «Πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἵνα μᾶς πληροφορήσῃ περὶ τῶν προσόντων τοῦ ἀναφερομένου πρεσβυτέρου, κατὰ σχέσιν,

⁴²⁸ ΙΑΕΕ, (A5S5Y2F1_T5). Στο έγγραφο, που συντάχθηκε στην Αθήνα στις 28 Δεκεμβρίου 1857 (αρ. πρωτ. 8032, αρ. διεκπ. 833) αναφέρεται και ο Βασιλικὸς Επίτροπος.

⁴²⁹ ΙΑΕΕ, (A5S5Y2F1_T5). Το έγγραφο συντάχθηκε στο Ναύπλιο στις 14 Ἰουνίου 1858 (αριθ. πρωτ. 1403, αρ. διεκπ. 111) και ἐλήφθη στις 17 Ἰουνίου 1858 (αριθ. πρωτ. 8628).

⁴³⁰ ΙΑΕΕ, (A5S6Y2F1_T10). Το έγγραφο φέρει τις αριθμητικὲς ἐνδείξεις 11447 (αντιστοιχεῖ στον αρ. πρωτ. του Ὑπουργεῖου) και αριθ. 2639 (αντιστοιχεῖ στον αρ. πρωτ. του Δημαρχείου Ναυπλίας).

⁴³¹ ΙΑΕΕ, (A5S6Y2F1_T10). Πρόκειται για τὸ οπισθόγραφο τῆς Β. Νομαρχίας Αργολιδοκορινθίας.

⁴³² ΙΑΕΕ, (A5S6Y2F1_T10). Το δισέλιδο έγγραφο συντάχθηκε στις 12 Νοεμβρίου 1860 (αρ. πρωτ. 3782) και ἐλήφθη ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο τῶν Εκκλησιαστικῶν στις 15 9βρίου 1860 (αρ. πρωτ. 7879).

ὡς πρὸς τὴν ἐν τῷ Διδασκαλείῳ κατὰ τάξιν αὐτοῦ ὡς ὑποτρόφου»⁴³³. Κατανοούμε τον ζήλο του κληρικού να προαγάγει τις γνώσεις του, αλλά και την ανάγκη του για υποτροφία, έτσι ώστε να μην στερήσει από την πολυμελή οικογένεια του τα αναγκαία. Διαπιστώνουμε ακόμη, πόσο προσεκτικό είναι το Υπουργεῖο σε αυτούς που παρέχει την υποτροφία, καθώς ρωτά τη Σύνοδο για τα προσόντα του υποψηφίου, δηλαδή αν τον κρίνει κατάλληλο για την υποτροφία. Πρόκειται σαφώς για ἄλλο ἓνα πεδίο στενῆς συνεργασίας Εκκλησίας και Κράτους.

Στις 19 Νοεμβρίου 1860 ο Γεράσιμος στέλνει στη Σύνοδο ἔγγραφο στο οποίο ἐξηγεί ὅτι ο ἐφημέριος του χωρίου Καφρινίου Παναγιώτης Μαστοράκος παραιτήθηκε ἀπὸ τὴ θέση του Διδασκάλου, ἐπειδὴ δεν ἀπεκόμισε τα υλικά οφέλη και για τους λόγους αὐτούς «οἱ κάτοικοι τῶν μικρῶν ἐκείνων χωρίων, ὁ Δήμαρχος τῆς Ναυπλίας, καὶ αὐτὸς ἐγώ, παρεκινήσαμεν τὸν ἱερέα τοῦτον νὰ ἔλθῃ εἰς Ἀθήνας, διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ λάβῃ τὴν ἄδειαν εἰς τὸ μετέρχεσθαι εἰς τὸ χωρίον αὐτό, ὅπου ἐφημέριος ὑπάρχει τὴν ἀλληλοδιδασκτικὴν διδασκαλίαν, καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἐλευσομένου ἔτους, ὅτε δίδονται οἱ ἐξετάσεις, μεταβῇ καὶ αὐτός, καὶ δώσῃ τὰς ἀπαιτουμένας ἐξετάσεις τοῦ ἄλλ’ ἐπειδὴ, καθὰ μανθάνω ἢ αἴτησις αὐτοῦ, ἀποφασίζει νὰ μείνῃ ὡς μαθητὴς εἰς τὸ Διδασκαλεῖον, ὅπως τοῦλάχιστον ἀξιωθῇ τῆς ἐπισήμου ἀδείας τοῦ Διδασκαλείου». Ὡς ἐκ τούτου, ο Γεράσιμος, γνωρίζοντας τὴ δυσχερὴ οικονομικὴ κατάστασις που ὑπάρχει στὴν οικογένειά του ἱερέως γράφει: «παρακαλῶ τὴν Ἱερὰν Σύνοδον, ἔαν εἶναι δυνατόν νὰ ἐνεργήσῃ πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κ.τ.λ. ὑπουργεῖον νὰ διορισθῇ ὑπότροφος», ἐτσι ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ ἀνταπεξέλθῃ στὴν ἐκπαίδευσή του. Καταληκτικὰ, ο Γεράσιμος ἀναφέρει: «Διὰ τὴν ἠθικὴν μόρφωσιν τῆς νεολαίας πολλὰ συμφερότερα ἤθελεν εἶσθαι Ἱερὰ Σύνοδος, ἂν οἱ Ἱερεῖς τῶν μικρῶν χωρίων ἠδύναντο μετέρχεσθαι καὶ τὸ τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς διδασκαλίας ἐπάγγελμα. Τοῦλάχιστον διὰ νὰ ἀναγινώσκωσιν οἱ νέοι ἐν ταῖς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαις τὰς ἐορτάς· διότι εἰς τοὺς λογιωτάτους, τὸ τοιοῦτον εἶναι ἀπαράδεκτον»⁴³⁴.

Μια εβδομάδα ἀργότερα (26 Νοεμβρίου) ἡ Σύνοδος ἀπαντᾷ στο Ὑπουργεῖο «Τὰ τοῦ Ἱερέως ἔχει προσόντα, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς ἐγκατατάξεως ἐν τῷ Β. Διδασκαλείῳ ὡς χρηματίσας μάλιστα ἐπὶ τινα χρόνον ἀναπληρωτῆς τοῦ ἐν τῷ εἰρημένῳ χωρίῳ Δημοδιδασκάλου, καθὰ μαρτυροῦσι τὰ συνημμένα ἔγγραφα, καὶ ὅτι, ἵνα καὶ τὰ τῆς ἱερατείας του καθήκοντα ἀκριβέστερον ἐκπληροῖ, καὶ τοῖς ἐνορίταις ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν παρέχῃ τροφήν, μετέβῃ ἐνταῦθα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τοῦ νὰ τελειοποιηθῇ εἰς τὰ ἐν τῷ Β. Διδασκαλείῳ παραδιδόμενα μαθήματα. Ὡς συνίστησιν ἡ Σύνοδος αὐτὸν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον, παρακαλούμενον νὰ διορίσῃ αὐτὸν ὑπότροφον παρὰ τῷ Β. Διδασκαλείῳ, ὡς στερούμενος τῶν πρὸς περαιώσιν τῶν σπουδῶν του μέσων μεθ’ ἣν θέλει εἶσθαι χρησιμώτερος εἰς τὴν αὐτὴν ἐνορίαν οὐ μόνον ὡς ἐφημέριος, ἀλλὰ καὶ ὡς δημοδιδάσκαλος»⁴³⁵. Ἡ παροχὴ υποτροφίας καταδεικνύει τὴν ἀρμονικὴν συνεργασίαν Κράτους και Εκκλησίας ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπωφέλεια ἀμφοτέρων.

Στις 29 Νοεμβρίου 1860 ἡ Σύνοδος σε συνέχεια τῆς ἀπάντησής τῆς κοινοποιεῖ στο Ὑπουργεῖο τὸ ἔγγραφο τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀργολίδος καὶ ζητᾷ νὰ ληφθῇ καὶ αὐτὸ ὑπόψιν⁴³⁶.

Ενδιαφέρουσα για ἐκπαιδευτικὸ θέμα στὴν ἐπαρχία τῆς Ἀργολίδος εἶναι ἡ ἐπιστολὴ γονέων πρὸς τὸν ἐπίσκοπο – πνευματικὸ πατέρα Γεράσιμο, με τὴν ὁποία ζητοῦν νὰ μὴ μετατεθεῖ ὁ διδάσκαλος Στ. Ἀνδρεάδης ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Σχολή, διότι προσφέρει τα μέγιστα σε αὐτήν⁴³⁷.

⁴³³ ΙΑΕΕ, (A5S6Y2F1_T10). Ἡ ἐπισημείωσις συντάχθηκε στὶς 16 Νοεμβρίου 1860 (αρ. πρωτ. 11447).

⁴³⁴ ΙΑΕΕ, (A5S6Y2F1_T10). Το δισέλιδο ἔγγραφο συντάχθηκε στο Ναύπλιο στὶς 12 Νοεμβρίου 1860 (αρ. πρωτ. 3151 καὶ αρ. διεκπ. 187) καὶ ἐλήφθη ἀπὸ τὴ Σύνοδο στὶς 23 9βρίου 1860, αρ. πρωτ. 11469 (Παρ. αρ. 8).

⁴³⁵ ΙΑΕΕ, (A5S6Y2F1_T10). Το δισέλιδο ἔγγραφο, που συντάχθηκε στὴν Ἀθήνα στὶς 26 Νοεμβρίου 1860 (αρ. πρωτ. 11447, αρ. διεκπ. 735), ἀναφέρει τὸν Βασιλικὸν Ἐπίτροπο.

⁴³⁶ ΙΑΕΕ, (A5S6Y2F1_T10). Το ἔγγραφο συντάχθηκε στὴν Ἀθήνα στὶς 29 9βρίου 1860 (αρ. πρωτ. 11469, αρ. διεκπ. 739) καὶ ἀναφέρει τὸν Βασιλικὸν Ἐπίτροπο.

⁴³⁷ Ἐθν. Βιβλ., Συλλογὴ Γεωργίου Φάρη, Far1 A11703 (Παρ. αρ. 9).

«Η δισέλιδη επιστολή των Δημητρίου Μπουφέα, Νικολάου Μελιανίτη, Θεοδώρου Μίχου και Θεοδώρου Α. Μπαλανοπούλου προς τον Αρχιεπίσκοπο Αργοναυπλίας⁴³⁸ Γεράσιμο Παγώνη για τα τέκνα που φοιτούν στη Βασιλική Σχολή της Καλαμάτας και έχουν διδάσκαλό τους τον Στ. Ανδρεάδη, ώστε αυτός να αναδειχθεί σε Σχολάρχη, εκκινεί και εδράζεται στη βεβαιότητα της γνώσης τους για τον πνευματικό τους πατέρα Γεράσιμο «γνωρίζομεν πόσον επιθυμεῖτε τὴν πρόοδον τῆς πατρίδος ἡμῶν! πόσον εἴσθε ἐρασταὶ τῶν καλῶν!».

δ. Αιτήματα αδείας για λόγους υγείας (Οκτ. 1860, 1861)

Στις 8 Οκτωβρίου 1860 ο Γεράσιμος στέλνει αίτημα αδείας στη Σύνοδο: «Ἐχων ἀνάγκην κατεπεύγουσαν νὰ μεταβῶ εἰς Ἀθήνας, παρακαλῶ τὴν Ἱερὰν Σύνοδον νὰ μὲ ἀξιῶσῃ τῆς ἀδείας, ἐπὶ ἐνὸς μηνὸς ἀπουσίαν»⁴³⁹ και η Σύνοδος ζητά (13 Οκτωβρίου) την έγκριση του αιτήματος του Αρχιεπισκόπου Αργολίδος, ο οποίος «ζητεῖ ἐνὸς μηνὸς ἄδειαν ἀπουσίας ἐκ τῶν ἐπισκοπικῶν αὐτοῦ χρεῶν, ὅπως μεταβῇ εἰς Ἀθήνας δι’ ἰδίας αὐτοῦ ὑποθέσεις»⁴⁴⁰. Ακολουθώντας, το Υπουργείο των Εκκλησιαστικών επιτρέπει (27 Οκτωβρίου) στον «Σ. Ἀρχιεπίσκοπον Ἀργολίδος Κύριον Γεράσιμον ν’ ἀποδημήσῃ ἐκ τῆς ἑαυτοῦ Ἀρχιεπισκοπῆς ἐπὶ ἓνα μῆνα καὶ μεταβῇ εἰς Ἀθήνας δι’ ἰδιαιτέρας ὑποθέσεις»⁴⁴¹ και ο Γεράσιμος ενημερώνεται (31 Οκτωβρίου) από τη Σύνοδο για την έγκριση από το Υπουργείο των Εκκλησιαστικών της αδείας μετακίνησής του⁴⁴².

Στις 18 Φεβρουαρίου 1861 ο Γεράσιμος ζητά από τη Σύνοδο παράταση της αδείας του για επιπλέον τρεις μήνες, όπως χαρακτηριστικά γράφει: «Προσβληθεὶς πρὸ χρόνου κατὰ τὸν ἀριστερὸν ὀφθαλμόν, τοῦ ὁποίου τὴν θεραπείαν θὰ ἐπιχειρήσω ἤδη, καὶ διαφόρους ἄλλας κατεπειγούσας αἰτίαι καὶ ἀνάγκαι ἔχων»⁴⁴³. Πληροφορούμαστε για το πρόβλημα στα μάτια του και για τη θεραπεία στην οποία θα υποβληθεί. Αποδεικνύεται πως τα προβλήματα υγείας του Γερασίμου ήταν σοβαρά και οι άδειες που ζητούσε επιβεβλημένες. Η Σύνοδος καθηκόντως ζητά (27 Φεβρουαρίου) από το Υπουργείο των Εκκλησιαστικών να εγκρίνει την αίτηση για τρίμηνη παράταση της αδείας⁴⁴⁴ και το Υπουργείο παρέχει την έγκριση (10 Απριλίου)⁴⁴⁵, που γνωστοποιείται στον Γεράσιμο (17 Απριλίου)⁴⁴⁶.

Στις 30 Μαρτίου 1862 ο Γεράσιμος ζητά άδεια από τη Σύνοδο για να επιστρέψει από την Αθήνα στην Αργολίδα⁴⁴⁷ και η Σύνοδος του απαντά (2 Απριλίου): «οὐδεὶς ἄχρι τοῦδε τῶν μεταβαινόντων μὲ

⁴³⁸ Με το από 16 Δεκεμβρίου 1833 βασιλικό διάταγμα η Μητρόπολη Ἀργους και Ναυπλίας μετονομάζεται «Μητρόπολις Αργολίδος», αποτελούμενη από τις επαρχίες Ναυπλίας, Τροιζήνας και Ερμιονίδος. Με το ίδιο διάταγμα το Ἄργος καθώς και η επαρχία Ἀργους υπάγονται υπό τη Μητρόπολη Κορίνθου και όχι υπό τη Μητρόπολη Αργολίδος.

⁴³⁹ ΙΑΣΕΕ, (A5S9Y2F1_T10_1_INT). Το έγγραφο συντάχθηκε στο Ναύπλιο στις 8 Οκτωβρίου 1860 και ελήφθη στις 10 Οκτωβρίου 60 (αρ. πρωτ. 11135).

⁴⁴⁰ ΙΑΣΕΕ, (A5S9Y2F1_T9_1_INT). Το έγγραφο συντάχθηκε στις 13 Οκτωβρίου 1860 (αρ. πρωτ. 11135, διεκπ. 631) και αναφέρει τον Βασιλικό Επίτροπο Αθηνών.

⁴⁴¹ ΙΑΣΕΕ, (A5S9Y2F1_T7_1_INT). Το έγγραφο (φέρει την ένδειξη: «ἐπὶ τοῦ ἀριθ. 11315») συντάχθηκε στην Αθήνα στις 27 Οκτωβρίου 1860 (αρ. πρωτ. 7014, διεκπ. 3636) και ελήφθη στις 28 Οκτωβρίου 60 (αρ. πρωτ. 11386).

⁴⁴² ΙΑΣΕΕ, (A5S9Y2F1_T8_1_INT). Το έγγραφο συντάχθηκε στην Αθήνα την 31 Οκτωβρίου 1860 (αρ. πρωτ. 11386, διεκπ. 675) και αναφέρει τον Βασιλικό Επίτροπο Αθηνών.

⁴⁴³ ΙΑΣΕΕ, (A5S9Y2F1_T11_1_INT). Το έγγραφο, υπό τον τίτλο: «Περὶ παρατάσεως ἀδείας», συντάχθηκε στις 18 Φεβρουαρίου 1861 και ελήφθη στις 21 Φεβρουαρίου 61 (αρ. πρωτ. 11794).

⁴⁴⁴ ΙΑΣΕΕ, (A5S9Y2F1_T14_1_INT). Το έγγραφο υπό τον τίτλο: «Περὶ παρατάσεως ἀδείας Ἀρχιεπισκόπου» συντάχθηκε στην Αθήνα στις 27 Φεβρουαρίου 1861 (αρ. πρωτ. 11794, διεκπ. 137) και αναφέρει τον Βασιλικό Επίτροπο Αθηνών.

⁴⁴⁵ ΙΑΣΕΕ, (A5S9Y2F1_T12_1_INT). Το έγγραφο ως απάντηση «Ἐπὶ τοῦ ἀριθ. 11794» συντάχθηκε στην Αθήνα στις 10 Απριλίου 1861 (αρ. πρωτ. 1016, διεκπ. 1037) και ελήφθη στις 12 Απριλίου 61 (αρ. πρωτ. 11969).

⁴⁴⁶ ΙΑΣΕΕ, (A5S9Y2F1_T13_1_INT). Το έγγραφο συντάχθηκε την 17 Απριλίου 1861 (αρ. πρωτ. 11969, διεκπ. 253) και αναφέρει τον Βασιλικό Επίτροπο Αθηνών.

⁴⁴⁷ ΙΑΣΕΕ, (A5S9Y2F1_T17_1_INT). Το έγγραφο συντάχθηκε στην Αθήνα στις 30 Μαρτίου 1862 (αρ. πρωτ. 5414, διεκπ. 19) και ελήφθη αυθημερόν (αρ. πρωτ. 12961).

ἄδεια ἐνταῦθα ἀρχιερέων δι' ἰδίας των ὑποθέσεις ἐζήτησέ ποτε ἄδειαν παρὰ τῆς Συνόδου, ἐπανερχόμενος εἰς τὴν ἐπισκοπὴν του»⁴⁴⁸.

3. Μέλος της Ιεράς Συνόδου (1862)

Στις 26 Σεπτεμβρίου 1862 συνυπογράφει εγκύκλιο της Συνόδου προς τους Μητροπολίτες, Αρχιεπισκόπους και Επισκόπους, στην οποία απαγορεύεται σε όλους τους κληρικούς και ιερομονάχους να ευλογήσουν «αδελφοποιία»⁴⁴⁹. Ὅπως προκύπτει, το φαινόμενο δεν είχε εξαληφθεῖ και για τον λόγο αυτό συνυπογράφει νέα σχετική εγκύκλιο (11 Ιανουαρίου 1863)⁴⁵⁰.

Κατὰ τον Φερέτο, φιλελεύθερος και δημοκρατικῶν ιδεῶν ὡς παλαιός και συνειδητός Φιλικός ο Γεράσιμος Παγώνης, ὡς ἀρχιεπίσκοπος Ναυπλίας και Ἀργους εἶχε μυηθεῖ, ἴσως και συνεργασθεῖ, στην κίνηση για τὴν ἐξώση τοῦ Ὁθωνα. Ενδεικτικὰ, σημειώνεται ὅτι ἓνας ἀνιψιός του, ο ἀνθυπασπιστὴς του Πεζικοῦ Γιάννης Παγώνης, ἔλαβε μέρος στις συγκρούσεις με τοὺς Ὁθωνικοὺς στην περιοχή του Ἀργους, ὅπου τραυματίστηκε θανάσιμα⁴⁵¹. Ἐπίσης, πρωτοπόροι ἡγέτες τῆς ἀντι-οθωνικῆς ἐπανάστασης ἦταν δύο ἀκόμη ἀνεψιοί του (ἀπὸ τὴν ἀδελφή του), Πέτρος Αναστ., Μαυρομιχάλης, εἰσαγγελέας Πλημμελειοδικῶν τότε στο Ναύπλιο, και Δημ. Αναστ. Μαυρομιχάλης, ταγματάρχης Πεζικοῦ, που υπηρετοῦσε στα Ἀνάκτορα ὡς ὑπασπιστὴς τοῦ Ὁθωνα. Ἀντιοθωνικός ἦταν και ο Κώστας Σαράβας ἀπὸ τοὺς Δολοὺς, δικηγόρος κατόπιν στην Καλαμάτα, ο ὁποῖος ἦταν ο κυριότερος και ο μαχητικότερος πολιτικός καθοδηγητὴς τῆς ἐξέγερσης κατὰ τοῦ μη ἀποδεκτοῦ ἀπὸ τοὺς λαὸ ξένου μονάρχη στις περιοχὲς Μεσσηνίας, Ἀρκαδίας και Ἀργους⁴⁵².

Για τὸν λόγο αὐτό, μετὰ τὴν επικράτηση τῆς Ἐπανάστασης και τὴν ἐξώση τοῦ Ὁθωνα, ἐξαπολύθηκαν ἀπὸ τὴν Ἱερά Σύνοδο δύο ποιμαντορικές εγκύκλιοι, που συνυπογράφει ο Αργολίδος Γεράσιμος, οἱ ὁποῖες συνιστοῦσαν τὴν τέλεση ευχαριστηρίων δοξολογιῶν προς τὸν Θεὸ για τὴν κατάλυση τοῦ τυραννικοῦ καθεστώτος και τὴν ἀπαλλαγὴ τοῦ λαοῦ ἀπὸ τὸν ξένου μονάρχη - δυνάστη⁴⁵³.

Ἡ πρώτη εγκύκλιος φέρει ἡμερομηνία 15 Οκτωβρίου, ἀπευθύνεται προς τοὺς ἱεράρχες τῆς επικράτειας και ἔχει ὡς ἐξῆς: «Οὗτος κηδόμενος τοῦ λαοῦ τῆς Ἑλλάδος, τοῦ ὑπὲρ Πίστεως και Πατρίδος ἀγωνισαμένου, ἐξέτεινε τὴν δεξιὰν αὐτοῦ και ἐνίσχυσεν αὐτὸν, ἵνα ἐν μιᾷ ψυχῇ και καρδίᾳ κατορθώσῃ ἀνωμοτεῖ τὸ μέγαν και ἔνδοξον ἔργον τῆς 10 τοῦ ἐνεστῶτος μηνός. Τούτου χάριν, χρέος ἱερὸν ἐκπληροῦσα ἡ Σύνοδος, ἔκρινεν, ἵνα ἅπαντες ἀναπέμψωμεν ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ εὐχαριστηρίους εὐχὰς πρὸς τὸν Κύριον και Θεὸν τῶν πατέρων ἡμῶν, ὅτι ἡξίωσεν ἡμᾶς ἐν ᾧρᾳ κρίσιμῳ, τῆς θείας αὐτοῦ ἀρωγῆς και ἀντιλήψεως. Ἰκετεύσωμεν αὐτὸν μετὰ θερμῶν δακρύων, ὅπως τηρήσῃ ἡμᾶς ἐν ὁμονοίᾳ, ἐπισκιάσῃ ἡμᾶς τῇ δυνάμει αὐτοῦ, και φωτίσῃ ἡμᾶς πρὸς τελείωσιν και ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ, ὃν ἡ ἄπειρος αὐτοῦ σοφία και δύναμις προώρισε τῇ Ἑλλάδι. Ὅθεν κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθ. 2 χθεσινὸν ἔγγραφον τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ὑπουργείου, παραγγέλλεται ὑμῖν, ἵνα, τὴν πρώτην Κυριακὴν, μετὰ τὴν λήψιν τῆς παρούσης Συνοδικῆς ἐπιστολῆς, τελέσῃτε τ' ἀνωτέρω δεδογμένα μετὰ παντὸς τοῦ κλήρου και τοῦ χριστεπωνύμου λαοῦ, ἐκτελοῦντες τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ και ἕκαστος ὑμῶν τὴν θείαν Μυσταγωγίαν. Ἐν ταῦτῳ δὲ θέλετε διατάξῃ και τὸν ὑφ' ὑμᾶς κλῆρον κατὰ πᾶσαν πόλιν, κωμόπολιν

⁴⁴⁸ ΙΑΣΕΕ, (A5S9Y2F1_T16_1_INT). Το ἔγγραφο ὡς ἀπάντηση «ἐπὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 3414» συντάχθηκε στις 2 Ἀπριλίου 1862 (αρ. πρωτ. 12961, διεκπ. 209) και ἀναφέρει τὸν Βασιλικὸν Ἐπίτροπον Ἀθηνῶν.

⁴⁴⁹ Γιαννόπουλος, σ. 468.

⁴⁵⁰ Γιαννόπουλος, σσ. 468- 469.

⁴⁵¹ Κατὰ τὸν Ἰεζεκιήλ, *Ἀνέκδοτα*, σ. 10: «Εἷς ἐκ τούτων ἀξιωματικὸς ἔπεσεν κατὰ τὴν ἐπὶ Ὁθωνος Ναυπιακὴν ἐπανάστασιν, ἀδελφὸς τούτου ἦτο ὁ Χρῦσανθος Παγώνης, δικηγόρος και Νομάρχης διατελέσας».

⁴⁵² Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» IB', σσ. 1, 3.

⁴⁵³ Πρβλ. Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» IB', σ. 3.

καὶ κόμην, ἵνα τελέσωσι τὰ αὐτὰ ἐν τοῖς Ἱεροῖς κατὰ τόπον Ναοῖς. Τὴν λῆψιν τῆς παρούσης καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διατασσομένων θέλετε συνάμα γνωστοποιήσει εἰς τὴν Σύνοδον»⁴⁵⁴.

Αυθημερόν αποστέλλεται καὶ ἡ δευτέρα ἐγκύκλιος πρὸς εὐσεβεῖς καὶ ὀρθοδόξους χριστιανούς: «Ὁ Θεὸς κήδεται τῆς Ἑλλάδος! Ἐν ταῖς ἀνεξερευνήτοις βουλαῖς αὐτοῦ, οἰκονομῶν διὰ τῆς προνοίας αὐτοῦ τὰ ἀνθρώπινα, ἠϋδόκησε νὰ διαφυλάξῃ ἀλώβητον τὸν ἀγαπητὸν αὐτοῦ λαὸν κατὰ τὴν ἀξιομνημόνευτον μεταβολὴν τῆς 10 τοῦ ἐνεστῶτος μηνὸς Ὀκτωβρίου. Ἄς διζάσωμεν τὸ Πανάγιον αὐτοῦ ὄνομα, καὶ ὑψοῦντες χεῖρας ἱκέτιδας πρὸς οὐρανόν, ἃς ἐπικαλεσθῶμεν τὴν θείαν ἀντίληψιν εἰς σωτηρίαν τῶν ψυχῶν ἡμῶν καὶ εἰς εὐδόωσιν τῶν πραγμάτων τῆς Πατρίδος. Ἀλλ' ἵνα εἰσακουσθῶσιν αἱ δεήσεις καὶ γίνωσιν εὐπρόσδεκτοι εἰς τὸν Θεὸν αἱ εὐχαὶ ἡμῶν, ὀφείλομεν διὰ χριστιανικῶν ἔργων νὰ γίνωμεν ἄξιοι τῆς ἀγάπης αὐτοῦ. Ὅθεν τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά, ἃς ἀποβάλωμεν ἀφ' ἡμῶν πᾶσαν ἔχθραν, πᾶσαν ἔριδα, πᾶσαν φιλοκέρδειαν καὶ πᾶσαν ἀδικίαν, καὶ ἃς βασιλεύσῃ ἐν ἡμῖν ἡ ἀγάπη, ἡ ὁμόνοια, ἡ αὐταπάρνησις καὶ ἡ δικαιοσύνη, διότι διὰ τοιούτων ἀρετῶν πᾶσα σατανικὴ ἐπήρεια ματαιοῦται, καὶ πᾶν καλὸν σωτήριον κατορθοῦται. Ἄς σεβώμεθα τοὺς νόμους τῆς Πατρίδος· διότι δι' αὐτῶν ἀσφαλίζονται τὰ δίκαια ἐκάστου πολίτου καὶ διατηροῦνται αἱ κοινωνίαι. Ἄς προσφέρωμεν σέβας καὶ ὑπακοὴν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Κράτους· διότι “πᾶσα ἐξουσία ἐκ Θεοῦ ἐστὶ” κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, καὶ διότι διὰ τῶν Ἀρχῶν ἐνεργοῦνται οἱ νόμοι, διατηρεῖται ἡ τάξις, καὶ αἱ πράξεις ἡμῶν φθάνουσι τὸ ποθοῦμενον τέλος. Οὕτω πράττοντες, εὐαρεστοῦμεν τῷ Θεῷ καὶ μετὰ θάρρους ἐπικαλούμενοι τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν ἐπιτυχάνομεν αὐτῆς. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις, ἡ ἀγάπη, ἡ εἰρήνη καὶ ἡ δικαιοσύνη εἴσηαν μετὰ πάντων ὑμῶν»⁴⁵⁵.

Ὡς Ἀργολίδος συνυπογράφει ἐγκύκλιο (30 Ὀκτωβρίου) τῆς Συνόδου πρὸς τοὺς Ἱεράρχες τῆς επικράτειας, τοὺς οὐσίους ἐνημερώνει γιὰ τὸν νέο ὅρκο που θέσπισε τὸ κράτος στοὺς εκπαιδευτικούς, ὁ οὗτος ἀνδρὶς εἶναι ὅρκος στὴ διοικητικὴ ἀρχή, τότε μπορεῖ νὰ εἶναι στὸν εφημέριο τοῦ ναοῦ, ὅπου ὑπάρχει εκπαιδευτικὸ ἴδρυμα καὶ δίνει οδηγίες γιὰ τοὺς ιερεῖς⁴⁵⁶.

Τὸ Ἰανουάριο τοῦ ἐπόμενου ἔτους 1863 συνυπογράφει ἐγκύκλιο (3 Ἰανουαρίου) τῆς Συνόδου πρὸς Ἱεράρχες σχετικὰ μετὰ τὸν διορισμὸ εφημερίων καὶ ὡς δημοδιδασκάλων⁴⁵⁷, ἐγκύκλιο τῆς Συνόδου (11 Ἰανουαρίου) πρὸς Ἱεράρχες, γιὰ νὰ διδάξῃ στὸ ποίμνιο τὴν ὁμόνοια, τὴν εἰρήνη καὶ τὴν ἀδελφικὴ ἀγάπη γιὰ τὴν κατάπαυση ταραχῶν⁴⁵⁸, καὶ ἐγκύκλιο τῆς Συνόδου (29 Ἰανουαρίου) πρὸς τοὺς Ἱεράρχες, σύμφωνα μετὰ τὴν ὁποία τὰ μαρτυρικὰ ἐγγράφα που ἐκδίδει ἐπίσκοπος σχετικὰ μετὰ τὴν πρόταση γιὰ χειροτονία ὑποψήφιου κληρικοῦ ἔχουν δίμηνη ἰσχὺ⁴⁵⁹.

Τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1863 συνυπογράφει ἐγκύκλιο τῆς Συνόδου ἀπευθυνόμενη στοὺς κατὰ τὴν επικράτεια ιερεῖς, ιερομονάχους καὶ λοιποὺς χριστιανούς καταγγέλλοντας τὴν κλοπὴ διαφόρων ὀπλῶν καὶ πραγμάτων ἀπὸ τις ἀποθήκες τοῦ Πεζικοῦ καὶ τοῦ Ἱππικοῦ στὴν πρωτεύουσα⁴⁶⁰ καὶ στὶς 27 Μαρτίου ἐγκύκλιο στὴν ὁποία ἐπισημαίνονται τὰ σημεῖα τῶν εορτῶν καὶ τῶν θείων λειτουργιῶν που θὰ πρέπει νὰ μνημονεύεται τὸ ὄνομα τοῦ Α.Μ. Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α' ⁴⁶¹.

Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς παραμονῆς τοῦ ὡς μέλους τῆς Ἱερᾶς Συνόδου στὴν Αθήνα φαίνεται πὼς ἡ κατάσταση τῆς υγείας τοῦ ἐπιβαρύνθηκε. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ στὶς 30 Μαΐου 1863 ὁ Γεράσιμος ζητᾷ ἀπὸ τὴ Σύνοδο ἄδεια γιὰ πενήντα ἡμέρες, καθὼς, ὅπως γράφει: «μέχρι τοῦδε, μήτε ὁ πόνος τοῦ τραχήλου μου μήτε ἔλαβόν τινα μικρὰν ἀνάρρωσιν, ἀποφασίζω νὰ μεταβῶ εἰς τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς

⁴⁵⁴ Εφημ. «Αἰών», ἀρ. φύλλ. 2080/24 Ὀκτωβρίου 1862, σ. 2γ· πρβλ. Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» ΙΒ', σ. 3.

⁴⁵⁵ Εφημ. «Αἰών», ἀρ. φύλλ. 2082/29 Ὀκτωβρίου 1862, σ. 2γ· πρβλ. Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» ΙΒ', σ. 3.

⁴⁵⁶ Γιαννόπουλος, σ. 241.

⁴⁵⁷ Γιαννόπουλος, σσ. 325- 326.

⁴⁵⁸ Γιαννόπουλος, σσ. 383- 384.

⁴⁵⁹ Γιαννόπουλος, σσ. 535- 536.

⁴⁶⁰ Γιαννόπουλος, σσ. 385- 386.

⁴⁶¹ Γιαννόπουλος, σσ. 612- 613.

μου» και κατόπιν να επανέλθει στην Αθήνα⁴⁶². Καθηκόντως, στις 4 Ιουνίου η Σύνοδος «αίτεται την προς τοῦτο ἔγκρισιν τοῦ Ὑπουργείου, καθ' ὅσον ἡ κατάστασις τῆς ὑγείας αὐτοῦ εἶναι γνωστὴ καὶ εἰς αὐτὸ τὸ Ὑπουργεῖον»⁴⁶³. Θεωρούμε προφανές ὅτι δόθηκε ἡ σχετικὴ ἀδεια, ἀλλὰ καὶ πάλι τα ἐπόμενα ἐκκλησιαστικὰ ἔτος ἀναλαμβάνει χρέη συνοδικὰ. Αὐτὸ προκύπτει ἀπὸ τις υπογραφές του σε σειρά συνοδικῶν ἐγγράφων ὡς ἐξῆς:

Στις 30 Οκτωβρίου 1863 συνυπογράφει ἐγκύκλιο τῆς Συνόδου πρὸς τοὺς Ἱεράρχες, στὴν ὁποία ἐπισημαίνονται τὰ σημεῖα τὸν εορτῶν καὶ τὼν θείων λειτουργιῶν πού θὰ πρέπει νὰ μνημονεύεται ἡ Κυβέρνηση⁴⁶⁴, ἐγκύκλιο τῆς Συνόδου (31 Οκτωβρίου) πρὸς τοὺς Ἱεράρχες, στοὺς ὁποίους κοινοποιεῖται ἡ ἀπόφαση τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν ὅτι οἱ ἐφεδρὸι στρατιωτικοὶ δὲν χρειάζονται νὰ λαμβάνουν ἀδεια γάμου ἀπὸ τὴν προϊστάμενη στρατιωτικὴ ἀρχή γιὰ νὰ νυμφευθῶν⁴⁶⁵, ἐγκύκλιο (4 Νοεμβρίου) περὶ ἀγάπης καὶ ὁμόνοιας στὸν λαὸ καὶ περὶ ἀποδοχῆς τοῦ νέου βασιλέα⁴⁶⁶ καὶ ἐγκύκλιο (19 Δεκεμβρίου), σύμφωνα με τὴν ὁποία, ἐπεὶ ἀπὸ πρόταση τῆς Συνόδου, ἀπὸ κοινού με τὴν κυβέρνησις ἀποφασίστηκε ὅλα τὰ καταστήματα νὰ κλείνουν τὶς Κυριακές καὶ τὶς μεγάλες εορτές, τουλάχιστον μέχρι καὶ τὸ πέρασ τῶν θείων λειτουργιῶν, ἐστὶ ὥστε ὅλοι οἱ χριστιανοὶ νὰ διευκολύνονται γιὰ τὴ μετάβασή τους στους ναοὺς⁴⁶⁷.

Στις ἀρχές τοῦ ἐπόμενου ἔτους (12 Ἰανουαρίου 1864) συνυπογράφει ἐγκύκλιο τῆς Συνόδου πρὸς τοὺς Ἱεράρχες, στοὺς ὁποίους κοινοποιεῖ ἐγγράφο τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν πού ἐφιστὰ τὴν προσοχή, διότι υφίστανται περιπτώσεις λήψης ἀπολυτήριου τίτλου ἐλληνικοῦ σχολείου ἀπὸ μὴ κατάλληλους υποψήφιους πρὸς ἱεροσύνη⁴⁶⁸. Στις 3 Μαρτίου συνυπογράφει αἶτημα τῆς Συνόδου πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο, στὸ ὁποῖο ἐξηγούνται οἱ λόγοι γιὰ τοὺς ὁποίους πρέπει τὸ θέατρο νὰ παραμείνει κλειστὸ καθ' ὅλη τὴν διάρκεια τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς⁴⁶⁹ καὶ στις 24 Ἰουνίου 1864 ἐγκύκλιο, στὴν ὁποία ἐπισημαίνεται ἡ σπουδαιότητα πού ἔχει ὁ ἐμβολιασμός (ὁ ἐπιλεγόμενος «δαμαλισμός» ἢ «αναδαμαλισμός») γιὰ τὴν καταπολέμηση τῆς νόσου τῆς εὐλογίας, ἡ ὁποία ἔχει κυριεύσει ὅλη τὴ χώρα, ἐπειδὴ πολλοὶ ἀρνοῦνται νὰ προβοῦν σὲ αὐτόν⁴⁷⁰.

4. Επίσκεψη τοῦ Γρηγορίου Ὑψηλάντη στὸ Ἄργος (1864)

Στα τέλη Νοεμβρίου 1864 ἦλθε στὸ Ἄργος Γρηγόριος Ὑψηλάντης, ὁ ὁποῖος ζήτησε νὰ τελεστεῖ ἀρχιερατικὸ μνημόσυνο στὸν θεῖο τοῦ Δημήτριου Ὑψηλάντη. Μετὰ τὴν τέλεση τοῦ μνημοσύνου, στὸ ὁποῖο χοροστάτησε ὁ Γεράσιμος Παγώνης, ὁ Γρηγόριος Ὑψηλάντης θέλησε νὰ προσφέρει χρήματα στὸν παλαιὸ Φιλικὸ - αγωνιστὴ τοῦ 1821 καὶ σεβάσμιο κληρικὸ, τὰ ὁποία ὅμως ὁ Γεράσιμος ἀρνήθηκε νὰ δεχθεῖ! Αὐτὸ μᾶς πληροφορεῖ μετὰξὺ ἄλλων ἡ ἀθηναϊκὴ ἐφημερίδα *Αὐγή*: «Μετὰ τὴν ἱεροτελεστείαν ἐνόμισεν (ενν. ὁ Γρηγ. Ὑψηλάντης) πρέπον νὰ φιλοδωρήσῃ, ὡς οἶόν τε ἀξιοπρεπέστερον τὸν Σεβ. ἀρχιεπίσκοπον Ἀργολίδος κ. Παγώνην, καὶ ἔπεμψεν αὐτῷ χιλίας δραχμὰς. Ὁ Σ. ἀρχιεπίσκοπος ὁμως μακρὰν τοῦ νὰ δεχθῇ οὐδὲ τὴν ἐλάχιστην ἀμοιβήν, ἐπέστρεψεν ἀμέσως τὰς χιλίας δραχμὰς, προσθεὶς τῷ Γρ. Ὑψηλάντη, ὅτι “ὅλοι οἱ Ἕλληνες ὀφείλομεν πλεῖστα εἰς τὴν οἰκογένειάν του, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὸν ἐνθάδε ἀποθανόντα ἀείμνηστον θεῖόν του, τοῦ ὁποίου πάντες διατηροῦμεν ζωντανὴν τὴν ἀνάμνησιν τῶν

⁴⁶² ΙΑΣΕΕ, (A5S9Y2F1_T19_1_INT). Το ἐγγράφο ὑπὸ τὸν τίτλο: «Αἴτησις ἀδείας ἀπουσίας» συντάχθηκε στὸ Ναύπλιο στις 30 Μαΐου 1863 καὶ ἐλήφθη τὴν 1 Ἰουνίου 63 (αρ. πρωτ. 1074).

⁴⁶³ ΙΑΣΕΕ, (A5S9Y2F1_T16_1_INT). Το ἐγγράφο ὑπὸ τὸν τίτλο: «Περὶ ἐγκρίσεως ἀπουσίας εἰς Ἀρχιεπίσκοπον» συντάχθηκε στὴν Αθήνα στις 4 Ἰουνίου Μαρτίου 1863 (αρ. πρωτ. 1074, διεκπ. 713) καὶ ἀναφέρει τὸν Βασιλικὸν Ἐπίτροπο Ἀθηνῶν.

⁴⁶⁴ Γιαννόπουλος, σ. 608.

⁴⁶⁵ Γιαννόπουλος, σσ. 469- 470.

⁴⁶⁶ Γιαννόπουλος, σσ. 388- 389.

⁴⁶⁷ Γιαννόπουλος, σ. 390.

⁴⁶⁸ Γιαννόπουλος, σσ. 536- 537.

⁴⁶⁹ Γιαννόπουλος, σ. 938.

⁴⁷⁰ Γιαννόπουλος, σσ. 921- 922.

τε πατριωτικῶν ἀρετῶν του καὶ τῶν ιδιωτικῶν του πλεονεκτημάτων, καὶ ἐπομένως πάντες ἔχομεν χρέος νὰ δεόμεθα τοῦ Ὑψίστου ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν ἀγίων ψυχῶν αὐτῶν, ἄνευ ἀπαιτήσεώς τινος παρ' ἐκείνων, οἵτινες κολοσσιαίας περιουσίας ἐθυσίασαν καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν των προσήνεγκον ὁλοκαύτωμα ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος. Λάβε λοιπὸν τὴν ἀμοιβὴν σου καὶ δὸς ταύτην εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς χρεῖαν ἔχοντας». Εἰς αὐτὴν τὴν ἐφημερίδα τὴν ἀνωτερότητα τοῦ ἱεράρχη ἐγράφε: «Ἡ γενναία αὕτη πρᾶξις τοῦ σεβασμιωτάτου ἀρχιεπισκόπου συνεκίνησε περιπαθῶς τὸν κ. Ὑψηλάντην, καὶ ἐπηύξησε, καὶ ἐκράτυνεν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ τὸν σεβασμὸν του πρὸ ἑνα τοιοῦτον ἄξιον ἀληθῶς ἱεράρχην τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Τὸ ἀξιομίμητον καὶ θεάρεστον παράδειγμα τοῦ εἰρημένου ἀρχιεπισκόπου ἃς ἦναι διηνεκὲς μαρτύριον τῆς φιλοπατρίας καὶ εὐσεβείας αὐτοῦ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα»⁴⁷¹.

Ὁ Αργολίδος Γεράσιμος ἦταν ἐξαιρετικὰ φιλάνθρωπος καὶ ελεήμων. Ενδεικτικὰ σημειώνεται τὸ ἐξῆς περιστατικόν: Ὃταν πληροφορήθηκε ὅτι ὁ πατέρας φτωχῆς οικογένειας ἀσθένησε καὶ δὲν εἶχε τὴ δυνατότητα ἐπίσκεψης σὲ γιατρό οὔτε ἀγορὰς φαρμάκων, μετέβη ὁ ἴδιος προσωπικὰ στὴν οἰκία του καὶ ἐπισκέφτηκε τὸν ἀσθενή φτωχὸν οικογενειάρχην. Παράλληλα, μερίμνησε νὰ κληθεῖ γιατρός, γιὰ νὰ τὸν ἐξετάσει καὶ νὰ προμηθευτεῖ ὁ ἀσθενὴς τὰ κατάλληλα φάρμακα. Ὃταν ἐν τέλει ἀπεβίωσε, μερίμνησε γιὰ ὅλα τὰ ἐξόδα τῆς κηδείας⁴⁷².

5. Αντιμετώπιση εἰσβολῆς τοῦ ἐντόμου τῆς ἀκρίδας στὴν ἐπαρχία Ἀργους (1865)

Τὸ ἐξώφυλλο τοῦ συναφούς φακέλου στο Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος γράφει: «Περὶ ἀποστολῆς τῶν ἀχράντων Παθῶν τοῦ Σωτῆρος πρὸς ἐξόντωσιν τοῦ φθοροποιῦ ἐντόμου τῆς ἀκρίδος ἐνσκηψάσης εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἀργους κ.τ.λ. 1865»⁴⁷³.

Στις 19 Ἀπριλίου 1865 ὁ ἐπαρχος Ἀργους στέλνει ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ομολόγο του τῆς Αἰγιαλείας, στὴν ὁποία ἀναφέρει πὼς «Οἱ κάτοικοι τοῦ Δήμου Μυκηνῶν προσελθόντες ἀθρόοι ἐπεζήτησαν τὴν ἐν τῷ Δήμῳ των παρουσίαν τῶν ἀγίων λειψάνων τῆς Μονῆς Ταξιάρχων, ἵνα ψαλῇ ἁγιασμὸς πρὸς ἐξόντωσιν τοῦ φθοροποιῦ ἐντόμου τῆς ἀκρίδος. Διακονῶν ὑμῖν τὴν θεοσεβῆ ταύτην παράκλησιν τῶν κατοίκων, Σᾶς παρακαλοῦμεν, κ. Συνάδελφε, νὰ ἐνεργήσετε ὅ,τι δέον, ἵνα κομίσῃ τὰ ἅγια λείψανα εἰς τῶν μοναχῶν πρὸς τὸν ἀνωτέρω σκοπόν. Προτίθημι δὲ ὅτι οἱ ἐπιζητοῦντες ἀναλαμβάνουσι τὴν δαπάνην τῆς προσελεύσεως καὶ ἐπανόδου τοῦ Μοναχοῦ ἐκτὸς τῶν προσφορῶν ἃς ποιήσουσι κατὰ τὴν τελετὴν τοῦ ἁγιασμοῦ»⁴⁷⁴. Ἀπὸ ἐπισημειώσεις πληροφοροῦμαστε πὼς τὸ ἐγγράφο αὐτὸ προωθήθηκε στις 22 Ἀπριλίου στὸν Ἐπισκοπικὸν Ἐπίτροπον «ἵνα ἐπιστέλλει τὰ δέοντα εἰς τὸ Ἡγουμενοσυμβούλιον τῆς Μονῆς τῶν Ταξιάρχων καὶ νὰ διατάξῃ ἀμέσως τὰ περὶ τῆς ἐσωκλείσεως τῆς προκειμένης αἰτήσεως καὶ μᾶς ἀναφέρει», καὶ στις 23 Ἀπριλίου ἐπιστρέφεται μετὰ τὴν σημείωσιν «προσεκλήθη δέοντως τὸ Ἡγουμενοσυμβούλιον τῆς μονῆς τῶν Ταξιάρχων»⁴⁷⁵. Ἀπὸ τὰ παραπάνω προκύπτει πὼς τὸ 1865 οἱ καλλιέργειες τοῦ Ἀργους πληττονται ἀπὸ τὴν ἀκρίδα καὶ ὁ λαὸς ζητᾷ ἐντόνα ἀπὸ τὸν Ἐπαρχο τοῦ Ἀργους νὰ ζητήσῃ νὰ φέρουν γιὰ ἁγιασμό καὶ εὐλογία τῆς γῆς τὰ Ἀχραντὰ Πάθη τοῦ Χριστοῦ (τὸ προσκύνημα αὐτὸ ἀποτελεῖται ἀπὸ τμήμα τοῦ ἀκάνθινου στεφάνου, τεμάχιο τοῦ τιμίου Ξύλου, τοῦ Σπόγγου καὶ τῆς Χλαμύδα τοῦ Χριστοῦ καὶ μέρος τῆς πλεξίδας τοῦ Ἀγ. Ἰωάννη τοῦ Προδρόμου). Παρατηροῦμε ὅτι ἡ πίστις των ἀνθρώπων στὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ ἐιδικότερα τῆς

⁴⁷¹ Εφημ. «Αυγή», ἀρ. φύλλ. 1327/4 Δεκεμβρίου 1864, σ. 2β, ὅπου τὸ ἀρθρο ἐπιγράφεται: «Μισθὸς ἀρετῆς ἔπαινος ἢ ὁ Σ. ἀρχιεπίσκοπος Ἀργολίδος καὶ ὁ Γρ. Ὑψηλάντης», μετὰ τὸ εἰσαγωγικὸν σχόλιον: «Ἡ ἀποστολὴ τοῦ τύπου εἶναι νὰ ἐπαινῇ τὰ καλὰ, καὶ νὰ ψέγῃ τὰ κακά. Μίαν ἀξίεπαινον πρᾶξιν ἔχομεν ν' ἀνακοινώσωμεν εἰς τὸ κοινόν, ἣτις εἶναι ἡ ἐξῆς»· πρβλ. Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοὶ» ΙΓ', σσ. 1, 3.

⁴⁷² Βίμπος, «Δύο ἐπικήδριοι λόγοι», σ. 31.

⁴⁷³ ΙΑΕΕ, (A5S5Y2F1_T6_1_INT). Τὸ ἐξώφυλλο τῆς δέσμης ἐγγράφων φέρει τὴν ἐνδείξει: 1854 ἀριθ. φ. 159 (θ., φ.).

⁴⁷⁴ ΙΑΕΕ, (A5S5Y2F1_T6_8_INT). Τὸ ἐγγράφο (φέρει στίς ἀριθμητικὰς ἐνδείξεις 5/9 καὶ 4380) συντάχθηκε στὸ Ἀργος στίς 19 Ἀπριλίου 1865 (ἀρ. πρωτ. 1087) καὶ ἐλήφθη στίς 22 Ἀπριλίου 1865 (ἀριθ. 865).

⁴⁷⁵ ΙΑΕΕ, (A5S5Y2F1_T6_8_INT). Ἀνάμεσα στίς δύο ἐπισημειώσεις ἀναγράφεται: «Ἐλ. τὴν 26 Ἀπριλίου 65, ἀριθ. 909).

προσκύνησης τον Αχράντων Παθών είναι τέτοια που αισθάνονται έντονη την ανάγκη να έρθει το προσκύνημα, για να διώξει το κακό (ακρίδα) ως έσχατο όπλο. Πέραν αυτού, πληροφορούμαστε για το πώς ενεργοποιείται η διοίκηση για την εν λόγω μετακίνηση του Προσκυνηματος, καθώς ο έπαρχος Άργους ζητά από τον έπαρχο Αιγιαλείας, στη δικαιοδοσία του οποίου βρίσκεται εδαφικά το Μοναστήρι των Ταξιαρχών, να υποβάλει το σχετικό αίτημα στον αρμόδιο για τα εκκλησιαστικά θέματα Επισκοπικό Επίτροπο, ο οποίος με τη σειρά του θα ζητήσει από το Ηγουμενοσυμβούλιο την πραγματοποίηση του αιτήματος. Από τα ανωτέρω συνάγεται αφενός το θέμα της ισχυρής πίστεως των ανθρώπων και αφετέρου της επικοινωνίας και της συνεργασίας των δύο διαφορετικών διοικητικών μηχανισμών Εκκλησίας και Κράτους, για το καλό της τοπικής κοινωνίας.

Στις 24 Απριλίου 1865 το Ηγουμενοσυμβούλιο της Μονής Ταξιαρχιών απαντά προς τον Επίτροπο Αιγιαλείας «Ἀδυνατοῦμεν ν' ἀποστείλωμεν τὰ Ἀχραντα Πάθη τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν περὶ οὗ λόγος Δῆμον Μυκηναίων τῆς Ἐπαρχίας Ἀργους ἀσχολουμένων τῶν Μοναχῶν, τῶν ὑπηρετῶν καὶ τῶν ζώων μας εἰς τοὺς ὁποίους καὶ νῦν ἔχομεν σπουδαίας ἐργασίας»⁴⁷⁶ και αυτός με τη σειρά του κοινοποιεί την απάντηση στον Έπαρχο Άργους⁴⁷⁷.

Η μη ικανοποίηση του αιτήματος ώθησε τον έπαρχο του Άργους να απευθύνει το αίτημά του στην προϊσταμένη Αρχή, δηλ. την Ιερά Σύνοδο. Σχετικό είναι το από 30 Απριλίου 1865 έγγραφο, στο οποίο αφού αναφέρει την κατάσταση και το πώς εξελίχθηκε το αίτημά του για την μεταφορά των Αχράντων Παθών και αφού επισημαίνει την αρνητική απόφαση του Ηγουμενοσυμβουλίου: «Ἐπειδὴ ἡ ἄρνησις αὕτη τοῦ ρηθέντος Συμβουλίου καθ' ἧς ἔχοι ἐξωδίκους πληροφορίας προέρχεται μᾶλλον ἐκ τοῦ φόβου μὴ τυχὸν δὲν εὐοδωθῇ πλουσιοπαρόχως ἢ ἐκδρομὴ μοναχοῦ τινος», αιτεῖται ἀπὸ τῆς Συνόδου «νὰ ὑποχρεώσῃ ἀρμοδίως τὸ ρηθὲν Συμβούλιον νὰ ἐκτελέσῃ τάχιιστα τὴν πρόσκλησιν ταύτην»⁴⁷⁸. Τα συμπεράσματα είναι συγκεκριμένα. Δηλαδή, ἀπὸ τῆς μια εἶναι οἱ πολῖτες που ζητοῦν ἀπεγνωσμένα τὴν ἐλευση τοῦ προσκυνήματος, δείγμα τοῦ μεγάλου σεβασμοῦ τους, και ἀπὸ τὴν ἄλλη διακρίνεται κατὰ κάποιο τρόπο μια ἀντιπαράθεση μεταξύ τῶν τοπικῶν ἀρχῶν και τοῦ ηγουμενοσυμβουλίου, με το οποίο φαίνεται πως υπάρχουν προηγούμενα. Το γεγονός εἶναι πως το πρόβλημα με τῆς ἀκρίδες εἶναι τόσο σοβαρό που ἐπιβάλλεται μέσω τῆς Συνόδου ἡ ἐλευση τοῦ προσκυνήματος για τὴν ἀπὸ Θεοῦ σωτηρία τῆς γῆς.

Στις 7 Μαΐου 1865 ἡ Σύνοδος γράφει πρὸς το Συμβούλιο τῆς Μονῆς Ταξιαρχῶν: «ἐπειδὴ πᾶσα αἴτησις καὶ περαιτέρω ἀναβολὴ τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν ἐλαττώνει τὸν ζῆλον καὶ τὸ σέβας τῶν χριστιανῶν, προσκαλεῖται αὐτό, ἵνα ἐπισπεύσῃ τὴν ὡς εἴθισται, ἀποστολὴν των, καὶ πληροφορήσῃ τὴν Σύνοδον»⁴⁷⁹. Παράλληλα, ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Γεράσιμο, για να ενημερώσει τὸν Ἐπαρχο τοῦ Ἀργους ὅτι το αίτημά του ἐγίνε δεκτό⁴⁸⁰. Ἡ ἐνέργεια τῆς Συνόδου εἶναι ἀπολύτως ορθή, καθώς σε δυσχερεῖς περιόδους ὁ ἄνθρωπος ἔχει μεγαλύτερη ἀνάγκη ἀπὸ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ· τὸν ἀναζητᾷ περισσότερο και ἐκεῖ εἶναι που ἡ Εκκλησία τὸν ἀγαλλιᾷ και τὸν φέρνει πιο κοντὰ σε αὐτήν. Ἀντιθέτως, ὅταν ἡ Εκκλησία δὲν τὸ κάνει αὐτό, τότε ὁ ἄνθρωπος αισθάνεται ὅτι δὲν βρίσκει ἀνταπόκριση και σιγὰ σιγὰ ἀπομακρύνεται.

Ὑστερα σχεδὸν ἀπὸ ἓνα μῆνα, ἡ Μονὴ Ταξιαρχῶν ἀπαντᾷ τῇ Συνόδῳ με ἐπιστολὴ τὴν ὁποία ἐπιβεβαιώνεται ὅτι ὁ λόγος που δὲν γίνεται ἡ μετακίνηση εἶναι αὐτός που εἶχε ἀναφέρει προηγουμένως

⁴⁷⁶ IAAE, (A5S5Y2F1_T6_6_INT). Το έγγραφο ὡς «Ἀπάντησις εἰς τὸν ἀριθ. 26» συντάχθηκε τῇ Μονῇ Ταξιαρχῶν Αἰγιαλείας στις 24 Αὐγούστου 1865 (αρ. πρωτ. 2902, αρ. διεκπ. 22).

⁴⁷⁷ IAAE, (A5S5Y2F1_T6_6_INT). Στὴν ἐπισημείωση υπάρχουν οἱ ἀριθμητικὲς ἐνδείξεις «ἀριθ. 909, ἐλ. αρ. πρωτ. 65, 1503».

⁴⁷⁸ IAAE, (A5S5Y2F1_T6_2_INT). Το δισέλιδο ἐγγράφο συντάχθηκε στο Ἄργος τὴν 30ῇ Ἀπριλίου 1865 και ἐλήφθη στις 3 Μαΐου 1865 αρ. πρωτ. 4380 (Παν. αρ. 18).

⁴⁷⁹ IAAE, (A5S5Y2F1_T6_5_INT). Το ἐγγράφο ἀναφέρει και τὸν βασιλικὸ ἐπίτροπο.

⁴⁸⁰ IAAE, (A5S5Y2F1_T6_4_INT). Το ἐγγράφο συντάχθηκε τῇ Ἀθῆναι στις 7 Μαΐου 1865 (αρ. πρωτ. 4380, αρ. διεκπ. 3403) και ἀναφέρει και τὸν βασιλικὸ ἐπίτροπο.

ο επίτροπος Ἀργους, δηλαδή η μικρή οικονομική αποζημίωση του Μοναστηριού: «Τῇ 5 Ἰουνίου 1865 ἐν Ταξιάρχαις. Πρὸς τὴν Σ. Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Πρὶν ἢ ἐκτελέσῃ τὸ ὑποφαινόμενον Συμβούλιον τὴν ὑπ' ἀριθ. 4380 Σ. διαταγὴν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, νομίζει καθήκον του νὰ ὑποβάλλῃ μετὰ σεβασμοῦ τὰ ἐξῆς περὶ τῆς ἥς ὁ λόγος ὑποθέσεως ταπεινὰς παρατηρήσεις του. Ἀνέκαθεν ἐπεκράτησαν εἰς τὴν Μονὴν μας ἡ συνήθεια, ὥστε, ὅταν ἐπροσκαλοῦντό ποθεν τὰ ἄχραντα Πάθη νὰ συνοδεύονται ἐκεῖσε ὑπὸ ἐνὸς προεστοῦ, ἐνὸς ἱερομονάχου καὶ ἐνὸς ὑπηρέτου μετὰ δύο ἢ τριῶν ζώων, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπὸ πολλῶν ἡδὴ ἐτῶν παρετηρήθη, ὅτι πολάκις οὐ μόνον δὲν ὠφελεῖτο τι ἡ Μονή, ἀφ' οὗ ἐστερεῖτο τῆς ὑπηρεσίας τῶν ζώων καὶ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἠναγκάσθη καὶ νὰ πληρώνῃ ἔξοδα εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους, καὶ ἐπειδὴ ἐπληροφορήθη τὸ Συμβούλιον, ὅτι πολλοὶ τῶν ἀπεσταλμένων ἀπῆρχοντο καὶ ὅπου δὲν ἐπροσκαλοῦντο πρὸς ἀργυρολογίαν, ἢ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κατάρθωνον νὰ προσκαλοῦνται ἄνευ οὐδεμιᾶς ὠφελείας τῆς μονῆς, ἀλλὰ μόνον πρὸς δυσφημίαν τῆς μονῆς, ἀσυγχώρητον ἐξευτελισμὸν ὧν ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν ἱερῶν κειμηλίων, ἔλαβεν, ἅμα ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῶν πραγμάτων, τὸ μέτρον νὰ μὴ ἐπιτρέπῃ τὴν ἀποστολὴν τῶν ἁγίων Παθῶν, εἰ μὴ μόνον εἰς ὃ προσκαλοῦνται μέρει καὶ νὰ ἐπιστρέφωσιν· ἀλλ' ἐνόμισεν ἀναγκαῖον καὶ δίκαιον ἵνα προκαταβάλληται ἡ δαπάνη τριῶν προσώπων, τριῶν ἢ δύο τοῦλάχιστον ζώων ἀναλόγως τῆς ἀποστάσεως. Ἵνα ἀποσταλῶσι λοιπὸν τὰ ἅγια εἰς Ἀργος, ἐχρειάζοντο εἴκοσι τοῦλάχιστον ἡμέραι ἐν τῷ διαστήματι δὲ τούτῳ τρεῖς ἄνθρωποι καὶ δύο ἢ τρία ζῶα ἔχουσιν ἀνάγκην διὰ τροφήν καὶ ἕτερα ἔξοδα τῆς ὁδοιπορίας δραχμὰς τετρακοσίας τοῦλάχιστον, οἱ δὲ ἐπιζητοῦντες τὴν παρουσίαν τῶν ἁγίων Παθῶν χριστιανοὶ οὐδὲν ὀριστικὸν περὶ τῆς δαπάνης λέγουσι, τὸ δὲ Συμβούλιον γνωρίζει, ὅτι τὸ προπαρελθὸν ἔτος, ἀπεστάλησαν τ' ἅγια κατὰ πρόσκλησίν των, καὶ ἔλαβον ὡς ἀμοιβὴν οἱ ἀπεσταλμένοι πεντήκοντα μόνον δραχ. ἐν ᾧ ἐδαπάνησεν εἰς τὸν ἀσθενήσαντα ἐπανελθόντα τῇ Μονῇ Ἱερομόναχον δραχ. ἑκατονπεντήκοντα ἀπολέσασα ἐκεῖ καὶ ἕναν ἵππον ἐλιᾶς τριακοσίων δραχμῶν. Εἶναι λοιπὸν δίκαιον νὰ ζημιώνεται ἡ Μονὴ πληρώνουσα ἔξοδα καὶ στερουμένη τῶν ζώων τῆς ἐπὶ ἡμέρας καθ' ἃς μεγίστην ἔχει αὐτῶν χρεῖαν; Παραλείπομεν νὰ εἴπομεν ὅτι δίκαιον εἶναι, καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι ν' ἀνταμοίβονται διὰ τὰς κακουχίας ἃς ὑποφέρουσιν ἐξ ὧν πολλάκις συνέβη καὶ νὰ ἀσθενήσωσι καὶ νὰ ἀπέλθωσιν ἀσθενεῖς εἰς τὴν Μονήν. Πολλοὶ δὲ καὶ ἀπέθανον μὴ προφθάσαντες νὰ ἐπανεέλθωσιν εἰς τὴν Μονήν. Ἐκθέτον ταῦτα εὐσεβάστως τὸ Συμβούλιον πρὸς τὴν Σ. Ἱερὰν Σύνοδον, πέποιθεν ὅτι αὕτη ἐν τῇ δικαιοσύνῃ αὐτῆς ἀναγνωρίζουσα τὸ δίκαιον, καὶ προστατεύουσα τὰ συμφέροντα τῶν Ἱερῶν Μονῶν ἢ θέλει προτρέψῃ τοὺς ἐν λόγῳ χριστιανοὺς νὰ ἀποζημιώσωσιν ἀξιοπρεπῶς τὴν Μονήν, ἢ θέλει μᾶς ἀπαλλάξῃ τῆς ὑποχρέωσεως τοῦ ν' ἀποστείλωμεν ἐκεῖσε τὰ ἅγια μὲ ζῆμίαν τῆς Μονῆς. Εἴμεθα πρόθυμοι καὶ καθήκον μας ἱερὸν θεωροῦμεν νὰ συντρέχωμεν εἰς τὰς θρησκευτικὰς ἀνάγκας τοὺς χριστιανοὺς, ἀλλὰ νομίζομεν δίκαιον, ὅτι αὐτοὶ ἂν ἀληθῶς εἶναι θρησκοὶ καὶ σέβονται τ' ἄχραντα Πάθη δὲν ἔχουν τὴν ἀπαίτησιν νὰ ζημιώσωσι τὴν Μονήν. Ὑποσημειούμεθα εὐσεβάστως. Εὐπειθέστατον τὸ Συμβούλιον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ταξιαρχῶν. Ὁ Ἡγούμενος Νικόδημος Νικολαΐδης. Οἱ Συμ. Προηγ. Συμεὼν Ἀβραμιάρης. Προηγ. α. α. ὁ ἀναπληρωτής. Προηγ. Ἀνανίας Νικολαΐδης»⁴⁸¹.

Λίγες ἡμέρες αργότερα (11 Ἰουνίου) οἱ συνοδικοὶ ἀρχιερεῖς στέλνουν στον Γεράσιμο ἐπιστολὴν σὴν ὁποία γράφουν: «ἐρωτήσετε διὰ τοῦ Ἐπισκοπικοῦ εἰδικοῦ ἐπιτρόπου ὑμῶν τοὺς κατοίκους αὐτοὺς, ἐὰν εἰσέτι ὑφίσταται ἀνάγκη τῆς ἐκεῖ μεταβάσεως τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος Ἀγίων· καὶ ἐν περιπτώσει ὑφισταμένης ἀνάγκης πέμψωσιν οἱ κάτοικοι πρὸς τὴν εἰρημένην μονὴν καὶ προσκαλέσωσιν ἐκ νέου τ' ἅγια πέμπονται ὡς τ' ἀναγκαῖα φορτηγὰ ζῶα πρὸς μεταφορὰν αὐτῶν καὶ τῶν συνοδευσάντων αὐτὰ ἱερωμένων προσώπων»⁴⁸², δηλαδή, ἀν παραμένει ἀκόμη ἡ ἀνάγκη, νὰ ἐπιβαρυνθούν σχετικὰ οἱ πιστοί, ὥστε νὰ μὴν χρεωθεῖ ἡ μονή: «Ἡ Σύνοδος πρὸς τὸν Ἀργολίδος. Ἀπαντῶντες εἰς τὴν ἀπὸ 5 μηνὸς ἱσταμένου ἀναφορὰν αὐτοῦ, ὅτι ὤφειλεν αὐτὸ πρῶτον μὲν νὰ ἐκτελέσῃ τὴν διαταγὴν τῆς

⁴⁸¹ IAEΕ, (A5S5Y2F1_T6_10-12_INT). Τρισέλιδο ἐγγράφον ὡς «Ἀπάντησις εἰς τὸν ἀριθ. 4380 περὶ Ἀχράντων Παθῶν», τὸ ὁποῖο συντάχθηκε σὴν Μονὴ Ταξιαρχῶν σὴν 5 Ἰουνίου 1865 (ἀρ. πρωτ. 2955, διεκπ. 41) καὶ ἐλήφθη σὴν 9 Ἰουνίου 65 ἀρ. πρωτ. 4490 (πρώτη σελίδα Παν. ἀρ. 19).

⁴⁸² IAEΕ, (A5S5Y2F1_T6_13_INT). Τὸ ἐγγράφον (πρόχειρη μορφή) συντάχθηκε σὴν Ἀθήνα σὴν 11 Ἰουνίου 1865 (ἀρ. πρωτ. 4380, 4490, διεκπ. 3481) καὶ ἀναφέρει τὸν βασιλικὸ ἐπίτροπον.

Συνόδου, καὶ εἶτα ν' ἀναφέρῃ οὕς ἤδη ἀναφέρει λόγους, ἢ τοῦλάχιστον ὤφειλε ν' ἀναφέρει ὅσον τάχος, καὶ οὐχὶ νὰ βραδύνῃ ἐπὶ τοσοῦτον οὐ καλῶς ποιῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ προκειμένη περίστασις εἶνε ἔκτακτος, ὀφείλει τοῦτο ἀνυπερθέτως ν' ἀποστείλῃ τ' ἄχραντα πάθη, ἐὰν ὑφίσταται εἰσέτι ἀνάγκη νὰ προσκληθῇ ὑπὸ τῶν κατοίκων τοῦ Ἁγίου, οἵτινες παρηγγέλθησαν διὰ τοῦ ἰδίου Ἱεράρχου νὰ πέμψωσι καὶ τ' ἀναγκαῖα φορητὰ ζῶα πρὸς μεταφορὰν τῶν ἁγίων παθῶν καὶ τῶν συνοδευσάντων αὐτὰ προσώπων»⁴⁸³.

6. Ασθένεια καὶ ἀπαλλαγὴ ἀπο τὰ καθήκοντά του ὡς ποιμενάρχῃ (1865-67)

Το 1865⁴⁸⁴, ἐξαιτίας οφθαλμικῆς νόσου, ἀρχισε νὰ δυσκολεύεται στὴν ἀσκηση τῶν καθηκόντων του, τόσο ὡς Ἀρχιεπισκόπου, ὅσο καὶ ὡς συνοδικού.

Στο πλαίσιο τῶν συνοδικῶν καθηκόντων του συνυπογράφει (30 Αὐγούστου 1865) ἐγκύκλιο τῆς Συνόδου πρὸς Ἱεράρχες καὶ Ἐπισκοπικούς ἐπιτρόπους, ἡ ὁποία ἀποκηρύσσει τὴν ἀκολουθία τοῦ ψευδο-νεομάρτυρα αγ. Παντελεήμονα ἀπὸ τὴν Κρήτη καὶ ἐξηγεῖ πὼς ἦταν τέχνασμα γυναικάς που ἐξαπάτησε τὸν κόσμον⁴⁸⁵. Ἀκόμη, συνυπογράφει (3 Φεβρουαρίου 1866) στὴ συνοδικὴ ἐγκύκλιο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος πρὸς Ἱεράρχες νὰ διατάξουν τοὺς ἐφημερίους τοὺς νὰ γίνεταί στις ἐκκλησίες ἀνάγνωση τῶν ομιλιῶν τοῦ Κυριακοδρομίου⁴⁸⁶ καὶ στις 4 Ἀπριλίου συνυπογράφει ἐγκύκλιο τῆς Συνόδου, ἡ ὁποία ἀπευθύνεται στοὺς ἀνά τὴν ἐλλαδικὴ ἐπικράτεια ἱεράρχες καὶ ἀφορὰ στὸν ἀναθεματισμὸ ὡς ἀντιχριστιανικοῦ καὶ κακοήθους τοῦ μυθιστορήματος τοῦ Ἐμμανουήλ Ροῖδῃ «Πάπισσα Ἰωάννα»⁴⁸⁷. Στις 21 Ἰουλίου 1866 ἀπὸ τὴν Αθήνα, ὅπου βρίσκεται ὡς συνοδικός, συνυπογράφει μαζί με τὰ λοιπὰ μέλη τῆς συνόδου τὴν ἐγκύκλιο - ἀνακοίνωση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου πρὸς τοὺς Ἱεράρχες τῆς ἐπικράτειας γιὰ τὴν ἐνωση τῶν Ἐπτανήσων με τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος ὕστερα ἀπὸ τὸν σχετικὸ πατριαρχικὸ καὶ συνοδικὸ τόμον⁴⁸⁸. Στις 23 Ἰουλίου 1866 συνυπογράφει ἐγκύκλιο τῆς Συνόδου πρὸς τοὺς Ἱεράρχες σχετικὰ με τὴ συνήθεια χριστιανῶν νὰ ἐξέρχονται ἀπὸ τὸν ναὸ πρὸ τοῦ τέλους τῆς θείας λειτουργίας. Στὴν ἐγκύκλιο ἐξηγεῖται ἡ σημασία που ἔχει νὰ μένουν οἱ χριστιανοὶ μέχρι τὸ τέλος τῆς θείας λειτουργίας καὶ δίνεται ἐντολὴ νὰ διαβαστεῖ αὐτὴ στο ποίμνιο γιὰ τρεῖς συνεχόμενες Κυριακές⁴⁸⁹.

Ὡστόσο, στα μέσα τοῦ 1866 ἡ κατάστασή του ἐπιδεινώθηκε καὶ εἶχε σχεδὸν ἀπωλέσει τὴν ὄρασή του, ὅταν υπέβαλε στὴν Ἱερά Σύνοδο αἴτημα γιὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰ καθήκοντά του καὶ νὰ υποβληθεῖ σὲ ἐντατικὴ θεραπεία. Ἡ Σύνοδος ὁμῶς δὲν ἐνέκρινε τὴν αἴτησή του, ἐπειδὴ προφανῶς δὲν ἠθέλε νὰ στερηθεῖ τὸ ποίμνιο ἐνὸς τόσο λαμπροῦ καθ' ὅλα, ἐντιμοῦ, ἐνάρετου καὶ λαοφιλοῦς πνευματικοῦ ηγέτη. Αὐτὸ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα νὰ παραμένει στὴ θέση του μέχρι τὰ τέλη τοῦ 1866⁴⁹⁰.

⁴⁸³ ΙΑΕΕ, (A5S5Y2F1_T6_14_INT). Τὸ ἐγγραφο συντάχθηκε στὴν Αθήνα στις 11 Ἰουνίου 1865 (αρ. πρωτ. 4380, 4490, διεκπ. 3481), ὑπογράφηκε ἀπὸ τοὺς Ἀθηνῶν Θεόκλητο, Πρόεδρο, Ἀργολίδος Στέφανο, Μονεμβασίας καὶ Σπάρτης Διονύσιο καὶ Νάξου Παρθένιο καὶ ἀναφέρει τὸν Βασιλικὸν Επίτροπο.

⁴⁸⁴ Κατὰ τὸν Ἀτέση, σ. 157: «διὰ τὰς πολλαπλὰς πρὸς τε τὸ ἔθνος καὶ τὴν ἐκκλησίαν ὑπηρεσίας κατέλαβεν ἐπίζηλον θέσιν ἐν τῇ συνειδήσει τῶν συναγωνιστῶν αὐτοῦ· παρὰ ταῦτα ὅμως αὐτὰ ἐπέφερον φθορὰν σωματικὴν ἐπιδράσασαι δυσμενῶς ἐπὶ τῆς υγείας του, ὥστε καὶ μετὰ τὴν ἀνάδειξιν αὐτοῦ ὡς Ἀρχιερέως ἐπ' ἄρκετὸν χρονικὸν διάστημα ν' ἀπέχη οὐσιαστικῶς τῶν καθηκόντων αὐτοῦ». Στὸ ΠΒΛ, σ. 415 σημειώνεται: «Τὸ 1852 ὁ Γεράσιμος, παρὰ τὴν κατεστραμμένη ἀπὸ τὶς κακουχίες υγείας του καὶ τὴ σχεδὸν ολοκληρωτικὴ ἀπώλεια τῆς ὄρασός του, ἐκλέχθηκε ἀρχιεπίσκοπος Ἀργολίδος». Εἶναι προφανές ὅτι σφάλλει τὸ δημοσίευμα στὸν χρονικὸ προσδιορισμὸ τοῦ προβλήματος τῆς υγείας του σχετικὰ με τὴν ὄρασή του.

⁴⁸⁵ Γιαννόπουλος, σσ. 445- 446, 564-565.

⁴⁸⁶ Γιαννόπουλος, σσ. 335- 336.

⁴⁸⁷ Γιαννόπουλος, σσ. 446- 447. Πρβλ. τὴν υπ' αρ. 5688/4 Ἀπριλίου 1866 καὶ στο: «Πάπισσα Ἰωάννα (Ἐμμανουήλ Ροῖδης) (12.7.2019).

⁴⁸⁸ Γιαννόπουλος, σ. 82.

⁴⁸⁹ Γιαννόπουλος, σσ. 625- 626.

⁴⁹⁰ Ορφανός, σ. 26: «ἐξελέγη Ἀρχιεπίσκοπος Ἀργολίδος ἐπαρχίαν τὴν ὁποία ἐποίμανεν θεοφιλῶς μέχρι τοῦ 1866, ὅποτε παρητήθη γιὰ λόγους υγείας».

Τελικά, επειδή η κατάσταση της υγείας του Γερασίμου ολοένα και χειροτέρευε η Ιερά Σύνοδος αποφάσισε στις 12 Ιανουαρίου 1867 την προσωρινή απαλλαγή του από τα αρχιερατικά του καθήκοντα και παράλληλα την εισαγωγή του σε νοσοκομείο της Αθήνας, όπως σχετικά σημειώνεται: «Επειδή ὁ Ἱεράρχης οὗτος πάσχει πρὸ ἐτῶν ἕκ τε γήρατος καὶ τῆς ἐπισυμβάσης αὐτῷ ἀβλεψίας καὶ περιέστη εἰς ἀτελῇ ἀνικανότητα πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων αὐτοῦ καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ ... Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀργολίδος στερεῖται τοῦ ποιμενάρχου αὐτῆς ... Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος θεωροῦσα ὅτι ὁ μνημονευθεὶς ἱεράρχης ἀπὸ τοῦ 1821 καὶ ἐντεῦθεν δὲν ἔπαυσεν ὑπηρετῶν τὸν τε Ἐθνικὸν Ἀγῶνα καὶ τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ καταλογίζουσα αὐτὸν μεταξὺ τῶν διακεκριμένων ἀγωνιστῶν, πρὶν ἢ προβῇ εἰς ἀντικατάστασιν αὐτοῦ, ἔκρινεν ἐπάναγκες ἵνα παρακαλέσῃ θερμῶς τὸν κ. ὑπουργόν, ὅπως προνοήσῃ ὑπὲρ περιθάλψεως αὐτοῦ, οὐχὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Νόμου ὀριζομένης εὐτελοῦς καὶ ὅλως ἀνεπαρκοῦς, ἀλλ' ἀνωτέρας καὶ ἀναλόγου πρὸς τὰς ὑπηρεσίας αὐτοῦ καὶ τὰς παρούσας αὐτῷ ἀνάγκας, καὶ νὰ εὐαρεστηθῇ καὶ δηλώσῃ τῇ Συνόδῳ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐαυτοῦ ἐνεργειῶν»⁴⁹¹. Αξιοσημείωτο εἶναι το γεγονός πως η ίδια η Σύνοδος προτάσσει τον εθνικό αγώνα του Γερασίμου.

Η σωματική φθορά και η αποχή από τα ποιμαντικά καθήκοντά του προκάλεσαν διαμαρτυρίες για την παραμονή του στην Αθήνα: «ὁ Γεράσιμος ἐξηκοντούτης πλέον ἐξελέγη Ἀρχιεπίσκοπος Ἀργολίδος, ὅστις διὰ τὰς παλαιὰς πρὸς τε τὸ ἔθνος καὶ τὴν ἐκκλησίαν ὑπηρεσίας κατέλαβεν ἐπίζηλον θέσιν ἐν τῇ συνειδήσει τῶν συναγωνιστῶν αὐτοῦ, παρὰ ταῦτα ὅμως αὗται ἐπέφερον φθορὰν σωματικὴν ἐπιδράσασα δυσμενῶς ἐπὶ τῆς υγείας του, ὥστε καὶ μετὰ τὴν ἀνάδειξιν αὐτοῦ ὡς Ἀρχιερέως ἐπ' ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα ν' ἀπέχῃ οὐσιαστικῶς τῶν καθηκόντων αὐτοῦ. Καὶ ἡ παραμονὴ αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις ἐγένετο ἀφορμὴ, ἵνα πανταχόθεν συντάσσωνται διαμαρτυρίαι, διὰ τὴν καταπεσοῦσαν πνευματικὴν τῆς ἐπαρχίας ταύτης ζωὴν καὶ αὐτήν, γνωρίζουσα ἡ Σύνοδος ἐπεζῆται διὰ διαφόρων μέσων τὴν θεραπείαν αὐτῆς, ἰδοὺ δὲ τί ἀκριβῶς ἐν τῇ συνεδρίᾳ Αὐτῆς τῆς 12 Ἰανουαρίου 1867 ἐπεφάνητο περὶ τοῦ Γερασίμου: “Επειδὴ ὁ ἱεράρχης οὗτος πάσχει πρὸ ἐτῶν ἕκ τε τοῦ γήρατος καὶ τῆς ἐπισυμβάσης αὐτῷ ἀβλεψίας⁴⁹² καὶ περιέστη εἰς ἀτελῇ ἀνικανότητα πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων αὐτοῦ, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ μὲν Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀργολίδος στερεῖται τοῦ ποιμενάρχου αὐτῆς, τὰ δὲ μοναστήρια αὐτῆς, κατὰ τὴν ὑπ' ἀριθ. 8629-8885 καὶ ἀπὸ 23 Δεκεμβρίου π.ε. πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον ἔκθεσιν τοῦ Νομάρχου Ἀργολιδοκορινθίας προσεγγίζουσιν εἰς καταστροφὴν, ἡ Σύνοδος θεωροῦσα ὅτι ὁ μνημονευθεὶς τῆς Ἱεράρχης ἀπὸ τοῦ 1821 καὶ ἐντεῦθεν δὲν ἔπαυσεν ὑπηρετῶν τὸν τε ἔθνικὸν ἱερὸν ἀγῶνα καὶ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ καταλογίζουσα αὐτὸν μεταξὺ τῶν διακεκριμένων ἀγωνιστῶν πρὶν ἢ προβῇ εἰς ἀντικατάστασιν αὐτοῦ ἔκρινεν ἐπάναγκες, ἵνα παρακαλέσῃ θερμῶς τὸν κ. ὑπουργόν, ὅπως προνοήσῃ ὑπὲρ περιθάλψεως αὐτοῦ, οὐχὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Νόμου ὀριζομένης εὐτελοῦς καὶ ὅλως ἀνεπαρκοῦς, ἀλλ' ἀνωτέρας καὶ ἀναλόγου πρὸς τὰς ὑπηρεσίας αὐτοῦ καὶ τὰς παρούσας αὐτῷ ἀνάγκας καὶ νὰ εὐαρεστηθῇ νὰ δηλώσῃ τῇ Συνόδῳ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐαυτοῦ ἐνεργειῶν” πάντως οὐδεμία θεραπεία τοῦ κακοῦ τούτου ἐγένετο, μέχρις οὗ καὶ ὁ Γεράσιμος ἀπῆλθε τοῦ κόσμου τούτου 31 Μαρτίου τοῦ 1867»⁴⁹³.

Στις 19 Ιανουαρίου 1867 η Σύνοδος ἔγραψε στον υπουργό των Εκκλησιαστικῶν κ. Χ. Χριστόπουλο: «Ὁ Σεβασμιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀργολίδος Κύριος Γεράσιμος Παγώνης ἕκ τε τοῦ ἐσχάτου γήρατος καὶ ἐκ τῆς πρὸ ἐτῶν συμβάσης αὐτῷ ἀβλεψίας περιέστη εἰς ἐντελῇ ἀνικανότητα πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐπισκοπικῶν αὐτοῦ καθηκόντων. Ἐντεῦθεν δ' ἴσως καί, μεθ' ὅλης τῆς ἀγαθῆς αὐτοῦ προαιρέσεως, ἡ ἀθλία τῶν ἐν τῇ Ἀργολίδι Μοναστηρίων καταστάσεις, καὶ ἡ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 8629, 8885 καὶ ἀπὸ 23 Δεβρίου 1866 πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον ἔγγραφον τοῦ νομάρχου Ἀργολιδοκορινθίας ἐκτιθεμένη

⁴⁹¹ Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» Γ', σ. 3· Χώρας, σσ. 130-131· Ορφανός, σ. 26: «Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1867 ἐδέχθη ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τὴν προσωρινὴν ἀπαλλαγὴν καὶ ὄχι τὴν παραίτησιν ἐκ τῶν καθηκόντων του καὶ τὴν εισαγωγὴν του εἰς Νοσοκομεῖον».

⁴⁹² Σκοπετέας, «Ἀνθη Εὐλαβείας» Δ', σ. 3: «Ἐπ' ἐσχάτων καταλαβούσης αὐτὸν ἀβλεψίας, ἔχαιρεν ἀποστηθίζων διάφορα χωρία ἐκ τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας καὶ ἄλλων θύραθεν συγγραφέων».

⁴⁹³ Οικονόμου, *Τα σωζόμενα Β'*, σ. 635 (υπόμνημα Β' «Εφημερίς της Κυβερνήσεως», αρ. φύλλ. 50/1852, σ. 318)· πρβλ. Ατέσης, σ. 157.

πρὸς τὴν καταστροφὴν αὐτῶν προσέγγις. Ἀλλ' ἡ Σύνοδος θεωροῦσα, ὅτι ὁ Σεβασμιώτατος οὗτος Ἱεράρχης ἐξ ἀρχῆς τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνεγερσίας, δηλονότι ἀπὸ τοῦ 1821 καὶ ἐνταῦθα οὐκ ἐπαύσατο ὑπηρετῶν τῷ τε ἐθνικῷ ἱερῷ ἀγῶνι καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ καταλογίζουσα αὐτὸν μεταξὺ τῶν διακεκριμένων ἀγωνιστῶν, πρὶν ἢ προβῇ εἰς τὴν σκέψιν περὶ ἀντικαταστάσεως αὐτοῦ, παρακαλεῖ θερμῶς τὸν κ. ὑπουργόν, ὅπως προνοήσῃ ὑπὲρ περιθάλψεως αὐτοῦ, οὐχὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Νόμου ὀρισμένης ὡς εὐτελοῦς καὶ ὅλως ἀνεπαρκοῦς εἰς τὰς αὐτοῦ ἀνάγκας, ἀλλ' ἀνωτέρας καὶ ἀναλόγου πρὸς τὰς διηνεκεῖς αὐτοῦ ὑπηρεσίας καὶ ἐπαρκούσας ταῖς παρούσαις αὐτῷ ἀνάγκαις· καὶ εὐαρεστηθῇ δὲ δηλῶσαι τῇ Συνόδῳ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς αὐτοῦ ἐνεργείας»⁴⁹⁴.

7. Ο ἐπίλογος τοῦ βίου τοῦ (†30 Μαρτίου 1867)

Δεν πρόλαβε ὁμως νὰ πραγματοποιηθεῖ ἡ ἀπόφαση αὐτή, γιατί ὁ σεπτὸς ἱεράρχης στις 30 Μαρτίου 1867 ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον ευρισκόμενος στὴν Αθήνα, ὅπου εἶχε μεταφερθεῖ, γιὰ θεραπεία. Τὶς ἀρετὲς τοῦ ἐκλιπόντος καὶ ἐκ τῶν πρωταγωνιστῶν τῆς ἐθνικῆς μας παλιγγενεσίας στὴν περιοχὴ μας ἐξήρε στὸν ἐπικήδειο λόγο που ἐξεφώνησε ὁ Ἀρχιμανδρίτης Θεόκλητος Βίμπος, ἐπιφανὴς θεολόγος καὶ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Αθήνας. Ἀνάλογος ἦταν καὶ ὁ ἐπιτάφιος λόγος που ἐξεφώνησε ὁ νομικὸς Νικ. Σαρίπολος. Ὁ ἀθηναϊκὸς τύπος τῆς ἐποχῆς πολλὰς φορές ἐγράψε «ευφύμως τόσον διὰ τὴν ἀξιόλογον ἐθνικὴν δρᾶσιν τοῦ κατὰ τὸν Ἱερόν Ἀγῶνα τοῦ ἔθνους, ὅσον καὶ τὴν μὀρφωσιν, τὸ ἥθος, τὴν ἐντιμότητα, τὸ ἀφιλοχρήματον καὶ τὴν ἐργῶ καὶ οὐχὶ λόγοις ἀγάπην τοῦ πρὸς τὸν πλησίον τοῦ»⁴⁹⁵.

Ἡ κηδεῖα τοῦ Γερασίου Παγώνη ἐγένετο τὴν 1 Ἀπριλίου τοῦ 1867⁴⁹⁶ στὸν Ἱερό Ναὸ Ἀγίας Εἰρήνης τῆς Μητροπόλεως Ἀθηνῶν⁴⁹⁷. Ἦταν μεγαλοπρεπὴς κηδεῖα «εἰς τὴν ὁποίαν ἐκκλησία μεγάλη καὶ λαὸς συνηγέρθη βαρὺς» παρευρέθησαν ἱεράρχες, συγγενεῖς καὶ οἰκεῖοι, φίλοι «κυβερνῶντες καὶ κυβερνώμενοι, κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, ἐν τέλει ἰδιῶται, στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοί, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, νέοι καὶ γέροντες, πάσης τάξεως καὶ πάσης ἡλικίας»⁴⁹⁸.

«Ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ καὶ ἐτάφη εἰς Ναύπλιον κατ' Ἀπρίλιον 1867»⁴⁹⁹.

Στις 9 Μαΐου 1867 στὸν Ἱερό Ναὸ τοῦ Ἀγίου Νικολάου, που ἦταν Μητροπολιτικὸς καὶ βρίσκεται στὴν οδὸ Μητροπολίτου Ἰωσήφ⁵⁰⁰ κοντὰ στὴν πλατεία Φραγκόλιμνας, ἐγένετο με δαπάνη τοῦ Δήμου Καλαμάτας ἀρχιερατικὸ μνημόσυνο στὸν Γεράσιμο Παγώνη. Αὐτό, πληροφοροῦμαστε μεταξὺ ἄλλων καὶ ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα «Πελοπόννησος» τῆς Καλαμάτας: «Δαπάνη τοῦ ἐνταῦθα Δήμου ἐτελέσθη ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ τοῦ Ἀγίου Νικολάου τῇ παρελθούσῃ Κυριακῇ δημοτελὲς μνημόσυνον μετ' ἀρχιερατικῆς

⁴⁹⁴ ΙΑΣΕΕ, (A5S9Y2F1_T2_17_INT). Το δισέλιδο ἔγγραφο (φέρει τὴν ἐνδειξή: «Ἐμπιστευτικόν») συντάχθηκε στὴν Αθήνα στις 19 Ἰανουαρίου 1867 (αρ. πρωτ. 6808, διεκπ. 5160), υπογράφηκε ἀπὸ τοὺς ἀρχιερεῖς Ἀθηνῶν Θεόφιλο ὡς Πρόεδρο, Κορινθίᾳ Ἀμφιλόχιο, Φωκίδος Δαυίδ καὶ ἀναφέρει καὶ τὸν Βασιλικὸ Ἐπίτροπο Ἀθηνῶν.

⁴⁹⁵ Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» IB', σ. 3· πρβλ. Ορφανός, σ. 26.

⁴⁹⁶ Ορισμένοι κάνουν λόγο γιὰ τὸν θάνατό του τὴν 1^η Ἀπριλίου, ὅπως ὁ Δουκάκης, *Μεσσηνιακά Β'*, σ. 167, ἢ γενικά τὸν Ἀπρίλιο, ὅπως: Δεληγιαννόπουλος 1957, σ. 45: «Ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ τὸ 1867 ἐν μηνὶ Ἀπριλίῳ ἐν Ναυπλίῳ». Μόνος ὁ Χώρας, σ. 130 γράφει ὅτι ὁ Γεράσιμος ἀπεβίωσε τὴν 31^{ην} Μαρτίου, ὁ ὁποῖος προσθέτει συμπληρωματικά: «Ἐνωρίτερον ὁμως εἶχε ἀπαλλοτριωθῇ τμήματός τινος τῆς ἐκ πεντακοσίων περίπου στρεμμάτων ἰδιοκτητοῦ περιοχῆς τοῦ Ἀρχαγγέλου» καὶ σ. 131: «Ὁ Γεράσιμος Παγώνης ἀπέθανε τὴν 31^{ην} Μαρτίου 1867, χωρὶς νὰ λάβῃ ὑπὸ τῆς Συνόδου προτεινόμενον βοήθημα. Φαίνεται ὅτι οὗτος, ἔτι ζῶν, ἀντιμετώπισε τὸ πρόβλημά του διὰ πώλησεως τῶν κτημάτων τοῦ Ἀρχαγγέλου» καὶ στο τέλος τῆς ὑποσ. 2: «Φαίνεται ὅτι ἡ ἀλήθεια κεῖται εἰς τὸ μέσον, ἴτοι ὁ Γεράσιμος Παγώνης πράγματι ἐδῶρησεν οἰκόπεδα εἰς τὴν μεγάλην ἰδιόκτητον περιοχὴν τοῦ Ἀρχαγγέλου, ἀλλὰ καὶ πώλησε τμήματα τῆς αὐτῆς γῆς, ὡς μαρτυρεῖται ἐκ τῶν μνημονευμένων συμβολαιογραφικῶν πράξεων».

⁴⁹⁷ Βίμπος, «Δύο ἐπικήδειοι λόγοι», σ. 15.

⁴⁹⁸ Βίμπος, «Δύο ἐπικήδειοι λόγοι», σσ. 15-17.

⁴⁹⁹ Βίμπος, «Δύο ἐπικήδειοι λόγοι», σ. 31· πρβλ. Δεληγιαννόπουλος, «Γεράσιμος», στ. 348.

⁵⁰⁰ Κατὰ τὸν Φερέτο, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» ID', σ. 1: «πιο σωστά θὰ ἔπρεπε νὰ αναγράφῃ ἡ πινακίδα που ἔχει τοποθετήσῃ ὁ δῆμος “Ὁδὸς Ἀρχιεπισκόπου Μεσσηνιακῆς Ἰωσήφ” (γιατί αὐτὸς ἦταν ὁ τίτλος τοῦ κλεινοῦ ἱεράρχη)».

λειτουργίας ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς μακαρίας ψυχῆς τοῦ κατ' αὐτάς ἐν Ἀθήναις ἀποβιώσαντος ἀοιδήμου Ἀρχιερέως Ἀργολιδοκορινθίας Γερασίμου Παγώνη, γόνου μιᾶς τῶν πρώτων οἰκογενειῶν τῆς πόλεως Καλαμῶν καὶ λειψάνου τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος τοῦ 1821· ἐν τέλει τῆς ἱεουργίας ὁ Σ. ἡμῶν Ἀρχιερεὺς Προκόπιος (ο μετέπειτα Αθηνών) ἐξεφώνησε σπουδαῖον καὶ κατάλληλον λόγον δι' οὗ ἐξύμνησε τὰς ἀρετὰς καὶ τοὺς ἀγῶνας τοῦ ἀειμνήστου ἱεράρχου»⁵⁰¹.

Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς βιβλιογραφικῆς ἐρευνας ἐντοπίστηκε ὅτι τὸν Ιούνιο τοῦ 1826, τότε ποὺ εἰσέβαλε ὁ Ἰμπραήμ στὸν Διηρὸ τῆς Μάνης, ἀνάγεται τὸ δημοτικὸ τραγούδι, στὸ ὁποῖο γίνεται ἀναφορά στὸν ἐκεῖ Πρωτοσύγκελο ὡς ἐξῆς: «Στὸ ῥημοκλήσι τοῦ Διηροῦ / λειτουργ' ὁ Πρωτοσύγκελλος / κατ' ἄχραντα μυστήρια / ἔφερνε στὸ κεφάλι του / ψάλλοντας τὸ χερουβικό. / Μόν' ἔξαφνα κι' ἀνέλιπτα / Τοῦρκοι τὸν περιλάβανε / κι' ἔλαβε μόνον τὸν καιρὸν / κι' ἐσήκωσε τὰ χέρια του / κ' εἶπε: “Παντοδύναμε, / δυνάμωσε τοὺς Χριστιανούς, / τύφλωσε τοὺς Ἀγαρηνοὺς, / τὴν σημερινὴν ἡμέραν”. ... / Οἱ Τοῦρκοι ἀντισταθήκασι / κι' ἦσαν στὴν ἄκρα τοῦ γαλοῦ, / μά, στὸ στερνό, δειλιάσασι, κι' ἐπέφτασι στὴ θάλασσαν / σὰν τὰ τυφλὰ τετράποδα· / γιὰτ' ἦτο θέλημα Θεοῦ / νὰ 'σακουσθῇ ἡ παράκλησις / τ' ἁγίου τοῦ Πρωτοσυγγέλλου»⁵⁰².

Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐρευνᾶς μας στὴν Εθνικὴ Βιβλιοθήκη τῆς Ελλάδος ἐντοπίστηκε γιὰ τὸν Μητροπολίτη Ἀργοναυπλίας Γεράσιμο Παγώνη τὸ ἀκόλουθο ἐπίγραμμα: «Στίχοι Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου:

Ἔτος 1863 μέγα Γάμα διφθόγων Ἄλφα
Καὶ τόδε κτῆμα Γερασίμου Παγώνη
Ἱεραρχοῦντος ἐν Ναυπλίῳ καὶ Ἀργῶς.
Γέννημα ὄντος τῆς Νέας Μαντινείας.
ἕτερον
κτήτωρ δὲ τούτου Ἱεράρχης Ναυπλίου
Γεράσιμος τοῦνομα ἐκ Λακωνίας
καὶ ἄλλος
κτήτωρ δὲ τούτου Ἱεράρχης Παγώνης
Γεράσιμος τοῦνομα ἐκ Λακωνίας
Γέννημα ὄντος τῆς ἐκεῖ Μαντινείας»⁵⁰³.

⁵⁰¹ Εφημ. «Πελοπόννησος», ἀρ. φύλλ. 201/9 Μαΐου 1867, σ. 1γ· πρβλ. Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» ΙΔ', σσ. 1, 3, ὁ ὁποῖος προσθέτει (σ. 3): «Ατυχῶς ὁ λόγος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Προκοπίου δὲν τυπώθηκε, ἀπ' ὅσο γνωρίζω. Κι ἐτσι χάθηκε μιὰ αὐθεντικὴ μαρτυρία γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ποιμαντορικὸ καὶ τὸ κοινωνικὸ ἔργο τοῦ Γεράσιμου Παγώνη»· Ὀρφανός, σ. 26.

⁵⁰² Βοβολίνης, σ. 147. Μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Ἐπισκόπου Μεθώνης, Ναυαρίνου καὶ Νεοκάστρου Γρηγορίου Παπαθεοδώρου (1825), ἀνέλαβε τοποτηρητὴς Μεθώνης - Κορώνης ὁ πρόσφυγας Ελαίας Παῖσιος (1826-1833).

⁵⁰³ Εθν. Βιβλ., Συλλογὴ Γεωργίου Φάρη, Σημεῖωμα, Α 11702.

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Ο Γεράσιμος Παγώνης ήταν λόγιος και ως εκ τούτου βιβλιόφιλος. Στη Βιβλιοθήκη του, παρότι δεν σώθηκε, λόγω των ενδιαφερόντων του είχαν συσσωρευτεί αρκετά βιβλία. Ένα μέρος αυτών φαίνεται πως αποτελούσαν οι κώδικες και εν γένει τα χειρόγραφα⁵⁰⁴.

Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι αφιέρωσε στις 14 Οκτωβρίου 1826 στον Μητροπολιτικό ναό του Ελκομένου Χριστού στη Μονεμβασιά «τὸν αὐτὸν τόμον τοῦ λεξικοῦ τῆς κοιβωτοῦ»⁵⁰⁵. Επίσης, «ἦτο κάτοχος τοῦ ὀκτατόμου χειρογράφου ἔργου τοῦ διδασκάλου καὶ Ἀρχιμανδρίτου Κυρίλλου Πατρέως, Ἑρμηνείαν εἰς τὴν Ἱερὰν Ἀποκάλυψιν»⁵⁰⁶.

Η αγάπη του για τα βιβλία και η στήριξη που παρείχε στα εκδοτικά εγχειρήματα φαίνεται από τις προεγγραφές του ως συνδρομητής. Λόγου χάρι συνέδραμε προεγγραφόμενος για πέντε αντίτυπα στο βιβλίο *Ιερά Ανθολογία* (1833)⁵⁰⁷, για πέντε αντίτυπα στο βιβλίο *Πρακτικὴ Αστρονομία* (1836)⁵⁰⁸, για ένα αντίτυπο στο βιβλίο *Υπομνήματα* (1837)⁵⁰⁹, για ένα *Βοτανικὴ πρακτικὴ* (1838)⁵¹⁰ και για πέντε αντίτυπα στο βιβλίο *Αττικά* (1854)⁵¹¹.

Η αναφορά ότι ο εκτελεστής της διαθήκης του αοιδίμου Επισκόπου Αργολίδος Γερασίμου καθηγητῆς Πανεπιστημίου του Εμπορικοῦ Δικαίου Γ. Α. Ράλλης, κατέθεσε στην Εθνικὴν Τράπεζα την προσφορά χιλίων δραχμῶν κατὰ τις τελευταῖες της ζωῆς του αρχιερέα ἡμέρες στο Πανεπιστήμιο αὐτοῦ δεν αφορά στον Γεράσιμο Παγώνη ἀλλὰ στον προκάτοχο αὐτοῦ Αργολίδος Γεράσιμο Ράλλη (Σπανό)⁵¹². Ο τελευταῖος ἦταν θεῖος (ἀπὸ τη μητέρα) του Καθηγητῆ Γ. Α. Ράλλη που συνεξέδωσε με τον συνάδελφό του Μιχ. Ποτλὴ το πεντάτομον «Σύνταγμα τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων»⁵¹³. Ο

⁵⁰⁴ Δεν πρέπει να συγχέεται με τον Γεράσιμο Αργολίδος, που ἀπεβίωσε το 1843, του οποίου η βιβλιοθήκη με τους κώδικες και τα χειρόγραφα που αὐτὴ περιελάμβανε περιήλθαν στην κατοχὴ του συγγενῆ του Γ. Α. Ράλλη. Βλ. ἐνδεικτικὰ Δ. Γ. Αποστολοπούλου, Π.Δ. Μιχαηλάρης, Μάχη Παῖζη, «Ἐνα περιώνυμο νομικὸ χειρόγραφο που ελάνθανε: “Το χειρόγραφο Γ, του Γερασίμου Αργολίδος”». Ἐνας ἀγνωστος κώδικας του Νικολάου Καρατζά», *Ελληνικά* 45 (1995) 85-109, κυρίως σ. 86· πρβλ. Μάχη Παῖζη – Αποστολοπούλου, «Βαρνάβας ο Κύπριος καὶ η πυρκαγιά του 1696 στην Κωνσταντινούπολη», *Ὁ Ἑρμιστής* 23 (2001) 19-34, κυρίως σ. 29 υποσ. 18.

⁵⁰⁵ Σιμόπουλος, σ. 171.

⁵⁰⁶ Ιεζεκιήλ, «Ὁ Αργολίδος», σ. 794.

⁵⁰⁷ *Ιερά Ανθολογία*, σ. 223.

⁵⁰⁸ *Πρακτικὴ ἀστρονομία, περιέχουσα τὴν μυθολογικὴν ἱστορίαν καὶ καταγραφὴν τῶν δώδεκα πλανητῶν καὶ τῶν κομητῶν καὶ τῶν ἑκατὼν δέκα ἀστερισμῶν τοῦ οὐρανοῦ, μετὰ τῶν 3448 ἀστέρων αὐτῶν, ἑρμισθεῖσα ἐκ διαφόρων συγγραφέων καὶ συντεθεῖσα εἰς μέρη δύο: εἰς πλανητογραφίαν καὶ οὐρανογραφίαν*, νῦν πρῶτον τύποις ἐκδίδεται, Α. Ἀγγελίδης, Ἀθήνα 1836, σ. 293.

⁵⁰⁹ *Υπομνήματα* (1837), σ. 204.

⁵¹⁰ *Βοτανικὴ πρακτικὴ προσαρμοσμένη εἰς τὴν ἱατρικὴν καὶ οἰκονομίαν*, Διονύσιος Πύρρος ο Θεταλός, ἐν Ἀθήναις 1838, σ. α΄ Καταλόγου Συνδρομητῶν «Ἐξ Ἀθηνῶν».

⁵¹¹ *Αττικά* (1854), σ. 180.

⁵¹² Ἀτέσης, *Αρχιερεῖς*, σ. 15· ὁ ἴδιος, «Ἐπισκοπικοί», σ. 123· ὁ ἴδιος «Ἐπισκοπαί», σ. 974: «Γεράσιμος Γ΄ Ράλλης (Σπανός) Μητροπολίτης Αἰγίνης, Ὑδρας καὶ Πόρου 1813-1833. Ὑδρας καὶ Σπετσῶν 1833-1842. Αργολίδος 1842-1843, μετὰ τὴν συγχώνευσιν τῶν Ἐπισκοπῶν Ὑδρας, Αργολίδος καὶ Κορινθίας». Η συγχώνευση αὐτὴ εἶχε συμβεῖ με το ἀπὸ 18/30 Δεκεμβρίου 1842 Βασιλικὸ Διάταγμα.

⁵¹³ Ιεζεκιήλ, «Ὁ Αργολίδος», *Ἔργα Β΄*, σ. 795: «Αργολίδος Γεράσιμος ἦτο καὶ προηγούμενος Μητροπολίτης ὁ ἐκ μητρὸς θεῖος τοῦ αοιδίμου Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου του Ἐμπορικοῦ δικαίου Γ. Α. Ράλλη».

προκάτοχος του Παγώνη και συγγενής του Γ. Α. Ράλλη κατείχε τον χειρόγραφο νομικό Κώδικα, ο οποίος μνημονεύεται στο έργο των Ράλλη - Ποτλή⁵¹⁴.

α. Εκδεδωμένο συγγραφικό έργο

Το ενδιαφέρον του Γερασίμου Παγώνη για τα Γράμματα, και ιδίως τα θεολογικά, δεν περιορίζεται μόνο στη συγκέντρωση βιβλίων αλλά επεκτείνεται και στη συγγραφή.

Ως εκ τούτου, παράλληλα με την εκκλησιαστική του πορεία, συνέγραψε και δύο βιβλία:

1. «Εγχειρίδιον περὶ τοῦ ἱεροῦ μυστηρίου τοῦ γάμου τῶν συγγενῶν, τῶν βαθμῶν αὐτῶν καὶ τῶν κεκωλυμένων καὶ ἀκωλύτων συγγενειῶν, μεθ' ὅσης πλείστης σπουδῆς ἐπιμελείας τε καὶ ἀκριβοῦς ἐπεξεργασίας ἐρανισθὲν καὶ συνταχθὲν παρὰ τοῦ ἐλαχίστου Π. Γ. Παγώνη καὶ ἀφιερωθὲν τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ τοῦ Β. τῆς Ἑλλάδος, ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ Τυπογραφείου Χρ. Αναστασίου 1842»⁵¹⁵

Πρόκειται για μία νομοκανονική μελέτη με τον τίτλο «Εγχειρίδιον περὶ τοῦ Ἱεροῦ Μυστηρίου τοῦ Γάμου»⁵¹⁶, η οποία τυπώθηκε το 1842 και βρίσκεται στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος⁵¹⁷.

Την αξία του έργου συνοψίζει εντὸς ὀλίγων γραμμῶν ο Μεσσήνης Ἰωσήφ στον Πρόλογο του βιβλίου, ο οποίος υπερθεματίζει τη μεθοδολογία του Γεράσιμου «ὕπερευγε τῆς μεθόδου!». Ἰδιαίτερη σημασία ἔχει ἡ φρασεολογία της τελευταίας προτάσεως του Μεσσήνης Ἰωσήφ: «Ἄν δώσης εἰς φῶς τῆς ἐκδόσεως τοῦτο, θέλει ἔχεις τὰς εὐχὰς τῆς Μητρὸς ἡμῶν Ἀγίας Ἐκκλησίας, καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ γένους Σου». Ἐχει παρέλθει μία εικοσαετία ἀπὸ τὴν ἐναρξὴ τῆς Επανάστασης καὶ μία δεκαετία ἀπὸ τὴ λειτουργία τοῦ ἐλεύθερου ἐλληνικοῦ κρατιδίου καὶ οἱ φράσεις Μητέρα Ἐκκλησία καὶ Γένος παραπέμπουν στο Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, τοῦ οὗ οὗ προεπαναστατικά πολλές φορές ἀνέλαβε ἐκκλησιαστικὲς ἀποστολές ὡς πατριαρχικὸς ἐξάρχος τοῦ⁵¹⁸. Ο Μεσσήνης Ἰωσήφ ὡς ἐπίσκοπος Ἀνδρουσῆς ἦταν αὐτὸς ποὺ δὲν ἐπέτρεψε νὰ θιγούν τὰ δικαιώματα τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως⁵¹⁹, ὅταν ἐπιχειρήθηκε ἡ προαγωγή τοῦ Γεράσιμου ὡς Ἐπισκόπου· προεῖχε γι' αὐτὸν ὀρθά ἡ τήρηση τῆς νομιμότητος καὶ τῆς κανονικότητος στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ἴσως ομιλώντας γιὰ Μητέρα Ἐκκλησία καὶ γιὰ γένος ἀναζητᾷ τὴν ἐπανασύνδεση τῆς ζωῆς τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας, δηλ. τῆς θυγατέρας, πρὸς τὴ Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, δηλ. τὴ Μητέρα τῆς, ἀλλὰ καὶ ἄλλων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν.

Ὁ ἴδιος ο Γεράσιμος Παγώνης, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὸ ἐξώφυλλο τοῦ βιβλίου τοῦ, ἀφιερώνει αὐτὸ «τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ τοῦ Β. τῆς Ἑλλάδος», δηλ. στὸ ἀνώτατο ὄργανο διοίκησης τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας, στὸ ὁποῖο διορίσθηκε ὡς Γραμματέας Ἀ' τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1842, ἐνῶ παράλληλα ἀποφεύγει νὰ ἀναγράψει ὀλόκληρὴ τῆς λέξεως «Βασιλείου», ἀρκούμενος στὴν ἀναγραφὴ τοῦ ἀρχικοῦ γράμματος «Β.». Τὸ πνεῦμα ὡστόσο τοῦ Γερασίμου καὶ ἡ γνώση τῶν δεδομένων τῆς ἐποχῆς τοῦ φαίνονται ἀπὸ τὰ ἀναγραφόμενά τοῦ στὸ σημείωμά τοῦ ὡς ἐκδότῃ, τὸ ὁποῖο ἀπευθύνει «Πρὸς τοὺς

⁵¹⁴ *Σύνταγμα τῶν Θείων καὶ Ἱερῶν Κανόνων τῶν τε Ἀγίων καὶ πανευφύμων Ἀποστόλων, καὶ τῶν Ἱερῶν καὶ Οἰκουμενικῶν καὶ τοπικῶν Συνόδων, καὶ τῶν κατὰ μέρος Ἀγίων Πατέρων*, Ἐκδοθὲν συν πλείσταις ἄλλαις τὴν ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν διευποῦσαι διατάξεσι, μετὰ τῶν ἀρχαίων ἐξηγητῶν καὶ διαφόρων ἀναγνωσμάτων ὑπὸ Γ. Α. Ράλλη καὶ Μ. Ποτλή, Ἐγκρίσει τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλῃς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τόμος πέμπτος Ἀθήνησιν 1855, σ. 266: «Τὴν κατωτέρω πρῶτον ἤδη ἐκδιδομένην Νεαρὰν αὐτοῦ εὐρομεν μετὰ τῆς παρούσης ἱστορικῆς ἐκθέσεως ἐν τῷ Χειρογράφῳ νομικῷ Κώδικι τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει ἀρχιεπισκόπου Ἀργολίδος Γερασίμου».

⁵¹⁵ Τὸν τίτλο τοῦ έργου μνημονεύουν οἱ: Δεληγιαννόπουλος 1957, σ. 45· Βορβίλας, σ. 182 (Παν. αρ. 1).

⁵¹⁶ Πρβλ. Δουκάκης, *Μεσσηνιακά Β'*, σ. 166· *Μεσσηνιακά Γ'*, σ. 226· πρβλ. Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοὶ» ΙΑ', σ. 1.

⁵¹⁷ ΕΒΕ, ταξ. αρ. ΚΘ 2321.

⁵¹⁸ Τάσος Γριτσόπουλος, «Ἰωσήφ. Ἐπίσκοπος Ἀνδρουσῆς», *ΘΗΕ* 7 (1965) στ. 135.

⁵¹⁹ Κατὰ τὸν Ξενογιάννη, σ. 213: «Ἡ θέσις Ἰωσήφ ἦταν διαυγής. Σύμφωνα δὲ ἀπολύτως πρὸς τὰ θέσμινα τῆς Ἐκκλησίας. Ξεκινοῦσε ἀπὸ καθαρὸ σεβασμὸ πρὸς τὸ πατριαρχεῖο: τὴν Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ. Ἦθελε, ἀντὶ πάσης θυσίας, νὰ διαφυλάξῃ τὰ ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος κανονικὰ τῆς δικαιώματα. Πόθος διακαῆς τοῦ συνετοῦ Μινίστρου ἦταν νὰ μὴ διαρραγοῦν «ἐπὶ οὐδενὶ λόγῳ» οἱ πνευματικοὶ δεσμοὶ τῆς ἐπαναστατημένης χώρας μετὰ τὸν Οἰκουμενικὸ θρόνον».

ἀναγνώστας». Έχει συνείδηση ότι με όσα αναπτύσσει στη μελέτη του ενδέχεται να χαρακτηριστεί παραδοσιακός, συντηρητικός, ακόμη και οπισθοδρομικός αλλά αυτό δεν τον απέτρεψε ν' αθετήσει όσα περιλαμβάνει η πίστη της Ορθοδόξου Εκκλησίας «όσα ή Ανατολική τοῦ Χριστοῦ ἁγία Ἐκκλησία παρέλαβε διὰ τοῦ Παναγίου Πνεύματος, ἀπό τε τῶν Προφητῶν καὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, καὶ ἀπαξαπάντων τῶν ὑπὸ τοῦ Παναγίου Πνεύματος ἐνηνεχθέντων ἁγίων Πατέρων, εἴτε δόγματα Πίστεως, εἴτε Μυστήρια, εἴτε Ὅρους καὶ Κανόνες, εἴτε παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας ἐγγράφους τε ἢ ἀγράφους, καὶ οὐδεμίαν κεραίων ἐκ τούτων ν' ἄθετῶ, ἢ μεταποιῶν, διότι καὶ μικρὰ παρέγκλησις ἢ μεταποίησις, μὲ φέρει εἰς τὸν κρημνὸν καὶ τὸν βάραθρον τῆς ψυχικῆς ἀπωλείας, ἐπρωτίμῃσα τὴν ἀνθρωπίνην κρίσιν, ἀπὸ τῆς θείας κατακρίσεως, διδαχθεὶς μάλιστα ἐξ αὐτῆς τῆς πολυχρονίου πείρας ὅτι οὐδὲν οὕτως ἥδὺ τοῖς ἀνθρώποις, ὥς τὸ λαλεῖν τὰ ἀλλότρια»⁵²⁰.

Η ανάπτυξη του θέματος αρχίζει από τη σ. 6 έως τη σ. 40 και είναι διανθισμένη με χωρία από την Παλαιά και την Καινή Διαθήκη, από Κανόνες Οικουμενικών και Τοπικών Συνόδων, από Πατέρες της Εκκλησίας, από εγκυκλοπαιδικά έργα.

Στη σ. 14 υποσ. 1, ευκαιρίας δοθείσης, αναφερόμενος σε μικτούς γάμους κάνει λόγο για Ορθοδοξία και Ελληνισμό.

2. «Ἀκολουθία εἰς τὴν ἱερὰν καὶ θεομητορικὴν θαυματουργὸν ἁγίαν εἰκόνα τῆς Ὑπαπαντῆς καλουμένην τὴν οὖσαν ἐν Καλάμαις τῆς Πελοποννήσου ψαλλομένη κατὰ τὴν δ' τῆς στ' ἑβδομάδος τοῦ Πάσχα, τοὔτεστι Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀποδόσεως τῆς ἐορτῆς τῆς Λαμπροφόρου Ἀνατάσεως, Ἐκδοθεῖσα παρὰ τοῦ ἐλαχίστου ἐν Ἱερομονάχοις Π. Γ. Παγώνη (sic), ἐν Ἀθήναις ἐκ τῆς τυπογραφίας Χρήστου Ἀναστασίου 1842»⁵²¹

Στο εξώφυλλο του φυλλαδίου, στην πρώτη σελίδα, πάνω από τον τίτλο: «Ἀκολουθία τῆς Ἁγίας εἰκόνης τῆς Ὑπαπαντῆς Καλαμῶν»⁵²² είναι σημειωμένο με μελάνι το ονοματεπώνυμο «Ν. Γ. Πολίτης». Πρόκειται για τον σοφό Καλαματιανό καθηγητὴ Νικ. Γ. Πολίτη, στον οποίο ανήκε το φυλλάδιο, και το χάρισε στην Εθνικὴ Βιβλιοθήκη, της οποίας υπάρχουν και σφραγίδες (εξώφυλλο και σελίδα τίτλου), και στην οποία βρίσκεται.

Στην περιγραφή⁵²³ του έργου προέβη ο Φερέτος, ἐνῶ αναφορά στην Ἀκολουθία αὐτή περιλαμβάνεται στην ἐνυπη Συλλογὴ τῆς Ντόρης Παπαστράτου⁵²⁴.

Ο Παγώνης προτάσσει το ονοματεπώνυμο του ἑνα «Π». Δεν γράφει «ἐκδοθεῖσα παρὰ τοῦ Γ (ερασίου) Παγώνη», ἀλλὰ «παρὰ τοῦ Π. Γ (ερασίου) Παγώνη». Ἴσως το λογάριζε κανεὶς αὐτό ὡς τυπογραφικὸ λάθος, ἀν δὲν το συναντούσαμε καὶ σε ἄλλα κείμενα στα οποία αναφέρεται ο Γ. Παγώνης. Με τὸ «Π» αὐτὸ φανερώνει τὸν τίτλο τοῦ ὡς Πρωτοσυγκέλου.

Η Ἀκολουθία δημοσιεύεται στις σελίδες 6-23 τοῦ φυλλαδίου - στις σελίδες 3-5 δημοσιεύεται ὁ πρόλογος - καὶ ἀρχίζει με οδηγίες πὺς να γίνεται ἡ τελετή. Η κύρια Ἀκολουθία ἀρχίζει με τὸ τροπάριο: «Ὑμνήσωμεν σήμερον...», που ψάλλεται σε ἦχο α' πάνω στο: «Πανεύφημοι μάρτυρες...».

Μετά τὴν Ἀκολουθία καὶ σε συνεχιζόμενη ἀρίθμηση τῶν σελίδων εἶναι τυπωμένοι στις σελίδες 24 ἕως 31 ὁ «**Κανὼν παρακλητικὸς εἰς τὴν Θεομητορικὴν Ἁγίαν εἰκόνα τῆς Ὑπαπαντῆς καλουμένην ἐν Καλάμαις**» τοῦ Παγώνη που ἀποτελεῖται ἀπὸ 44 τροπάρια, εἰρμούς καὶ καταβασίες ἀπὸ 170 στίχους συνολικά, ὁ ὁποῖος δημοσιεύεται στις σελίδες 24 - 31⁵²⁵.

⁵²⁰ Σ. 4 τῆς μελέτης.

⁵²¹ Παν. ἀρ. 2.

⁵²² Τὸν τίτλο τοῦ ἔργου μνημονεύουν οἱ: Δεληγιαννόπουλος 1957, σ. 45· Βορβίλας, σ. 182.

⁵²³ Η περιγραφή βασίζεται στον Φερέτο, «Μεσσήνιοι Φιλικοί», Ι', σ. 3 καὶ ΙΑ', σ. 1.

⁵²⁴ Στρατηγόπουλος, σσ. 170-171.

⁵²⁵ Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» Ι', σ. 3.

Ο Παρακλητικός Κανών μετά τα τυπικά «Εισάκουσον κ.λπ.» αρχίζει με το τροπάριον: «Τὴν Χαριτόβρυτον πιστοὶ τῆς Παρθένου, θεῖαν εἰκόνα...», που ψάλλεται σε ἦχο δ΄ πάνω στο: «Ὁ Ὑψωθεὶς ἐν τῷ Σταυρῷ...», και τελειώνει με το τροπάριον: «Πάντων τῶν τιμώντων Σου Ἀγνή τὴν σεπτὴν εἰκόνα...», που ψάλλεται τὴν ὥρα του ασπασμοῦ τῆς εἰκόνας σε ἦχο β΄ πάνω στο: «Ὅτε ἐκ τοῦ ξύλου σὲ νεκρὸν...».

Το φυλλάδιο αὐτὸ γνώριζε μόνον ὁ Καλαματιανὸς μοναχὸς Κωνστάντιος Δουκάκης, ὁ ὁποῖος το αναφέρει στο ἔργο του «Πεντηκοστάριον»⁵²⁶, στὴν ἐνότητα ὑπὸ τὸν τίτλο: «Ἀκολουθία εἰς τὴν Ἱερὰν καὶ θεομητορικὴν θαυματουργὸν Ἀγίαν εἰκόνα τῆς Ὑπαπαντῆς καλουμένην τὴν οὔσαν ἐν Καλάμαις τῆς Πελοποννήσου», ὅπως μεταφέρει ὁ αἰμὴνιστος Ιεζεκιὴλ Στρούμπος σε γράμμα του στὸν Φερέτο το 1950, τότε που γιὰ πρώτη φορὰ δημοσιεύθηκε στὴν ἐφημερίδα «Ἠχώ τῆς Μεσσηνίας» μελέτη του γιὰ τὴν εἰκόνα τῆς Ὑπαπαντῆς καὶ τὸν Δημ. Βυζάντιο.

Ὅσοι κατὰ καιροὺς ἀσχολήθηκαν, μᾶλλον ἐπιφανειακά, με τὸ θέμα τῆς εἰκόνας τῆς Ὑπαπαντῆς⁵²⁷, τῆς λιτάνευσής τῆς κ.λπ. στὶς ἐφημερίδες τῆς Καλαμάτας περιέπεσαν σε ἀνακρίβειες, ἀφοῦ ἔφτασαν στο σημεῖο νὰ γράψουν ὅτι ἡ εἰκόνα εἶναι ἔργο τοῦ Ἀποστόλου Λουκά, ἐνὸς κατὰ τὸν Γεράσιμο Παγώνη ἡ ἱστορικὴ καὶ θαυματουργὸς εἰκόνα «εἶναι ἐξωγραφισμένη τὸ Χ Ο Β (672) ἔτος...»⁵²⁸.

Στὴν ἐιδικὴ Ἀσματικὴ Ἀκολουθία καὶ τὸν λυρικότατο, ὅπως τὸν χαρακτηρίζει, Παρακλητικὸ Κανόνα «Εἰς τὴν ἱερὰν καὶ θεομητορικὴν θαυματουργὸν Ἀγίαν εἰκόνα τῆς Ὑπαπαντῆς καλουμένην, τὴν οὔσαν ἐν Καλάμαις τῆς Πελοποννήσου» ἀναφέρεται στο ἔργο του ὁ Μητροπολίτης Μεσσηνίας Χρυσόστομος Θέμελης. Ὁ ἴδιος ἀναδημοσιεύει τὸ κείμενο που προτάσσει τῆς Ἀκολουθίας ὁ συντάκτης τῆς Γεράσιμος Παγώνης, που δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὴ θαυμαστὴ κατάπαυση τῆς βαρύτερης μορφῆς νόσου που ἐμφανίστηκε στὴν Καλαμάτα το 1841⁵²⁹.

Ὁ ἴδιος διευκρινίζει σχετικὰ με τὴν Ἀκολουθία καὶ τὸν Παρακλητικὸ Κανόνα: «Ἡ εἰς τὴν συνέχειαν, δημοσιευομένη Ἀκολουθία δὲν ψάλλεται ἀνέκαθεν εἰς τὸν ἐν Καλαμάτᾳ Μητροπολιτικὸν Ναὸν τῆς Ὑπαπαντῆς, διότι δὲν ἐπιτρέπεται ἀπὸ τὸ Τυπικὸν τῆς Ἐκκλησίας νὰ ψάλλεται κατὰ τὴν ἀπόδοσιν τῆς Ἑορτῆς τοῦ Πάσχα -τῇ τρίτῃ τὸ Ἑσπέρας καὶ τῇ Τετάρτῃ τὸ πρωῒ κατὰ τὸν Ὅρθρον καὶ τὴν θεῖαν λειτουργίαν τῆς Ἑκτῆς Ἑβδομάδος τοῦ Πάσχα- οὐδεμία ἄλλη Ἀκολουθία, ἀλλὰ μόνον ἡ Ἀκολουθία τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα. Ἐπίσης, δὲν ψάλλεται ὁ παρακλητικὸς Κανὼν εἰς τὴν ἱερὰν Εἰκόνα τῆς “Παναγίας Ὑπαπαντῆς”, εἰ μὴ μόνον τὸ πρῶτον Μεγαλυνάριον αὐτοῦ “Δεῦτε τὴν Εἰκόνα Ὑπαπαντῆς...” μεταξὺ τῶν μεγαλυναρίων τοῦ Μικροῦ καὶ τοῦ Μεγάλου Παρακλητικοῦ Κανόνος, εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον, ὅσαςκις οὗτοι τελοῦνται ἐν τῷ ὡς ἂν Μητροπολιτικῷ Ναῷ»⁵³⁰.

Ἡ Ἀκολουθία τοῦ Γεράσιμου Παγώνη ἐπανεκδόθηκε ἀπὸ τὸν ἴδιο το 1856 ἀπὸ τὸ τυπογραφεῖο τῆς (ἐφημερίδας) «Μεσσηνία», που, ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἀρχισε νὰ τυπώνεται το 1857 στο τυπογραφεῖο τοῦ Δαμιανοῦ Δημητριάδη (ξένος πρὸς τὴν Μεσσηνία), με διευθυντὴ τὸν καταγόμενον ἀπὸ τὴν Κορὼνη δικηγόρο Γεώργ. Χρ. Καραγιάννη καὶ τὸν σχετικὸ βιβλιογραφικὸ τίτλο⁵³¹.

Κατὰ τὸν Φερέτο, ἡ Ἀκολουθία τοῦ Παγώνη ἐπανεκδόθηκε ἄλλη μιὰ φορὰ μερικὰ δε τροπάρια, ὅσα ἀναφέρονται στὴν Καλαμάτα, ἀναδημοσιεύθηκαν καὶ σχολιάσθηκαν ἀπὸ τὸν ἴδιο στὴν ἐφημερίδα

⁵²⁶ Δουκάκης, *Πεντηκοστάριον*, σσ. 160-162· πρβλ. Φερέτος, «Μεσσηνιοὶ Φιλικοί» ΙΑ΄, σ. 1.

⁵²⁷ Φωτ. 1.

⁵²⁸ Φερέτος, «Μεσσηνιοὶ Φιλικοί» ΙΑ΄, σ. 1.

⁵²⁹ Χρυσόστομος Θέμελης, σσ. 46-49· ὁ ἴδιος, *Ἡ Ἱερὰ*, σ. 257· ὁ ἴδιος, *Παναγία...*, τυπογραφία «Σημείας», Καλάμαι 1950.

⁵³⁰ Χρυσόστομος Θέμελης, σ. 49.

⁵³¹ «Ἀκολουθία εἰς τὴν ἱερὰν καὶ θεομητορικὴν καὶ θαυματουργὸν Ἀγίαν εἰκόνα τῆς Ὑπαπαντῆς καλουμένην, τὴν οὔσαν ἐν Καλαμάτᾳ τῆς Πελοποννήσου, ψαλλομένη κατὰ τὴν δ΄ τῆς στ΄ ἑβδομάδος τοῦ Πάσχα, Ὑπὸ Γερασίμου Γ. Παγώνη ἀρχιμανδρίτου, Ἐν Καλάμαις 1856. Τυπογραφεῖον ἡ «Μεσσηνία», 8ον, σσ. 32»· πρβλ. Φερέτος, «Μεσσηνιοὶ Φιλικοί» ΙΑ΄, σ. 1.

«Ηχώ της Μεσσηνίας» του αείμνηστου συμπολίτη μας Διον. Βογόπουλου στο υπ' αρ. 50 της Ι Φεβρ. 1950 και σε σειρά 2-3 ακόμη φύλλων της⁵³².

Με αφορμή το εν λόγω έργο, εκτοξεύθηκαν και ορισμένα πικρόχολα βέλη εναντίον του. Αυτό προκύπτει από τον παρακάτω τίτλο άρθρου: «Ο έμπνευσθείς εξάιφνης ιεροκλήρυξ. Ο Κύριος Παγώνης θέλων νὰ ἐπιδώσῃ ἕναν κανόνα, τὸν ὁποῖον ἐσύνταξεν εἰς τὴν Ἀγίαν Ὑπαπάντησιν, τὴν ὁποίαν εὗρεν εἰς ἕνα ἀνέκδοτον Συναξάριον ἐνὸς ἄλλου συναδέλφου του φιλοσόφου ἀγίου· καὶ ἕνα ἄλλον κανόνα, τὸν ὁποῖον συνέγραψεν εἰς μνήμην αἰώνιον δύο ἄλλων Ἀγίων μὴ καρατομηθέντων, ἠθέλησεν ἡ Πανοσιότης του πρῶτον νὰ δείξῃ τὴν προκοπὴν του· ὅθεν εἴκοσι ἡμερόνυχτα ἀναβαίνων ἐπὶ τραπέζης ἀπεστήθιζε, τὸν ὁποῖον ἔβ(γ)αλε λόγον εἰς τὸν Ἀμβωνα τῆς Ἀγίας Εἰρήνης τὴν Κυριακὴν τῆς Ἀποκρέω, καὶ ἐδοκίμασεν ἀπείρους κόπους ἕς οὗ νὰ τὸν μάθῃ ἀπέξω, καὶ νὰ ἀλλάξῃ δύο τρεῖς λέξεις. Ὅποιος δὲν ἀπεστήθισεν ἀπέξω λόγους, αὐτὸς μόνος δὲν γνωρίζει τί ἐστὶ κόπος! Ἡ κακεντρέχεια ὅμως τῶν ἐφημερίδων τῆς πρωτεύουσας προσέβαλλε τόσον πικρὰ τὸν εἰρημένον ιεροκλήρυκα, ὥστε ἐτόλμησαν νὰ εἰπωσιν, ὅτι αὐτὸς ὁ λόγος εὐρίσκεται εἰς βιβλίον τι εὐρισκόμενον παρὰ τῷ Πουλῇ· ὦ ἀνοησία, τί Πουλὶ καὶ τί Παγῶνι, δὲν εἶναι καὶ τὸ Παγῶνι Πουλὶ; τί μὲ τοῦτο ἐὰν εὐρίσκεται εἰς τὸ πουλὶ καὶ ὄχι εἰς τὸ παγῶνι; ἢ εἰς τὸ παγῶνι καὶ ὄχι εἰς τὸ πουλὶ; Ἡ Ἀθηνᾶ μᾶς ἔδωκε καὶ τὴν εἶδῃσιν, ὡσὰν τᾶχα νὰ εἴμεθα τυφλοί, ὅτι ὁ κ. Παγώνης καθὼς καὶ γυναικὲς τινες ἔκλαιον διὰ τὴν διδασχὴν, ἀλλὰ δὲν μᾶς εἶπε καὶ τὴν αἰτίαν· λέγουσι ὅτι αἱ κλαίουσαι γυναῖκες ἦσαν συγγενεῖς τοῦ Ἱεροκλήρυκος, ἔκλαιον δέ, ὡς καὶ αὐτὸς, ἐνθυμούμεναι τὸν μακαρίτην συγγραφέα τοῦ λόγου, καὶ συλλογιζόμεναι, ὅτι ἴσως μετὰ 86 ἔτη ἀποθανόντος τοῦ κυρίου Παγώνη, ποῖος θα σφετερισθῇ ὡς ἰδικὴν του τὴν Ἀκολουθίαν τῆς Ἀγίας Ὑπαπαντίσεως»⁵³³.

β. Ανέκδοτο συγγραφικό έργο

«Περιγραφή της επαρχίας Μονεμβασίας»

Για το έργο αυτό μας πληροφορεῖ ο Νίκος Βέης⁵³⁴, ο οποίος είχε την πρόθεση να το εκδώσει, αλλά φαίνεται ότι αυτό δεν πραγματοποιήθηκε. Στο έργο του για τον Ελκόμενο Χριστό ο Βέης παραπέμπει στην υπό έκδοση εργασία του με τίτλο «Γερασίμου Παγώνη, *Περιγραφή της επαρχίας Μονεμβασίας*, σελ. 109 (το έργο κατά μέγα μέρος έχει εκτυπωθῇ, θέλει δε δημοσιευθῇ προσεχώς)»⁵³⁵. Από την παραπομπή του μάλιστα στη σελίδα 37, η οποία συνεχίζεται στη σελίδα 38: «Γερασίμου Παγώνη, *Περιγραφή της επαρχίας Μονεμβασίας*, σελ. 26¹¹⁻¹², 31³¹» προκύπτει ότι είχε σκοπό να εκδώσει το έργο του Γερασίμου κατά στίχο. Όσον αφορά στον όγκο του υπό έκδοση έργου από την παραπομπή του Βέη (σ. 71 υποσ. 3) προκύπτει ότι ήταν τουλάχιστον μέχρι τη σελίδα 158 και σύμφωνα με άλλη παραπομπή του Βέη (σ. 91 υποσ. 2) περιείχε και βιβλιογραφία. Ωστόσο, από την αναφορά άλλου συγγραφέα⁵³⁶, ο οποίος χρησιμοποίησε (παραθέτει αποσπάσματα) το εν λόγω ανέκδοτο έργο του Βέη, προκύπτει ότι το τελευταίο πήρε την οριστική μορφή το 1930 και περιελάμβανε 192 σελίδες.

⁵³² Φερέτος, «Μεσσηνιοὶ Φιλικοί» ΙΑ', σ. 3.

⁵³³ Εφημ. *Οξύκεντρος Σφήκα* 6 Απρ. 1842, σ. 3· Σκοπετέας, «Ἀνθὴ εὐλαβείας» Δ', σ. 3.

⁵³⁴ Εἶναι ἀλήθεια, με τὴν ἐλπίδα να ἐντοπίσω τὸ σπουδαῖο περιεχόμενο τοῦ χειρογράφου, ὅτι προσπάθησα ἐπανειλημμένα νὰ προσεγγίσω τὸ ἀρχεῖο τοῦ Ν. Βέη, μέσω τῆς ἐγγονῆς τοῦ κυρίας Ἀγγελικῆς Χριστοδούλου, ἀλλὰ δὲν κατέστη ἐφικτό γιὰ λόγους ἀνεξαρτήτους τῆς θελήσεώς μου.

⁵³⁵ Βέης, «Ο Ελκόμενος», σ. 37 υποσ. ἀπὸ τὴν προηγούμενη σελίδα 36· πρβλ. Σκάγκος, σσ. 51, 45 καὶ υποσ. 1, ὁ ὁποῖος μεταφέρει τὸ ἀναγραφόμενο ἀπὸ τὸν Βέη, «Παναγία ἡ Μονεμβασιώτισσα», εφημ. «Πρωΐα», ἀρ. φύλλ. 275/20 Σεπτ. 1942, σ. 1: «τὸ βιβλίον τοῦτο ἀποτελεῖ τμήμα τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἑταιρείας τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν Ὑφελίμων βιβλίων· ἔχει δὲ πρὸ πολλοῦ ἐκτυπωθῇ μέχρι τοῦ 13^{ου} τυπογραφικοῦ φύλλου».

⁵³⁶ Εὐστάθιος Στίκας, «Ο ναὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας ἐπὶ τοῦ κάστρου τῆς Μονεμβασίας», *Λακωνικαὶ Σπουδαί* 9 (1986) 271-376, κυρίως σ. 297· πρβλ. Σκάγκος, σ. 54.

Το έργο αυτό εν πολλοίς πρέπει να ταυτίζεται, προς την ενότητα που συμπίπτει χρονικά με το «Υπόμνημα περί τῆς καταστάσεως τῆς ἐπαρχίας Μονεμβασίας», το οποίο είχε καταρτίσει ο Γεράσιμος Παγώνης ως Πρωτοσύγκελος και τοποτηρητής της Μητροπόλεως Μονεμβασίας κατ' εντολήν του κυβερνήτη Ιω. Καποδίστρια⁵³⁷. Ειδικότερα, ο Βέης επιβεβαιώνει ότι «τὰς ἐν τῷ σχετικῷ ὑπομνήματι τοῦ Γερασίμου Παγώνη περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἐλκομένου περιεχομένας εἰδήσεις ἐχρησιμοποίησαμεν»⁵³⁸.

Από το περιεχόμενο του «Υπομνήματος» προκύπτει πως ο Γεράσιμος γνώριζε για τη Μονεμβασία πολλά ιστορικά γεγονότα, τα οποία αναλύει, συνθέτει, επεξηγεί, διευκρινίζει, παρέχοντας ενίοτε λεπτομέρειες, για μνημεία και πρόσωπα εκκλησιαστικά ή μη.

Επειδή έζησε τα γεγονότα από κοντά, σημαντικές πρέπει να είναι οι αναφορές του στην προεπαναστατική δράση του θείου του Μητροπολίτη Μονεμβασίας Χρύσανθου Παγώνη και στην απελευθέρωση Μονεμβασίας στις 23 Ιουλίου 1821⁵³⁹.

Πάντως, την ίδια περίοδο (Οκτώβριος 1828) χρονολογούνται και ορισμένες ανώνυμες στατιστικές εκθέσεις⁵⁴⁰ της επαρχίας Μονεμβασίας για τις οποίες σε σχέση με το υπόμνημα του Γερασίμου Παγώνη σημειώνεται: «Η έκδοση του υπομνήματος του Γερασίμου Παγώνη είναι αναγκαία για τη διεξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων περί της ταυτίσεώς του με τις ανώνυμες εκθέσεις, αν και υπάρχουν σημαντικά ενδεικτικά στοιχεία που συνηγορούν ότι οι τρεις ανώνυμες στατιστικές εκθέσεις είναι συνοπτικότερα αντίγραφα του υπομνήματος Παγώνη»⁵⁴¹.

Σύμφωνα με τον Μητροπολίτη Θεσσαλιώτιδος και Φαναριοφερσάλων Ιεζεκιήλ⁵⁴² είχε γίνει η «**καταγραφή των γεγονότων της έναρξης του Αγώνα και της κατάληψης της Καλαμάτας στις 23 Μάρτη 1821**» από τον Γεράσιμο και το χειρόγραφο κατείχε ο Ν. Βέης. Κατά τον Φερέτο, «Η πληροφορία δεν είναι σωστή. Και γιατί αν είχε τέτοιο ντοκουμέντο θα το δημοσίευε ο πολυγραφώτατος εκείνος πανεπιστημιακός Δάσκαλος, αλλά και διότι δεν βρέθηκε στα κατάλοιπά του, όπως εξακρίβωσε ο φίλος συμπατριώτης ερευνητής τη πάτριας ιστορίας και σήμερα Διευθυντής του Κέντρου Ιστορικών Ερευνών Βασίλης Παναγιωτόπουλος»⁵⁴³.

Είναι πιθανό το δεύτερο αυτό έργο να αποτελεί τμήμα – ενότητα του πρώτου έργου υπό τον τίτλο: *Περιγραφή της επαρχίας Μονεμβασίας*, το οποίο, όπως ήδη αναφέρθηκε, πρέπει να ταυτίζεται, τουλάχιστον ως προς την ενότητα που συμπίπτει χρονικά με το «Υπόμνημα περί τῆς καταστάσεως τῆς ἐπαρχίας Μονεμβασίας», που ο Γεράσιμος συνέταξε κατ' εντολήν του κυβερνήτη Ι. Καποδίστρια.

⁵³⁷ Σκάγκος, σ. 51: «Στην αναφερόμενη μελέτη του ο Ν. Βέης επανειλημμένα παραπέμπει στο υπόμνημα του Γερασίμου Παγώνη και στα δύο κατάστιχα του Γεωργίου-Κυριάκου Κοσμάκη, καθώς επίσης στη δική του εισαγωγή και στη βιβλιογραφία που είχε καταρτίσει».

⁵³⁸ Βέης, «Ο Ελκόμενος», σ. 96· πρβλ. Σκάγκος, σ. 52 και υποσ. 14: «ο αείμνηστος ακαδημαϊκός άντλησε στοιχεία που αφορούν αποκλειστικά την ιστορία της Μονεμβασίας και κυρίως στην ιστορία του Μητροπολιτικού ναού του Ελκομένου Χριστού».

⁵³⁹ Βέης, «Ο Ελκόμενος», σ. 93 υποσ. 1 και 3 και σ. 94 υποσ. 2 και 3· πρβλ. Σκάγκος, σ. 53.

⁵⁴⁰ Ελ. Μπελιά, «Στατιστικά στοιχεία της επαρχίας Επιδάουρου Λιμράς κατά το 1828», *Λακωνικά Σπουδαί* 5 (1980) 60-117· Δ. Α. Πετρακάκος, *Μονεμβασία και Επίδαυρος Λιμυρά μετά την Επανάσταση του 1821*, Αθήναι 1939, σσ. 9-31.

⁵⁴¹ Σκάγκος, σ. 59.

⁵⁴² *Έργα και Ημέραι Α'*, σ. 303.

⁵⁴³ Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικού» ΙΔ', σ. 3.

ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ

1. Οικογένεια Παγώνη (δικαιοπραξίες, απόγονοι)

Κατατοπιστικά για την οικογένεια Παγώνη είναι τα κείμενα⁵⁴⁴ που έχουν αναρτηθεί στο διαδίκτυο από την ιστοσελίδα της Μάνης.

Σύμφωνα με τον Φωτάκο οι «ἀδελφοί του καὶ ὅλοι οἱ συγγενεῖς⁵⁴⁵ του ἦσαν εἰς ἐνέργειαν ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος»⁵⁴⁶.

Στην παρούσα ενότητα δημοσιεύουμε ορισμένα ανέκδοτα κείμενα που αφορούν στην οικογένεια Παγώνη· μια διανομή κληρονομιάς (1831) και τέσσερα πληρεξούσια (1838, 1842, 1844, 1850).

Το πρώτο έγγραφο προέρχεται από τη Συλλογή Γεωργίου Φάρη, βρίσκεται στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος⁵⁴⁷.

Πρόκειται για έγγραφο διανομής της περιουσίας του φονευθέντος Ιωάννη Παγώνη, μεταξύ των αδελφών του Σπυρίδωνος και Σωτηρίου Παγώνη και ύστερα από σύμφωνη γνώμη της μητέρας τους Αναστασίας και των αυταδέλφων τους Πρωτοσυγκέλλου Γερασίμου και Χρησιήδας.

Τα τέσσερα Πληρεξούσια, που βρέθηκαν στα Γενικά Αρχεία του Κράτους στην Καλαμάτα και αφορούν στην οικογένεια Παγώνη, τα δημοσιεύουμε προκειμένου να σχηματιστεί μια ακριβέστερη εικόνα για τη δυναμική της.

Από το πρώτο από αυτά (22 Αυγούστου 1838)⁵⁴⁸ διαπιστώνεται ότι το 1838 ο Γεράσιμος Παγώνης διαμένει στην Αθήνα, επιβεβαιώνεται η σχέση της οικογένειας Παγώνη με το χωριό Αρχάγγελος της επαρχίας Λιμένα, εφόσον υπάρχουν εκεί κτήματά τους, και συνάγονται ως συμπεράσματα: α) η στενή σχέση των φυσικών αδελφών Παγώνη, που καταδεικνύει τους αρραγείς οικογενειακούς δεσμούς τους, και β) η απουσία (1838, 1842 και 1844) συμβολαιογράφων στην Καλαμάτα, που είχε ως αποτέλεσμα οι ειρηνodικές να εκτελούν τα χρέη αυτών.

Απο το περιεχόμενο του δεύτερο πληρεξούσιο (1 Δεκεμβρίου 1842)⁵⁴⁹ πληροφορούμαστε ότι το Ειρηνodικό προσδιορίζεται γεωγραφικά στην ενορία του Αγίου Αθανασίου και ότι ο Πρωτοσύγγελος Γεράσιμος Παγώνης βρίσκεται το 1842 στην Αθήνα και εξουσιοδοτείται να διενεργήσει ό,τι απαιτείται στην Γραμματεία των Εκκλησιαστικών για τη διευθέτηση κτηματικών

⁵⁴⁴ *Τετράδια* 6. Μελετήματα, σ. 804· *Τετράδια* 8. Βιογραφικό, σσ. 846-849, όπου παρατίθεται βιβλιογραφία κατά πρόσωπα.

⁵⁴⁵ Απόγονος της οικογένειας Παγώνη ήταν ο αξιωματικός του βασιλέα Όθωνα, που φονεύτηκε στο Ναύπλιο κατά τα επιλεγόμενα «Ναυπλιακά», και οι αδελφοί του Χρύσανθος Παγώνης, δικηγόρος στην Καλαμάτα, ο οποίος διετέλεσε και Νομάρχης, ο αξιωματικός Αντώνιος Παγώνης (πρβλ. Κουγέας, σ. 20: «ὁ δὲ Ἀντώνιος Παγώνης εἶναι ἀδελφὸς τοῦ ἐκ Μαντινείας καταγομένου ἔθνομάρτυρος Μητροπολίτου Καλαμάτας Χρυσάνθου, ὅστις ἀπέθανεν εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Τριπολιτσᾶς τὸ 1821») και ο Γ. Παγώνης υπάλληλος της Εθνικής Τράπεζας (Ιεζεκιήλ, «Ανέκδοτα», σ. 176).

⁵⁴⁶ Φωτάκος, σ. 321.

⁵⁴⁷ Εθν. Βιβλ., Συλλογή Γεωργίου Φάρη Α1196 (Παρ. αρ. 1).

⁵⁴⁸ ΓΑΚ (1838), αρ. 856/22.8.1838, φ. 3 (Παρ. αρ. 2).

⁵⁴⁹ ΓΑΚ (1842), αρ. 3115/1.12.1842, φ. 10 (Παρ. αρ. 3 και Παν. αρ. 10).

υποθέσεων συγχωριανών του. Από αυτό συνάγεται πως αφενός είναι πρόθυμος να εξυπηρετήσει και αφετέρου έχει κύρος και χαίρει εκτιμήσεων και εμπιστοσύνης στην τοπική κοινωνία.

Το περιεχόμενο του επόμενου πληρεξούσιου (23 Σεπτεμβρίου 1844) υπογράφει ο ίδιος ο Γεράσιμος⁵⁵⁰. Σε αυτό φαίνεται η εμπιστοσύνη που έτρεφε ο Γεράσιμος σε συγγενικό του πρόσωπο και κατ' επέκταση οι στενοί οικογενειακοί δεσμοί και αφετέρου το γεγονός ότι συνδέεται φιλικώς με στρατιωτικούς, τους οποίους φέρει ως μάρτυρες.

Το τελευταίο πληρεξούσιο (7 Νοεμβρίου 1850) έχει ως εξής: «Ἀριθ. Ἐννεακοσιοστὸς εἰκοστὸς πέμπτος 925. Πληρεξούσιον. Ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογράφου Καλαμῶν Πανάγου Λινάρδου Στρατοκιάδου, κατοίκου Καλαμῶν, ἐνεφανίσθη αὐτοπροσώπως ὁ Πρωτοσύγκελλος Κύριος Γεράσιμος ἐκκλησιαστικὸς ἀρχιερατικὸς Τοποτηρητὴς Μεσσηνίας, κάτοικος Καλαμῶν, γνωστός μοι καὶ μὴ ἔχων συγγένειαν μετ' ἐμοῦ ὅστις ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ τῶν μαρτύρων κυρίων Γεωργίου Δημητρακοπούλου Χρυσοχόου καὶ Ἐμμανουὴλ Περάκη ὠρολογοποιοῦ, ἀμφοτέρων κατοίκων Καλαμῶν, πολιτῶν Ἑλλήνων γνωστῶν μοι καὶ ὑπαγομένων εἰς ἐξαιρέσεις, ὡμολόγησεν ὅτι μολονότι καὶ διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθμοῦ ἐξ χιλιάδες ἐξακόσια τριάντα συμβολαίου συνταχθέντος ἐνώπιον τοῦ Συμβολαιογράφου τῶν Καλαμῶν, καὶ διὰ διαφόρων ἐπιστολῶν του ἔχει ἤδη δεδομένην ἐντολὴν πρὸς τὸν κύριον Χρῆστον Ζαχαριάδην νὰ θεωρήσῃ τὴν μετὰ τοῦ Νικοκλέους Μαθᾶ Χρίστου παραμυθιώτου καὶ Ζαφειρίου Ζαφειροπούλου διαφορὰν τῶν περὶ πληρωμῆς τοῦ εἰς τὸν Χρῆστον παραμυθιώτην χρέους προερχομένου ἀπὸ Συναλλαγματικᾶς, περὶ ἀποδόσεως τῶν Συναλλαγματικῶν ἐξοφλημένων, περὶ ἀποδόσεως τῶν ἀρχιερατικῶν τοῦ ἰδίου εἰς τὸν Ζαχαρίαν Μαθᾶν, καὶ ἤδη κατεχομένων ἀναιτίως παρὰ τοῦ Χρίστου παραμυθιώτου, πρὸς δε καὶ περὶ πληρωμῆς τῆς ἀναλογίας τοῦ Ζαφειρίου Ζαφειροπούλου ἐπὶ τῶν ὧσων ἐπλήρωσεν ὁ αὐτὸς Γεράσιμος Παγώνης. Διὰ τὰς ἐκδοθείσας συναλλαγματικὰς καὶ τῶν ὧσων ὁ Ζαφειρόπουλος ὀφείλει ἀπὸ τὰ καταβληθέντα διὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν τυπικῶν, μολαταῦτα καὶ ἐκ περισσοῦ ἐπαναλαμβάνει καὶ διὰ τοῦ παρόντος καὶ δίδῃ ἐπανειλημμένως τὴν αὐτὴν πληρεξουσιότητα εἰς τὸν εἰρημένον Χρῆστον Ζαχαριάδην, ἐπιθεωρητὴ τῶν τελωνείων, κάτοικον Ἀθηνῶν, διὰ τὸ θέλω του νὰ κινήσῃ οὗτος ἀγωγὴ ἐνώπιον τοῦ ἀρμοδίου δικαστηρίου κατὰ τοῦ εἰρημένου Ζαφειρίου Ζαφειροπούλου, κατοίκου Ἀθηνῶν, Χρίστου Παραμυθιώτου κατοίκου Ἀθηνῶν, Νικοκλέους Μαθᾶ, κατοίκου καὶ τοῦ κηδεμόνος αὐτοῦ, ὡς καὶ κατὰ τοῦ Ζαχαρία Μαθᾶ, κατοίκου Κορίνθου, καὶ κατὰ παντὸς ἄλλου προσώπου ἀρμοδίου, καὶ λήξοι τὴν πληρωμὴν τῶν ἔνεκα τῶν διαληφθεισῶν αὐτῶν ὀφειλομένων εἰς τὸν Γεράσιμον Παγώνην, τὴν ἐκκαθάρισιν καὶ ἐξόφλησιν τῶν μετὰ τῶν ἰδίων τούτων προσώπων δοσοληψιῶν καὶ τὴν εἰς αὐτὸν ἀπόδοσιν τῶν ἀρχιερατικῶν του, δυνάμενος νὰ κάμῃ ἔφεσιν ἀναιρέσει καὶ ἐπαναλήψῃ τῆς διαδικασίας καὶ μένει νὰ ἐνεργῇ ὅλης τῆς εἰς τὸ ἄρθρον ἐνενηκοστὸν πέμπτου τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας ἀναφερομένης πράξεως, ὡς δὲ νὰ κάμῃ συμβιβασμοὺς καὶ περὶ διαιτητῶν καὶ συγκαταβάσεως συμφωνίας νὰ παραιτεῖται ἀπὸ ἔνδικα μέσα ἀπὸ τὴν ὅλην δίκην καὶ ἀπὸ τὴν ὀρκοδοσίαν τῶν διαδίκων ἢ μαρτύρων νὰ παραλαμβάνῃ χρήματα, ἔγγραφα καὶ ἄλλα πράγματα καὶ ἐν γένει νὰ ἐνεργεῖ πάντα ὅσα καὶ ὁ ἴδιος ἐντολοδότης ἠδύνατο νὰ πράξῃ ὑποσχόμενος τὴν πλήρη παραδοχὴν του, διὰ τὰς αὐτὰς δὲ ταύτας δίκας του καθὼς καὶ διὰ πάντα ἄλλην εἰσαχθησομένην ἐνώπιον τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐδρεύοντος δικαστηρίου διορίζει γενικὸν καὶ εἰδικὸν πληρεξουσιόσιόν του τὸν δικηγόρον κύριον Κωνσταντῖνον Κυπριάδην, κάτοικον Ἀθηνῶν, ὅπως παριστάμενος ἀντ' αὐτοῦ ἐνώπιον τῶν ἐν Ἀθήναις Εἰρηνοδικῶν, Πρωτοδικῶν, Ἐμποροδικῶν, Ἐφετῶν καὶ Ἀρείου Πάγου τὸν ὡς ἀντιπροσωπεύει ὡς ἐνάγοντα ἢ ἐναγόμενον εἰς ὅλας τὰς δίκας του, ἐφεσίοντα ἢ ἐφεσίβλητον, ἀναιρεσίοντα ἢ ἀναιρεσίβλητον, δυνάμενον νὰ ἐνεργήσῃ ὅλας τὰς ἀνωτέρω μνημονευομένας ὥσπερ τὸν Χρῆστον Ζαχαριάδην πράξεις, εἴτε συνεννοούμενος μετὰ τοῦ Χρίστου Ζαχαριάδῃ εἴτε ἐνεργούμενος, ἀμφοτέροι δὲ οὗτοι οἱ πληρεξουσιοὶ του, δύνανται νὰ μεταβιβάσωσιν καὶ εἰς ἄλλους τὴν διδομένην εἰς αὐτοὺς διὰ τοῦ παρόντος πληρεξουσιότητα, ἐπὶ τέλους ὡμολόγησεν ὁ ἐντολοδότης Γεράσιμος Παγώνης ὅτι ἐγκρίνει καὶ παραδέχεται νὰ ζητήσῃ ὁ Κύριος Χρῆστος Ζαχαριάδης καὶ ἐν ἰδίῳ αὐτῷ ὀνόματι παρ'

⁵⁵⁰ ΓΑΚ (1844), αρ. 4105/23.9.1844, φ. 13 (Παρ. αρ. 4 και Παν. αρ. 11).

οὗτινος ἀνήκει τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἀρχιερατικῶν του καὶ ἂν δὲν δυνηθῇ νὰ τὰ λάβῃ ἐν ἰδίῳ αὐτοῦ ὀνόματι τότε δύναται νὰ τὰ ζητήσῃ καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ Γερασίου Παγώνη· εἰς πίστωσιν τούτων ἀπάντων συνετάχθη τὸ παρὸν τὸ ὁποῖον ἀναγνωσθὲν εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως εἰς ἐπήκοον πάντων ὑπογράφεται παρ' ὅλων καὶ ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογράφου, ἐγένετο ἐν Καλαμαῖς. Π. Α. Στραδοσκιάδης»⁵⁵¹.

Ενδιαφέρον για την οικογένεια Παγώνη, ἐν προκειμένῳ για τις ἀνεψιές του Γερασίου παρουσιάζει ἀρθρο σε εφημερίδα με συντάκτη τον Ηρ. Πολύπλαγκτο καὶ ὑπὸ τον τίτλο «Εἰς τὸ περιθώριον τῆς ἱστορίας. Ἡ Ὠραία Δαρεία ἀρχόντισσα τῶν Ἀθηνῶν». Σε αὐτὸ μεταξύ ἄλλων γίνεται λόγος για τις δύο καλλονές του Μωρηά, τις ἀνεψιές του Γερασίου Παγώνη: α) Τὴν καλλονή Φωτεινή, τὴ θυγατέρα τῆς Χρυσήϊδας Μαυρομιχάλη: «δέσποινα μεγαλοπρεπῆς ἐκ τοῦ γένους τῶν Παγώνηδων, ἐνὸς τῶν ἱστορουμένων “Δεκαῆξ Μεγάλων Σπιτιῶν” τοῦ Μωρηά» καὶ β) τὴν καλλονή Δαρεία: «πάντες ἐπωνόμαζον “ἡ ἀνεψιὰ τοῦ Δεσπότη”. Εἶχε, παιδίσκη, ἀπομείνει ὀρφανὴ πατρός, τοῦ Σπυρίδωνος Παγώνη, ἐκ Μεγάλων Μαντινείων τῆς Λακωνείας, ἀδελφοῦ τῆς Μπέισσας Χρυσήϊδος, προὔχοντος ἐν Μεσσηνίᾳ, ἐκ τοῦ ὁποίου καὶ εἶχεν ἡ θυγάτηρ Δαρεία τὸ ἄφθαστον κάλλος... Αἱ γλῶσσαι ὅσαι τὸν ἐμοιρολόγησαν νεκρὸν εἶπον ὅτι ἀπέθανεν βασκανθεὶς...»⁵⁵² ... «Ἀνατραφῇ δ' εἶχεν ὡσαύτως ἡ ὀρφανὴ Δαρεία ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ πατρός τῆς, τοῦ “Δεσπότη” ἥτοι τοῦ πολλοῦ Γερασίου Παγώνη, τοῦ πανισχύρου ἐπὶ πρώτης βασιλείας Ἀρχιεπισκόπου Ἀργολίδος καὶ Συνοδικοῦ, ὅστις εἶχεν ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς Μ. Ἐπαναστάσεως ἀφήσει μνήμην ἀπαράγραφτον καὶ ὡς Πρωτοσύγγελος ἐν Μεσσηνίᾳ»⁵⁵³ ... «Ἦτο δ' ὁ Δεσπότης Γεράσιμος σεβασμία καὶ ἐπιβλητικὴ μορφή ἱεράρχου, ἐν πρώτοις περικαλεστάτου ὡς ὁ ἀδελφὸς Σπυρίδων, σοφοῦ δ' ἐν ταῦτῳ καὶ γενναίου, φιλευσπλάχνου καὶ ἀσκητικοῦ, ἀσκήσαντος μέγα γόητρον ἐπὶ τῶν ἐλλήνων βασιλέων, μεγίστην ἐπιρροὴν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὡς συνοδικοῦ, καὶ σχόντος μέγιστον κύρος ἐπὶ τοῦ λαοῦ διὰ τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ παραστήματός του, διὰ τὴν αὐστηρότητα τῶν ἡθῶν καὶ τῆς γλώσσης, διὰ τὴν ἀγιότητα, καὶ τὴν ἄπειρον, τὴν παροιμιώδη φιланθρωπίαν του, ἧς χάριν ἐμοίραζε τοῖς πτωχοῖς τὰ ὑπάρχοντά του, αὐτὰ τὰ ἐνδύματα τὰ ὁποῖα ἐφόρει»⁵⁵⁴ ... «Ἐχῶ ἐκ τοῦ Κωνσταντίνου Μαυρομιχάλη τὸ ἀνέκδοτον τὸ περὶ τῆς ἀκάμπτου αὐστηρότητος τοῦ κλεινοῦ ἱεράρχου ἔναντι τῶν ἀειμνήστων ἐκείνων ἐναρέτων βασιλέων ὧν ἐγένετο τιμητής, πιστὸς αὐτοῖς ὧν καὶ φίλος. Καὶ ἀκριβῶς διότι τοῖς ἦτο πιστός. Τῷ παρετήρησέ ποτε ἡ Ἀμαλία ὅτι ἔδει πλέον νὰ λησμονηθῶσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ χρόνοι καὶ αἱ ἕξεις τῆς τουρκοκρατίας. Ἐκεῖνος δ' ἀπήντησε: “Ναί! Ἡ Μεγαλειότης Σας ἄς σκεφθῇ μὴ εἶνε τοῦναντίον ἡ ὥρα καθ' ἣν οἱ θέντες τέρμα εἰς τὴν τουρκοκρατίαν ἐκείνην ἐξωθούμεθα νὰ τὴν ἐπαναθυμηθῶμεν!”. Καὶ ἡ μεγαλόνοος Ἀμαλία ἐσίγησε πλήρης σεβασμοῦ»⁵⁵⁵.

Τὸ ἀρθρο τοῦ Ηρ. Πολύπλαγκτου, ὑπὸ τον τίτλο: «Ἡ Ὠραία Δαρεία ἀρχόντισσα τῶν Ἀθηνῶν», ἐμπεριέχεται στον φάκελο μαζί με ἐπιστολή του Ἀλεξάκη πρὸς τὴν εξαδέλφη του Δαρεία ἀπὸ τὴν Καλαμάτα, ἡ ὁποία ἐπιστολή γράφτηκε στις 8 Ἰανουαρίου 1885 καὶ ἀφορᾶ σε ἐνοίκια. Στον ἴδιο φάκελο ὑπάρχει καὶ τὸ ἐξῆς σημείωμα: «Ἐχῶ μέσα τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀγγέλου Ἀρχαγγέλου καὶ τὴν ἀγορὰν τοῦ ἀρχαίου αὐτοῦ κτήματός μας καὶ ἐπιστολὰς ὅπου ἐπώλησαμεν μὲ τὰ ἐξαδέφλια μου Παγωνάκια. Φυλάγετέ το διὰ τὴν ἀρχαιότητά του»⁵⁵⁶.

⁵⁵¹ ΓΑΚ (1850), αρ. 925/7.11.1850, φ. 25 (Παρ. αρ. 5).

⁵⁵² Εθν. Βιβλ., Συλλογὴ Γεωργίου Φάρι, Πολύπλαγκτος, στ. β'.

⁵⁵³ Εθν. Βιβλ., Συλλογὴ Γεωργίου Φάρι, Πολύπλαγκτος, στ. β'.

⁵⁵⁴ Εθν. Βιβλ., Συλλογὴ Γεωργίου Φάρι, Πολύπλαγκτος, στ. β'.

⁵⁵⁵ Εθν. Βιβλ., Συλλογὴ Γεωργίου Φάρι, Πολύπλαγκτος, στ. γ'.

⁵⁵⁶ Εθν. Βιβλ., Συλλογὴ Γεωργίου Φάρι, Α 11712 Fari.

2. Παρασημοφορήσεις – στρατιωτικός τίτλος

Οι απονομές παρασήμων γίνονταν αποκλειστικά από τον βασιλέα Όθωνα, συνήθως με την ευκαιρία εθνικών ή άλλων επίσημων γιορτών, όπως τα «Αποβατήρια», δηλ. η επέτειος της απόβασης του Όθωνα στο ελληνικό έδαφος (Ναύπλιο 25 Ιανουαρίου 1833) και η 20ή Μαΐου, ημέρα των γενεθλίων του⁵⁵⁷. Η 25η Μαρτίου καθιερώθηκε ως Εθνική γιορτή το 1838, με βασιλικό διάταγμα, που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Αθηνά».

Στο πορτραίτο⁵⁵⁸ του Γερασίμου ως Επισκόπου Αργολίδος φαίνονται τρία παράσημα αλλά δεν είναι ξεκάθαρο για ποια πρόκειται, εκτός από το τελευταίο, που είναι παράσημο του τάγματος του βασιλέως Γεωργίου του Α΄, το οποίο θεσπίστηκε από τον Κωνσταντίνο Α΄ στις 16 Ιανουαρίου 1915 σε ανάμνηση του πατέρα του. Επομένως, αν λάβουμε υπόψη ότι ο Γεράσιμος απεβίωσε το 1867, κατανοούμε ότι είναι αδύνατον να έλαβε το εν λόγω παράσημο και λογικά οφείλεται σε λάθος του ζωγράφου. Οπότε πιθανώς τα παράσημα, τα οποία εμφανίζονται στον Γεράσιμο, δεν αντιστοιχούν στην πραγματικότητα. Σε παλαιότερη φωτογραφία⁵⁵⁹ ο Γεράσιμος φαίνεται να φέρει δύο παράσημα σε σχήμα σταυρού που ομοιάζουν με αυτά του τάγματος του Σωτήρος⁵⁶⁰.

Γνωρίζουμε ότι ο Γεράσιμος τιμήθηκε πρώτα στις 7 Μαΐου 1836 με τον ασημένιο (Αργυρό) Σταυρό του Τάγματος των Ιπποτών του Σωτήρος, όπου σημειώνεται: «Ἐν Αθήναις τὴν 25 Ἀπριλίου (7 Μαΐου) 1836»⁵⁶¹.

Αφού υπηρέτησε για κάποιο χρονικό διάστημα στην Ιερά Σύνοδο, επανήλθε στην Καλαμάτα, όπου συνέχισε να υπηρετεί ως Πρωτοσύγκελος, και τον Σεπτέμβριο του 1848 τιμήθηκε με το παράσημο του Χρυσού Σταυρού του Σωτήρος, όπως πληροφορούμαστε από τον Τύπο της εποχής και ειδικότερα από την εφημερίδα «Ταχύπτερος Φήμη»⁵⁶².

Στις 20 Μαΐου του 1858⁵⁶³ τιμήθηκε με το χρυσό, σμαλτωμένο διάσημο των Ταξιάρχων, το οποίο αποτελούσε την ανώτατη διάκριση, που απονεμόταν σε απλούς πολίτες, δεδομένου ότι το διάσημο των Ανωτέρων Ταξιάρχων και ο Μεγαλόσταυρος απονεμόταν σε βασιλείς, κυβερνήτες, στρατηγούς ή άλλες σημαντικές προσωπικότητες Κρατών.

Από τα παραπάνω διαπιστώνουμε πως ο Γεράσιμος ήταν ένας από τους ελάχιστους Έλληνες αγωνιστές που τιμήθηκαν με τις μεγάλες αυτές τιμητικές διακρίσεις. Το γεγονός αυτό οφείλεται στη συμμετοχή του με αυταπάρνηση στον μεγαλειώδη αγώνα του 1821, καθώς και στις υπηρεσίες, που μετέπειτα προσέφερε με πίστη και αφοσίωση, για την ορθόδοξη ελληνική πίστη, την εξασφάλιση κοινωνικής γαλήνης, αλλά και τη θεμελίωση ενός ευνομούμενου, προοδευτικού και πραγματικά ανεξάρτητου και φιλελεύθερα διοικούμενου ελληνικού Κράτους.

⁵⁵⁷ Την ημέρα που ο Όθωνας γιόρταζε τα πρώτα του γενέθλια στην ελληνική γη, υπογράφηκε και δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 19/20 Μαΐου 1833, το Βασιλικό Διάταγμα «Περί συστάσεως Τάγματος Αριστείας δια το Βασιλέων της Ελλάδος», που έμεινε γνωστό ως Τάγμα του Σωτήρος. Το άρθρο 2 αναφέρει ότι το Τάγμα του Σωτήρος διαιρείται σε πέντε κλάσεις, δηλαδή: α) Των Ιπποτών του Αργυρού Σταυρού (η κατώτερη), β) Των Ιπποτών του Χρυσού Σταυρού, γ) Των Ταξιάρχων, δ) Των Ανωτέρων Ταξιάρχων και ε) Των Μεγαλόσταυρων (η ανώτατη). Το άρθρο 9 καθορίζει σαφώς ότι το Τάγμα του Σωτήρος, δηλαδή ένα από τα παραπάνω παράσημα, δίνεται σε Έλληνες υπηκόους «οἵτινες ἢ διέπρεψαν κατὰ τὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος ἀγῶνα καὶ συνετέλεσαν τὰ μέγιστα ὑπὲρ τῆς σωτηρίας αὐτῆς... ἢ ἤθελον διαπρέψει δι' ἐξόχου πολιτικῆς ἀρετῆς καὶ διὰ λαμπρῶν ἐκδουλεύσεων πρὸς τὸν Θρόνον, ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ ἑλληνικοῦ ὀνόματος καὶ ὑπὲρ τῆς εὐδαιμονίας τῆς Πατρίδος».

⁵⁵⁸ Φωτ. 6

⁵⁵⁹ Φωτ. 5

⁵⁶⁰ Βλ. φωτογραφίες στο Εποπτικό υλικό.

⁵⁶¹ Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» Θ΄, σ. 3 (ΦΕΚ, αρ. φύλλ. 19/12 Μαΐου 1836, σ. 79 και εφημ. Ναυπλ. «Ο Σωτήρ», (αρ. φύλλ. 93/13 Μαΐου 1836, σ. 380)· πρβλ. *Εφημερίς* 1837, σ. 111.

⁵⁶² Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» ΙΑ΄, σ. 3 («Ταχύπτερος Φήμη», αρ. φύλλ. 752/23 Σεπτεμβρίου 1848, σ. 1β)· *Εφημερίς* (1837), σ. 135.

⁵⁶³ Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί» ΙΑ΄, σ. 1 (ΦΕΚ, αρ. φύλλ. 55/11 Δεκεμβρίου 1858, σ. 351β).

Ο αναγνώστης του βίου και του έργου του αβιάστα μπορεί να συμπεράνει αν ο Γεράσιμος τιμήθηκε επάξια ή όχι με τις παραπάνω ανώτατες τιμητικές διακρίσεις. Σημειώνεται μόνο ότι ο αριθμός των Ταξιαρχών ήταν αυστηρά περιορισμένος σε 30⁵⁶⁴. Συνεπώς, ο Γεράσιμος Παγώνης, μετέπειτα Αρχιεπίσκοπος Αργολίδος, ήταν ένας από τους 30 μεγάλους αγωνιστές και πατριώτες ήρωες του 19ου αιώνα, σύμφωνα με την επίσημη απόφαση και αναγνώριση της ελληνικής Πολιτείας.

Πιστεύουμε ότι τις παρασημοφορήσεις έλαβε διαδοχικά μετά τις επιτυχείς ειρηνευτικές αποστολές του το 1834 στη Μάνη και το 1836 στην Ακαρνανία, δεδομένου ότι στις αναφορές που η Ιερά Σύνοδος υπέβαλε στον Βασιλικό Επίτροπο και την Κυβέρνηση, εισηγήθηκε για τα μέλη της εξαρχικής αποστολής (Θεοφάνη Σιατιστέα και Γεράσιμο Παγώνη) την απονομή ιδιαίτερων τιμητικών διακρίσεων.

Αξιωματικός τίτλος

Με αίτηση⁵⁶⁵ του ανεψιού του Παναγιώτη Σ. Παγώνη ο Γεράσιμος μετά θάνατον χαρακτηρίστηκε ως συνταγματάρχης (οπλρχηγός 2ας τάξεως) με αριθ. μητρ. 00129 (Κουτί 158, φάκ. αριθ. 12) και ειδικότερα: «Η δευτέρα τάξη (ενν. των οπλρχηγών) περιλάμβανε τον ... και τέλος προστέθηκε ο Γεράσιμος Παγώνης, που κατά την επανάσταση ήταν Πρωτοσύγκελλος και το 1852 έγινε Μητροπολίτης Αργολίδας (α. μ. 232)»⁵⁶⁶.

Σύμφωνα με τον Δούκα, ο θεϊός του Γεράσιμου Χρυσάνθος Παγώνης: «ἦτο ἐκ Σταυροπηγίου τῆς Μάνης ἐγκρατὴς τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, ἦτο δὲ πνεύματος σταθεροῦ καὶ ὑψηλοῦ ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρά του, ὡς πρὸς δὲ τὰ θρησκευτικὰ ἦτο εἰς ἄκρον ἀκλόνητος καὶ ἔχαιρε πολλὴν ἐκτίμησιν καὶ σέβας διὰ τὰς ἀρετάς του. Συνήργησε δὲ πολὺ εἰς τὴν ἀνέγερσιν τῆς πατρίδος καὶ ἐτελεύτησεν εἰς τὴν φυλακὴν ἐν Τριπόλει 1821, χωρὶς καὶ νὰ ἀξιωθῇ νὰ ἴδῃ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος του καὶ νὰ ἐκπληρώσῃ τὰ καθήκοντα, καθ' ὃν εἶχεν ἔνθερμον πόθον»⁵⁶⁷. Για τον λόγο αυτό του αφιερώθηκε η οδός Χρυσάνθου Παγώνη ή Δικαστηρίων πλησίον του Σιδηροδρομικού Σταθμού⁵⁶⁸.

Ανάλογες, ίσως και περισσότερες υπηρεσίες, τόσο προς την Εκκλησία όσο και προς την πατρίδα προσέφερε ο ανεψιός του Γεράσιμος. Εύλογα λοιπόν απομένει να τιμηθεί και αυτός, ο οποίος προσέφερε, ίσως και περισσότερες υπηρεσίες, διότι ο βίος του συνέπεσε αφενός με την οργάνωση της Επανάστασης και της πρώτης Προσωρινής Διοίκησης και αφετέρου με την οργάνωση της Εκκλησίας, για χάρη της οποίας ανέλαβε πληθώρα αποστολών, τις οποίες έφερε όλες σε πέρας κατά τρόπο υποδειγματικό.

⁵⁶⁴ *Εφετηρίς* (1837), σ. 123, όπου αναφέρονται οι κλάσεις, στις οποίες διαιρείται το Τάγμα του Σωτήρος, και ο περιορισμένος αριθμός σε αυτούς που απονεμόταν.

⁵⁶⁵ Εθν. Βιβλ., Αρχείο Αγωνιστών, Gerasimos Pagonis. Η επιστολή που ελήφθη στις 15 Φεβρουαρίου 1871, εμπεριέχεται στον φάκελο (λήμμα Π) υπό τον τίτλο: «Γεράσιμος Παγώνης Αρχ. Αργολίδος, Συν. 427, Αξιωμ. Β' τάξεως, αρ. 129 (β) 232» (Παρ. αρ. 10).

⁵⁶⁶ *Τετράδια* 5. Αξιώματα, σσ. 160, 238.

⁵⁶⁷ Δούκας, *Η Σπάρτη*, σ. 836.

⁵⁶⁸ Οικονομέας, σ. 346.

ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ

Ο Γεράσιμος Παγώνης είναι μια σπουδαία αλλά άγνωστη προσωπικότητα της προεπαναστατικής, επαναστατικής και μετεπαναστατικής περιόδου της ιστορίας της Ελλάδος. Κατάγεται από μια σπουδαία και αρχοντική οικογένεια της Μεσσηνίας, που πολλά από τα μέλη της προσέφεραν στον Αγώνα για την ελευθερία της Ελλάδας.

Ήταν ανεψιός του Χρυσάνθου Παγώνη, τελευταίου Μητροπολίτη Μονεμβασίας και Καλαμάτας, του οποίου το αίμα χάραξε μαζί με άλλους αρχιερείς και προύχοντες την ιστορία και την αρχή της επαναστατημένης Ελλάδας στην Τρίπολη και αδερφός τριών σημαντικών προσωπικοτήτων, που επίσης συνέβαλαν στον Αγώνα για την Ελευθερία. Τα παραπάνω αποδεικνύουν ότι τα γονίδια του Γεράσιμου είναι ποτισμένα από την αγάπη στον Θεό και την ανάγκη για ελευθερία της πατρίδας μας.

Η ευγενική του καταγωγή και η εκ φύσεως κλήση του στα γράμματα και στην οργάνωση μαρτυρούν ότι από την αρχή του βίου του είχε τις κατάλληλες προϋποθέσεις, έτσι ώστε να αναδειχθεί μια σπουδαία πνευματικά και διοικητικά εκκλησιαστική προσωπικότητα.

Στο πλαίσιο αυτό ο Γεράσιμος αναδεικνύει και ενισχύει τα διοικητικά του ταλέντα κοντά στο έμπειρο θείο του Χρυσάνθο, ως γραμματέας του οποίου βιώνει όλα τα σημαντικά γεγονότα και συναναστρέφεται με σχεδόν όλες της σπουδαίες προσωπικότητες της εποχής. Το γεγονός αυτός συμβάλλει τα μέγιστα ώστε ο Γεράσιμος να εφοδιαστεί με τα κατάλληλα μέσα και να διαμορφώσει ένα διπλωματικό, επαναστατικό, πολιτικό, ηγετικό και παράλληλα ταπεινό χαρακτήρα που θα τον συνοδεύει σε όλο το βίο του.

Από μικρή ηλικία το ανυπόταχτο πνεύμα του και ο ζήλος για την απελευθέρωση της πατρίδας, τον ωθούν να συμμετέχει ενεργά στην Φιλική Εταιρεία. Γίνεται φανατικό μέλος της και προσελκύει και μυεί άλλους σε αυτή, για να ενισχύσει το έργο της. Όταν στη Φιλική Εταιρεία μυείται ο θείος του Μητροπολίτης Χρυσάνθος, ο οποίος αναλαμβάνει τη θέση του ταμία των περιφερικών εισφορών, αναθέτει στο Γεράσιμο την διεκπεραίωση διαφόρων αποστολών. Ο υποδειγματικός τρόπος που της φέρνει όλες τους σε αίσιο πέρας κάνουν γνωστές τις ικανότητες του στον τόπο και στους Φιλικούς.

Ο πόθος του για να δει τον τόπο του απελευθερωμένο αποδεικνύεται έμπρακτα από το γεγονός ότι προσέφερε τα μέγιστα στον βωμό της ελευθερίας. Έδωσε με μεγάλη γενναιοδωρία τη χρηματική παρακαταθήκη του θείου του, αλλά και σημαντικό μέρος από την προσωπική του περιουσία που αποτελούνταν από αρκετές χιλιάδες γρόσια για τις ανάγκες του Αγώνα. Με κίνδυνο της ζωής του εξασφάλισε τη φυγάδευση πολλών οπλαρχηγών στα μοναστήρια της Αλαγονίας. Η φιλοξενία του και η αγάπη για τον συνάνθρωπο είναι γνωστή σε πολλά εξ Ευρώπης ερχόμενα πρόσωπα που και αυτά με τον τρόπο τους προσέφεραν στον Αγώνα.

Οι στενές σχέσεις του με την οικογένεια Μαυρομιχάλη και η εκτίμηση, η εμπιστοσύνη και ο σεβασμός που έτρεφαν στο πρόσωπο του Γεράσιμου αναδεικνύουν την σοβαρότητα και την αγάπη που απέπνεε η προσωπικότητά του. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα ο Πετρόμπεης να του αναθέτει σοβαρές διπλωματικές αποστολές και να τον έχει γραμματέα του για το μικρό χρονικό διάστημα που ο Γεράσιμος μπορούσε. Όλα αυτά του παρείχαν την ευκαιρία να συμμετάσχει από νωρίς και να είναι ένας

από τους πρωταγωνιστές σε όλες τις πολιτικές εξελίξεις του επαναστατημένου τόπου υπό την ιδιότητα του μέλους και του εκπροσώπου των Ελλήνων στα πρώτα συμβούλια που έλαβαν χώρα.

Σημαντική είναι η συνεισφορά του στην απελευθέρωση της Τρίπολης, του τότε μεγάλου διοικητικού κέντρου των Τούρκων στην Πελοπόννησο, εκεί όπου ο θείος του Χρυσανθος έχασε ως όμηρος τη ζωή του. Το γεγονός αυτό σηματοδοτεί ενδεχομένως και τη λοιπή πορεία του Γεράσιμου, ο οποίος έχει πλέον συνειδητοποιήσει ότι ευχαρίστως θα μπορούσε, αν χρειαζόταν, να αφιερώσει για τον Αγώνα ακόμη και την ίδια του τη ζωή. Έτσι λοιπόν με θάρρος και πυγμή φεύγει μαζί με τον φίλο του Αναστάσιο Μαυρομιχάλη για την Τρίπολη, όπου, στην προσπάθειά του να πέσει η πόλη γρηγορότερα, καταστρέφει με κίνδυνο της ζωής του το υδραγωγείο.

Μετά την είδηση του θανάτου του Μονεμβασίας Χρυσανθου από τις κακουχίες στην Τρίπολη, η ανάγκη του τόπου για νέο ιεράρχη ήταν μεγάλη. Το πρόσωπο που ήθελαν όλοι να διαδεχθεί τον Μητροπολίτη ήταν ο Γεράσιμος ως άξιος στη διοίκηση και τη μόρφωση, αλλά και ως ο ανεψιός του. Η επιθυμία και οι προσπάθειες προς την κατεύθυνση αυτή του κόσμου και τον αρχόντων ήταν μεγάλη και οφειλόταν σαφώς στο γεγονός ότι ο Γεράσιμος ήταν ευρύτατα γνωστός, αγαπητός και με σημαντική υπόληψη σε όλη την περιοχή.

Λόγω του προβλήματος που υπήρχε σχετικά με το ζήτημα της εκλογής αρχιερέων, ο Γεράσιμος δεν έγινε ποτέ Μητροπολίτης Μονεμβασίας και Καλαμάτας. Η επιθυμία, κυρίως του Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, να αναδείξουν τον Γεράσιμο ως Μητροπολίτη έφερε τον Πετρόμπεη σε έντονη αντιπαράθεση με τον καλό του φίλο Επίσκοπο Ανδρούσης Ιωσήφ, ο οποίος τότε ήταν μινίστρος Θρησκείας. Η διένεξη, παρότι είχε χαρακτήρα ενίσχυσης προς τον Γεράσιμο, εν τέλει κατέληξε σε αμφισβήτηση της εξουσίας του Μαυρομιχάλη, ο οποίος οπωσδήποτε αναθεώρησε την άποψη που είχε για την πολιτική του κυριαρχία.

Αφού δεν ήταν εφικτό ο Γεράσιμος να γίνει Μητροπολίτης, ανέλαβε τα καθήκοντα του τοποτηρητή της Μητροπόλεως Μονεμβασίας και Καλαμάτας, μια ομολογουμένως ιδιαίτερα νευραλγική θέση, καθώς η εν λόγω Μητρόπολη, πέρα από ιστορική, ήταν εξαιρετικά μεγάλη και πολλά τα προβλήματά της. Δεν έπαυσε όμως παράλληλα με τα εκκλησιαστικά του καθήκοντα να προσφέρει στα κοινά από διάφορες πολιτικές θέσεις. Οι ικανότητες του ήταν πολλές και το όραμά του για την πρόοδο του τόπου, σε συνδυασμό με την εργατικότητα του, αποδεικνύουν ότι ο Γεράσιμος αποτέλεσε ένα σημαντικό πυλώνα για τον τόπο και εν γένει την πατρίδα του. Φαίνεται πως το κυρίαρχο μέλημά του ήταν η προσφορά στους ανθρώπους.

Το 1830 αναγκάζεται να παραιτηθεί από τα πολιτικά του καθήκοντα, ενώ στη συνέχεια περιορίστηκαν και τα εκκλησιαστικά. Το γεγονός αυτό οφείλεται ως ένα σημαντικό βαθμό στην αντιπαράθεσή του με τον κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια. Η αλήθεια είναι ότι με τον κυβερνήτη φαίνεται πως αρχικά είχε καλές σχέσεις. Δεν γνωρίζουμε αν η στενή του σχέση με την οικογένεια Μαυρομιχάλη τον είχε ωθήσει σε σύγκρουση με τον Καποδίστρια. Η δύσκολη αυτή κατάσταση κορυφώθηκε με τη σκληρή και άδικη κριτική του Γεράσιμου Παπαδόπουλου και διαφόρων άλλων ντόπιων έναντι του Γερασίμου. Ο Παγώνης δεν είχε ιδιαίτερες πολιτικές αντιπαραθέσεις αλλά η κόντρα του Παπαδόπουλου έναντι αυτού ήταν ανέκαθεν έντονη και πιθανώς οφειλόταν σε ζηλοφθονία. Από ό,τι φαίνεται ο Παπαδόπουλος δεν ήθελε καν την Επανάσταση, και επομένως ήταν ευθύς εξαρχής τελείως αντίθετος πολιτικά με τον Παγώνη. Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι αμφότεροι συνυπογράφουν αργότερα το ψήφισμα εκπροσώπων της Καλαμάτας και των επαρχιών που υπάγονταν σε αυτή εναντίον των στασιαστικών γεγονότων που προκάλεσαν οι Μαυρομιχαλαίοι. Ενδεχομένως, ο Παγώνης παρατηρώντας ότι το πολιτικό συμφέρον του λαού και του κράτους δεν συμβάδιζε πλέον με το κίνημα που πριν υποστήριζε, αποφασίζει να μεταστραφεί συνειδητοποιώντας ότι είχε κάνει λάθος.

Επρόκειτο σαφώς για αλλαγή στάσης η οποία θα το έφερνε αντιμέτωπο με τη συγγενική και φιλική του οικογένεια των Μαυρομαχαίων. Αλλά ως χαρακτήρας ο Παγώνης μπροστά στο κοινό καλό των Ελλήνων και του τόπου θα θυσιάζε τα πάντα. Ήταν πιστός στις απόψεις του και πάντοτε έπραττε αυτό που μέσα του πίστευε ότι ήταν καλύτερο για τον τόπο, το κοινό καλό, ακόμη και αν ερχόταν σε αντίθεση προς το δικό του ατομικό συμφέρον.

Μετα από όλα αυτά, οι εκκλησιαστικές αρμοδιότητες του Γερασίμου επανέρχονται στην κανονικότητα και ο τοποτηρητής της νεοδιαμορφούμενης εκκλησιαστικά επαρχίας έχει να αντιμετωπίσει πολλά διοικητικά προβλήματα, τόσο με τις ενορίες όσο και με τις μονές. Από τον τρόπο που εκφράζεται στις επιστολές για τα διάφορα θέματα που προέκυπταν στην επαρχία του, φαίνεται ότι διαρκώς προσπαθούσε να επιλύσει το πρόβλημα με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Ήταν σε αυτά που ζητούσε λογικός, δίκαιος, αυστηρός, όπου χρειαζόταν, και πάντα όλα αυτά τα περιέβαλλε με την ταπεινότητα που τον χαρακτήριζε.

Ήταν γνωστός για τις εκκλησιαστικές και πολιτικές ικανότητές του, γι' αυτό και επιλέχθηκε πολλές φορές να διεκπεραιώσει διάφορες σημαντικές αποστολές. Με τη δεινότητα του λόγου του, την ευφύια και την αγάπη που εξέπεμπε στους ανθρώπους, αλλά και με την εμπιστοσύνη που του έδειχναν αυτοί και κυρίως λόγω και του ιδιαίτερου κύρους του, είχε καταφέρει να τις φέρει όλες σε αίσιο πέρας. Σε όλα αυτά συνέβαλε το έντονο ενδιαφέρον του για την εξασφάλιση της ηρεμίας και της τάξης στον ελληνικό χώρο, αλλά και στο πνεύμα των συνανθρώπων του.

Για τις ικανότητές του αυτές φαίνεται πως η Εκκλησία τον αντάμειψε διορίζοντάς τον ως Α' Γραμματέα της Συνόδου το 1842, αλλά δυστυχώς θα είναι η σταγόνα που θα ξεχειλίσει το ποτήρι στις ήδη υπεράνθρωπες προσπάθειες που έκανε, για να μπορέσει να ανταποκριθεί, σε όλα τα μέτωπα τα οποία διοικούσε. Έτσι, από ταπείνωση, φοβούμενος να μην υστερήσει λόγω των περιορισμένων ανθρώπινων δυνατοτήτων του σε κάτι από αυτά που είχε αναλάβει, αποφασίζει να παραιτηθεί από τη θέση αυτή. Η ενέργειά του αυτή δείχνει ίσως την αίσθηση της ισορροπίας και αυτογνωσίας που είχε μέσα του, γνώριζε δηλαδή μέχρι πού αντέχει.

Η αγάπη του για τον Θεό και η πίστη του στη Θεοτόκο γίνεται ιδιαίτερα αισθητή όταν στην Καλαμάτα χτύπησε μια ανεξήγητη πανδημία με πολλά θύματα. Εκείνη την περίοδο η ανάγκη για προσευχή και για τη σωτηρία από την ίαση της ασθένειας ήταν μεγάλη. Όλα αυτά, με τη βοήθεια του Θεού αλλά και τις εξαιρετικές λειτουργικές του γνώσεις, οδηγούν το Γεράσιμο στη σύνταξη την Ακολουθίας στην Παναγία Υπαπαντή, η οποία συνέβαλε θαυματουργικά στη σωτηρία του τόπου.

Επίσης, η αγάπη του για τα γράμματα, και δη τα ιερά, είναι φανερή σε όλο του τον βίο. Άλλωστε, συνέγραψε και βιβλίο για τον γάμο, που εκείνη την εποχή ήταν θησαυρός για την Εκκλησία λόγω των συχνών φαινομένων αιμομιξίας, καταδεικνύοντας τις εξαιρετικές γνώσεις του για τα εκκλησιαστικά πράγματα. Την αγάπη αυτή δεν κρατούσε μόνο για τον εαυτό του αλλά ήθελε να τη μοιραστεί και να τη μεταλαμπαδεύσει σε άλλους. Είναι χαρακτηριστικές οι προσπάθειές του να στείλει όσο το δυνατόν περισσότερους μοναχούς για να σπουδάσουν και να μορφωθούν, έχοντας βέβαια την πεποίθηση ότι με τον τρόπο αυτό, εκτός από το δικό τους προσωπικό συμφέρον, θα προσέφεραν και στην Εκκλησία αλλά και στον τόπο. Θα μπορούσε κάλλιστα να υποστηριχθεί ότι τα γράμματα και εν γένει ο τομέας της εκπαίδευσης ήταν το ευαίσθητο σημείο του χαρακτήρα του. Ήξερε καλά μέσα του ότι η παιδεία θα βοηθούσε την Ελλάδα να αναπτυχθεί σε ένα σύγχρονο και οργανωμένο κράτος, κάτι που εκείνη την εποχή λίγοι μπορούσαν να καταλάβουν.

Τέλος, το 1852 εκλέγεται Αρχιεπίσκοπος Αργολίδος αλλά λόγω της υγείας του δεν θα καταφέρει να αφήσει ιδιαίτερα σπουδαίο έργο στο πέρας της αρχιεροσύνης του. Ωστόσο, από το έργο του διαπιστώνεται ότι εξακολουθούσε να είναι ένας άνθρωπος που είχε δοθεί απόλυτα στο ποίμνιό του,

πάντοτε σοφός, αυστηρός, δίκαιος, συμπονετικός, καλόψυχος, με αίσθημα για τον συνάνθρωπο και ελεήμων.

Επρόκειτο για μια προσωπικότητα της Μεσσηνίας που εύλογα αξίζει να τιμηθεί τόσο από την Εκκλησία όσο και από την Πολιτεία.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1.

«Διανομή Κληρονομίας

Οί ύποφαινόμενοι Συγγενείς τῶν Κ^{ων} Σπυρίδωνος καὶ Σωτηρίου Παγώνη, καὶ ἐπίτροποι τοῦ Πατρός των ποτὲ Ἀντωνίου, προσκαλεσθέντες παρ' αὐτῶν ἕνεκα τῆς διανομῆς τῆς περιουσίας τοῦ φονευθέντος ἀνταδελφου των Ἰωάννου, Συνήλθομεν εἰς ἓν καὶ λαβόντες πρῶτον μὲν Γνώμας τῆς τε μητρὸς των Κ: Ἀναστασίας καὶ τῶν ἀνταδελφῶν των Γερασίμου Πρωτοσυγγέλου, καὶ Κ: Χρησιῆδος, ὅτι εὐχαριστοῦνται νὰ διανεμηθῇ ἡ περιουσία τοῦ φονευθέντος ποτε Ἰωάννου, εἰρηνικῶς προσμένουσι τοὺς δύο τούτους, Σπυρίδωνα καὶ Σωτήριον, ἀφοῦ πρῶτον προσδιορισθῶσι τὰ ψυχικὰ τοῦ Μακαρίτου ἐκείνου, ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ περιουσίας, ἐλάβομεν προηγουμένως καὶ ὑπογράφας καὶ τῶν δύο εἰς τόνδε τὸν χάρτην, εἰπόντων καὶ τῶν δύο ὅτι θέλουσιν τὴν ἀπόφασιν ἡμῶν ἀνέκλητον αὐτοῖς, ἐπ' οὐδεμιᾷ προφάσει καὶ περιστάσει, διὸ καὶ ἀποφαινόμεθα.

Ἐπειδὴ ὅτε ἐγένετο πρὸς τοὺς τρεῖς ἀνταδελφούς Σπυρίδωνα, Σωτήριον καὶ Ἰωάννην ἡ διανομὴ τῆς ἐν Καλαμάτᾳ πατρικῆς των ἀκινήτου περιουσίας, τὰ μερίδια τοῦ Σωτηρίου καὶ Ἰωάννου ὑπῆρχον ἐνωμένα, καὶ κατὰ τὴν ἀρέσκειαν των ἰδίων ἀνταδελφῶν, τὸ ὀσπήτιον διηρέθη εἰς δύο μερίδια, καὶ μὴ δυναμένου διαιρεθῆναι εἰς περισσότερα, καὶ τὰ δύο περιβόλια τὸ εἰς Γουλιμὰ τοῦ Χαντζῆ μεκίρι ἐπιλεγόμενον, καὶ τὸ εἰς Κοροκλονοῦ τοῦ Χαντζηλιάκου, καὶ αὐτὰ νὰ μὴ διαιρεθῶσιν ἐν ἑαυτοῖς, καὶ τοιαύτη ὑπῆρξε καὶ ἡ θέλησις τοῦ Πατρός των, κατὰ τὴν ἰδίαν ἐκείνων τελευταῖαν διαθήκην, καὶ ὅτι ἐὰν συμβῇ νὰ κάμωσιν ἐν ἑαυτοῖς ἐκ συμφώνου νέαν διανομὴν, τὰ δύο ταῦτα περιβόλια νὰ μένωσιν αὐθις εἰς τοὺς ἰδίους αὐτούς, χωρὶς τινὸς προσθήκης ἢ διανομῆς, κατὰ τὴν Διαθήκην τοῦ Πατρός των νὰ γένῃ νέα διανομὴ ἐν ἑαυτοῖς, φυλαττομένης καὶ τῆς ἐντολῆς τοῦ Πατρός των καὶ τῆς ἰσορροπίας εἰς τὴν διανομὴν ὡς νέαν ἤδη γενομένην ἐν ἑαυτοῖς, οἷον ὁ μὲν Κ.. Σπυρίδων νὰ λάβῃ τὸ ὅποῖον καὶ πρότερον ἔλαβε εἰς μερῆδιόν του ἡμίση ὀσπήτιον πρὸς Ἀνατολάς, μὲ τὰς ἰδίας εἰσόδους καὶ ἐκτίμησιν κατὰ τὸ ἔγγραφον τῆς διανομῆς των, δηλαδὴ δέκα πέντε χιλιάδαις (sic) γρόσια ἀριθ.....15.000:

Τὸ εἰς Γουλιμὶ Περιβόλιον, ἕξ χιλιάδας γρόσια ἀριθ.....6.000:

Τὸν εἰς τὴν Παλαιὰν Μητρόπολιν κῆπον, ὄντα πρότερον εἰς τὸ μερῆδιον τοῦ Συκάς Ι. χίλια πεντακόσια γρόσια ἀριθ.....1.500:

γρσ.22.500:

Νὰ ἔχῃ ἐνοχὴν εἰς τὸν τόπον τὸν ὄντα εἰς τὸ ἐπάνω Πηγάδι δηλ. τὸ ἡμίση ἑκατὸν πενήτηκοντα γρόσια ἀριθ.....150:

Καὶ τὴν ἐξοδευθεῖσαν ὕλην εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ὀσπητίου τοῦ μέρους του ἐκτὸς τῶν καιραμιδίων (sic), καὶ τὴν εἰς τὸν ὄνδᾳ ὁμοίως, τὴν ὅποιαν νὰ πληρώσῃ ὁ Κ. Σωτήριος πρὸς τὸν Γαμβρόν του Κ. Α. Π. Μαυρομιχάλην ἐκτιμήθησαν διὰ γρόσια τριακώσια δέκα πέντε ἀριθ.....315:

Οἷον εἴκοσιν δύο χιλιάδας καὶ ἑννεακόσια ἐξήκοντα πέντε γρόσια 22.965:

Νὰ λάβῃ δὲ καὶ τὰ ἐν τῇ λόντζᾳ εὐρισκόμενα καιραμίδια (sic) ὄντα κοινά.

Καὶ τὸ ἡμίση ἐκ τῆς ἀμπέλου τῆς οὔσης εἰς τὴν Γῆν τῆς μονῆς τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ, ἐκτὸς τῆς χέρσου Γῆς.

Πρὸς δὲ καὶ τὸν Βάλτον τὸν ὄντα κάτωθεν τοῦ Συφήλια.

Ὁ δὲ Κ. Σωτήριος νὰ λάβῃ τὸ ἕτερον πρὸς δυσμὰς ἡμίσει ὀσπήτιον κατὰ τὴν / ἰδίαν ἐκτίμησιν, οἶον δεκαπέντε χιλιάδας γρόσια ἀριθ.15.000:

Τὸ εἰς Κοροκλονᾶ περιβόλιον τοῦ Χαντζηλιάκου ἐπιλεγόμενον διὰ ἑπτὰ χιλιάδας καὶ πεντακόσια γρόσια ἀριθ.7.500:

Ταῖς Συκιαῖς καὶ φωτίστραν εἰς τὸ πέραν μέρος τοῦ ποταμοῦ χίλια γρόσια ἀριθ.1.000:

Τὸ ἡμίσει τοῦ ἐπάνω Πηγαδίου διὰ γρόσια ἑκατὸν πενήκοντα ἀριθ.150:

Καὶ τὸ ὅλον τοῦ μακαρίτου Ἰωάννου μερήδιον, ἐκ τοῦ ὁποίου παραιτήσατο αὐτοῖς τζεβαῖρικοῦ ἢ μακαρίτισσα νύμφη των Παναγιώτενα ἐκτιμηθέντος ἑξακόσια γρόσια ταὸ ἐν τέταρτον ἑκατὸν πενήκοντα ἀριθ.150:

Οἶον εἴκοσι τρεῖς χιλιάδας καὶ ὀκτακόσια γρόσια ἀριθ.23.800:

Ἐκπίπτονται τὰ ἅπερ ὑποχρεοῦται νὰ πληρώσῃ πρὸς τὸν Γαμβρόν των Κ. Α. Π. Μαυρομιχάλην διὰ τὴν εἰς τὸ μέρος τοῦ Σπύρου ἐξοδευθεῖσαν ὕλην γρόσια315:

Ὅμοίως καὶ τὰ ἅπερ δικαιοῦται λαβεῖν δι' ὅσα ἔχει ἐξοδευμένα, τὰ ἡμίσει415:20:

806:20

Οἶον εἴκωσι (sic) δύο χιλιάδας ἑνεακόσια ἐνενήκοντα τρία καὶ μισ. ἀριθ. 22996:20

Νὰ λάβῃ δὲ καὶ τὸ ἡμίσει καὶ τῆς ἀμπέλου τῆς οὔσης εἰς τὴν Γῆν τῆς Μονῆς τοῦ προφήτου Ἥλιοῦ καὶ ταὴν χέρσον Γῆν.

Καὶ τὰ ὀλίγα εὐρισκόμενα ψαλιδοκόμματα σχισθέντα ἀπὸ τὰ εἰς Κοροκλονοῦ πεῦκα.

Τὸ δὲ εἰς Τρεχάλην περιβόλιον μὲν καὶ ἀδιανέμητον διὰ νὰ πωληθῇ καὶ δοθῇ εἰς ψυχικὰ τοῦ μακαρίτου Ἰωάννου, οἵτινες ὀφείλουσι νὰ διανεμίσουσιν διὰ τε μητρός των δύο χιλιάδας γρόσια διὰ ψυχικὴν του Σωτηρίαν.

Ὅμοίως καὶ τὸ εἰς Καλαμίτζι ἐλαιοπερίβολον μένει ἀδιανέμητον, διὰ νὰ δοθῇ τῇ αὐταδέλφῃ των Χρυσήῃδᾳ μὲ τὴν ἐκτίμησίν του διὰ τὰ ὅποια τῇ ὀφείλουσι εἰς μετρητὰ κατὰ τὸ προικοσύμφωνον αὐτῆς. Τὰ δὲ ἄλλα, δηλ. ἡ ἀποπλήρωσις τῶν μετρητῶν νὰ γένη ἀπὸ τὰ εἰς Μανδηνεῖα πατρικά των κτήματα. Ὅμοίως καὶ ὅσα ἄλλα τῇ ἐλλείπονται ἐκ τῆς μητρός της θέλουσιν ἀποπληρώσειν οἱ δύο οὗτοι αὐτάδελφοι Σπυρίδων καὶ Σωτήριος.

Τὰ δὲ εἰς Μανδήνειαν πατρικά των κτήματα, ἐξαιρουμένων ὡς εἴρηται, τῶν ὅσα δοθῶσι τῇ Χρυσήῃδᾳ εἰς ἀποπλήρωσιν τῶν μετρητῶν τῆς προικός της, καὶ τὴν Γῆν τοῦ ἀρχαγγέλου εἰς Μονεμβασίαν, θέλουσι τὴν διανεμῆν ἐν ἑαυτοῖς εἰς δύο ἴσα μερίδια, ἀφ' οὗ πρῶτον λάβῃ ἐξ αὐτῶν ὁ Σωτήριος χιλίων γροσίων κτήματα, διὰ τοὺς ὁποίους ἐξέφρασε λόγους ὁ αὐτάδελφός των Ἰωάννης ἐν τῇ τελευταίᾳ ὥρᾳ τῆς ζωῆς του, τὰ δὲ ἐν τῇ Διαθήκῃ τοῦ Πατρός τε διαλαμβανόμενα, τόσον διὰ τὴν ἐκεῖνου ψυχικὴν Σωτηρίαν, ὅσον καὶ διὰ τὴν περίθαλψιν τῆς μητρός των, καὶ ὑπανδρίαν τῆς Βασίλως θέλουσιν ἐκπληρωθῇ παρὰ τῶν δύο αὐταδέλφων ὡς κληρονόμοι τοῦ αὐταδέλφου των Ἰωάννου, ἢ δὲ κινητὴ πατρικὴ των περιουσία θέλει διανεμηθῇ εἰς τέσσαρα ἴσα μερίδια. Τὰ λυθάρια (sic) τοῦ ἐλαιοτριβεῖου, ἐκτὸς τοῦ μικροῦ, ἐπειδὴ εἶναι ἐκκλησιαστικά, ἀφιερωμένα παρὰ τοῦ θεοῦ των Μ: Χρυσάνθου εἰς τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν, καὶ τὸν ναὸν τῆς ὑπαπαντῆς τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, μένουσιν ἐκτὸς τῆς διανομῆς.

Πρὸς δὲ καὶ ὅλα τὰ λοιπὰ ἐργαλῖα (sic) καὶ ἀγγύα (sic) μένουσιν ἐκκλησιαστικά.

Ταῦτα κρίναντες ἐν συνειδήσει ἀποφαινόμενα, οἱ δὲ ῥηθέντες Σπυρίδων καὶ Σωτήρος (sic) θέλουσι μένειν τοῦ λοιποῦ ἀκαταζήτητοι μεταξύ των, εὐχαριστοῦμενοι εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην τὴν ὁποίαν ὁμολόγησαν οἱ ἴδιοι ἀνέκλητον ἐπ' οὐδεμιᾷ προφάσει ἢ περιστάσει.

Τῇ α'. Δεκεμβρίου 1831.

Ἐν Καλαμάτα.

+ ὁ Ζαρνάτας Γαβριὴλ ἀποφαίνομαι

σαράντος σπιντζούρις ἀποφαίνομαι

ὁ Πρωτοσύγγελος Γεράσιμος Παγώνης στέργω

ὁ Σπυρίδων Παγώνης στέργω

Σωτήριος Παγώνης στέργω.»⁵⁶⁹

2.

«Ἀριθμὸς ὀκτακοσιοστὸς πεντηκοστὸς ἕκτος 853

Πληρεξούσιον

Σήμερον τὴν εἰκοστὴν δευτέραν τοῦ μηνὸς αὐγούστου ἡμέραν δευτέραν ὥραν ἐνδεκάτην πρὸ μεσημβρίας τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ τριακοστοῦ ὀγδόου ἔτους ἐν Καλάμαις ἐμφανισθέντες εἰς τὸ γραφεῖον ἐμοῦ τοῦ εἰρηνοδίκου Καλαμῶν τοῦ καὶ ἐκπληροῦντος ἔργο Συμβολαιογράφου Πανάγου Ἀλεξίου Λογοθέτου εὕρισκόμενον ἐν τῇ οἰκίᾳ μου κειμένη περὶ τὴν ἐνορίαν τοῦ ἁγίου νικολάου οἱ κύριοι Σπύρος καὶ Σωτήριος ἀδελφοὶ Παγώνη, κάτοικοι Καλαμῶν, κτηματῖαι καὶ γνωστοί μου, με εἶπον ἔμπροσθεν τῶν ἀξιοπίστων καὶ καλῶς παρ' ἐμοῦ ἐγνωσμένων μαρτύρων κυρίων Διονυσίου Τζάνη καὶ Ἡλίας Λυκουρέζου, ἀμφοτέρων ἐμπόρων (ἐξαλείφθηκε ἡ λέξις *ἐμπόρων*) κατοίκων ἐνταῦθα, τοῦ μὲν πρώτου ἀστυνόμου τοῦ δὲ δευτέρου ἐμπόρου καὶ ἀσχέτως συγγενείας μετ' ἐμοῦ τῶν συμβαλλομένων καὶ πρὸς ἀλλήλοις, νὰ συντάξω τὸ παρὸν πληρεξούσιον καὶ ἐπίσημον ἔγγραφον ὡς ἐφεξῆς· ὅτι διορίζουν καὶ ἀείποτε πιστοῦν διὰ νόμιμον καὶ ἀναντίρρητον πληρεξούσιόν των τὸν αὐτάδελφόν τους Πρωτοσύγγελλον κύριον Γεράσιμον Παγώνην διαμένοντα ἐν Ἀθήναις, διὰ νὰ ὑπάγῃ εἰς Ἀρχάγγελον τῆς ἐπαρχίας λιμένα καὶ τακτοποιήσῃ τὰ ἐκεῖ εὕρισκόμενα κτήματά των, με ὅποιον ἀρμοδιότερον τρόπον αὐτὸς ἤθελε γνωρίσῃ καὶ ἐγκρίνῃ ὑποσχόμενοι νὰ διατηρήσωσι τὰς περὶ τούτου πράξεις του στερεὰς καὶ ἀμεταβλήτους, ταῦτα οὗτοι με εἶπον νὰ / ἐκθέσω καὶ οὕτως ἔγινε τὸ παρὸν πληρεξούσιον καὶ ἐπίσημον ἔγγραφον, τὸ ὁποῖον ἀναγνωσθὲν παρ' ἐμοῦ ἐνώπιόν των καὶ τῶν μαρτύρων εὐκρινῶς ὑπογράφεται παρὰ πάντων τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν χερὶ καὶ ἐπικυροῦται παρὰ μοῦ τοῦ εἰρηνοδίκου Συμβολαιογραφοῦντος μετὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς νὰ παρακατατίθεται εἰς τὸν συμβολαιογραφικόν μου φάκελλον, ἀφ' οὗ πρῶτον ἐδόθη ἀντίγραφον εἰς τοὺς συμβαλλομένους κατ' αἴτησίν των.

Σπυρίδων Παγώνης

Σωτήριος Παγώνης

Δ. Τζάνης

Ἡλ. Λυκουρέζος

⁵⁶⁹ Εθνικὴ Βιβλιοθήκη, Συλλογὴ Γεωργίου Φάρη, αρ. φακ. Α 11696.

ὁ ἐκτελὼν ἔργα Συμβολαιογράφου εἰρηνοδίκης Καλαμῶν

Π. Α. Λογοθέτης»⁵⁷⁰.

3.

«Ἀριθμὸς τρισχιλιοστὸς ἑκαστοστὸς δέκατος πέμπτος, 3115

Πληρεξούσιον

Ἐν Καλάμαις εἰς τὸ κατὰ τὴν ἐνορίαν τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου κείμενον Εἰρηνοδικεῖον ἐν ᾧ ὑπάρχει τὸ συμβολαιογραφεῖόν μου, ἐνεφανίσθη ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδίκου Καλαμῶν Ἰωάννου Γ. Οἰκονομίδου συμβολαιογραφοῦντος ὁ κύριος Παναγιώτης Καραπετέας κάτοικος Γαικηῶν τοῦ Δήμου Ἀβίας (διαγράφεται ἡ λέξις Ἀβίας καὶ προστίθεται Γερωνίας), ὑπολοχαγὸς τῆς βασιλικῆς ἐλληνικῆς φάλαγγος γνωστὸς μου καὶ μὴ συγγενεὺς μετ' ἐμοῦ ὅστις ἐνώπιον τῶν μαρτύρων κυρίων Γεωργίου Μπαλαμάνη Καφεπώλου καὶ Γεωργίου Χρονοπούλου ράπτου, κατοίκων Καλαμῶν, Ἑλλήνων, γνωστῶν μου καὶ μὴ ὑπαγομένης εἰς καμμίαν νόμιμον ἐξαίρεσιν, με ἐξέθεσαν ὅτι διορίζει καὶ ἀποκαθιστᾷ πληρεξούσιους ἀντιπροσώπους του, τοὺς κυρίους Γεράσιμον Παγώνην Πρωτοσύγγελλον καὶ τὸν Παναγιώτην Ἠλία Λυκουρέζον διαμένοντας ἤδη εἰς Ἀθήνας διὰ νὰ παρουσιασθῇ εἴτε ὁ εἷς μόνος εἴτε ἀμφότεροι εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἐπιτροπὴν καὶ ζητήσουσι ὅσα ἔγγραφα εἶνε ἀναγκαῖα περὶ τῆς ὑποθέσεως τῶν κτημάτων του, τὰ ὅποια πρὸ καιροῦ διηυθύνθησαν εἰς τὴν Γραμματεῖαν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, ἐπὶ τὴν ὁποίαν / ἐξεδόθη καὶ ἀπόφασις, πρὸς δε οἱ εἰρημένοι πληρεξούσιοι ἀντιπρόσωποι νὰ παρίστανται καὶ ὑπερασπίζουσι τὴν πρόθεσιν τούτων, ὅπως γνωρίζωσι τὸ ὠφελιμότερον ἐὰν τυχὸν καὶ καλέσῃ ὡς χρεῖα· ταῦτα ὡς με εἶπεν ἐγένετο τὸ παρὸν πληρεξούσιον, τὸ ὁποῖον ἀναγνώσθην εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως εἰς τοὺς συμβαλλομένους καὶ μάρτυρας, σήμερον τὴν πρώτην Δεκεμβρίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ δευτέρου ἔτους, ἡμέραν Πέμπτην, ὥραν δωδεκάτην τῆς μεσημβρίας, ὑπογράφεται παρ' ὅλων τῶν ἀναφερομένων καὶ παρ' ἐμοῦ τοῦ εἰρηνοδίκου Καλαμῶν συμβολαιογραφοῦντος.

Παναγιώτης Ι. Καραπατέας

Γεώργιος Χρονόπουλος μάρτυς

Γεώργιος Μπαλαμάνης, ἅπαντες μαρτυροῦντες

Ὁ Συμβολαιογράφος Εἰρηνοδίκης Καλαμῶν

Ἰωάννης Γ. Οἰκονομίδης»⁵⁷¹.

⁵⁷⁰ ΓΑΚ (1838), αρ. 856/22-8-1838, φ. 3.

⁵⁷¹ ΓΑΚ (1842), ΑΡ. 3115/1-12-1842, φ. 10.

4.

«Αριθ. 4105

Πληρεξούσιον

Ἐν Καλάμαις τὴν εἰκοστὴν τρίτην Σεπτεμβρίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ τεσσαρακαστοῦ τετάρτου ἔτους ἡμέραν Σάββατον ἐμφανισθεὶς ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ συμβολαιογραφοῦντος Εἰρηνοδίκου Καλαμῶν Ἰωάννου Γ. Οἰκονόμου ἐν τῷ Εἰρηνοδικεῖῳ Καλαμῶν ἐν ᾧ ὑπάρχει καὶ τὸ συμβολαιογραφεῖον μου εἰς τὴν οἰκίαν τῶν ἀδελφῶν Κοταροπούλου ὁ Κύριος Πρωτοσύγκελλος Γεράσιμος Παγώνης, κάτοικος Καλαμῶν, Ἰερεὺς, μὲ εἶπεν νὰ ἐκθέσω ἐν τῷ παρόντι, ὅτι διορίζει ἐπίτροπόν του ἀπὸ σήμερον τὸν ἐν Ἀθήναις διατελοῦντα ἀνεψιὸν του Χρῦσανθον Παγώνην, διὰ νὰ παραλαμβάνῃ ἀπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ὑπουργείου τὸ χρηματικὸν ἔνταλμα τῆς συντάξεώς του, καὶ ἐξαργυρώνῃ αὐτὸ ἀπὸ τὸ κεντρικὸν ταμεῖον, πρὸς δε καὶ ὑπογράφῃ αὐτὸ ἀντ' αὐτοῦ, καὶ δίδῃ ἀπόδειξιν περὶ τῆς παραλαβῆς τῶν χρημάτων τῶν εἰρημένων ἐνταλμάτων. Τοῦτον μὲ εἶπεν ἐνώπιον τῶν προληφθέντων μαρτύρων κυρίων Βενετζάνου Καπετανάκη, ταγματάρχου τῆς τετάρτης τετραρχίας τῆς Β' φάλαγγος, καὶ Π. Καουρίδου, στρατ. Τζερνίτζης ..., καὶ οὕτως συνετάχθη τὸ παρὸν πληρεξούσιον, τα ὁποῖον ἀναγνώσθην εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως ἐνώπιον πάντων ὑπογράφεται παρ' αὐτῶν.

Π.Γ. Παγώνης

Β. Καπετανάκης μάρτυς

Π. Καουρίδης

Ὁ Συμβολαιογραφὸν Εἰρηνοδίκης Καλαμῶν

Ἰωάννου Γ. Οἰκονόμου»⁵⁷².

5.

«Αριθ. Ἐννεακοσιοστὸς εἰκοστὸς πέμπτος 925

Πληρεξούσιον

Ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογράφου Καλαμῶν Πανάγου Λινάρδου Στρατοκιάδου, κατοίκου Καλαμῶν, ἐνεφανίσθη αὐτοπροσώπως ὁ Πρωτοσύγκελλος Κύριος Γεράσιμος ἐκκλησιαστικὸς ἀρχιερατικὸς Τοποτηρητὴς Μεσσηνίας, κάτοικος Καλαμῶν, γνωστὸς μοι καὶ μὴ ἔχων συγγένειαν μετ' ἐμοῦ ὅστις ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ τῶν μαρτύρων κυρίων Γεωργίου Δημητρακοπούλου Χρυσόχου καὶ Ἐμμανουὴλ Περάκη ὥρολογιοῦ, ἀμφοτέρων κατοίκων Καλαμῶν, πολιτῶν Ἑλλήνων γνωστῶν μοι καὶ ὑπαγομένων εἰς ἐξαιρέσεις, ὡμολόγησεν ὅτι μολονότι καὶ διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθμοῦ ἐξ χιλιάδες ἐξακόσια τριάντα συμβολαίου συνταχθέντος ἐνώπιον τοῦ Συμβολαιογράφου τῶν Καλαμῶν, καὶ διὰ διαφόρων ἐπιστολῶν τοῦ ἔχει ἤδη δεδομένην ἐντολὴν πρὸς τὸν κύριον Χρῖστον Ζαχαριάδην νὰ θεωρήσῃ τὴν μετὰ τοῦ Νικοκλέους Μαθᾶ Χρίστου παραμυθιώτου καὶ Ζαφειρίου Ζαφειροπούλου διαφορὰν των περὶ πληρωμῆς τοῦ εἰς τὸν Χρῖστον παραμυθιώτην χρέους προερχομένου ἀπὸ Συναλλαγματικᾶς, περὶ ἀποδόσεως τῶν Συναλλαγματικῶν ἐξοφλημένων, περὶ ἀποδόσεως τῶν ἀρχιερατικῶν τοῦ ἰδίου εἰς τὸν Ζαχαρίαν Μαθάν, καὶ ἤδη κατεχομένων ἀναιτίως παρὰ τοῦ Χρίστου παραμυθιώτου, πρὸς δε καὶ περὶ πληρωμῆς τῆς ἀναλογίας τοῦ Ζαφειρίου Ζαφειροπούλου ἐπὶ τῶν ὅσων ἐπλήρωσεν ὁ αὐτὸς Γεράσιμος Παγώνης. Διὰ τὰς ἐκδοθείσας συναλλαγματικὰς καὶ τῶν ὅσων ὁ Ζαφειρόπουλος ὀφείλει ἀπὸ τὰ καταβληθέντα διὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν τυπικῶν, μολαταῦτα καὶ ἐκ περισσοῦ / ἐπαναλαμβάνει καὶ διὰ τοῦ

⁵⁷² ΓΑΚ (1844), αρ. 4105/23-9-1844, φ. 13.

παρόντος καὶ δίδῃ ἐπανειλημμένως τὴν αὐτὴν πληρεξουσιότητα εἰς τὸν εἰρημένον Χριστὸν Ζαχαριάδην, ἐπιθεωρητὴ τῶν τελωνείων, κάτοικον Ἀθηνῶν, διὰ τὸ θέλω του νὰ κινήσῃ οὗτος ἀγωγὴ ἐνώπιον τοῦ ἀρμοδίου δικαστηρίου κατὰ τοῦ εἰρημένου Ζαφειρίου Ζαφειροπούλου, κατοίκου Ἀθηνῶν, Χρίστου Παραμυθιώτου κατοίκου Ἀθηνῶν, Νικοκλέους Μαθᾶ, κατοίκου καὶ τοῦ κηδεμόνος αὐτοῦ, ὡς καὶ κατὰ τοῦ Ζαχαρία Μαθᾶ, κατοίκου Κορίνθου, καὶ κατὰ παντὸς ἄλλου προσώπου ἀρμοδίου, καὶ λήξοι τὴν πληρωμὴν τῶν ἔνεκα τῶν διαληφθεισῶν αὐτῶν ὀφειλομένων εἰς τὸν Γεράσιμον Παγώνην, τὴν ἐκκαθάρισιν καὶ ἐξόφλησιν τῶν μετὰ τῶν ιδίων τούτων προσώπων δοσοληψιῶν καὶ τὴν εἰς αὐτὸν ἀπόδοσιν τῶν ἀρχιερατικῶν του, δυνάμενος νὰ κάμῃ ἔφεσιν ἀναιρέσει καὶ ἐπαναλήψῃ τῆς διαδικασίας καὶ μένει νὰ ἐνεργῇ ὅλης τῆς εἰς τὸ ἄρθρον ἐνενηκοστὸν πέμπτον τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας ἀναφερομένης πράξεως, ὡς δὲ νὰ κάμῃ συμβιβασμοὺς καὶ περὶ διαιτητῶν καὶ συγκαταβάσεως συμφωνίας νὰ παραιτεῖται ἀπὸ ἔνδικα μέσα ἀπὸ τὴν ὅλην δίκην καὶ ἀπὸ τὴν ὀρκοδοσίαν τῶν διαδίκων ἢ μαρτύρων νὰ παραλαμβάνῃ χρήματα, ἔγγραφα καὶ ἄλλα πράγματα καὶ ἐν γένει νὰ ἐνεργεῖ πάντα ὅσα καὶ ὁ ἴδιος ἐντολοδότης ἠδύνατο νὰ πράξῃ ὑποσχόμενος τὴν πλήρη παραδοχὴν του, διὰ τὰς αὐτὰς δὲ ταύτας δίκας του καθὼς καὶ / διὰ πάντα ἄλλην εἰσαχθησομένην ἐνώπιον τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐδρεύοντος δικαστηρίου διορίζει γενικὸν καὶ ειδικὸν πληρεξούσιόν του τὸν δικηγόρον κύριον Κωνσταντίνον Κυπριάδην, κάτοικον Ἀθηνῶν, ὅπως παριστάμενος ἀντ' αὐτοῦ ἐνώπιον τῶν ἐν Ἀθήναις Εἰρηνοδικῶν, Πρωτοδικῶν, Ἐμποροδικῶν, Ἐφετῶν καὶ Ἀρείου Πάγου τὸν ὡς ἀντιπροσωπεύει ὡς ἐνάγοντα ἢ ἐναγόμενον εἰς ὅλας τὰς δίκας του, ἐφεσίοντα ἢ ἐφεσίβλητον, ἀναιρεσίοντα ἢ ἀναιρεσίβλητον, δυνάμενον νὰ ἐνεργήσῃ ὅλας τὰς ἀνωτέρω μνημονευόμενας ὥσπερ τὸν Χριστὸν Ζαχαριάδην πράξεις, εἴτε συνεννοούμενος μετὰ τοῦ Χρίστου Ζαχαριάδῃ εἴτε ἐνεργούμενος, ἀμφότεροι δὲ οὗτοι οἱ πληρεξούσιοί του, δύνανται νὰ μεταβιβάσωσιν καὶ εἰς ἄλλους τὴν διδομένην εἰς αὐτοὺς διὰ τοῦ παρόντος πληρεξουσιότητα, ἐπὶ τέλους ὡμολόγησεν ὁ ἐντολοδότης Γεράσιμος Παγώνης ὅτι ἐγκρίνει καὶ παραδέχεται νὰ ζητήσῃ ὁ Κύριος Χριστὸς Ζαχαριάδης καὶ ἐν ἰδίῳ αὐτῷ ὀνόματι παρ' οὗτινος ἀνήκει τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἀρχιερατικῶν του καὶ ἂν δὲν δυνηθῇ νὰ τὰ λάβῃ ἐν ἰδίῳ αὐτοῦ ὀνόματι τότε δύναται νὰ τὰ ζητήσῃ καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ Γερασίμου Παγώνῃ· εἰς πίστῳσιν τούτων ἀπάντων συνετάχθη τὸ παρὸν τὸ ὁποῖον ἀναγνωσθὲν εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως εἰς ἐπήκοον πάντων ὑπογράφεται παρ' ὧν καὶ ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογράφου, ἐγένετο ἐν Καλαμαῖς.

Π. Α. Στρατοκιάδης»⁵⁷³.

6.

«Πρὸς τὸν Ἀργολίδος.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 3 Ὀκτωβρίου 1852.

Κατὰ τὰ ὀρισμένα ἐν τῷ Γ' ἁρθρῷ τοῦ Σ' Νόμου ἢ Α. Μ. ὁ Σεβαστὸς ἡμῶν Βασιλεὺς ἠδύοκῃσε διὰ Β. Διατάγματος, ἵνα ἐπικυρώσῃ τὴν κατὰ τὰς κανονικὰς καὶ ἐκκλησιαστικὰς διατάξεις προχείρισιν ὑμῶν ὡς Ἀρχιεπισκόπου τῆς ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀργολίδος· ὅθεν, κατὰ τὸ ἀπὸ 3 τοῦ ἐνεστῶτος μηνὸς καὶ ὑπ' ἀρ. 4519-4603 τοῦ ἐπὶ τῶν ἐκκλ. κ.τ.λ. ὑπουργείου, γνωστοποιούσα τοῦτο πρὸς ὑμᾶς ἢ Σύνοδος, κυρίως ὑμῖν συγχρόνως καὶ πρᾶξιν αὐτοῦ πρὸς τὸν κληρὸν καὶ τὸν χριστεπώνυμον λαὸν τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀργολίδος δι' ἧς, ἀναγκασθησομένης ἐπ' ἐκκλησίας εἰς ἐπήκοον πάντων, θέλετε ἀναγνωρισθῇ νόμιμος καὶ κανονικὸς αὐταῖς ἀρχιεπίσκοπος, καθὼς καὶ ἔγγραφον αὐτῆς πρὸς τὸν μέγριτοῦδε ὑπάρχοντα ἐν αὐτῇ Γεν. κ. ἐπίτροπον, ἵνα συμμορφωθῇτε πρὸς τὰ ἐν αὐτῷ διαλαμβανόμεθα.

+ ὁ Ἀθηνῶν Νεόφυτος Πρόεδρος.

⁵⁷³ ΓΑΚ (1850), αρ. 925/7-11-1850, Φ. 25.

+ ό Σύρου κ.τ.λ. Δανιήλ
+ ό Κορίνθου Ίωνᾶς
+ ό Καλαβρύτων καί Αἰγιαλείας Βαρθολομαῖος
+ ό Οἰτύλου Προκόπιος»⁵⁷⁴.

7.

«Τήν 11 Ίανουαρίου 1854 εἰς Ἄργος.

Πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

Εἰς τὴν διάρκειαν τῶν δεκαετιῶν μηνῶν ὅπως εἰμὶ ἐνταῦθα ἀσθενῶν ἀλλεπαλλήλως τοὺς ἑνδεκα μῆνας, καὶ ἐσχάτως ἀπὸ τὰς 15 7βρίου, καὶ ἐπειδὴ ἡ ἀγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος ἔφθασε εἰς μεγίστην ἀδυναμίν, καὶ οἱ ἱατροὶ μὲ πειθαναγκάζουσι ν' ἀλλάξω πρὸς καιρὸν τὸ κλίμα τοῦ τόπου, παρακαλῶ τὴν Ἱερὰν Σύνοδον νὰ εὐαρεστηθῇ νὰ μοι χορηγήσῃ εἰς τοῦλάχιστον μηνὸς ἀπουσίαν ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας ταύτης, διὰ νὰ μεταβῶ εἰς Ἀθήνας, ὅπου θέλω ἔχει συγγένεια καὶ περιποιήσιν.

Πεποιθὼς, ὅτι ἡ Ἱερὰ Σύνοδος θέλει δεχθεῖ τὴν υἱϊκὴν μου ταύτην αἴτησιν, μένω δὲ μ' ὅλον τὸ προσήκον σέβας καὶ τὴν ὀφειλομένην εὐπεΐθειαν.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀργολίδος Γεράσιμος»⁵⁷⁵.

8.

«Ἐν Ναυπλίῳ τὴν 19 9βρίου 1860

Πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἱερεὺς τις ἐκ τοῦ χωρίου Κοφφινίου τοῦ δήμου Ναυπλίας τῆς ἡμετέρας ἐπαρχίας, Παναγιώτης Μαστοράκος καλούμενος· διὰ τὸ παραιτηθῆναι τὸν ἀλληλοδιδασκτικὸν Διδάσκαλον ἀπὸ τοῦ χωρίου ἐκείνου, ὡς μὴ ἔχον τὰς ὑλικὰς ὠφελείας, οἱ κάτοικοι τῶν μικρῶν ἐκείνων χωρίων, ὁ Δήμαρχος τῆς Ναυπλίας, καὶ αὐτὸς ἐγώ, παρεκινήσαμεν τὸν ἱερέα τοῦτον νὰ ἔλθῃ εἰς Ἀθήνας, διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ λάβῃ τὴν ἄδειαν εἰς τὸ μετέρχεσθαι εἰς τὸ χωρίον αὐτό, ὅπου ἐφημέριος ὑπάρχει τὴν ἀλληλοδιδασκτικὴν διδασκαλίαν, καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἐλευσομένου ἔτους, ὅτε δίδονται οἱ ἐξετάσεις, μεταβῇ καὶ αὐτός, καὶ δώσῃ τὰς ἀπαιτουμένας ἐξετάσεις του ἀλλ' ἐπειδὴ, καθὰ μανθάνω ἡ αἴτησις αὐτοῦ, ἀποφασίζει νὰ μείνῃ ὡς μαθητὴς εἰς τὸ Διδασκαλεῖον, ὅπως τοῦλάχιστον ἀξιωθῇ τῆς ἐπισήμου ἀδείας τοῦ Διδασκαλείου.

Ἀλλὰ καθὰ γνῶσκω τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἀπορίαν, οὐ μόνον αὐτὸς δὲν ἔχει τὰ μέσα νὰ διατηρηθῇ ἐξ ἰδίων του, ἀλλὰ καὶ ἡ ὅλως ἄπορος οἰκογένειά του θέλει εὐρεθῇ εἰς πολλὰ δυσάρεστον θέσιν. Διὰ ταῦτα παρακαλῶ τὴν Ἱερὰν Σύνοδον, ἐὰν εἶναι δυνατόν νὰ ἐνεργήσῃ πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κ.τ.λ. ὑπουργεῖον νὰ διορισθῇ ὑπότροφος καὶ πλέον ἡ οἰκογένειά του ὡς ὑποφέρει καὶ δύναται τὴν πτωχείαν τῆς.

Διὰ τὴν ἠθικὴν μόρφωσιν τῆς νεολαίας πολλὰ συμφερότερα ἤθελεν εἶσθαι Ἱερὰ Σύνοδος, ἂν οἱ Ἱερεῖς τῶν μικρῶν χωρίων ἠδύναντο μετέρχεσθαι καὶ τὸ τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς διδασκαλίας ἐπάγγελμα. Τοῦλάχιστον διὰ νὰ ἀναγινώσκωσιν οἱ νέοι ἐν ταῖς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαις τὰς ἐορτάς· διότι εἰς τοὺς λογιωτάτους, τὸ τοιοῦτον εἶναι ἀπαράδεκτον.

⁵⁷⁴ ΙΑΣΕΕ, (A5S9Y2F1_T2_8_INT). Το έγγραφο (ἀρ. πρωτ. 2815-2852 καὶ χωρὶς ἀρ. διεκ.) ἀναφέρει τὸν Βασιλικὸ Ἐπίτροπο Ἀθηνῶν Λιδωρίκη.

⁵⁷⁵ ΙΑΣΕΕ, (A5S9Y2F1_T4_1_INT). Το έγγραφο συντάχθηκε στὸ Ἄργος τὴν 1 Ἰανουαρίου 1854 καὶ ἐλήφθη στίς 14 Ἰανουαρίου 54 (ἀρ. πρωτ. 3870).

Ὑποσημειοῦμαι ὅλως εὐπειθέστατος ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀργολίδος Γεράσιμος (Τ.Σ.)»⁵⁷⁶.

9.

Σεβασμιότατε καὶ Φιλοστοργότατε ἅγιε πάτερ

Οἱ ὑποφαινόμενοι γονεῖς τῶν ἐν τῇ Β. Ἑλληνικῇ ταύτῃ σχολῇ μέχρι τοῦδε παρὰ τῷ Ἑλλογίμῳ Στ. Ἀνδρεάδῃ διδασκομένων, σοὶ ἐκφράζομεν τὴν διὰ τὴν ἀπροσδόκητον μετάθεσιν αὐτοῦ, ἄκραν λύπην μας· οἵτινες σπουδαιότατον καθήκον κρίνοντας τὴν ἀναφορὰν τῶν τέκνων ἡμῶν, καὶ ἐλπίζοντες ὅτι τοῦτον θέλομεν ἔχει διὰ παντὸς διδάσκαλον τῶν τέκνων ἡμῶν, ἀνεδέχθημεν κατὰ πρῶτον ἐξ ἰδίων νὰ τῷ πληρώσωμεν μισθούς. ἀφ' ἧς δὲ διὰ κοινῆς αἰτήσεως τοῦ Δήμου Καλαμῶν, εὐηρεστήσῃ ἡ Σ. Κυβέρνησις, νὰ τὸν διορίσῃ Βον Διδάσκαλον, ἠλπίζομεν ὅτι μετατεθέντος μετὰ τινα χρόνον τοῦ Ν. Κυριακίδου, ἡ Κυβέρνησις ἤθελεν ἀναθέσῃν εἰς αὐτὸν τὰ τῆς Σχολαρχίας καθήκοντα, πρὸς βελτίωσιν καὶ ταύτης τῆς Σχολῆς δι' ἣν ἔχετε πολυχρόνιον πείραν τῶν τε φυσικῶν καὶ ἠθικῶν χαρακτήρων τῆς νεολαίας ἡμῶν, διὰ νὰ διδάσκωνται οἱ παῖδες ἡμῶν παιδεῖαν πλειοτέραν, προβαίνοντες τακτικῶς τις τὸ τελειότερον, διότι ἡ εὐμεθοδία αὐτοῦ, ἡ δραστηριότης, ἡ ὑπομονή, καὶ ἡ ἐν γένει πρὸς τὴν πρόοδον τῶν τέκνων μοὶ ἀφοσίωσις του, εἶνε ἀνυπέρβλητος· τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα τοῦ ἀνδρὸς συναισθανόμενοι οἱ παῖδες ἡμῶν, λυποῦνται καθ' ὑπερβολήν, ὥς ἀποστερηθέντες τὴν ἐντελεστέραν, καὶ ταχυτέραν πρόοδον εἰς τὰ μαθήματα τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων· πρὸς ὑμᾶς λοιπὸν καταφεύγομεν διὰ νὰ μᾶς συνδράμητε πρὸς ἀγαθὸν τοῦτον σκοπὸν, ὥστε ν' ἀπολαύσωμεν τὸν Στ. Ἀνδρεάδῃ Σχολάρχῃν τοῦ τόπου μας, ὥς ἔχοντα γνήσια προσόντα παιδευτοῦ, καὶ χαρακτηῖρα ἀληθοῦς διδασκάλου, οἵτινες ἀπαιτεῖται πρὸς τὴν τελειότεραν ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων ἡμῶν· γνωρίζομεν πόσον ἐπιθυμεῖτε τὴν πρόοδον τῆς πατρίδος ἡμῶν! πόσον εἴσθε ἐρασταὶ τῶν καλῶν! ὅσον δ' ἐπὶ τοῦ παρόντος καιροῦ, ἔχετε καὶ τὴν δύναμιν νὰ ἐνεργήσητε, καὶ νὰ κατορθώσητε τὸ συμφέρον ταῆς πατρίδος ἡμῶν ὡς πνευματικὸς ταύτης πατήρ· ἐὰν δὲ τοῦναντίον, ὃ μὴ γένοιτο! δὲν ἴδωμεν τὰς εὐχὰς ἡμῶν ἐκπληρουμένας, τότε Ἀλλοίμονον! Θέλομεν καταντήσῃν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐκστρέψωμεν τὰ τέκνα ἡμῶν μακρὰν τῆς πατρίδος ἔτι ἀνήλικα ὄντα, ἐξ ἰδίων δαπανῶντες οἱ δυστυχεῖς! πόσονδὲ τοῦτο θέλει ἐπιβαρύνει ἡμᾶς ἐπὶ τοῦ παρόντος καιροῦ, τοῦτο ἀφ' ἑαυτοῦ δύναται νὰ συναισθανθῇ ἡ συνε..άτῃ πανοσιώτης (sic) ἡμῶν ἀλλ' ἔχοντες πεποιθήσιν, ὅτι δραστηρίως θέλετε συνδράμῃ εἰς τὴν βελτίωσιν τοῦ τόπου, ἐλπίζομεν, ὅτι βεβαίως θέλομεν ἐπιτύχῃ τοῦ πόθου ἡμῶν.

Τὰ πνευματικὰ τέκνα...

διμίτρις ...

νικόλαος ...

...

Θεόδ. Α. ...⁵⁷⁷.

Η επιστολή των Δημητρίου Μπουφειά, Νικολάου Μελιανίτη, Θεοδώρου Μιχου και Θεοδώρου Α. Μπαλανοπουλου προς τον Γερασιμο Παγωνα ως Αργολιδος για την οικονομικη ενσηχηση της Βασιλικης σχολης του τοπου της Καλαματας βασιζεται στην γνωση πως ο Γερασιμος «γνωρίζομεν πόσον ἐπιθυμεῖτε τὴν πρόοδον τῆς πατρίδος ἡμῶν! πόσον εἴσθε ἐρασταὶ τῶν καλῶν!»

⁵⁷⁶ ΙΑΕΕ, (A5S6Y2F1_T10). Το δισέλιδο έγγραφο συντάχτηκε στο Ναύπλιο στις 12 Νοεμβρίου 1860 (αρ. πρωτ. 3151 και αρ. διεκπ. 187) και ελήφθη από τη Σύνοδο στις 23 9βρίου 1860 αρ. πρωτ. 11469 (Παν. αρ. 17).

⁵⁷⁷ Εθνική Βιβλιοθήκη, (Far1 A11703).

10.

Αθήναι τῇ 12 Φεβρουαρίου 1871.

«Πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ Ἑθνικοῦ Ἀγῶνος Ἐπιτροπὴν

Λαμβάνω τὴν τιμὴ νὰ γνωστοποιήσω τῇ Ἐπιτροπῇ ὑπὸ διαφόρους Ὑπηρεσίας τοῦ μακαρίτου θείου μου Ἀρχιεπισκόπου Ἀργολίδος Γερασίμου Παγώνη γνωστοῦ ἄλλως τε εἰς τοὺς ἐπιζῶντας τῆς Ἐπαναστάσεως ἄνδρας ἀποθανόντος τῇ 1 Ἀπριλίου 1867 ἃς προσήνεγκεν ὑπὲρ τῆς Ἀνεξαρτησίας τῆς πατρίδος.

Καὶ πρῶτον τὰ τῆς Ἑταιρίας τῶν Φιλικῶν τῷ θεῷ αὐτοῦ Χρυσάνθῳ τῷ Μονεμβασίας καὶ Καλαμῶν Ἱεράρχῃ ἀνακοινώσας μεταξὺ τῶν μελῶν αὐτῆς αὐτὸν συγκατέλεξε προωρίσας οὕτω τὸν οἶκον τοῦ Παγώνη κέντρον τῆς Ἱερᾶς ἐκείνης Ἑταιρίας. /

β) Κατὰ τὸ ἔτος 1818, ὅτε συνῆλθον ἐν Τριπόλει οἱ ἀρχιερεῖς ὁ Μονεμβασίας καὶ Καλαμῶν Χρῦσανθος, ὁ Κορίνθου Ζαχαρίας, ὁ Χριστιανουπόλεως Γερμανός, ὁ Ὠλένης Φιλάρετος, Ὁ Ναυπλίας Γρηγόριος, ὁ Δημητσάνης Φιλόθεος, ὁ Ἀνδρούσης Ἰωσήφ, πρῶτος ὁ Χρῦσανθος Μονεμβασίας ἐξηγεῖται καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Χαντζερλῆ περὶ τῆς μελετωμένης ἐπαναστάσεως συνεννόησιν, ὁ δὲ ἀνεπιβίως αὐτοῦ Γεώργιος Παγώνης <ἦτοι ὁ θεῖός μου> παρέστη καὶ αὐτὸς ἐν τῇ συνεδριάσει ὡς Γραμματεὺς συντάξας ἔγγραφον δηλοῦν ὑπὸ τὸ πρόσχημα ἀμοιβαίας ὑπερασπίσεως θὰ μένωσι πιστοὶ εἰς ὃν ἔδωκαν ἀμοιβαῖον ὄρκον καὶ τοῖς ἐγγράφοις ὑπογραφέντας παρ' ὅλων ἔλαβεν ἕκαστος ἀνὰ ἐν ἀντίγραφον.

γ) Μετὰ τὸν ἐν ταῖς φυλακαῖς τῆς Τριπόλεως μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ θείου αὐτοῦ / Μητροπολίτου Μονεμβασίας Χρυσάνθου Παγώνη ὁ ἀνεπιβίως αὐτοῦ Γεώργιος Παγώνης ἀναλαμβάνει τὴν διοίκησιν τῆς Μητροπόλεως καὶ παρ' αὐτῷ καταλύουσι κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Καλάμαις ὁ Πετρόμπεης, ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Μούρτζινος, ὁ Παπαφλέσσας καὶ ἄλλαι πρόκριτοι συμβοτλευόμενοι περὶ τῆς παρ.. καὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς Ἐπαναστάσεως.

δ) Ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῆς Τριπόλεως καὶ ἐν Τρικόρφοις κατὰ τὸ ἔτος 1821, δι' ἰδίων αὐτοῦ ἐξόδων συντηρῶν ὁ ἴδιος αὐτὸς κατὰ τῶν ἐχθρῶν διακοσίους ἐμμίσθους στρατιώτας.

ε) Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος οἱ ἀείμνηστοι Πετρόμπεης, Κολοκοτρώνης καὶ Ζαΐμης προτρέπωσι τὸν Γεώργιον Παγώνην νὰ ἀσπασθῇ τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον, ὅπως ἀντικαταστήσῃ τὸν ἐν Τριπόλει μαρτυρικῶς ἀποθανόντα Μητροπολίτην θεῖον του Γεράσιμον (sic) Παγώνην καὶ δὴ προχειρίζεται ἱερεὺς μετονομασθεὶς Γεράσιμος / καὶ φέρων τὸ ἀξίωμα τοῦ τοποτηρητοῦ τοῦ Μητροπολιτικοῦ θρόνου Μονεμβασίας καὶ διοικῶν τὰς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Μητροπόλεως ἐξ ἐπισκοπᾶς, ἐξακολουθῇ ἀγωνιζόμενος καὶ συνεισφέρων καὶ μαχόμενος ἐκλεγόμενος συγχρόνως πληρεξούσιος εἰς ὅλας τὰς ἐκάστοτε ἐθνικὰς συνελεύσεις.

στ) Τὸ 1827 ἀποστέλλεται ὑπὸ ταῆς τότε Κυβερνήσεως ὡς Ἐξάρχος εἰς Σάμον καὶ ἐκεῖ τὰ μάλιστα ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πολιτείας συντελεῖ.

ζ) Ἐπὶ ἀντιβασιλείας φέρων τὸν τίτλον Πρωτοσυγγέλου ἀποστέλλεται εἰς Λακωνίαν ὅπως συμβιβάσῃ τὰς ἀναφυείσας τότε ἔριδας μεταξὺ τῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης.

η) Τὸ 1852 προχειρίζεται Ἀρχιεπίσκοπος Ἀργολίδος καὶ μετὰ δεκαπενταετὴ πνευματικὴν διοίκησιν τοῦ Νομοῦ Ἀργολίδος ἀποθνήσκει.

Τοιαῦται ἐν περιλήψει εἶναι αἱ ὑπηρεσίαι τοῦ μακαρίτου θεοῦ μου Γερασίου Παγώνη, τὰς ὁποίας ἐλπίζω λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν ἡ Ἐπιτροπὴ θέλει ἀπονείμῃ τὴν δικαίαν ἐκτίμησιν εἰς τοὺς ἀνεψιοὺς αὐτοῦ ὧν εἷς καὶ ἐγὼ εἰμί.

Μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ ὑποσημειοῦμαι

Εὐπειθέστατος

Παναγιώτης Παγώνης»⁵⁷⁸.

⁵⁷⁸ Εθνικὴ Βιβλιοθήκη, Gerasimos Pagonis, . Ἡ ἐπιστολή, ἡ ὁποία ἐλήφθη στις 15 Φεβρουαρίου 1871, ἐμπεριέχεται στον φάκελο (λήμμα Π) ὑπὸ τὸν τίτλο: «Γεράσιμος Παγώνης Αρχ. Ἀργολίδος, Συν. 427, Ἀξιωμ. Β' τάξεως, ἀρ. 129 (β) 232».

A. Ανέκδοτες αρχειακές πηγές:

1. Ιστορικό Αρχείο της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος (ΙΑΕΕ)

α. Φάκελος Α50Κ10, Ιερά Μητρόπολη Μεσσηνίας (Διορισμοί - μεταθέσεις 1834-1901) πρώτος φάκελος

β. Φάκελος Α5F9Y2F1, Ιερά Μητρόπολη Αργολίδος (Επισκοπικά 1852-1899)

2. Ιστορικό Αρχείο της Ιεράς Μητροπόλεως Μεσσηνίας (ΙΑΜΜ)

α. Λυτά Έγγραφα Αρχείου Ι. Μ. Μεσσηνίας (ευγενική παραχώρηση Μητροπολίτη Μεσσηνίας κ. Χρυσοστόμου)

β. Λυτά Έγγραφα Φάκελος Ιεράς Μονής Βουλκάνου

3. Γενικά Αρχεία Κράτους Νομού Μεσσηνίας - Καλαμάτας (ΓΑΚ)

Δικαιοπραξίες (Συμβόλαια): 1838, αρ. 856/22-8-1838, φ. 3· 1842, αρ. 3115/1-12-1842, φ. 10· ΓΑΚ (1844), αρ. 4105/23-9-1844, φ. 13· ΓΑΚ (1850), αρ. 925/7-11-1850, Φ. 25

4. Εθνική Βιβλιοθήκη (Εθν. Βιβλ.)

α. Αρχείο Αγωνιστών, Gerasimos Pagonis

β. Συλλογή Γεωργίου Φάρη, Α 11695 – Α 117013: Καλάμαι (1825-1831). Οικογένειαι Μητροπολίτου Γερασίου Παγώνη. Σπαράγματα εγγράφων, επιστολών

B. Εκδεδομένες πρωτογενείς πηγές

I. Αρχεία Ελληνικής Παλιγγενεσίας (Αρχ. Ελλ. Παλ.)

Αρχ. Ελλ. Παλ. (1971): Αρχεία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας αι Εθνικαί Συνελεύσεις (τόμος πρώτος των Εθνοσυνελεύσεων), τ. 3, έκδοσις βιβλιοθήκης της Βουλής των Ελλήνων, Αθήναι 1971

Αρχ. Ελλ. Παλ. (1972): Αρχεία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας μέχρι της εγκαταστάσεως της Βασιλείας, τ. 2, εν Αθήναις, τύποις Διονυσίου Κορομηλά 1862, επανέκδοσις υπό της βιβλιοθήκης της Βουλής των Ελλήνων, Αθήναι 1972

Αρχ. Ελλ. Παλ. (1976): Αρχεία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας, 1821- 1832 “ Λυτά έγγραφα” Α’ και Β’ Βουλευτικής Περιόδου (τόμος πρώτος Γερουσία- Αρειος Πάγος- Βουλευτικόν) , τ. 9, έκδοσις βιβλιοθήκης της Βουλής των Ελλήνων εκ του εθνικού τυπογραφείου, Αθήναι 1976

Αρχ. Ελλ. Παλ. (1981): Αρχεία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας, 1821- 1832 “ Λυτά έγγραφα” Α’ και Β’ Βουλευτικής Περιόδου (τόμος πέμπτος, Υπουργεία), τ. 13, έκδοσις βιβλιοθήκης της Βουλής των Ελλήνων, Αθήναι 1981

Αρχ. Ελλ. Παλ. (2000): Αρχεία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας, 1821- 1832 “ Λυτά έγγραφα” Β’ και Γ’ Βουλευτικής Περιόδου (τόμος πρώτος λυτά έγγραφα 1824-1826), τ. 18, έκδοση βιβλιοθήκης της Βουλής των Ελλήνων, Αθήνα 2000

⁵⁷⁹ Η παρατιθέμενη βιβλιογραφία περιλαμβάνει αναφορές στον Γεράσιμο Παγώνη. Μνεία της λοιπής βιβλιογραφίας, η οποία χρησιμοποιήθηκε και δεν περιλαμβάνεται στον πίνακα αυτό, γίνεται με πλήρη παραπεμπτικά στοιχεία στις υποσημειώσεις.

II. Εφημερίδες⁵⁸⁰

«Αθηνά», αρ. φύλλ. 761/23 Οκτωβρίου 1840, σ. 3α
«Αθηνά», αρ. φύλλ. 1913/Τρίτη 30 Σεπτεμβρίου 1852, σ. 2
«Αθηνά», αρ. φύλλ. 1914/Παρασκευή 3 Οκτωβρίου 1852, σσ. 2-3
«Αιών», αρ. φύλλ. 95/3 Σεπτεμβρίου 1839, σ. 3γ
«Αιών» αρ. φύλλ. 352-353/13 Μαΐου 1842, σ. 3α
«Αιών», αρ. φύλλ. 498/12 Ιανουαρίου 1844, σ. 3α-β
«Αιών», αρ. φύλλ. 1295/24 Σεπτεμβρίου 1852, σ. 4
«Αιών», αρ. φύλλ. 1297/1 Οκτωβρίου 1852, σ. 3β
«Αιών», αρ. φύλλ. 1299/8 Οκτ. 1852, σ. 3γ
«Αιών», αρ. φύλλ. 1306/1 Νοεμβρίου 1852, σ. 3γ
«Αιών», αρ. φύλ. 1492/4 Σεπτεμβρίου 1854, σ. 2γ
«Αιών», αρ. φύλλ. 2080/24 Οκτωβρίου 1862, σ. 2γ
«Αιών», αρ. φύλλ. 2082/29 Οκτωβρίου 1862, σ. 2γ
«Ανεξάρτητος», αρ. φύλλ., 16, σσ. 72-73
«Αυγή», αρ. φύλλ. 1327/4 Δεκεμβρίου 1864, σ. 2β
«Εβδομάς», αρ. φύλλ. 2/Σεπτεμβρίου 1854, σ. Γ2
«Εφημερίς της Κυβερνήσεως», αρ. φύλλ. 50/1852, σ. 318
«Εφημερίς των Φιλομαθών», αρ. φύλλ. 607/10 Σεπτεμβρίου 1866
«Πελοπόννησος», αρ. φύλλ. 201/9 Μαΐου 1867, σ. 1γ
«Ταχύπτερος Φήμη», αρ. φύλλ. 176/2 Φεβρ. 1842, σ. 2α
«Ταχύπτερος Φήμη», αρ. φύλλ. 304, σ. 2β
«Ταχύπτερος Φήμη», αρ. φύλλ. 752/23 Σεπτεμβρίου 1848, σ. 1β
«Ο Φίλος του Λαού», αρ. φύλλ 81-82/21.10.1840, σ. 3·
«Γενική Εφημερίς της Ελλάδος», αρ. φύλλ. 65/13 Αυγ. 1830, σ. 262.
ΦΕΚ 1/18 Ιαν. 1836, σ. 2Α
ΦΕΚ 7/26 Φεβρουαρίου 1836, σ. 31
ΦΕΚ 55/11 Δεκεμβρίου 1858, σ. 351 Β

Γ. Λοιπές δημοσιευμένες πηγές και βοηθήματα

Αργυρόπουλος: Παναγιώτης Αργυρόπουλος, *Οι ήρωες του Μανιακίου*, Γρηγόριος Δημ. Δικαίος ή Παπαφλέσσας, τυπογραφείο Π. Βουγιουκά, εν Καλάμαις 1912

Αναπλιώτης: Γιάννης Αναπλιώτης, *Η Καλαμάτα στον χορό της ιστορίας*, Έκδοση Δίφρος Αθήνα 1963

Αρχαία Κουντουριώτου: Γενικά Αρχεία του Κράτους, *Αρχαία Λαζάρου και Γεωργίου Κουντουριώτου*, επιμέλεια Εμμ. Πρωτοψάλτης, Κων. Διαμαντής, τόμος έκτος, εν Αθήναις 1966

Ατέσης: Βασίλειος Ατέσης επίσκ. Ταλαντίου, *Επίτομος Επισκοπική ιστορία της Εκκλησίας της Ελλάδος από του 1833 μέχρι σήμερα*, τόμος Α', εν Αθήναις 1948

Αττικά: *Αττικά ή περί Δήμων Αττικής*, εν οίς και περί τινων μερών του Άστεως, υπό Διονυσίου Σουρμελή, Έκδοσις πρώτη, εν Αθήναις 1854

Βαγιακάκος: Δικαίος Β. Βαγιακάκος, *Μανιάτικα Α'. Ο Ιμπραήμ εναντίον της Μάνης. Μάχαι Βέργας Αλμυρού και Διρού 21-26 Ιουνίου 1826. Απόπειρα κατά του Κοτρώνα 6 Ιουλίου 1826*, Εκδοτικός Οίκος Πέτρου Μ. Πατσιλινάκου, Αθήναι 1961

Βακαλόπουλος: Απόστολος Ε. Βακαλόπουλος, «Η Επανάσταση κατά το 1826», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμ. ΙΒ', Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, σσ. 408-426.

Βέης, «Χριστιανικά»: Νίκος Α. Βέης, «Χριστιανικά επιγραφαί Μεσσηνίας μετά σχετικών αρχαιολογημάτων», *ΔΙΕΕΕ* 6 (1902) 373-396

Βέης, «Ο Ελκόμενος»: Νίκος Βέης, «Ο Ελκόμενος Χριστός της Μονεμβασίας μετά παρελβάσεων περί της αυτόθι Παναγίας της Χρυσαιφίσεως», *Πρακτικά της εν Αθήναις Αρχαιολογικής*

⁵⁸⁰ Καταγράφονται όσες εφημερίδες περιέχουν άρθρα που έχουν χρησιμοποιηθεί χωρίς όνομα συγγραφέα.

Εταιρείας του έτους 1932, εν Αθήναις 1933, σσ. 33-96 [Byzantinisch-Neugrichische Jahrbücher 10 (1933-34) 1999-202]

Βέης, «Ο τρίτος κώδιξ»: Νίκος Α. Βέης, «Ο τρίτος κώδιξ της Μητροπόλεως Μονεμβασίας και Καλαμάτας», *Επετηρίς Μεσαιωνικού Αρχείου* 6 (1956) 3-58

Βέλκος: Γρηγόριος Π. Βέλκος, *Θεοφάνης ο Σιατιστεύς Αρχιεπίσκοπος Μαντινείας και Κυνουρίας (1787-1868)*, Θεσσαλονίκη 2001

Βίμπος, «Λόγος»: Αρχιμ. Θεόκλητος Βίμπος, «Λόγος Επικήδειος εις τον αοίδιμον Γεράσιμον Παγώνην, Αρχιεπίσκοπον Αργολίδος», εφημ. *Εθνεγερσία*, έτ. 2, αρ. φύλλ. 103/20.9.1867, σ. 4

Βίμπος, Δύο επικήδαιοι: Αρχιμ. Θεόκλητος Βίμπος, *Δύο επικήδαιοι λόγοι, ο μεν εις την Μαρίαν Δ. Γ. Βούλγαρη, θυγατέρα του αοιδίμου Λαζάρου Κουντουριώτου, ο δε εις τον Γεράσιμον Παγώνη, Αρχιεπίσκοπον Αργολίδος*, τύποις Σ. Οικονόμου και Λ. Μηλιάδου, εν Αθήναις 1869, σσ. 15-34

Βοβολίνη: Κωνσταντίνος Α. Βοβολίνη, *Η Εκκλησία εις τον αγώνα της ελευθερίας 1453-1953*, Εκδότης Παν. Αθ. Κλεισιούνης, Αθήναι 1954

Βορβίλας: Γιάννης Μ. Βορβίλας, «Ανέκδοτος έκθεσις Γερασίμου Παγώνη περί της Ιεράς Μονής Χρυσοκελλαριάς», *Μεσσηνιακά Γράμματα*, τόμος Γ', Καλαμάτα 1981, σσ. 181-190

Γ.Ε.Ε.: *Γενική Εφημερίς της Ελλάδος*, αρ. φύλλ. 65/13 Αυγ. 1830, σ. 262

Γερμανός: Π. Πατρών Γερμανός, *Υπομνήματα περι της επαναστάσεως της Ελλάδος από το 1820 μέχρι του 1823*, εκ του τυπογραφείου Πέτρου Μαντζαράκη, εν Αθήναις 1837

Γιανναροπούλου, «Σχεδιάσμα»: Ιωάννα Γιανναροπούλου, «Σχεδιάσμα Ιστορίας υπό Ρήγα Παλαμήδη», *Μνημοσύνη* 2 (1968-69) 375-426

Γιαννόπουλος: Στέφανος Γιαννόπουλος, *Σύλλογή των εγκυκλίων της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος μετά των οικείων νόμων, Β. Διαταγμάτων, υπουργικών εγγράφων, οδηγιών κ.τ.λ. από του 1833 μέχρι σήμερα*, εκ του τυπογραφείου Α. Καλαράκη, εν Αθήναις 1901

Γριτσόπουλος, «Χειρόγραφα»: Τάσος Αθ. Γριτσόπουλος, «Χειρόγραφα της μονής Βουλκάνου», *Πελοποννησιακά* 5 (1962) 294-305

Γριτσόπουλος, «Στατιστικά»: Τάσος Αθ. Γριτσόπουλος, «Στατιστικά Εδήσεις περί Πελοποννήσου», *Πελοποννησιακά* 8 (1971) 411-459

Δασκαλάκης, Κείμενα: Απόστολος Β. Δασκαλάκης, *Κείμενα - πηγαί της ιστορίας της Ελληνικής Επανάστασεως*, τ. 1, *Τα πρώτα σαλπίσματα, Φιλική Εταιρεία, οι Προκηρύξεις της Ελευθερίας. Οργανισμοί και πολιτεύματα, Συνταγματικά πράξεις, Γενικά πληροφορία*, Αθήναι 1968

Δασκαλάκης, Αρχείον: Απόστολος Β. Δασκαλάκης, *Αρχείον Τζωρτζάκη - Γρηγοράκη, Ανέκδοτα Ιστορικά Έγγραφα Μάνης (1810-1835). Ανέκδοτα Ιστορικά Έγγραφα Μάνης (1810-1835)*, Αθήναι 1976

Δεληγιαννόπουλος: Αρχιμ. Χρυσόστομος Ι. Δεληγιαννόπουλος Ιεροκήρυξ Αργολίδος, *Η Εκκλησία Άργους και Ναυπλίας από της συστάσεώς της μέχρι σήμερα*, τεύχος Α' (Διοίκησις), Έκδοσις Χριστιανικής Εστίας Άργους 1957

Δεληγιαννόπουλος, «Γεράσιμος»: Αρχιμ. Χρυσόστομος Ι. Δεληγιαννόπουλος, «Γεράσιμος ως Μητροπολίτης Αργολίδος», *ΘΗΕ* 4 (1964) στ. 348

Δουκάκης, Πεντηκοστάριον: Πεντηκοστάριον χαρμόσυνον την από του Πάσχα μέχρι της των αγίων Πάντων Κυριακής ανήκουσαν αυτώ Ακολουθίαν, περιέχον επί τέλους δε και τα εωθινά ευαγγέλια τα εν τω όρθρω εκάστης των εν τω μεταξύ τούτω εορτών αναγιγνωσκόμενα, εκδοθέν δαπάνη Κωνσταντ. Χ. Δουκάκη, έκδοσις νέα, εν Αθήναις 1892

Δουκάκης, Μεσσηνιακά Β': Δημήτρης Χρ. Δουκάκης, *Μεσσηνιακά και ιδία περί Φαρών και Καλαμάτας από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι του Καποδιστρίου*, τεύχος Β', τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου, εν Αθήναις 1908

Δουκάκης, Μεσσηνιακά Γ': Δημήτρης Χρ. Δουκάκης, *Μεσσηνιακά και ιδία περί Φαρών και Καλαμάτας από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι του Καποδιστρίου*, τεύχος Γ', εκ του τυπογραφείου Παρασκευά Λεωνή, εν Αθήναις 1911

Δούκας, Η Σπάρτη: Παναγιώτης Χρ. Δούκας, *Η Σπάρτη δια μέσου των αιώνων*, εν Νέα Υόρκη, εκ των τυπογραφείων "Εθνικού Κήρυκος" 1922

Επετηρίς: *Επετηρίς της Ιεράς Μητροπόλεως Μεσσηνίας 1976*, έτος πρώτον Έκδοσις Ιεράς Μητροπόλεως Μεσσηνίας

Εφετηρίς (1837): *Εφετηρίς (Almanach) του Βασιλείου της Ελλάδος δια το έτος 1837*, παρά του ιατρού Α. Ι. Κλάδου, εν Αθήναις 1837.

Ιεζεκιήλ, «Η Μητρόπολις»: Ιεζεκιήλ Βελανιδιώτης, «Η Μητρόπολις Μονεμβασίας και Καλαμάτας», *Ιερός Σύνδεσμος*, αρ. φύλλ. 72/1 Μαΐου 1908, σσ. 11-13· αρ. φύλλ. 72/15 Μαΐου 1908, σσ. 14-15

Ιεζεκιήλ, «Μια επιστολή»: Ιεζεκιήλ Βελανιδιώτης, «Μια επιστολή του Αρχιμανδρίτου Παπαφλέσσα», *Ιερός Σύνδεσμος* τεύχ. 174/1 Αυγούστου 1912, σσ. 1-2

Ιεζεκιήλ, *Ανέκδοτα* (1932): Ιεζεκιήλ Βελανιδιώτης, Μητροπολίτου Θεσσαλιώτιδος και Φαναριοφερσάλων, «*Ανέκδοτα Έγγραφα Καλαμάτας*», *Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών* 9 (1932) 174-177

Ιεζεκιήλ, *Ανέκδοτα*: *Ανέκδοτα Έγγραφα Καλαμάτας*, μετά προλεγομένων του Σεβ. Μητροπολίτου Θεσσαλιώτιδος και Φαναριοφερσάλων Ιεζεκιήλ του από Βελανιδιάς, εν Αθήναις 1936

Ιεζεκιήλ, «Ο Αργολίδος»: Ιεζεκιήλ Μητροπολίτης Θεσσαλιώτιδος και Φαναριοφερσάλων, «Ο Αργολίδος Γεράσιμος. Ιστορικά διευκρινίσεις», Πέμπτη 8 Απριλίου 1948, [*Έργα και Ημέραι Β΄*, Εκδίδεται επιμελεία Ηλία Α. Μίσσα, εν Βόλω 1948, σσ. 794-795]

Ιεζεκιήλ, «Η ιστορική»: Ιεζεκιήλ Μητροπολίτης Θεσσαλιώτιδος και Φαναριοφερσάλων, «Η ιστορική αλήθεια», στον τόμο *Η Καλαμάτα και η Επανάσταση του '21*, χ.τ. 1948, σ. 36

Ιερά Ανθολογία: *Ιερά Ανθολογία περί των σεπτών και θείων επτά μυστηρίων της Εκκλησίας*, περιέχουσα όσα αναφέρονται εις έκαστον των επτά Μυστηρίων και οικονομία εις όσα συμβαίνουν εξ ανάγκης ή περιστάσεως ή εξ απροσεξίας εις έκαστον τούτων, εκ πολλών ερανισθείσα εκ πολλών και συντεθείσα υπό Δανιήλ Γεωργόπουλου, Γ. Καρυοφύλλη, εν Βενετία 1833

Κλάδος: Α. Ι. Κλάδος, *Επετηρίς (ALMANACH) του Βασιλείου της Ελλάδος*, εκ της Βασιλικής Τυπογραφίας και Λιθογραφίας, εν Αθήναις 1837

Κορομπόκης: Αρχιμ. Καλλίνικος Δ. Κορομπόκης, «Το Άργος κατά τον 19ο αιώνα», *Πρακτικά του Α΄ Συνεδρίου Αργειακών Σπουδών*, Άργος 5-7 Νοεμβρίου 2004, Έκδοση, «Σύλλογος Αργείων ο Δαναός», Άργος 2009, σσ. 117-136 και στο: <https://argolikivivliothiki.gr/2018/07/17/the-church-of-argos-the-19th-century/>

Κουγέας: Σωκράτης Β. Κουγέας, «Ο Εθνομάρτυς Μητροπολίτης Μονεμβασίας και Καλαμάτας Χρύσανθος Παγώνης», *Διδαχή*, έτ. 14, αρ. φύλλ. 158/04.1960, σσ. 51-52, 61-63

Κουγέας, «Η Μονή»: Σωκράτης Β. Κουγέας, «Η Μονή της Τίμιουβας. Εντυπώσεις –αναμνήσεις –έρευναι», *Μεσσηνιακά Γράμματα*, τόμος πρώτος 1956, Καλαμάτα 2004², σσ. 9-23.

Κουγέας, «Η διαθήκη»: Σωκράτης Β. Κουγέας, «Η διαθήκη του εκ των φονέων του Καποδίστρια Γεωργίου Μαυρομιχάλη», *Πελοποννησιακά* 1 (1956) 347-377

Κτεναβέα: Στράτος Ν. Κτεναβέας, *Μεσσηνιακή Επετηρίς*, τυπογραφείο Αυγή Αθηνών Αποστολόπουλος, εν Αθήναις 1908.

Λακωνικά Σπουδαί: *Λακωνικά Σπουδαί*, τόμος πρώτος, εν Αθήναις 1972, σ. 31

Λιγνός: *Αρχεῖον της Κοινότητος Ύδρας 1778-1832, δημοσιευόμενον υπό Αντωνίου Λιγνού, προέδρου της κοινότητος Ύδρας, προέδρου της επιτροπής του Ιστορικού Αρχείου Ύδρας*, τόμος δωδέκατος 1826, δαπάνη δημοσία, εν Πειραιεί 1930

Μάμουκας: Ανδρέας Ζ. Μάμουκας, *Τα κατά την αναγέννησιν της Ελλάδος*, τόμ. Α΄, εκ του τυπογραφείου «Η αγαθή τύχη» του Ηλία Χριστοφίδου, εν Πειραιεί 1839

Μυστακίδης: Βασίλειος Α. Μυστακίδης, *Επισκοπικοί κατάλογοι*, Εταιρεία Βυζαντινών Σπουδών, τυπογραφείο Εστία, εν Αθήναις 1936 (ανάτυπο)

Μελετόπουλος: Ι. Α. Μελετόπουλος, *Η Φιλική Εταιρεία, αρχείο Π. Σέκερη*, Αθήναι 1967

Μέξας: Βαλέριος Γ. Μέξας, *Οι Φιλικοί*, Αθήναι 1937

Μπουγάς: Ιωάννης Π. Μπουγάς, *Ιωσήφ Ανδρούσης 1770-1844. Ο πρώτος μινίστρος της Θρησκείας και του Δικαίου και πρώτος Επίσκοπος Μεσσηνίας* (διδασκαρική διατριβή η οποία υποβλήθηκε στο Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου), Καλαμάτα 2009

Μπουγάς, *Ανέκδοτα*: Ιωάννης Π. Μπουγάς, *Ανέκδοτα χειρόγραφα του πρώτου καταστίχου (1834) της Επισκοπής Μεσσηνίας*, Εκδόσεις Έλτρον, Καλαμάτα 2013

Ξενογιάννης, «Συμβολή»: Κωνσταντίνος Ν. Ξενογιάννης, «Συμβολή εις τον αγώνα του 1821. Η Σχολή του τιμίου Προδρόμου (Μελέ) Μεσσηνίας», *Θεολογία* 42 (1971) 255-261

Ξενογιάννης: Κωνσταντίνος Ν. Ξενογιάννης, «Από την ιστορίαν του αγώνος. Το πρόβλημα εκλογής Αρχιερέων κατά την διάρκεια της επανάστασεως 1821. Ανέκδοτος Επιστολή του Πετρόμπεη προς τον Ανδρούσης Ιωσήφ περί αναδείξεως του Γερασίμου Παγώνη ως Μητροπολίτου Μονεμβασίας και Καλαμάτας», Αθήνα 1984 [*Εκκλησία*, τεύχ. αριθ. 6, 15 Μαρτίου 1984 και αριθ. 7-8, 1/15 Απριλίου 1984, τ. 61 (1984) 211-213]

Οικονομάκη: Πόπη Δ. Οικονομάκη, *Το τζαμί και η ‘Σάλπιγξ Ελληνική’ του 1821 Μεσσηνιακή Γερουσία και ‘Άλληλοδιδακτική’, οι Αργυρόπουλοι και Αντωνόπουλοι της Καλαμάτας*, Καλαμάτα 1964

Οικονομέα: Αφροδίτη Οικονομέα – Πανίτσα, *Καλαμάτα η πολυαγαπημένη. Χρονικό 1930-1970*, Αθήνα 1996

Οικονόμου, Τα σωζόμενα, Β΄: Τα σωζόμενα εκκλησιαστικά συγγράμματα, Κωνσταντίνου Πρεσβυτέρου και Οικονόμου του εξ Οικονόμων, Εκδιδόντος Σοφοκλέους Κ. του εξ Οικονόμων, τόμ. Β΄, Τύποις Φ. Καραμπίνου και Κ. Βάφα, Αθήνησι 1864

Ορφανός: Μάρκος Αν. Ορφανός, *Ανέκδοτα χειρόγραφα του Γεράσιμου Παγώνη Πρωτοσυγκέλλου της Μητροπόλεως Μονεμβασίας και Καλαμάτας και της Επισκοπής Μεσσηνίας*, Καλαμάτα 2017

ΠΒΛ: *Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαιδεία*, τόμος 2, Παγκόσμιο Βιογραφικό λεξικό, Εκδοτική Αθηνών 1990

Παναγιωτόπουλος, «Η Προκήρυξις»: Β(ασίλειος) Π. Παναγιωτόπουλος, «Η Προκήρυξις της Μεσσηνιακής Γερουσίας προς τα ευρωπαϊκά αυλάς», *ΔΙΕΕΕ* 12 (1957) 137-150

Παναγιωτόπουλος, «Δύο προκηρύξεις»: Β(ασίλειος) Π. Παναγιωτόπουλος, «Δύο προκηρύξεις της Μεσσηνιακής Συγκλήτου», *Μεσσηνιακά Γράμματα*, τόμ. Β΄, Καλαμάτα 1967, σσ. 591-598

Παπαοικονόμου: Χρήστος Παπαοικονόμου, *Ο πολιούχος του Αργους Άγιος Πέτρος επίσκοπος Αργους ο θαυματουργός*, εν Αθήναις 1908

Πάπυρος: *Εγκυκλοπαιδεία, Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα*, τόμος δέκατος έκτος, Εκδοτικός Οργανισμός Πάπυρος

Περραιβός: Χριστόφορος Περραιβός, *Απομνημονεύματα πολεμικά, διαφόρων μαχών συγκροτηθεισών μεταξύ Ελλήνων και Οθωμανών κατά τε το Σούλιον και Ανατολικήν Ελλάδα από του 1820 μέχρι του 1829 έτους*, τομ. Α΄, τυπογραφείο Ανδρέα Κορομηλά, εν Αθήναις 1836, σσ. 2-3

Πετρίδης: Αθναάσιος Πετρίδης, «Περί του εν Δήμω Αλαγωνίας ανευρεθέντος μεσαιωνικού φρουρίου “Μελέ”», *Παρνασσός*, έτ. 10, τεύχ. 5 (1886) 235-241

Πετρόπουλος – Κουμαριανού: Ιωάννης Α. Πετρόπουλος – Αικατερίνη Κουμαριανού, «Περίοδος Βασιλείας του Όθωνος 1833-1862», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμ. ΙΓ΄, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, σσ. 8-105

Σιμόπουλος: Αρχιμ. Θεόφιλος Ν. Σιμόπουλος, *Ανάλεκτα εκ κωδίκων Σπάρτης και Μονεμβασίας*, Αθήναι 1970

Σκάγκος: Νεκτάριος Ι. Σκάγκος, «Υπόμνημα του Γερασίμου Παγώνη περί της επαρχίας Μονεμβασίας (16 Οκτ. 1828)», *Πελοποννησιακά* 27 (2003-2004) 49-71

Σκοπετέας: Σταύρος Χ. Σκοπετέας, «Άνθη ευλάβειας εις τον Γεράσιμον Παγώνην», εφημ. *Ηχώ της Μεσσηνίας*, έτ. 5, αρ. φύλλ. 52/26-3- 1950, μέρος Α΄, σσ. 1, 3-4· αρ. φύλλ. 53/2-5- 1950, μέρος Β΄, σσ. 1-2· αρ. φύλλ. 54/3-6- 1950, μέρος Γ΄ σσ. 1-2· αρ. φύλλ. 59/10-1- 1951, μέρος Γ 1΄, σσ. 1-2· αρ. φύλλ. 60/10-2- 1951, μέρος Γ2΄, σσ. 1, 3

Τα Σπετσιώτικα: *Τα Σπετσιώτικα υπό Αναργύρου Ανδρέου Χ Αναργύρου*, Αθήνησι 1861, επανέκδοσις της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος, επιμέλεια Ιωάννου Αλ. Μελετόπουλου, τεύχος ΙΙ, Αθήναι 1979

Σπηλιάδου: *Απομνημονεύματα συνταχθέντα υπό του Ν. Σπηλιάδου δια να χρησιμεύσωσιν εις την Νέαν Ελληνικήν Ιστορίαν*, εκδίδονται δε υπό Χ. Ν. Φιλαδελφέως εις πέντε τόμους, τόμ. Α΄ Αθήνησιν 1851 και τόμ. Γ΄ Αθήνησιν 1857

Σκοπετέας, «Η κήρυξις»: Σταύρος Χ. Σκοπετέας, «Η κήρυξις της επανάστασεως κατά την 23^η Μαρτίου εν Καλάμαις», στο: *Η Καλαμάτα και η επανάσταση του '21*, Σύλλογος προς Διάδοσιν των Γραμμάτων, 1948, σσ. 81-94

Στρατηγόπουλος: Στρατηγόπουλος Δ., *Έντυπες Ακολουθίες Αγίων - Συλλογή Ντόρης Παπαστράτου*, επιμέλεια Χρυσοχοϊδης Κρίτων, Αθήνα 2007

Τετράδια 4. Ιστορία: *Τετράδια Ιστορίας της Μάνης*, 4. Ιστορία από τα έγγραφα, στο: http://www.etlasp.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=110:tetradia-istorias-ths-manhs&catid=81:meletes

Τετράδια 5. Αξιώματα: *Τετράδια Ιστορίας της Μάνης*, 5. Αξιώματα – Αριστεία. Μανιάτες αξιωματικοί και οπλίτες στην Επανάσταση του 1821, στο: http://www.etlasp.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=110:tetradia-istorias-ths-manhs&catid=81:meletes

Τετράδια 6. Μελετήματα: *Τετράδια Ιστορίας της Μάνης* 6. Μελετήματα, στο: http://www.etlasp.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=110:tetradia-istorias-ths-manhs&catid=81:meletes

Τετράδια 8. Βιογραφικό: *Τετράδια Ιστορίας της Μάνης*, 8. Βιογραφικό Λεξικό Μανιατών, στο: http://www.etlasp.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=110:tetradia-istorias-ths-manhs&catid=81:meletes

Τρικούπης, Ιστορία Α΄: Σπυρίδων Τρικούπης, *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως*, τόμ. Α΄, έκδοση δευτέρα, Εκδοτικός οίκος Χρήστου Γιοβάνη, Αθήναι 1968

Τρομπούκης: Βασίλειος Χ. Τρομπούκης, *Η περιφερειακή οργάνωση της Εκκλησίας της Ελλάδος Ι. Μητροπόλεις- Ενορίες*, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Ε.Ε., Αθήνα - Κομοτηνή 2011

Τσακόπουλος: Αναστάσιος Π. Τσακόπουλος, *Συμβολαί εις την ιστορίαν της Εκκλησίας Αργολίδος*, τεύχος Α΄, Αθήναι 1953

Τα Υδραϊκά: Δήμος Ύδρας, *Τα Υδραϊκά ή μέρος των εν Ύδρα σωζόμενων εγγράφων*, εκ του τυπογραφείου «Ο Ανεξάρτητος» του Π. Κ. Παντελή, εν Αθήναις 1844

Υπομνήματα: *Υπομνήματα περί της επανάστασεως της Ελλάδος από το 1820 μέχρι του 1823 παρά του Μητροπολίτου Παλαιών Πατρών Γερμανού*, και εκδιδόμενα παρά του κυρίου Καλλινίκου Καστόρχη, εκ της τυπογραφείας Πέτρου Μαντζαράκη, εν Αθήναις 1837

Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί»: Μίμης Φερέτος, «Μεσσήνιοι Φιλικοί καθοδηγούν τον αγώνα του '21», εφημ. *Μεσσηνικά Νέα*, έτ. 29, αρ. φύλλ. 393/31.3.1984, Α΄, σσ. 1, 3· αρ. φύλλ. 394/30.4.1984, Β΄, σσ. 1, 3· αρ. φύλλ. 395/ 30.5.1984, Γ΄, σσ. 1, 3· αρ. φύλλ. 396/6.7.1984, Δ΄, σσ. 1, 3· αρ. φύλλ. 397/ 31.8.1984, Ε΄, σσ. 1, 3· αρ. φύλλ. 398/9.10.1984, ΣΤ΄, σσ. 1, 3· αρ. φύλλ. 399/31.10.1984, Ζ΄, σσ. 1, 3· αρ. φύλλ. 400/30.11.1984, Η΄, σσ. 1, 3, 4· έτ. 30, αρ. φύλλ. 401/ Ιανουάριος 1985, Θ΄, σσ. 1, 3· αρ. φύλλ. 402/ 2.1985, Ι΄, σσ. 1, 3· αρ. φύλλ. 403/15.3.1985, ΙΑ΄, σσ. 1, 3· αρ. φύλλ. 404/30.4.1985, ΙΒ΄, σσ. 1, 3· αρ. φύλλ. 405/5.6.1985, ΙΓ΄, σσ. 1, 3· αρ. φύλλ. 406/6.7.1984, ΙΔ΄, σσ. 1, 3.

Φερέτος, «Η θαυματουργός»: Μίμης Ηλ. Φερέτος, «Η θαυματουργός εικών της Υπαπαντής του Σωτήρος και η ακολουθία εις αυτήν του Γερασίου Παγώνη. Πώς και πότε το πρώτον κεθιερώθη ο πανηγυρικός εορτασμός», *Ηχώ της Μεσσηνίας*, αρ. φύλλ. 50 (1 Φεβρουαρίου 1950), σσ. 1,3

Φερέτος, «Ο συντάκτης»: Μίμης Ηλ. Φερέτος, «Ο συντάκτης της ακολουθίας Γερ. Παγώνης και ο αγιογράφος της Υπαπαντής Δ. Βυζάντιος», αρ. φύλλ. 51 (28 Φεβρ. 1950) 1

Φερέτος, «Γεράσιμος»: Μίμης Ηλ. Φερέτος, «Γεράσιμος, ο Παγώνης. Μητροπολίτης Αργολίδος», *ΘΗΕ* 4 (1964) στ. 345-348

Φερέτος, «Μεσσηνιακά»: *Μεσσηνιακά 1969-1970, Μεσσηνιακή Γραμματεία, Μεσσηνιακή Εγκυκλοπαιδεία, Μεσσήνιοι Αγωνισταί, Βιογραφία Μεσσηνίων*, τόμ. Β΄, Εκδόσεις «Β. Γιαννίκος», Αθήνα 1998, σσ. 348-349

Φερέτος, «Η παιδεία»: Μίμης Ηλ. Φερέτος, «Η παιδεία στην Καλαμάτα στην τουρκοκρατία και μέχρι του 1835», *Μεσσηνιακά Γράμματα*, τόμος πρώτος 1956, Καλαμάτα 2004², σσ. 465-506

Φιλήμων: Ιωάννης Φιλήμων, *Δοκίμιον Ιστορικών περι της Ελληνικής Επανάστασεως*, τόμ. Α΄, τυπογραφείο Π. Σούτσα και Α. Κτενά, Αθήναι 1859 και τόμ. Δ΄, τυπογραφείο Π. Β. Μωραϊτίνη, Αθήναι 1861

Φοίφας: Ν. Δ. Φοίφας, «Η αλληλογραφία των αρχιερέων Χρυσάνθου και Γερασίμου Παγώνη», *Ιερός Σύνδεσμος*, έτ. 12, περ. 2, αρ. φύλλ. 74/01.06.1908, σσ. 12-13

Φραντζής, Επιτομή: Αμβρόσιος Φραντζής, *Επιτομή της Ιστορίας της αναγεννηθείσης Ελλάδος αρχομένη από του έτους 1715 και λήγουσα το 1837*, Συγγραφέισα παρ' Αμβροσίου Φραντζή Πρωτοσυγκέλλου της πρώην Χριστιανουπόλεως επαρχίας (Αρκαδίας) και εκδοθείσα παρ' αυτού προς χρήσιν των Ελλήνων προσφωνηθείσα δε τω μεγαλειοτάτω βασιλεί της Ελλάδος Όθωνι τω Α', Εκ της τυπογραφίας Η Βιτώρια του Κωνστ. Καστόρχη και Συντροφίας, τομ. Δ', εν Αθήναις 1841

Φωτάκος: Βίοι Πελοποννησίων ανδρών και των έξωθεν εις την Πελοπόννησον ελθόντων κληρικών στρατιωτικών και πολιτικών των αγωνισαμένων τον αγώνα της Επαναστάσεως συγγραφέντες μεν υπό Φωτίου Χρυσανθόπουλου ή Φωτάκου, πρώτου υπασπιστού του Θ. Κολοκοτρώνη, εκδοθέντες δε υπό Σταύρου Ανδρόπουλου, εν Αθήναις 1888

Χατζόπουλος: Κωνσταντίνος Κ. Χατζόπουλος, «Οι επαναστατικές προκηρύξεις της “Μεσσηνιακής Συγκλήτου” της Καλαμάτας και ο φιλικός Πέτρος Ηπίτης», *Δελτίον της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος* 29 (1986) 35-98

Χρυσομάλλης: Αλέκος Γ. Χρυσομάλλης, Μεγάλες μορφές-Γεράσιμος Παπαδόπουλος, ιερομόναχος και διδάσκαλος, ιδρυτής της Ιεράς Μονής Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης καλογραιών Καλαμάτας (1763- 1844), Καλαμάτα 1999

Χρυσοσπάθης: Ορέστης Χρυσοσπάθης, *Ιστορία της παλαιάς Καλαμάτας*, Εκδότης Νικ. Ηλιόπουλος, Καλάμαι 1936

Χρυσόστομος, Ιστορία: Χρυσόστομος Α. Παπαδόπουλος (Αρχιμ. μετέπειτα Αρχ/που Αθηνών), *Ιστορία της Εκκλησίας της Ελλάδος, τόμος πρώτος, Ίδρυσις και Οργάνωσις της Αυτοκεφάλου Εκκλησίας της Ελλάδος*, εν Αθήναις 1920

Χρυσόστομος Θέμελης, Παναγία: Χρυσόστομος Θέμελης (Μητροπολίτης Μεσσηνίας), *Παναγία Υπαπαντή (Ιστορικόν της Ιεράς εικόνας –Θαύματα –Ειδική Ακολουθία και ειδικός παρακλητικός κανών, «Έχει θησαυρόν των Καλαμών η πόλις την Υπαπαντήν εικόνα της Παρθένου»*, Ευλογία του σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Μεσσηνίας κ. Χρυσοστόμου υπό Αρχιμ. Χρυσοστόμου Θέμελη Πρωτοσυγκέλλου, πρωοκήρυκος του ναού, τυπογραφεία «Σημαίας», Καλάμαι 1950

Χρυσόστομος Θέμελης: Χρυσόστομος Θέμελης (Μητροπολίτης Μεσσηνίας), *Η εν Καλαμάτα ιερά εικόν της Παναγίας Υπαπαντής*, Καλαμάτα 1998

Χρυσόστομος Θέμελης, Η Ιερά: Χρυσόστομος Θέμελης (Μητροπολίτης Μεσσηνίας), *Η Ιερά Μητρόπολις Μεσσηνίας δια μέσου των αιώνων*, Αθήναι 2003

Χρυσόστομος, «Η Καλαμάτα»: Χρυσόστομος Θέμελης (Μητροπολίτης Μεσσηνίας), «Η Καλαμάτα. Ενοριακόν χωρίον της Μητροπόλεως Μονεμβασίας και είτα διάδοχος αυτής», *Μεσσηνιακά Γράμματα*, τόμος πρώτος 1956, Καλαμάτα 2004², σσ. 32-39

Χώρας: Γεώργιος Αθ. Χώρας, «Ο εποικισμός του λιμένος Αρχαγγέλου Μονεμβασίας και η ιερατική οικογένεια Παγώνη», *Λακωνικά Σπουδαί* τόμος πέμπτος, Πρακτικά του Α' Συνεδρίου Λακωνικών Σπουδών, τεύχος Β', εν Αθήναις 1980, 118-142

3. Διαδικτυακές πηγές ενδεικτικά)

Κορομπόκης, Άργος: Αρχιμανδρίτης Καλλίνικος Δ. Κορομπόκης, *Άργος και Ορθοδοξία στο διάβα των αιώνων*, στο: <https://argolikivivliothiki.gr/tag/άργος-και-ορθοδοξία-στο-διάβα-των-αιών/>
<http://gak.mes.sch.gr/ArchCol/archcol-PRESS.htm>

ΓΙΑ ΕΚΛΟΓΗ « Το άρθρο “Άργος και Ορθοδοξία στο διάβα των αιώνων”, που έγραψε ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Άρτης κ. Καλλίνικος (δημοσιεύθηκε στο Περιοδικό “Ματιές στην Αργολίδα”, τευχ. 10, Μάιος – Ιούνιος 2002), για την ιστορία της Ιεράς Μητροπόλεως Αργολίδος) » <https://imargolidos.gr/%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%A C-%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%B9%CF%87%CE%B5%CE%AF%CE%B1/>

<http://representatives1821.gr/%cf%80%ce%b1%ce%b3%cf%8e%ce%bd%ce%b7%cf%82-%ce%b3%ce%b5%cf%81%ce%ac%cf%83%ce%b9%ce%bc%ce%bf%cf%82-%cf%80%cf%81%cf%89%cf%84%ce%bf%cf%83%cf%8d%ce%b3%ce%ba%ce%b5%ce%bb%ce%bb%ce%bf%cf%82/>:

«Γεράσιμος (Παγώνης) Μητροπολίτης Αργολίδος», (22 Οκτωβρίου 2008), στο: <https://argolikivivliothiki.gr/2008/10/22/γεράσιμος-παγώνης-Μητροπολίτης-άργο/>

«Παγώνης Γεράσιμος, Πρωτοσύγκελλος (Παγωνόπουλος), στο: <http://representatives1821.gr/παγώνης-γεράσιμος-Πρωτοσύγκελλος/>

«Παγώνης Γεράσιμος (Μητροπολίτης)», στο: <https://www.taathinaika.gr/tag/pagonis-gerasimos-mitropolitiss/>

Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, «Ο αφορισμός της Εκκλησίας κατά των εμπρηστών των δασών» (12.8.2019), στο: <https://www.taathinaika.gr/tag/pagonis-gerasimos-mitropolitiss/>

«Προκάτοχοι Μητροπολίτες», στο: <https://imargolidos.gr/προκάτοχοι/>

<https://www.argolikeseidhseis.gr/search?updated-max=2011-02-13T02:22:00-08:00&max-results=8&reverse-paginate=true&m=0> (πορτραίτο)

ΕΠΟΠΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

α. Πανομοιότυπα βιβλίων, εγγράφων, σφραγίδων και υπογραφών.

1

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

ΤΩΝ

ΣΥΓΓΕΝΕΙΩΝ, ΤΩΝ ΒΑΘΜΩΝ ΑΥΤΩΝ,

ΚΑΙ ΤΩΝ

ΚΕΚΩΛΥΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΑΚΩΛΥΤΩΝ ΣΥΓΓΕΝΕΙΩΝ.

ΜΕΘ' ΟΣΗΣ ΠΛΕΙΣΤΗΣ ΣΠΟΥΔΗΣ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΣ ΤΕ
ΚΑΙ ΑΚΡΙΒΟΥΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΕΡΑΝΙΣΘΕΝ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΞΘΕΝ
ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΕΛΑΧΙΣΤΟΥ

Π. Γ. ΠΑΓΩΝΗ.

ΚΑΙ ΑΦΙΕΡΩΘΕΝ ΤΗ ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΩ

ΤΟΥ

Β. ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Τὸ Μυστήριον τοῦτο (τοῦ Γάμου) μέγα ἐστὶ· ἐγὼ δὲ λέγω
εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. (Ἐφ. έ.)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΧΡ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ.

(Ἰδιωτ. ἔργον, οἰκία Κ. Πατέρη.)

1842.

ΠΑΝΟΣΙΟΛΟΓΙΩΤΑΤΕ ΑΓΙΕ ΠΡΩΤΟΣΥΓΓΕΛΕ.

Κύριε Γετράσιμε!

Απεριόριστον ἔλαβον εὐχαρίστησιν προσεκτικῶς ἀναγνοῦς τὸ χρυσοῦν περὶ τοῦ Μυστηρίου τοῦ γάμου Ἐγχειρίδιόν Σου. Ἐπεχειρίσθης ἔργον, ἀγαπητέ, οὐ μόνον χρήσιμον ἀλλὰ καὶ ἀναγκαῖον κατὰ τὰς νῦν προκειμένας περιστάσεις. Τὸ ἐγχειρίδιον τοῦτο θέλει λύσει πᾶσαν ἀπορίαν, καταρραπίσει ἐπομένως τὰ πρόσωπα τῶν ὅσοι χωλαίνουσιν εἰς τὸ Μυστήριον τοῦτο ὑπέρευγε τῆς μεθόδου! Ἐγκύψας γὰρ προσεκτικώτερον εἰς τὰς Ἱερὰς βίβλους τῶν θείων Πατέρων, καὶ ἐτέρων νομικῶν μεγάλων ὀνομάτων, τῶν περὶ τούτου πραγματευσαμένων ἐξελέξω εὐμεθόδως τὰ πλέον ἀναγκαῖα, καὶ κατησφάλησας θριγγοῖς Ἱεροῖς εἰς δόξαν τῆς ἁγίας Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, καὶ αἰσχύνῃ τῶν καταφρονητῶν. Ὅσον τὸ ἐπ' ἐμοί, τὸ Ἐγχειρίδιον τοῦτο εἶναι ἀνώτερον παντὸς μώμου, μάλιστα δὲ εἶναι χρυσίον καθαρὸν καὶ ἀκίβδηλον, τὸ ὅποῖον θέλει φωτίσει τὸν Ἱερὸν Κληρὸν μας. Ἄν δώσης εἰς φῶς τῆς ἐκδόσεως τοῦτο, θέλει ἔχεις τὰς εὐχὰς τῆς Μητρὸς ἡμῶν Ἀγίας Ἐκκλησίας, καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ γένους Σου.

Τῇ 18 Σεπτεμβρίου αἰ.μ. ἐν Κολύμει.

Ο ΕΥΧΕΤΗΣ

ΜΕΣΣΗΝΗΣ ΙΩΣΗΦ.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΣ.

Ὅταν παρακινήθῃς παρὰ τινων φίλων μου ἐπεχείρισα τὴν συλλογὴν καὶ σύνταξιν τοῦ παρόντος Ἐγχειριδίου, ἐγνώρισα ἐξ αὐτῆς βαλβίδος, ὅτι οὐ μόνον θέλω φανεῖν εἰς τινας βαρὺς δι-
καστῆς, ἀλλ' ὅτι θέλω καὶ κατηγορηθεῖν καὶ κατακριθεῖν ὡς ὀπισθοδρομικός, καὶ τοῦ Μεσαιῶνος κληρικός, καὶ οὐχὶ ὡς προο-
δευτικός κατὰ τὴν δόξαν τῶν νεωτερίζοντων· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ οὕτως ἐδιδάχθην παρὰ τῶν πατέρων μου, ὅτι δηλαδὴ ὀφείλω νὰ πιστεύω, περιέπω καὶ ἐνστερνίζωμαι, βλῆ ψυχῇ, διανοίῃ τε καὶ προθυμίᾳ, ὅσα ἡ Ἀνατολικὴ τοῦ Χριστοῦ ἀγία Ἐκκλησία πα-
ρέλαβε διὰ τοῦ Παναγίου Πνεύματος, ἀπὸ τε τῶν Προφητῶν καὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, καὶ ἀπαξαπάντων τῶν ὑπὸ τοῦ Παναγίου Πνεύματος ἐνηχηθέντων ἁγίων Πατέρων, εἴτε δόγματα Πίστεως, εἴτε Μυστήρια, εἴτε Ὁροὺς καὶ Κανόνας, εἴτε παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας ἐγγρά-
φους τε ἢ ἀγράφους, καὶ οὐδεμίαν κεραίαν ἐκ τούτων ν' ἀθετῶ, ἢ μεταποιῶ, διότι καὶ μικρὰ παρέγκλησις ἢ μεταποίησις, μὲ φέρει εἰς τὸν κρημνὸν καὶ τὸν βάραν τῆς ψυχικῆς ἀπωλείας, ἐπρωτίμῃσιν τὴν ἀνθρώπινον κρίσιν, ἀπὸ τῆς Θείας κατακρίσεως, διδάχθεις μάλιστα ἐξ αὐτῆς τῆς πολυχρονίου πείρας ὅτι οὐδὲν οὕτως ἡδὺ τοῖς ἀνθρώποις, ὡς τὸ λαλεῖν τὰ ἀλλότρια. Ὁμο-
λογῶ μολταῦτα εἰλικρινῶς, ὅτι τὸ τοιοῦτον ἔργον ἀνῆκεν ὅλως εἰς ἄλλους ἀξιοτέρους καὶ κριτικώτερους πολυμαθεῖς ἄνδρας. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ μέχρι τοῦδε δὲν εἶδον εἰς τύπον τοιοῦτον εὐωνον μικρὸν ἐγχειρίδιον περὶ τῶν Γάμων, καὶ πραγματι-
κῶς ἐγνώρισα τὴν εἰς τοὺς βαθμοὺς τῶν Γάμων ἀγνοίαν πολ-
λῶν ἀνθρώπων, καὶ μάλιστα κληρικῶν, ἐπεχείρισα, ὡς εἴρηται, τοῦτο πρὸς κοινὴν οἶονεῖ γινώσιν τῶν ὁμογενῶν μου, μηδὲν ὡς ἀγνοῶν πόσον διαφορετικός καὶ αὐστηρότερος δικαστῆς εἶναι ἢ ὅρασις, ἀπ' ἐκεῖνον τῆς ἀκοῆς. Εὐχόμαι ὅθεν ἐν ἄλλοις συντάξωσι τοῦτο τελειώτερον καὶ εὐκρινέστερον, πρὸς ἀκριβεστέραν γνώσιν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀπορυγὴν τῶν ἐξ ἀγνοίας παρεμπιπτου-
σῶν πλανεσιμῶν, διότι ἕκαστον πρῶτον καὶ ἀτελὲς ἐστί.

Ὁ Ἐκδότης

Γάμος ἐστίν, ἱερὸν Μυστήριον δοθὲν παρὰ Θεοῦ, πρὸς τεχνopoίαν, καὶ διαδοχὴν γένους καὶ σύστασιν, καὶ ὅλως πρὸς ἀπαρτισμὸν καὶ τελείωσιν τῆς πάλαι Θείας ἐκείνης φωνῆς, καὶ δυνάμεως· « αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε » (Γεν. β'.) Καὶ ἄλλως, Γάμος ἐστίν οὐ σαρκικὴ μίξις ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς, ἀλλὰ συζυγία σαρκὸς καὶ ψυχῆς καθαρὰ καὶ ἁμιάντος· ὅθεν ὁρισμὸς ἐστὶ τοῦ Γάμου ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνάφεια, καὶ συγκλήρωσις παντὸς τοῦ βίου Θείου τε καὶ ἀνθρωπίνου, δικαίου κοινωνία παρὰ Θεοῦ διαταχθεῖσα.

Ἄλλ' ἐάν καὶ τινὲς, τοὺς ὁποίους ἢ πρὸς τὰς καινοτομίας ὁρμῇ, εἰς τσσαύτην ἄνοιαν ἐξετραγηλίσατο, ὥστε διανοίας δεινὸν ἀρδῶστημα νενοσηκότες, σπεύδουσι ν' ἀποδείξωσι τὸν Γάμον πολιτικὸν συνάλλαγμα, καὶ οὐχὶ Μυστήριον Θεῖον, ἐφ' ὑβρίζοντες σιωπηλῶς πως, οὐ μόνον τὸν Ἀπόστολον Παῦλον τὸν λέγοντα. « Τὸ Μυστήριον τοῦτο (τοῦ γάμου) μέγα ἐστὶ· ἐγὼ » δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν » (Εφεσ. ε.) ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς Θεοφόρους Πατέρας ἡμῶν καὶ αὐτὴν ταύτην τοῦ Χριστοῦ τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν λαβοῦσαν παρὰ τοῦ Νυμφίου τῆς Χριστοῦ, καὶ διακρατοῦσαν, καὶ μεταδιδούσαν ἑπτὰ Μυστήρια, εἰς τὰ εὐσεβῆ αὐτῆς τέκνα, ἡμεῖς θέλομεν ἀντιτάξιεν, κατὰ τῶν νεωτεριζόντων τούτων βραχεῖαν τιὰ ἀπολογίαν.

Περὶ συνάλλαγματος εὐρίσκομεν, ὅτι οὐδὲν ἄλλο ἐστίν, εἰμὴ ἀπλὴ τις συμφωνία, καὶ ἀνταλλαγὴ δύο ἢ πολλῶν προσώπων, ἢ πραγμάτων. Ἐπειδὴ ὅθεν καὶ συμφωνοῦν δύο πρόσωπα μεταξὺ τῶν, εἰς ἄνθρωπος καὶ μία γυνή, ἵνα ἔλθωσιν εἰς Γάμου κοινωνίαν, ἄρα τὸ τοιοῦτον πολιτικὸν ἐστὶ συνάλλαγμα, κατὰ τοὺς ποιοῦτους. Ἄλλ' οἱ συναλλάττοντες ἔχουσιν οἴκοθεν τὸ δικαίωμα

νὰ θέτωσι καὶ ἕρον εἰς τὰ συναλλάγματά των· ὥστε ἂν οἱ εἰς Γάμου κοινωνίαν συναπτόμενοι θέσωσιν ἕρον τριετίας, ἢ πενταετίας, ἢ καὶ πλείονων τῆς γαμικῆς τῶν κοινωνίας, ἀδιαφειλονίκητον ἐστὶ πάντως τὸ συνάλλαγμα, ἢ καὶ χωρὶς ἕρου, ἵταν τὸ ἐν πρόσωπον δὲν εὐχαριστεῖται τοῦ λοιποῦ, δι' ὁποίους ὁποῖοτε λόγους, ἔχει πάντως τὸ δικαίωμα εἰς τὸ νὰ διαλύσῃ τὸ συνάλλαγμα· ἢ, ἐπειδὴ καὶ ὁ Γάμος οὐκ ἐστὶ Μυστήριον, ἀλλὰ πολιτικὸν συνάλλαγμα, δύνανται καὶ τρία πρόσωπα, τῇ ἰδίᾳ συναινέσει, εἰς τὸ νὰ ἔλθωσιν εἰς Γάμου κοινωνίαν, μιμούμενα τὸν πρῶτον διγαμήσαντα, καὶ ἀκολασίας ὁδοῦ, καὶ πολυγαμίας ἐναρξάμενον Λάμεχον ἀπέγγονον τοῦ προπάτορος ἡμῶν Ἀδάμ (Γεν. δ'). καὶ, εἰ οὕτως ἔχει ὁ Γάμος, οὔτε συγγένεια βέβαια, οὔτε ἡλικία, οὔτε ὁρησκεία πρέπει νὰ διακρίνεται εἰς τὰ γαμικὰ συναλλάγματα, ἀλλ' οὐδὲ ἱεροτελετουργία πρέπει ν' ἀπαιτῆται· ἀλλ' ἡ μόνη θέλησις τῶν προσώπων, καὶ τὸ συμβόλαιον, διότι οὐκ ἐστὶ Μυστήριον, ἀλλὰ πολιτικὸν συνάλλαγμα· ἀλλ' ἡμεῖς εὐρίσκομεν ἀπεναντίας τούτου εἰς τὴν τῶν Γραφῶν ἀκρίβειαν, ὅτι ἑπτὰ εἰσὶ τὰ θεῖα Μυστήρια, καὶ οὐχὶ ἑξ. Καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἑπτὰ λούσματα Νεεμάν τοῦ Σύρου (Βασιλ. δ') ἦσαν τύπος τῶν ἑπτὰ θεῶν Μυστηρίων, καὶ ἡ ἐν ταῖς ὁράσει τοῦ Προφήτου Ζαχαρίου ἀπὸ χρυσοῦ πεποιημένη λυχνία, καὶ οἱ ἐπικείμενοι ἑπτὰ λύχνοι, καὶ οἱ ἑπτὰ στόλοι, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπῆρξεν ἡ τῶν ἀπάντων σοφία, ὁ Χριστὸς τὴν Ἐκκλησίαν, κατὰ τὸν παροιμιαστὴν, καὶ αἱ Σάλπιγγες αἱ καταπορθήσασαι τὰ τεῖχη τῆς Ἱερουζολῆς, καὶ αἱ σφραγίδες τοῦ βιβλίου ἐκείνου, τὰς ὁποίας ἐπὶ τὴν δεξιὰν τοῦ καθήμενου ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ ὑψηπέτης ἐν ἀποκαλύψει ἐθεώρει Ἰωάννης, καὶ τὰ ἑπτὰ κέρατα, καὶ οἱ ἑπτὰ ὀφθαλμοὶ τοῦ ἐν μέσῳ τῶν πρεσβυτέρων ὡς ἐσφραγισμένου ἐστηκότος ἀρνίου, ταῦτα πάντα καὶ ἕκαστα πλείω τύπος ὑπῆρχον τῆς ἐκκλησίας, ἥτις ἄνωθεν διαλάμπεται μετὰ τὰ ἑπτὰ θεῖα Μυστήρια καὶ καθ'

ἐαυτὴν διαστράπτει θεία χάριτι καὶ περιβάλλει μὲ διπλᾶς ἐλαίας τῆς τε παλαιᾶς καὶ νέας Διαθήκης, καὶ διανθεῖ μὲ διηλεκτῇ λαμπρότητι. Καὶ καθάπερ δι' ἑπτὰ ὁλοκαυπῶν καὶ φαιδροειδῶν Πλανητῶν ἔχρυσολιθοκόλλησε τὰς εὐμανίους Σφαῖρας ὁ Ἀριστοτέχνης Θεὸς, οὕτω δι' ἑπτὰ μεγαλοσωτηριαδῶν Μυστηρίων κατεπλούτισεν ὁ θεάνθρωπος Ἰησοῦς τὴν ἐπίγειόν του ἐκκλησίαν ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων, καὶ διότι καὶ τὰ χαρίσματα τοῦ Παναγίου Πνεύματος ἑπτὰ εἰσὶν, οἷον ὁ θεὸς φόβος κατὰ τῆς ὑπερφηφάνειας, ἡ εὐσέβεια κατὰ τοῦ φθόνου, ἡ σοφία κατὰ τοῦ θυμοῦ, ἡ ἰσχύς κατὰ τῆς ἀκηδίας, ἡ βουλή κατὰ τῆς φειδωλείας, ἡ σύνεσις κατὰ τῆς λαιμαργείας, καὶ ἡ γνῶσις κατὰ τῆς λαγνείας εἴτουν ἅτω τείας. Διὸ καὶ τοὺς τοιούτους ὡς σπεύδοντας νὰ παρανοθεύσωσι τὰ πατρῷα ἡμῶν δόγματα, καὶ προσέχοντας ὅλως εἰς τὰ ἀλλότρια ἦθη, καὶ καταγινομένους εἰς τὸ νὰ καπηλεύσωσι τὸν ἑλληνικὸν χαρακτήρα, ἀφίγοντες κατὰ μέρος, νὰ σχολάζωσιν εἰς τὴν ἰδίαν των φιλοσοφίαν, καὶ νὰ χαίρωνται εἰς τὰς ὑψηλὰς γνώσεις των, μεταβαίνομεν εἰς τὸν προκείμενον ἡμῖν λόγον.

ΠΕΡΙ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ.

Μυστήριον ἐστὶ πρᾶγμα τι ἱερὸν ὑποκείμενον μὲν εἰς τὴν αἴσθησιν, ἀλλ' οὐκ εἰσχωροῦν ἐν τῷ νῷ, ἔχον δὲ ἐν ἑαυτῷ δύναμιν θεϊαν ἐγκεκαλυμμένην διὰ τῆς ὁποίας τὴν σωτηρίαν καὶ τὰ πρὸς σωτηρίαν τοῖς ἀνθρώποις παρέχει.

Λέγεται δὲ Μυστήριον, ἀπὸ τοῦ μύω, τοῦ σφαλῶ τὸ στόμα, ὡς περιέχον ἐν αὐτῷ ἀπόκρυφον χάριν, ἢ ἀπὸ τοῦ, μυθεῖν, τοῦ διδάσκω τὰ θεῖα.

Διὸ καὶ ὁ Εὐστάθιος ἐνόμων ἀμφοτέρω, « τοῖς μύστασις ἔλεγε, προσήκει μύειν τὸ στόμα, καὶ μὴ ἐκφάνειν, ἃ μυσθῆναι. »

Καὶ ἄλλως, Μυστήριον ἐστὶ σημειῖον τι αἰσθητὸν, τῇ ὁμοιώ-

σει παραστατικόν, τῇ διατάξει σημαντικόν, καὶ τῷ ἁγιασμῷ συνέχον τὴν ἀόρατον τοῦ Θεοῦ χάριν, πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν δραστηκῶς τεταγμένον, ἐκ θείας θεσμοθεσίας ὅθεν καὶ ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος εἰς τὴν περὶ τούτου πραγματείαν λέγει. « Μυστήριον ἐστὶν ἀοράτου χάριτος ὄρατον τῆς » μείον, » καὶ ὁ χρυσορρόημων Ἰωάννης ὡσαύτως. « Μυστήριον ἐστὶ τὸ ἀπόρρητον, καὶ θαυμαστόν, καὶ ἀγνοούμενον. » Διετάχθησαν δὲ τὰ Ἱερά Μυστήρια ἀμέσως παρ' αὐτοῦ τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, πρὸς τὴν ὁποῖον μόνον δέδοται τὸ νὰ διατάξῃ Μυστήρια.

Καθὼς καὶ ὑπὸ τῶν Θεολόγων ὁρθῶς ἐρρέθη, τὸ, « Μυστήρια καὶ τελετὰς διατάττεσθαι, ὑπεροχῆς εἶναι δυνάμει καὶ » μεγαλειότητος θείας. ὥστε γὰρ ἡ Ἐκκλησία ἐξουσίαν οὐκ » ἔχει, καὶ νὰ πίστεως Δόγματα κτίξῃ, οὕτως οὔτε παρ' αὐτῇ » ἐστὶν, οὔτε παρ' οὐδενὶ ἀνθρώπῳ Μυστήρια εἰσηγεῖσθαι. »

Ἐπειδὴ γοῦν καὶ ὁ Γάμος ὑπάρχει ἐν τῶν ὑπὸ Θεοῦ διαταχθέντων ἑπτὰ ἱερῶν Μυστηρίων, περὶ τοῦ ὁποίου ἐνταῦθα διαπραγματευόμεθα, κρίνομεν ἐπάναγκες νὰ ἐξηγηθῶμεν διε-

Γάμος ἐστὶν ἔννομος καὶ ἅλματος συνάρχεια ἐνὸς ἄρρενος, καὶ ἐνὸς θήλειος, διαταχθεῖσα ὑπὸ Θεοῦ κατὰ τὸ, « ἄρσεν καὶ » θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς. » (Γέν. α. β.) Καὶ, « ἔσονται οἱ δύο » εἰς σάρκα μίαν. » (Ἐφεσ. ε.) Διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, δι' εὐτάκτου τεκνογονίας, ὥπως πᾶσαι αἱ ἐρωτοληψίαι εὐλαβηθῶσι, καὶ ἐκλείψωσι. Διὰ γὰρ τὰς πορνείας » ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἔχεται, καὶ ἕκαστη τὸν ἴδιον » ἄνδρα ἔχεται. » (Κοριν. α.) Καὶ ὥπως λατρεύεται ὁ θεὸς ἐν τῷ δε τῷ κόσμῳ μετὰ σωφροσύνης. Καθάπερ καὶ ὁ χρυσοῦς τὴν γλῶτταν Ἰωάννης φθέγγεται (τόμ. δ'. Τιμ. α. λόγ. θ.) » Ἀκούσατε ταῦτα πατέρες καὶ μητέρες, ὡς οὐκ ἄμιθος

» ὑμῖν ἔσται ἡ παιδοτροφία τοῦτο οὖν καὶ πρῶτον, φησὶν, ἐν
» ἔργοις καλοῖς μαρτυρουμένη, εἰ ἐτεκνοτρόφησε.» Μετὰ τῶν
» ἄλλων καὶ αὐτὸ τίθησιν.

« Οὐ γὰρ ἔστι τοῦτο μικρὸν τὸ τὰ δοθέντα παιδία παρὰ Θεοῦ,
» ταῦτα τῷ Θεῷ ἀνατιθέναι. Ἄν γὰρ τὴν κρηπίδα καὶ τοὺς
» θεμελίους καλοὺς ἔχοιεν τῆς καταβολῆς, μέγαν ἔξουσι τὸν
» μισθόν, ὥσπεροὺν ἀμελοῦντες τὴν κόλασιν. Ἐπεὶ καὶ ὁ Ἥλει
» διὰ τοὺς παῖδας ἀπώλετο τοὺς ἑαυτοῦ· ἐγρῆν γὰρ αὐτοὺς
» νοθεύειν, (καὶ μὴ ἐνουθέτει ἀλλ' οὐχ ὥς ἔδει.) Ἀλλὰ μὴ
» βουληθεὶς αὐτοὺς λυπῆσαι, καὶ αὐτοὺς καὶ ἑαυτὸν προ-
» σαπώλεσεν.

» Ἀκούσατε ταῦτα οἱ Πατέρες· παιδεύετε ὑμῶν τὰ τέκνα
» ἐν παιδείᾳ καὶ νοθεσίᾳ Κυρίου μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιστρο-
» φῆς (Ἐφ. γ'). Ἀγρίον ἡ νεότης, πολλῶν δεσμένη τῶν ἐπι-
» στατούντων διδασκάλων, παιδαγωγῶν, ἀκολούθων, τροφῶν
» ἀρχαπνῶν γὰρ μετὰ τοσαῦτα κατασχεθῆναι αὐτὴν· καθάπερ
» τις ἱππος ἀδάμαστος, καθάπερ τι θηρίον ἀτιθάσσον, τοιοῦτον
» ἐστὶν ἡ νεότης· ἂν τοίνυν ἀνωθεν καὶ ἐκ πρώτης ἡλικίας
» ὄρους αὐτῇ πῆξωμεν καλλοὺς, οὐ δεητόμεθα πολλῶν μετὰ
» ταῦτα πόνων, ἀλλ' ἡ συνήθεια νόμος αὐτοῖς, ἔσται λοιπόν.
» Μηδὲν ἔωμεν αὐτοὺς τῶν ἡδέων καὶ βλαβερῶν ποιεῖν· μη-
» δὲ ὥς παισὶ χαρίζόμεθα· ἐν σωφροσύνῃ μάλιστα διατηρῶ-
» μεν αὐτοὺς, τοῦτο γὰρ πάντων πλέον τὴν νεότητα λυ-
» μαίνεται· πρὸς τοῦτο πολλῶν ἡμῖν δεῖ τῶν ἀγώνων, πολλῆς
» τῆς προσοχῆς· ταχέως αὐτοῖς γυναῖκας ἄγωμεν, ὥστε κα-
» θαρὰ αὐτῶν καὶ ἀνέπαφα τὰ σώματα δέχεσθαι τὴν νύμ-
» φην· οὗτοι οἱ ἔρωτες θερμότεροι· ὁ πρὸ τοῦ γάμου σωφρο-
» νῶν, πολλῷ μᾶλλον μετὰ τὸν γάμον· ὁ δὲ μαθὼν πορνεύειν
» πρὸ τοῦ Γάμου, καὶ μετὰ τὸν Γάμον τοῦτο ποιήσει. Ἄνδρι
» γάρ, φησὶ, πρόνω πᾶς ἄρτος ἡδύς. (Σειρ: κγ'.)

Λέγεται δὲ ἔννομος συνάφεια· ὡς εὖσα κατὰ νόμους τῆς

φύσεως, τοὺς Θεοὺς καὶ ἀνθρωπίνους. Ὁ λόγος γὰρ καὶ ἡ φύ-
» σις διδάσκει· ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ αἰσχύνηται τὸ αἷμα,
καὶ ν' ἀπέχη ἀπὸ τοῦς πλησίον συγγενεῖς· διὸ καὶ ἀθέμιτοι
λέγονται οἱ τοιοῦτοι Γάμοι, καὶ παράνομοι· οἱ οὕτω πα-
» ρανόμῳς συντημένοι αἱμομίχται· διὰ τοιαῦτα μιάσματα φησὶν
» ἡ θεία Γραφή, ὅτι οἱ Χαναναῖοι ἐτιμωρήθησαν. « Ἄνθρω-
» πος, ἄνθρωπος πρὸς πάντα οἰκεῖον σαρκὸς αὐτοῦ οὐ προ-
» σελεύσεται ἀποκαλύψας, ἀσέβεια γὰρ ἐστὶ· καὶ πρὸς τὴν Γυ-
» ναῖκα τοῦ πλησίον σου οὐ δώσεις κοίτην σπέρματός σου
» τοῦ ἐκμανθῆναι πρὸς αὐτήν· μὴ μιάνεσθε ἐν τούτοις, ἐν
» πᾶσι γὰρ τούτοις ἐμάνθησαν τὰ ἔθνη, ἃ ἐγὼ ἐξαπέστειλῶ
» πρὸ προσώπου ὑμῶν, ὅτι πᾶς ὃς ἂν ποιήσῃ ἀπὸ τῶν
» βδελυγμάτων τούτων, ἐξολοθρευθήσονται αἱ ψυχαὶ αἱ ποι-
» οῦσαι ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτῶν. » (Λευι: ιη'.) Καὶ ὁ Θεὸς ἀπό-
» στολος, Κορίνθιον τινὰ συναρθέντα εἰς γάμον ἀθέμιτον, τῷ σα-
» τανᾷ παρέδωκε· ἐν τῷ ὀνόματι (οὕτω φησὶ) τοῦ Κυρίου ἡμῶν
» Ἰησοῦ Χριστοῦ· συναρθέντων ὑμῶν καὶ τοῦ σατανᾶ Πνεύματος,
» σὺν τῇ δυνάμει τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πάρα-
» δοῦναι τὸν τοιοῦτον τῷ σατανᾷ· εἰς ὅλεθρον τῆς σαρκὸς,
» ἵνα τὸ Πνεῦμα σωθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ. (Κοριν. α'.)
» Ἐὰς τοιαύτας ἀθέσμους αἱμομιξίας δεδήλωται ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ
» φύσις ἀποστρέφεται, ὥσπερ καὶ Ἀριστοτέλης ἱστορεῖ, περὶ Κα-
» μήλου, καὶ περὶ Ἴππου γενεᾶς Βασιλέως Σκυθῶν (βιβλ. θ.
» Ἱστορ. ζῶων· μζ'.) διότι λέγει, οὐκ ἤθελον ἀναβαίνειν τὰ
» τούτων ἄρρενα ἐπὶ τὰς Μητέρας αὐτῶν, ἐκάλυψαν αὐτὰς
» καὶ οὕτω δι' ἄγνοιαν ἀνέβησαν· ἀλλὰ γνωρίσαντα μετὰ
» ταῦτα τὰς Μητέρας αὐτῶν ἐκδικήθησαν οὕτως· ἡ μὲν Κά-
» μιλος ἐθανάτωσε τὸν Καμηλίτην διὰ τῶν ὀδόντων, ὁ δὲ
» Ἱππος φυγὼν ἔρριψεν ἑαυτὸν κατὰ κρημνῶν. Διὸ καὶ ἡ
» τοῦ Χριστοῦ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ μιά-
» ματος τούτου, ἔθετο ὄρους εἰς τοὺς βαθμοὺς τῶν συγγενειῶν

τῶν Γάμων· περὶ ὧν κατωτέρω ῥηθήσεται· εἴτα καὶ τὸ εὐ-
 πρεπές ζητεῖται, ὅ ἐστι νὰ μὴν ὑπερβαίνει ὁ ἀνὴρ τὴν γυναῖκα
 κατὰ τοὺς χρόνους ἐπὶ πολὺ, καὶ συναινέσεις ἀπακρίβεται, οὐ
 μόνον τῶν εἰς Γάμον συναπτομένων, ἀλλὰ καὶ τῶν γονέων,
 κατὰ τὴν δ'. ἐντολὴν τοῦ δεκαλόγου, διὰ τὴν ὀφειλομένην ὑπο-
 ταγὴν τῶν τέκνων· καὶ τοῦτο μαρτυρεῖται διὰ πολλῶν παρα-
 δειγμάτων τῆς Γραφῆς. « Ὁ γοῦν Ἀβραάμ, κατὰ πάτριον
 » ἐξουσίαν καὶ ἀξίωμα ἔδωκε τῷ υἱῷ αὐτοῦ γυναῖκα, καὶ
 » γάμους ἐτέλεσεν. Ἡ Ἄγαρ τῷ υἱῷ Ἰσμαὴλ ὁμοίως τῷ
 » Σαμψὼν οἱ γονεῖς αὐτοῦ· » καὶ ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς ἐξόδου,
 κεφ. λδ'. λέγεται τοῦτο. « Μὴ λάβῃς τῶν θυγατέρων τῶν
 » Χαναναίων τοῖς υἱοῖς σου. »

Ἀλλὰ καὶ οἱ τῶν Ἑθνῶν ἐμφορνεύοντες ἐνόησαν, καὶ ἐφύ-
 λαξαν τοῦτο, ὥσπερ ὁ θεὸς Ἀμβρόσιος, εἰς τοὺς Εὐριπιδίου
 Ἰριγενείας στίχους ἔδειξε. « Νυμφευμάτων μὲν τῶν ἐμῶν Πα-
 » τὴρ ἐμὸς μέριμναν ἐξεῖ· οὐκ ἐμὸν σκοπεῖν τάδε. » Καὶ κα-
 τὰ φυσικὸν λόγον ἐστὶ τοῦτο δίκαιον, οἱ μέχρι τοιαύτης ἡλι-
 κίας ἀναθρεψάντες γονεῖς τὰ ἑαυτῶν τέκνα, νὰ ἀξιώνται τῆς
 τοιαύτης τιμῆς, τουτέστι νὰ συνευδοκῶσιν εἰς τοὺς Γάμους αὐτῶν
 καὶ καθόσον μάλιστα νομίμους κληρονόμους αὐτῶν αὐτὰ πα-
 ραιτοῦσι. « Ἐδωκεν Ἀβραάμ πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ τῷ
 » ἐξ οἰκοδεσποίνης Σάρρας υἱῷ αὐτοῦ Ἰσαάκ, τοῖς δὲ υἱοῖς
 » τῶν Παλακῶν αὐτοῦ ἔδωκε δόματα, οἷς ἐξαπέστειλεν αὐτοὺς
 » ἀπὸ Ἰσαάκ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. » (Γέν. κέ.)

Λέγεται δὲ ἄλλοτε, διότι ἂν καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐπέτρεψεν εἰς
 τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαόν, διὰ τὴν σκληροκαρδίαν αὐτῶν ν' ἀπο-
 λύωσιν, εἴποιν χωρίζωσι τὰς γυναῖκάς των, ὁ Χριστὸς ὁμοίως
 καταργεῖ τὴν οἰκονομικὴν ἔνδοσιν τοῦ Μωϋσέως, ἀνακαλούμε-
 νος τὴν πρώτην διαταγὴν τῆς συζυγίας· « οὗς ὁ Θεὸς συνέ-
 » ζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω. » (Ῥωμ. ζ'). καὶ, « ἡ ὑ-
 » πανδρος γυνὴ τῷ ζῶντι ἀνδρὶ δέδεται Νόμῳ. » (Κορ. α').

καὶ μίαν μόνην τίθησιν αἰτίαν, τὴν πορνείαν, ἥτοι μοιχείαν,
 ἄφεςιν τὴν χωρισμὸν, (καὶ τὸν ἕνεκα θρησκείας γινόμενον, περὶ
 δὲ τῶν πλείονων ἄλλων, συζητοῦσιν οἱ νομοκριτεῖς· ὅθεν καὶ
 οἱ εἰς γάμου κοινωνίαν ἐρχόμενοι, ὀφείλουσιν εἶναι οὐ μόνον
 ὁμόθρησκοι, ἀλλὰ καὶ ὁμόδοξοι, κατὰ τὸν λόγον. Κανόνα. τῆς ἐν
 Λαοδικαίᾳ Συνόδου τῶν ἁγίων Πατέρων τῆς τοῦ Χριστοῦ
 Ἐκκλησίας· καὶ τὸν εβ'. τῆς ἐν Τρούλλῳ· τὸ ὅποιον αὐτὸ
 τοῦτο ἀναγινώσκουμεν φυλαττόμενον ἀκριβῶς καὶ εἰς τὸν πα-
 λαῖον Νόμον· ὁ γοῦν Νεεμίας καὶ Ἐσδρας ὡς ἀκριβεῖς φύ-
 λακες τοῦ Νόμου, ἀπέσπασαν τοὺς συμμιχθέντας Ἰουδαίους,
 μετὰ τῶν ἀλλοφύλων γυναικῶν, οἷον Ἀμανιτῶν, Μωαβιτῶν
 καὶ πολλῶν ἄλλων· ὁ δ' Ἐσδρας μάλιστα πᾶσαν ἀθέμιτον
 ἐπιμιξίαν, ὡς μεγίστην ἀσωτείαν οὖσαν, διαπύρω ζήλῳ νι-
 κώμενος ἐμπόδιζε· τοὺς δὲ συνοικοῦντας μετὰ ἑτεροδόξων γυ-
 ναικῶν, τοὺς μὲν κατηράσθη, τοὺς δὲ εἰς ὄρκους καθυπέβαλε
 τοῦ ν' ἀπέχωσιν ὅλως ἀπ' αὐτῶν. Τὸν δὲ Μανασσῆν υἱὸν
 Ἰωαβὰ τοῦ Ἐλιασὲβ τοῦ μεγάλου Ἰερέως, ὡς συνοικοῦντα
 μετὰ τῆς Σανιβαλλὰτ θυγατρὸς τοῦ Ἀρωνίτου, ἀπέβαλε
 τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ, καὶ τῆς τῶν Ἰουδαίων συναναστροφῆς καὶ
 συνομιλίας ἐχώρησε. (ἀνάγνωθι Ἐσδρα κεφ. α'. θ'. ι.) Τὴν δὲ
 λύμην τῶν ἀθεμίτων Γάμων, καὶ Σολομῶν ὁ μέγας ἡμᾶς
 ἐξεδίδαξε τοσαῦτα πεπονθῶς ὑπὸ τῆς ἀκολασίας τῶν ἑτερο-
 δόξων γυναικῶν. (κεφ. α'. γ'. δ'.) ἀλλ' ὥσπερ τότε, οὐ μόνον ὁ
 ἀγορεύων ὄχλος, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐξέχοντες καὶ τῶν ἐν τοῖς μά-
 λιστα προύχοντων ἔκκλησιαι, οὕτω καὶ ἡδὴ τινές, καὶ ἐξ αὐτοῦ
 τοῦ χοροῦ τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου τὸν Γάμον ἐφυβρίζουσι, πᾶσαν
 ἀθέμιτον ἐπιμιξίαν ἀκόλυτον ἔασαντες, καὶ πολλῶν κακῶν πα-
 ραίτιοι γεγονότες· συνήθεια γὰρ ἐστὶ εἰς τε τὰ καλὰ, εἰς τε
 τὰ φαῦλα, τὸ ὑπῆκοον νὰ μιμῆται τοὺς ὑπερέχοντας, ὅθεν
 ὀφείλουσιν οἱ ἐγκριτότεροι μὲν ν' ἀπέχωσι πρῶτοι ἀπὸ τὰ
 τοιαῦτα κακὰ καὶ νὰ ἐκρίζωνωσιν αὐτὰ ἀπὸ τὴν κοινωνίαν.

Οἱ δὲ Ἐπίσκοποι καὶ ἅπας ὁ Ἱερὸς κληρὸς, νὰ ᾔναι προσεκτικότεροι εἰς τὰς τοιαύτας ἀθέτους συζυγίας, καὶ μήτε ἐπὶ λόγῳ οἰκονομίας, μηδὲ διὰ χρημάτων πλεονεξίαν, νὰ παραχωρῶσιν εἰς τὸ νὰ γίνωνται παράνομα συνεικίσια. » διότι ἐστὶ δίκης ὀφθαλμὸς ὅς τὰ πᾶθ' ὁρᾷ ἀποδιδούς ἐκαστῶν κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. » (1)

Οἱ εἰσερχόμενοι ὅθεν εἰς Γάμου κοινωνίαν ἐν γάμῳ ἄνῳ, ἐν φιλίᾳ εἰλικρινῇ καὶ ἀδιαλύτῳ, εἰς τιμὴν τοῦ θεοῦ καὶ λατρείαν ὀφείλουσιν ἀμφοτέροι νὰ δόσωσιν ἐνώπιον τοῦ Ἱερέως μαρτυρίαν (καθὼς εἰς πολλοὺς τόπους εἴθισται τοῦτο νὰ γίνηται) τῆς ἀπαραιτήτου θελήσεως αὐτῶν, εἴτα καὶ ὁμολογίαν τῆς Πίστεως αὐτῶν, ὑποσχόμενοι νὰ φυλάξωσιν τὴν εἰς ἀλλήλους πίστιν, ἀγάπην καὶ τιμὴν, φιλαλληλίαν εἰλικρινῇ, πίστιν ἀρραγῇ, κοινωνίαν (Γ. 6) πραγμάτων πάντων· μέθεξιν εὐτυχίας καὶ ἀτυχίας ἀπαράλλακτον, συνήθειαν καὶ εὐνοίαν ἀλληλένδετον, κατὰ τὸ, « Ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ὁ ἀνὴρ καὶ

(1) Δὲν εἶμαι τοσοῦτον ἐναντίος περὶ τοῦ μικτοῦ γάμου ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ Ἑλλάδι, ἀλλ' ἀπαιτεῖται πρῶτον ἐπ' ἀνάγκης νὰ προῦ- πάρξῃ νόμος, ὅτι οἱ θέλοντες ἐτερόδοξοι συζεύγνυσθαι μετὰ Ἑλλη- νίδων ὀρθοδόξων νὰ πολιτογράφωνται Ἕλληνες, νὰ ἔχωσιν ἰδιο- κτησίαν, νὰ μὴ δύνανται νὰ ἀναχωρῶσιν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος παρι- τοῦντες τὰς νυμφευομένας τῶν· εἰδ' ἄλλως ἡ περιουσία τῶν νὰ μένῃ εἰς τὰς γυναῖκας καὶ τέκνα τῶν· τὰ τέκνα τῶν νὰ ἀνατρέφονται καὶ βαπτίζονται κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἡμῶν δόγμα, καὶ τ' ἄλλα ὅσα ἡ Πολιτικὴ καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Κυβέρνησις τῆς Ῥωσσίας καλῶς ποιοῦσα ἐκάνονισε περὶ τοῦ τοιοῦτου μικτοῦ γάμου· εἰδ' ἄλλως τὸ θεωρῶ ὕβριν καὶ προδοσίαν, καὶ τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τοῦ Ἑλληνι- κοῦ ἡμῶν χαρακτῆρος.

» ἀνάπαλιν· ὁ ἀνὴρ οὐκ ἐξουσιάζει τοῦ ἰδίου σώματος, ἀλλ' » ἡ γυνὴ (Κορ. α'), μέχρι τελευταίας αὐτῶν ἀναπνοῆς ὅθεν καὶ χεῖρα ἐλάτερος τῷ ἐτέρῳ διδάσκει (τοῦτο γὰρ οἶμαι σημαί- νειν τὴν τῶν χειρῶν ἀφήν), ὡς εἰς ἀτράλειαν τούτων καὶ βεβαίωσιν, καὶ ὄραον πρὸς τὸν Θεόν. Ὁ γὰρ Γάμος, τῆς Ἐκ- κλησίας καὶ πολιτείας φυτεῦν ὑπάρχει, τὰ δὲ τέκνα φυτά- ρια, ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ πεφυτευμένα. Καθάπερ καὶ Πλάτων φησί (Βιβ. νομ. ζ'), « τῆς ἀειγενοῦς φύσεως ἀντέχεσθαι τῷ » παῖδας παίδων καταλείποντα, αἰεὶ τῷ Θεῷ ὑπηρετάς ἀνθ' » αὐτοῦ παραδιδόναι. » Τούτων οὕτως ἐχόντων εὐλογεῖται ὁ Γάμος παρὰ τοῦ Ἱερέως ἐπιτιθεμένων αὐτοῖς καὶ στεφάνων, διὰ τὴν σωφροσύνην καὶ παρθενίαν αὐτῶν, καὶ πληροῦται τὸ γεγραμμένον. « Παρὰ Κυρίου ἀρμόζεται ἀνδρὶ γυνή. » (Παροιμ. ιθ.) καὶ, « τίμιος ὁ Γάμος ἐν πᾶσι καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος » (Ἐφσ. έ). Ἰδιὰ τοῦ νομίμου ὅθεν Γάμου, ἡ γνησιότης τῶν τέκνων τηρεῖται· ἡ παιδοποιεῖα τιμᾶται· ἡ συγγένεια καλῶς ἐπιγινώ- σκεται, καὶ βοηθοὶ ἀλλήλοις γίνονται, ἀσθενείας ἐμπεσοῦσης, ἢ τινος ἄλλου τυχόντος κινδύνου. Μυστήριον ὅθεν ὁ Γάμος, καὶ Μυστήριον μέγα, καὶ οὐ πολιτικὸν συνάλλαγμα. Ἀλλ' οὐδὲ συρφετώδης δόξα ἡ τῶν βαθμῶν ἀκρίβεια, κατὰ τὰς φρενο- βλαβεῖς δοξασίας τινῶν· ἐστὶ δὲ ὁ Γάμος πολιτικὸν συνάλ- λαγμα, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐγγράφους ἢ ἀγράφους συμφω- νίας, τῆς προικὸς ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, καὶ οὐχὶ τὴν κα- τὰ νόμους Θεοῦ τε καὶ ἀνθρωπίνους συζυγίαν.

Ὁ οὖν νόμιμος Γάμος τριχῶς διαιρεῖται, εἰς μνηστείαν οἰκονομικὴν, Σαρκικὴν καὶ Πνευματικὴν· καὶ ἡ μὲν οἰκονομι- κή, καὶ οὐδ' ὅλως σαρκική, οὐδὲ πρὸς πληθυσμὸν τέκνων ὑ- πῆρχεν ἡ τοῦ δικαίου Ἰωσήφ μετὰ τῆς ἀειπαρθένου Θεοτόκου· φησί γὰρ ὁ μέγας Βασίλειος, « καὶ παρθένος καὶ μεμνηστευ- » μένη ἀνδρὶ » εἶτα. « Ὁμοῦ δὲ ἵνα καὶ μάρτυς οἰκείος ἢ » τῆς καθαρότητος Μαρίας ὁ Ἰωσήφ, καὶ μὴ ἐνδοτος εἴη

• τοῖς συκοφάνταις, ὡς τὴν παρθενίαν βεβυλώσασα μη-
• στῆρα εἶχε βίου φύλακα, οὐδὲν τῆς Παρθενίας ἐκ τῆς μνη-
• στείας παραβλαβείσης.

Ὁ δὲ Θεοφύλακτος Βουλγαρίας φησὶ, « τίνος ἔνεκεν οὖν
• συνεχώρησεν ὁ Θεὸς μνηστευθῆναι ταύτην; ἵνα (ὁ ἴδιος
• λύει τὴν ἀπορίαν) ἔχῃ τὸν κηδεμόνα ἐν ταῖς συμφοραῖς,
• ἅμα δὲ ἵνα λάθῃ τὸν διάβολον διὰ τοῦτο μεμνήσκειται, »
καὶ αὕτη μὲν ἐστὶν ἡ μνηστεία ἡ οἰκονομική.

Ἡ δὲ Σαρδική ἦτο καὶ εἶναι ἡ τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς Εὕας
καὶ ἡ γενομένη καὶ σήμερον, μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶ-
νος. Καθάπερ φησὶν ὁ Χρυσόστομος (ὁμιλ. ιή) ὅτι μετὰ τὴν
• ἐκπτώσιν τὴν ἐκ τοῦ παραδείσου, τότε ἡ συνουσία ἀρχῇ
• λαμβάνουσα ἄρχεται. »

Ἡ δὲ Πνευματικὴ εἶναι ἡ τοῦ Χριστοῦ μετὰ τῆς Ἐκκλη-
σίας, νυμφίος γὰρ ὁ Χριστὸς τῆς Ἐκκλησίας. « Ἠρμωά-
• μην γὰρ ὑμᾶς, φησὶν, ὁ μακάριος Παῦλος. (Κορ. ια.) ἐν
• ἀνδρὶ, Παρθένον ἀγνὴν παραστήσαι τῷ Χριστῷ. » Εἰς τὸ
ὁποῖον ῥητὸν λέγει ὁ Θεὸς Χρυσόστομος, ὅτι ἦν τύπος τὰ
ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ ταύτης τῆς μνηστείας. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος τὸν
• παῖδα τὸν πιστὸν ἐπεμψε μνηστευσάμενον κόρην ἐθνικήν.
• καὶ ἐνταῦθα ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τοὺς οἰκέτας τοὺς ἑαυτοῦ
• μνηστευσάμενους τῷ παιδί τὴν Ἐκκλησίαν. » Αὕτη γοῦν
ἡ μνηστεία διὰ τοῦ Θεοῦ Βαπτίσματος καὶ τῆς ἀνωθεν γεν-
νήσεως τέκνα γεννᾷ εἰς πληθυσμὸν ἡμίρα· διὸ καὶ ὁ προ-
φήτης Ἠσαΐας (νδ'. 1.) ταῦτα προβλέπων ἔλεγεν· ὅτι πολλὰ
• τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μάλλον, ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα·
καὶ ὅρα τὴν τῶν Γραφῶν ἀκρίβειαν· ἐπὶ μὲν τὸν Ἀδάμ,
ἔπλασε, λέγει, ἐπὶ δὲ τὴν Εὐάν, οὐκ ἔπλασεν, ἀλλ' ὤκοδό-
μησε. » Ἐλαβε γὰρ, φησὶ, μίαν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ καὶ
• ἀνεπλήρωσε σάρκα ἀντ' αὐτῆς, καὶ ὠκοδόμησε Κύριος ὁ Θεός
• τὴν πλευράν, ἣν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ εἰς γυναικα, καὶ τὴν

• ἤγαγεν αὐτὴν πρὸς τὸν Ἀδάμ. » (Γέν. β'). Διὰ τὴν δαίξῃ
τὸν μὲν Κύριον ἀπὸ Μαρίας ἀναπλάσαντα ἑαυτῷ σῶμα, ἀπὸ
αὐτῆς δὲ τῆς πλευρᾶς οἰκοδομηθῆναι Ἐκκλησίαν.

Τοῦ νομίμου ὄθεν Γάμου, εἰπουν τῆς γαμικῆς συνοικίσεως
ἐξάρχος, καὶ ἡγεμὼν, καὶ προξενητῆς ὑπάρχει αὐτὸς ὁ Θεός.
(Καὶ ἤγαγεν αὐτὴν πρὸς τὸν Ἀδάμ) καὶ καθάπερ πρῶτος
ἐγένετο παράνυμφος ἀγαγὼν τὴν νύμφην πρὸς τὸν νυμφίον,
καὶ εὐλογῆσας τοὺς πρώτους σύζυγας, (Γ. β.) οὕτως εἰσέτι
καὶ νῦν ποιεῖ. Τοιοῦτοτρόπως ὄθεν ὁ γάμος ἐνομοθετήθη. Ἰε-
ρὰ καὶ σεμνὴ διάταξις, τιμῆς ὑψηλῆς, διότι οὗτος εἶναι ἀπρίξ
συνημμένος· μὴ τὸ ἀξίωμα καὶ μὴ τὴν εὐτυχίαν τῆς ἀνθρω-
πίνης φύσεως, καὶ διὰ ταῦτα εἶπεν ὁ Θεός « (ἔνεκεν τούτου
• καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα,
• καὶ προσκολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ καὶ ἔσονται οἱ δύο
• εἰς Σάρκα μίαν) » Ἵνα διδάξῃ τὸν ἄνθρωπον τὴν ὑπε-
ροχὴν τοῦ ἱεροῦ τούτου μυστηρίου τοῦ Γάμου, διὰ ταῦτα ἡ
διάδοσις τοῦ ἀνθρωπίνου εἶδους πρέπει νὰ διιθύνηται διὰ
τῆς καλλιωτέρας ἀσκήσεως τοῦ λογισμοῦ, καὶ νὰ μὴ συγ-
χωρῆται ὥστε αὕτη νὰ γίνεταί εἰς ἓνα ἀνημμένον θηριώδη
τρόπον, μηδὲ ἡ γέννησις τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νὰ γίνεταί μίαν
ὅλην παιδιᾶς ἀσέμνου, ἢ πάθους ἀνόμου, ἀλλὰ πρέπει νὰ συ-
νοδεύηται ὑπὸ πάντων τῶν οἰκείων πλεονεκτημάτων, τῶν ὁ-
ποίων εἶναι ἐγκρατῆς ὁ παραγαγὼν αὐτό.

ΠΕΡΙ ΣΥΓΓΕΝΕΙΑΣ.

• Περὶ τῆς καθόλου Συγγενείας, πάμπολλαι σφώτταται,
Θεολόγων τε καὶ Νομικῶν τῶν καθ' ἡμᾶς λαμπρῶς καὶ διε-
ξοδικῶς γεγραμμένοι πραγματεῖαι εὐρίσκονται· περὶ τῶν
ὁποίων περιττὸν ἡγοῦμεθα ν' ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα.

Ἡ Συγγένεια ὄθεν ἡ κατὰ Φύσιν ὑπάρχει, ἡ κατὰ Θεσιν.
Καὶ κατὰ Φύσιν μὲν Συγγένεια ἐστὶν ἡ καλουμένη ἐξ αἵμα;

τος, ὅταν ᾔθελεν εἶσθαι δηλαδή ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους, ἥτις καὶ διαίρεται εἰς ἀνιόντας, κατιόντας, καὶ τοὺς ἐκ πλαγίου.

Καὶ ἀνιόντες μὲν εἰσὶν ἐκεῖνοι, οἵτινες μᾶς ἐγέννησαν· οἷον Πατήρ, Μήτηρ, Πάππος, Μάμμη, Δίπαππος, Δισμάμμη, Τρίπαππος, Τρισμάμμη, καὶ οἱ τούτων ἀνώτεροι.

Κατιόντες δὲ εἰσὶν ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐγεννήθησαν ἀπὸ ἡμᾶς· οἷον Υἱός, Θυγάτηρ. Ἐγγονος, Ἐγγόνη, δισέγγονος, δισεγγόνη, τριτέγγονος, τρισεγγόνη, καὶ οἱ τούτων κατώτεροι.

Ἐκπλάγιοι δὲ εἰσὶν ἐκεῖνοι, οἵτινες μήτε ἡμᾶς ἐγέννησαν, μήδ' ἐγεννήθησαν ἀπὸ ἡμᾶς, ἀλλ' ἀνάγονται πρὸς ἡμᾶς, ὡς ὄντες ἀπὸ τῆν αὐτὴν καὶ μίαν ἀρχὴν καὶ γονήν· οἷον ἀδελφός, ἀδελφή, θεῖος, θεία, ἀνεψιός, ἀνεψιά, ἐξαδελφός, ἐξαδελφή, καὶ οἱ τούτων ἐπέκεινα.

Κατὰ Θέσιν δὲ συγγένεια ὑπάρχει ἐκείνη, ἥτις συμπλέκεται ἐκ τῶν φυσικῶν συγγενειῶν, ἣ εἶναι ἀπλή καὶ χωρὶς τοιαύτης ἐνώσεως, καὶ καλεῖται ἀγχιστεία. Οἷον Γαμβρός, νύμφη, πενθερός, πενθερά. γυναικάδελφος, γυναικαδέλφη, ἀνδράδελφος, ἀνδραδέλφη. γυναικοθεῖος, γυναικοθεία, σύγγαμβρος, ἀναδεκτός, ἀναδεκτή, υἱός θετός, θυγάτηρ θετή, καὶ τὰ ὁμοία.

Ἡ φυσικὴ συγγένεια ἐπιμερίζεται πάλιν εἰς δύο, εἰς τὴν νόμιμον καὶ εἰς τὴν ἐκ πορνείας.

Καὶ νόμιμος φυσικὴ συγγένεια εἶν' ἐκείνη εἰς ὅσους κατὰγονται καὶ γεννῶνται ἀπὸ νομίμους Γάμους· οἱ δὲ ἐκ πορνείας, εἰς ὅσους κατὰγονται καὶ γεννῶνται ἀπὸ πορνείας φανεράς, ἐγνωσμένου τοῦ Πατρὸς καὶ τῆς Μητρός.

Ὀμοίως καὶ ἡ κατὰ θέσιν συγγένεια καὶ αὕτη εἰς δύο μερίζεται, εἰς τὴν ἐξ ἀγχιστείας, καὶ εἰς τὴν κατὰ θέσιν.

Καὶ ἐξ ἀγχιστείας Συγγένεια εἶν' ἐκείνη ἥτις γίνεται ἀπὸ νόμιμον γάμον, ἥτις καὶ ἐξ Συμπενθερίας κοινῶς καλεῖται, ἢ ἐξ ἐπιγαμίας.

Ἡ δὲ ἐξ ἀγχιστείας συγγένεια καὶ αὕτη μερίζεται εἰς δύο, καὶ ἡ μὲν λέγεται ἐκ διγενείας, ἡ δὲ ἐκ τριγενείας. Καὶ ἐκ διγενείας εἶναι, ὅταν δύο γένη ὅλως ἀπ' ἀλλήλων ξένα, ἔρχωνται εἰς γάμου κοινωνίαν, καὶ συγγενεύουσιν.

Ἐκ τριγενείας δὲ, ὅταν εἰς αὐτὰ τὰ δύο γένη εἰσέρχεται καὶ ἄλλο τρίτον πρόσωπον ἐξ ἄλλου γένους εἰς γαμικὴν συνάφειαν, καὶ συγγενεύουν ἀπ' ἀλλήλων, καὶ εἰς ἓν συνοικέσιον ὁποῦ μέλλει νὰ γένη μετροῦνται τρία γένη.

Ἡ δὲ κατὰ Θέσιν συγγένεια, ἐπιμερίζεται καὶ αὕτη εἰς δύο, εἰς τὴν κατ' ἀναδοχὴν, καὶ εἰς τὴν κατ' υἰοθεσίαν συγγένειαν, ἥτις ἐστὶ Πνευματικὴ.

Καὶ ἀναδοχὴ μὲν λέγεται ὅταν ὁ Κῶνστας, φέρ' εἰπεῖν, ἀνεδέχθη ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος τῆς Θείας κολυμβήθρας ἐν παιδίῳ εἴτ' ἄρρεν εἴτε θήλυ, γενόμενος Πνευματικὸς αὐτοῦ πατήρ.

Ἡ δὲ υἰοθεσία εἶν' ἡ ἐξ ἀτεκνίας προερχομένη, εἴτουν ἀπὸ στέρησιν γονῆς φυσικῆς, καὶ ἡ συγγένεια αὕτη πνευματικὴ ἐστὶ, Θεοῦ εὐδοκοῦντος, ἐξ αὐτῆς οὖν τῆς διαιρέσεως ἐνεφάνησαν εἰς ἡμᾶς πέντε συγγένειαι,

α. Ἡ φυσικὴ, ἥτις καὶ ἐξ αἵματος καλεῖται.

β' καὶ γ'. Ἡ ἐξ ἀγχιστείας, εἴτουν ἐπιγαμίας (συμπενθερείας,) οἷον ἡ ἐκ διγενείας, καὶ ἐκ τριγενείας.

δ' δὲ καὶ ε. Ἡ ἐκ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. καὶ ἡ ἐξ υἰοθεσίας, αἵτινες καὶ Πνευματικαὶ λέγονται.

Σημειοῦται δὲ καὶ ἡ κατὰ σχῆμα διαίρεσις.

Φύσει	{	εἰς ἀνιόντας· οἷον Πατήρ, Μήτηρ, πάππος	}	ἐξ αἵματος.
		Μάμμη.		
		εἰς κατιόντας· οἷον Υἱός, Θυγάτηρ, Ἐγγονος,		
		εἰς τοὺς ἐκ πλαγίου· οἷον Ἀδελφός, Ἀδελφή, Ἐξαδελφός, Ἀνεψιός, Θεῖος.		

Θέτει	{	ἢ κατὰ συμπλο-	ἢ ἐκ δύο, καὶ λέγεται ἀγ-	{	ἐξ
		κὴν καὶ αὕτη	χιστεία		ἀγχι-
			ἢ ἐκ τριῶν καὶ λέγεται		στείας.
	{	ἢ ἐξωθεν ἐπινοεῖ-	ἢ ἐκ τοῦ ἁγίου βαπτίσματι.	{	ἐκ
		ται, ἥτις	ἢ ἐξ υἱοθεσίας . . .		Πνεύμ.
					Θείου

Ἐκ δὲ τῶν συγγενειῶν τούτων γεννᾶται καὶ ἄλλη συγγένεια τῶν θείων καὶ ἀνεψιῶν.

Καὶ οἱ μὲν θεῖοι τριχῶς καλοῦνται· θεῖος, ἀπλῶς· θεῖος μέγας, καὶ θεῖος μικρός.

Καὶ Θεῖος ἀπλῶς λέγεται ὁ τοῦ Πατρὸς, ἡ τῆς μητρὸς μου ἀδελφός.

Θεῖος δὲ μέγας, ὁ τοῦ Πάππου, ἡ τῆς μάμμης μου ἀδελφός.

Καὶ Θεῖος μικρός, ὁ πρῶτος ἐξαδελφός τοῦ πατρὸς, ἡ τῆς μητρὸς μου.

Καὶ Θεῖα ἀπλή, ἡ ἀδελφή τοῦ πατρὸς ἡ τῆς μητρὸς μου.

Θεῖα δὲ μεγάλη, ἡ ἀδελφή τοῦ πάππου ἡ τῆς μάμμης μου.

Καὶ Θεῖα μικρά, ἡ πρώτη ἐξαδελφή τοῦ πατρὸς ἡ τῆς μητρὸς μου.

Οἱ δὲ ἀνεψιοί, καὶ οὗτοι τριχῶς καλοῦνται.

Ἀνεψιός ἀπλῶς, ἀνεψιός μέγας, καὶ ἀνεψιός μικρός.

Καὶ ἀπλῶς ἀνεψιός ὀνομάζεται, ὁ τοῦ ἀδελφοῦ, ἡ τῆς ἀδελφῆς μου υἱός.

Μέγας δὲ ἀνεψιός, ὃς καὶ ἐξανεψιός καλεῖται, ὁ τοῦ ἀπλῶς ἀνεψιοῦ μου, ἡ τῆς ἀπλῶς ἀνεψιάς μου υἱός. Διὰ τοῦτο καὶ ἐξανεψιός λέγεται, ὡς ἀπὸ ἀνεψιοῦ ἀνεψιός πρὸς ἐμὲ γενόμενος.

Μικρός δὲ ἀνεψιός λέγεται, ὁ τοῦ πρώτου ἐξαδελφου, ἡ τῆς πρώτης ἐξαδελφῆς μου υἱός.

Ὡσαύτως καὶ εἰς τὰ θήλυ πρόσωπα ἡ αὕτη τάξις φυλάττεται.

Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰς ἐξ αἵματος καὶ ἐξ ἀγχιστείας συγγενείας,

2

ἀκολουθεῖ εἰς τινας, εἴτε ἐξ ἀγνοίας ἀμφιβολία, εἴτε ἐκ πονηρίας, οὐκ οἶδαμεν, ἐπιμονή τις, τὴν ὁποίαν ἀπηντήσαμεν εἰς πολλοὺς καὶ μάλιστα κληρικοὺς ἀγραμμάτους, ὅτι δηλαδὴ τὰ θήλεα πρόσωπα δὲν ἔχουσι τὴν αὐτὴν βαθμολογίαν, ὥσπερ καὶ τὰ ἄρρενα, κρίνομεν ἐπάναγκες νὰ σημειώσωμεν, καὶ αὐτὸ τοῦτο, μολονότι, δὲν εἶναι παράδοξον νὰ νομισθῇ παρὰ πολλῶν ἀπίθανον· ἀλλ' ὑπάρχουσι, κατὰ δυστυχίαν καὶ τοιοῦτοι, οὐ μόνον ἀπλοῖ ἄνθρωποι, ἀλλὰ . . . Καὶ μάλιστα κληρικοί. Ὁ Κῶνστας φερ' εἰπεῖν ἐγέννησε τὸν Ἰωάννην, καὶ τὴν Ἑλένην· ὁ Ἰωάννης νυμφευθεὶς ἐγέννησε τὸν Γεώργιον, ἡ δὲ Ἑλένη ὑπανδρευθεῖσα, τὴν Μαρίαν· Ὁ Γεώργιος καὶ ἡ Μαρία ὑπάρχουν πρῶτοι ἐξαδελφοί, καὶ βαθμοῦ δ'· ἐξ αἵματος συγγενείας· ἀλλ' οἱ τοιοῦτοι λέγουσι ὅτι ἡ Μαρία ὑπάρχει ἐξ ἄλλου γένους, διότι ἡ μήτηρ τῆς Μαρίας ὑπάρχει θήλυ πρόσωπον, καὶ ὅχι ὅτι ὑπάρχει ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐξ αἵματος καταγωγῆς· ὅτε δὲ ἡ γονὴ φθάσῃ εἰς τὰ δευτερεξαδέλφια, τότε θεωροῦν καὶ τὸν γάμον ὡς ὅλως ἀκώλυτον, τοιαύτας φρενοβλαβεῖς προτάσεις, διότι ἀπηντήσαμεν εἰς πολλοὺς, ἐκρίναμεν δίκαιον νὰ σημειώσωμεν τοῦτο, καίτοι ὅλως ἀπαίσιον. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ὁ λόγος εἶναι οὐ μόνον διὰ τὰς εὐλόγους, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς ἀλόγους ἀπορίας, συγχωρητέον καὶ τοῦτο· καὶ εἴθε οἱ τοιοῦτοι νὰ γνωρίσωσι τὴν ἀπάτην των, καὶ νὰ πεισθῶσιν εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον.

ΠΕΡΙ ΒΑΘΜΩΝ.

Βαθμὸς ὀνομάσθη ἀπὸ μεταφορὰν τῶν βαθμίδων τῆς Κλίμακος. Διότι καθὼς ἐκεῖναι λαμβάνουσι τὴν ἀρχὴν ἀπὸ κἀνένα ἐπίπεδον, καὶ προχωροῦσιν εἰς τὰ ἔμπροσθεν καὶ οὕτω ἐννοοῦσι τὴν ἀνάβασιν, ἡ κατερχόμεναι τὴν κατάβασιν, τοιοῦτοτρόπως καὶ οἱ βαθμοὶ τοῦ γένους ἀρχίζοντες ἀπὸ τὴν βάσιν τῶν γεννητόρων, εἴτε εἰς τὰ ἄνω, εἴτε εἰς τὰ κάτω,

εἰς τὰ πλάγια μέρη καὶ προβαίνοντες εὐτάκτως μετροῦσι τοὺς βαθμοὺς τῆς συγγενείας, καθὼς μετροῦσι τὰς βαθμίδας τῆς Κλίμακος· καὶ καθὼς διὰ τῶν βαθμίδων τῆς Κλίμακος, ἡ ἀνάβασις καὶ ἡ κατάβασις γίνεται, οὕτω καὶ διὰ τῶν συγγενικῶν βαθμῶν, οἱ ἀνιόντες καὶ κατιόντες, ἤτοι οἱ ἀνώτεροι καὶ κατώτεροι βαθμοὶ εὐρίσκονται· καὶ καθὼς πάλιν προχωροῦμεν εἰς τὰ πλάγια μέρη τῶν βαθμίδων τῆς Κλίμακος ἀπὸ τὸ κέντρον, τὸ ὅποτον εἶναι ὅτε Πατὴρ καὶ ἡ Μητὴρ, οὕτω προχωροῦν καὶ μετροῦνται οἱ ἐκ πλαγίου βαθμοὶ τῆς συγγενείας.

ΠΕΡΙ ΕΥΡΕΣΕΩΣ ΒΑΘΜΩΝ.

Ἡ εὕρεσις τῶν βαθμῶν τῆς συγγενείας ἔχει οὕτως· ἐκάστη γέννησις ἀποτελεῖ ἓνα βαθμόν· ὁ Πατὴρ ἐγέννησεν υἱόν, γέννησις μία, καὶ βαθμὸς α΄· καὶ εἶναι ὁ υἱὸς πρὸς τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα βαθμοῦ α΄.

Ὁ υἱὸς ἐγέννησε τὸν ἑγγονον· γέννησις ἑτέρα καὶ βαθμὸς β΄· καὶ εἶναι ὁ ἑγγονος, ἡ ἡ ἐγγόνῃ, πρὸς τὸν πάππον καὶ τὴν μάμμην βαθμοῦ β΄. Ὁμοίως καὶ ὁ δισέγγονος, γ΄· καὶ ὁ τρισέγγονος, δ΄· ὁ προσέγγονος, ε΄ καὶ ὁ ἀπέγγονος ς΄. ὥστε οἱ δύο ἀδελφοὶ εἶναι μεταξύ των βαθμοῦ, β΄. Διότι δύο γεννήσεις ἐπηκολούθησαν εἰς αὐτοὺς ἐξ ἐκείνων ὅπου τοὺς ἐγέννησαν, ἀνδρὲς καὶ ἡναι τρεῖς, ἡ τέσσαρες, ἡ καὶ περισσότεροι ἀδελφοί, ἀλλ' ὅμως ὅλοι βαθμοῦ β΄· ὑπάρχουν, ἐκ τοῦ διότι ἐκεῖνοι οἱ τινες συνάπτονται γαμικῶς, ἀναγκαίως εἰσὶ δύο· καὶ διὰ τοῦτο μὲ τὸ νὰ θεωρῶμεν τοὺς δύο μόνους ἐκ τῶν ἀδελφῶν, λέγομεν ὅτι εἶναι βαθμοῦ β΄· ὁμοίως οἱ πρωτεξάδελφοι, διότι θεωροῦνται· εἰς αὐτοὺς τέσσαρες γεννήσεις, λέγομεν ὅτι εἰσὶ βαθμοῦ, δ΄· οἱ δὲ δευτερεξάδελφοι βαθμοῦ, ς΄· καὶ οἱ τρισεξάδελφοι βαθμοῦ, ἡ. Διότι ὁ πάππος ἐγέννησε τοὺς πατέρας ἡ τὰς μητέρας των, ἰδοὺ δύο γεννήσεις· πάλιν οἱ γονεῖς των, διότι

ἦσαν ἀδελφοὶ ἐγέννησαν αὐτοὺς, καὶ ἰδοὺ ἄλλαι δύο γεννήσεις, καὶ ἄλλοι δύο βαθμοὶ, ὁμοῦ τέσσαρες, καὶ διὰ τοῦτο οἱ πρωτεξάδελφοι τετάρτου βαθμοῦ λέγονται, καὶ κατὰ τὴν ὁμοίαν διδασκαλίαν καὶ ἔννοιαν, οἱ δισεξάδελφοι, ς΄· καὶ οἱ τρισεξάδελφοι, ἡ.

Οἱ δὲ βαθμοὶ τῆς συγγενείας ἔχουσιν οὕτως· ὁ πατὴρ μου, καὶ ὁ ἀπλῶς θεὸς μου ἀδελφοὶ ὄντες, ὑπάρχουν μεταξύ των βαθμοῦ, β΄. ἐγὼ δὲ πρὸς μὲν τὸν πατέρα μου εἰμὶ βαθμοῦ, α΄. πρὸς δὲ τὸν ἀπλῶς θεὸν μου, τὸν πατράδελφον, ἡ μητράδελφον, γ΄. ὑπάρχω, καὶ ἀπλῶς ἀνεψιὸς ἐκείνου καλοῦμαι.

Ὁ πατὴρ μου πάλιν καὶ ὁ μέγας θεὸς μου, ὁ τοῦ πατρός μου ἀπλῶς θεός, ὑπάρχουν μεταξύ των βαθμῶν. γ΄. ἐγὼ δὲ πρὸς τὸν μέγαν τοῦτον θεὸν μου εἰμὶ βαθμῶν, δ΄. καὶ καλοῦμαι μέγας ἀνεψιὸς ἐκείνου, ἡ ἐξανεψιὸς, ὡς ἀπὸ ἀπλοῦ ἀνεψιὸς καταγόμενος.

Πάλιν ὁ πατὴρ μου, καὶ ὁ μικρὸς θεὸς μου, ὁ πρωτεξάδελφος τοῦ πατρός μου ὑπάρχουν βαθμῶν, δ΄. ἐγὼ δὲ πρὸς τὸν μικρόν τοῦτον θεόν μου εἰμὶ βαθμῶν, ε΄. καὶ μικρὸς ἀνεψιὸς ἐκείνου καλοῦμαι, ἡ διανεψιὸς, διότι ἐν οὕτως εἶπω, ἐδιπλασιάσθη ἡ ἀνεψιότης.

Ἡ αὕτη τάξις φυλάττεται καὶ ὡς πρὸς τὴν μητέρα, καὶ τὴν ἀπλῆν θείαν, καὶ μεγάλην, καὶ μικράν, διότι εἰς τὴν συγγένειαν δὲν ὑπάρχει οὐδεμία διαφορά μεταξύ ἀδέρφους καὶ θήλειως. Ἐπειδὴ δὲ καὶ οὕτως εὐρίσκονται ταῦτα, ἀνάγκη πᾶσα νὰ ἡξεύρωμεν ὅτι ὁ Γάμος τῶν ἐκ πλαγίου ἐξ αἵματος, δὲν συγχωρεῖται εἰς τινά, ἐπ' οὐδεμιᾷ προφάσει ἡ περιστάσει, εἰμὴ εἰς τὸν ἑβδομὸν βαθμόν, καὶ τοὺς ἐπέκεινα. Εἴπομεν εἰς τοὺς ἐκ πλαγίου, διότι εἰς τοὺς ἀνιόντας καὶ κατιόντας ἐξ αἵματος, ὁ γάμος ἐμποδίζεται ἐπ' ἀπειρον· εἰς δὲ τὸν ἐξ ἀγγιστίας, εἴτουν συμπενθερίας (διγενείας) συγχωρεῖται εἰς τὸν ἑκτὸν βαθμῶν. καὶ τοὺς ἐπέκεινα, εἰς δὲ τὸν ἐκ τριγενείας, εἰς τὸν τέταρτον, ὡσαύτως καὶ εἰς τοὺς ἐκ τοῦ θείου βαπτίσματος, καὶ ἐξ υἱοθεσίας γάμους ὁ τέταρτος βαθμὸς συγκεχώρηται.

Ἄλλ' εἰς τινὰς συμπλοκάς γάμων, ὁ μὲν ἐξ ἀγχιστείας ἕκτος βαθμὸς κωλύεται, ὁ δὲ ἐκ τριγενείας τρίτος συγχωρεῖται. Καθὼς θέλομεν ἐρμηνεύσει τοῦτο εἰς τὰς ἐδηγίας ἐκάστης συγγενείας.

Πρέπει δὲ καὶ τοῦτο νὰ ἡξεύρη ὅς τις θέλει νὰ εὕρῃ τὸν τοῦ συγγενείας. Ὅταν δηλαδὴ προτείνωνται πολλὰ ὀνόματα, εἰς τὸ διάγραμμα ἄλλα νὰ μὴ σημειοῖ, εἰμὴ ὅσα ἐμβαίνουν εἰς τὸ συνοικέσιον, τὰ δ' ἄλλα νὰ τὰ παραιτῇ διὰ νὰ μὴ ἀκολουθῇ σύγχυσις ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ὀνομάτων. Καὶ ἐπειδὴ εἵπομεν ὅτι εἰς τοὺς ἀνιόντας καὶ κατιόντας συγγενεῖς ἐπ' ἅπειρον ἐμποδίζεται ἢ πρὸς Γάμον κοινωνία, διὰ τοῦτο καὶ ὁδηγίαν περὶ τῶν ἀνιόντων καὶ κατιόντων, κρίνομεν περιττὸν νὰ σημειώσωμεν, διότι ἀδύνατον εἶναι ὁ ἀπόπαππος νὰ λάβῃ τὴν ἐξεγγόνην του, μὲ τὴν ὁποίαν εἶναι βαθμοῦ ζ'. ὅθεν καὶ δὲν εἶν' ἀνάγκη ν' ἀποδείξωμεν μέχρι τίνος ἐμποδίζεται ἡ τῶν ἀνιόντων καὶ κατιόντων συγγένεια, διότι περικλείεται μὲ ἓνα λόγον τὸν, ἐπ' ἅπειρον ἐμποδίζεται εἰς αὐτοὺς ὁ γάμος.

Ἀρχόμεθα ὅθεν ἀπὸ τὰς ἐρμηνείας καὶ διασαφῆσεις τῆς ἐκ πλαγίου ἐξ αἵματος συγγενείας, ἥτοι τῆς ἐξ ἑνὸς γένους.

ΕΜΠΟΔΙΖΜΕΝΟΙ.

1. Ὁ Ἀδελφὸς δὲν δύναται νὰ λάβῃ εἰς γυναῖκα τὴν ἀδελφὴν του, εἴτε τὴν ἐκ πατρὸς καὶ μητρὸς, εἴτε τὴν ἐξ ἑνὸς μέρους μόνον· εἴτε τὴν ἐκ πορνείας, ἢ τὸ ἀνάπαλιν· διότι εἶναι βαθμοῦ, β'.

2. Ὁ Ἀπλοῦς θεῖος δὲν δύναται νὰ λάβῃ τὴν ἀπλὴν του ἀνεψιάν, (ἥτοι τὴν θυγατέρα τῆς ἀδελφῆς του) ἢ τὸ ἀνάπαλιν, ὅτι εἶναι βαθμοῦ, γ'.

3. Ὁ Μέγας θεῖος δὲν δύναται νὰ λάβῃ τὴν ἀνεψιάν του, (ἥτοι τὴν θυγατέρα τῆς ἀπλῆς του ἀνεψιάς) ἢ τὸ ἀνάπαλιν, ὅτι εἶναι βαθμοῦ, δ'.

4. Ὁ Πρῶτος ἐξαδελφὸς δὲν δύναται νὰ λάβῃ τὴν ἐξαδέλφην αὐτοῦ, ὅτι εἶναι βαθμοῦ, δ'.

5. Ὁ Μέγας θεῖος δὲν δύναται νὰ λάβῃ τὴν θυγατέρα τῆς μεγάλῃς του ἀνεψιάς, ὅτι εἶναι βαθμοῦ, ε'.

6. Ὁ Μικρὸς θεῖος δὲν δύναται νὰ λάβῃ τὴν μικράν του ἀνεψιάν, (ἥτοι τὴν θυγατέρα τοῦ πρώτου τοῦ ἐξαδέλφου,) ὅτι εἶναι βαθμοῦ, ε'.

7. Ὁ Μικρὸς θεῖος δὲν δύναται νὰ λάβῃ τὴν θυγατέρα τῆς μικρᾶς του ἀνεψιάς, (ἥτοι τὴν ἐγγόνην τῆς πρώτης τοῦ ἐξαδέλφου) ὅτι εἶναι βαθμοῦ, ς'.

8. Ὁ Μέγας θεῖος δὲν δύναται νὰ λάβῃ τὴν ἐγγόνην τῆς μεγάλῃς του ἀνεψιάς, (ἥτοι τῆς ἐξανεψιάς) ὅτι εἶναι βαθμοῦ, ς'.

9. Ὁ δευτέρος ἐξαδελφὸς δὲν δύναται νὰ λάβῃ εἰς γυναῖκα τὴν δευτέραν του ἐξαδέλφη, ὅτι εἶναι βαθμοῦ, ς'.

Ἔως ὧδε τὰ συνοικέσια ταῦτα εἶναι ὅλως ἐμποδισμένα ἀπὸ τὸν Νόμον ὥστε ἐὰν εὗρηται νὰ γένῃ καὶνένα, εἴτε ἐν γνώσει, εἴτε ἐν ἀγνοίᾳ χωρίζεται.

ΑΝΕΜΠΟΔΙΣΤΟΙ.

1. Ὁ Ἀπλοῦς θεῖος λαμβάνει τὴν τρισεγγόνην τῆς ἀπλῆς του ἀνεψιάς, ὅτι εἶναι βαθμοῦ, ζ'.

2. Ὁ Μικρὸς θεῖος λαμβάνει τὴν ἐγγόνην τῆς μικρᾶς του ἀνεψιάς, ὅτι εἶναι βαθμοῦ, ζ'.

3. Ὁ Δεύτερος ἐξαδελφὸς λαμβάνει τὴν θυγατέρα τῆς δευτέρας του ἐξαδέλφης, ὅτι εἶναι βαθμοῦ, ζ'.

4. Ὁ Δεύτερος ἐξαδελφὸς λαμβάνει τὴν ἐγγόνην τῆς δευτέρας του ἐξαδέλφης, ὅτι εἶναι βαθμοῦ, η'.

5. Ὁ Τρίτος ἐξαδελφὸς λαμβάνει τὴν τρίτην ἐξαδέλφη του ὅτι εἶναι βαθμοῦ, θ'.

Ὡς αὐτῶς καὶ ὅσοι ἄλλοι Γάμοι ὑπερβαίνουν τὸν ἕκτον βαθμὸν γίνονται ἀκωλύτως.

ΠΕΡΙ ΣΥΓΓΕΝΕΙΑΣ
ΤΗΣ ΓΙΝΟΜΕΝΗΣ ΕΞ ΑΓΧΙΣΤΕΙΑΣ

ΗΤΟΙ
ΔΙΓΕΝΕΙΑΣ.

Ἀγχιστεία κατὰ τὸν Νόμον οὐδὲν ἄλλο ἐστίν, ἐμὴ οἰκειότης προσώπων ἐκ γάμων συνημμένων, χωρὶς τινὸς προὔπαρχούσης συγγενείας· διὰ τοῦτο καὶ ἐξ ἀγχιστίας διγένεια λέγεται, ὅταν δύο διαφορετικὰ γένη ὅπως ἄσχετα συγγενείας, διὰ μέσου τοῦ γάμου συνάπτονται, καὶ γίνονται οἰκεῖοι· ὅθεν καὶ ἡ εὐρεσις τῶν ἐξ ἀγχιστείας γάμων ὑπάρχει ποικιλωτέρᾳ, διότι δὲν ἐδιωρίσθη ἀπὸ τοῦ παλαιούτου νομομαθεῖς εἰς τὸ νὰ ζητῇται ἡ ποσότης τῶν βαθμῶν εἰς τὰ ἐξ ἀγχιστείας συνοικέσια, ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ ἐμπόδισαν ῥητῶς τὰ κεκωλυμένα κατὰ τὴν κλήσιν, καὶ ἀπρεπῆ τοῦ γένους, ἀφῆκαν τὰ λοιπὰ ἀνέκλητα· ἐμπόδισεν ὅθεν ὁ Νόμος εἰς τὴν συγγένειαν ταύτην νὰ μὴ θυναταί τις νὰ λαμβάνῃ τῆς γυναίκας τοῦ τὴν μητέρα, ἢ τὴν μάμμη, ἢ τὴν προμάμμη, οὐδὲ τὴν γυναῖκα τοῦ υἱοῦ τοῦ, ἢ τοῦ ἐγγόνου τοῦ, ἢ τοῦ προεγγόνου τοῦ, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, ἐμπόδισαν μέχρι τρίτου βαθμοῦ μόνον. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ οὐ μικρὰ ἀμφισβήτησις ἤκολούθει εἰς τοὺς τοιοῦτους γάμους οἱ νεώτεροι νομοκριταὶ ἐξέτειναν τοὺς βαθμοὺς καὶ τῆς συγγενείας ταύτης, καὶ ἐπροσδιώρισαν ὅρους εἰς τὰς γαμικάς, συζυγίας. Διὸ καὶ ἔθεντο ὅρον τὸν ἕκτον βαθμὸν, ὃ ἐστὶ ἐκώλυσαν τὸν πέμπτον καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν, καὶ ἐσυγχώρησαν τὸν ἕκτον καὶ τοὺς ἐπέκεινα· μολοντί ἐνίοτε εὕρισκόμεν καὶ αὐτὸν τὸν ἕκτον κεκωλυμένον· ὡς ἔταν, παραδείγματος χάριν, θεῖος ἀπλῶς καὶ ἀνεψιὸς ζητῶσι νὰ λάθωσιν εἰς γυναῖκας, θεῖαν ἀπλὴν καὶ ἀνεψιάν, ἐὰν φθάσῃ πρῶτον νὰ λάθῃ ὁ θεῖος τὴν ἀνεψιάν, ὁ ἀνεψιὸς δὲν εἶναι συγκεχωρημένον νὰ λάθῃ τὴν θεῖαν. Διότι ἐνταῦθα συγχέονται τὰ ὀνόματα, καὶ ὁ γάμος

ἐστὶν ἀθέμιτος. Φησὶ γάρ ὁ μέγας Βασιλεῖος. « Ἐν οἷς τὰ » τοῦ γένους ὀνόματα συγχέονται, ἐν τούτοις ὁ γάμος ἀθέμιτος.

Ὅτε δὲν ἐπρεπεῖν εἰς τὰ τοιαῦτα νὰ παρεισάγωμεν βαθμοὺς, ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ὁ νόμος ἐμπόδισεν, ἐκεῖνο καὶ νὰ ἀποφεύγωμεν, καὶ νὰ δεχώμεθα μόνον ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον δὲν ἐμπόδισεν· ἐμπόδισε δὲ ὁ παλαιότερος Νόμος τὰ προσεχέστερα, καὶ ἐγγύτερα. Διότι λέγει, πενθερά εἶναι ἡ Μήτηρ, καὶ ἡ Μάμμη, καὶ ἡ Προμάμμη τῆς γαμετῆς μου, καὶ οὐδεμίαν λαμβάνω ἐξ αὐτῶν. Καὶ νόμφη λέγεται ἡ γαμετὴ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἐγγόνου, καὶ ἡ τοῦ προεγγόνου, καὶ προεγγόνῃ λέγεται ἡ θυγάτηρ ἡ γεννηθεῖσα ἐξ ἄλλου, καὶ ἐγγόνῃ, καὶ προεγγόνῃ τῆς γαμετῆς μου· καὶ δὲν λαμβάνω οὐδεμίαν ἀπ' αὐτὰς, οὐδὲ τὴν Μητρυν μου, ἀν καὶ πολλὰς ἔλαβεν ὁ πατήρ μου γυναῖκας, διότι τάξιν μητέρων ἔχουν πρὸς ἐμέ. Λαμβάνουσι δὲ δύο ἀδελφοὶ δύο Πρωτεξάδελφας, ἀλλ' ὅχι ποτὲ δύο ἀδελφοὶ θεῖαν ἀπλὴν καὶ ἀνεψιάν· διότι ἐν ᾧ ὑπάρχει πέμπτος βαθμὸς, γίνεταί καὶ σύγχυσις τῶν ὀνομάτων. Καθὼς οὐδὲ Πατήρ καὶ υἱὸς δύο πρωτεξάδελφας, λαμβάνουσι δὲ Πάππος καὶ ἐγγονος θεῖαν μεγάλην καὶ ἐξανεψιάν, διότι καὶ μετὰ τοὺς γάμους ἀποσώζουσι τόπον Πάππου καὶ ἐγγόνου. Ἀλλὰ τὸ νὰ λέγη τις, ὅτι τὰ εὕρισκόμενα ἐξ ἀγχιστείας εἰς βαθμοῦ, ὅταν ἐξι-
σάζονται ἀκώλυτα εἰσὶν, ὡς ὅταν θεῖος ἀπλῶς λάθῃ ἀπλὴν ἀνεψιάν, λαμβάνει καὶ ὁ ἀπλῶς ἀνεψιὸς τὴν ἀπλὴν θεῖαν τῆς ἀπλῶς ἀνεψιδος, ἐπειδὴ καὶ ἐκ τοῦ ἐνὸς μέρους, καὶ τοῦ ἄλλου ὑπάρχουν τρεῖς βαθμοί, δὲν φαίνεται τοῦτο εἰς ἐμέ εὐλογοφανές, διότι, ὅπου σύγχυσις τῶν ὀνομάτων, ἐκεῖ καὶ ὁ γάμος ἀθέμιτος· ὅθεν πρὸς σηφηνίαν τοῦ λόγου μας κατατάττομεν ἐνθάδε τοὺς ἐξ ἀγχιστείας ἐμποδισμένους, καὶ συγκεχωρημένους γάμους·

Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῶν δύο γενῶν τῆς ἀγχιστείας δύο ἀνδρό-
γυνα γίνονται, καὶ ἡ τὸ ἓνα γένος δίδει μόνον ἓν μέρος καὶ εἰς

τὰ δύο ἀνδρόγυνα· ἢ δίδει δύο μέρη καὶ εἰς τὰ δύο, διὰ τοῦτο διὰ τὰ γένη εὐληπτότερος ὁ περὶ τούτων λόγος, διαιρουμένον εἰς τέσσαρα μέρη τοὺς τοιούτους γάμους· καὶ εἰς μὲν τὸ πρῶτον κατατάττομεν τοὺς γάμους ἐκείνους, εἰς τοὺς ὁποίους τὸ ἓνα γένος δίδει κατὰ βάθος ἓνα μόνον μέρος, καὶ εἰς τὰ δύο ἀνδρόγυνα.

Εἰς δὲ τὸ β'. τοὺς γάμους ἐκείνους, εἰς τοὺς ὁποίους τὸ ἓνα γένος δίδει κατὰ βάθος καὶ τὰ δύο μέρη εἰς τὰ δύο ἀνδρόγυνα. Εἰς τὸ γ'. τοὺς γάμους ἐκείνους, εἰς τοὺς ὁποίους τὸ ἓνα γένος δίδει κατὰ πλάτος τὸ ἓνα μέρος μόνον εἰς τὰ δύο ἀνδρόγυνα. Καὶ εἰς τὸ δ'. τοὺς γάμους ἐκείνους, εἰς τοὺς ὁποίους τὸ ἓνα γένος δίδει κατὰ πλάτος, καὶ τὰ δύο μέρη εἰς τὰ δύο ἀνδρόγυνα.

ΜΕΡΟΣ Α'.

Ἐμποδισμένοι.

1. Ἐνας καὶ ὁ αὐτὸς λαβὼν πρῶτον τὴν Μητέρα, μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνης, δὲν δύναται νὰ λάβῃ καὶ τὴν μετ' ἄλλον ἄνδρα θυγατέρα της, ἢ τὸ ἀνάπαλιν, διότι αὕτη λογίζεται προγονή του, καὶ αὐτὸς πατήρ της, καὶ ἐπομένως μετ' αὐτῆς εἶναι βαθμοῦ α. τῇ ἐπινοίᾳ· διότι γέγονε μετὰ τῆς μητρὸς της μία σάρξ.

2. Ἐνας καὶ ὁ αὐτὸς λαβὼν Μάμμη, μετὰ τὸν θάνατόν της δὲν δύναται νὰ λάβῃ καὶ τὴν μετ' ἄλλον ἄνδρα ἐγγόννη της, ἢ τὸ ἀνάπαλιν, διότι αὕτη λογίζεται προγονοεγγόννη του, καὶ ἐπομένως μετ' αὐτῆς εἶναι τῇ ἐπινοίᾳ βαθμοῦ β'.

3. Οὐδὲ διςμάμμη καὶ δισεγγόννη, διότι ὑπάρχει βαθμὸς γ'.

4. Οὐτε τριςμάμμη καὶ τρισεγγόννη διότι ὑπάρχει βαθμὸς δ'.

ΜΕΡΟΣ Β'.

Ἐμποδισμένοι.

1. Πατήρ καὶ υἱὸς δὲν δύναται νὰ λάβωσι Μητέρα καὶ Θυγατέρα. Οἷον ὁ Παῦλος, ἔχων υἱὸν ἀπὸ τὴν ἀποθανοῦσαν γυναῖκά του τὸν Νικόλαον, ἔλαξεν ὕστερον ἄλλην γυναῖκα καὶ Μαρίαν, ἣτις εἶχε μετ' ἄλλον ἄνδρα θυγατέρα τὴν Μάρθαν, Νικόλαος λοιπὸν δὲν δύναται νὰ λάβῃ τὴν Μάρθαν διότι αὕτη ὑπάρχει θυγάτηρ τῆς Μητρυίδος του, καὶ λογίζεται ἀδελφή του, καὶ εἶναι βαθμοῦ β'. πρὸς αὐτήν.

2. Οὐτε πέρνουσι τοιοῦτοτρόπως Μάμμη καὶ ἐγγόννη διότι εἶναι γ'. βαθμοῦ· ἓνας μὲν ὁ πατήρ καὶ ὁ υἱὸς, δύο δὲ ἡ Μάμμη καὶ ἡ ἐγγόννη.

3. Οὐτε διςμάμμη καὶ δισεγγόννη, ἐπειδὴ εἶναι δ'. βαθμοῦ.

4. Οὐτε τριςμάμμη καὶ τρισεγγόννη, ὅτι εἶναι ε'. βαθμοῦ.

5. Οὐτε πέρνουσι δύο ἀδελφάς· διότι εἶναι γ'. βαθμοῦ· καὶ ἐπειδὴ ὁ πατήρ καὶ ὁ υἱὸς γίνονται σύγγαμμοι.

6. Οὐτε θείαν ἀπλὴν καὶ ἀνεψιάν, διότι εἶναι δ'. βαθμοῦ.

7. Οὐτε μεγάλην θείαν καὶ ἀνεψιάν, διότι εἶναι ε'. βαθμοῦ.

8. Οὐτε δύο πρώτας ἐξαδέλφους, διότι εἶναι ε'. βαθμοῦ.

ΑΝΕΜΠΟΔΙΣΤΟΙ.

1. Πατήρ καὶ υἱὸς λαμβάνουσιν εἰς γυναῖκας δύο δευτέρας ἐξαδέλφους· βαθμοῦ, ζ'.

2. Ὅμοίως λαμβάνουν μικρὰν θείαν, καὶ ἀνεψιάν, τὴν θείαν μὲν ὁ πατήρ, τὴν ἀνεψιάν δὲ ὁ υἱός· βαθμὸς, ς'.

3. Ὅμοίως πέρνουσιν, ὁ μὲν πατήρ τὴν μεγάλην θείαν, ὁ δὲ υἱὸς τὴν θυγατέρα τῆς μεγάλης τῆς ἀνεψιδος. ς'.

4. Ὅμοίως πέρνουσιν, ὁ μὲν πατήρ τεταρτομάμμη, ὁ δὲ υἱὸς τεταρτοεγγόννη. ς'.

ΕΜΠΟΔΙΣΜΕΝΟΙ.

1. Πάππος καὶ ἔγγονος δὲν πέρνουσι Μάμμην, καὶ τὴν μὲ ἄλλον ἄνδρα ἐγγόννην αὐτῆς· ἐπειδὴ εἶναι δ'. βαθμοῦ.
2. Οὔτε δισμάμμην, καὶ τὴν μὲ ἄλλον ἄνδρα δισεγγόννην αὐτῆς, διότι εἶναι ε'. βαθμοῦ.
3. Οὔτε δύο ἀδελφάς, ἐπειδὴ εἶναι δ'. βαθμοῦ.
4. Οὔτε θείαν ἀπλῶς καὶ ἀνεψιάν, ἐπειδὴ καὶ εἶναι ε'. βαθμοῦ.

ΑΝΕΜΠΟΔΙΣΤΟΙ.

1. Πάππος καὶ ἔγγονος λαμβάνουσι δύο πρώτας ἐξαδέλφας, ἐπειδὴ καὶ εἶναι ς'. βαθμοῦ.
2. Ὁμοίως λαμβάνουσι τρισμάμμην καὶ τρισεγγόννην, ἐπειδὴ εἶναι ς'. βαθμοῦ.
3. Ὁμοίως πέρνουσιν ὁ μὲν Πάππος μεγάλην θείαν, ὁ δὲ ἔγγονος, μεγάλην ἀνεψιάν, ἐπειδὴ εἶναι ς'. βαθμοῦ.
4. Ὁμοίως πέρνουσιν, ὁ μὲν Πάππος τὴν μικρὰν θείαν, ὁ δὲ ἔγγονος, τὴν μικρὰν ἀνεψιάν, ἐπειδὴ εἶναι ζ'. βαθμοῦ.

ΕΜΠΟΔΙΣΜΕΝΟΙ.

1. Πρόπαππος καὶ δισέγγονος δὲν πέρνουσι δύο ἀδελφάς, ἐπειδὴ καὶ εἶναι βαθμοῦ, ε'.

ΑΝΕΜΠΟΔΙΣΤΟΙ.

1. Πρόπαππος καὶ δισέγγονος, λαμβάνουσι δύο πρώτας ἐξαδέλφας, ὅτι εἶναι βαθμοῦ, ζ'.
2. Πρόπαππος καὶ τρισέγγονος λαμβάνουσι δύο ἀδελφάς, ὅτι εἶναι βαθμοῦ, ς'.

3. Πρόπαππος καὶ τρισέγγονος πέρνουσιν, ὁ μὲν θείαν ἀπλῆν, ὁ δὲ τρισέγγονος ἀνεψιάν ἀπλῆν.

ΜΕΡΟΣ Γ'.

Ἐμποδισμένοι.

1. Ἐνας καὶ ὁ αὐτὸς δὲν πέρνει ἀπ' ἄλλο γένος δύο ἀδελφάς, ὅτι εἶναι βαθμοῦ, θ'.
2. Οὔτε θείαν ἀπλῆν καὶ ἀνεψιάν, διότι εἶναι γ'. βαθμοῦ.
3. Οὔτε μεγάλην θείαν καὶ ἀνεψιάν, διότι εἶναι δ'. βαθμοῦ.
4. Οὔτε δύο πρώτας ἐξαδέλφας, διότι εἶναι δ'. βαθμοῦ.
5. Οὔτε μικρὰν θείαν καὶ ἀνεψιάν, διότι εἶναι ε'. βαθμοῦ.
6. Οὔτε μεγάλην θείαν, καὶ τὴν θυγατέρα τῆς ἐξανεψιάς αὐτῆς, ὅτι εἶναι ε'. βαθμοῦ.

ΑΝΕΜΠΟΔΙΣΤΟΙ.

1. Ἐνας καὶ ὁ αὐτὸς λαμβάνει δύο δευτέρας ἐξαδέλφας, ὅτι εἶναι ς'. βαθμοῦ.
2. Ὁμοίως λαμβάνει μικρὰν θείαν, καὶ τὴν θυγατέρα τῆς μικρᾶς ἀνεψιάς αὐτῆς, (ἥτοι τὴν ἐγγόννην τῆς α'. ἐξαδέλφης τῆς γυναικὸς του) ὅτι εἶναι ς'. βαθμοῦ.
3. Ὁμοίως λαμβάνει δευτέραν ἐξαδέλφην καὶ τὴν θυγατέρα τῆς δευτέρας ἐξαδέλφης τῆς γυναικὸς του, ὅτι εἶναι ζ'. βαθμοῦ.

ΜΕΡΟΣ Δ'.

Ἐμποδισμένοι.

1. Δύο ἀδελφοὶ δὲν λαμβάνουσι δύο ἀδελφάς, διότι εἶναι δ'. βαθμοῦ.
2. Οὔτε πέρνουσι θείαν ἀπλῆν καὶ ἀνεψιάν, ἢ τὸ ἀνάπαλιν· διότι εἶναι ε'. βαθμοῦ.

ΑΝΕΜΠΟΔΙΣΤΟΙ.

1. Δύο ἄδελφοί λαμβάνουν δύο πρώτας ἐξαδέλφας, διότι εἶναι ζ'. βαθμοῦ.
2. Ὁμοίως λαμβάνουν μεγάλην θείαν καὶ ἀνεψιάν, διότι εἶναι ζ'. βαθμοῦ.
3. Ὁμοίως μικρὰν θείαν καὶ ἀνεψιάν, ὅτι εἶναι ζ'. βαθμ.
4. Ὁμοίως λαμβάνουν δύο δευτέρας ἐξαδέλφας, ὅτι εἶναι ἡ. βαθμοῦ.

ΕΜΠΟΔΙΣΜΕΝΟΙ.

1. Ὁ Θεὸς καὶ ἀνεψιὸς δὲν πέρνουν Μητέρα καὶ Θυγατέρα ὅτι εἶναι δ'. βαθμοῦ.

ΑΝΕΜΠΟΔΙΣΤΟΙ.

1. Δύο Θεοὶ ἅπλοϊ λαμβάνουσιν ἐναλλάξ τὰς ἰδίας τῶν ἁπλῶς ἀνεψιάς, διότι εἶναι ζ'. βαθμοῦ.
2. Ὁμοίως δύο ἅπλοϊ ἀνεψιοὶ λαμβάνουσιν ἐναλλάξ τὰς ἁπλῶς θείας τῶν, ὅτι εἶναι ζ'. βαθμοῦ.
3. Θεὸς ἅπλοῦς καὶ ἀνεψιός, λαμβάνουσι θείαν ἁπλὴν καὶ ἀνεψιάν, ὁ μὲν θεὸς τὴν θείαν, ὁ δὲ ἀνεψιὸς τὴν ἀνεψιάν. Διότι εἶναι ζ'. βαθμοῦ· ἀλλ' ἂν καὶ ὁ θεὸς προλάβῃ τὴν ἀνεψιάν, ὁ ἀνεψιὸς δὲν δύναται νὰ λάβῃ τὴν θείαν διὰ τὴν σύγχισιν τῶν ὀνομάτων.
4. Δύο πρῶτοι ἐξαδέλφοι, λαμβάνουν δις μᾶμην καὶ δις πατέρα, ὅτι εἶναι ζ'. βαθμοῦ.
5. Ὁμοίως λαμβάνουσι θείαν καὶ ἀνεψιάν, ὅτι εἶναι ζ'. βαθμ.
6. Ὁμοίως λαμβάνουν καὶ δύο πρωτεξαδέλφας ὅτι εἶναι ἡ. βαθμοῦ.

Πρὸς δὲ τούτοις ἀνάγκη νὰ ἡξεύρωμεν ὅτι δὲν δύναται τις νὰ λάβῃ τὴν γυναῖκα, ἢ τὴν θυγατέρα τῶν προσώπων ἐκείνων, τὰ ὅποια εἰς γάμον νὰ λάβῃ δὲν εἶναι δυνατὸν. Ὅθεν.

1. Οὐδεὶς δύναται νὰ λάβῃ εἰς γυναῖκα τοῦ πατρὸς τοῦ τῆς γυναῖκα, (ἢ τοῦ μητρυιάν τοῦ,) ἢ τοῦ πάππου τοῦ· διότι εἶναι α. καὶ β'. βαθμοῦ μὲ αὐτάς, καὶ μήτηρ καὶ μᾶμμη αὐτοῦ λογίζονται.
 2. Οὐδὲ τὴν πενθεράν τοῦ.
 3. Οὐδὲ τὴν νύμφην τοῦ, ἢ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ τῆς γυναῖκα.
 4. Οὐδὲ τὴν γυναῖκα τοῦ θεοῦ τοῦ.
 5. Οὐδὲ τὴν μὲ ἄλλον ἄνδρα θυγατέρα τῆς μητρυιᾶς τοῦ.
 6. Οὐτε τὴν νύμφην τοῦ υἱοῦ τοῦ, ἢ τοῦ ἐγγόνου τοῦ, ἢ τοῦ δις ἐγγόνου τοῦ.
 7. Οὐτε τὴν προγόνον τοῦ, ἢ τοῦ θυγατέρα, ἢ ἐγγόνον, ἢ δις ἐγγόνον τῆς γυναικὸς ὅπου ἐχωρίσθη, τὰς ὁποίας ἐγέννησε μὲ ἄλλον ἄνδρα, ἢ προτοῦ νὰ τὴν πάρῃ γυναῖκα, ἢ ὕστερον ἀφ' οὗ τὴν ἐπῆρε καὶ τὴν ἐχωρίσθη.
 8. Τὰ δὲ παιδιά ὅπου γεννηθῶν ἀπὸ τὰ προγονοαδέλφια, τὰ κοινῶς λεγόμενα Μηλαδέλφια, ἐμποδίζονται ἀλλ' ἂν καὶ τινες λέγωσιν ὅτι αὐτὰ πέρνονται, τὸ τοιοῦτον εἶν' ὅλως ἄθεσμον· ἔρχονται δὲ εἰς Γάμου κοινωνίαν τὰ τέκνα τούτων, οἷον τὰ ἐγγονα τῶν προγονοαδελφῶν.
- Σημειωτέον δὲ ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ λάβῃ εἰς γυναῖκα τὴν ἀποδειχθεῖσαν μοιχευομένην ὑπ' αὐτοῦ, ὅτι καὶ οἱ πολιτικοὶ νόμοι ἀπαγορεύουσι τοῦτο, διὰ τὴν συντήρησιν τῆς πολιτικῆς κοινωνίας.

ΠΕΡΙ ΣΥΓΓΕΝΕΙΑΣ ΤΗΣ ΕΚ ΤΡΙΓΕΝΕΙΑΣ
ΓΙΝΟΜΕΝΗΣ·

Καὶ ἡ ἐκ Τριγενείας Συγγένεια, καὶ αὕτη ἐξ Ἀγχιστείας ὑπάρχει· ὠνομάσθη δὲ ἐκ τριγενείας, διότι ἔχει συμπλοκὴν ἐκ τριῶν γενῶν, εἴν' ὅμως πλέον εὐληπτος κατὰ τὴν ἐπιπλοκὴν τοῦ γένους, ἅπ' ἐκείνων ὁποῦ συμπλέκονται ἀπὸ δύο γένη. Διότι καθὼς τὰ συνοικέσια ἐκεῖνα τὰ πλέον ἀνετά, ἤγουν τελειοτά, εἰς δύο βαθμοὺς ἀπὸ δύο γένη, εἶναι τῶν ἐξ αἵματος, καὶ ἀναγκαίως λύονται εἰς τὸν ζ'. βαθμὸν, καὶ τὰ ἐξ ἀγχιστείας, εἴτουν διγενείας, εἰς τὸν ς', οὕτω καὶ ἐκεῖνα τὰ πρόσωπα τὰ ὁποῖα θεωροῦνται ἀπὸ τρία γένη, εἰς τὰ θεωρούμενα ἀπὸ δύο γένη ὑπεβιβάσθησαν εἰς δύο βαθμοὺς, καὶ λύονται εἰς τὸν δ'. βαθμὸν, καὶ μ' ὅλον ὁποῦ οὔτε εἰς αὐτὰ τὰ ἐκ τριγενείας συνοικέσια, δὲν ἔλαβον βαθμοὺς οἱ παλαιοί, ἀλλ' ἐζήτουν μόνον, τὸ νὰ μὴ κωλύωνται ὡς ἐκ τῆς συμπλοκῆς τῶν συγγενεῶν, οἱ νεώτεροι ἔθεντο βαθμοὺς καὶ εἰς τὴν συγγένειαν ταύτην, διὰ νὰ μὴν ἐπακολουθῇ ἀταξία εἰς τοὺς ἐκ τριγενείας γάμους· καὶ καθὼς εἰς τὰ ἐξ αἵματος συνοικέσια ἔθεντο ὅρον τὸν ζ'. καὶ εἰς τὰ ἐξ ἀγχιστείας (διγενείας) τὸν ς'. οὕτω καὶ εἰς τὰ ἐκτριγενείας τὸν δ'. μ' ὅλον ὅτι εἰσὶ τινὰ συνοικέσια ἐκ τριγενείας συγχωρούμενα καὶ εἰς τὸν γ'. βαθμὸν· διότι δὲν φέρουσι μετὰ τῶν οὐδεμίαν σύγχυσιν ὀνομάτων.

Διὰ νὰ εὐρίσκη ὅθεν ἕκαστος τοὺς βαθμοὺς εἰς τὰ ἐκ τριγενείας συνοικέσια ἐν εὐκολίᾳ, ἀναγκαίως ἔπεται νὰ ἡξεύρη τὸ μέσον γένος· μέσον δὲ γένος εἶν' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον συνάπτει τὰ ἄλλα δύο γένη διὰ τοῦτο καὶ ἐκ τριγενείας λέγονται· παραδείγματος χάριν· Κάθε ἀνδρόγονον ὑπάρχει ἀπὸ δύο γένη, ὅτι ἐξ ἄλλου γένους εἶναι ὁ ἀνὴρ, καὶ ἐξ ἄλλου ἡ γυνή· καὶ εἴτε μετὰ τοῦ γένους τοῦ ἀνδρός, εἴτε μετὰ τῆς γυναικὸς, ἔρχεται

3

ἄλλο τρίτον πρόσωπον, ἐξ ἄλλου τρίτου γένους εἰς γάμου κοινωνίαν, καὶ τὰ τρία ταῦτα γένη συμπενθερεύουν ἐν τῷ μεταξὺ τῶν· ἐπομένως, ἐκ τούτων τῶν τριῶν γενῶν, παρουσιάζονται δύο πρόσωπα, καὶ ζητοῦν νὰ ἔλθωσιν εἰς γάμου κοινωνίαν, καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ λεγόμενον ἐκ τριγενείας.

Παραδείγματος χάριν· ἡ Ἄννα καὶ ὁ Γεώργιος, ἀδελφοί. Ἰδοὺ ἓνα γένος. Ἡ μὲν Ἄννα ἔλαβεν ἄνδρα τὸν Δημήτριον ἐξ ἄλλου γένους· Ἰδοὺ δύο γένη. Ὁ δὲ Γεώργιος ἔλαβεν εἰς γυναῖκα τὴν Ἑλένην ἐξ ἄλλου γένους· καὶ ἰδοὺ τρία γένη, τὰ ὁποῖα μεταξὺ τῶν ἐγένοντο συμπένθεροι· ποῖον λοιπὸν, ἐκ τῶν τριῶν τούτων γενῶν εἶναι τὸ μέσον γένος, τὸ ὁποῖον ἐγένετο αἰτία καὶ συνήρθησαν καὶ τὰ τρία εἰς συμπεθερίαν; ὁ Γεώργιος βέβαια καὶ ἡ Ἄννα· διότι ἡ μὲν Ἄννα ἐπῆρε τὸν Δημήτριον, ὁ δὲ Γεώργιος τὴν Ἑλένην, ἡ Ἑλένη ἔχει καὶ ἀδελφὴν Ἀναστασίαν. Ὁ Δημήτριος (διότι ἀπέθανεν ἡ γυνὴ τοῦ Ἄννα) ζητεῖ νὰ λάβῃ τὴν Ἀναστασίαν· στοχαζόμεθα λοιπὸν πόσων βαθμῶν εἶναι ἡ Ἀναστασία μετὰ τὴν Ἄνναν, καὶ εὐρίσκομεν ὅτι εἶναι δ'. βαθμ. καὶ ἐπειδὴ ὁ δ'. βαθμὸς εἶναι συγκεχωρημένος εἰς τὰ ἐκ τριγενείας, ὁ Δημήτριος ἀκωλύτως λαμβάνει εἰς γυναῖκα τὴν Ἀναστασίαν· γυναικαδελφὴν τοῦ γυναικαδέλφου τοῦ· ὥστε ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν γενέσθαι Γαμβρόν ἐπ' ἀδελφῇ, καὶ σύγγαμβρον.

Πρὸς περισσοτέραν ὅθεν σαφήνειαν καταγράφομεν ἐνταῦθα τοὺς τε ἐμποδισμένους, καὶ ἀνεμποδίστους Γάμους.

ΕΜΠΟΔΙΣΜΕΝΟΙ.

1. Ὁ Μητριὸς δὲν δύναται νὰ λάβῃ τὴν γυναῖκα τοῦ προγόνου τοῦ, ὅτι εἶναι α'. βαθμοῦ.

2. Οὐτε τὸ ἀνάπαλιν πέρνει μυτρυὰ τὸν ἄνδρα τῆς προγονῆς τῆς, ὅτι εἶναι α'. βαθμοῦ.

3. Ἐνας καὶ ὁ αὐτὸς δὲν δύναται νὰ λάβῃ ἀνδράδελφην, καὶ νύμφην, βαθμοῦ β'.

4. Ἐνας καὶ ὁ αὐτὸς μητριὺς δὲν δύναται νὰ λάβῃ τὴν προγονὴν τῆς προγονῆς του, διότι εἶναι βαθμοῦ β'. καὶ ἔχει τόπον πάππου πρὸς αὐτήν.

5. Ὁ γυναικάδελφος δὲν λαμβάνει τὴν δευτέραν γυναῖκα τοῦ ἀνδρὸς τῆς ἀδελφῆς του, ἥτοι τοῦ γαμβροῦ του, μετὰ τὸν θάνατον τῆς ἀδελφῆς του, διότι εἶναι βαθμοῦ β'.

6. Πατὴρ καὶ Υἱὸς δὲν λαμβάνουν ἀνδραδέλφην καὶ νύμφην, ὅτι εἶναι βαθμοῦ γ'.

7. Δύο ἀδελφοὶ δὲν λαμβάνουν μητριάνα καὶ προγονήν, ὅτι εἶναι βαθμοῦ γ'.

8. Οὔτε δύο ἀδελφοὶ πενθεράν καὶ νύμφην, ὅτι εἶναι παρὰ βαθμοῦ γ'.

ANEMΠΟΔΙΣΤΟΙ.

1. Ἐνας καὶ ὁ αὐτὸς λαμβάνει ἀδελφὴν, καὶ ἀνδραδέλφην τῆς γυναικαδέλφης του, ὅτι εἶναι βαθμοῦ δ'.

2. Ἐνας καὶ ὁ αὐτὸς λαμβάνει τὴν ἀδελφὴν καὶ τὴν προγονὴν τοῦ γυναικαδέλφου αὐτοῦ, ἂν καὶ εἶναι βαθμοῦ γ'. διότι οὐδεμία σύγχυσις τῶν ὀνομάτων γίνεται.

3. Ἐνας καὶ ὁ αὐτὸς λαμβάνει ἀπλὴν ἀνεψιάν, καὶ τὴν γυναῖκα τοῦ ἀπλοῦ θείου αὐτῆς· διότι ἂν καὶ ᾖ καὶ γ' βαθμοῦ, δὲν γίνεται ὅμως σύγχυσις τῶν ὀνομάτων.

4. Δύο ἀδελφοὶ λαμβάνουν νύμφην καὶ ἀνδραδέλφην, ὅτι εἶναι βαθμοῦ δ'.

5. Ὁμοίως λαμβάνουν μυτριομάμμη καὶ προγονοεγγονὴν τῆς θυγατρὸς αὐτῆς, ὅτι εἶναι βαθμοῦ δ'.

6. Ὁμοίως λαμβάνουν μητέρα, καὶ τὴν προγονὴν τῆς θυγατρὸς αὐτῆς, διότι εἶναι βαθμοῦ δ'.

7. Ὁμοίως λαμβάνουν προγονήν καὶ τὴν ἀνεψιάν, μίαν καὶ τῆς αὐτῆς μητρὸς, καὶ θείας οὐσῆς, ὅτι εἶναι βαθμοῦ ε'.

8. Ὁ Πατὴρ λαμβάνει τὴν γυναικαδέλφην τοῦ γυναικαδέλφου τοῦ Υἱοῦ του· οἷον ἂν ὁ Γεώργιος λάβῃ τὴν Μαρίαν τὴν ἀδελφὴν τοῦ Δημητρίου, ὁ Πατὴρ τοῦ Γεωργίου λαμβάνει τὴν Ἑλένην ἀδελφὴν τῆς Αἰκατερίνης γυναικὸς τοῦ Δημητρίου, καὶ εἶναι βαθμοῦ ε'.

9. Γαμβρὸς καὶ γυναικάδελφος λαμβάνουν θείαν καὶ ἀνεψιάν, ὅτι εἶναι βαθμοῦ ε'.

10. Δύο ἀδελφῶν ὁ γυναικάδελφος καὶ γυναικαδέλφη λαμβάνει ἕνας τὴν ἄλλην, οἷον Ἀναστάσιος καὶ Δημήτριος ἀδελφοὶ, ἢ γυναικαδέλφη τοῦ Ἀναστασίου λαμβάνει τὸν γυναικαδέλφον τοῦ Δημητρίου, ὅτι εἶναι βαθμοῦ ε'.

11. Μητριὺς καὶ προγονὸς λαμβάνουν θείαν ἀπλὴν καὶ ἀνεψιάν, ὅτι εἶναι βαθμοῦ δ'.

12. Γαμβρὸς καὶ γυναικάδελφος, λαμβάνουσι δύο ἀδελφάς, ὅτι εἶναι βαθμοῦ δ'.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΑΠΤΙΣΜΑΤΟΣ

ΣΥΓΓΕΝΕΙΑΣ.

Ἡ Συγγένεια αὕτη γίνεται, ὅταν τις ἀναδεχθῇ παῖδιον ἀπὸ τῆς θείας Κολυμβήθρας τοῦ Ἀγίου Βαπτίσματος, καὶ ἡ ὁποία Πνευματικὴ οὐσα εἶναι οἰκειότερα τῆς σαρκικῆς συγγενείας, διότι καθ' ὅσον εἶναι ἀνώτερον τὸ πνεῦμα ἀπὸ τὸ σῶμα, τοσοῦτον εἶναι οἰκειότερα καὶ ἡ Πνευματικὴ συγγένεια ἀπὸ τῆς σαρκικῆς Συγγενείας κατὰ τὸν ΝΓ. Κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ πενθέκτης Συνόδου· διὰ τοῦτο καὶ τινὲς ἀκούοντες τὸν Κανόνα τοῦτον, δὲν τὸν ἐνόησαν κατὰ τὴν ποιότητα τῆς οἰκειότητος, ἀλλὰ κατὰ τὴν ποσότητα τῶν βαθμῶν, ὅθεν καὶ ἐξήπλωσαν τὴν συγγένειαν ταύτην, ὥσπερ καὶ τὴν ἐξ αἵματος, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τὸ τοιοῦτον ἐφάνη εἰς πολλοὺς δυσάρεστον, ὡς λέγει ὁ Βλάσταρις, ἐνομοθέτησαν νὰ ἐμποδίζωνται μόνον ἐκεῖνα τὰ πρόσωπα,

τὰ ὅποια ὁ νόμος ἐμπόδισεν· ἐμπόδισε δὲ ὁ νόμος οὐχὶ τοὺς ἐκ πλαγίου συγγενεῖς, τοὺς ἀδελφούς δηλ. ἢ ἀδελφὰς τοῦ ἀναδόχου καὶ ἀναδεκτοῦ, ἀλλὰ μόνον τοὺς κατὰ θάλασσαν, καὶ τούτους μέχρι τοῦ γ'. βαθμοῦ, ὅ ἐστι ἐμπόδισε τοὺς μέχρι γ'. βαθμοῦ, καὶ ἀφῆκε τοὺς ἐπέκεινα ἀνεμποδίζουσας, ὡς ἀκολούθως.

ΕΜΠΟΔΙΣΜΕΝΟΙ.

1. Ὁ ἀνάδοχος δὲν δύναται νὰ λάβῃ εἰς γυναῖκα τὴν ἀναδεκτὴν του, ὅτι εἶναι Πνευματικὴ θυγάτηρ του, καὶ βαθμὸς, α'.
2. Ὁμοίως δὲν δύναται νὰ λάβῃ εἰς γυναῖκα τὴν μητέρα τῆς ἀναδεκτῆς του, διότι εἶναι βαθμὸς, β'.
3. Ὁ Πατὴρ τῆς ἀναδεκτῆς δὲν δύναται νὰ λάβῃ τὴν γυναῖκα τοῦ ἀναδόχου αὐτῆς, ὅτι βαθμὸς, β'.
4. Ὁ ἀνάδοχος δὲν δύναται νὰ λάβῃ τὴν θυγατέρα τῆς ἀναδεκτῆς του, βαθμ. β'.
5. Ὁ υἱὸς τοῦ ἀναδόχου δὲν λαμβάνει τὴν ἀναδεκτὴν, (βαπτιστικὴν) τοῦ πατρὸς του, ὅτι εἶναι μετ' αὐτῆς βαθμ. β'.
6. Οὐδὲ τὴν μητέρα τῆς βαπτιστικῆς τοῦ πατρὸς του, ὅτι εἶναι βαθμὸς, γ'.
7. Ὁμοίως ὁ υἱὸς τοῦ ἀναδόχου δὲν λαμβάνει εἰς γυναῖκα τὴν θυγατέρα τῆς βαπτιστικῆς τοῦ πατρὸς του, ὅτι εἶναι βαθμ. γ'.
8. Ὁ υἱὸς τοῦ ἀναδόχου δὲν λαμβάνει τὴν γυναῖκα τοῦ Πνευματικοῦ ἀδελφοῦ του, ὅτι εἶναι βαθμὸς, β'.
9. Ὁμοίως καὶ τὴν ἀναδεκτὴν τοῦ πενθεροῦ δὲν δύναται νὰ λάβῃ ὁ Γαμβρός, διότι πνευματικὴ ἀδελφὴ ὑπάρχει τῆς ἀποθανούσης γυναικὸς του, δύο δὲ ἀδελφὰς σαρκικά ; ἡ πνευματικὴ δὲν λαμβάνει τις ποτέ.
10. Ὁ ἀναδεκτὴς δὲν δύναται νὰ λάβῃ εἰς γυναῖκα τὴν τοῦ ἀναδόχου, διότι μία σὰρξ οὖσα μετὰ τοῦ ἀναδόχου, μητρὸς τῆς ἐξ ἑξέως τὸν ἀναδεκτόν.

ΑΝΕΜΠΟΔΙΣΤΟΙ.

1. Ὁ σύντεκνος λαμβάνει τοῦ συντέκνου τὴν ἀδελφὴν, ἢ ἀντιστρέφως, ὁ τοῦ συντέκνου ἀδελφὸς πέρνει τὴν συντέκνησαν τοῦ ἀδελφοῦ του.
2. Ὁ Σαρκικὸς υἱὸς τοῦ ἀναδόχου πέρνει τὴν σαρκικὴν ἀδελφὴν τοῦ ἀναδεκτοῦ, οὐδενὸς γὰρ εἰσὶ βαθμοῦ.
2. Ὁ ἀνάδοχος λαμβάνει τὴν ἀδελφὴν τῆς ἀναδεκτῆς του.
4. Ὁμοίως καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀναδόχου λαμβάνει τὴν ἀδελφὴν τοῦ ἀναδεκτοῦ.
5. Δύο πνευματικοὶ ἀδελφοὶ ἔχοντες ἓνα ἀνάδοχον, ἔρχονται εἰς γάμου κοινωνίαν.
6. Ὁ ἐγγονος τοῦ ἀναδόχου λαμβάνει τὴν θυγατέρα τῆς ἀναδεκτῆς.
7. Ὁ υἱὸς τοῦ ἀναδόχου λαμβάνει τὴν ἐγγόνην τῆς ἀναδεκτῆς τοῦ πατρὸς του.
8. Ὁ ἐγγονος τοῦ ἀναδόχου λαμβάνει τὴν ἐγγόνην τῆς ἀναδεκτῆς τοῦ πάππου του, ὡσαύτως καὶ τὰ λοιπὰ κατὰ θάλασσαν ἀκώλυτα εἰσὶ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΞ ΥΙΟΘΕΣΙΑΣ ΣΥΓΓΕΝΕΙΑΣ.

Ἡ ἐξ υἰοθεσίας συγγένεια εἶναι, ὅταν τις, εἴτε ἔχων τέκνα εἴτε μὴ, κάμῃ τινα υἱόν του θετὸν μετὰ τελετῆς Ἱερῶν εὐχῶν, κατὰ τὴν κδ. νεαράν Λέοντος τοῦ σοφοῦ διὰ ταύτης γὰρ τῆς συγγενείας, οἱ μὲν υἱοθετοῦντες τάξιν γονέων λαμβάνουν, οἱ δὲ θετοὶ υἱοὶ τάξιν παιδίων, διὸ καὶ εἰς Γάμου κοινωνίαν μεταξὺ των δὲν ἔρχονται.

Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὅποσον τινὲς εἶπον, ὅτι ἡ συγγένεια αὕτη ἔχει ἰσχὺν εἰς τοὺς βαθμοὺς, καθὼς καὶ τῆς ἐξ αἵματος συγγενείας, δὲν φαίνεται εἰς ἡμᾶς δίκαιον, διότι ἂν ἡ ἐκ τοῦ θείου Βαπτίσματος Πνευματικὴ καὶ μυστηριώδης οὖσα, δὲν ἔχει ἰσχὺν τοιαύτης συγγενείας, πολλῶν δὲ μᾶλλον ἡ συγγένεια τῆς υἰοθεσίας διότι ἂν καὶ δι' Ἱεροτελεστίας γίνεται, δὲν εἶν' ὅμως μυστηριώ-

δης, διὰ ταῦτα λέγομεν, ὅτι εἰς τὴν συγγένειαν ταύτην πρέπει εἶναι νὰ φυλάττηται ἡ βαθμολογία, ὡς καὶ εἰς τὴν ἐκ τοῦ θείου βαπτίσματος κατὰ βάθος μέχρι τοῦ γ'. βαθμοῦ κωλυομένη· ὁ δὲ δ'. βαθμὸς καὶ οἱ λοιποὶ νὰ εἶναι ἀνεμπόδιστοι, καθὼς ἀνεμπόδιστοι εἰσὶ καὶ εἰς τὴν συγγένειαν τοῦ ἁγίου βαπτίσματος· διὸ καὶ περιττὸν ἐστὶ πάντως νὰ γράφωμεν τὰ αὐτά, μὲ τὴν προσθήκην ὅμως ταύτην, ὅτι καὶ τὰ ἐφεξῆς πρόσωπα πρέπει νὰ κωλύονται εἰς γαμικὴν συνάφειαν κατὰ τὸν Βλάσταριν. Δὲν δύναται ὁ θεὸς υἱός, καὶ αὐτεξούσιος γέννη, νὰ λάβῃ τὴν γυναῖκα τοῦ θεοῦ τοῦ πατρὸς· οὔτε ὁ θεὸς πατὴρ νὰ λάβῃ τὴν γυναῖκα τοῦ θεοῦ τοῦ υἱοῦ· διότι, ἡ μὲν ἔχει μητρός τάξιν πρὸς τὸν θετὸν υἱόν, ἡ δὲ νύμφης πρὸς τὸν θετὸν πατέρα, καὶ εἶναι α. βαθμοῦ· ἀλλ' οὔτε τὴν θυγατέρα. ἡ τὴν προγονὴν τοῦ θεοῦ πατρὸς τοῦ λαμβάνει ὁ θεὸς υἱός, διότι ἔχει ἀδελφοῦ τάξιν πρὸς αὐτὰς, καὶ εἶναι βαθμοῦ β'. οὔτε τὴν μητέρα ἢ τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς, (τῆς μητρός τοῦ δηλ.) τοῦ θεοῦ αὐτοῦ πατρὸς λαμβάνει· ἐπειδὴ ἡ μὲν, μάμμη, ἡ δὲ θείας ἔχει τάξιν πρὸς αὐτόν· καὶ ἡ μὲν εἶναι β'. βαθμοῦ· ἡ δὲ δ'. πρὸς αὐτόν· ἀλλ' οὔτε πέρνει τὴν ἀπὸ υἱοῦ ἐγγόνην τοῦ θεοῦ τοῦ πατρὸς· οὔτε πέρνει τὴν θετὴν θυγατέρα τοῦ πάππου του· διότι λογίζεται ἀδελφὴ τοῦ θεοῦ πατρὸς του, θεία δὲ αὐτοῦ, καὶ ἀκολούθως μητρός τάξιν ἔχει πρὸς αὐτόν.

ΠΕΡΙ ΜΝΗΣΤΕΙΑΣ ΕΙΤΟΥΝ ΑΡΡΑΒΩΝΟΣ.

Ἡ Μνηστεία προηγείται τοῦ τελείου Γάμου. Μνηστεία δὲ εἶναι ὑπόσχεσις, ἡ μνήμη καὶ ἐπαγγελία τῶν Γάμων ὅπου μέλλουν νὰ γίνωσι, κατὰ τοὺς Νομικοὺς.

Αὕτη ἡ μνηστεία ἐγένετο τὸ πάλαι ὅχι μὲ ἀπλᾶ σύμφωνον, καθὼς σήμερον συνειθίζεται, ἀλλὰ μετὰ ἱερολογίας, εἴτουν ἱεροπραξίας, κατὰ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν διατύπωσιν, διὰ δακτυλιδίων τῶν ἀρραβώνων, καὶ φιλήματος τῶν Μνηστήρων. Ἀπαιτεῖτο δὲ ὥστε οἱ μνηστευόμενοι νὰ ἔχωσιν ἡλικίαν, ὁ μὲν ἀνὴρ πλήρη τῶν δεκαπέντε ἐτῶν, ἡ δὲ γυνὴ τῶν δεκατριῶν· εἰ δ' ἄλλως ἡ μνηστεία ἦτον ἀνιθός· ἔχει δὲ ἡ τοιαύτη μνηστεία, ἰσχύον τελείου

Γάμου, διὰ τοῦτο καὶ ἂν φθάσῃ τοῦ ποτε νὰ γένῃ τοιαύτη μνηστεία, καὶ ἀποθάνῃ τὸ ἓνα πρόσωπον τῶν Μνηστήρων, ἡ συγγένεια θεωρεῖται ὡς εἰς τελειὸν Γάμον· καὶ ἐπειδὴ εἰς πολλὰ μέρη ἐυνεθίζον νὰ κάμωσι τὰς τοιαύτας μνηστείας, καὶ μετὰ παρέλευσιν πολλοῦ καιροῦ καὶ χρόνου νὰ κάμωσι τὴν τελείαν εὐλόγησιν, καὶ ἐν τῷ μεταξύ τούτου, εἴτε θάνατος φυσικὸς ἢ κολούθῃ εἰς τὸ ἓνα πρόσωπον, εἴτε ἐπὶ γάζον δυσαρτέκειται μεταξύ τῶν μνηστήρων, καὶ οἱ μὲν ἐχωρίζοντο, ἡ δὲ συγγένεια ἔμενεν ἀδιάσπαστος, οἱ ἄνθρωποι ἐγνώρισαν τὸ τοιοῦτον ἀτόπημα, καὶ παρητήθησαν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐκτελῶσι τοιοῦτους ἀρραβώνας· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ εἰς τινὰ μέρη, εἰ καὶ σπανίως, ἐγίνοντο τὰ τοιαῦτα μνήστρα ἢ ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Β. τῆς Ἑλλάδος καλῶς ποιούσα ἀπηγόρευσε σφοδρῶς τοὺς τοιοῦτους ἀρραβώνας. ὅτι δηλαδὴ ἐὰν οἱ μνηστευόμενοι δὲν ἐκτελῶσι τέλειον τὸν Γάμον, καὶ νὰ λαμβάνῃ ἀμέσως ὁ ἀνὴρ τὴν γυναῖκα, νὰ μὴ γίνεται μήτε ἀρραβὼν δι' ἱερολογίας, μηδὲ στεφάνωμα, διότι καθὼς τινες ἔκαμνον τοὺς ἀρραβώνας μόνον, καὶ ἐπομένως μετὰ παρέλευσιν χρόνου ἐτέλουν τὸν γάμον, οὕτως ἐπεκράτησε συνήθεια εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος νὰ ἐκτελῶσι τέλειον τὸ μυστήριον τοῦ Γάμου, καὶ μετὰ παρέλευσιν καιροῦ νὰ λαμβάνῃ ὁ ἀνὴρ τὴν γυναῖκα, ὅπερ ἀτοπώτατον ὑπῆρχε.

Εὐχόμεθα δὲ ἵνα ἐκτιμῶσιν οἱ Ἕλληνες τὸ ἱερὸν τοῦτο μυστήριον τοῦ Γάμου, ἀπεχόμενοι ὅλως ἀπὸ τὰς παρανομίας καὶ ἀθέμιτα συνοικέσια, ἵνα μὴ ἐμπαίζωνται ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν ὡς καταφρονεῖται τῆς ἱερᾶς τῶν Ὁρθοκείας, καὶ τῶν πατροπαράδοτων ἡθῶν καὶ ἐθίμων των, ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τῆς δουλείας των ἐφάνησαν ἀκρίβεις φύλακες τῶν Ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων, οὕτω καὶ ἤδη ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας των νὰ σέβωνται αὐτάς, καὶ νὰ ἐκτιμῶσι μὲ ἀκαιρεότητα καὶ εὐθύτητα γνώμης, ἀποστρέφόμενοι κατὰ τὴν ἀποστολικὴν εἰσήγησιν, τὰς θεβύλους κενοφωνίας καὶ ἀντιθέσεις τῆς ψευδονόμου γνώσεως τινων, «ἦν τινες ἐπαγγελομένοι, φησί, περὶ τὴν πίστιν ἡστόχησαν». Καὶ τῷ ὅχι, πίστει οὐκ οὔτης, οὐδὲ γυνῶσις ἐστί.

Τ Ε Λ Ο Σ.

ΤΗΝ ΙΕΡΑΝ ΚΑΙ ΘΕΟΜΗΤΟΡΙΚΗΝ ΘΑΥΜΑ-
ΤΟΥΡΓΟΝ ΑΓΙΑΝ ΕΙΚΟΝΑ ΤΗΣ ΥΠΑΠΑΝΤΗΣ
ΚΑΛΟΥΜΕΝΗΝ ΤΗΝ ΟΥΣΑΝ ΕΝ ΚΑΛΑΜΑΙΣ
ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ψαλλομένη κατὰ τὴν δ'. τῆς ε'. ἐβδομάδος τοῦ Πάσχα.

τούτέστι

Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀποδόσεως τῆς ἐορτῆς
τῆς Λαμπροφόρου Ἀναστάσεως.

Ἐκδοθεῖσα παρὰ τοῦ ἐλαχίστου ἐν Ιερομονάχοις

Π. Γ. ΠΑΓΟΝΗ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΧΡΗΣΤΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ.

1842,

«Τίς αὕτη ἢ ἐκ κύπτουσα ὡσεὶ ὄφρυς, καλὴ ὡς Σελήνη,
ἐκλεκτὴ ὡς ὁ Ήλιος, θάμβος ὡς τεταγμένη;
«ἄσμα ἀσμάτων.»

» Κατὰ τὸ αἰμά. Σωτήριον ἔτος, κατὰ τοὺς μή-
νας τοῦ θερούς, καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Φθινοπόρου, κρίμ-
ματιν οἷς οἶδε Κύριος, ὑπέπεσε νόσος βαρυτάτη, εἰς τὸν
Δῆμον τῶν Καλαμῶν, ἐξαιρέτως δὲ εἰς τὴν πρωτεύουσαν
τοῦ δήμου, τὰς Καλάμας, μηδεμιᾶς σχεδὸν οἰκίας ἔλευ-
θέρας ὑπαρχούσης ἐκ τῆς νόσου, ὥστε καὶ οἱ οἰκεῖοι τῶν
ἀσθενούντων, καὶ οἱ ἐπισκεπτόμενοι τοὺς νοσοῦντας ἰατροί,
ἀπηύδησαν περιποιούμενοι τοὺς πάσχοντας. Ὁ πικρὸς θά-
νατος ἐθέριζεν ἀνιλεῶς ὡς τὴν μέραν τοὺς ἀσθενούντας· οἱ
Κώδονες τῶν Ἑκκλησιῶν καθ' ὥραν ἀνήγγελλον εἰς τοὺς
πάντας τὸν πικρὸν θάνατον, καὶ δὲν παρήρχετο οὐδεμία
σχεδὸν ἡμέρα, καθ' ἣν νὰ μὴ βλέπῃ τις νεκρὰ σώματα
συνοδευόμενα εἰς τοὺς Τάφους· αἱ γοεραὶ ὄθεν φωναὶ τῶν
Μητέρων, τῶν χηρῶν, τῶν ὀρφανῶν, καὶ ἀπαξαπλῶς τὸ
πένθος ἀπάντων συγγενῶν τε καὶ ξένων, ἐσκέπαζον, ἵν'
οὕτως εἴπω, τὸν αἶρα ἕνας νυχθημερινὸς θρήνος ἦτο ὁ
ἦχος τῆς Πόλεως· μία ἐγκάρδιος λύπη ἦτο ἐξωγραφι-
σμένη εἰς τὰ πρόσωπα τῶν ἀνθρώπων· καὶ πᾶς ὅστις
ἤρχετο ἄλλοθὲν ποθεν, ἔβλεπε τοὺς πάντας κατηφεῖς.

Ἐτυχε δὲ ἡ πόλις αὕτη τῶν Καλαμῶν ἔχειν, πρὸ
ἀμνημονεύτων αἰώνων μίαν Θαυματουργὸν Θεομητορικὴν
ἀγίαν εἰκόνα, ἐξωγραφισμένην κατὰ τὸ χορ: Σωτήριον ἔτος,
ἐκ μὲν τοῦ ὀπισθεν μέρους τῆς σανίδος ὅλην κεκαυμένην, ἐκ
δὲ τοῦ ἔμπροσθεν ὅλως ἀβλαβῆ φέρουσαν τὴν ἐπωνυμίαν,
ΥΠΑΠΑΝΤΗ, ὡς ἐκ τοῦ Ἱεροῦ ναοῦ τῆς Ὑπαπαντῆς
τοῦ Σωτήρος ἡμῶν, τοῦ πυρποληθέντος εἰς τὰς πρὸ αἰώ-
νων αἰχμαλωσίας τῆς Πελοποννήσου, καὶ εὐρεθείσης ἐν τῷ
Ἱερῷ ἐκείνῳ Ναῷ· ταύτην τὴν ἀγίαν εἰκόνα σέβονται καὶ
τιμῶσιν οὐ μόνον οἱ Καλάμιοι, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν τοῖς πε-
ριχώροις οἰκοῦντες, ὡς θησαυρὸν αὐτῶν ἀκένωτον· καὶ πρε-
πόντως, διότι τίς δύναται ἐπαριθμῆται τὰ μυρία θαύμα-

τα τῆς ἁγ. ταύτης εἰκόνης; ἀλλ' ἡ πολυκαιρία, αἱ πολυεῖδεῖς περιστάσεις τῆς Πελοποννήσου καὶ μάλιστα τῆς Μεσσηνίας αἱ πολιτικαὶ μεταβολαί, καὶ αἱ μετακομίσεις καὶ μεταθέσεις ἀπὸ τόπου εἰς τόπον τῆς ἁγίας Εἰκόνης, πρὸς διατήρησιν, κατὰ τὰς διάφορους ἀνωμαλίας, ἐγένοντο παρ' αὐτοῖς, εἰς τὸ νὰ διαφθαῖ καὶ τὸ ἀντίτυπον τῶν προσώπων τῆς ἁγίας Εἰκόνης. Ἦτο ὅθεν ἀνάγκη, καὶ ἀνάγκη μεγίστη, νὰ ἐπιδιορθωθῶσι τὰ πρόσωπα τῆς τε Θεοτόκου, καὶ τοῦ ἐν ταῖς ἀγκάλαις αὐτῆς βρέφους Σωτῆρος ἡμῶν, διὰ τὴν σχετικὴν προσκύνησιν τῆς ἁγίας Εἰκόνης· ἀλλ' ὅσον ἐθεωρεῖτο ἀναγκαιοτάτη ἡ ἐπιδιόρθωσις τῶν προσώπων τῆς ἁγίας Εἰκόνης, τσοῦτον ἡ μεγίστη εὐλάβεια τῶν χριστιανῶν, διὰ τὰ καθ' ἑκάστην ὑπερφύη αὐτῆς θαύματα, ἐμπόδιζε τὴν πρᾶξιν, τοῦ κοινοῦ ὄχλου μὴ πειθομένου εἰς τοῦτο· ἀλλ' ἡ θεία πρόνοια ἡ ὑπερνικῶσα ἀείποτε πάσας τὰς δυσκολίας ὠκονόμησε καὶ τοῦτο.

Ἐτυχεν ἐν Καλάμῃ, κατὰ τὸ, αὐθ. Γραμματεὺς τῆς Διοικήσεως Μεσσηνίας, ὁ πρὸς τὸ σεμνὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωγραφικῆς ἐπαινούμενος παρὰ πάντων Κ. Δημήτριος Βυζάντιος, ὅστις αὐθορμήτως, κινούμενος ἀπὸ μό-νου τοῦ πρὸς τὴν ἁγίαν ταύτην Εἰκόνα σεβασμοῦ, ἐν ὀλίγαις ἡμέραις, ἐζωγράρισε τὰ πρόσωπα τῆς ἁγίας Εἰκό-νος εἰς χαλκοῦν· εὐστοχῆσας προσφύεστατα κατὰ τὸ ὁμοίω-μα τοῦ πρωτοτύπου, καὶ προσήρμωσεν αὐτὸ εἰς τὸ ἀρ-γυροῦν καὶ χρυσοειδὲς ἔνδυμα τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Σω-τῆρος ἡμῶν, τὸ ὅποιον αὐτὸ τοῦτο, οὐ μόνον μικρὰν τινα δυσαρέσκειαν δὲν ἐπροξένησεν εἰς τινα, ἀλλὰ καὶ εὐγνω-μοσύνην μεγίστην ὁμολογουμένην παρὰ πάντων, πρὸς τὸν ἀγαθὸν τοῦτον ἄνδρα· διότι πᾶς ὅστις ἀγνοεῖ τὴν ἐπιδι-όρθωσιν, νομίζει ὅτι ὑπάρχει αὐτὸ τὸ ἀρχέτυπον. Τῇ ἀρ-χαίαν ταύτην ἁγίαν Εἰκόνα, σέβονται ὡς εἴρηται κατὰ χρέ-

ος οἱ Καλάμιοι, ὡς τὸ μόνον αὐτῶν καταφύγιον εἰς πά-σαν δεινὴν αὐτῶν περίστασιν. Θεωροῦντες τοίνυν τὴν μά-στιγα τῆς ἀθηνείας ἀνιλεῶς αὐτὸς καταμαστιζοῦσαν, καὶ τὸ πικρὸν τοῦ θανάτου δρέπανον ἀσπλάγχχνως θερίζον πά-σαν ἡλικίαν, ἐξήτουν ἅπαντες ἐπιμόνως, ἵνα γένη λι-τανεῖα διὰ τῆς ἁγίας ταύτης Εἰκόνης, καὶ κοινὴ παρά-κλησις παρὰ τῶν πολιτῶν, ὅπως τῇ πρὸς Θεὸν αὐτῆς πρεσβείᾳ παύσῃ ἡ δεινὴ ἐκείνη ἀσθένεια, καὶ ὁ πικρὸς θάνατος, καθάπερ καὶ ἐγένετο. Προεκηρύχθη ὅθεν παρὰ τῆς Δημοτικῆς ἀρχῆς τριήμερος νηστεία, καὶ μετὰ τὴν νη-στείαν ἡ ἡμέρα τῆς κοινῆς παρακλήσεως καὶ λιτανείας· κατ' ἐκείνην τὴν πικρὰν ἐποχὴν, μετὰ ἐξαετῇ ἀπουσίαν, παρευρέθη, ὡς μὴ ὠφελεν, ἐκεῖτε καὶ ὁ ἐλάχιστος ἐγὼ, συμμετοχὸς γενόμενος τῆς κοινῆς θλίψεως. Ἐνόμισα δὲ χρέος μου ἀπεραίτητον, καὶ ὡς δημότης καὶ ὡς κληρικὸς, νὰ συμμεθέξω τῆς Ἱερᾶς ταύτης τελετῆς, καὶ ἐπειδὴ οὐ-δεμίᾳ ἱερᾷ ἀκολουθίᾳ ὑπῆρχεν ἐν Καλάμῃ ἀναγομένη εἰς τὴν ἁγίαν καὶ θαυματουργὸν ταύτην Εἰκόνα, ἐβραυσθεὶς σχε-δὸν τὰ πάντα ἀπὸ τὰς πρὸς τὴν Κυρίαν ἡμῶν Θεοτόκον ἀκολουθίας τῶν μελοδοποιῶν ὑμνογράφων, συνέταξα τὴν παροῦσαν ἀκολουθίαν, διὰ τὴν ἱκετήριον δέησιν τῆς ἡμέ-ρας ἐκείνης· καὶ ἐπειδὴ ἐπομένως οἱ πάντες σχεδὸν ἔλε-γον, ὅτι μία τοιαύτη ἑορτὴ, ἀνάγκη πᾶσα νὰ γίνηται ἐτησίως, ψαλλομένης τῆς παρούσης ἀκολουθίας, καὶ παρ' οὐ-δενὸς ἀπεφασίσθη ἡ ἐτήσιος ἡμέρα τῆς ἑορτῆς ταύτης, συνῆψα αὐτὴν τῇ ἀκολουθίᾳ τῆς ἡμέρας τῆς ἀποδόσεως τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, δηλαδὴ τῇ δ', ἡμέρα τῆς σ'. ἐβδο-μάδος τοῦ Πάσχα, καθ' ἣν ἀποδίδεται καὶ ἡ ἑορτὴ τῆς λαμπροφόρου Ἀναστάσεως, ἵνα κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν, ὡς οὗτης καὶ τῆς ἐποχῆς καταλλήλου, πανηγυρίζεται καὶ ἡ ἐτήσιος ἑορτὴ τῆς Παναχράντου ταύτης θεομητορικῆς καὶ θαυματουργοῦ ἁγίας Εἰκόνης. Ἐκδίδων ὅθεν αὐτὴν εἰς τύπον, προσφέρω τῇ θαυματουργῷ καὶ πανσεβαστῷ μοι ἁγίᾳ ταύτῃ Εἰκόνι τῆς Μητρὸς τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ μω, ὡς ἡ χήρα ἐκείνη ποτὲ τὰ δύο λεπτὰ.

Ὁ Ἐκδότης

Τῇ τρίτῃ ἐσπέρας τῆς ἑκτῆς ἐβδομάδος τοῦ Πάσχα ἀντί Θ. τὸ, Χριστὸς ἀνέστη ἐκ γ'. καὶ τ. λ. εἴτα ἀντί εὐλογητοῦ, Δόξα τῇ ἀγίᾳ, τὸ, Χριστὸς ἀνέστη, ἐκ τοῦ ἱεροῦ τρις, καὶ ἐκ τῶν δύο χωρῶν ἀνὰ τρις, καὶ αὖθις ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἅπαξ· τὸ κεκραγάριον εἰς ἦχον α. καὶ ψάλλομεν στιχηρὰ ὀκτατάσιμα τῆς ὀκτωήχου ἦχος α. Τὰς ἐσπερινὰς ἡμῶν εὐχὰς, κατὰ σειράν γ' καὶ τῆς ἑσπέρτης τῆς ἀγίας Εἰκόνας, τὰ παρόντα δ' προσόμοια.

Ἦχος α. Πανεύφημοι μάρτυρες ὑμᾶς.

Υμνήσωμεν σήμερον πιστοὶ, καὶ πανηγυρίσωμεν, τὴν τὸν Θεὸν τὸν ἠχώρητον, γαστρὶ χωρήσαντα, ἀστενοχωρήτως· χαῖρε τὸ κραταίωμα, λιμὴν τῶν ὀρθοδόξων καὶ σήριγμα, καὶ μέγα καύχημα, ἱαμάτων ἢ προχέουσα, θεῖα βεῖθρον· χαῖρε πάντων Δέσποινα.

Τίς δύναται ἄχραντε Ἀγνή, Σοῦ ἐξαριθμήσασθαι, τὰ ἐπὶ φύσιν καὶ ἔννοιαν Θεῖα χαρίσματα, ἃ ἐκ τοῖς ἀγίας, καὶ σεπτῆς Εἰκόνας σου, αἰεὶ Παρθενομήτορ λαμβάνομεν, καὶ γὰρ νοσήματα, ἰατρούεις τῆς προστρέχουσι, τῷ ναῷ σου, τούτῳ Παντευλόγητε.

Πίστει κατὰ χρέος σὲ τιμῶ, Παναγία Δέσποινα, καὶ μεγαλύνω τὴν δόξαν σου, καὶ γὰρ ἀπήλυσσα, τῶν σὼν χαρισμάτων, πλουσίως Πανάχραντε ἔλθων καὶ προσπεσὼν τῇ Εἰκόνι σου, διὸ καὶ κράζω σοι, μὴ ἐλλείπῃς Παναμώμητε, βοηθεῖν μοι, τῷ ἀχρεΐῳ δούλῳ σου.

Ὁ βίος μου Πανάγνε πολλῶν, πειρασμῶν ἀνάπλεως, ἐκ τῶν πολλῶν κακῶν γέγονεν, ὧν ἐπλημμέλησα, ἀλλὰ σὺν ἐκείνοις, καὶ τούτων με λύτρωσαι, καὶ δός μοι νοῦν καὶ βίον ἀπρόσκοπον, καὶ λόγον σώφρονα ἵνα πιστεῖ μακαρίζω σε, καὶ δοξάζω, τὸ θεῖον σου ὄνομα.

» Δόξα ἦχος πλ. δ'.

Τίς λαλήσει τὰς δυναστείας σου Ἀγνή; ἢ τίς ἐξαριθμήσει τῶν θαυμάτων σου τὰ πλήθη; καὶ γὰρ ἐν τῷ ναῷ σου, οἱ ἐν πίστει προστρέχοντες, λαμβάνομεν ἰάσεις, τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, καὶ πάντες Παναμώμητε, ὑμνοῦμεν τὸν τόκον σου, καὶ μεγαλύνομέν σε Κόρη, καὶ βοῶμεν σοι Σεμνή, σκέπε τὴν πόλιν σου, ἐκ πάσης βλάβης, κινδύνου καὶ περιστάσεως.

» Καὶ νῦν ἦχος α. τὴν παγκόσμιον δόξαν.

» Προκείμενον τῆς ἡμέρας, καὶ τὰ ἀναγνώσματα.

» Γενέσεως τὸ Ἀνάγνωσμα.

Ἐξῆλθεν Ἰακώβ, ἀπὸ τοῦ φρέατος τοῦ ὄρκου, καὶ ἐπορεύθη εἰς Χαρρὴν, καὶ ἀπῆντησε τόπῳ, καὶ ἐκοιμήθη ἐκεῖ, ἔδω γὰρ ὁ Ἥλιος, καὶ ἔλαβεν ἀπὸ τῶν λίθων τοῦ τόπου, καὶ ἔθηκε πρὸς κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ ἐκοιμήθη ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ, καὶ ἐνυπνιάσθη· καὶ ἰδοὺ κλίμαξ ἑστηρικμένη ἐν τῇ γῇ, ἧς ἡ κεφαλὴ ἀρικνεῖτο εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ οἱ Ἀγγελοὶ τοῦ Θεοῦ ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον ἐπ' αὐτῆς. Ὁ δὲ Κύριος ἐπεστήρικτο ἐπ' αὐτῆς, καὶ εἶπεν· ἐγὼ ὁ Θεὸς Ἀβραάμ τοῦ πατρός σου, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαάκ, μὴ φοβοῦ. Ἡ γῇ, ἐφ' ἧς σὺ καθεύδεις ἐπ' αὐτῆς, σοὶ δώσω αὐτήν, καὶ τῷ σπέρματί σου· καὶ ἔσται τὸ σπέρμα σου, ὡς

ἡ ἄμμος τῆς γῆς, καὶ πλατυνθήσεται ἐπὶ θάλασσαν, καὶ λίβα, καὶ βορρᾶν, καὶ ἐπὶ ἀνατολῆς· καὶ ἐνεωλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς, καὶ ἐν τῷ σπέρματί σου· καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μετὰ σοῦ διαφυλάσσω σε ἐν τῇ ὁδῷ πάσῃ, οὗ ἐὰν πορευθῇς· καὶ ἀποστρέψω σε εἰς τὴν γῆν ταύτην, ὅτι οὐ μή σε ἐγκαταλείπω, ἕως τοῦ ποιηθῆναι με πάντα ὅσα ἐλάλητά σοι· καὶ ἐξηγέρθῃ Ἰακώβ ἀπὸ τοῦ ὕπνου αὐτοῦ, καὶ εἶπεν· ὅτι ἔστι Κύριος ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, ἐγὼ δὲ οὐκ ᾔδειν· καὶ ἐροθήθη, καὶ εἶπεν· ὡς φοβερός ὁ τόπος οὗτος· οὐκ ἔστι τοῦτο· ἀλλ' ἡ οἰκὸς Θεοῦ, καὶ αὕτη ἡ πόλις τοῦ Οὐρανοῦ.

• Τῆς Ἐξόδου τὸ Ἀνάγνωσμα.

Ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωϋσῆν, λέγων· ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ τοῦ Μηνὸς τοῦ πρώτου στήσεις τὴν Σκηνὴν τοῦ Μαρτυρίου· καὶ θήσεις τὴν Κιβωτὸν, καὶ σκεπάσεις αὐτὴν τῷ καταπετάσματι· καὶ εἰσίοις τὴν Ἱθάπεζαν καὶ τὴν λυχνίαν· καὶ θήσεις τὸ θυμιατήριον τὸ χρυσοῦν, εἰς τὸ θυμιᾶν ἐναντίον τῆς Κιβωτοῦ τοῦ Μαρτυρίου· καὶ θήσεις τὸ κάλυμμα τοῦ καταπετάσματος, ἐπὶ τὴν θύραν τῆς Σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου· καὶ λήψεις τὸ ἔλαιον τοῦ χρίσματος, καὶ χρήσεις τὴν Σκηνήν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῇ· καὶ ἀγιάσεις αὐτήν, καὶ πάντα τὰ σκεύη αὐτῆς, καὶ ἔσται ἅγια· καὶ ἀγιάσεις τὸ θυσιαστήριον· καὶ ἔσται τὸ θυσιαστήριον ἅγιον τῶν ἁγίων· καὶ ἐποίησε Μωϋσῆς πάντα ὅσα συνέταξεν αὐτῷ Κύριος· ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος Ἰσραὴλ· καὶ ἐκάλυψεν ἡ Νεφέλη τὴν Σκηνὴν τοῦ Μαρτυρίου, καὶ δόξης Κυρίου ἐπλήσθη ἡ Σκηνή· καὶ οὐκ ἤδυνήθη Μωϋσῆς εἰσελθεῖν εἰς τὴν Σκηνὴν τοῦ Μαρτυρίου, ὅτι ἐπεσκίαζεν ἐπ' αὐτήν ἡ Νεφέλη· καὶ δόξης Κυρίου ἐπλήσθη ἡ Σκηνή.

• Προφητείας Ἰεζεκιήλ τὸ Ἀνάγνωσμα.

Ἔσται ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐγδόης καὶ ἐπέκεινα, ποιήσουσιν οἱ Ἱερεῖς ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τὰ δλοκαυτώματα ὑμῶν, καὶ τὰ τοῦ Σωτηρίου ὑμῶν, καὶ προσδέξομαι ὑμᾶς, λέγει Κύριος Κύριος· καὶ ἐπέστρεψέ με κατὰ τὴν ὁδὸν τῆς Πύλης τῶν ἁγίων τῆς ἐξωτέρας, τῆς βλεπούσης κατὰ ἀνατολὰς, καὶ αὕτη ἦν κεκλεισμένη· καὶ εἶπε Κύριος πρὸς με, υἱὲ ἀνθρώπου· ἡ Πύλη αὕτη κεκλεισμένη ἔσται, οὐκ ἀνοιχθήσεται, καὶ οὐδεὶς οὐμὴ διέλθῃ δι' αὐτῆς, ὅτι Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ διελεύσεται δι' αὐτῆς· καὶ ἔσται κεκλεισμένη, διότι ὁ Ἠγούμενος οὗτος κάθηται ἐπ' αὐτήν, τοῦ φαγεῖν ἄρτον, κατὰ τὴν ὁδὸν τοῦ Ἐλάμ· τῆς Πύλης εἰσελεύσεται, καὶ κατὰ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ ἐξελεύσεται, καὶ εἰσάγαγέ με κατὰ τὴν ὁδὸν τῆς Πύλης τῶν ἁγίων τῆς πρὸς βορρᾶν, κατ' ἐναντίον τοῦ οἴκου· καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ πλήρης δόξης ὁ οἶκος Κυρίου.

• Εἰς τὴν Αἰτήν· Ἰδιόμελα, ἤχος α'.

Τὴν χάριν τῶν ἱματίων, παρὰ Σοῦ Θεοτόκε, λαμβάνοντες ἀφρόνως, οἱ πιστοὶ προσιόντες, ἐν αὐτῷ τῷ θείῳ τεμένει σου, Παντάνασσα πανύμνητε, βοῶμεν σοὶ εὐλαβῶς, φύλαττε ταύτην τὴν Πόλιν, τὴν τιμῶσαν τὴν Εἰκόνα σου ἐν φόβῳ καὶ χαρᾷ, ἀπὸ ἐχθρῶν πολεμίων, ἵνα ἀπαύστως μεγαλύνωμεν, τὸ κράτος τῆς ἐξουσίας σου Παντευλόγητε.

Ἤχος β'.

Ἡ τῶν οὐρανῶν ὑψηλότερα ὑπάρχουσα, καὶ τῶν χειροῦ βίμ ἐνδοξότερα, καὶ πάσης κρίσεως τιμιωτέρα, ἡ δὲ ὑπερ-

βάλλουσιν καθαρότητα, τῆς αἰδίου οὐσίας γεγεννημένη δο-
χεῖον, ἐν τῷ πανσέπτῳ αὐτῆς σήμερον, καὶ παναγίῳ προ-
σερχομένοις Ναῶ, πᾶσιν ἡμῖν δωρεῖται ἰάματα πιστοῖς,
ἱλασμὸν πταισμάτων, καὶ τὸ μέγα ἔλεος.

» Ἦχος γ'.

Δεῦτε ἅπαντα τὰ πέρατα τῆς γῆς, τὴν πάνσεπτον πα-
νήγυριν τῆς Θεομήτορος ἀνυμνήσωμεν, ἐν αὐτῇ γὰρ πα-
ρέχει τοῖς πιστοῖς ἰάματα ἀνεξάλειπτα· ἔθεν τῇ ἀγία πρε-
σβεΐα αὐτῆς, ὁ κόσμος ἀνεζωοποιήθη, ἐν ψαλμοῖς καὶ
ὕμνοις, καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, μετὰ τῶν Ἀσωμάτων,
καὶ πάντων τῶν ἁγίων ἐορτάζει φαιδρῶς.

Ἦχος δ'.

Δεῦτε πάντες οἱ λαοί, τὴν μόνην ἀμώμητον ἐγκωμιάσω-
μεν, τὴν ἐκ τῶν Προφητῶν προκηρυχθεῖσαν, καὶ τῷ ναῶ
αὐτῆς πληροῦσαν, τῶν ἰαμάτων χαρίσματα, ἀφθόνως τοῖς
προσιούσιν ἐν πίστει, καὶ αἰτουμένοις παραδόξως· Κύριε
πρεσβεΐαις αὐτῆς, τὴν εἰρήνην παράσχου ἡμῖν καὶ τὸ
μέγα ἔλεος.

» Ἦχος πλ. α'.

Ἀσατε λαοί, τῇ Μητρὶ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἄσατε· σήμερον
γὰρ τὸν δόξωτον ναὸν αὐτῆς, τῶν παραδόξων θαυμάτων,
ἀποπληροῖ τῶν ἰάσεων, καὶ πρεσβεύει ἀδιαλείπτως, δωρε-
θεῖναι τῇ οἰκουμένῃ, δμόνοιαν, εἰρήνην καὶ μέγα ἔλεος.

» Δόξα, ἦχος πλ. β'.

Προθύμῳ στοργῇ, καὶ ἀπλέτῳ πόθῳ, ἀθροισθέντες ἀδελ-
φοί, ἐν τῇ πανσέπτῳ ἐορτῇ, τῆς ἀειπαρθένου Μητρὸς τοῦ
Θεοῦ ἡμῶν, πνευματικοῖς τοῖς ἅσμασιν αὐτὴν μεγαλύνον-
τες, καὶ τὴν πάνσεπτον αὐτῆς Εἰκόνα, εὐλαβῶς προσκυ-
νοῦντες, ἐκτενῶς δυσωπήσωμεν λέγοντες. Μητρικὴν παρ-
ρησίαν πρὸς Θεὸν ὃν ἐσωμάτωσας, κεκτημένη Ἀχραντε,
ἀδιαλείπτως πρέσβευε, εἰρηνεῦσαι τὸν κόσμον, καὶ σωταὶ
τάς ψυχὰς ἡμῶν.

Καὶ νῦν ἦχος πλ. α'. Ἀνασάσεως ἡμέρα.

Εἰς τὸν στίχον προσόμοια, ἦχος πλ. α'.

Χαίροις ἀσκητικῶν ἀληθῶς.

Χαῖρε Παρθενομήτορ σεμνή· χαῖρε τοῦ κόσμου τὸ θερ-
μὸν ἱλαστήριον· ἡμῶν τε τῶν προστρεχόντων, ἐν τῷ παν-
σέπτῳ Ναῶ, καὶ σεπτῶς τιμώντων τὴν Εἰκόνα σου, ἐξ ἧς
καὶ λαμβάνομεν, ἰαμάτων χαρίσματα· χαῖρε θαυμάτων,
ἀνεξάντλητον πέλαγος, τῆς Καλαμάτας, φύλαξ σκέπη καὶ
στήριγμα, ὁρμηγῆριον γαλήνῃ, καὶ ἡσύχιον· χαῖρε δι' ἧς
σωζόμεθα, οἱ πόθῳ τιμῶντες σε, καὶ νεσημάτων παντοίων,
καὶ πειρασμῶν τε καὶ θλίψεων· ἀγνή Παναγία, διὸ πρέ-
σβευε σωθῆναι, τοὺς νῦν τιμῶντας σε.

Στιχ. Ἀκουσον θύγατερ, καὶ ἴδε.

Δεῦτε χρεωτικῶς οἱ πιστοί, πανηγυρίσωμεν φαιδρῶς
ἐορτάζοντες, τὴν μόνην ἐκλελεγμένην, ἀπὸ πᾶσιν γεν-
νεῶν, Θεοτόκον Κόρην τὴν πανάμωμον, ἐξ ἧς καὶ λαμβά-

νομεν, ἰαμάτων χαρίσματα, οἱ προσιόντες, ἐν Ναῶ τούτῳ πάντοτε, μετὰ πίστεως εὐλαθείας καὶ πόθου· χαῖρε αὐτῇ κραυγάζοντες, Παρθένε Θεότοκε, τῆς Καλαμάτας· ἡ δόξα, φύλαττε ταύτην καὶ δώρηται, τυχεῖν βοήθειας, τῆς ἐκ Σοῦ Θεοκυήτορ, καὶ μέγα ἔλεος.

• Στιγ. Τὸ πρόσωπόν σου λιτανεύσουσιν
οἱ πλούσιοι.

Πληθος τῶν χαρισμάτων ἀγνή, τίς ἐξισχύσει διηγῆσθαι Ἀχραντε, ἀρόνως τοῖς Σέ τιμῶσιν, ὧν χορηγεῖς ἀγαλή, καὶ τῷ Θεῷ τούτῳ σοι προστρέχουσι, Ναῶ ὑπερ-
θύμαστε, Θεοτόκε Πανύμνητε, καὶ τῇ Εἰκόνι προσπε-
σόντες αἰτούμενοι, τὴν ὑγείαν τε τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ Σώ-
ματος, αὐθις ἐπαπολαύουσι, στολὴν θεούραντον, καὶ ἀμα-
ράντους στεφάνους, ἧς περ καὶ γὼ Σοῦ ἀπήλαυστα, διὸ καὶ
δοξάζω, μεγαλύνω καὶ γεράζω, τὴν δυνατείαν σου.

• Εἶτα τῆς Ἀναστάσεως. Πάσχα Ἱερὸν ἡμῖν σήμερον
Δόξα, ἡχος πλ. α'.

Δεῦτε φιλεόρτων τὸ σύστημα δεῦτε καὶ χορεύαν στη-
σώμεθα· δεῦτε κατατίψωμεν ἄσπετον τὴν ἐκκλησίαν, ἐν
τῇ ἐνδόξῳ ἐορτῇ τῆς Μητρὸς τοῦ Θεοῦ ἡμῶν· σήμερον
γὰρ ἐν αὐτῇ ἐρχομεῖς τοῖς πᾶσι ἰάματα, τοῖς προσιοῦσι
μετὰ πίστεως· καὶ ἡμεῖς πανευλαβῶς, αὐτῶν ἀρνούμενοι, τῆς
εὐλογίας κομιζόμεθα τὰ χαρίσματα, ἀγγελιοὶ αὐτὴν ὑμνοῦσι
σὺν Ἀποστόλοις, ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῆς δεόμενοι, ζωῆς τε
τυχεῖν τῆς αἰωνίου· τὴν τεκοῦσαν τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς,
πάντες προσκυνήσωμεν αὐτῆς δεόμενοι, συγγενεῖς οἰκειό-
τητος, μὴ ἐπιλάβῃ Δέσποινα, τῶν πιστῶς ἐροταζόντων, τὴν
Παναγίαν μνήμην σου.

Καὶ νῦν ὁ αὐτός· Ἀναστάσεως ἡμέρα· τὸ, Χριστὸς
ἀνέστη, ἅπαξ, τὸ, νῦν ἀπολύεις· καὶ τὸ ἀπολυ-
τικίον τῆς Θεοτόκου· ἐκ τρίτου ἡχος α'

Τοῦ λίθου σφραγισθέντος.

Αἰνέσατε Παρθένοι καὶ λαοὶ εὐφημεῖτε, προσδράματε
προθύμως· ἐν χαρᾷ τῷ Ναῶ τῆς Πανάγνου, ἀντιλεῖτε ἰάμα-
τα πιστῶς, παρέχει γὰρ ἡμῖν ὡς ἀγαθή· διὰ τοῦτο
κατὰ χρέος· ἐν χαρᾷ, καὶ φόβῳ αὐτῇ βοήσωμεν· χαῖρε
ἡ ἀκήρατος ζωὴ· χαῖρε λυκουμένων· ἡ χαρὰ· χαῖρε ἡ
ἐλευθερώσασα ἡμᾶς διὰ τοῦ τόκου σου.

Τὸ δὲ πρῶτ', εἰς τὸν ὄρθρον μετὰ τὸν εὐλογητὸν, Χρι-
στὸς ἀνέστη ἐκ γ', χυμα, καὶ τ. λ. Εἶτα ἐὰν μὴ ἐψάλλ-
ῃ ἡ λιτὴ ἐν τῷ ἑσπερινῷ, ψάλλεται ἐνθάδε· ἐπομένως ἀντὶ
εὐλογητοῦ, Δόξα τῇ ἀγία, καὶ ὁμοουσίῳ· τὸ, Χριστὸς ἀνέ-
στη, μετὰ τῶν στίχων αὐτοῦ. Συναπτὴν μεγάλην, καὶ ἐκ-
φώνησιν εἶτα τὸ, Θεὸς Κύριος· τὸ τροπάριον τῆς Θεοτό-
κου, καὶ τὰ Καθίσματα.

Κάθισμα ἡχος α'.

Ἐπέστη ἡ λαμπρά, καὶ φωσφόρος ἡμέρα, ἡ μνήμη Σου
Σεμνή, Παναγία Παρθένε, ἐν ἣ σὲ γεραίρομεν, καὶ πι-
στῶς ἐκβοῶμεν σοι, ῥῦσαι ἅπαντας, τοὺς ἐπὶ σοὶ πεποι-
θότας, ἀπὸ νόσου, καὶ τοῦ λοιμοῦ βαρυτάτου, καὶ πάσης
κακώσεως,

Δόξα ὁμοιον.

Ανέτειλεν ἰδοὺ, τὸ τῆς χάριτος ἔαρ, φωτίζον τηλαυγῶς,
τῶν πιστῶν τὰς καρδίας, ἀγνή Παναμώμητε, τῷ Ναῶ

σου προστρέχοντες, καὶ λαμβάνοντες τῶν ἱματίων τὴν χάριν, ὅθεν πίστει σε, ἀνευφημοῦμεν ἐκ πόθου, παιδρὸν καταφύγιον.

Καὶ νῦν ἡχος δ'. Κατεπλάγη Ἰωσήφ.

Καταπλήττονται ἀγνῇ, πάντες Ἀγγέλων οἱ χοροί, καθαρόντες τὴν πολλήν, καὶ υπεράγαθον σπουδὴν, ἣν πρὸς ἡμᾶς τοὺς σοὺς δοῦλους ἐπιδεικνύεις, ρεύματα καὶ γὰρ περιέχονται, θείων ἱματίων τοῖς πάσχουσιν, ἐκ τῆς μορφῆς τοῦ τύπου σου, ἣν Κόρη ἐν Καλαμάτᾳ κατέχουσα, καὶ μαρτυροῦσιν οἱ πειραθέντες, ἀληθῶς, καὶ σὲ μέλπουσι.

Εἶτα οἱ ἀναβαθμοί, τὸ ἀ. ἀντίφωνον τοῦ δ'. ἤχου.

Προκείμενον ἡχος, δ'. μνησθήσομαι τοῦ ὀνόματός σου.

Στιχ. Ἀκουσον θύγατερ, καὶ ἴδε

Εὐαγγέλιον. Ἐκ τοῦ κατὰ Λουκᾶν.

Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἀναστάσα Μαριάμ.

Εἶτα τὸ, Ἀνάστασιν χριστοῦ, καὶ τὸν, Ν'. χῦμα.

Δόξα, ταῖς τῆς Θεοτόκου, καὶ νῦν, ταῖς τῆς Παναχράντου.

Εἴθ' οὕτως τὸ ἰδιόμελον τῆς λιτῆς ἡχος, β'.

Ἡ τῶν οὐρανῶν ὑψηλοτέρα ὑπάρχουσα, καὶ τ. λ.

Τὸ, Σῶσον ὁ Θεὸς τὸν λαόν σου καὶ Εὐλόγητ.

Εἶτα οἱ Κανόνες· ὁ Κανὼν τοῦ Πάσχα εἰς δ'.

καὶ τῆς ἑορτῆς ὁμ. εἰς δ'.

Ὁ Κανὼν τοῦ Πάσχα ὡδὴ ἀ. ἡχος ἀ. στιχ. δόξα τῇ ἀγίᾳ.

Ἀναστάσεως ἡμέρα λαμπρυνώμεν Λαοί.

Καθαρθώμεν τὰς αἰσθήσεις.

Οὐρανοὶ μὲν ἐπαξίως· εὐφραίνεσθωσαν.

Ὁ Κανὼν τῆς ἑορτῆς.

Στιχ. ὑπεραγία Θεοτόκε.

Ἦχος, καὶ εἰρμός ὁ αὐτός.

Δεῦτε ἅπαντες προθύμως, τῷ πανσέπτῳ ναῷ, ἄσωμεν θεῖον ὕμνον· καὶ γὰρ ἐπέλαμψεν ἡμῖν, σήμερον ἡ ἑορτὴ, τῆς μόνης ἀγνῆς, θαυμάτων παράδοξα, τοῖς πιστοῖς διανεμούσα.

Η Παντάνασσα Παρθένος, ἡ χρυσῇ Κιβωτῷ, πᾶσιν ἡμῖν δωρεῖται τῶν ἱματίων τοὺς χρονοὺς, τοῖς πιστῶς ἐν τῷ ναῷ, τῷ Θεῷ αὐτῆς, προστρέχουσι πάντοτε, καὶ ζωὴν τὴν αἰώνιον. Δόξα.

Μετὰ πόθου καὶ φόβου, καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ Σῷ, Θεῷ Ναῷ ἐλθόντες, χάριν ἀντλοῦμεν θαψιλῶς, τὴν ἐν σοὶ μετὰ φωνῶν, ἁσμάτων τερπνῶν, Χριστὸν μεγαλύνομεν, τὸν ἐκ σοῦ ἀνατείλαντα. Καὶ νῦν.

Η πανίερος ἐπέστη, καὶ σεπτὴ ἑορτὴ, τῆς Μητρὸς τοῦ Κυρίου καὶ γὰρ παρέχει φωτισμὸν, καὶ χαρὰν καὶ ἱλασμὸν, τοῖς πίστει θερμῶς, αὐτὴν μεγαλύνουσιν, ὅτι δεδόξασται. Καταβασία, Ἀναστάσεως ἡμέρα· τὸ, χρ. ἀνέστη ἐκ γ'.

συναπτὴ μικρὰ παρὰ τοῦ Ἱερέως, καὶ ἐκ φώνησις.

Ὅτι σὸν τὸ κράτος.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ψάλλομεν καὶ τὰς λοιπὰς ὁδὰς· καὶ μετὰ πᾶσαν ὁδὴν, ἡ καταβασία τῆς ἀναστάσεως, τὸ, χρ. ἀνέστη ἐκ γ'. συναπτὴ, καὶ ἐκφώνησις, ἐν ἐκᾷ-στη ὁδῇ.

Ὡδὴ, γ'. ὁ Εἰρμός. Δεῦτε πόμα πίωμεν.

Τίς δύναται Δέσποινα βροτῶν, ἀνυμνεῖται ἀξίως τὰ σά

τεράστια, τὰ εἰς τὸν Θεὸν Ναόν, τοῦτόν σου τελούμενα ἂν, δι' ὧν καὶ σωζόμεθα.

Ρῦται πόλιν ταύτην ἀγαθὴ, ἐξ ἐφόδου βαρβάρων τε καὶ ἀλώσεως, καὶ ἐξ ἐχθρῶν δυσμενῶν, τὴν ὑπὸ τὴν σκέπην σου πιστῶς, Παρθένε ἐλπίζουσιν.

Ἰαμάτων Κρήνη θαψιλῆς, σὺ ὑπάρχεις Μαρία Θεογεννήτρια διὸ καὶ γὰρ ἐπὶ σοί, προσέδραμον πίστει παρὰ σοῦ, λαβὼν τὰ αἰτήματα.

Ἐλέους ὑπάρχουσα πηγή, καὶ συμπαθείας χρηστότητος ἄπειρον, τὰς ἀναβλύσεις τῶν ἐγκλημάτων μου, ἐν ἐλέει ξήρανον, καὶ ἐλέους σου δεῖξόν με μέτοχον.

Καταβασία, Δεῦτε πόμα πίωμεν καὶ τ. λ.

Ἦ ὑπακοὴ ἤχος δ'. Προλαβοῦνται τὸν ὄρθρον.

Ὡδὴ, δ'. ὁ εἰρμός. Ἐπὶ τῆς θείας φυλακῆς.

Σήμερον ἔλαμψεν ἡμῖν, ἡ λαμπροφόρος ἑσπέρη. Ἄχραντε Παρθένε Μαρία, τῆς σεπτῆς Εἰκόνης σου, ἣν τῇ σῇ πόλει δέδωκας, φυλακὴν Σεμνὴ καὶ προστασίαν, καὶ θεραπεῖαν δεινῶν νοσημάτων.

Βάσις ὑπάρχεις ἀσφαλῆς, καὶ κραταιὰ περιοχὴ, πόλεως κλεινῆς Καλαμάτας, εὐλογημένη ἄχραντε Μαρία Θεο-νύμφευτε· διὸ σὲ ἐλπίζουσι, καὶ τῷ Ναῷ σου ἅπαντες, εὐσεβῶς σοὶ προστρέχουσι.

Ἰαται Δέσποινα ἄγνη, τὴν παναθλίαν μου ψυχὴν, ὅτι ἐπὶ σοὶ τὰς ἐλπίδας, ἀνεθέμην ἄχραντε ἁμαρτιῶν συγχώρησιν, αἰτῆται Παρθένε Μαρία, ὑπὸ τοῦ σοῦ γεννηθέντος, Σεμνὴ Πάναγνε Δέσποινα.

Τρέφον τὴν λύπην εἰς χαρὰν, τῶν σὲ τιμώντων ἀγαθῇ. Μητέρα τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, τοὺς ἐχθροὺς κατάβαλε, ταῖς πρὸς Θεὸν προσβείαις σου, ὅπως κατὰ χρέος σὲ ὑμνοῦμεν, τὴν τῶν βροτῶν χαρμονὴν, καὶ παρηγορίαν.

Καταβασία. Ἐπὶ τῆς θείας φυλακῆς καὶ τ. λ.

Ὡδὴ, ε'. ὁ εἰρμός, Ὁρθρίσωμεν ὄρθρου βαθέως.

Ζητήσωμεν πάντες ἐν πίστει, καὶ μετὰ θερμῶν δακρύων, βοήσωμεν τῇ Πανάγνῳ, δόρησαι ἱάματα, τοῖς προσιοῦσι πάντοτε, τῷ σὺ Ναῷ παντευλόγητε.

Ἐπίφανον Μητέρα Κυρίου, καὶ ἐφ' ἡμῖν τὰ ἐλέη τοῦ υἱοῦ σου, τοῖς ἐκ πόθου πάντοτε, ζητοῦσί σου τὸ πρόσωπον, καὶ δώρησαι βοήθειαν, τὴν σὴν τὴν ἀέναντον.

Νέμεις πᾶσι τῶν ἱαμάτων, τοῖς πιστῶς Κόρη αἰτοῦσι, Πανάχραντε Θεοτόκε· καὶ ἐλαύνεις δαίμονας, ἐκ τῶν ἀνθρώπων, ὅθεν σε χρεωστικῶς μεγαλύνομεν.

Τὰ ἔργα μου τοῦ Παναθλίου, ἐπ' ἐμὲ ἐπληθύνθησαν, καὶ δέομαι σῆς βοηθείας, μὴ παρίδης ἄχραντε ἀλλ' ἴασαι τὸν δοῦλόν σου, τὸν ἐπὶ σοὶ καταφεύγοντα.

Καταβασία. Ὁρθρίσωμεν ὄρθρου καὶ τ. λ.

Ὡδὴ, ς. ὁ εἰρμός. Κατῆλθες ἐν τοῖς κατωτάτοις τῆς γῆς.

Ζητήσας ἐντοῖς κατωτάτοις τῆς γῆς, προέφθασα τὴν ἡμῶν νῦν ἐλπίδα ἁπάντων, τῶν πεποιθότων ἀγνῇ, καὶ ἀνήγαγες ἐκ φθορᾶς με τῶν παθῶν, Θεοτόκε Παρθένε.

Ορθρίσας ἐν τῷ πανσέπτῳ σου Ναῶ, ἀπήλυστα ἐκ σοῦ
Θείαν χάριν Παρθένε· ὅθεν βοῶ Σοι πιστῶς χαῖρε Ἀ-
χραντε, δι' ἧς ἐρύσθημεν παθῶν, καὶ ὀδύνης καὶ ζάλης.

Σωθέντες ἡμεῖς ἐκ παντοίων Ἀγνή, νόσων Ἀχραντε
ἀεὶ, προσιώντες προθύμως, καὶ ἐν τῷ πανσέπτῳ Ναῶ
τούτῳ κραυγάζομεν, ἀπὸ βλάβης πονηρᾶς νοσημάτων ἡ-
μᾶς ῥύσαι.

Υπάρχεις Σεμνή, πλατυτέρα οὐρανῶν, Χερουβὶμ καὶ Σε-
ραφὶμ, ὑπερτέρα ἀγαθή· διὸ ὑμνοῦμεν Σε πιστῶς, καὶ
δοξάζομεν σεπτῶς, τὴν Θεὸν σαρκὶ τεκοῦσαν.

Καταβάτεια. Κατήλθες ἐν τοῖς κατωτάτοις. καὶ τ. λ.

Τὸ κοντάκιον τοῦ πάσχα.

Εἰ καὶ ἐν τάφῳ κατήλθες ἀθάνατε . . .

ὁ οἶκος.

Τὸν πρὸ Ἡλίου Ἡλίον, δύναντα ποτὲ ἐν τάφῳ.

Εἴτα τὸ Κοντάκιον τῆς Θεοτόκου.

Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια.

Εν τῷ Ναῶ σου οἱ πιστοὶ θερμῶς προστρέχοντες, καὶ
ἐκλαβόντες δωρεῶν θεῶν χαρίσματα, ἀνυμνοῦμεν σε οἱ δοῦ-
λοι σου Θεοτόκε· ἀλλ' ὥς ἔχουσα τὸ κράτος ἀνεκάλητον,
ἐπιβάνθῃ καὶ νῦν σῶσον πονάμωμε, ἵνα κρᾶζωμεν, χαῖρε
σκέπη πανθαύμαστε.

ὁ οἶκος.

Ἀπαντες συνελθόντες, ἐκτελοῦμεν τὴν μνήμην τὴν Σὴν
Παρθενομῆτορ Μαρία· καὶ σὺν τοῖς Ἀσωμάτων χοροῖς ἰστάμε-
νοι, τῷ οἴκῳ Σου, κραυγάζομεν καὶ ἡμεῖς τοιαῦτα· χαῖρε
δι' ἧς ἡ χαρὰ ἐδόθη· χαῖρε δι' ἧς ἡ ἀρὰ ἐκλείπει· χαῖρε τῶν

πεπόντων Ἀγνή ἡ ἀνάκλισις· χαῖρε τῶν δακρύων τῆς Εὐ-
ας ἡ λύτρωσις· χαῖρε ὕψος τὸ πανθαύμαστον, δι' οὗ σώ-
ζονται πολλοὶ· χαῖρε ὅτι ὑπάρχεις ἱατρός τῶν νοσούντων.
χαῖρε ὅτι πλουτίζεις τοὺς πρὸς Σε πεφευγότες· χαῖρε ἀτ-
τήρ τοῖς πᾶσιν ἐκλάμπουσα· χαῖρε σεμνή τὸν κόσμον φω-
τίζουσα· χαῖρε δι' ἧς οἱ τῶν Καλαμῶν εὐσεβεῖς τε τι-
μῶνται· χαῖρε ὅτι ἐκ Σοῦ οἱ Σοὶ δοῦλοι ἰῶνται· χαῖρε
σκέπη πανθαύμαστε.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τετάρτῃ τῆς ἑκτῆς ἐβδομάδος τοῦ
Πάσχα, τὴν ἀπόδοσιν ἐρτάζομεν τῆς ἀγίας καὶ ζωηφόρου
τοῦ Χριστοῦ Ἀναστάσεως, ἐν ᾗ καὶ τὴν ἐορτὴν πανηγυ-
ρίζομεν τῆς ἐν Καλάμῃς Ἱερᾶς καὶ Θεομητορικῆς ἀγίας
Εἰκόνοστίης Ὑπαπαντῆς καλουμένης διὰ τὰ ἀπερρυῆ καὶ
μυστρία θαύματα ἅπερ ἡμῖν καθεκάστην ἐκτελεῖ.

Στιγ· Χρυστὴν Κορωνὴν οἷα Σὴν ἔχει Εἰκόνα.

Ἐνδον Σεμνὴ Κόρη Ναοῦ Καλαμάτα.

Σήμερον τετάρτῃ Μεσσηνίᾳ ἀγάλλεται ἅπαντα.

Ταῖς τῆς Παναχράντου Σου Μητρὸς προσθείαις, ὁ Θε-
ὸς ἐλέησον καὶ Σῶσον ἡμᾶς.

Εἴτα τὸ, Ἀνάστασιν χριστοῦ θεασάμενοι.

Ἐταύτως καὶ τὸ, Ἀναστὰς ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τοῦ τάφου· ἐκ ᾗ.

ᾠδὴ, Ὁ Ζ. ὁ Εἰρμός· Ὁ παῖδας ἐκ Καμίνου ῥυσάμεος.

Ἰδοὺ Σοι ἐκ βαθέων κραυγάζομεν, καρδίας τε Πάνα-
μωμε, δώρησαι ἡμῖν, τοῖς Σε τιμῶσιν εὐσεβῶς, ἱματίων
τὴν χάριν τοῖς μέλπουσιν, ὁ μόνος εὐλογητὸς τῶν πατέ-
ρων Θεὸς καὶ ὑπερένδοξος.

Ὅ πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις δωρούμενος, συγχώρησιν ὥς

εὐσπλαγχνος, χάριν διὰ Σοῦ ἡμῖν παρέχει ὡς Θεός, καὶ δαιμόνων λυτροῦται πρεσβείαις Σου, τοὺς πίστει εἰλικρινεῖ προσελθόντας, ἐν τῷ ναῷ Σου Πανύμνητε.

Σωμάτων τὰς ἰάσεις παρέχουσα, καὶ δαίμονας διώκουσα, ὅθεν καὶ ἡμεῖς οἱ προσελθόντες ἐν τῷ Σῷ, ὦ Παρθένε Ναῶ μεγαλύνομεν, τὸν μόνον εὐλογητὸν τῶν πατέρων, Θεὸν καὶ ὑπερένδοξον.

Απαύστως ἀνυμνοῦμέν Σε Δέσποινα, καὶ κράζομεν οἱ δοῦλοι Σου, ῥῦσαι ἡμᾶς Ἀγνή, ἐκ κινδύνου χαλεποῦ, καὶ θανάτου πικροῦ ἀναμείλποντας, τὸν μόνον εὐλογητὸν τῶν πατέρων, Θεὸν καὶ ὑπερένδοξον,

Καταβασία, Ὁ Παῖδας ἐκ Καμίνου. καὶ τ. λ.
Ὡδὴ, ἡ. ὁ Εἰρμὸς· Αὕτη ἡ κλητή.

Νύμφη ἐκλεκτή, καὶ ἁγία ἐδείχθης, τοῦ πάντων Βασιλέως, διὸ καὶ ἐν τῷ γάμῳ, σὺν αὐτῷ ἐν Κανᾷ παραγάγοντας, καὶ θαῦμα παράδοξον, τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον μεταποιήσαντι.

Δόξα τῶν πιστῶν, καὶ κραταίωμα Κόρη, ὑπάρχεις διὰ τοῦτο, πάντες σὲ ἀνυμνοῦμεν, ἐν τῷ σεπτῷ Ναῷ προσερχόμενοι, τῷ Σῷ μεγαλύνομεν, Χριστὸν ἀνυμνοῦντες, εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ρῦσαι με Ἀγνή τῶν δαιμόνων κακίας, καὶ δίδου μοι υγιάν, ὑπερφυῶς τεκοῦσα, τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἵνα ἐν πίστει, καὶ πόθῳ μεγαλύνω Σε, καὶ ὑπερυψῶ, τὸν Χριστὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Εχεις ἀγαθὴν παρρησίαν ὡς Μήτηρ, τοῦ ἐκ Σοῦ σαρκωθέντος, ἄνευ σποράς Θεοῦ λόγου, ἐξελοῦ τὸν λαόν Σου

κακώσεως, ἐχθρῶν ὑπερθαύμαστε, ἵνα Σε δοξάζω εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Καταβασία· Αὕτη ἡ κλητή. καὶ τ. λ.
Μετὰ τὴν ἐκφώνησιν, ὅτι ἠυλόγηται. . . Τὴν Θεοτόκον.
Τὰ Μεγαλυνάρια τοῦ Πάσχα· Ὁ Ἀγγελος ἐβόα.
Ὡδὴ, ἡ. ὁ Εἰρμὸς, Φωτίζου, Φωτίζου.

Ο θεὸς Ναός Σου, ἄλλος ἐφάνη οὐρανός, διαλάμπει θυμαίων τὴν πληθὺν Πανάμωμε· ὅθεν ἡμεῖς πάντες οἱ πιστοὶ, Κόρη σεμνή, φόβῳ τε καὶ πόθῳ, Σε ἀνυμνοῦμεν Πανύμνητε.

Υμνοῦμεν ἀπαύστως, τὰ μεγαλεῖά Σου Ἀγνή, καὶ γὰρ σώξεις ἐκ νόσων, καὶ δεινῆς κακώσεως, πάντας ἡμᾶς, τοὺς προδραμόντας πιστῶς, τῷ Σῷ Ναῷ, καὶ διαρρύλῃς ἀπαύστως, Σε μεγαλύνοντας.

Η πόλις Σου αὕτη, Σοῦ ἐορτάζει ἀγαθὴ, τὴν ἁγίαν Εἰκόνα, ἣν ἀρχήθεν ἐσχηκε· φρούρει ἀγνή, ταύτην ἐξ ἐφόδου τῶν δυσμενῶν, καὶ παντοίας νόσου, τοὺς δούλους Σου διαρρύλῃς.

Εν πίστει καὶ πόθῳ, καὶ εὐλαβείᾳ ψυχικῇ, ἀπονέμω Σοὶ Κόρη θεία ἐπάξια, δέχου αὐτὰ καὶ ἀντιμισθίαν, δώρησαι δὲ ἐν τῇ ἁγῇ δόξῃ, ἐμοῦ Σοῦ δούλου Πανάμωμε.

Καταβασία, Φωτίζου Φωτίζου.
Ἐξαποστειλάριον, τοῦ Πάσχα. Σαρκὶ ὑπνώσας.

Εἴτα τῆς ἐορτῆς. Γυναῖκες ἀκουτίσθητε.

Καὶ σχετικῶς ἀσπάζομαι, καὶ πόθῳ τὴν προσκύνησιν

προσνέμω πίστει καὶ φόβῳ, τῇ πνευματικῇ καὶ Θεῷ,
Εἰκόνι Σου Πανάμωμε, ἀπ' ἧς ψυχῶν ἐκβλύζουσι, καὶ
τῶν Σωμάτων Δέσποινα, ἰάματα τοῖς ὑμνοῦσι, Σὲ Θεο-
τόκον κυρίως.

Καὶ πάλιν, Σαρκὶ ὑπνώσας.

Εἰς τοὺς Αἰνους, σιγῇ προσόμοια,, ἡχος, α'.

Τῶν οὐρανίων ταγμάτων τὸ ἀγαλ:

Δαμπρὰ ἐπέστη ἡμέρα τῆς Θεομήτορος, ἐν ᾗ οἱ προ-
σελθόντες, μετὰ πίστεως Θεῷ, λαμβάνουν ἰατρειάν τὴν
ψυχικὴν, καὶ τῶν Σωμάτων τὴν ἱατρίαν, καὶ ἐκ σκανδάλων
λυτροῦνται τοῦ πονηροῦ, καὶ κινδύνων τε καὶ θλίψεων.

Επουρανίου τυγχόντες Θεῷ ἐλάμψεως, δεῦτε πιστοὶ
προθύμως ἀναμέλψωμεν ὕμνον, τῇ μόνῃ Θεοτόκῳ, ὅτι
ἡμῖν, ἰαμάτων χαρίσματα, ἐπιφοιτῶσα παρέχει τοῖς εὐ-
σεβῶς, προσκυνοῦσι τὴν Εἰκόνα αὐτῆς.

Δαβὶδ ἐξάρχων χορεῖαν τῆς Θεομήτορος, τὴν Βασιλίδαν
πάντων, μεγαλύνων ἀπαύτως, λέγων ὡς παρέστης ἐκ
δεξιῶν, τοῦ Παντάνακτος Δέσποινα, ἐκδυσωποῦσα βυσσῆ-
ναι ἐκ πειρασμῶν, τοὺς τιμῶντας τὴν Εἰκόνα Σου.

Παρθενομήτορ Μαρία τοῦ οὐρανοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν
Ἀγγέλων δόξα, καὶ ἀνθρώπων ἡ χάρις, σκέπε τοὺς τι-
μῶντας τὴν Σὴν σεπτὴν, νῦν Εἰκόνα Θεόνυμφε. καὶ ἀ-
βλαβεῖς τούτους φύλαττε ἀγχιθῇ, ἀπὸ πάσης περιστάσεως.

Εἶτα τὰ σιγήθ' αὐτοῦ Πάσχα.

σιγῇ. Ἀναστήτω ὁ Θεὸς καὶ διασκορπ...

Πάσχα Ἱερὸν ἡμῖν Σήμερον. κ. τ. λ.

Δόξα τῆς Θεοτόκου, ἡχος, β'.

Σήμερον ἡ Ἀγνή ἐν τῷ Ναῷ τὰς ἰάσεις παρέχει,
Σήμερον ἡ Πάναγνος Δέσποινα τὰς ψυχὰς ἀγιάζει· οἱ
τῶν Καλαμῶν ἀσθενεῖς ἀγάλλονται, τὸ παράδοξον ὁρῶν-
τες καὶ ἄμισθον, εἴπερ τὸν ὕμνον προσφέροντες, τὴν εὐ-
ρωπτιάν ἀμψυέννυνται χαίροντες. ἡμεῖς δὲ ἀκαταπαύστως
βοῶμεν· δόξα τῷ Σῶ κράτει Σεμνῇ, δόξα τῇ Σῇ δυνά-
μει, δι' ἧς σώζονται ἅπαντες.

Καὶ νῦν, Ἀναστάσεως ἡμέρα. τὸ χρις. ἀνέστη ἅπαξ.

Δοξολογία μεγάλη.

Εἰς τὴν Λειτουργίαν ψάλλομεν τὰ ἀντίφωνα τοῦ Πάσχα,
εἰσοδικόν, Ἐν Εκκλησίαις Εὐλογεῖτε τὸν Θεὸν Κύριον.
Χριστὸς ἀνέστη ἅπαξ. Προλαβοῦσαι τὸν Ὅρθρον.
Εἰ καὶ ἐν τάρῳ. Τριτάριον. Ἀπόστολον, καὶ Εὐαγγέλιον
ζήτηι τῶν Εἰσοδείων. Νεμεβ. κά. Εἰς τὸ ἐξαιρέτως
ὁ Ἀγγελος ἐβόα. Φωτίζου Φωτίζου.

Κοινωνικόν, Ποτήριον Σωτηρίου λήψομαι.

Ἀντὶ δὲ τοῦ, εἴη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον, τὸ,
Χριστὸς Ἀνέστη ἐκ τρίτου. καὶ ἀπόλυσις.

ΚΑΝΩΝ ΠΑΡΑΚΛΗΤΙΚΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΕΟΜΗΤΟΡΙΚΗΝ ΑΓΙΑΝ ΕΙΚΟΝΑ
ΤΗΣ ΥΠΑΠΑΝΤΗΣ ΚΑΛΟΥΜΕΝΗΝ ΕΝ ΚΑΛΑΜΑΙΣ.

Μετά τὸν εὐλογητὸν, τὸ, Κύριε εἰτάκουσον, καὶ τ. λ.

Τροπάριον, ἡχος, 'δ' πρὸς τὸ,
'Ο Ὑψωθεὶς ἐν τῷ Σταυρῷ.

Τὴν χαριτόβρυτον πιστοὶ τῆς Παρθένου, Θεῖαν οἰκόναν προσκυνοῦντες ἐν πίστει, χαρμονικῶς ὑμνήσωμεν βοῶντες αὐτῇ· χαίροις ὁ ἀένναος ποταμὸς τῶν θαυμάτων, πίστει τοὺς πρσστρέχοντας, ἅπαντας καταρδεύων, τὴν προστασίαν ἔχοιμεν τὴν Σὴν, θλίψεται πάντα, Εἰκὼν θαυματόβρυτε.

Δόξα, καὶ νῦν· Οὐ σιωπήσωμεν. ὁ 'ν. καὶ ὁ Κανὼν.

Ὡδὴ α'. ἡχος, πλ' δ'.

Στχ: ὑπεραγία Θεοτόκε Σῶσον ἡμᾶς.

Θ Εἶρμος. Ἀρματηλάτην Φαραώ.

Ἀπὸ χειλέων βυπαρῶν ἐφύμνιον, δέξαι νῦν μόνῃ Ἀγνῇ, ὡς πρὶν ὁ υἱός Σου, ὁ Θεὸς καὶ πλάττης μου, τῆς χήρας κατεδέξατο, τὰ λεπτὰ καὶ τὴν λύσιν, τῶν ὀφλημάτων παράσχου μοι, ἵνα κατὰ χρέος γεραίρω Σε.

Δεῦρο ψυχὴ μου ταπεινὴ καὶ βόητον, τῇ Θεομήτορι· χριστιανῶν σκέπη, μὴ ἐγκαταλείπης με, ἀντιλαβοῦ καὶ σῶσόν με, καὶ τῆς αἰωνιζούσης κολάσεως ἐλευθέρωσον, ἢ τῶν ἀνελπίστων ἀντίληψις.

25

Ὁ σὸς λαὸς ἐπὶ τὸ Σὸν κατέφυγεν, ἐκτύπωμα Ἱερὸν, καὶ εὐλαβῶς τοῦτο, προσκυνεῖ δεόμενος, μὴ οὖν παρίδης ἄχραντε, τὰς αὐτοῦ ἱκεσίας, τοὺς στεναγμοὺς καὶ τὰ δάκρυα, καὶ τοὺς κοπετοὺς καὶ τὰ τραύματα.

Εὐλογημένη ἡ Θεὸν κηύσασα, τοῦτον δυσώπει ἀεὶ, ὑπὲρ τῶν Σῶν δούλων, τῶν δεινὰ καὶ οἰκτιστα, πασχόντων παναμώμητε, ἐξ ἰδίων πταισμάτων, τῇ ὑπερφύτῳ Εἰκόνι Σου, πίστει προστρεχόντων Πανάχραντε.

Ὡδὴ. 'γ'. Οὐράνιος ἀψίδος.

Καλαμάτας τὴν ζάλην, καὶ τὰ φρικτὰ κύματα, τὰ ἐπαπειλοῦντα σοῖς δούλοις, ἄρδην τὸν ὄλεθρον, τρέψον Πανύμνητε, εἰς βαθυτάτην γαλήνην, τῷ ἀμάχῳ σθένει Σου, ὡς ταύτης πρόμαχος.

Ταὺς ἐν τῇ δε τῇ Πόλει, τῇ Σῇ ἀγνῇ Δέσποινα, πάσης ἐπηρείας τοῦ βίου καὶ περιστάσεως, τήρει ἀπήμονας, ἀλλὰ καὶ ταύτην συντήρει, Σῇ δυνάμει ἄτρωτον, ὡ Παναμώμητε.

Οὐκ ἰσχύει Παρθένε, τὸ ἀχανές πέλαγος, τῶν Σῶν θαυμασίων καὶ ξένων, γλῶσσα ἢ βρότειος, ἐκδιηγῆσασθαι, ἢ καθεκάστην δεικνύεις, τοῖς πῖσις ὡς προστρέχουσι Θεῖα εἰκότι Σου.

Τῶν δαιμόνων ἐφόδους, καὶ τὰς πικρὰς Δέσποινα καὶ πολυχρονίους Σῶν δούλων, νόσους ἀπέλασον, ἵνα δοξάζωμεν, ἀνευφημοῦντες Σε πόθῳ, ἣν Ἀγγέλων ἄνθρωποι γλῶσαι γεραίρουσι,

Διάτωστον... Ἐπίβλεψον ἐν εὐμεν...

Εἴτα τὸ Κάθισμα. ἤχος. β.

Πρεσβεία θερμῇ καὶ τείχος...

Ὡδὴ, δ. Σύμου Ἰσχύος.

Στήσον ἀγνή, τὸν πολυτάραχον κλύδωνα, καὶ τὸν σάλον τὸν ἐπεγειρόμενον, κατὰ τῆς Σῆς, ποίμνης τῆς οἰκτρᾶς, καὶ ἀθλίως τούτην καταβυθίζοντα ἅπαντα, βυθῷ τῆς ἀπολείας, παγκρατεῖ Σου δυνάμει, τῆς Σῆς χάριτος, μόνη Πανύμνητε.

Τίς ἐξειπεῖν, ὦ ὑπερένδοξε Δέσποινα, ἐξισχύει τὰς τερατουργίας Σου, τὰς ὑετοῦ, πόντου τε αὐτοῦ, σταγόνας καὶ ψάμμον, ὑπερβαινούσας τρανώτατα, ὡς μήτηρ γὰρ ὑψίστου, τὸ σθένος κεκτημένη, πάντα πράττει ἐν μόνῳ τὸ βούλεσθαι.

Τὰ πονηρὰ, κόρη Πανάχραντε πνεύματα, τοὺς Σοὺς δούλους, καταδυναστεύοντα, καὶ ἀρειδῶς, θλίβοντα αὐτοὺς, ἀπίλαστον τάχος, ἀλλὰ καὶ κίνδυνον ἅπαντα, καὶ νόσους ἀνιάτους, ἐκδίωξον Σὼν δούλων, ἵνα Σε κατὰ χρέος δοξάζωμεν.

Σύμου Ἰσχύος, Σύμου καὶ δυνάμεις Δέσποινα, ἐκ βοᾶ Σοι ὁ ταλαιπωρούμενος, ὑπὸ δεινῆς νόσου τληπαθῶς, καὶ τῇ Σῇ Ἐικόνι, προσπίπτει ἐπικαλούμενος, θεράπευσόν με Κόρη, πανταχού καὶ κηρύξω, τὴν δξείάν Σου Ἀχραντε δύναμιν.

Ὡδὴ, ε'. Ἰνα τί με ἀπάσω.

Στεναγμοὶ τῶν Σὼν δούλων, θρῆνοι τε καὶ δάκρυα νῦν

ἐπληθύνθησαν· αἱ γὰρ ἀνομίαι κεφαλὰς τὰς αὐτῶν ὑπερήρξαντο, ἄξια γοῦν ὄντως, ὧν περ εἰργάσαντο ἀφρόνως, τὰ ἐπίχειρα ἤδη κομίζονται.

Τὴν ὀργὴν τοῦ υἱοῦ Σου, καὶ τὴν ἀγανάκτησιν Παρθένε πρόφθαστον, ἐξίλουμένη, Μητρικαῖς Σου πρεσβείαις Μητρόειε, ἵνα μὴ εἰς τέλος, ἡμᾶς ἀθλίως ἐξαλείψῃ, τοὺς τιμῶντας Εἰκόνα Σὴν πάντιμοι.

Νοσηλείας καὶ πάθῃ, χαλεπὰς παρέσεις τε ὧ ὑπερένδοξε, καὶ ἀρθρίτην νότον, τὴν δονοῦσαν τὸν νοῦν καὶ διανοίαν, τῶν ἀνθρώπων Κόρη, τῇ Θεϊκῇ Σου δυναστείᾳ, κατακοίμητον τάχος δεόμεθα.

Πειρατμῶν καὶ κινδύνων, καὶ δεινῶν κακώσεων Κόρη τοὺς δούλους Σου, τοὺς πιστῶς τιμῶντας, καὶ τὴν Σὴν προσκυνούσας πανσέβαστον, Πάναγνε Εἰκόνα, δεῖξον Παρθένε ἀνωτέρους, καὶ περὶ τῶς μόνη Πανάχραντε.

Ὡδὴ, ε'. Τὴν δέησιν ἐκχεῶ.

Τῷ Θεῷ Σου νῦν Ναὼ προστρέχομεν, οἱ παντοίαις συνεχόμενοι νόσοις, πίστει θερμῇ, τὴν Εἰκόνα Σου Κόρη, τὴν θαυματόδωρον κατασπαζόμενοι, καὶ πάντων δὴ τῶν δυσχερῶν, θᾶπτον λύσιν ἀγνή κομίζόμεθα.

Εἰκόνα Σου τὴν σεπτὴν ὑπέραγνε, προσκυνοῦντας εὐλαβῶς τοὺς Σοὺς δούλους, ῥύσαι δεινῶν καὶ παντοίων κινδύνων, καὶ ἐξ ἐχθρῶν ἀσράτων πανύμνητε, καὶ ὀρωμένων τῶν δεινῶς, πολεμούντων ἡμᾶς Παναμώμητε.

Συνάχθητε Μεσσηνίας θρέμματα, καὶ προσπέσατε ἐξ ὅλης καρδίας, τῇ φωταυγῇ τῇ Πανάγνου Εἰκόνι, περιπαθῶς ἐξαιτοῦντες τὰ πρόσφορα, καὶ τεύξεσθαι ὡς ἀληθῶς, παρ' αὐτῆς τὰ αἰτήματα χαίροντες.

Στηρίζει μὲν τὰς καρδίας ἀνθρώπων, φυσικῶς ὁ αἰσθη-
τὸς ἄρτος Κόρη, χριστιανῶν τὰς ψυχὰς δὲ κρατύνει, τὸ
Σὸν ἀδόμενον ἅγιον ὄνομα· ἐντεῦθεν καὶ χαρμονικῶς, πᾶ-
σα γλῶσσα τὸ χαῖρε κραυγάζει Σοι.

Διάσωσον ἀπὸ κινδ. . . Ἄχραντε ἡ διὰ λόγου,

Τὸ Κοντάκιον. ἦχος, β.

Προστασία τῶν χριστιανῶν ἀκαταίσχυντε. καὶ τ. λ.

Ἀντί τρι, Μὴ καταπιστεύσης με· τὸ ἀκόλουθον προσόμοιον.

ἦχος, π λ β. Ὁ λην ἀποθέμενοι.

Μὴ παρίδης δέησιν, τῶν ἀναξίων Σῶν δούλων, Πα-
ναγία Δέσποινα, ἀλλὰ δέξαι τάχιστα καὶ βοήθησον· θλί-
ψεις γὰρ πάσχομεν, φέρειν οὐ σθένομεν, τῶν δαιμόνων τὰ
τοξεύματα, σκέπη οὐκ ἔχομεν, οὐδὲ ποῦ φυγεῖν οἱ πα-
νάθλιοι, πάντοθεν πολεμούμενοι, καὶ παραμυθία οὐκ ἔστι
πλήν Σου. Δέσποινα τοῦ κόσμου. ἐλπίς καὶ προστασία τῶν
πιστῶν, μὴ παραβλέψης τὴν δέησιν, τῶν παρακαλούντων
Σε.—καὶ τ. λ. π.

Ὡδὴ. Ζ. Παῖδες ἐβραίων.

Θλίψεις, οδύναι καὶ κακότητες, ἥδη εὗρωσαν Σὴν πό-
λιν Θεοτόκε· καὶ πιστῶν Σου ἀγνή, τὸ πλήρωμα βοᾷ Σοι,
ῥύσαι ἡμᾶς Πανύμνητε, τῆς δεινῆς πανωλεθρίας.

Θραῦσον Παρθένε τῶν ἀνόμων, τὰ φρυγμάτα, καὶ
τὰς ὁρμὰς Κυρία, τὰς ἀτάκτους αὐτῶν, ἡμᾶς δὲ τοὺς
Σοὺς δούλους, εἰρήνευσον ἀείποτε, εἰς αἰῶνάς Σε ὑμνοῦντας.

Σκέπη Παρθένε τοῖς Σοῖς δούλοις, καὶ ἀντίληψις γε-
νοῦ καὶ σωτηρία, τῆς ἐν πίστει τῇ Σῇ, προστρέχουσιν
εἰκόني καὶ πειρασμῶν καὶ θλίψεων, ἐξελοῦ ἡμᾶς Κυρία.

Πάθη ποικίλα πιρετούς τε, καχεξίας τε καὶ νόσους
ἀνιάτους, τῇ ἀμάχῳ Σου νῦν, καὶ θείᾳ προστασίᾳ, Σῶν
δούλων ἐξοστράκισον, ὑπερένδοξε Κυρία.

Ὡδὴ, Η'. τὸν ἐν ὄρει ἀγίῳ.

Τὴν Εἰκόνα τὴν Σὴν καταπλουτοῦντες, Θεομητορ πη-
γὴν θαυμάτων ξένων, τῷ Σῷ ναῷ προστρέχοντες λαμβά-
νομεν, σώματος τὴν ῥῶσιν, καὶ ψυχῆς ὁμοῦ τε, ἀγνή
Παρθενομητορ.

Ὡς τυφλοῖς τε τὸ φῶς Σὺ ἐδωρήσω, καὶ πεσόντας ἐξ ὕ-
ψους ἐλυτρώσω, καὶ νῦν ἡμῶν καταύγασον τὰ ὅμματα,
τῶν ἐσκοτισμένων, καὶ τῆς ἀμαρτίας, ἀνάστησον τοῦ χάους.

Οἱ ἐν νόσοις Παρθένε ἀνιάτοις, ἰατῆρα Σὲ ἔχομεν ἐν
πάσαις· σκέπη τῇ Σῇ διὸ νῦν καταφεύγομεν, ἵασιν ἀφθό-
νως, Πάναγνε παράσχου, ἡμῖν τοῖς Σοῖς οἰκέταις.

Τοὺς παντοίοις δεινοῖς ἐνοχλουμένους, καὶ Εἰκόني τῇ
Σῇ προσερχομένους, Παρθενομητορ λύτρωσαι τοὺς δούλους
Σου, τρέπουσα ἐν τάχει, εἰς χαρὰν βαθεῖαν, τὴν τούτων
ἀθυμίαν.

Ὡδὴ, Θ'. Ἐξέστη ἐπὶ τούτῳ ὁ οὐρανός.

Τὸ πένθος Καλαμάτας καὶ κατηρὲς, εἰς χαρὰν με-
ταποιήσον Ἄχραντε, καὶ χαρμονὴν, ὅτι Σὲ προστάτιν
ἐν πειρασμοῖς, λιμένα τε πανεύδιον, κέκτηται ἐν σάλῳ

τῶν συμφορῶν, ἐλπίδες σωτηρίας, πρὸς Σὲ Κυρία πάσας, ἀνατεθεῖσα ὑπερένδοξε.

Ποικίλας νοσηλείας καὶ χαλεπὰς, πυρετοὺς, καχεξίας παρέσεις τε, καὶ δυσμενεῖς, ἐπηρείας πάσας καὶ προσβολὰς, Σὼν οἰκετῶν Πανύμνητε, ἐκ ποδῶν νῦν ποιήσον ἀγαθὴν, τῶν πόθῳ προσιόντων, Εἰκόνι τῇ σεπτῇ Σου, καὶ Σὲ πιστῶς τιμώντων Πάναγνε.

Καλάμας ὃ Μητράνανδρε τὰς κλεινάς, ἃς εἰς θεῖαν κατοίκησιν Δέσποινα, τὰς Σὰς ἀεὶ, Κόρη ἡρετήτω καὶ τοὺς αὐταῖς, θεοφιλῶς διάγοντας, πάντιμον Εἰκόνα Σου καὶ σεπτὴν, ὡς ὄλβον κεκτημένους, καὶ πῦργον ἀτραλείας, κινδύνων σώζε Παναμώμητε.

Παράδοξον εἰργάσω πρᾶγμα Σεμνή, τὸν Σὸν πλάστην τεκοῦσα καὶ Κύριον, πρᾶξον καὶ νῦν, ἕτερον τεράστιον ἐν ἐμοί, ἀμαρτωλὸν κατὰκριτον, οἰκτεῖρον ἐλέησον εὐμενῶς, καὶ σῶσον φιλανθρώπως, ὡς Μήτηρ φιλανθρώπου, φιλανθρωπίας τὸν ἀνάξιον.

Εἶτα τὰ Μεγαλυνάρια.

Δεῦτε τὴν Εἰκόνα τὴν ἱερὰν, τῆς Ὑπαπαντίστης, ἀσπασώμεθα εὐλαβῶς, βρύουσαν παντοίων, νόσων καὶ πάσης βλάβης, ῥῶσιν θαψιλεστάτην, καὶ χάριν ἄφρονον.

Σφαίρας οὐρανίους φωταγωγεῖς, ἀχράντῳ οἰκῇσαι, τὴν ὑδρόγειον δὲ βολαῖς, ἀρρήτων θαυμάτων, αὐγάξεις ὅθεν πίστει, πάντες Σε προσκυνούμεν, ὃ Μητροπάρθενε.

Τυφλοῖς τὴν ἀνάβλεψιν καὶ κωφοῖς, τὴν εὐκοίαν, καὶ ἀλάλοις λύσιν γλωσσῶν, νέμεις Θεοτόκε πιστῶς Σου δομένους, βαβαὶ τῶν Σὼν θαυμάτων, Κόρη Μητράνανδρε

Σὲ τὴν βυομένην πάντας ἡμᾶς, δεινῆς ἀσθενείας, καὶ θανάτου ὡς πανσθενῆ, ἐκ βάθους καρδίας, ὑμνοῦμεν εὐλογοῦμεν, καὶ χάριτάς Σοι πλείττας ἐμολογοῦμεν ἀεὶ.

Ἡ μεταβολὴ θλιβομένων Σὺ, καὶ τῶν ἀσθενούντων, χαλεπῶς ἀπαλλαγή. ὑπάρχεις Παρθένε· Μαρία Θεοτόκε· διὸ οἱ σεσωσμένοι Σὲ μεγαλύνωμεν.

Δέσποινα Μαρία Μήτηρ Θεοῦ, τῆς Σῆς βοηθείας, ἣν ἀείποτε χορηγεῖς, ἡμῖν τοῖς Σοῖς δούλοις, δώρησαι καὶ ἡδὴ, τοῖς πόθῳ ἀνυμνοῦσι, καὶ προσκυνοῦσί Σε.

Τίς ποτὲ προστρέχων ἐπὶ τῇ Σῇ, Πάναγνε Παρθένε βοηθεία καὶ δωρεᾷ· οὐ λυτροῦται τάχει, ὧν ἔχεται κινδύνων, ὡς καὶ αὐτὸς πολλάκις, προστρέξας σέσωσμαι.

Τὴν Τριάδα πάντες τὴν φωταυγῇ, τῶν θεῶν Μαρτύρων, τὸν Γεώργιον τὸν στερόν, Δημήτριον τὸν θεῖον, συναμα Ἰωάννη, τῆς πίστεως προμάχους, ἀνευφημήτωμεν.

Ἦται τῶν Ἀγγέλων αἱ στρατιαὶ, Πρόδρομο Κυρίου, Ἀποστόλων οἱ δωδεκάς, οἱ ἅγιοι Πᾶντες, μετὰ τῆς Θεοτόκου, ποιήτατε προσθείαν, εἰς τὸ σωθῆναι ἡμᾶς.

τὰ λ. π. καὶ ἀπόλυσις.

• Εἰς τὸν ἀσπασμὸν τῆς ἁγίας Εἰκόνης.

Ηχος, Β'. Ὅτε ἐκ τοῦ ξύλου Σε νεκρόν.

Πάντων τῶν τιμώντων Σου Ἀγνή, τὴν σεπτὴν Εἰκόνα καὶ πίστει, ἀσπάζομένων αὐτήν, Ἀχραντε προίττασαι· ὡς προστασία πιστῶν, λυτρομένη τῶν θλίψεων, αὐτοῦς καὶ κινδύνων, ὅθεν Σοι-προσπίπτομεν ταύτην τιμώντας σεπτῶς, Μήτηρ καὶ βοῶμεν ἐν πίστει, ῥῦσαι καὶ ἡμᾶς τοὺς σοὺς δούλους, πάντων τῶν δεινῶν τε καὶ κακώσεως.

πρὸς τὸν Γραμματεῖον κ. Γραμματεῖον
Παρίσον.

H' brodos av e oti choros. In 188
oti ouphixen, uz ulkaf ra druzioze
Iot apoisodon. Is A.M. uz Is d-
xas Is brods -

Ta mung -
o o o o o o o o o o o o
o o o o o o o o o o o o
o o o o o o o o o o o o
o o o o o o o o o o o o
o o o o o o o o o o o o

1718. Mai 27. ¹⁷¹⁸ 34
 Nr. 465.

aus Bismarck'schen 36 1/2 1/2 1/2.

2. *αὐτὸς ὁ ἴδιος*

[illegible]

35 27: - Verwacht
1834: in van 9

2. *Andropogon*

+ 1853-54

αρ. 77.448-465. 2.10. 8 Η δ' αὖτε
 αρ. 295, αρ. 296, αρ. 297, αρ. 298, αρ. 299, αρ. 300, αρ. 301, αρ. 302, αρ. 303, αρ. 304, αρ. 305, αρ. 306, αρ. 307, αρ. 308, αρ. 309, αρ. 310, αρ. 311, αρ. 312, αρ. 313, αρ. 314, αρ. 315, αρ. 316, αρ. 317, αρ. 318, αρ. 319, αρ. 320, αρ. 321, αρ. 322, αρ. 323, αρ. 324, αρ. 325, αρ. 326, αρ. 327, αρ. 328, αρ. 329, αρ. 330, αρ. 331, αρ. 332, αρ. 333, αρ. 334, αρ. 335, αρ. 336, αρ. 337, αρ. 338, αρ. 339, αρ. 340, αρ. 341, αρ. 342, αρ. 343, αρ. 344, αρ. 345, αρ. 346, αρ. 347, αρ. 348, αρ. 349, αρ. 350, αρ. 351, αρ. 352, αρ. 353, αρ. 354, αρ. 355, αρ. 356, αρ. 357, αρ. 358, αρ. 359, αρ. 360, αρ. 361, αρ. 362, αρ. 363, αρ. 364, αρ. 365, αρ. 366, αρ. 367, αρ. 368, αρ. 369, αρ. 370, αρ. 371, αρ. 372, αρ. 373, αρ. 374, αρ. 375, αρ. 376, αρ. 377, αρ. 378, αρ. 379, αρ. 380, αρ. 381, αρ. 382, αρ. 383, αρ. 384, αρ. 385, αρ. 386, αρ. 387, αρ. 388, αρ. 389, αρ. 390, αρ. 391, αρ. 392, αρ. 393, αρ. 394, αρ. 395, αρ. 396, αρ. 397, αρ. 398, αρ. 399, αρ. 400, αρ. 401, αρ. 402, αρ. 403, αρ. 404, αρ. 405, αρ. 406, αρ. 407, αρ. 408, αρ. 409, αρ. 410, αρ. 411, αρ. 412, αρ. 413, αρ. 414, αρ. 415, αρ. 416, αρ. 417, αρ. 418, αρ. 419, αρ. 420, αρ. 421, αρ. 422, αρ. 423, αρ. 424, αρ. 425, αρ. 426, αρ. 427, αρ. 428, αρ. 429, αρ. 430, αρ. 431, αρ. 432, αρ. 433, αρ. 434, αρ. 435, αρ. 436, αρ. 437, αρ. 438, αρ. 439, αρ. 440, αρ. 441, αρ. 442, αρ. 443, αρ. 444, αρ. 445, αρ. 446, αρ. 447, αρ. 448, αρ. 449, αρ. 450, αρ. 451, αρ. 452, αρ. 453, αρ. 454, αρ. 455, αρ. 456, αρ. 457, αρ. 458, αρ. 459, αρ. 460, αρ. 461, αρ. 462, αρ. 463, αρ. 464, αρ. 465.

[illegible]

musculorum

[illegible][illegible]

~~W. R. Dine~~

12

1870
 1871
 1872
 1873
 1874
 1875
 1876
 1877
 1878
 1879
 1880
 1881
 1882
 1883
 1884
 1885
 1886
 1887
 1888
 1889
 1890
 1891
 1892
 1893
 1894
 1895
 1896
 1897
 1898
 1899
 1900
 1901
 1902
 1903
 1904
 1905
 1906
 1907
 1908
 1909
 1910
 1911
 1912
 1913
 1914
 1915
 1916
 1917
 1918
 1919
 1920
 1921
 1922
 1923
 1924
 1925
 1926
 1927
 1928
 1929
 1930
 1931
 1932
 1933
 1934
 1935
 1936
 1937
 1938
 1939
 1940
 1941
 1942
 1943
 1944
 1945
 1946
 1947
 1948
 1949
 1950
 1951
 1952
 1953
 1954
 1955
 1956
 1957
 1958
 1959
 1960
 1961
 1962
 1963
 1964
 1965
 1966
 1967
 1968
 1969
 1970
 1971
 1972
 1973
 1974
 1975
 1976
 1977
 1978
 1979
 1980
 1981
 1982
 1983
 1984
 1985
 1986
 1987
 1988
 1989
 1990
 1991
 1992
 1993
 1994
 1995
 1996
 1997
 1998
 1999
 2000
 2001
 2002
 2003
 2004
 2005
 2006
 2007
 2008
 2009
 2010
 2011
 2012
 2013
 2014
 2015
 2016
 2017
 2018
 2019
 2020
 2021
 2022
 2023
 2024
 2025
 2026
 2027
 2028
 2029
 2030
 2031
 2032
 2033
 2034
 2035
 2036
 2037
 2038
 2039
 2040
 2041
 2042
 2043
 2044
 2045
 2046
 2047
 2048
 2049
 2050
 2051
 2052
 2053
 2054
 2055
 2056
 2057
 2058
 2059
 2060
 2061
 2062
 2063
 2064
 2065
 2066
 2067
 2068
 2069
 2070
 2071
 2072
 2073
 2074
 2075
 2076
 2077
 2078
 2079
 2080
 2081
 2082
 2083
 2084
 2085
 2086
 2087
 2088
 2089
 2090
 2091
 2092
 2093
 2094
 2095
 2096
 2097
 2098
 2099
 2100
 2101
 2102
 2103
 2104
 2105
 2106
 2107
 2108
 2109
 2110
 2111
 2112
 2113
 2114
 2115
 2116
 2117
 2118
 2119
 2120
 2121
 2122
 2123
 2124
 2125
 2126
 2127
 2128
 2129
 2130
 2131
 2132
 2133
 2134
 2135
 2136
 2137
 2138
 2139
 2140
 2141
 2142
 2143
 2144
 2145
 2146
 2147
 2148
 2149
 2150
 2151
 2152
 2153
 2154
 2155
 2156
 2157
 2158
 2159
 2160
 2161
 2162
 2163
 2164
 2165
 2166
 2167
 2168
 2169
 2170
 2171
 2172
 2173
 2174
 2175
 2176
 2177
 2178
 2179
 2180
 2181
 2182
 2183
 2184
 2185
 2186
 2187
 2188
 2189
 2190
 2191
 2192
 2193
 2194
 2195
 2196
 2197
 2198
 2199
 2200
 2201
 2202
 2203
 2204
 2205
 2206
 2207
 2208
 2209
 2210
 2211
 2212
 2213
 2214
 2215
 2216
 2217
 2218
 2219
 2220
 2221
 2222
 2223
 2224
 2225
 2226
 2227
 2228
 2229
 2230
 2231
 2232
 2233
 2234
 2235
 2236
 2237
 2238
 2239
 2240
 2241
 2242
 2243
 2244
 2245
 2246
 2247
 2248
 2249
 2250
 2251
 2252
 2253
 2254
 2255
 2256
 2257
 2258
 2259
 2260
 2261
 2262
 2263
 2264
 2265
 2266
 2267
 2268
 2269
 2270
 2271
 2272
 2273
 2274
 2275
 2276
 2277
 2278
 2279
 2280
 2281
 2282
 2283
 2284
 2285
 2286
 2287
 2288
 2289
 2290
 2291
 2292
 2293
 2294
 2295
 2296
 2297
 2298
 2299
 2300
 2301
 2302
 2303
 2304
 2305
 2306
 2307
 2308
 2309
 2310
 2311
 2312
 2313
 2314
 2315
 2316
 2317
 2318
 2319
 2320
 2321
 2322
 2323
 2324

1. *Thymus* *serpyllifolius* L.
 2. *Thymus* *serpyllifolius* L.
 3. *Thymus* *serpyllifolius* L.
 4. *Thymus* *serpyllifolius* L.
 5. *Thymus* *serpyllifolius* L.
 6. *Thymus* *serpyllifolius* L.
 7. *Thymus* *serpyllifolius* L.
 8. *Thymus* *serpyllifolius* L.
 9. *Thymus* *serpyllifolius* L.
 10. *Thymus* *serpyllifolius* L.

[Faint handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

James Howard Agnew

[illegible]

Waspátun. Tuta pe gon tabora na
segun diler pachege meir berop
in kavalatun tapanatex & delichy kaly
nia & B. chappas i meir navelor sea
kain dhorop dhorop dhorop meir
waga pachege na dora napanatun meir
meir i pachege meir dora napanatun meir
segun diler. Tuta pe gon tabora na

1849
 1850
 1851
 1852
 1853
 1854
 1855
 1856
 1857
 1858
 1859
 1860
 1861
 1862
 1863
 1864
 1865
 1866
 1867
 1868
 1869
 1870
 1871
 1872
 1873
 1874
 1875
 1876
 1877
 1878
 1879
 1880
 1881
 1882
 1883
 1884
 1885
 1886
 1887
 1888
 1889
 1890
 1891
 1892
 1893
 1894
 1895
 1896
 1897
 1898
 1899
 1900

Ἀρχ. Πρωτ. 14441.

Арт. Декл. 491 -

BAZILLION THE BALLAD.

Ἐρ Ἀθήραις,

212 - 24 Jan.

1846

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ.

Θεὸς ἐν κατὰ τὴν ἑλληνικὴν Κρατικὴν Ἀρχιερατικὴν
 Ἐκκλησίαν τὴν ἑκκοινοῦσάν τε ἐκ τοῦ ἑσπέρου τοῦτο τὸ ἔργον.

[illegible]

Has Paola van Dyckson.

Wadsworth to New York

+ ο αὐτὸς ὁ ἰσχυρὸς
 + ο ἰσχυρὸς ὁ αὐτὸς

ὁ Γραμματεὺς
D. Φαρμάκης

101 12 00 00 - 796.1 -

ॐ: ७०१, ७९६:

г. 440: 261:

Ca. 1850

Re: 16. $\frac{1}{m^2}$

1846.

"Εξέτασε δε εφ' ους ταύτας ταυτολογίας, διότι η
Υπερ συνείδησις, η ^{κατ'} οὐραία εὐνοία εὐνοίας αὐτῶν
καὶ, ὅτι ἡ Υπερ συνείδησις καὶ εὐνοία αὐτῶν εὐνοίας
ὁμοιωμένη ὁμοιωμένη, ὅτι ἀλλοτρίως ὁμοιωμένη,
ἐπὶ ὁμοιωμένη, ἐπὶ ὁμοιωμένη ὅτι ὁμοιωμένη καὶ,
ὁμοιωμένη ὁμοιωμένη καὶ ὁμοιωμένη.

[illegible][illegible]

1. 4th - 7000 - 10000

W. F. Brown

typo! Tai' enrouvraioiswoloipien Kragapian

21. *Alouatta*

Le Caput & l'Inde

[illegible][illegible]

2ος Κραταρχος κα' ηνι' ερροφας ενι' ερροφας ενι' ερροφας ενι' ερροφας
 3ος Κραταρχος κα' ηνι' ερροφας ενι' ερροφας ενι' ερροφας ενι' ερροφας

Εις Κασσάνην

9th 17 April 1848

உவ்வாடு உய்யு

1870
 1871
 1872
 1873
 1874
 1875
 1876
 1877
 1878
 1879
 1880
 1881
 1882
 1883
 1884
 1885
 1886
 1887
 1888
 1889
 1890
 1891
 1892
 1893
 1894
 1895
 1896
 1897
 1898
 1899
 1900
 1901
 1902
 1903
 1904
 1905
 1906
 1907
 1908
 1909
 1910
 1911
 1912
 1913
 1914
 1915
 1916
 1917
 1918
 1919
 1920
 1921
 1922
 1923
 1924
 1925
 1926
 1927
 1928
 1929
 1930
 1931
 1932
 1933
 1934
 1935
 1936
 1937
 1938
 1939
 1940
 1941
 1942
 1943
 1944
 1945
 1946
 1947
 1948
 1949
 1950
 1951
 1952
 1953
 1954
 1955
 1956
 1957
 1958
 1959
 1960
 1961
 1962
 1963
 1964
 1965
 1966
 1967
 1968
 1969
 1970
 1971
 1972
 1973
 1974
 1975
 1976
 1977
 1978
 1979
 1980
 1981
 1982
 1983
 1984
 1985
 1986
 1987
 1988
 1989
 1990
 1991
 1992
 1993
 1994
 1995
 1996
 1997
 1998
 1999
 2000
 2001
 2002
 2003
 2004
 2005
 2006
 2007
 2008
 2009
 2010
 2011
 2012
 2013
 2014
 2015
 2016
 2017
 2018
 2019
 2020
 2021
 2022
 2023
 2024
 2025
 2026
 2027
 2028
 2029
 2030
 2031
 2032
 2033
 2034
 2035
 2036
 2037
 2038
 2039
 2040
 2041
 2042
 2043
 2044
 2045
 2046
 2047
 2048
 2049
 2050
 2051
 2052
 2053
 2054
 2055
 2056
 2057
 2058
 2059
 2060
 2061
 2062
 2063
 2064
 2065
 2066
 2067
 2068
 2069
 2070
 2071
 2072
 2073
 2074
 2075
 2076
 2077
 2078
 2079
 2080
 2081
 2082
 2083
 2084
 2085
 2086
 2087
 2088
 2089
 2090
 2091
 2092
 2093
 2094
 2095
 2096
 2097
 2098
 2099
 2100
 2101
 2102
 2103
 2104
 2105
 2106
 2107
 2108
 2109
 2110
 2111
 2112
 2113
 2114
 2115
 2116
 2117
 2118
 2119
 2120
 2121
 2122
 2123
 2124
 2125
 2126
 2127
 2128
 2129
 2130
 2131
 2132
 2133
 2134
 2135
 2136
 2137
 2138
 2139
 2140
 2141
 2142
 2143
 2144
 2145
 2146
 2147
 2148
 2149
 2150
 2151
 2152
 2153
 2154
 2155
 2156
 2157
 2158
 2159
 2160
 2161
 2162
 2163
 2164
 2165
 2166
 2167
 2168
 2169
 2170
 2171
 2172
 2173
 2174
 2175
 2176
 2177
 2178
 2179
 2180
 2181
 2182
 2183
 2184
 2185
 2186
 2187
 2188
 2189
 2190
 2191
 2192
 2193
 2194
 2195
 2196
 2197
 2198
 2199
 2200
 2201
 2202
 2203
 2204
 2205
 2206
 2207
 2208
 2209
 2210
 2211
 2212
 2213
 2214
 2215
 2216
 2217
 2218
 2219
 2220
 2221
 2222
 2223
 2224
 2225
 2226
 2227
 2228
 2229
 2230
 2231
 2232
 2233
 2234
 2235
 2236
 2237
 2238
 2239
 2240
 2241
 2242
 2243
 2244
 2245
 2246
 2247
 2248
 2249
 2250
 2251
 2252
 2253
 2254
 2255
 2256
 2257
 2258
 2259
 2260
 2261
 2262
 2263
 2264
 2265
 2266
 2267
 2268
 2269
 2270
 2271
 2272
 2273
 2274
 2275
 2276
 2277
 2278
 2279
 2280
 2281
 2282
 2283
 2284
 2285
 2286
 2287
 2288
 2289
 2290
 2291
 2292
 2293
 2294
 2295
 2296
 2297
 2298
 2299
 2300
 2301
 2302
 2303
 2304
 2305
 2306
 2307
 2308
 2309
 2310
 2311
 2312
 2313
 2314
 2315
 2316
 2317
 2318
 2319
 2320
 2321
 2322
 2323
 2324

Ἀριθ. Πρωτ. 3151

δ. 187.

εἰς Ναυσόλιον

ἐν 19 ᾠβρίῳ 1860.

α. 23 ᾠβρίῳ - 60

Ἀρ. Πρωτ. 11467

Βασίλειον τῆς ἐλλάδος.

Πρὸς ἐνὶ ἑσπέρῳ Συνέδρῳ τῆς
ἐκκλησίας τῆς ἐλλάδος. —

α. 23 ᾠβρίῳ - 60

ἑσπέρῳ τῷ ἐνὶ χερσὶ Κορυφαίῳ
τοῦ δήμου Ναυσόλιον τῆς ἡμετέρας
ἐπαρχίας, Πατριάρχῳ Μακεδονίας
καλούμεν. διὰ τὸ παρακληθῆναι καὶ ἀπὸ
ἐκκλησιαστικῶν διδασκάλων ἀπὸ τοῦ
χρυσίου ἐσθίου, ἐν τῷ ἔχει τὴν ἐν
αὐτῷ ἐξουσίαν, οἱ πόνηται ἐν τῷ
ἐσθίῳ χρυσίῳ, ὁ δὲ μαρτυρῶν τῆς Ναυ-
σολίας, καὶ αὐτὸς ἐν τῷ σαρκινῷ σώ-
ματι διὰ τὴν ἐν τῷ χρυσίῳ τῆς ἐκ-
κλησίας, διὰ τὸ δύνασθαι καὶ λαβεῖν ἐν τῷ
ἐσθίῳ τὸ μετέχουσιν ἐν τῷ χρυσίῳ
αὐτῷ, οὗτον ἐφημέριον ἐξουσίαν καὶ ἀπὸ
ἐκκλησιαστικῶν διδασκάλων, καὶ καὶ ἐν
ἐσθίῳ τῷ ἐκκλησιαστικῷ ἐσθίῳ, ὅτε ἐν
ἐσθίῳ οἱ ἐφημέριοι, μετὰ τὴν κατὰ τὴν
καὶ τὴν ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ἐσθίῳ
ἐξουσίαν, καὶ τὸ μετέχουσιν ἐν
ἐσθίῳ τῷ ἐκκλησιαστικῷ ἐσθίῳ, αὐτὸς

καὶ τὸ ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ἐσθίῳ
αὐτῷ, οὗτον ἐφημέριον ἐξουσίαν καὶ ἀπὸ
ἐκκλησιαστικῶν διδασκάλων, καὶ καὶ ἐν
ἐσθίῳ τῷ ἐκκλησιαστικῷ ἐσθίῳ, ὅτε ἐν
ἐσθίῳ οἱ ἐφημέριοι, μετὰ τὴν κατὰ τὴν
καὶ τὴν ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ἐσθίῳ
ἐξουσίαν, καὶ τὸ μετέχουσιν ἐν
ἐσθίῳ τῷ ἐκκλησιαστικῷ ἐσθίῳ, αὐτὸς
καὶ τὸ ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ἐσθίῳ
αὐτῷ, οὗτον ἐφημέριον ἐξουσίαν καὶ ἀπὸ
ἐκκλησιαστικῶν διδασκάλων, καὶ καὶ ἐν
ἐσθίῳ τῷ ἐκκλησιαστικῷ ἐσθίῳ, ὅτε ἐν
ἐσθίῳ οἱ ἐφημέριοι, μετὰ τὴν κατὰ τὴν
καὶ τὴν ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ἐσθίῳ
ἐξουσίαν, καὶ τὸ μετέχουσιν ἐν
ἐσθίῳ τῷ ἐκκλησιαστικῷ ἐσθίῳ, αὐτὸς

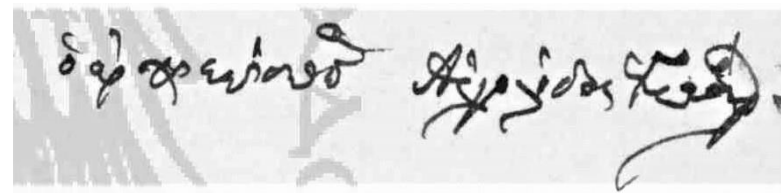
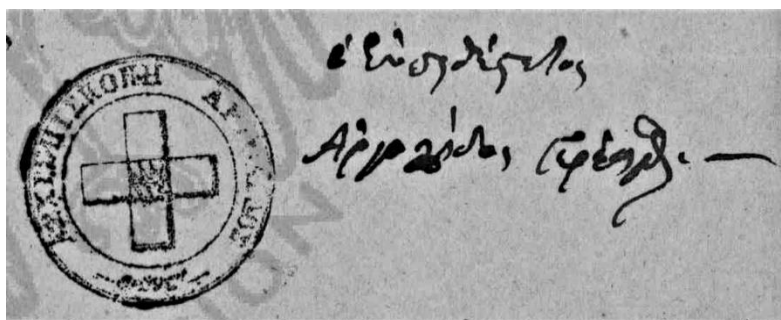
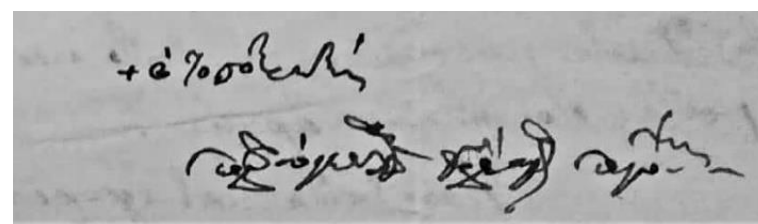
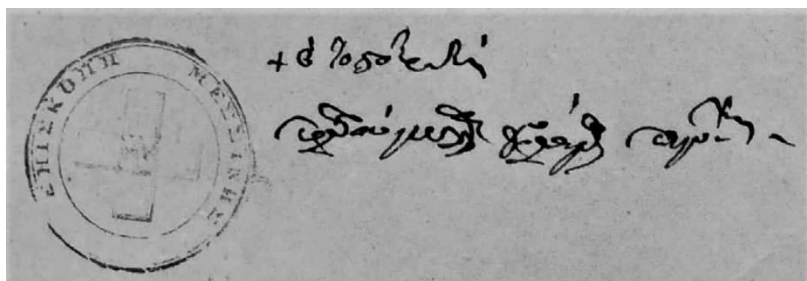
διὰ τὸ ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐλλάδος
καὶ τὸ ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ἐσθίῳ
αὐτῷ, οὗτον ἐφημέριον ἐξουσίαν καὶ ἀπὸ
ἐκκλησιαστικῶν διδασκάλων, καὶ καὶ ἐν
ἐσθίῳ τῷ ἐκκλησιαστικῷ ἐσθίῳ, ὅτε ἐν
ἐσθίῳ οἱ ἐφημέριοι, μετὰ τὴν κατὰ τὴν
καὶ τὴν ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ἐσθίῳ
ἐξουσίαν, καὶ τὸ μετέχουσιν ἐν
ἐσθίῳ τῷ ἐκκλησιαστικῷ ἐσθίῳ, αὐτὸς

ἐκκλησιαστικῷ

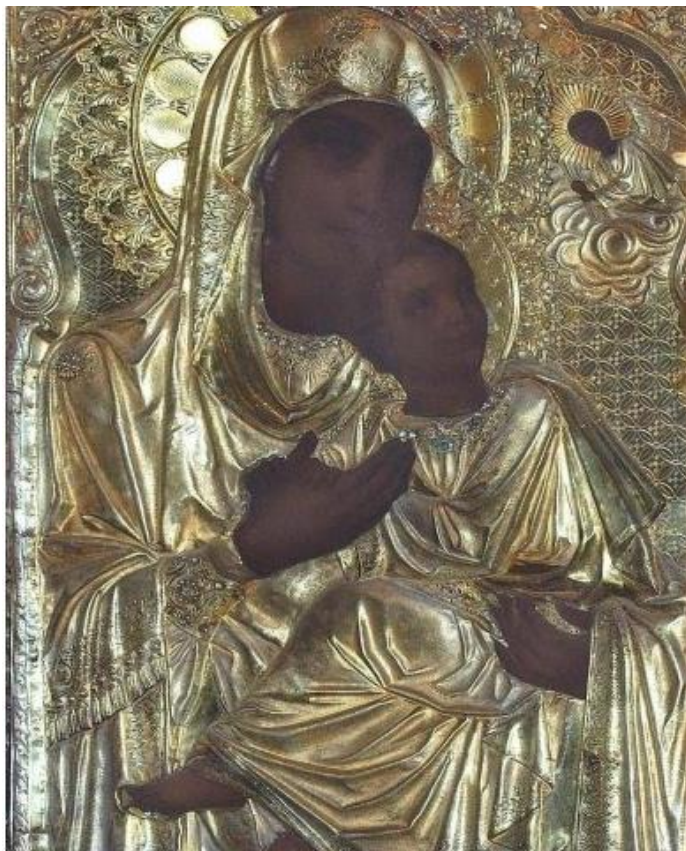
ἐκκλησιαστικῷ

ὁ Ἀρχιεπίσκοπος

(τ.σ.) Ἀρχιεπίσκοπος

β. Φωτογραφίες

Φωτ. 1

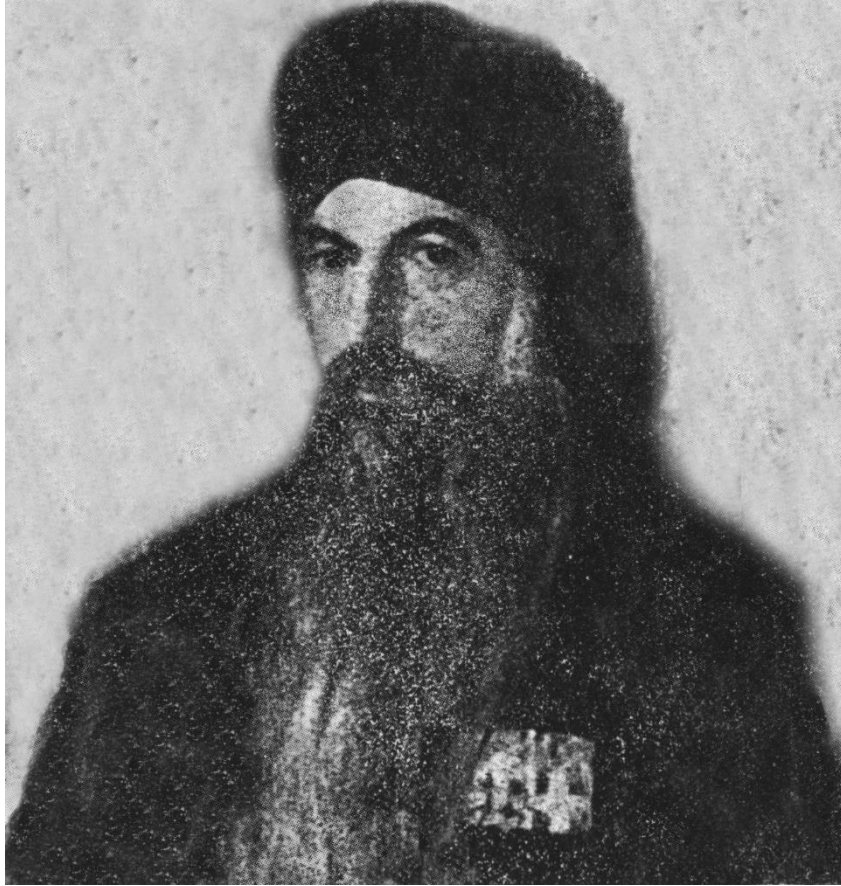
Φωτ. 2

Φωτ. 3

Φωτ. 4

Φωτ. 5

Φωτ. 6